

poročilo o razvoju 2022

Poročilo o razvoju 2022

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27
Odgovarja: mag. Marijana Bednaš, direktorica

Urednica: mag. Rotija Kmet Zupančič
Pomočnik urednice: mag. Matevž Hribernik

Avtorice in avtorji Poročila o razvoju 2022 so:

mag. Barbara Bratuž Ferk, Urška Brodar, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajič, dr. Tina Golob Šušteršič, dr. Marta Gregorčič, mag. Marjan Hafner, mag. Matevž Hribernik, Katarina Ivas, MSc., dr. Laura Južnik Rotar, dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, mag. Mateja Kovač, dr. Valerija Korošec, mag. Janez Kušar, Urška Lušina, mag., dr. Jože Markič, Helena Mervic, mag. Tina Nenadič, Janja Pečar, Mitja Perko, mag., Jure Povšnar, Denis Rogan, mag., Urška Sodja, Branka Tavčar, Nataša Todorovič Jemec, MSc, mag. Ana Vidrih, mag. Eva Zver, dr. Peter Wostner

Uredniški odbor: mag. Marijana Bednaš, mag. Tanja Čelebič, Lejla Fajič, dr. Marta Gregorčič, mag. Matevž Hribernik, dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, mag. Mateja Kovač, mag. Janez Kušar, dr. Peter Wostner

Tehnično urejanje in prelom: Bibijana Cirman Naglič, Ema Bertina Kopitar

Tisk: Collegium Graphicum d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

Ljubljana, julij 2022

ISSN 1581-6567 (tisk)

ISSN 2464-0492 (pdf)

Publikacija je brezplačna.

© Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno.

Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo

Glavne ugotovitve in priporočila	9
Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030	12
Uvodna pojasnila	19
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse...	21
1.1 Gospodarska stabilnost	22
1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor	35
1.2.1 Konkurenčnost	35
1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost	43
2 Učenje za in skozi vse življenje	50
2.1 Izobraževanje	51
2.1.1 Neskladja v znanju in spretnostih ter vseživljenjsko učenje	53
2.1.2 Znanja, veščine in spretnosti za trajnostno in zeleno preobrazbo ter dolgoživo družbo	58
2.2 Kultura	61
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	65
3.1 Zdravo in aktivno življenje	66
3.2 Dostojno življenje za vse	72
3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta	87
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	93
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo	96
4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov	105
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	111
5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	112
5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev	114
5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva	116
5.2 Zaupanja vreden pravni sistem	119
5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija	122
5.3.1 Varnost	122
5.3.2 Globalna odgovornost	125

Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	129
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	131
1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda	132
1.3 Dolg sektorja država	133
1.4 Javnofinančno ravnotežje	134
1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine	135
1.6 Finančna stabilnost	136
1.7 Razvitost finančnega sistema	137
1.8 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	138
1.9 Produktivnost	139
1.10 Evropski inovacijski indeks	140
1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe	141
1.12 Izvozni tržni delež	142
1.13 Stroški dela na enoto proizvoda	143
1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev	144
1.15 Neposredne tuje investicije	145
1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev	146
1.17 Okoljska odgovornost organizacij	147

2	Učenje za in skozi vse življenje	149
2.1	Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo.....	151
2.2	Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	152
2.3	Diplomanti terciarnega izobraževanja.....	153
2.4	Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA).....	154
2.5	Izdatki za izobraževanje	155
2.6	Vključenost v vseživljenjsko učenje	156
2.7	Obisk kulturnih prireditev	157
2.8	Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini.....	158
3	Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	159
3.1	Zdrava leta življenja	161
3.2	Indeks enakosti spolov.....	162
3.3	Pričakovano trajanje življenja.....	163
3.4	Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu	164
3.5	Preprečljiva umrljivost	165
3.6	Izdatki za zdravstvo	166
3.7	Izdatki za dolgotrajno oskrbo	167
3.8	Čezmerna hranjenost in debelost	168
3.9	Stopnja tveganja socialne izključenosti	169
3.10	Neenakost porazdelitve dohodka	170
3.11	Izkušnje z diskriminacijo	171
3.12	Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka	172
3.13	Zadovoljstvo z življenjem	173
3.14	Izdatki za socialno zaščito.....	174
3.15	Stopnja stanovanjske prikrajšanosti.....	175
3.16	Materialna in dohodkovna prikrajšanost.....	176
3.17	Stopnja delovne aktivnosti	177
3.18	Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih	178
3.19	Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti	179
3.20	Prekarne inčasne zaposlitve.....	180
3.21	Stopnja aktivnost	181
3.22	Bolniška odsotnost	182
4	Ohranjeno zdravo naravno okolje	183
4.1	Emisijska produktivnost.....	185
4.2	Energetska učinkovitost	186
4.3	Delež obnovljivih virov energije	187
4.4	Promet po načinu prevoza	188
4.5	Snovna produktivnost.....	189
4.6	Odpadki	190
4.7	Okoljski davki.....	191
4.8	Ekološki odtis	192
4.9	Kmetijska zemljišča v uporabi	193
4.10	Intenzivnost kmetovanja	194
4.11	Intenzivnost poseka lesa.....	195
4.12	Kakovost vodotokov	196
4.13	Kakovost zunanjega zraka.....	197
4.14	Funkcionalno degradirana območja	198
5	Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	199
5.1	Zaupanje v institucije	201
5.2	Izvršna zmogljivost.....	202
5.3	Indeks vladavine prava	203
5.4	Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev	204
5.5	Indeks zaznave korupcije.....	205
5.6	Svetovni indeks miru	206
5.7	Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju	207
5.8	Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč	208

Literatura in viri.....	209
Seznam uporabljenih kratic.....	223

Kazalo slik

Slika 1: Hitrejšje razvojno dohitevanje je v preteklem desetletju omejevala nizka rast produktivnosti; vlaganja z vplivom na inovacije in digitalizacijo, ki so ključen dejavnik gospodarske preobrazbe, so se po gospodarsko-finančni krizi močno znižala.....	12
Slika 2: Z gospodarskim okrevanjem po epidemiji vnovič veliko pomanjkanje kadrov v podjetjih; nizek delež diplomantov zdravstva in socialnega varstva v nasprotju s potrebami dolgožive družbe.....	13
Slika 3: Pomanjkljive digitalne spretnosti odraslih in močno zmanjšanje njihove vključenosti v vseživljenjsko učenje v zadnjem desetletju.....	13
Slika 4: Nadaljevanje rasti razpoložljivega dohodka prebivalstva med epidemijo; stopnji tveganja socialne izključenosti in revščine kljub povišanju v letu 2020 med nižjimi v EU, a za posamezne skupine prebivalcev razmeroma visoki.....	14
Slika 5: V letu 2020 v Sloveniji zaradi epidemije covid-19 veliko zmanjšanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu; visoke neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi zaradi finančnih razlogov, čakalnih dob ali oddaljenosti že ob vstopu v epidemijo (leto 2020).....	15
Slika 6: Vztrajanje zaostanka v energetski, snovni in emisijski produktivnosti za povprečjem EU (levo); najnižje povečanje rabe obnovljivih virov energije med članicami EU v obdobju 2005–2020.....	16
Slika 7: Napredek na področju digitalnih javnih storitev v zadnjih letih in še zlasti med epidemijo; po večletnem izboljševanju so gospodarstveniki v letu 2021 ocenili, da se je institucionalna konkurenčnost poslabšala.....	17
Slika 8: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030.....	19
Slika 9: Počasno razvojno dohitevanje zaradi skromne rasti produktivnosti.....	22
Slika 10: Najpomembnejši dejavnik rasti v letu 2021 je bila zasebna potrošnja.....	23
Slika 11: Izdatki za blažitev posledic epidemije so se v letu 2021 znižali, spremenjena pa je bila tudi njihova struktura, v kateri se je močno povečal delež izdatkov za delovanje javnih storitev.....	24
Slika 12: Višje cene energentov največ prispevajo k rasti cen življenjskih potrebščin (HICP) tako v Sloveniji kot v EU (leto 2021 in primerjava za 2020).....	24
Slika 13: Trg dela se je na upad gospodarske aktivnosti med epidemijo pretežno odzval z zmanjšanjem opravljenih ur kot pa z zmanjšanjem zaposlenosti, z njegovim okrevanjem se je zaostriilo pomanjkanje razpoložljive delovne sile.....	25
Slika 14: Indeks nezaposlenosti kot širše merilo potencialno zaposljive delovne sile kaže na njen zgodovinsko majhen obseg v letu 2021; rast mase bruto plač je od začetka koronavirusne krize močno nihala.....	26
Slika 15: V letu 2021 so se javnofinančne razmere nekoliko izboljšale.....	27
Slika 16: Več kot polovica sredstev Sklada za okrevanje in odpornost po epidemiji v Sloveniji je namenjena financiranju zelenega in digitalnega prehoda.....	30
Slika 17: Zadolženost nefinančnih družb v Sloveniji je v letih 2020 in 2021 ostala nizka.....	31
Slika 18: Ugodni kazalniki zadolženosti in likvidnosti ter zmanjšanje donosnosti.....	32
Slika 19: Zvišanje deleža podjetij, ki so razmeroma močno izpostavljena tveganju plačilne nesposobnosti.....	32
Slika 20: Nizka produktivnost najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij.....	33
Slika 21: V letu 2021 približanje produktivnosti (BDP na zaposlenega) predvideni ravni pred epidemijo, visok zaostanek za povprečno ravno produktivnosti v starih članicah EU in izgubljanje prednosti pred povprečjem novih članic EU.....	35
Slika 22: V letu 2021 relativno hitro okrevanje produktivnosti v večini dejavnosti, med najbolj prizadetimi pa so rekreacijske, kulturne in razvedrilne storitvene dejavnosti ter gradbeništvo.....	36

Slika 23: V letu 2020 povečanje prispevka medsektorske realokacije k rasti produktivnosti.....	37
Slika 24: Porazdelitev produktivnosti gospodarskih družb v letih 2019 in 2020 ter sprememba produktivnosti in zaposlenosti v letu 2020 po skupinah podjetij glede na produktivnost.....	38
Slika 25: Dinamična dekompozicija rasti produktivnosti Olley-Pakes.....	38
Slika 26: Stagniranje števila novonastalih podjetij in upadanje deleža mladih podjetij... 40	
Slika 27: Ohranjanje stroškov dela na enoto proizvoda na povišani predepidemični ravni in prelivanje cen surovin v cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih predelovalnih dejavnosti.....	41
Slika 28: Z epidemijo prekinjena večletna ugodna gibanja slovenskega izvoznega tržnega deleža.....	42
Slika 29: Izbrani kazalniki branja knjig in obiska knjigarn, prebivalci, stari 18–75 let, Precejšnje povečanje vpetosti v svetovne verige vrednosti (naprej), a nizek delež domače dodane vrednosti v izvozu	43
Slika 30: Slovenija po Evropskem inovacijskem indeksu vse bolj zaostaja, kar je pretežno posledica prenizkih vlaganj, tako javnih kot zasebnih.....	44
Slika 31: Glede na indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) Slovenija svoje uvrstitve znotraj EU ne spreminja, od cilja SRS na tem področju pa se vse bolj oddaljuje	45
Slika 32: Skromna razširjenost znanj in spretnosti umetne inteligence pri zaposlenih; močnemu znižanju vključenosti delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje v obdobju 2010–2019 v večini dejavnosti je zaradi epidemije v letu 2020 sledil dodaten upad	46
Slika 33: Zniževanje skupnih vlaganj v RRD, IKT ter druge stroje in opremo, enako pa velja tudi za izdatke za izobraževanje, ki so v mednarodni primerjavi nizki	48
Slika 34: Povečanje deleža mladih, ki menijo, da jim je šola oziroma dosedanje izobraževanje dalo znanja za ustanovitev in vodenje podjetja med letoma 2010 in 2020 ter nizke večšine medkulturne komunikacije petnajstletnikov.....	52
Slika 35: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev in Beveridgeeva krivulja – povezava med ponudbo delovne sile in njenim povpraševanjem – za zdaj ne kaže na trajno poslabšanje.....	54
Slika 36: Močno povečanje deleža delovno aktivnih s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere zadostuje največ srednješolska izobrazba, od leta 2008 in premik k večjemu deležu vpisanih na naravoslovje in tehniko ter manjšemu na družboslovje.....	55
Slika 37: Močno znižanje vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje od leta 2010 in nizka vključenost starejših v vseživljenjsko učenje	56
Slika 38: Zaostajanje javnih izdatkov za izobraževanje za najboljšimi državami; javni izdatki za izobraževanje odraslih, izraženi v deležu BDP, so bili v letu 2020 približno na ravni leta 2014.....	57
Slika 39: Povprečne digitalne spretnosti prebivalcev v Sloveniji in nizke digitalne spretnosti brezposelnih in neaktivnih.....	59
Slika 40: Nizek delež diplomantov zdravstva in socialne varnosti in večletni velik presežek prijav na študij medicine in zdravstvene nege glede na število razpisanih vpisnih mest.....	60
Slika 41: Močno zmanjšanje števila kulturnih prireditev v letu 2020 (levo) in negativna gibanja na področju splošnih knjižnic	62
Slika 42: Presežna umrljivost je bila v Sloveniji v letih 2020 in 2021 zelo visoka (Slovenija po mesecih; države EU v povprečju 2020–2021)	67
Slika 43: Precepljenost prebivalstva je v Sloveniji nižja kot v povprečju EU; hkrati je delež zaposlenih v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva zelo majhen... 70	
Slika 44: Bruto razpoložljivi dohodek se je ob pomoči ukrepov vlade med epidemijo še povečal	73
Slika 45: Materialna blaginja še zaostaja za povprečjem EU; gospodinjstva v spodnjih dveh dohodkovnih kvintilnih razredih so leta 2018 največji delež izdatkov namenila za stanovanje, preostala pa za prevoz	73
Slika 46: V Sloveniji so se finančne težave gospodinjstev konec leta 2020 pokazale v večji porabi prihrankov; nizka subjektivna ocena finančne vzdržnosti gospodinjstev se je med epidemijo izboljšala, a ostaja slabša kot v povprečju EU	74

Slika 47: Stopnja tveganja socialne izključenosti EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019) po novi metodologiji in po stari metodologiji.....	75
Slika 48: Stopnja tveganja socialne izključenosti in stopnja tveganja revščine kljub povišanju v letu 2020 ostajata med nižjimi v EU (levo), v spodnji polovici članic EU ostajata tudi stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti in stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti.....	77
Slika 49: Razkorak med OZMD in pragom tveganja revščine se od zadnje določitve vrednosti OZMD leta 2018 povečuje, v obdobju 2018–2020 se je povečal delež oseb z oviranostjo, starih 16 let in več, ki tvegajo revščino	78
Slika 50: V primerjavi z EU slovenska gospodinjstva med energenti porabijo več lesa in manj zemeljskega plina	79
Slika 51: V letu 2020 je bil delež gospodinjstev, ki so zamujala s plačilom položnic za komunalne storitve, višji; delež gospodinjstev, ki niso mogla dovolj ogreti stanovanja, pa nižji kot v povprečju EU	80
Slika 52: Čakalne dobe v Sloveniji so med najdaljšimi v EU in so se leta 2020 še podaljšale, med epidemijo je bil delež posvetov z zdravnikom na daljavo med najvišjimi v EU	80
Slika 53: Participacija na trgu dela in delovna aktivnost sta v drugi polovici leta 2021 presegli raven pred epidemijo covida-19; na njuno višino je sicer v začetku 2021 vplivala tudi metodološka sprememba.....	87
Slika 54: Največ zaposlenih v shemi čakanja na delo je bilo v drugem četrtletju 2020, takrat je imela Slovenija glede na druge članice EU srednje velik delež vključenih v sheme.....	88
Slika 55: Brezposelnost ranljivih skupin se je v letu 2021 že približala predkriznim ravnam, kar se odraža tudi v boljših zaposlitvenih možnostih za te skupine ..	89
Slika 56: Prilagojena plačna vrzel je večja kot običajna plačna vrzel, vrzel najbolj pojasnjujeta izobrazbena in poklicna struktura, a dobršen del ostaja nepojasnen	90
Slika 57: Slovenija je imela leta 2018 najvišji delež prejemnikov plač do višine 105 % minimalne plače med državami z zakonsko določeno minimalno plačo	91
Slika 58: V prvem letu epidemije covida-19 so se ob nižjem BDP bolj znižali izpusti TGP, raba energije in snovi ter pri tem nastali odpadki, zaradi ugodnih hidroloških pogojev pa se je povečala raba vode.....	94
Slika 59: Izpusti TGP, ki so v preračunu na prebivalca v Sloveniji na ravni povprečja EU, so se v letu 2020 pričakovano znižali na najnižjo raven v zadnjih dveh desetletjih.....	95
Slika 60: Dolgoročno so se izpusti znižali manj kot v EU, a v letu 2020 nekoliko bolj; zaostanek za emisijsko produktivnostjo EU in vodilnih treh članic je v zadnjih letih približno enak, prav tako prednost pred skupino novih članic EU, ki pa se je dolgoročno precej znižala.....	95
Slika 61: Delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije ostaja visok; energetska produktivnost Slovenije se je v zadnjih letih v razmerju do povprečja EU nekoliko izboljšala, od najuspešnejših držav pa oddaljila in bila približno na ravni skupine novih članic.....	97
Slika 62: Slovenija po številu avtomobilov na prebivalca presega povprečje EU, po deležu železniškega v skupnem potniškem prometu pa je na repu držav članic.....	98
Slika 63: V Sloveniji je bilo konec leta 2020 precej manj vozil na alternativna goriva kot v povprečju EU	99
Slika 64: Zaostanek v snovni produktivnosti za povprečjem EU je od leta 2011 nespremenjen, stopnja rabe predelanih snovi pa le malo zaostaja za povprečjem v EU	100
Slika 65: Povečevanje nastalih odpadkov, ki jih brez mineralnih v preračunu na enoto BDP nastane desetino več kot v povprečju EU, se je zaradi nižje gospodarske aktivnosti v epidemiji covida-19 prekinilo.....	101
Slika 66: Nastajanje plastičnih odpadkov v svetu se bo močno povečalo, pri ravnanju z njimi pa je v krožnem gospodarstvu treba doseči njihovo nično odlaganje.....	102
Slika 67: Tekoči izdatki za varstvo okolja se dolgoročno zvišujejo, investicije v varstvo okolja, ki so bile nekaj let razmeroma nizke, pa so se v letu 2020 zvišale na	

običajno raven	103
Slika 68: Ekološki odtis je bil v Sloveniji v obdobju 2015–2018 višji kot v Evropi in vrzel se je povečala, biološka zmogljivost narave pa je v tej primerjavi nižja in večinoma odvisna od gozdov	106
Slika 69: V EU je delež zavarovanih območij Natura 2000 najvišji v Sloveniji	106
Slika 70: Prodaja gnojil NPK na enoto kmetijske površine je v Sloveniji blizu povprečja EU, stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi pa je še posebej pri rastlinskih pridelkih nizka.....	107
Slika 71: Visoka proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov po sanaciji gozdov zaradi žleda se znižuje, gozdovi pa skupaj z drugo rabo zemljišč znova precej prispevajo k ponoru toplogrednih plinov.....	107
Slika 72: Vodna produktivnost je v Sloveniji razmeroma nizka	108
Slika 73: Izpusti prašnih delcev, ki so se po letu 2010 precej zmanjšali, so se v letih 2019 in 2020 zaradi povečane aktivnosti v gradbeništvu povečali, v tem pa so se najdrobnejši nadalje znižali.....	109
Slika 74: Izboljševanje institucionalne konkurenčnosti se je pri zadnjem merjenju po večletnem izboljševanju prekinilo	113
Slika 75: Sredstva v upravljanju DUTB se postopno, a počasi, zmanjšujejo	117
Slika 76: Donosnost upravljanja naložb v lasti države se je s poslabšanjem gospodarskih razmer zaradi epidemije v letu 2020 opazno zmanjšala, več kot dve tretjini izplačil dividend predstavljajo podjetja v stebru prometa in energetike.....	118
Slika 77: Učinkovitost sodišč se je v zadnjih letih izboljšala, saj je bilo, z izjemo leta 2020, rešenih več pomembnih (levo) kot tudi preostalih (desno) zadev v primerjavi s prejetimi; opazno se je zmanjšal predvsem čas reševanja zemljiškoknjižnih, izvršilnih in drugih zadev (desno)	120
Slika 78: Leta 2021 je v Sloveniji na milijon prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo manj oseb kot v povprečju EU	123

Kazalo okvirjev

Okvir 1: Finančni viri iz sredstev EU	29
Okvir 2: Finančno stanje podjetniškega sektorja in njegova izpostavljenost plačilni nesposobnosti med epidemijo.....	31
Okvir 3: Vpliv realokacije zaposlenih med podjetji na produktivnost v letu 2020	38
Okvir 4: Cilji EU na področju izobraževanja in usposabljanja odraslih do leta 2025 oziroma 2030.....	57
Okvir 5: Uvrstitev Slovenije na Kreativnem barometru 2020	63
Okvir 6: Odpornost zdravstvenega sistema.....	69
Okvir 7: Nova metodologija spremljanja stopnje tveganja socialne izključenosti v EU...	75
Okvir 8: Vpliv rasti cen energentov na gospodinjstva v Sloveniji.....	79
Okvir 9: Zakon o dolgotrajni oskrbi pomeni nov sistem socialne varnosti	84
Okvir 10: Povečano zavedanje o nevarnosti svetovnega segrevanja in nujnosti čimprejšnjega ukrepanja	96

Kazalo tabel

Tabela 1: Do leta 2027 so iz virov EU na voljo znatna sredstva za podporo okrevanju po epidemiji covid-19 in krepitev odpornosti gospodarstva, v milijonih evrov	30
---	----

Glavne ugotovitve in priporočila

Hitro okrevanje gospodarstva in stabilni dohodki po izbruhu epidemije

Slovensko gospodarstvo je v letu 2021, ob podpori obsežnih vladnih ukrepov, hitro okrevalo, kar je ohranilo razmeroma stabilen materialni in finančni položaj prebivalstva. K hitremu odboju gospodarstva, ki je v letu 2021 že preseгло predkrizno raven, so z ohranjanjem gospodarskega potenciala v času strogih zajezitvenih ukrepov pomembno prispevali ukrepi za blažitev posledic epidemije. S tem je država prevzela precejšnje breme epidemije, kar se je pokazalo v visokem javnofinančnem primanjkljaju in povečanju dolga sektorja država, zlasti v letu 2020. Med epidemijo so bile kljub temu močnejše prizadete nekatere storitvene dejavnosti, kar je po več letih vplivalo tudi na povečanje razvojnih razlik med regijami. Ob obsežnih vladnih ukrepih za ublažitev posledic epidemije pa se je v letih 2020 in 2021 nadaljevala rast skupnega razpoložljivega dohodka prebivalstva, ki je zlasti v letu 2021 izhajala tudi iz hitrega izboljševanja razmer na trgu dela. Število delovno aktivnih je bilo ob koncu leta 2021 najvišje doslej, število registriranih brezposelnih pa blizu najnižje ravni iz druge polovice leta 2008. Finančni položaj gospodinjstev ter stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti sta se po prvih začnih podatkih v letu 2021 vnovič izboljšala, po manjšem poslabšanju v prvem letu epidemije. Stopnji tveganja socialne izključenosti in revščine, ki ostajata med nižjimi v EU, sta se v letu 2020 nekoliko povišali, na to pa epidemija še ni bistveno vplivala, saj oba kazalnika za leto 2020 temeljita na dohodkih iz leta 2019 in anketi, ki je obravnavala le manjši del vpliva epidemije na življenjske pogoje prebivalstva v tem letu. Ob tem pa določene skupine prebivalstva (predvsem starejše ženske, samska gospodinjstva, nizko izobraženi in nekatere marginalizirane skupine) že daljše obdobje tvegajo revščino in prikrajšanost bolj kot v povprečju EU. V mednarodnem merilu je še naprej nizka tudi dohodkovna neenakost, ki je bila v letu 2020 (na dohodkih iz leta 2019) najnižja po letu 2009 in v okviru cilja SRS.

Prepočasna preobrazba v visoko produktivno, nizkoogljično krožno gospodarstvo

Preobrazba v inovacijsko podprto gospodarsko rast z visoko produktivnim gospodarstvom že od gospodarsko-finančne krize poteka počasi, prav tako ni bilo zadostnih premikov v smeri prehoda v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Zaostanek bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči, ki je kazalnik gospodarske razvitosti in tudi materialne blaginje prebivalstva, za povprečjem EU se je šele leta 2021 približal ravni iz leta 2008, Slovenija pa ostaja še precej oddaljena od cilja SRS za leto 2030. Počasno zmanjševanje razvojne vrzeli v zadnjem desetletju je izhajalo iz skromne rasti produktivnosti predvsem zaradi nizkih investicij po gospodarsko-finančni krizi. Vse bolj se kaže vpliv večletnega upadanja vlaganj v neoprijemljive oblike kapitala po prejšnji krizi (raziskave in razvoj, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je upočasnil prehod v inovacijsko podprto rast z visoko produktivnim gospodarstvom. Prepočasen je bil tudi napredek pri ločevanju gospodarske rasti od rabe virov in izpustov. Zaostanek za povprečjem EU pri energetski, emisijski in snovni produktivnosti se tako v daljšem obdobju ni zmanjšal, povečanje rabe obnovljivih virov energije pa je bilo v Sloveniji od leta 2005 najmanjše v EU. Pri spoprijemanju z izzivi zelenega prehoda in prehoda v četrto industrijsko revolucijo je v zadnjem obdobju v določeni meri prišlo do premikov. Tako bo za te namene v prihodnje na voljo več sredstev kot v preteklem srednjeročnem obdobju, spodbudo prinaša tudi reformni del Načrta za okrevanje in odpornost (NOO), ki lahko zmanjša del implementacijskega deficita na teh področjih. Kljub temu ambiciozni cilji za izvajanje dvojnega prehoda nakazujejo, da bo njihovo doseganje v prihodnje treba še bolj podpreti s sistemskimi ukrepi in viri, kar bo zahtevalo iskanje ravnotežja z izzivom javnofinančne konsolidacije. Vse resnejša ovira za učinkovito preobrazbo gospodarstva in dvig produktivnosti postaja tudi pomanjkanje ustrezne delovne sile zaradi demografskih sprememb in prepočasnega odzivanja na potrebe po novih znanjih in spretnostih.

Poslabšanje zdravstvenega stanja prebivalstva in dostopnosti ter povečanje vlaganj v odpornost zdravstva in dolgotrajne oskrbe

Epidemija covid-19 je močno posegla v zdravstveno stanje prebivalstva ter zaostala problematiko dostopnosti zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Dolgoletno izboljševanje zdravstvenega stanja prebivalstva se je zaradi epidemije prekinilo. Pričakovano trajanje življenja se je zaradi visoke smrtnosti leta 2020 zmanjšalo za eno leto. Zaradi posledic epidemije bi se lahko znižalo tudi število pričakovanih let zdravega življenja, ki je bilo po zadnjih podatkih za leto 2019 nižje od EU in oddaljeno od cilja SRS. Epidemija je vplivala na nadaljnje povečanje težav v duševnem zdravju, pričakuje se vnovično povečanje neenakosti v zdravju. Poglobile so se tudi težave v dostopnosti

zdravstva. Ta je z vidika finančne pokritosti s pravicami dobra, zdravstveni sistem pa se sooča z velikim pomanjkanjem zdravstvenega osebja ter zaradi tega z dolgimi čakalnimi dobami. Te so se zaradi zmanjšane dostopnosti zdravstvene oskrbe med epidemijo še podaljšale, znatno pa se je okrepila uporaba storitev e-zdravja. Za povečanje odpornosti zdravstvenega sistema je bilo uvedenih več kratkoročnih ukrepov, sprejet je bil poseben zakon za zagotavljanje investicij v zdravstvu do leta 2031, prav tako so v okviru NOO za ta namen v naslednjih letih predvidena znatna sredstva. V zadnjih dveh letih se je močno zaostрила tudi dolgoletna problematika dostopnosti dolgotrajne oskrbe (DO) zaradi slabo razvite formalne oskrbe na domu ter pomanjkanja zmogljivosti in kadrov v domovih za starejše. Sistemski zakon, sprejet leta 2021, bo upravičencem zagotovil širok obseg pravic do DO, vendar glavni izziv ostaja ureditev obveznega zavarovanja za DO. Dolgoročno bosta za povečanje odpornosti v zdravstvu in dostopnosti DO poleg javnofinančno vzdržne strukture virov financiranja ključna tudi ustrezno načrtovanje zaposlovanja in izboljšanje pogojev za delo.

Priporočila razvojni politiki **Ukrepe razvojne politike je treba prednostno usmeriti v pospešitev vključujočega prehoda v inovacijsko podprto rast z visoko produktivnim, nizkoogljičnim in krožnim gospodarstvom za dolgoročno vzdržen razvoj in večjo kakovost življenja.**

Takšna preobrazba in pospešitev rasti produktivnosti, ki jo je treba prednostno podpreti z domačimi in vsemi razpoložljivimi sredstvi EU, je nujna za dvig blaginje prebivalstva in doseganje osrednjega cilja SRS, ki je: doseči kakovostno življenje za vse. Višja produktivnost gospodarstva je ključna za povečanje dohodkov prebivalstva, pa tudi za ohranjanje javnofinančne vzdržnosti ob rastočih pritiskih na javnofinančne izdatke v povezavi z demografskimi in podnebnimi spremembami. V izogib nepovratnim posledicam podnebnih sprememb je treba tako kot na svetovni ravni prednostno izvesti tudi prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Ukrepanje za doseg vseh navedenih sprememb bi pripomoglo tudi k povečanju odpornosti gospodarstva in družbe proti krizam, s kakršno se na primer soočamo v zdajšnjih zaostrenih geopolitičnih razmerah zaradi vojne v Ukrajini. Ukrepi morajo biti zato prednostno usmerjeni v:

- **pospešitev rasti produktivnosti** (a) z okrepljenim izobraževanjem in (pre) usposabljanjem za znanja in spretnosti prihodnosti na podlagi posodobljenih ter v prihodnost usmerjenih sistemov izobraževanja in usposabljanja; (b) z bistveno okrepljenimi vlaganji v pametno (še posebej digitalno) in trajnostno preobrazbo tako na strani države (predvsem, a ne izključno, s sredstvi EU) kot na strani podjetniškega sektorja; (c) s spodbujanjem dinamičnega poslovnega okolja ter krepitvijo znanstvenoraziskovalnega, inovacijskega in digitalnega ekosistema na javni strani ter pospešenim uvajanjem novih poslovnih modelov, prebojnih in disruptivnih inovacij ter prilagojenih procesov in organiziranja poslovanja, vključno z domačim in mednarodnim povezovanjem, na podjetniški strani; (d) s pospešenimi spremembami na podlagi družbenega dogovora ter aktivnim upravljanjem preobrazbe;
- **pospešen prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo** a) z bistveno večjo proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, predvsem z učinkovitejšim umeščanjem potrebnih projektov v prostor, kar še pridobiva pomen z zmanjševanjem energetske odvisnosti ob izzivih, povezanih z ukrajinsko-ruskim vojaškim konfliktom; b) s spodbujanjem trajnostne mobilnosti, predvsem z razširitvijo in posodobitvijo ustrezne infrastrukture, in c) z uvajanjem novih nizkoogljičnih krožnih poslovnih modelov, vključno z učinkovitejšim ravnanjem z odpadki; d) s korenitejšimi sistemskimi premiki na osnovi novih znanj, inovacij in trajnostnih naložb v čiste tehnologije;
- **krepitev odpornosti zdravstvenega sistema in finančne vzdržnosti sistemov socialne varnosti, predvsem zaradi staranja prebivalstva, ob hkratnem zagotavljanju kakovostnih storitev in dostojnih dohodkov ranljivejšim skupinam** a) z večjimi vlaganji v preventivo in javno zdravje ter odpornost zdravstvenega sistema, vključno z učinkovitejšim zaposlovanjem kadrovskega primanjkljaja v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi; b) z izvajanjem Zakona o dolgotrajni oskrbi za povečanje zmogljivosti sistema, zlasti oskrbe na domu, in ustrezno ureditvijo financiranja dolgotrajne oskrbe; c) z zmanjšanjem tveganja (dolgotrajne) revščine ter odpravljanjem resne socialne in materialne prikrajšanosti najbolj ranljivih družbenih skupin; d) s celovito pokojninsko reformo za javnofinančno vzdržnost pokojninskega sistema in zagotovitev dostojnih

pokojnin; e) z zagotavljanjem zadostnega obsega delovne sile z vzpostavljanjem pogojev za privabljanje strokovnjakov (tujih in domačih) in aktivnim vključevanjem priseljencev v socialno in družbeno življenje f) z zagotavljanjem kakovostnih delovnih mest in lažjega vstopa mladih na trg dela; g) s krepitvijo vseživljenjskega učenja in prilagajanjem delovnih mest za daljšo delovno aktivnost ter večjo vključenost starejših v družbo;

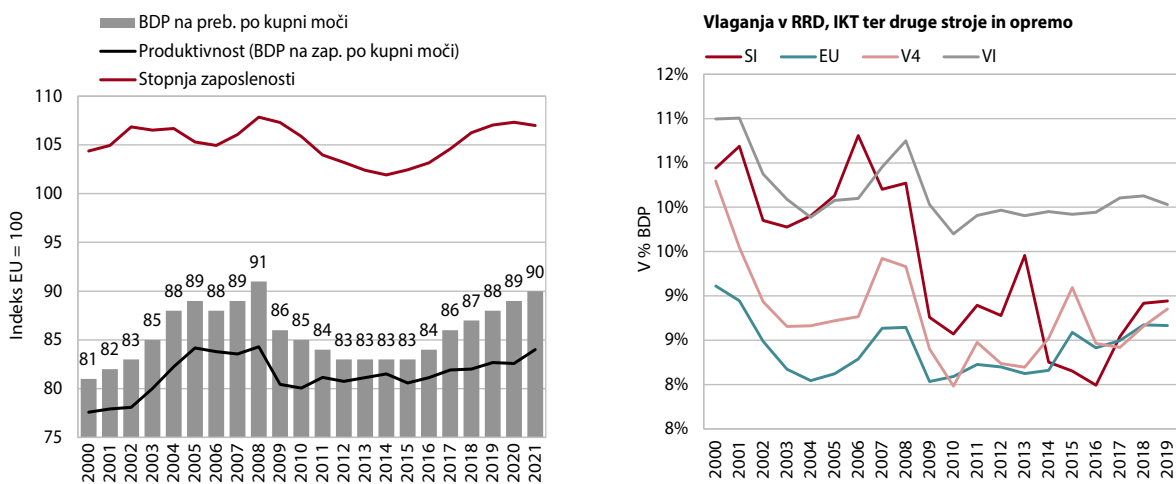
- **krepitev razvojne vloge države in njenih institucij** aa) z izboljšanjem strateškega upravljanja javnih institucij za pravočasno prepoznavanje ter usklajeno in učinkovito obravnavanje razvojnih izzivov, b) s kakovostnim zakonodajnim okvirjem in zmanjšanjem državne regulacije za dvig konkurenčnosti gospodarstva, predvidljivo poslovno okolje in poenostavitev življenja državljanom, c) s prestrukturiranjem javnofinančnih prihodkov in izdatkov ter krepitvijo njihove razvojne prvine, pri čemer je ključno najti ustrezno ravnotežje med gospodarsko rastjo z zadostno podporo preobrazbi gospodarstva za dvig produktivnosti in spoprijemanje z izzivi podnebnih sprememb ter javnofinančno vzdržnostjo,;

Povzetek ugotovitev po strateških usmeritvah Strategije razvoja Slovenije 2030

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Slovensko gospodarstvo je po padcu ob izbruhu epidemije covid-19 v letu 2021 hitro okrevalo, izziv pa ostaja zmanjšanje razvojne vrzeli za povprečjem EU, ki zahteva prehod v inovacijsko podprto rast z visoko produktivnim in nizkoogljičnim krožnim gospodarstvom. K hitremu odboju gospodarstva, ki je v letu 2021 že presešlo predkrizno raven, so z ohranjanjem gospodarskega potenciala med krizo pomembno prispevali ukrepi za blažitev posledic epidemije. S tem je država prevzela precejšnje breme epidemije, kar se je pokazalo v visokem javnofinančnem primanjkljaju in povečanju dolga sektorja država, zlasti v letu 2020, v letu 2021 pa sta se že nekoliko znižala. Kljub temu so bile med epidemijo močnejše prizadete zaježitvenim ukrepom najbolj izpostavljene storitvene dejavnosti, s tem pa tudi bolj storitveno usmerjene regije. Manjši pa je gospodarski napredek Slovenije v daljšem časovnem obdobju, saj je bila razvojna vrzel za povprečjem EU, merjena z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, v letu 2021 še nekoliko večja kot leta 2008, Slovenija pa ostaja še precej oddaljena od cilja SRS za leto 2030. Počasno zmanjševanje razvojnega zaostanka je posledica nizkih investicij po gospodarsko-finančni krizi in zaradi tega skromne rasti produktivnosti. Kljub preobrnitvi trendov v zadnjem obdobju se vse bolj kaže vpliv večletnega upadanja vlaganj v neoprijemljive oblike kapitala po prejšnji krizi (raziskave in razvoj, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je upočasnjeval prehod v inovacijsko podprto rast s preobrazbo v visoko produktivno in zlasti v primeru podjetniškega sektorja tudi nizkoogljično krožno gospodarstvo. Pri spoprijemanju z izzivi dvojnega prehoda je v zadnjem obdobju v določeni meri prišlo do premikov z vidika predvidenih sredstev za te namene, spodbuda pa je tudi reformni del Načrta za okrevanje in odpornost, ki lahko zmanjša del implementacijskega deficita pri dosedanjih razvojnih politikah. Kljub temu ambiciozni cilji za izvajanje dvojnega prehoda nakazujejo, da bo njihovo doseganje v prihodnje treba še bolj podpreti s sistemskimi ukrepi in viri, kar bo zahtevalo iskanje ravnotežja z izzivom javnofinančne vzdržnosti v srednjeročnem obdobju. Pomembno srednjeročno tveganje za učinkovito gospodarsko preobrazbo in dvig produktivnosti je tudi vse večje pomanjkanje ustrezne delovne sile (z vidika demografskih sprememb in hitrih sprememb v potrebnem znanju in spretnostih).

Slika 1: Hitrejše razvojno dohitevanje je v preteklem desetletju omejevala nizka rast produktivnosti (levo); vlaganja z vplivom na inovacije in digitalizacijo, ki so ključni dejavniki gospodarske preobrazbe, so se po gospodarsko-finančni krizi močno znižala (desno)

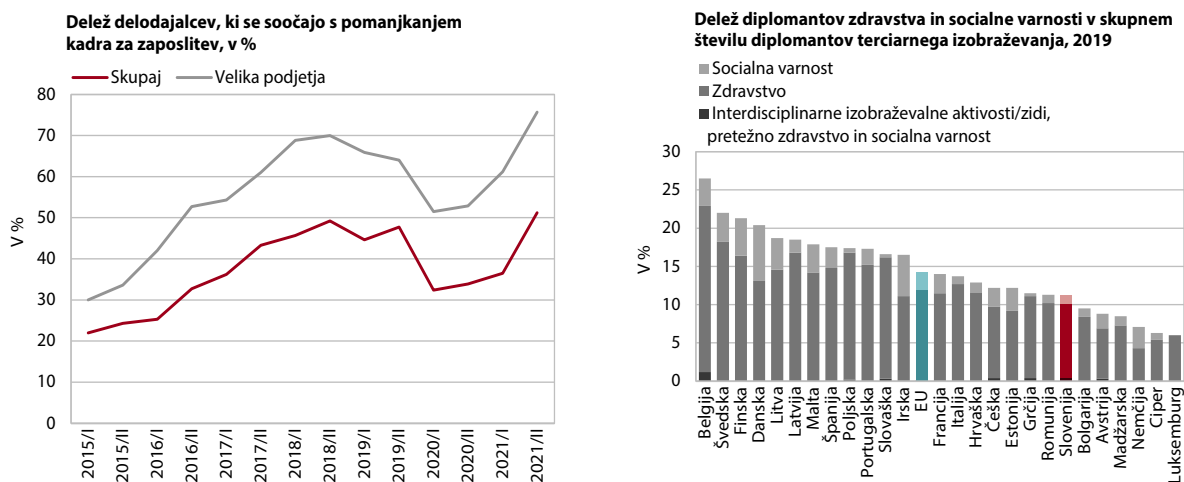

Vir: Eurostat (2022), preračun Umar. Opomba: Slika desno prikazuje investicije v RRD, IKT ter druge stroje in opremo skupaj, izraženo v % BDP, za Slovenijo (SI), EU (izračunano tehtano povprečje z BDP, brez podatkov za Grčijo, Irsko, Ciper in Hrvaško), V4 (višegrajska četverica) ter vodilne inovatorke (VI): Švedska, Finska, Danska in Belgija (pri Danski je zaradi manjkajočega podatka za leto 2019 predpostavljena enaka vrednost kot za leto 2018).

Učenje za in skozi vse življenje

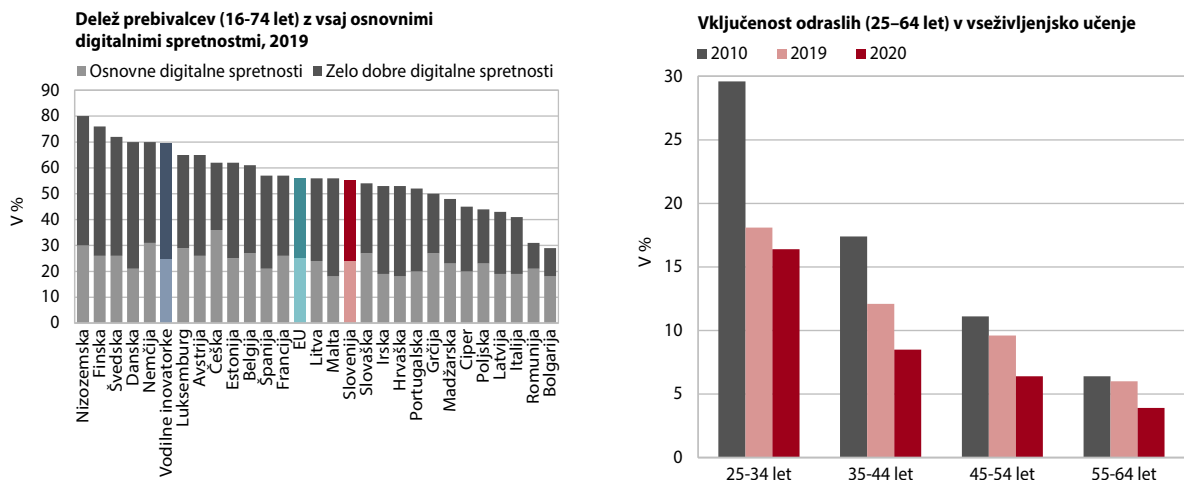
Prebivalstvo Slovenija je leta 2020 glede izobraženosti prebivalstva že dosegla cilj SRS, tudi kakovost znanja mladih je visoka, pri vseživljenjskem učenju pa se že vrsto let od strateškega cilja oddaljuje, kar je glede na premajhno usklajenost znanj, veščin in spretnosti s potrebami izrazito neugodno. Z večletno visoko vključenostjo mladih v izobraževanje se je delež terciarno izobraženih prebivalcev v preteklih letih povečeval in leta 2020 že dosegel cilj SRS. Kakovost znanja mladih, merjena z raziskavo PISA 2018, je visoka, pri matematični in naravoslovni pismenosti je tudi v okviru cilja SRS. Ob tem raziskave opozarjajo na določene vrzeli v znanju zaradi šolanja na daljavo med epidemijo, še zlasti za ranljivejše skupine otrok. S hitrim okrevanjem gospodarstva po epidemiji in zato povečanim povpraševanjem po delu pa so v ospredje vnovič stopili pomanjkanje delovne sile oziroma neskladja med ponudbo in povpraševanjem po znanju in spretnostih. Problematika neskladij se je zaostрила tudi zaradi povečanega povpraševanja po zdravstvenih in socialnoskrbstenih storitvah med epidemijo. Čeprav je v preteklih letih prišlo do določenih premikov v strukturi diplomantov v smeri povpraševanja, pa je z vidika zelenega prehoda v digitalno nizkoogljično krožno gospodarstvo in rastočih potreb

Slika 2: Z gospodarskim okrevanjem po epidemiji vnovič veliko pomanjkanje kadrov v podjetjih (levo); nizek delež diplomantov zdravstva in socialnega varstva v nasprotju s potrebami dolgožive družbe (desno)

Vir: ZRSZ (2014), ZRSZ (2015a), ZRSZ (2015b), ZRSZ (2016), ZRSZ (2017a), ZRSZ (2017b), ZRSZ (2018a), ZRSZ (2018b), ZRSZ (2019a), ZRSZ (2019b), ZRSZ (2020a) ZRSZ (2020b), ZRSZ (2021b) in ZRSZ (2021c) in Eurostat (2022).

Slika 3: Pomanjkljive digitalne spretnosti odraslih (levo) in močno zmanjšanje njihove vključenosti v vseživljenjsko učenje v zadnjem desetletju (desno)

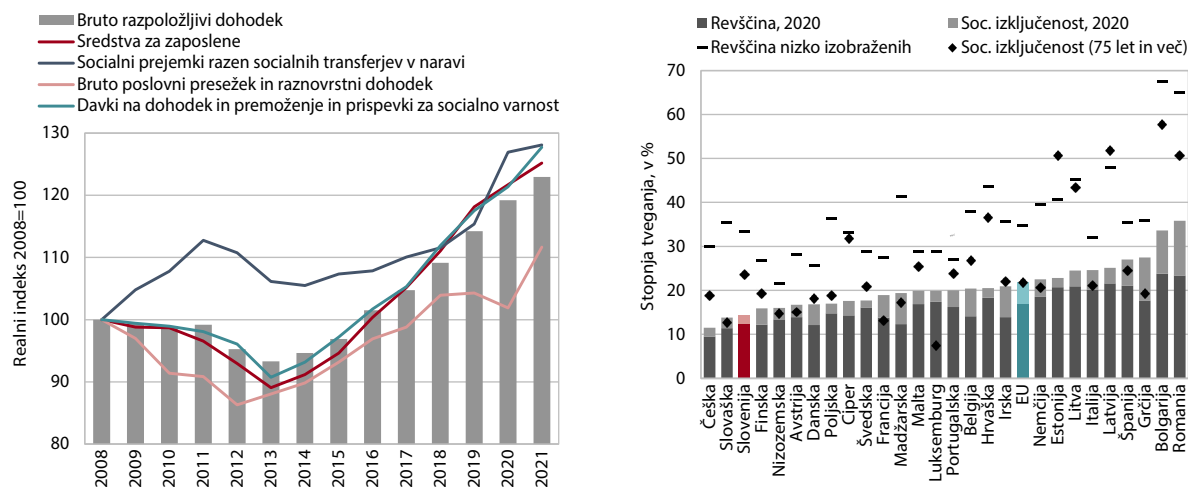
Vir: Eurostat (2022). Opomba: Vodilne inovatorke skladno z evropskim inovacijskim indeksom so: Švedska, Finska, Danska in Belgija.

dolgožive družbe še zlasti pereče pomanjkanje kadrov v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi ter strokovnjakov s področja informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Pomanjkljive so tudi nekatere ključne kompetence za življenje in delo (na primer bralna pismenost in veščine medkulturne komunikacije mladih ter funkcionalna pismenost in napredne digitalne spretnosti odraslih), pri čemer se bodo v prihodnje s hitrimi spremembami ob načrtovanem digitalnem in zelenem prehodu potrebe po znanjih in spretnostih še naprej spreminjale. To bo zahtevalo učinkovito prilagajanje vseh vrst izobraževanj in povečanje vlaganj vanje, ki se v zadnjem desetletju večinoma niso krepila. Predvsem pa bo treba vzpostaviti odziven in partnerski sistem napovedovanja srednjeročnih potreb po znanjih in spretnostih ter povečati vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje. Ta se je namreč od gospodarsko-finančne krize v nasprotju s potrebami močno znižala, s tem pa tudi oddaljila od cilja SRS za leto 2030. Pomemben vir delovne sile so tudi priseljenci, zato ukrepi migracijske in integracijske politike zahtevajo okrepljeno pozornost. Okrepiti je treba tudi privlačnost Slovenije za zaposlovanje strokovnjakov (domačih in tujih).

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Skupni razpoložljivi dohodek prebivalstva pospešeno raste od leta 2014, tveganje socialne izključenosti in dohodkovne neenakosti je bilo po zadnjih razpoložljivih podatkih v mednarodni primerjavi še naprej nizko, ohranja pa se razmeroma visoko tveganje revščine določenih skupin prebivalstva. Rast razpoložljivega dohodka prebivalstva, značilna za obdobje okrevanja po gospodarsko-finančni krizi, se je ob obsežnih vladnih ukrepih za ublažitev posledic epidemije nadaljevala tudi v letih 2020 in 2021. V letu 2021 je izhajala tudi iz hitrega izboljševanja razmer na trgu dela. Število delovno aktivnih je bilo ob koncu leta 2021 najvišje doslej, število registriranih brezposelnih pa blizu najnižje ravni iz druge polovice leta 2008. Materialna blaginja prebivalstva, merjena z individualno potrošnjo in BDP na prebivalca, ob relativno nižji gospodarski razvitosti Slovenije ostaja pod povprečjem EU, prav tako finančna vzdržnost gospodinjstev, vendar pa se je subjektivna ocena finančnega položaja gospodinjstev v letu 2021 močno popravila tudi v najnižjem dohodkovnem razredu prebivalstva. Po prvih začetnih podatkih raziskave EU-SILC je poslabšanju stopnje resne materialne in socialne prikrajšanosti v letu 2020 nato v letu 2021 sledilo vnovično izboljšanje. Stopnji tveganja socialne izključenosti in revščine, ki sta bili v zadnjem desetletju med nižjimi v EU, sta se po zadnji raziskavi EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019) rahlo povišali, a raziskava je zajela le del prvega vala epidemije, zato še ne odraža celovitega vpliva epidemije na življenjske pogoje. Ob tem pa določene skupine prebivalstva (predvsem starejše ženske, samska gospodinjstva, nizko izobraženi in nekatere marginalizirane skupine) že daljše obdobje tvegajo revščino in prikrajšanost bolj kot v povprečju EU. V mednarodnem merilu je še

Slika 4: Nadaljevanje rasti razpoložljivega dohodka prebivalstva med epidemijo (levo); stopnji tveganja socialne izključenosti in revščine kljub povišanju v letu 2020 med nižjimi v EU, a za posamezne skupine prebivalcev razmeroma visoki (desno)

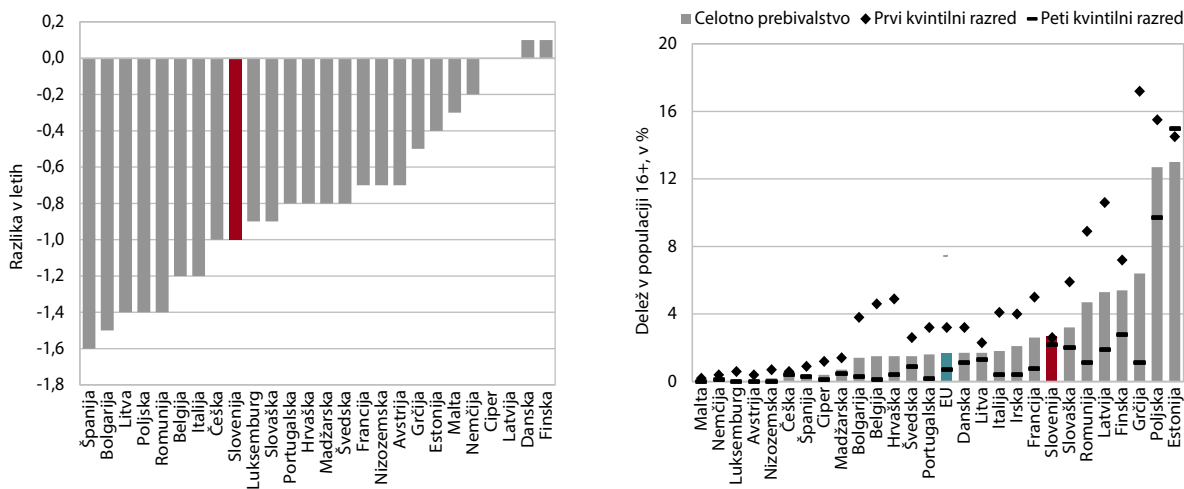

Vir: SURS (2022), preračuni UMAR, Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019). Opomba: *Podatek za Italijo na desni sliki za leto 2019, podatek za povprečje EU je ocena Eurostat.

naprej nizka tudi dohodkovna neenakost, ki je bila v letu 2020 (na dohodkih iz leta 2019) najnižja po letu 2009 in v okviru cilja SRS. Mladi pa so še naprej bolj kot v EU izpostavljeni začasnim oblikam zaposlitve, predvsem zaradi možnosti študentskega dela, ki pa je tudi pomemben finančni vir študentov. Med neugodnimi gibanji je od leta 2017, zaradi manjše politične participacije, tudi poslabšanje položaja žensk, merjeno z indeksom enakosti spolov, s čimer se Slovenija oddaljuje od cilja SRS.

Dolgoletno izboljševanje zdravstvenega stanja prebivalstva se je zaradi epidemije prekinilo, poglobile so se tudi težave v dostopnosti zdravstva in dolgotrajne oskrbe, povečala pa so se prizadevanja za dvig odpornosti obeh sistemov. Pričakovano trajanje življenja se je po povečanju za 1,8 leta v obdobju 2010–2019 zaradi relativno visoke smrtnosti v povezavi z epidemijo leta 2020 zmanjšalo za eno leto. Število pričakovanih zdravih let življenja je po podatkih za leto 2019 nižje kot v EU in oddaljeno od cilja SRS, zaradi posledic epidemije pa bi se lahko v prihodnje še znižalo. Epidemija je vplivala na nadaljnje povečanje težav v duševnem zdravju, pričakujemo tudi povečanje neenakosti v zdravju. Učinkovitost zdravstva pri zdravljenju ozdravljivih bolezni se je v daljšem obdobju izboljšala in je višja kot v EU. Umrljivost, ki bi lahko bila preprečljiva s preventivo in ukrepi javnega zdravja, pa je v Sloveniji predvsem zaradi večje razširjenosti nezdravega življenjskega sloga višja kot v povprečju od EU. Dostopnost zdravstvenega varstva je v Sloveniji z vidika finančne pokritosti s pravicami dobra; zaradi velikega pomanjkanja družinskih zdravnikov, določenih specialistov, diplomiranih medicinskih sester in negovalnega osebja ter dolgih čakalnih dob pa se je zdravstvena oskrba med epidemijo še poslabšala. Težave z dostopnostjo zdravstva je nekoliko ublažila večja uporaba zdravstvenih storitev na daljavo. Za povečanje odpornosti zdravstvenega sistema je bilo uvedenih več kratkoročnih ukrepov, sprejet je bil poseben zakon za zagotavljanje investicij v zdravstvu do leta 2031, prav tako so v okviru NOO za ta namen v naslednjih letih predvidena znatna sredstva. Z epidemijo se je močno zaostriła tudi dolgoletna problematika dolgotrajne oskrbe, kjer dostopnost že vrsto let omejujeta slabo razvita formalna oskrba na domu in pomanjkanje kadrov v domovih za starejše. Sistemski zakon, sprejet konec leta 2021, bo upravičencem zagotovil zelo širok obseg pravic ne glede na njihove dohodke, vendar glavni izziv ostaja ureditev obveznega zavarovanja za DO. Dolgoročno bodo za povečanje odpornosti v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi ključni tudi ustrezno načrtovanje zaposlovanja, izboljšanje pogojev za delo in v obeh sistemih zagotovitev javnofinančno vzdržne strukture virov financiranja.

Slika 5: V letu 2020 v Sloveniji zaradi epidemije covid-19 veliko zmanjšanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu (levo); visoke neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi zaradi finančnih razlogov, čakalnih dob ali oddaljenosti že ob vstopu v epidemijo (leto 2020, desno)

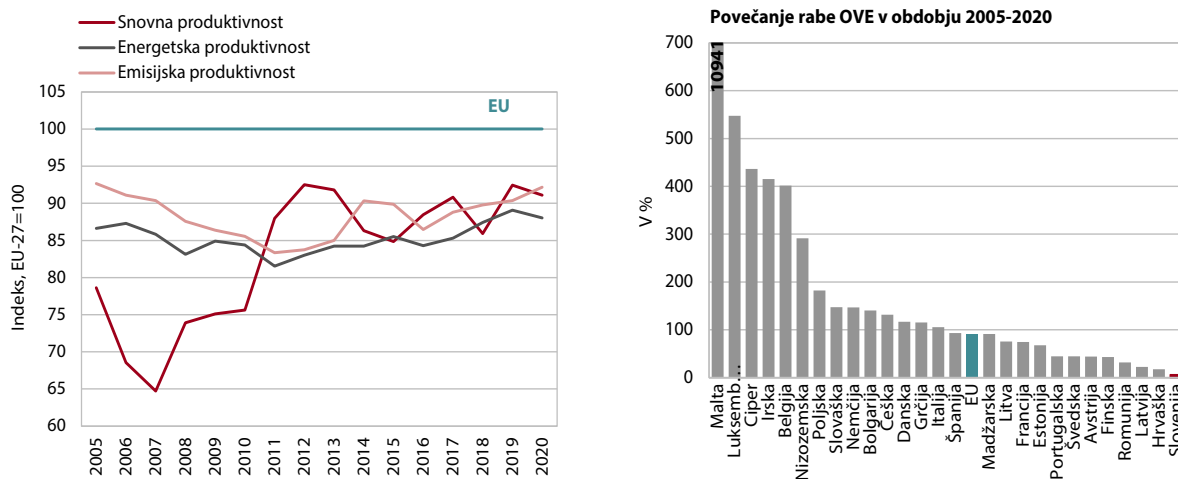
Vir: Eurostat (2022).

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Slovenija ima v povprečju dobro ohranjeno naravno okolje, a ker za zeleni prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo v daljšem obdobju ni bilo zadostnih trajnih premikov, bo v prihodnje treba tako imenovane zelene investicije bistveno okrepiti.

Ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja je naravno okolje Slovenije v povprečju razmeroma dobro ohranjeno – izjema je kakovost zraka zaradi razmeroma visoke vsebnosti prašnih delcev. Kljub temu pa visok ekološki odtis, ki se je v obdobju okrevanja po prejšnji krizi (2015–2018) povečal bolj kot v celotni Evropi, opozarja, da z gospodarsko dejavnostjo in zdajšnjim načinom življenja naravo močno preobremenjujemo. Cilji glede energetske učinkovitosti in zmanjšanja izpustov za leto 2020 so bili sicer doseženi, vendar pa sta k temu precej pripomogla gospodarski upad in manjša raba energije v kriznih letih 2009 in 2020. V konjunkturi pred epidemijo so se nekoliko pospešile tudi rasti emisijske, energetske in snovne produktivnosti, merjene kot razmerje med bruto domačim proizvodom ter izpusti oziroma raba energije in snovi, a to ni zadoščalo za bistveno zmanjšanje zaostanka za povprečjem EU, ki na vseh treh področjih ostaja okoli desetodstoten. Pri rabi obnovljivih virov energije so bila gibanja še manj ugodna, saj se je delež njihove rabe v Sloveniji od leta 2005 povečal najmanj med članicami EU, tako da cilj za leto 2020 na tem področju ni bil dosežen. V letu 2020 se je delež sicer povečal, a je bilo to povezano z manjšo skupno rabo energije med epidemijo in zato bolj začasno. V zadnjem desetletju dosežena hitrost zmanjševanja odvisnosti gospodarske rasti od rabe virov ne bo zadoščala za doseganje cilja SRS do leta 2030 in za precej zahtevnejše cilje na državni ravni in na ravni EU za doseganje podnebne nevtralnosti. Ob sredstvih iz Načrta za okrevanje in odpornost za to področje, ki so prednostno usmerjena v varovanje okolja, bo za zeleni prehod treba čim bolj izkoristiti vse razpoložljive vire financiranja. Glede na potrebno pospešitev procesa razogljičenja v skladu z ambicioznimi cilji pa bodo nujni dodatni sistemski ukrepi, podprti z dodatnimi viri za trajnostne naložbe v čiste tehnologije, inovacije in nova znanja.

Slika 6: Vztrajanje zaostanka v energetske, snovni in emisijske produktivnosti za povprečjem EU (levo); najnižje povečanje rabe obnovljivih virov energije med članicami EU v obdobju 2005–2020 (desno)

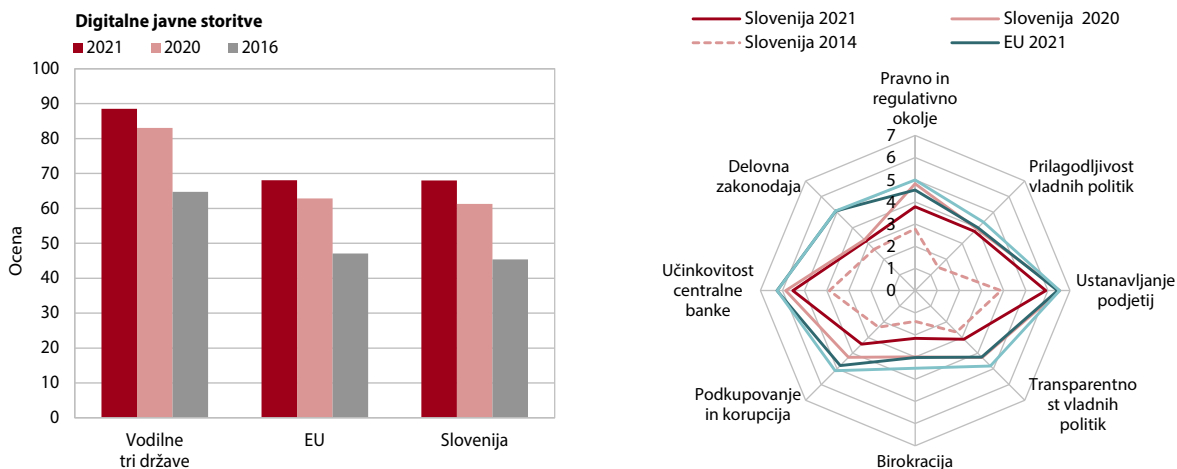
Vir: Eurostat (2022), preračun UMAR. Opomba: Emisijska produktivnost za leto 2020 na osnovi ocen izpustov toplogrednih plinov za to leto.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

V zadnjih letih so bili v Sloveniji narejeni pomembni pozitivni premiki na posameznih področjih delovanja države, izziv je nadaljnje izboljšanje učinkovitosti upravljanja javnega sektorja, predvidljivosti delovanja poslovnega okolja in povečanje zaupanja v ključne institucije, v zdajšnjih zaostrenih geopolitičnih razmerah pa tudi nadaljnje sodelovanje pri oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike EU. Slovenija je v preteklih letih napredovala zlasti pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave ter zmanjševanju administrativnih ovir. Povečala se je učinkovitost pravosodnega sistema. Institucionalno konkurenčnost pa

še naprej zaznamujejo predvsem premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, ki bi temeljilo na dobrem usklajevanju z vsemi zainteresiranimi javnostmi, precejšnje breme državne regulacije, nezaupanje v pravno državo in sodstvo ter relativno visoka zaznava korupcije. Epidemija, pred tem pa tudi prehod v četrto industrijsko revolucijo, sta poudarila nujnost strateškega upravljanja in odzivanja javnih institucij, ki imata pomembno vlogo ne samo za učinkovitost javne uprave, ampak tudi za razvoj na državni, regionalni in lokalni ravni. Strateški pristop bo tako možen le s sodelovanjem socialnih partnerjev in zainteresirane javnosti, kar bo omogočilo dolgoročno stabilno, predvidljivo in kredibilno razvojno politiko, ki je ob izboljšanju zmogljivosti države tudi pomembna za digitalno in zeleno preobrazbo gospodarstva. Izziv prav tako ostajata ustrezno komuniciranje z javnostmi ter izboljšanje sodelovanja s civilno in strokovno javnostjo pri sprejemanju, izvajanju in spremljanju ukrepov. Za nadaljnji razvoj države je pomembna tudi krepitev zaupanja državljanov in podjetij v institucije, ki se je med epidemijo še zmanjšalo in je med najmanjšimi v EU. Slovenija je bila v zadnjem desetletju ena najmirnejših in najvarnejših držav na svetu, kar je tudi v okviru zastavljenega cilja SRS. Zdajšnje negotove razmere zaradi vojne v Ukrajini pa vplivajo na občutek varnosti ne samo v Sloveniji, ampak v celotnem evropskem območju. Sodelovanje s ključnimi državami partnericami in mednarodnimi organizacijami, predvsem pa z EU, je zato nujno za zmanjšanje možnih velikih humanitarnih, varnostnih in gospodarskih posledic.

Slika 7: Napredek na področju digitalnih javnih storitev v zadnjih letih in še zlasti med epidemijo (levo); po večletnem izboljševanju so gospodarstveniki v letu 2021 ocenili, da se je institucionalna konkurenčnost poslabšala (desno)

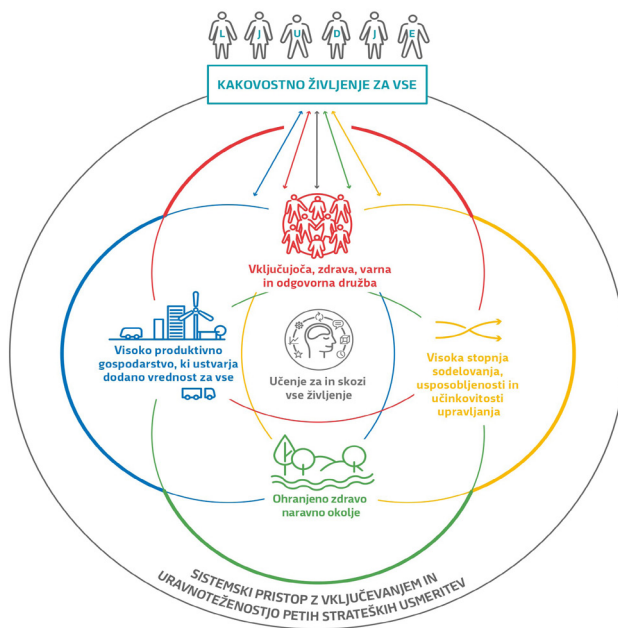
Vir: EK (2022a), IMD (2021). Opomba: Ocena digitalnih javnih storitev (slika levo) izhaja iz Indeksa digitalnega gospodarstva in družbe DESI, ki ga izračunava Evropska komisija. Izračun ocen za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto. Vrednosti ocen so med 0 in 100. Pri oceni institucionalne konkurenčnosti IMD (slika desno) višje število točk pomeni boljšo oceno konkurenčnosti. Pri podrobnih kazalnikih je največ možnih točk 10, vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket med gospodarstveniki. Anketiranje poteka na začetku drugega četrtletja leta, v katerem so objavljeni rezultati.

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje strategije razvoja Slovenije. Osnovna sestava poročila sledi petim strateškim usmeritvam (glavna poglavja poročila), ki jih je strategija opredelila kot ključne za doseganje osrednjega cilja strategije, to je kakovostnega življenja za vse, kar pomeni: a) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, b) učenje za in skozi vse življenje, c) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, č) ohranjeno zdravo naravno okolje ter d) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Strategija je določila tudi dvanajst razvojnih ciljev in jih opredelila kot medsebojno povezana in soodvisna področja, ključna za uresničitev strateških usmeritev. Uresničevanje razvojnih ciljev (podpoglavja poročila) se v poročilu spremlja v okviru tistih strateških usmeritev, s katerimi se vsebina razvojnega cilja najbolj povezuje (Slika 8), čeprav lahko posamezni razvojni cilji prispevajo k uresničevanju več strateških usmeritev. Ob pripravi letošnjega poročila so bili zadnji razpoložljivi podatki za večino kazalnikov spremljanja strategije na voljo za leto 2020, za nekatere pa tudi za leto 2021, kar pomeni, da je v tokratnem poročilu na številnih področjih analiziran ali vsaj nakazan tudi vpliv epidemije covid-19 na razvoj Slovenije in blaginjo prebivalstva.

V prilogi poročila so podrobneje predstavljeni kazalniki za spremljanje uresničevanja strategije. Tridesetim kazalnikom uspešnosti, za katere so v strategiji določene ciljne vrednosti za leto 2030, so dodani kazalniki spremljanja, ki prinašajo podrobnejši pregled gibanj na posameznih področjih. Kazalniki so glavna analitična podlaga tega poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov (zaradi posebne vsebine). V poročilu so uporabljeni podatkovni viri, objavljeni do začetka aprila 2022. Po izstopu Združenega kraljestva iz EU v letu 2020 smo s Poročilom o razvoju 2021 (to je z lanskim poročilom) ob primerjavah gibanj v Sloveniji z EU prešli na povprečje 27 držav. Ker je v nekaterih numeričnih ciljeh SRS uporabljeno povprečje EU, to pomeni, da se je s tem nekoliko spremenila tudi vrednost posameznih ciljev. Kratica EU-13 se še naprej nanaša na povprečje držav novih članic EU, ki so se povezavi priključile po letu 2003, EU-14 na povprečje držav, ki so bile članice EU že pred letom 2004 (t. i. stare članice), kratica EU-22 pa na povprečje držav EU, ki so tudi članice OECD (to primerjavo uporabimo, ko gre za podatkovne vire OECD, ki običajno ne vključujejo vseh držav EU).

Slika 8: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030

1

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Slovensko gospodarstvo je po padcu ob izbruhu epidemije covid-19 v letu 2021 hitro okrevalo in preseglo predkrizno raven. Na to so pomembno vplivali dober finančni položaj podjetniškega sektorja pred izbruhom epidemije in obsežni ukrepi, namenjeni gospodarstvu in prebivalstvu, za blažitev posledic epidemije. Ti so preprečili upad gospodarskega potenciala, vključno z ohranitvijo visoke stopnje zaposlenosti med krizo, ki se je nato že v letu 2021 zvišala na zgodovinsko visoko raven. S tem je država prevzela precejšnje breme epidemije, kar se je pokazalo v visokem javnofinančnem primanjkljaju in povečanju dolga sektorja država, zlasti v letu 2020. Kljub temu so bile med epidemijo močnejše prizadete zaježitvenim ukrepom najbolj izpostavljene storitvene dejavnosti, s tem pa tudi bolj storitveno usmerjene regije, zaradi česar so se po več letih vnovič povečale razvojne razlike med regijami. Ob hitri gospodarski rasti ter cenovnih in nabavnih šokih iz mednarodnega okolja se je v letu 2021 začela povečevati tudi inflacija, ki se je z zaostritvijo geopolitičnih razmer v prvih mesecih leta 2022 še pospešila.

Manj zadovoljiv pa je gospodarski napredek Slovenije v daljšem časovnem obdobju. Razvojna vrzel za povprečjem EU, merjena z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, se je začela zmanjševati šele leta 2016 in je bila leta 2021 še vedno nekoliko večja kot leta 2008. Počasno zmanjševanje razvojnega zaostanka v preteklem desetletju je izhajalo predvsem iz nizkih investicij po gospodarsko-finančni krizi in zaradi tega skromne rasti produktivnosti. Vse bolj se kaže vpliv večletnega upadanja vlaganj v neoprijemljive oblike kapitala po prejšnji krizi (raziskave in razvoj, IKT, usposabljanje zaposlenih), ki je upočasnjevalo prehod v inovacijsko podprto rast s preobrazbo v visoko produktivno in zlasti v podjetniškem sektorju tudi nizkoogljično krožno gospodarstvo. Pospešitev rasti produktivnosti je nujna za dolgoročno doseganje višjih dohodkov prebivalstva, z uspešno izvedenim zelenim preходом pa bi bili ti doseženi tudi na bolj trajnosten način. Vse to bi prispevalo k povečanju odpornosti gospodarstva proti šokom na mednarodnih trgih (motnje v svetovnih verigah vrednosti, rastoče cene surovin ipd.), ki so se z rusko-ukrajinskim vojaškim konfliktom močno zaostri. V zadnjem obdobju je prišlo do nekaterih pozitivnih premikov pri vlaganjih za dvig produktivnosti, priložnost za to je tudi v obsežnih finančnih sredstvih Sklada za okrevanje in odpornost EU, namenjenih investicijam in reformam v bolj zelena, digitalna in odporna gospodarstva. Reševanje teh razvojnih izzivov bo ob nadaljnji javnofinančni konsolidaciji zahtevalo oblikovanje prednostnih poudarkov javne porabe, na katero bodo vse bolj vplivale demografske spremembe, zaradi česar bodo nujne tudi prilagoditve sistemov socialne zaščite v smeri večje vzdržnosti in stabilnosti financiranja. Demografske spremembe pa so skupaj s hitrimi spremembami v potrebnem znanju in spretnostih tudi pomembno tveganje za učinkovito gospodarsko preobrazbo in dvig produktivnosti zaradi vse večjega pomanjkanja ustrezne delovne sile.

1.1 Gospodarska stabilnost

█ Gospodarska stabilnost (razvojni cilj 5):

Vsebinska cilja je zagotoviti gospodarsko stabilnost, ki je ključni pogoj za zmanjšanje razvojnega zaostanka za razvitejšimi državami in povečanje kakovosti življenja za vse. Gospodarska stabilnost temelji na uspešno delujoči ekonomiji predvsem ob ohranjanju ključnih makroekonomskih ravnovesij. Za njeno doseganje oziroma ohranjanje so ključni ustrezno odzivanje ekonomskih politik v celotnem gospodarskem ciklu, zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ, oblikovanje stabilnega in konkurenčnega finančnega sektorja ter enakomeren regionalni razvoj. SRS 2030 v povezavi z gospodarsko stabilnostjo posebej poudarja še konkurenčnost in inovativnost ter trajnostne in vključujoče vidike gospodarskega razvoja. Ti so podrobneje obravnavani v drugih razvojnih ciljeh SRS, in sicer v cilju 6 (konkurenčnost in inovativnost), 3 in 7 (vključujoči razvoj) ter 8 in 9 (trajnostni razvoj).

█ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

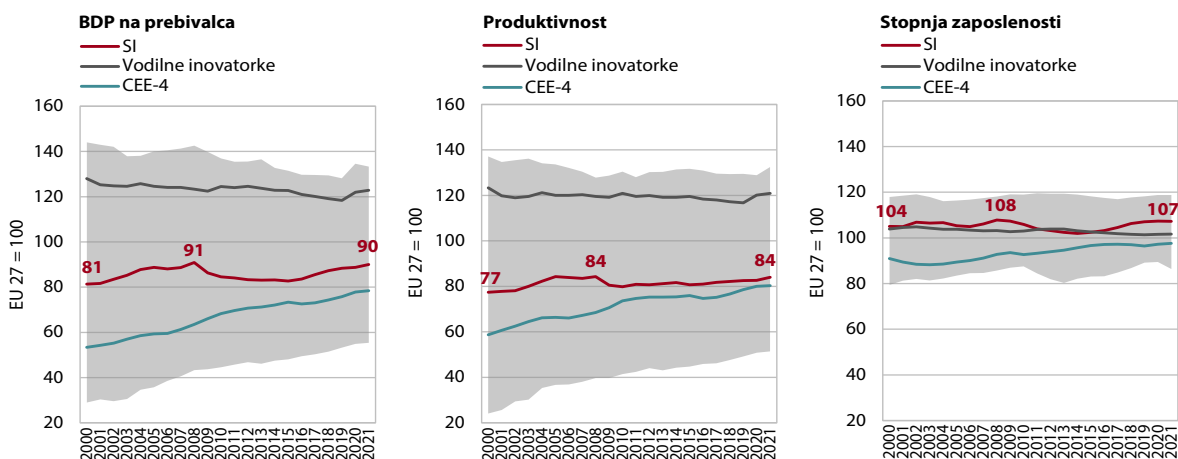
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
BDP na prebivalca (v SKM), indeks EU-27 = 100	90 (2021)	100 (2021)	100
Dolg državnega sektorja, v % BDP	74,7 (2021)	88,1 (2021)	60

Slovenija se je v letu 2021 šele približala relativni ravni gospodarske razvitosti z vrha v letu 2008, počasno razvojno dohitevanje pa je posledica skromne rasti produktivnosti. Bruto domači proizvod na prebivalca (v standardih kupne moči) kot merilo gospodarske razvitosti je leta 2021 znašal 90 % povprečja EU in bil za 1 o. t. nižji kot na vrhu ob začetku gospodarsko-finančne krize leta 2008. Nazadovanju v primerjavi s povprečjem EU med krizo (2008–2012) je sledila nekajletna stagnacija, proces dohitevanja pa je bil obnovljen šele leta 2016. Spodbujen je bil predvsem s hitrim povečevanjem stopnje zaposlenosti, prispevek rasti produktivnosti pa je bil skromen. Zaradi demografskih sprememb, ki vodijo v zmanjševanje

obsega delovno sposobnega prebivalstva (20–64 let), bo v prihodnje zapiranje razvojne vrzeli ključno odvisno od povečanja produktivnosti, ki bo moralo biti zato precej hitrejše kot v preteklem desetletju (gl. poglavje 1.2.1).¹ Razmeroma ugoden splošni finančni položaj v podjetjih po prvem letu krize zaradi epidemije covid-19 (Okvir 2) ter obsežna finančna sredstva v okviru sklada za okrevanje in odpornost EU (Okvir 1) pomenijo precej

¹ Kljub temu da je stopnja zaposlenosti v Sloveniji v mednarodnem merilu razmeroma visoka, kar je posledica sorazmerno (v primerjavi s povprečjem EU) visoke stopnje zaposlenosti žensk, so tudi pri tej komponenti BDP na prebivalca še možnosti zvišanja predvsem v višjih starostnih skupinah (zlasti v skupini 60–64 let).

█ Slika 9: Počasno razvojno dohitevanje zaradi skromne rasti produktivnosti

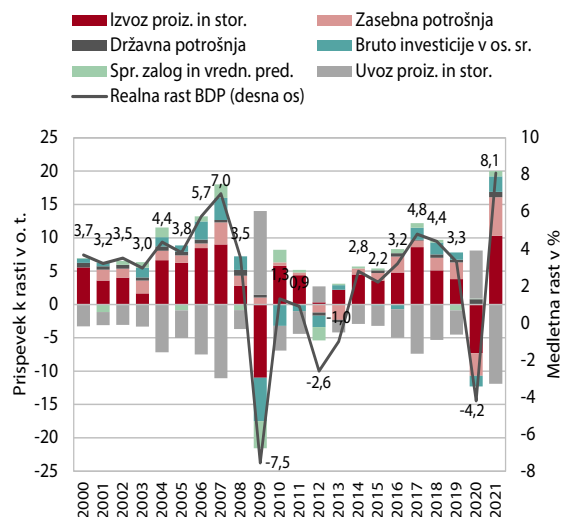
Vir: Eurostat (2022), preračuni UMAR. BDP na prebivalca in produktivnost (BDP na zaposlenega) sta izražena v standardih kupne moči, to je prilagojena kupni moči. Osenčeno polje prikazuje razpon med državama EU z najmanjšo in največjo vrednostjo kazalnika, brez Luksemburga in Irske. Vodilne inovatorke so skladno z Evropskim inovacijskim indeksom: SE, FI, DK, BE. CEE-4: CZ, HU, PL, SK.

boljše izhodišče za vlaganja v ključna področja in s tem rast produktivnosti kot po gospodarsko-finančni krizi v prejšnjem desetletju. Odločilna pa bo njihova učinkovita poraba za modernizacijo in prestrukturiranje v visoko produktivno gospodarstvo, zlasti s pospešitvijo digitalnega in zelenega prehoda, ki sta temelja prihodnje rasti in konkurenčnosti (gl. poglavje 1.2.2).

Gospodarska aktivnost se je po šestletni solidni rasti v letu 2020 zaradi epidemije covid-19 močno znižala, z močnim odbojem pa v letu 2021 že preseгла predkrizno raven. K vrnitvi rasti BDP leta 2014 po gospodarski in finančni krizi je ob ukrepih za stabilizacijo gospodarstva² ključno prispevala rast izvoznega dela gospodarstva, povezana z okrevanjem povpraševanja v trgovinskih partnericah, pa tudi z izboljšanjem konkurenčnosti slovenskih izvoznikov. Ugodnejše domače in mednarodne gospodarske razmere so spodbudile tudi krepitev domače potrošnje, ki je v obdobju 2014–2019 postala pomemben dejavnik gospodarske rasti. Robustna rast zasebne potrošnje do vključno leta 2019 je bila povezana s povečevanjem zaposlenosti, krepitvijo rasti plač in ugodnimi bančnimi posojili. Rast investicij v osnovna sredstva pa se je okrepila zlasti v obdobju 2017–2018. Gospodarska rast se je z letom 2019 začela umirjati, predvsem zaradi nižje rasti tujega povpraševanja ob povečani negotovosti v mednarodnem okolju, kar se je izrazilo v upočasnitvi rasti izvoza in investicij. Leta 2020 so zaradi epidemije in z njo povezanih strogih omejitev za zajezitev širjenja okužb upadle vse komponente BDP po izdatkovni strani z izjemo državne potrošnje, po proizvodni strani pa je bil upad zlasti izrazit v storitvah, povezanih s turizmom, oziroma v tistih storitvah, ki zahtevajo več fizičnih stikov. V letu 2021 je sledil močan odboj skupne gospodarske aktivnosti. Blagovna menjava in vpete dejavnosti, gradbeništvo ter investicije so svojo predkrizno raven presegle že konec leta 2020 oziroma v začetku leta 2021. Med investicijami so hitreje rasle tiste v opremo in stroje, gradbene pa počasneje. Ob težavah v dobavnih verigah se je nato v drugi polovici leta 2021 začela upočasnjevati predvsem rast predelovalnih dejavnosti, blagovna menjava pa je po upadu v tretjem četrtletju v zadnjem znova močno zrasla. V letu 2021 je predkrizno raven kot najpomembnejši dejavnik rasti BDP v tem letu preseгла tudi zasebna potrošnja, ki je bila ob sproščanju zajezitvenih ukrepov spodbujena predvsem z rastjo razpoložljivega dohodka in postopnim koriščenjem visokih prihrankov (kazalnik 1.2). Lani se je z odpravljanjem omejitvenih ukrepov nadaljevalo tudi okrevanje menjave storitev, ki je do konca leta večinoma preseгла raven pred epidemijo, izjema je ostala menjava potovanj.

² Za stabilizacijo gospodarskih razmer so bili ključni ukrepi ekonomskih politik, zlasti sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju, kar je izboljšalo pogoje financiranja države in gospodarstva.

Slika 10: Najpomembnejši dejavnik rasti v letu 2021 je bila zasebna potrošnja

Vir: SURS (2022).

Leta 2020 je gospodarska aktivnost v Sloveniji upadla manj kot v povprečju EU, odboj v letu 2021 pa je bil močnejši, kar so omogočili tudi obsežni ukrepi za omejitev negativnih posledic krize zaradi epidemije covid-19 za prebivalstvo in gospodarstvo. Kriza zaradi epidemije se močno razlikuje od gospodarsko-finančne krize z začetkom v letu 2008³, ne le glede šoka, ki jo je povzročil, ampak tudi glede pripravljenosti gospodarstva na krizo in odzivov politik nanjo. Na globino upada zaradi epidemije in hitrost okrevanja je vplivalo več dejavnikov, med katerimi so bili ključni razmeroma dobra finančna kondicija slovenskega gospodarstva pred krizo in obsežni spodbujevalni ukrepi ekonomskih politik,⁴ ki so preprečili globlji upad gospodarske aktivnosti in zaposlenosti leta 2020.⁵ Protikoronski ukrepi so imeli pomemben vpliv tudi še v letu 2021, saj so podpirali zlasti nekatere storitvene dejavnosti, ki zaradi omejitev, povezanih z epidemijo, niso mogle normalno poslovati. Podjetja, ki so spet poslovala brez omejitev, pa so hitro okrevala. Zaradi obsežnosti krize so bili sprejeti tudi fiskalni ukrepi pomoči na ravni EU. Že v začetnih mesecih epidemije je bil sprejet fiskalni sveženj, namenjen kratkoročnemu blaženju posledic krize.⁶

³ Recesija, ki je sledila finančni krizi, je bila posledica upada povpraševanja zaradi obsežnega razdolževanja gospodinjstev, držav, bank in podjetij. Kriza zaradi epidemije pa vpliva na gospodarstvo prek padca povpraševanja in padca ponudbe hkrati (Codogno in van den Noord, 2020).

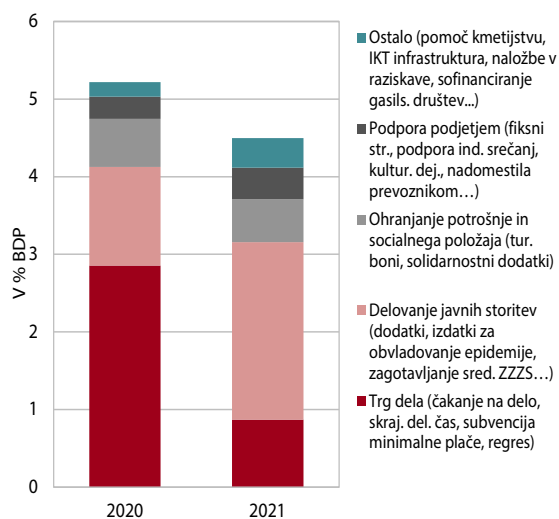
⁴ Zlasti fiskalni ukrepi pomoči, ki so bili usmerjeni v stabiliziranje razmer na trgu dela v in pomoč podjetjem z likvidnostnimi težavami in so podrobneje opisani v Jesenski napovedi gospodarskih gibanj (UMAR, 2021b).

⁵ Po ocenah UMAR naj bi bil ob odsotnosti ukrepov upad gospodarske aktivnosti večji za vsaj 4 o. t. (UMAR, 2021b).

⁶ Kar 240 mrd EUR previdnostnih posojil iz Evropskega mehanizma za stabilnost (ESM) je namenjenih podpori držav članic pri odzivu na pandemsko krizo, 25 mrd EUR obsegajo garancije pan-evropskega jamstvenega sklada Evropske investicijske banke (EIB), s katerimi se

Izdatnejša pomoč EU v obliki izrednega instrumenta za okrevanje, poimenovanega »Naslednja generacija EU«, ki je bil dogovorjen julija 2020, pa je namenjena zlasti spoprijemanju z razvojnimi izzivi digitalizacije in zelene transformacije tudi prek spodbujanja investicijske aktivnosti, ki se je v Sloveniji po finančni krizi občutno okrepila šele v obdobju 2017–2019, a je ostala nizka v primerjavi s povprečjem EU (v zadnjih letih je razmerje med skupnimi investicijami in BDP v Sloveniji za 2 o. t. nižje kot v EU).

Slika 11: Izdatki za blažitev posledic epidemije so se v letu 2021 znižali, spremenjena pa je bila tudi njihova struktura, v kateri se je močno povečal delež izdatkov za delovanje javnih storitev

Vir: ocena UMAR na podlagi MF (2021).

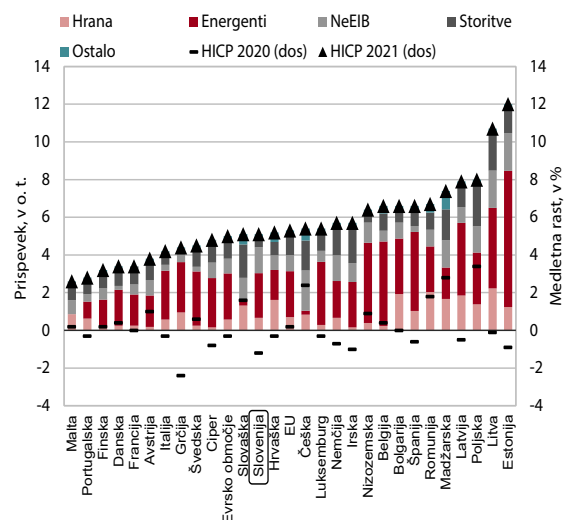
Presežek na tekočem računu plačilne bilance se je s krepitvijo domačega povpraševanja in poslabševanjem pogojev menjave v letu 2021 znatno zmanjšal (na 1,7 mrd EUR ali 3,3 % BDP). Z začetkom gospodarsko-finančne krize se je primanjkljaj tekočega računa v letu 2009 močno skrčil, v letu 2012 pa prevesil v presežek, ki je bil v letu 2020 najvišji doslej (3,5 mrd EUR ali 7,4 % BDP). Izboljšanje salda tekočega računa med obema krizama je bilo povezano z obsežnim razdolževanjem bank in podjetij v tujini, ugodnimi razmerami v mednarodnem okolju in povečanjem konkurenčnosti izvoznikov ob zmerni rasti uvoza zaradi razmeroma nizke domače porabe. K oblikovanju presežka so prispevali tudi pozitivni pogoji menjave. Z vidika varčevalno-investicijske vrzeli je visok presežek v tem obdobju izražal obsežno varčevanje zasebnega sektorja (gospodinjstev in nefinančnih družb). V letu 2021 se je presežek tekočih transakcij precej znižal, k čemur je ob krepitvi trošenja gospodinjstev in investicij

predvideva mobilizacija 200 mrd EUR dodatnih sredstev za posojila podjetjem (predvsem malim in srednje velikim), 100 mrd EUR ugodnih posojil iz vseevropske sheme za krajši delovni čas (SURE) pa je namenjenih za preprečevanje odpuščan.

skoraj v celoti prispeval nižji blagovni presežek, saj je bila realna rast uvoza višja od izvoza. K znižanju blagovnega presežka pa so ob visoki rasti uvoznih cen prispevali tudi poslabšani pogoji menjave, in sicer v višini 640 mio EUR. Z vidika varčevalno-investicijske vrzeli so k zmanjšanju presežka tekočega računa največ prispevali znižanje neto varčevanja gospodinjstev in povečanje neto investicij nefinančnih družb, pa tudi nižji primanjkljaj tekočih transakcij države.

Potem ko se je rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in EU od izbruha finančne krize ohranjala na nizkih ravneh, se je v letu 2021 precej okrepila, nadaljevala pa se je tudi v letu 2022. V preteklem desetletju so se cene življenjskih potrebščin na letni ravni v povprečju poviševale za nekoliko več kot en odstotek, konec preteklega leta pa je medletna rast dosegla približno 5 %, kar je bilo največ po letu 2007. Najpomembnejši razlogi za zviševanje in širše osnovano rast cen v letu 2021 so bili občutno višje cene energentov,⁷ okrepanje gospodarstva po začetku epidemije in vpliv težav v dobavnih verigah. Poleg cen energentov, ki so k inflaciji prispevali največ, se je precej okrepil tudi prispevek cen neenergetskega industrijskega blaga. To se je sicer v obdobju 2011–2020 vsako leto v povprečju pocenilo približno za 0,5 %, lani pa je bila rast cen v povprečju približno 4,5-odstotna. Ob ozkih grlih v dobavnih verigah in pritiskih višjih cen surovin ponudba nekaterih poltrajnih in trajnih proizvodov namreč ni sledila povečanemu povpraševanju in trošenju gospodinjstev. Višje cene energentov, vhodnih materialov in surovin, pa tudi slabša letina so vplivale na rast cen hrane, dražja je bila

Slika 12: Višje cene energentov največ prispevajo k rasti cen življenjskih potrebščin (HICP) tako v Sloveniji kot v EU (leto 2021 in primerjava za 2020)

Vir: Eurostat (2022), preračuni UMAR. Opomba: Prispevki se poleg različne rasti v posameznih državah razlikujejo tudi zaradi različnih uteži.

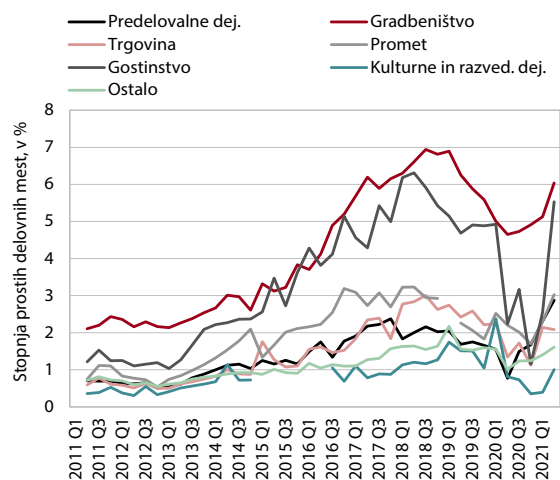
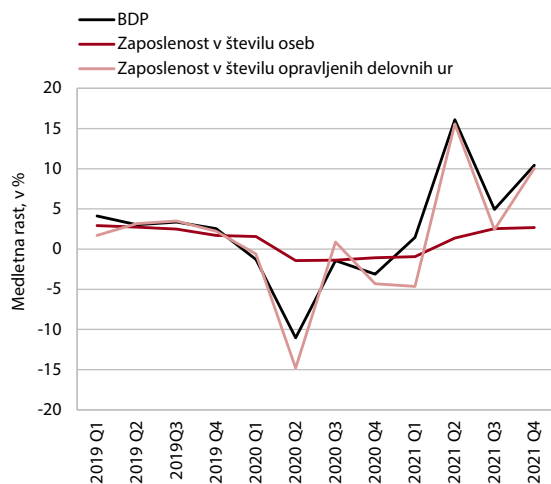
⁷ V Sloveniji so energenti k inflaciji prispevali 2,4 o. t., v evrskem območju pa 2,5 o. t.

tako predelana kot tudi nepredelana hrana. Skupna rast cen storitev je bila lani še umirjena (1,5-odstotna).⁸ K rasti cen storitev so lani sicer največ prispevale gostinske storitve in storitve, povezane s počitnicami, kar je po naši oceni posledica večjega povpraševanja (tudi ob unovčevanju turističnih bonov), pa tudi pomanjkanja delovne sile v tem segmentu storitev. Vpliv razmer na trgu dela na celotno inflacijo je bil po naši oceni še skromen, povečalo pa se je tveganje za povečanje plačnih pritiskov zaradi pomanjkanja delovne sile v več dejavnostih, kar bi se prek večjih stroškov podjetij ter višjega povpraševanja (kot posledica višjih dohodkov) lahko prelilo v višjo rast končnih cen, še posebno v storitvenih dejavnostih. Rast cen, merjena s HICP, je bila leta 2021 v Sloveniji podobna kot v povprečju EU, do nekoliko večjih razlik je prišlo le pri sestavi inflacije. V Sloveniji je bil prispevek rasti cen neenergetskega industrijskega blaga nadpovprečen, rast cen storitev pa za približno polovico nižja kot v povprečju EU. V začetku leta 2022 se je rast cen še okrepila in je bila široko osnovana. Vojna v Ukrajini je privedla do velikih negotovosti na trgu energentov, neenergetskih surovin in hrane ter dodatnih težav v dobavnih verigah, kar ohranja visoke pritiske na nadaljnjo rast cen.

Po prekinitvi večletnih ugodnih gibanj na trgu dela v začetku leta 2020 se je zaposlenost ob podpori interventnih ukrepov in okrevanju

gospodarske aktivnosti v letu 2021 povečala na zgodovinsko visoko raven, brezposelnost pa močno zmanjšala, pri čemer v določenih dejavnostih že prihaja do pomanjkanja delovne sile. Od sredine marca 2020 so se s sprejetjem ukrepov za zajezitev epidemije koronavirusa razmere na trgu dela naglo poslabšale, a je hitro sprejete interventne zakonodaje za ohranjanje delovnih mest in blažitev posledic epidemije omogočilo, da je bil upad zaposlenosti v primerjavi z upadom BDP precej manjši, prilagoditev na trgu dela pa je bolj vplivala na število opravljenih delovnih ur (Slika 13 levo).⁹ Z vnovičnim zagonom večine dejavnosti so se razmere na trgu dela začele izboljševati že v drugi polovici leta 2020. Zaposlovanje se je pospešeno nadaljevalo tudi leta 2021, pri čemer je bilo zaradi sektorsko različne razporeditve omejevalnih ukrepov po dejavnostih precej različno.¹⁰ Ob hitrem povečanju povpraševanja po delovni sili se je participacija na trgu dela vrnila na predkrizno raven. Hitro okrevanje povpraševanja po delovni sili, nizka raven brezposelnosti in manjši neto selitveni prirast, ki je bil povezan tudi z omejitvami mobilnosti in potovanj med epidemijo, so ob demografskih trendih v nekaterih dejavnostih v zadnjem letu vidno povečali pomanjkanje ustrezne delovne sile (Slika 13 desno), kar že negativno vpliva na obseg proizvodnje nekaterih podjetij. Na rekordno nizek obseg potencialno zaposljive delovne sile kaže tudi indeks nezaposlenosti, ki je širši kazalnik

Slika 13: Trg dela se je na upad gospodarske aktivnosti med epidemijo pretežno odzval z zmanjšanjem opravljenih ur kot pa z zmanjšanjem zaposlenosti (levo), z njegovim okrevanjem se je zaostriло pomanjkanje razpoložljive delovne sile (desno)

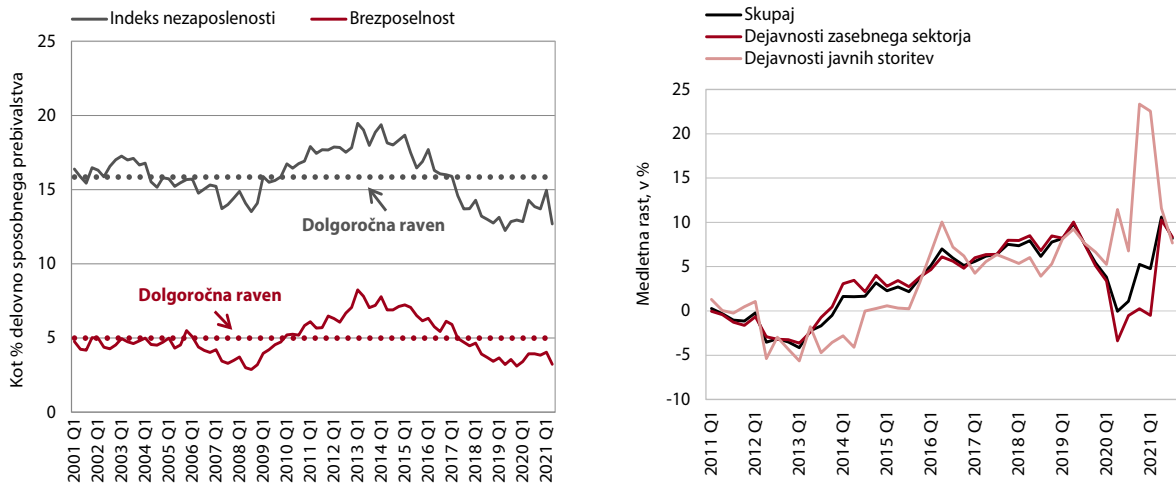
Vir: SURS (2022b).

⁸ Na rast storitev je vplival tudi enkratni dogodek, vendar pa bi bila rast cen storitev tudi brez tega umirjena, dvaodstotna. Ena od zavarovalnic je leta 2021 v decembru 2021 del prihrankov (zaradi nižjih odhodkov za zdravstvene storitve od načrtovanih zaradi epidemije covid-19) vrnila zavarovancem v obliki nižje premije za dopolnilno zdravstveno zavarovanje.

⁹ To kaže tudi primerjava gibanja dejanske stopnje anketne brezposelnosti in njene napovedi, ki izhaja iz Okunovega zakona, t. j. dolgoročne povezave med BDP in brezposelnostjo. Glej tudi UMAR (2021c).

¹⁰ Skupna zaposlenost je bila lani medletno višja za 1,4 %, pri čemer je v zasebnem sektorju vidneje okrevala zlasti v gradbeništvu, predelovalnih dejavnostih, trgovini ter v strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih, v javnem sektorju pa se je povečala predvsem v zdravstvu.

Slika 14: Indeks nezaposlenosti kot širše merilo potencialno zaposljive delovne sile kaže na njen zgodovinsko majhen obseg v letu 2021 (levo); rast mase bruto plač je od začetka koronavirusne krize močno nihala (desno)

Vir: SURS (2022b), preračuni UMAR.

obsega razpoložljivih zmogljivosti na trgu dela kot samo brezposelnost (Slika 14 levo).¹¹

Na gibanje bruto plač¹² so v zadnjih dveh letih močno vplivali interventni ukrepi za ohranjanje delovnih mest in izplačila dodatkov, povezanih z razglasitvijo epidemije. Rast plač je v letih pred epidemijo postopoma naraščala in bila še v začetku leta 2020 medletno visoka zaradi dviga minimalne plače, splošnega pomanjkanja delovne sile in dogovorov s sindikati javnega sektorja iz leta 2018 (Slika 14 desno). Od drugega četrtletja 2020 so na njeno gibanje v dejavnostih zasebnega sektorja močno vplivali ukrepi za ohranjanje delovnih mest, saj so bile zaposlene osebe v ukrepu čakanja na delo ali skrajšanega delovnega časa upravičene samo do delnega nadomestila plače, kar je, skupaj s številčnostjo napotitev v te ukrepe, rast plač po statistiki nacionalnih računov¹³ v povprečju leta močno znižalo. Na nizko

rast so vplivali tudi nekateri drugi dejavniki, povezani z zapiranjem dejavnosti, delom od doma (manj izplačil potnih stroškov), izgubo zaposlitve, manjšim obsegom drugih oblik dela (študentsko ali drugo pogodbeno delo) in manjšim obsegom izplačil regresa. Rast plač v dejavnostih javnih storitev pa so zaznamovala predvsem izplačila dodatkov.¹⁴ V letu 2021 je bila rast plač višja; v javnem sektorju zlasti zaradi velikega obsega izplačil dodatkov v začetku leta, v zasebnem pa poleg višje minimalne plače (za 8,9 %) predvsem zaradi dinamike vračanja zaposlenih oseb, vključenih v posamezni interventni ukrep, nazaj v zaposlitev. Na rast plač v zasebnem sektorju vpliva še postopna krepitev pritiskov zaradi naraščajočega pomanjkanja delovne sile, s katero se spoprijema vse večji delež podjetij.

Fiskalna politika je v letu 2021 ostala ekspanzivno naravnana, kar je izhajalo iz krepitve investicij, vendar tudi drugih tekočih izdatkov s trajnim strukturnim vplivom na javnofinančni položaj,

¹¹ Indeks nezaposlenosti je širše merilo obsega prostih kapacitet od stopnje brezposelnosti, saj vključuje tudi določene kategorije neaktivnih oseb in upošteva različno verjetnost njihovega prehoda v delovno aktivnost. Prednosti indeksa nezaposlenosti kot mere prostih kapacitet na trgu dela sta, da: (i) za razliko od brezposelnosti ustrežneje upošteva, da lahko poleg brezposelnih k večjemu obsegu dela prispevajo tudi nekatere druge skupine delovno sposobnih, kot so šolajoči, upokojeni, neaktivni zaradi izgube motivacije po iskanju zaposlitve in drugi neaktivni, in (ii) upošteva, da se te skupine razlikujejo v zaposlitvenih možnostih. Indeks nezaposlenosti je tako utežen (z verjetnostjo zaposlitve) seštevek teh skupin. Za podrobnejši opis metodologije glej UMAR (2019c).

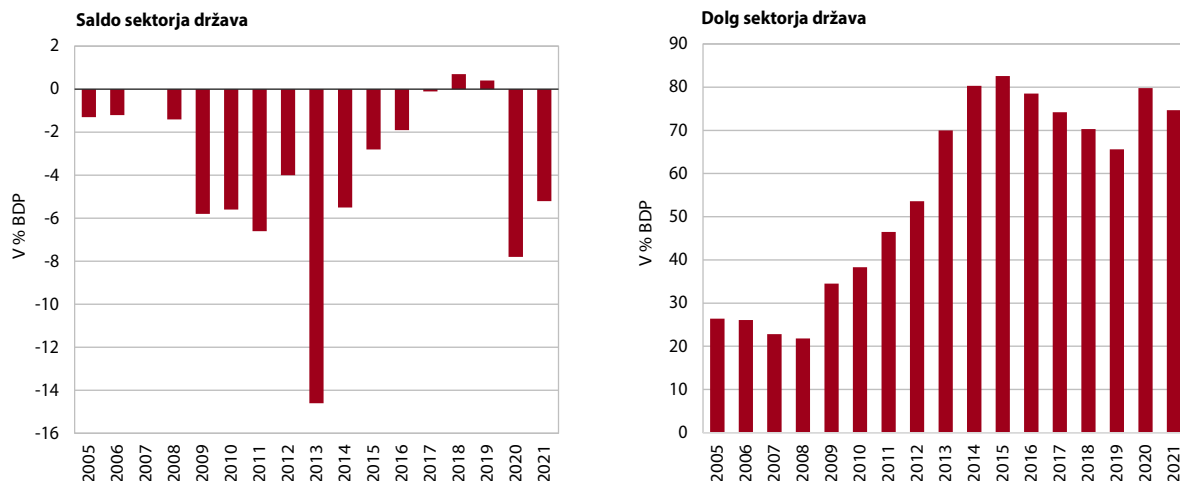
¹² Po statistiki nacionalnih računov.

¹³ Drugi pogost kazalnik plačnih gibanj so plače po statistiki plač (raziskovanje Plače zaposlenih pri pravnih osebah). Na gibanje plač po plačni statistiki so v zadnjih dveh letih prav tako močno vplivali interventni ukrepi za ohranjanje delovnih mest, vendar zlasti v povezavi z metodologijo izračuna plač. Ta določa, da podjetja poročajo število prejemnikov plač in višino izplačanih plač samo v višini, ki je izplačana v breme (iz sredstev) delodajalca, ne pa tudi del, ki ga je sofinancirala država. Zaradi napotitev zaposlenih na začasno

čakanje na delo sta se tako močno znižala število prejemnikov plač in njihova masa plač, saj niso bili zavedeni v plačni statistiki. To je vplivalo na veliko nihanje statistično izkazane povprečne bruto plače v obdobju veljavnosti interventnih ukrepov in hkrati ni neposredno odražalo gibanja dohodkov zaposlenih. V letu 2020 sta napotitev precejšnjega dela zaposlenih na začasno čakanje na delo in uporaba ukrepa delnega subvencioniranja polnega delovnega časa vplivali na zmanjšanje mase plač, izplačanih v breme delodajalca, še bolj pa na zmanjšanje števila zaposlenih oseb, ki so prejele plačo, kar je skupaj z izplačanimi dodatki za delo v kriznih razmerah povzročilo precejšnji dvig povprečne bruto plače (5,8 %). V letu 2021 je bila rast povprečne bruto plače (6,1 %) poleg višje minimalne plače, naraščajočih pritiskov zaradi pomanjkanja delovne sile in dodatkov v prvi polovici leta zlasti posledica vračanja zaposlenih nazaj v zaposlitev in s tem v plačno statistiko.

¹⁴ Začasna uvedba dodatka za nevarnost in posebne obremenitve ter dodatka za delo v rizičnih razmerah (po kolektivni pogodbi) v javnem sektorju in izplačilo dodatka za delo v času epidemije v zasebnem sektorju.

Slika 15: V letu 2021 so se javnofinančne razmere nekoliko izboljšale

Vir: SURS (2022b).

ob hitrem gospodarskem okrevanju pa se je javnofinančni položaj nekoliko izboljšal. Ugoden javnofinančni položaj, ki se je v letih 2017–2019 izražal v izravnanim saldu oziroma presežku ter v obdobju 2015–2019 v zniževanju deleža javnega dolga glede na BDP, se je ob izjemnih gospodarskih okoliščinah zaradi epidemije covid-19 v letu 2020 prevesil v močno poslabšanje bilanc sektorja država. V letu 2021 sta se ob izrazitem gospodarskem okrevanju in znižanju izdatkov za blaženje posledic epidemije nekoliko znižala primanjkljaj (s 7,8 % na 5,2 % BDP) in javni dolg (z 79,8 % na 74,7 % BDP, kazalnika 1.3 in 1.4). Izdatki za blaženje posledic epidemije so se namreč po oceni UMAR s 5,2 % BDP v letu 2020 znižali na 4,5 % BDP (Slika 15). Predhodne horizontalne podpore, dostopne širokemu naboru podjetij, so postale osredotočene le na nekatere storitvene dejavnosti, ki jih je epidemija najbolj prizadela (turizem, gostinstvo, industrija srečan, kulturne in rekreacijske dejavnosti). Med ukrepi za blaženje posledic epidemije pa se je v letu 2021 povečal delež izdatkov za delovanje javnih storitev, kar je ob dolgem obdobju razglašene epidemije izhajalo zlasti iz povečanih izplačil dodatkov za delo v rizičnih razmerah,¹⁵ začasno povišanje plač iz tega naslova med epidemijo pa se je delno že prelilo v trajno, kar izhaja tudi iz pritiskov zaradi pomanjkanja kadrov v teh dejavnostih.¹⁶ Za razliko

od znižanja izdatkov za blaženje posledic epidemije se je v letu 2021 okrepila rast preostalih izdatkov. To je bilo deloma posledica okrepitve rasti investicij, kot del širšega evropskega odziva v podporo okrevanju, vendar pa tudi drugih izdatkov, ki so delno trajne narave in bodo vplivali na javnofinančni položaj tudi srednjeročno (FS, 2022b). Na ocenjeno ekspanzivno naravo fiskalne politike v letu 2021 v Sloveniji (brez upoštevanja ukrepov za blaženje epidemije) in večini držav evrskega območja kaže tudi kazalnik naravnosti fiskalne politike EK,¹⁷ pri čemer pa je bil fiskalni impulz v Sloveniji ocenjen med močnejšimi. Da države v letu 2021 za okrevanje gospodarstva ohranjajo podporne fiskalne politike, je izhajalo iz priporočil EK.

Osredotočenje na krizo zaradi covid-19, ki je zahtevala hiter odziv, in večletna veljavnost odstopne klavzule od fiskalnih pravil, sta srednjeročno načrtovanje javnofinančne politike potisnili v ozadje, v teh okoliščinah pa so bili sprejeti nekateri zakoni, ki trajno povišujejo izdatke in znižujejo prihodke sektorja država. Fiskalno načrtovanje, določeno z ZJF, ki predvideva povezavo s strateškim dokumentom (Strategijo razvoja Slovenije 2030),¹⁸ se v letih 2020–2022 ne izvaja.

¹⁵ V posameznih protikoronskih zakonih je bilo uveljavljenih 13 različnih dodatkov, v povezavi z delom v rizičnih razmerah oziroma bolniki s covidom-19, največji znesek izplačil pa je povezan z dodatki po Kolektivni pogodbi za javni sektor. Po oceni FS je način izplačila dodatkov ob premajhni jasnosti kriterijev, ki bi vezali višino dodatka na dejansko izpostavljenost različnim uslužbenecem rizičnim razmeram, dopuščal preveč arbitrarnosti pri njihovem izplačevanju, kar kaže na sistemske pomanjkljivosti (FS, 2021b). Vlada je oblikovala predlog, po katerem bi dodatke namesto v odstotku od osnovne plače izplačevali v zneskih v treh višinah, o čemer s sindikati še ni dogovora.

¹⁶ Konec leta 2021 je bil sprejet dogovor o zvišanju plač zaposlenih v

dejavnosti zdravstva in socialnega varstva (trajno). Spremenjena razmerja med plačami posameznih poklicev v javnem sektorju v prihodnje lahko vodijo v zvišanje plač tudi v drugih delih javnega sektorja.

¹⁷ EK je ob oceni osnutkov proračunskih načrtov za leto 2022 za oceno naravnosti fiskalne politike (namesto spremembe strukturnega salda glede na položaj gospodarskega cikla) uporabila primerjavo rasti tekočih izdatkov (ki ne vključujejo začasnih izdatkov za blaženje posledic epidemije) iz notranjih virov glede na srednjeročno potencialno gospodarsko rast (EK, 2021e).

¹⁸ Strategija razvoja Slovenije 2030 je sicer ena ključnih strateških podlag pri pripravi programskih dokumentov za koriščenje sredstev kohezijske politike za obdobje 2021–2027.

Srednjeročno načrtovanje in umeščanje sprejetih ukrepov v srednjeročni fiskalni okvir, kar zaradi omejenosti javnih virov običajno zahteva postavljanje prednostnih področij porabe, je tako v večletnem obdobju potisnjeno v ozadje. Srednjeročni fiskalni okvir, predstavljen vsako leto v Programu stabilnosti, je bil v skladu s smernicami EK prvič od začetka epidemije covida-19 pripravljen spomladi 2021. S predlogi politik, ki podpirajo njegove numerične cilje, določene v Odloku v okvirju za pripravo proračunov sektorja država za obdobje od 2022 do 2024, se je dokument osredotočal predvsem na prva leta, manj pa na srednji rok, zaradi neznanega načina doseganja srednjeročne uravnoveženosti po letu 2023, ki izhaja iz pričakovane revizije ekonomskega upravljanja v EU. Od pomladi 2021 so bile sprejete nekatere zakonodajne podlage oziroma dogovori, ki bodo imeli zaradi povišanja izdatkov znaten vpliv na javnofinančni položaj v naslednjih letih,¹⁹ saj je delno le za nekatere (predvsem investicije v zdravstvu) predvideno financiranje s sredstvi EU (Okvir 1). V številnih primerih gre sicer za pomembne vsebinske premike pri urejanju posameznih področij, ki odgovarjajo tudi na dlje časa neobravnavane dolgoročne izzive, vendar za njihovo financiranje ni predvidenih novih javnofinančnih virov. Obenem so bile tudi na področju virov v letih 2021–2022 uveljavljene nižje davčne obremenitve (trošarin na energente, motornih vozil; znižanje dohodnine v letu 2022),²⁰ kar bo skupaj z omenjenimi dvigi izdatkov vplivalo na proces javnofinančne konsolidacije v prihodnjem obdobju, za katerega način obravnave na ravni EU še ni dogovorjen.

Dogovor glede pristopa, ki bo usmerjal javnofinančno konsolidacijo v evrskih državah in v Sloveniji v prihodnjih letih, je pričakovan v letu 2022. EK je oktobra 2021 obnovila razpravo o ekonomskem upravljanju v EU, katerega del je tudi razprava glede vzpostavljenih fiskalnih pravil (EK, 2021f). Veljavnost splošne odstopne klavzule od fiskalnih pravil za države evrskega območja tudi v letu 2022 je bila potrjena na podlagi napovedi EK spomladi 2021, odločitev pa ni bila spremenjena, čeprav se je tekom leta okrevanje gospodarstev okrepilo nad pričakovanji, številne države, med njimi tudi Slovenija, pa so raven gospodarske aktivnosti iz konca leta 2019, kar je bil pomemben dejavnik v presoji nadaljevanja uporabe klavzule, dosegle že v letu 2021.²¹ Glede na razlike v gospodarskem položaju držav ter razlike v stanju dolga (za države z nizkim oziroma srednje visokim dolgom in za države z visokim dolgom) je tako EK oblikovala različna priporočila glede javnofinančne politike za leto 2022, ki v večini držav evrskega območja tudi v tem letu ostaja ekspanzivno naravnana. Različen način obravnave je EK predlagala tudi za leto 2023. Za srednje zadolžene države, med katerimi je tudi Slovenija, predlaga prednostno podporo investicijam, ki podpirajo zeleno in digitalno tranzicijo, z vidika preostalih, tekočih izdatkov, pa prehod na bolj nevtralnno fiskalno politiko, vendar se te usmeritve glede na negotovost, ki izhaja iz vojne v Ukrajini, lahko še spremenijo²² (EK, 2021x). V letu 2022 je pričakovati tudi predlog smernic EK glede morebitnih sprememb ekonomskega upravljanja in fiskalnega okvira EU s ciljem doseči široko soglasje za leto 2023. Največji izziv konsolidacije javnih financ v prihodnjih letih je ravno iskanje ravnotežja med tempom konsolidacije držav, ki je potrebna ob ožanju časovnega okna veljave nizkih obrestnih mer v prihodnjih letih, in zagotavljanjem zadostnega prispevka javnih virov za spoprijemanje z izzivi podnebne tranzicije, kjer z ukrepi ni mogoče odlašati (gl. poglavje 4), in prehoda v četrto industrijsko revolucijo. Upoštevanje aktualnih razmer in širših izzivov zahteva drugačno pot konsolidacije kot dozdajšnje osredotočanje na ožjo vlogo fiskalne politike in vplive demografskih sprememb.

¹⁹ Sprejetje Zakona o dolgotrajni oskrbi (MZ je ocenilo dodatna sredstva iz državnega proračuna v letu 2025 na 463 mio EUR), Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (v zakonu predvideno povišanje državnega financiranja na 1 % BDP), Zakona o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v slovensko zdravstvo v letih od 2021 do 2031 (v zakonu predvideno v višini 2,1 mrd EUR), dogovora o povišanju plač v policiji (z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o delu in organiziranosti v policiji, v predlogu zakona ocenjeno na 16 mio EUR), Dogovora o nujnih ukrepih na področju plač v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva in nadaljevanju pogajanj (po oceni ZZS na 100 mio EUR). Obenem je v decembra 2021 sprejetem Strateškem načrtu skupne kmetijske politike 2023–2027, podanem v presoji EK, predvideno, da bo Slovenija k obveznemu minimalnemu deležu za program razvoja podeželja iz nacionalnih sredstev dodala še dodatna sredstva (310 mio EUR). V začetku leta 2022 je prišlo tudi do izredne uskladitve pokojnin (po oceni ZPIZ 145 mio EUR) ter dopolnitev Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju pri plačilu bolniške odsotnosti v breme delodajalca (po oceni ZZS 93 mio EUR).

²⁰ Z uredbama o določitvi zneska trošarin za energente in električno energijo so bile znižane trošarine za obdobje 1.2.–30.4.2022 (finančni učinek je bil ocenjen na 28 mio EUR), z Zakonom o davku na motorna vozila je bil z letom 2021 odpravljen dodatni davek na motorna vozila in spremenjena lestvica za odmero davka (predlog zakona je finančni učinek ocenil na 29 mio EUR), sprejet je bil Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o dohodnini (v predlogu zakona je bil finančni učinek v letu 2022 ocenjen na 247 mio EUR, zaradi nadaljnjih dvigov splošne davčne olajšave do leta 2025 pa se bo ta učinek do leta 2025 še povečal).

²¹ Tudi Fiskalni svet je septembra 2021 vnovično presojal utemeljenost razlogov za obstoj izjemnih okoliščin v letu 2022 in podal oceno, da so pogoji izpolnjeni zaradi obstoja neobičajnega dogodka, na katerega ni mogoče vplivati in ima pomembne posledice za finančno stanje sektorja država, medtem ko drugi zakonski pogoj po Zakonu o fiskalnem pravilu (resen gospodarski upad) glede na napovedi za leto 2022 ne bi bil več izpolnjen (FS, 2021a).

²² EK je v začetku marca 2022 objavila smernice za fiskalno politiko za leto 2023, ki naj jih države članice upoštevajo pri pripravi programov za stabilnost in konvergenčnih programov. Zaradi visoke negotovosti ob razmerah v Ukrajini in vplivov na gospodarstvo pa bo EK na podlagi svoje pomladanske napovedi (maja 2022) vnovično presodila možnost odprave splošne odstopne klavzule z letom 2023 in svoje smernice po potrebi prilagodila.

Okvir 1: Finančni viri iz sredstev EU

V tem in naslednjih letih so na voljo obsežna finančna sredstva EU iz naslova kohezijske in skupne kmetijske politike ter instrumenta za okrevanje in odpornost za podporo okrevanju in pripravo gospodarstva na prihodnje izzive. Poleg izteka sedanjega večletnega finančnega okvira (VFO), v katerem je konec februarja 2022 ostalo neizplačanih še 797 mio EUR, je v obdobju 2021–2027 na voljo blizu 10 mrd EUR, od tega 705 mio povratnih sredstev. Pregled razpoložljivih virov iz sredstev EU kaže, da bodo ta znatna, vendar ne bodo zadoščala za doseg vseh strateških ciljev, zato jih bo treba kombinirati z drugimi javnimi in zasebnimi viri ter v okviru sistema strateškega načrtovanja oblikovati prednostna področja.

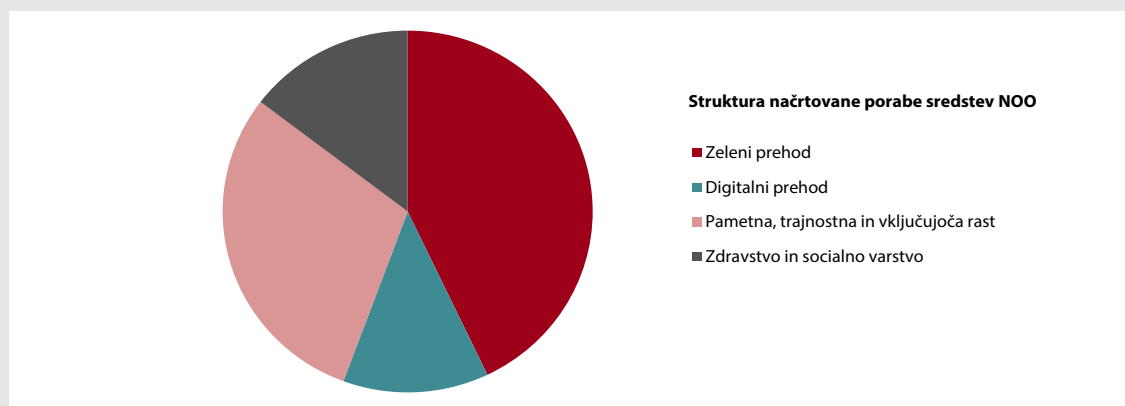
Sredstva EU so prednostno namenjena zelenemu prehodu, spodbujanju konkurenčnosti, digitalizaciji in krepitvi odpornosti, pri razrezu njihove porabe so morale države upoštevati minimalni delež za posamezna področja. Največji del financiranja je namenjen cilju zelenega prehoda. Prizadevanja za zeleni prehod krepiti tudi uveljavitev načela, da se ne sme pomembno/bistveno škodovati okolju (do no significant harm), čemur je podvržena presoja vseh reform in investicij iz Načrta za okrevanje in odpornost (NOO) ter VFO 2021–2027. V okviru NOO je za zeleni prehod Sloveniji dodeljenih 42,45 % sredstev (zahtevanih minimalno 40 %), pretežno pa so namenjena za projekte za zmanjšanje poplavne ogroženosti, čiščenje komunalnih voda, oskrbo s pitno vodo, za povečanje zmogljivosti železniške infrastrukture in povečanje energetske učinkovitosti stavb. Največji del sredstev je za zeleni prehod predviden tudi iz VFO kohezijske politike 2021–2027. Čeprav gre za znatna sredstva, pa ocene iz Nacionalnega energetskega podnebnega načrta, ki potrebna sredstva za uresničenje ciljev tega načrta do leta 2030 ocenjuje na 28 mrd EUR (iz javnih in zasebnih virov), kažejo, da predvidena sredstva EU ne bodo zadoščala, za uspešen zeleni prehod pa bo ključna tudi struktura porabe teh sredstev, ki z vidika doseganja podnebnih ciljev ni optimalna.¹ Digitalni preobrazbi so morale države v okviru NOO nameniti najmanj 20 % sredstev, Slovenija je ta delež z 21,5 % le nekoliko preseгла. Mednarodna primerjava NOO kaže, da bo Slovenija za digitalizacijo namenila okoli 0,7 % BDP manj kot države srednje in vzhodne Evrope. Glede na deleže, trenutno predvidene za ta namen iz VFO 2021–2027, pa bo Slovenija za digitalizacijo in pametno preobrazbo skupaj z NOO namenila za 1,2 o. t. BDP manj od drugih držav srednje in vzhodne Evrope (UMAR, 2022). Prenizka vlaganja v dobro pametne preobrazbe se bodo še posebej odrazila v drugi polovici finančne perspektive, ko bodo razpoložljiva sredstva že dodeljena, fiskalna pravila pa bodo močno oteževala dopolnjevanje iz sredstev integralnega proračuna. Za področje zdravstva in socialnega varstva so sredstva za investicije predvidena zlasti iz NOO in React-a, pretežno za energetske sanacije objektov in nove zmogljivosti oziroma ureditev obstoječih zmogljivosti v negovalnih bolnišnicah ter za deinstitutionalizacijo dolgotrajne oskrbe.

Finančna sredstva Načrta za okrevanje in odpornost spremljajo tudi zaveze in časovni mejniki glede sprejetja številnih reformnih predlogov, ki so priložnost za zmanjšanje implementacijskega deficita na področju potrebnih strukturnih prilagoditev v Sloveniji. Reformni predlogi vključujejo pripravo različnih strategij, izhodišč za prenovo urejanja določenih področij, reformne zakonodajne predloge in njihove izvedbene akte in se tičejo vseh področij, v katera so usmerjene tudi investicije. Na časovnici NOO je priprava teh dokumentov osredotočena na prva leta načrta, po intenzivnosti priprav pa izstopa leto 2022. Na področju zdravstvenega sistema in socialne varnosti NOO vključuje pripravo prenove ključne zakonodaje na področju zdravstva, pokojnin in dolgotrajne oskrbe,² kjer je glede na demografska gibanja in njihove znane močne vplive na dolgoročno vzdržnost javnih financ nujno ukrepanje, Slovenija pa je v predhodnih letih od EK na teh področjih prejela številna posebna priporočila. Digitalno preobrazbo naj bi glede na zaveze NOO podprli Strategija digitalne transformacije podjetij, Strategija digitalnih javnih storitev 2021–2030, sprememba Zakona o gospodarskih družbah, Načrt širokopasovnih omrežij do leta 2025 in drugi. Med ključnimi dokumenti v podporo zelenemu prehodu so Resolucija o Dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2050 (sprejeta v 2021), prenova Zakona o varstvu okolja (sprejet v 2022), Zakon o spodbujanju rabe energije iz obnovljivih virov, Načrt zmanjšanja poplavne ogroženosti, Uredba o ravnanju z embalažo in odpadno embalažo ter drugi. Predvidena je priprava zelenega proračuna, ki bi omogočila prvi celovitejši pregled prihodkov/izdatkov državnega proračuna, ki podpirajo podnebne cilje iz strateških dokumentov, upoštevajoč izbrano taksonomijo. Časovne zaveze in povezava sprejetja reform z izplačilom sredstev EU je priložnost za sprejetje potrebnih strukturnih prilagoditev, kjer se je v preteklosti z izvajanjem odlašalo, pri čemer pa bo poleg dejanskega sprejetja številnih dokumentov pomemben tudi njihov kvalitativni vidik, kar bo v prihodnjih letih poleg izvedbe investicij velik upravni in politični izziv.

¹ Wuppertal Institute (2021).

² Zakon o dolgotrajni oskrbi je bil sprejet decembra 2021, v letu 2022 pa bo treba sprejeti še izvedbene akte (gl. Okvir 6 v poglavju 3).

Slika 16: Več kot polovica sredstev Sklada za okrevanje in odpornost po epidemiji v Sloveniji je namenjena financiranju zelenega in digitalnega prehoda

Vir: SVRK (2021a).

Tabela 1: Do leta 2027 so iz virov EU na voljo znatna sredstva za podporo okrevanju po epidemiji covid-19 in krepitev odpornosti gospodarstva, v milijonih evrov

	Načrt za okrevanje in odpornost		React EU		Večletni finančni okvir* 2021–2027		Skupna kmetijska politika	Skupaj		SKUPAJ
	Nepov.	Pov.	Vsebina	Nepov.	Vsebina	Nepov.		Nepov.	Pov.	
Zeleni prehod	552	513	Podpora MSP in zaposl. mladih	20	CP2, CP3	1.326		1.898	513	2.411
Digitalna preobrazba	317		Digitalizacija in digitalna transformacija MSP	30	CP1 (digitalno)	66		413		413
Pametna, trajnostna in vključujoča rast	664	73	IKT za zgojnoizobraževalne ustanove	14	CP1 (brez digitalnega)	702		1.380	73	1.453
Zdravstvo in socialna varnost	245	119	Krepitev odpornosti zdr. sistema in soc. varstva, podpora najrevnejšim	172	CP4, FEAD	684		1.101	119	1.220
			Turizem in kultura	42	CP5, CP6 (SPP)	334	1.855	2.231		2.231
					CP7	110		110		110
Skupaj EU del	1.777	705		278		3.222	1.855	7.133	705	7.838
Skupaj SI del				36		1.216	705	1.957		1.957
SKUPAJ	1.777	705		314		4.438	2.560	9.090	705	9.795

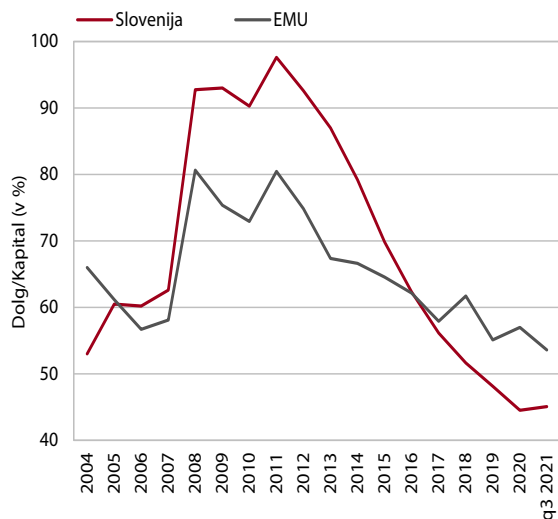
Vir: povzeto po SVRK (2021b) in prilagoditve UMAR glede na spremembe do konca marca 2022. Opomba: *V okviru večletnega finančnega načrta 2021–2027 so naslednji cilji politik: CP1 (Konkurenčna in pametnejša Evropa s spodbujanjem inovativne in pametne gospodarske preobrazbe in regionalne povezanosti IKT), CP2 (Bolj zelen, nizkoogljičen prehod na neto ničogljivo gospodarstvo in odporno Evropo s spodbujanjem čistega in pravičnega energetskega prehoda, zelenih in modrih naložb, krožnega gospodarstva, blaženja in prilagajanja podnebnim spremembam, preprečevanja in upravljanja tveganj ter trajnostne urbane mobilnosti, CP3 (bolj povezana Evropa z izboljšanjem mobilnosti), CP4 (bolj socialna in vključujoča Evropa, ki izvaja Evropski steber socialnih pravic), CP5 (Evropa bližje državljanom s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja vseh vrst ozemelj in lokalnih spodbud), FEAD (sklad za materialno pomoč najbolj ogroženim), Specifični cilj SPP oziroma CP6 (sklad za pravičen prehod), CP7 (tehnična pomoč). Zaradi zaokroževanja se seštevki ne ujemajo vedno.

Finančni sistem je v letih 2020 in 2021 ostal stabilen, v primerjavi s povprečjem EU je najslabše razvit trg kapitala, znaten zaostanek je tudi v bančnem segmentu. Najmanjši razvojni zaostanek je še naprej na področju zavarovalništva, kjer izstopa nadpovprečno visok delež neživiljenjskih zavarovanj (glede na BDP pa tudi v strukturi zavarovanj), delež premij življenjskih zavarovanj pa zaostaja tudi za marsikatero po razvitosti primerljivo članico EU. Tudi bilančna vsota bank, ki so v Sloveniji daleč najpomembnejši segment finančnega sistema, je leta 2021 dosegala 95,0 % in s tem le nekoliko več kot 30 % ravni povprečja EU. Banke so v letu 2021 ustvarile dobiček, ki je bil za 17 % višji kot v letu 2020 in se je za razliko od

preteklega leta napajal tudi z razgradnjo oslabitev. Ob skromni kreditni aktivnosti, ki se je začela krepiti šele na sredini lanskega leta, in nizkih obrestnih merah so se še naprej zmanjševali neto obrestni prihodki, ki so bili lani za 2,2 % nižji kot leta 2020. Delež nedonosnih terjatev se je prav tako še naprej postopoma zniževal proti povprečju EU. Kapitalska ustreznost je bila sicer še na razmeroma visoki ravni, a se je po združitvi dveh bank znižala nekoliko pod povprečje EU. Konsolidacija bančnega sistema se je nadaljevala.²³ Največji razvojni razkorak je na trgu kapitala,

²³ Ena izmed bank v tuji lasti je najavila prevzem druge največje banke v Sloveniji, ki je bila po uspešni sanaciji privatizirana v letu 2015.

Slika 17: Zadolženost nefinančnih družb v Sloveniji v letih 2020 in 2021 ostala nizka

Vir: BS (2022b), ECB (2022). Opomba: zadolženost je merjena kot razmerje med dolgom in kapitalom.

ki po zadnji finančni krizi ostaja majhen in nelikviden ter ne nudi ustrezne osnove za krepitev dolgoročnejšega varčevanja za starost.

Finančna struktura nefinančnih družb ostaja solidna.

V obdobju pred izbruhom gospodarsko-finančne krize je prirast virov financiranja v nefinančnih družbah temeljil predvsem na zadolževanju podjetij, po sanaciji bančnega sistema in razdolževanju gospodarstva pa se je postopoma krepil pomen kapitala. Ta je tudi v prvih treh četrtletjih leta 2021 prispeval največ k rasti virov financiranja nefinančnih družb in se je povečeval zaradi transakcij (prilivov od domačih in tujih vlagateljev), še bolj pa zaradi vrednostnih sprememb ob ugodnih gibanjih na kapitalskih trgih. Delež kapitala je v finančni strukturi konec tretjega četrtletja 2021 obsegal približno 55 % finančnih obveznosti podjetij, kar je le nekoliko manj od povprečja v EMU.²⁴ Zadolženost podjetij,²⁵ ki je med gospodarsko-finančno krizo dosegla zgodovinsko najvišje vrednosti, se je po sanaciji bančnega sistema in gospodarstva več kot prepolovila ter tudi po izbruhu epidemije dosegala ravni, nižje od povprečja v EMU. Solidni poslovni rezultati in sheme pomoči ob epidemiji so omogočali, da so podjetja za financiranje proizvodnje in naložb pretežno uporabljala lastne vire sredstev. Obseg

²⁴ Poleg dolga in kapitala obveznosti do virov sredstev vključujejo tudi druge obveznosti, med katerimi so v Sloveniji sorazmerno (glede na EU) pomembne zlasti obveznosti do dobaviteljev.

²⁵ Merjena kot razmerje med dolgom in kapitalom na osnovi podatkov iz finančnih računov. Okvir 2 prikazuje kazalnike zadolženosti na osnovi podatkov Ajpesove baze individualnih podatkov za gospodarske družbe (bilanc stanja in izkazov poslovnega izida), kjer so zadnji razpoložljivi podatki za leto 2020.

Okvir 2: Finančno stanje podjetniškega sektorja in njegova izpostavljenost plačilni nesposobnosti med epidemijo¹

V letu izbruha epidemije (2020) so se kazalniki zadolženosti in likvidnosti podjetniškega sektorja tudi ob pomoči državnih ukrepov večinoma še izboljšali, dobičkonosnost podjetniškega sektorja pa se je krepko zmanjšala. Zadolženost podjetniškega sektorja se je po gospodarsko-finančni krizi precej zmanjšala in bila pred izbruhom epidemije nizka, v letu 2020 pa se je še znižala (Slika 18). Prav tako se je sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov po večini kazalnikov še izboljšala in dosegla najboljše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (po letu 2006).² V letu 2020 so se pod vplivom obsežnih ukrepov za blaženje posledic epidemije izboljšali tudi kazalniki likvidnosti podjetniškega sektorja in dosegli najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju. Hkrati so se zaradi spopadanja s krizo poslabšali kazalniki donosnosti. Ob ugodni splošni sliki pa se je v določenih segmentih gospodarstva finančna situacija precej poslabšala, zlasti v storitvenih dejavnostih, ki so bile v skladu z ukrepi za preprečevanje širjenja virusa vsaj nekaj časa zaprte (UMAR, 2022). V letu 2020 se je prvič po letu 2009 (ko je dosegla vrh) nekoliko povečala tudi skupna prezadolženost podjetniškega sektorja³, a ostala blizu najnižje ravni. Prav tako se je v primerjavi z letom 2019 povečala koncentracija neto finančnega dolga prezadolženih podjetij.⁴

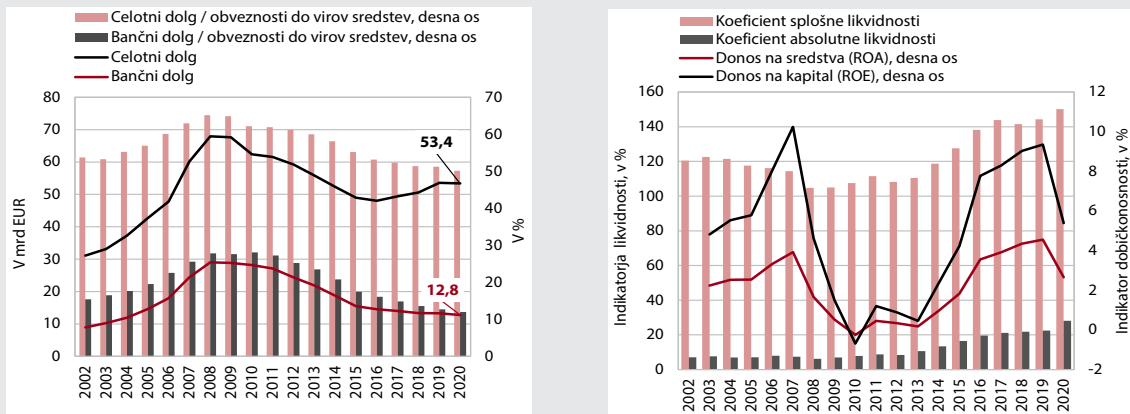
Poslabšanje finančne situacije v delu gospodarstva, ki ga je koronavirusna kriza najbolj prizadela, je vodilo v povečanje deleža podjetij z največjo izpostavljenostjo tveganju plačilne nesposobnosti, ki pa je bil leta 2020 po večini kazalnikov nižji v primerjavi z obdobjem gospodarsko-finančne krize. Gre za najbolj problematična prezadolžena podjetja (imajo neto finančni dolg in negativen EBITDA) in zombi podjetja (imajo že vsaj tri leta

¹ Gl. tudi poglavje 3.2 (UMAR, 2022).

² Kazalnika za celotni in bančni dolg v obveznostih do virov sredstev (za katera je možna primerjava pred letom 2006) sta dosegla najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od leta 2002, Slika 18). Obrestna pokritost (t. i. EBITDA – finančni odhodki za obresti) pa se je leta 2020 poslabšala, kar je posledica precejšnjega znižanja EBITDA.

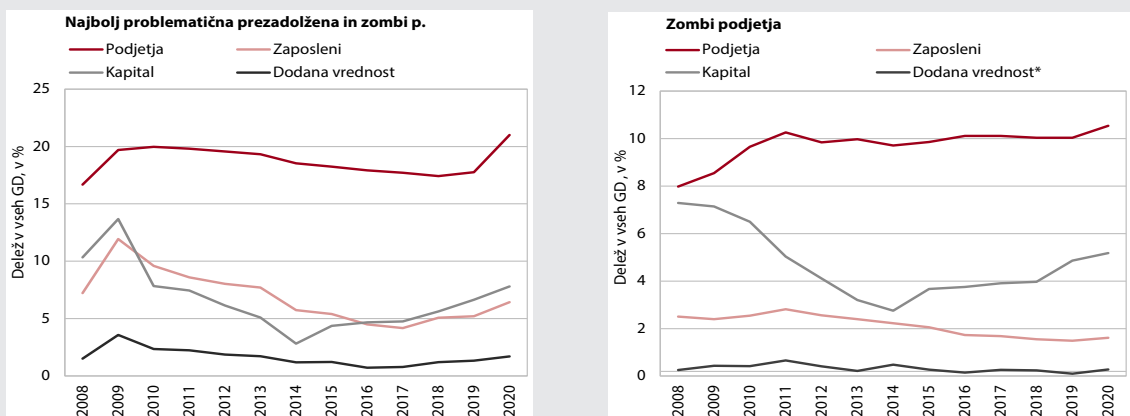
³ Prezadolženost je merjena kot vsota neto finančnega dolga (t. i. finančni dolg brez denarnih sredstev), ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$), ali kot vsota celotnega neto finančnega dolga (če je $EBITDA < 0$). EBITDA (angl. *Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*) je prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, depreciacijo in amortizacijo). FV – finančni vzvod (t. i. neto finančni dolg / EBITDA).

⁴ Deset najbolj zadolženih podjetij je imelo okoli 29 %, petdeset najbolj zadolženih pa okoli 46 % neto finančnega dolga prezadolženih podjetij.

Slika 18: Ugodni kazalniki zadolženosti in likvidnosti ter zmanjšanje donosnosti

Vir: AJPES (b. d.); preračuni UMAR.

zapored negativen EBITDA).⁵ Takšnih je bilo v letu 2020 po naših ocenah 21 % podjetij (18,7 % v obdobju 2008–2019), ki so ustvarila za 1,7 % (1,6 %) dodane vrednosti vseh podjetij. V svojih bilancah so imela za 7,8 % (6,7 %) vsega kapitala in so zaposlovala 6,4 % vseh zaposlenih (6,9 %).^{6,7} Njihov delež v skupnem številu podjetij je bil višji kot v gospodarsko-finančni krizi (2008–2013), a so bili tako prispevek teh podjetij k dodani vrednosti kot tudi deleža kapitala in zaposlenih nižji, zlasti delež zaposlenih (Slika 19). V prvem letu epidemije so bila ta podjetja deležna tudi za 8,8 % vseh subvencij⁸ (za 4,9 o. t. več kot v letu pred epidemijo). Njihova produktivnost je bila v celotnem opazovanem obdobju (2008–2020) za tri četrtine nižja od ravni celotnega podjetniškega sektorja (Slika 20), sorazmerna zadolženost pa je bila precej višja od preostalega podjetniškega sektorja.⁹ Bančni dolg teh podjetij je obsegal 6,9 % (12,5 %) vsega bančnega dolga.¹⁰ Delež podjetij, ki so razmeroma močno izpostavljena tveganju plačilne nesposobnosti, je najvišji v skupini mikro, majhnih in srednje velikih podjetij z vidika dejavnosti v holdingih in lizingih ter v najbolj prizadetih tržnih storitvenih dejavnostih, regionalno gledano pa v obalno-kraški, osrednjeslovenski in goriški regiji.

Slika 19: Zvišanje deleža podjetij, ki so razmeroma močno izpostavljena tveganju plačilne nesposobnosti

Vir: AJPES (b. d.); preračuni UMAR. Opombe: p. - podjetja; GD – gospodarske družbe; zaposleni – povprečno število zaposlenecov na podlagi delovnih ur (aop 188); dodana vrednost*: kosmati donos od poslovanja (aop 126) – stroški blaga, materiala in storitev (aop 128) – drugi poslovni odhodki (aop 148), je v letih 2016 in 2019 rahlo negativna. Najbolj problematična prezadolžena podjetja imajo neto finančni dolg in negativen EBITDA; status zombija ima podjetje, ki ima vsaj tri leta zapored negativen EBITDA, zato so podatki šele od 2008 naprej.

⁵ Podjetje se lahko uvrsti tudi v obe skupini podjetij hkrati.

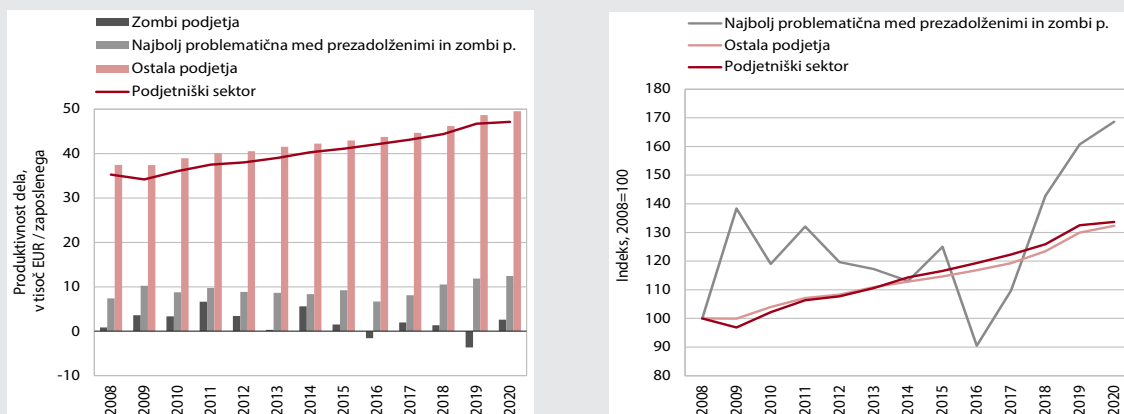
⁶ V letu 2020 so tako zaposlovala za petino več oseb kot v letu 2019 in tudi več kot v konjunktornem obdobju (2014–2019; 5 % vseh zaposlenih), a hkrati precej manj kot v finančno-gospodarski krizi (2008–2013; 8,8 % vseh zaposlenih).

⁷ Podjetij, pri katerih obstaja najvišja možnost plačilne nesposobnosti (t. i. zombi podjetij), pa je bilo leta 2020 10,3 % (9,5 % v obdobju 2008–2013). Zaposlovala so 1,4 % (2 % v obdobju 2008–2013) vseh zaposlenih, imela za 5 % (4,5 %) kapitala in ustvarila so za 0,1 % (0,1 %) dodane vrednosti vseh podjetij.

⁸ Subvencije – subvencije, dotacije, regresije, kompenzacije in drugi prihodki, povezani s poslovnimi učinki (aop 124).

⁹ Izjema so bili relativni kazalniki v povezavi z bančnim dolgom v letih 2019 in 2020.

¹⁰ Delež bančnega dolga se je v 2020 zvišal za 1,3 o. t., a je bil v celotnem konjunktornem obdobju (2014–2019) 10-odstoten, medtem ko je bil v času gospodarsko-finančne krize (2008–2013) več kot dvakrat višji (15,1-odstoten).

Slika 20: Nizka produktivnost najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij

Vir: AJPES (b. d.); preračuni UMAR. Opomba: p. - podjetja; desna slika zaradi nazornejšega prikaza ne prikazuje rasti produktivnosti dela zombi podjetij, saj je njihova rast preveč volatilna.

Proizvodni viri podjetij, ki so razmeroma močno izpostavljena tveganju plačilne nesposobnosti, v primeru ustreznega prestrukturiranja prezadolženih podjetij ne bi bili nujno trajno izgubljeni, upošteva tudi splošno pomanjkanje delovne sile. Ukrepi bi morali dati še večji poudarek prenehanju financiranja in s tem ohranjanja zombi podjetij (t. i. nezdravih jeder gospodarstva), ki onemogočajo optimalno alokacijo proizvodnih virov k bolj produktivnim podjetjem in s tem zavirajo tako produktivnost kot gospodarsko rast. Osredotočiti se morajo na zdrava jedra gospodarstva, ki niso dolgoročno prezadolžena ter so sposobna dolgoročno preživeti, še posebej na razvojno naravnane nišne dele gospodarstva z visokim potencialom za rast.

vlog podjetij v bančnem sistemu se je samo v letu 2021 povečal za 12,1 % in dosegel 9 mrd EUR, glede na leto 2019 pa je bil višji za približno tretjino. Dlje časa trajajoče epidemične razmere, visoka negotovost glede prihodnjih gospodarskih gibanj zaradi zaostrovanja razmer v Ukrajini in pospešeno umikanje ukrepov ob višji inflaciji pa bi lahko precej prizadeli finančno ranljivejša podjetja z večjo možnostjo prelivanja tveganj v finančni sistem.

Po daljšem obdobju stabilnosti je epidemija covid-19 v letu 2020 vplivala na povečanje regionalnih razlik predvsem med regijami zahodne Slovenije. Epidemija je zaradi strukture gospodarstva najbolj prizadela obalno-kraško regijo, kjer se je ob desetodstotnem realnem padcu BDP najbolj med regijami zmanjšal tudi delež gostinske in turistične dejavnosti v BDP (za 3,5 o. t. na 35,6 %). Sledila je Gorenjska z 9,1-odstotnim realnim padcem BDP. V osrednjeslovenski regiji se je BDP skrčil za polovico manj kot v slovenskem povprečju (za 2 %), večinoma manjši upad gospodarske aktivnosti kot v slovenskem povprečju pa so imele tudi regije vzhodne Slovenije. Za leto 2021 so na voljo le podatki o spremembah na trgu dela, ki kažejo okrevanje v vseh regijah. Povsod je prišlo do povečanja stopnje delovne aktivnosti (kazalnik 3.17), ki je predvsem v regijah vzhodne Slovenije že presegla ravni iz leta 2019, pa tudi do povečanja števila delovnih mest,²⁶ ki je nadpovprečno poraslo v savinjski,

osrednjeslovenski, pomurski in zasavski regiji, ter do upada stopnje registrirane brezposelnosti, ki je bil največji v pomurski, koroški, savinjski in primorsko-notranjski regiji.

Ukrepi, povezani z epidemijo covid-19, nudijo priložnost za pospešitev strukturnega prestrukturiranja regij, ki je nujno za bolj uravnotežen regionalni razvoj. Učinkovita poraba sredstev za okrevanje in odpornost, kohezijskih sredstev ter sredstev za prestrukturiranje premogovnih regij²⁷ lahko pospeši procese na področju digitalne preobrazbe, uvajanja novih poslovnih modelov in zelenega prehoda v regijah. V vzhodni Sloveniji so regije sicer manj konkurenčne (ESPON, 2020b) in imajo nizek kapital znanja, a jih je aplikativni raziskovalni projekt ESPON (ESPON, 2020a) uvrstil med regije z možnostjo za preusmeritev v robotizacijo tradicionalnih proizvodenj in kreativne inovacije, kar je z vidika digitalne preobrazbe in modernizacije ključ do skladnega regionalnega razvoja (UMAR, 2020a). Tudi analiza produktivnosti hitrorastočih podjetij (UMAR, 2022) za obdobje 2014–2019 je pokazala, da so hitrorastoča podjetja v vseh statističnih regijah, največji delež glede na vsa podjetja v regiji pa ima primorsko-notranjska regija, sledijo osrednjeslovenska, jugovzhodna Slovenija ter obalno-kraška regija. Pozitivne premike v prestrukturiranju regij lahko spodbudijo tudi vlaganja v

²⁶ Merjeno s številom delovno aktivnega prebivalstva po regiji delovnega mesta.

²⁷ Iz sklada za pravični prehod.

nove dejavnosti,²⁸ krajšanje dobavnih verig, logistične reorganizacije in digitalizacija podjetij ob upoštevanju trajnostne preobrazbe v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Našteto prispeva k večji privlačnosti podeželskih območij ter vpliva na večje ravnovesje med mestnimi in podeželskimi območji, še posebej, če se uporabi teritorialni pristop²⁹ spodbujanja razvoja na funkcionalnih območjih regij skladno z osnutkom nove prostorske strategije RS (MOP, 2020a), novo teritorialno agendo 2030 (TA, 2020) in priporočili OECD (OECD, 2020f).

Priložnost je tudi v večji uporabi dela na daljavo, ki ima lahko pozitivne učinke ne samo na razvoj regij, pač pa tudi na upočasnitev praznjenja podeželskih območij. Z epidemijo spodbujena povečana uporaba dela na daljavo, kjer naravnost dela in dobra dostopnost do visoko zmogljivih širokopasovnih omrežij³⁰ to omogoča, bi lahko imela številne pozitivne učinke v regijah (OECD, 2021n). Zmanjševala bi dnevne migracije prebivalstva, negativne vplive prometa na okolje, potrebo po gradnji prometne infrastrukture, gradnjo stanovanj v območjih večje gostote delovnih

mest in ohranjala poseljenost podeželja. Poseljenost v Sloveniji je namreč ne samo neenakomerna in razpršena,³¹ pač pa se hkrati prometno slabše dostopno podeželje, posebej obmejna območja, praznijo.³² Delo na daljavo bi te negativne trende v povezavi z drugimi celovitimi ukrepi spodbujanja skladnejšega regionalnega razvoja in podeželja lahko upočasnilo, v povezavi s priložnostmi, ki jih prinašajo digitalizacija in nove tehnologije, pa morda celo preobrnilo. OECD (2021c) namreč ocenjuje, da gre srednjeročna oziroma dolgoročna perspektiva regionalnega razvoja po obdobju pandemije covid-19 lahko v različne smeri.³³ V Sloveniji razpršeni poselitveni model lahko pomeni potencialno prednost, če bi z ustreznim odzivom politik okrepiли mednarodno privlačnost necentralnih regij in izkoristili njihove razvojne zmožnosti. Preobrnitev trendov je pri tem možna vsaj na nekaterih podeželskih območjih, za kar pa je potreben strateški razmislek o zelenem in dosegljivem prostorskem razvoju³⁴ z osredotočenjem naporov na območja z dolgoročno perspektivo.

²⁸ Na področju digitalnih tehnologij, dejavnosti, ki podpirajo delo na daljavo, zdravstvenih in drugih storitev, butičnega, varnega in trajnostnega turizma v povezavi s samooskrbnim kmetijstvom in drugje.

²⁹ Teritorialni pristop spodbuja celovit lokalni in regionalni način obravnave pri reševanju problemov. Je dolgoročna strategija, usmerjena v odpravljanje premajhne izkoriščenosti lokalnih zmožnosti in zmanjšanje socialne izključenosti na posebnih območjih prek zunanjih intervencij in večnivojskega upravljanja (Barca, 2009).

³⁰ Slabša dostopnost na nekaterih območjih kaže na nujnost vlaganj v digitalno preobrazbo (gl. tudi UMAR, 2022b).

³¹ Taka poselitev je posledica naravnih razmer, zgodovinskega razvoja, načrtnega spodbujanja policentričnega urbanega sistema in visokega vrednotenja življenja v naravnem okolju. Najgosteje naseljena območja so: Ljubljanska in Celjska kotlina, Šaleška dolina, Dravska, Murska in Krška ravan, Vipavska dolina ter obalni pas. Območja redke poselitve so: Zgornje Posočje, Idrijsko, Cerkljansko in Škofjeloško hribovje, Brkini, Haloze, visoke dinarske planote ter obmejna območja Kozjanskega in Goričkega (Nared idr., 2019).

³² Med letoma 2008 in 2018 so območja praznjenja obsegala okoli 57 % slovenskega ozemlja (Nared idr., 2019).

³³ Opredeljeni so bili naslednji scenariji: (i) nadaljevanje sedanjega razvoja, ki temelji na velikih mestih ob večji uporabi hibridnega delovnega modela, (ii) krepitev suburbanizacije, (iii) vzpon srednje velikih mest in (iv) preseljevanje iz mest na podeželje.

³⁴ Dosedanja prizadevanja politike za spremembo tega trenda, s katerimi se je izboljšala predvsem infrastrukturna opremljenost, manj pa zaposlitvena in gospodarska struktura, imajo skromne rezultate.

1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

▮ Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6)

Cilj je povečati konkurenčnost gospodarstva z ustvarjanjem izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo ter okrepiti družbeno odgovornost podjetij in raziskovalnih organizacij. Ustvarjanje visoke dodane vrednosti bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter izkoriščanjem digitalnih možnosti in vseh priložnosti, ki jih prinaša četrta industrijska revolucija. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za dvig dodane vrednosti navaja internacionalizacijo podjetij in raziskovalnih institucij ter zagotavljanje spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje in investicije z upoštevanjem posebnosti malih podjetij. Za uresničitev cilja so pomembni tudi ustrezni človeški viri, ki so v SRS obravnavani v razvojnem cilju 2.

▮ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

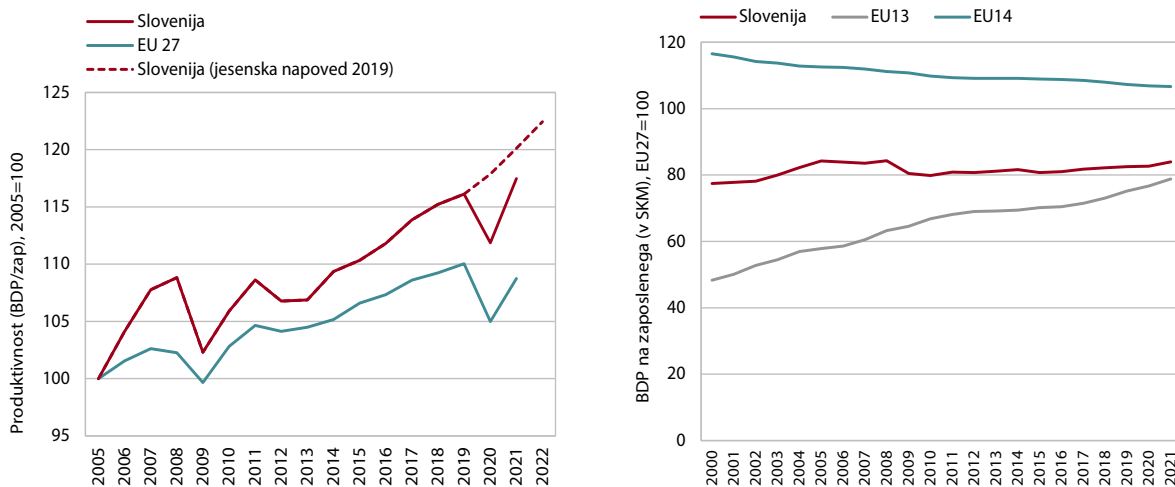
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Produktivnost dela, indeks EU=100	84 (2021)	100 (2021)	95
Evropski inovacijski indeks, indeks EU 2014 = 100	100,5 (2021)	112,5 (2021)	>125 tj. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatorok
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe, uvrstitev med državami članicami EU	13. mesto (skupaj v 2021) 8.–16. mesto (po petih komponentah)	-	uvrstitev v prvo tretjino držav EU po vseh petih komponentah indeksa

1.2.1 Konkurenčnost

Produktivnost se je po močnem upadu v prvem letu epidemije okrepila nad predkrizne ravni, vendar po desetletju skromnih rasti še precej zaostaja za povprečjem EU. Rast produktivnosti je po gospodarski in finančni krizi (z začetkom v 2008) postopno okrevala, vendar se ob skromnih investicijah tudi v obdobju visoke konjunktore med letoma 2014 in 2019 (1,4 % v povprečju

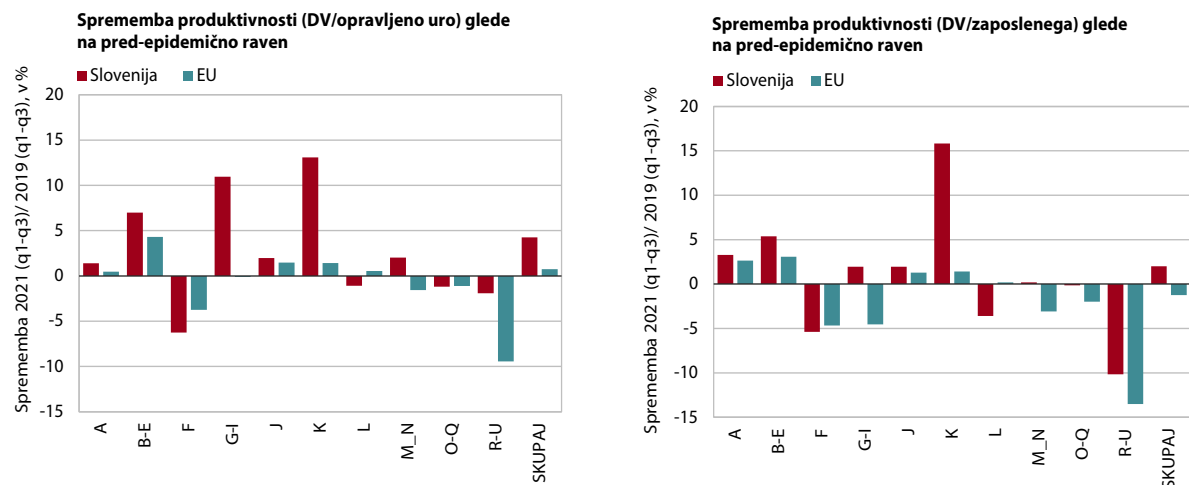
na leto) ni vrnila na raven povprečne letne rasti, ki jo je dosegala v obdobju pred finančno krizo (3,0 % v 2000–2008). V letu 2020 se je zaradi izbruha epidemije in s tem povezanih zaježitvenih ukrepov dodana vrednost precej zmanjšala, čemur ob delovanju ukrepov, usmerjenih v ohranjanje delovnih mest, ni enako intenzivno sledil tudi obseg zaposlenih. To je pripeljalo do močnega

▮ Slika 21: V letu 2021 približanje produktivnosti (BDP na zaposlenega) predvideni ravni pred epidemijo (levo), visok zaostanek za povprečno ravno produktivnosti v starih članicah EU in izgubljanje prednosti pred povprečjem novih članic EU (desno)

Vir: Eurostat (2022), preračuni UMAR. Opomba: Pri primerjavi produktivnosti z ravno, predvideno pred izbruhom epidemije, je upoštevana napoved rasti produktivnosti za obdobje 2020–2022, ki jo je UMAR pripravil jeseni 2019 (UMAR, 2019b). EU13 (EU14) pomeni skupino držav, ki so se EU priključile leta 2004 ali pozneje (pred letom 2004).

Slika 22: V letu 2021 relativno hitro okrevanje produktivnosti v večini dejavnosti, med najbolj prizadetimi pa so rekreacijske, kulturne in razvedrilne storitvene dejavnosti ter gradbeništvo

Vir: Eurostat (2022), preračuni UMAR.

statističnega upada produktivnosti v letu 2020, merjene z bruto domačim proizvodom na zaposlenega, pa tudi do precejšnjega razhajanja med tako merjeno produktivnostjo in kazalnikom produktivnosti na opravljeno delovno uro, ki se v letu 2020 ni zmanjšal. V letu 2021 je z okrevanjem sledil močan odboj dodane vrednosti na zaposlenega, ki je v povprečju leta raven v predkriznem letu 2019 že presežla za 2,7 % (v povprečju EU je od predkrizne ravni nižja za 0,7 %, v vodilnih inovatorjih pa za 0,4 višja).³⁵ Sorazmerno hiter odboj produktivnosti povezujemo z dobrim finančnim položajem podjetij pred epidemijo in obsežnimi ukrepi v podporo podjetjem med koronavirusno krizo (gl. tudi poglavje 1.1), s čimer se je ohranil visok proizvodni potencial za vnovično rast investicij in aktivnosti z izboljšanjem razmer. Kljub temu pa je v mednarodnem merilu raven produktivnosti slovenskega gospodarstva ostala razmeroma nizka. S skromno rastjo v obdobju med obema krizama se namreč zaostanek za povprečno ravnjo produktivnosti EU ni bistveno zmanjšal. V letu 2021 je produktivnost, merjena na zaposlenega in v standardih kupne moči (SKM), dosegala 84,0 % povprečja EU³⁶ (na vrhu leta 2008 84,3 %). Produktivnost dela v SKM je v Sloveniji višja od večine držav srednje in vzhodne Evrope, a so te v preteklem desetletju v povprečju precej hitreje zmanjševale svoj zaostanek.

Predkrizne ravni produktivnosti so bile v letu 2021 presežene v večini sektorjev, zaostanki pa so še v tako imenovanih visoko kontaktnih storitvah, ki jih je epidemija najbolj prizadela, in gradbeništvo.

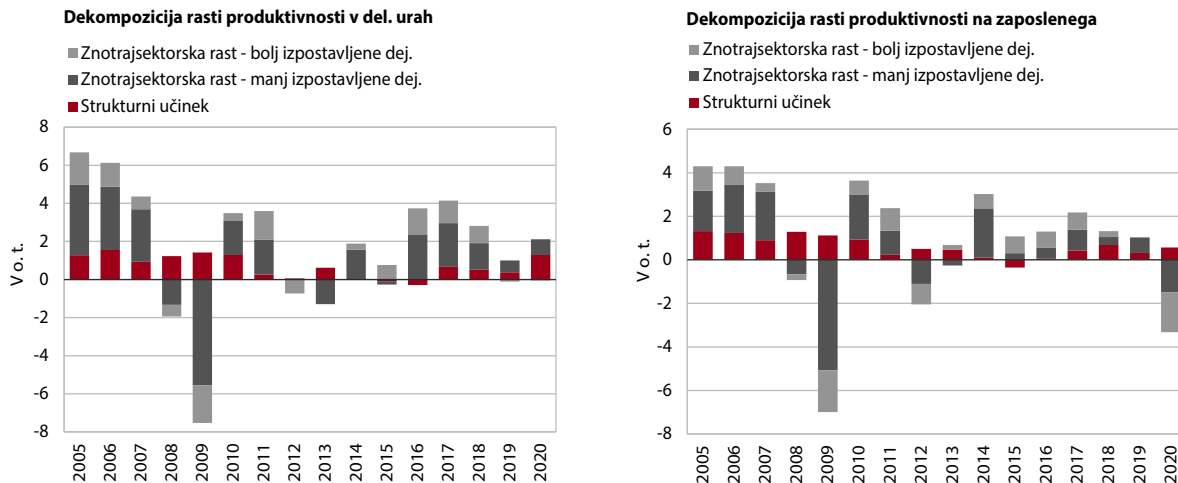
Rast produktivnosti je bila v desetletju po gospodarsko-finančni krizi nižja kot v obdobju pred njo v večini dejavnosti, se je pa v konjunktorno ugodnih letih (2014–2019) pospešila, zlasti v predelovalnih dejavnostih in tradicionalnih tržnih storitvah. Razmeroma nizka pa je med dejavnostmi poslovnega sektorja tudi v teh letih ostala v gradbeništvo, kjer se je dolgoročni potencial za rast med gospodarsko-finančno krizo močno zmanjšal, ter v IKT-storitvah, ki so za razliko do drugih dejavnosti po rasti močno zaostajale tudi v primerjavi s povprečjem EU. Kriza, povezana z izbruhom epidemije, je najbolj prizadela visoko kontaktne storitvene dejavnosti, v katerih so bile omejitve poslovanja zaradi epidemije največje. Primerjava produktivnosti v povprečju leta 2021 z ravnjo iz predkriznega leta 2019 tako pokaže največji upad v rekreacijskih, kulturnih in razvedrilnih dejavnostih ter gostinstvu. V dejavnostih, ki so bile s krizo sorazmerno manj prizadete in/ali so se lahko hitreje prilagodile na spremenjene razmere poslovanja, pa je bila z izjemo gradbeništva predkrizna raven produktivnosti že presežena. Najizraziteje v finančnih storitvah (K), predelovalnih dejavnostih (C) in trgovini (G), nekoliko pa tudi v informacijsko-komunikacijskih dejavnostih, ki jim je kriza zaradi večje uporabe digitalnih tehnologij in storitev prinesla tudi priložnosti za hitrejši razvoj. V vseh je bila rast od začetka krize tudi višja kot v povprečju v EU.

Priložnosti za pospešitev rasti produktivnosti, a hkrati tudi številna tveganja, zahtevajo ustrezen in hiter odziv ekonomske politike v podporo čim hitrejšemu prehodu v inovacijsko podprto rast s prestrukturiranjem v visoko produktivno, nizkoogljično in krožno gospodarstvo. Zdajšnja rast produktivnosti pomeni predvsem vračanje k ravnemu, ki so bile predvidene pred epidemijo. Za zmanjševanje razvojnega zaostanka pa je nujno rast produktivnosti v primerjavi z doseženo v preteklem desetletju pospešiti.

³⁵ Zaostaja pa za ravnjo, ki je bila za leto 2021 predvidena pred izbruhom epidemije covid-19. Pri primerjavi produktivnosti z ravnjo predvideno pred izbruhom epidemije je upoštevana napoved rasti produktivnosti za obdobje 2020–2022, ki jo je UMAR pripravil jeseni 2019 (UMAR, 2019b).

³⁶ Produktivnost merjena na delovno uro in v SKM pa je znašala 83,2 % povprečja EU.

Slika 23: V letu 2020 povečanje prispevka medsektorske realokacije k rasti produktivnosti

Vir: Eurostat (2022), izračuni UMAR. Opombe: Prispevek medsektorske realokacije je bil leta 2020 višji pri kazalniku produktivnosti na opravljeno delovno uro, saj se je v tem letu trg dela spremenjenim razmeram prilagajal sorazmerno bolj prek delovnih ur kakor s prilagoditvijo števila zaposlenih. Med bolj izpostavljene dejavnosti smo skladno z ECB (Lopez-Garcia in Szorfi, 2021) vključili dejavnosti G–I in R–T.

Na to bi lahko spodbudno vplivalo po epidemiji investicijam bolj naklonjeno okolje kot v obdobju po gospodarsko-finančni krizi, ko je bilo investicijsko okrevanje počasno, saj so ga spremljali zelo postopno okrevanje gospodarstva, dolgotrajno razdolževanje podjetniškega sektorja in visoke obrestne mere. Vse to pa je imelo za posledico izjemno skromen prispevek kapitalskega poglobljanja k trendni rasti produktivnosti (UMAR, 2019d). V letu 2020 se ob obsežnih vladnih ukrepih za ohranjanje likvidnosti podjetij finančno stanje podjetniškega sektorja v povprečju ni poslabšalo in je ostalo na ugodnih ravneh, ki so bile dosežene pred izbruhom epidemije (Okvir 2). Hkrati bi lahko spremenjene razmere zaradi epidemije pospešile procese digitalizacije in uvajanje novih poslovnih modelov. Podjetja pa so k vlaganjem v digitalno preobrazbo dodatno spodbujena tudi zaradi zmanjšane ponudbe delovne sile kot posledice demografskih sprememb. V zadnjem obdobju je prišlo tudi do zaobrnitve negativnih trendov pri vlaganjih z vplivom na inovacije in digitalizacijo (gl. poglavje 1.2.2). Priložnost za nadaljnje povečanje vlaganj in dvig produktivnosti je tudi v obsežnih finančnih sredstvih sklada za okrevanje in odpornost EU, namenjenih investicijam in reformam v bolj zelena, digitalna in odporna gospodarstva (Okvir 1). Vendar pa lahko procese (medsebojno prepletene) digitalne in zelene preobrazbe, ki sta temelj prihodnje rasti, močno upočasnijo vse večje pomanjkanje ustreznih znanj in spretnosti (gl. poglavje 2.1). Zdajšnje razmere v povezavi z rusko-ukrajinskim vojaškim konfliktom poleg tega prinašajo tudi dodatne omejitve za rast produktivnosti, predvsem zaradi prekinitev in motenj v svetovnih verigah vrednosti ter dodatno povečanih stroškov surovin (zlasti energentov). Reševanje omenjenih razvojnih izzivov pa bo zaradi nadaljnje javnofinančne konsolidacije zahtevalo tudi oblikovanje

prednostnih izbir javne porabe, na katero bodo v vse večji meri vplivale demografske spremembe, zaradi česar bodo nujne tudi prilagoditve sistemov socialne zaščite v dobro večje vzdržnosti in stabilnosti financiranja.

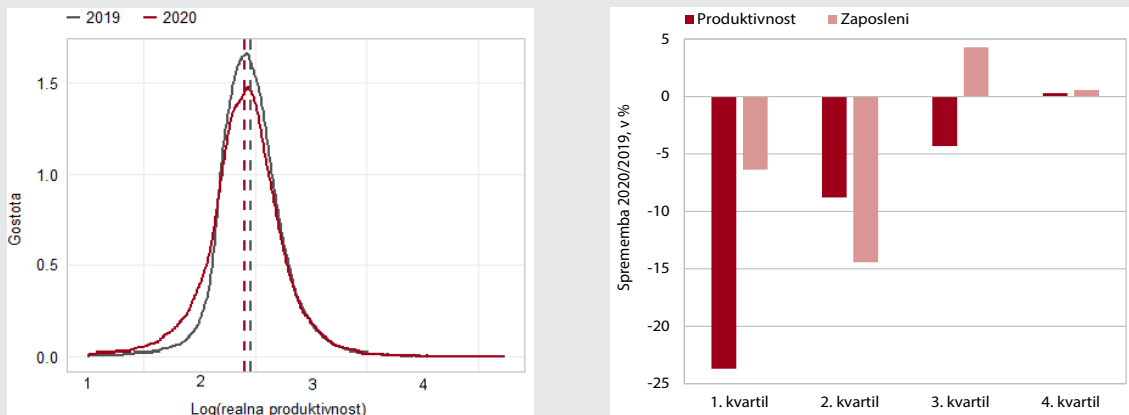
Za preobrazbo gospodarstva in dvig produktivnosti je pomembno izboljšanje alokacijske učinkovitosti, ki se je v prvem letu epidemije vsaj začasno precej zvišala. Na produktivnost poleg izboljšanja učinkovitosti poslovanja individualnih podjetij pomembno vpliva tudi realokacija proizvodnih virov (dela in kapitala) od manj k bolj produktivnim podjetjem in sektorjem, ki se v krizah zaradi zaostrenih pogojev poslovanja običajno pospeši (Lopez-Garcia in Szorfi, 2021). Kriza, povezana z epidemijo covid-19, je imela raznolik vpliv na sektorje – najbolj je prizadela storitvene dejavnosti, ki so pri opravljanju svojega dela veliko v fizičnem stiku s strankami (na primer gostinstvo, rekreacijske, kulturne in razvedrilne dejavnosti). Manj prizadete pa so bile predelovalne dejavnosti in na znanju temelječe storitve, ki v povprečju dosegajo višjo produktivnost. Vpliv medsektorske realokacije na rast produktivnosti je bil zato v letu 2020 pozitiven in precej večji kot v predhodnih konjunktorno ugodnih letih (Slika 23).³⁷ Ta vpliv pa bo verjetno bolj kratkoročen in se bo z normalizacijo razmer zmanjšal (Lopez-Garcia in Szorfi, 2021). Poleg tega se je v letu 2020 precej zvišal tudi prispevek prehajanja dela od manj k bolj produktivnim podjetjem znotraj sektorjev, ki je bil višji kot v gospodarsko-finančni krizi pa tudi v primerjavi z obdobjem zadnjih petnajstih let (Okvir 3). To je bila posledica visokega prispevka realokacije virov med obstoječimi podjetji, število izstopov podjetij pa se

³⁷ Pozitiven prispevek medsektorske realokacije je večji v primeru produktivnosti, merjene na opravljeno delovno uro, saj se je trg dela spremenjeni aktivnosti pretežno prilagodil s spremenjenih obsegom delovnih ur v primerjavi s številom zaposlenih (Slika 23).

Okvir 3: Vpliv realokacije zaposlenih med podjetji na produktivnost v letu 2020

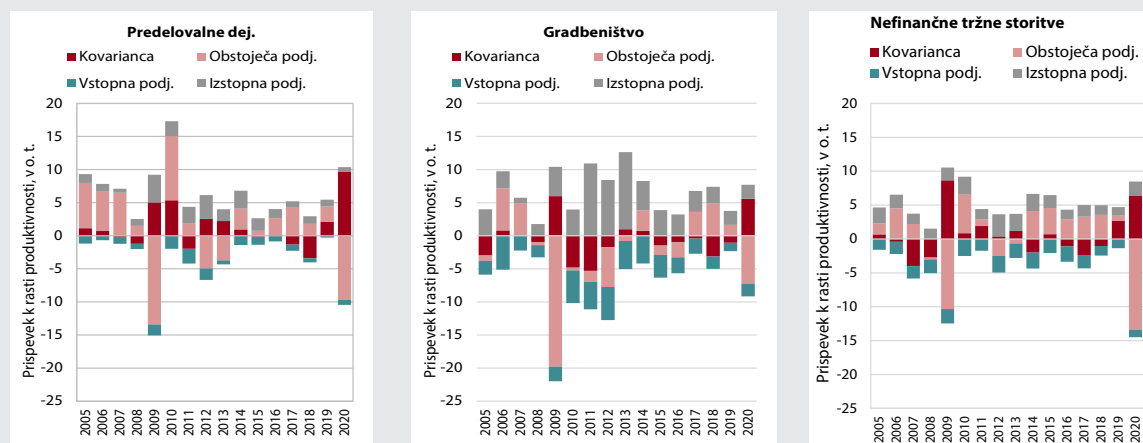
V prvem epidemičnem letu so se razlike v produktivnosti med podjetji povečale, nižje produktivna podjetja so utrpela večje znižanje produktivnosti. Sprememba porazdelitve produktivnosti kaže, da se je povprečna (netehtana) produktivnost gospodarskih družb v letu 2020 znižala predvsem zaradi zmanjšanja v povprečno oziroma podpovprečno produktivnih podjetjih (Slika 24), medtem ko se produktivnost visoko produktivnih podjetij večinoma ni znižala oziroma se je znižala bistveno manj. Hkrati so bolj produktivna podjetja ohranila zaposlenost, podjetjem, ki se po produktivnosti uvrščajo v spodnjo polovico, pa se je število zaposlenih v povprečju precej znižalo. Povečanje deleža zaposlenih v podjetjih z višjo ravnijo in/ali rastjo produktivnosti nakazuje na povečan prispevek realokacije k agregatni rasti produktivnosti. Na makropodatkih smo premik delovne sile v bolj produktivne sektorje zaznali v okviru povečanja prispevka medsektorske realokacije (gl. poglavje 1.2.1). To je deloma povezano s samo vsebino krize covid-19, ki je (tudi zaradi omejevanja aktivnosti) povečini bolj prizadela visokokontaktne delovno intenzivne sektorje, ki imajo v povprečju nižjo dodano vrednost na zaposlenega. V nadaljevanju pa skušamo oceniti vpliv realokacije dela med podjetji istega sektorja.

Slika 24: Porazdelitev produktivnosti gospodarskih družb v letih 2019 in 2020 (levo) ter sprememba produktivnosti in zaposlenosti v letu 2020 po skupinah podjetij glede na produktivnost (desno)

Vir: AJPES (b. d.); preračuni Umar. Opomba: Vključene so gospodarske družbe z vsaj enim zaposlenim in pozitivno dodano vrednostjo. Produktivnost je opredeljena kot realna dodana vrednost (brez subvencij) na zaposlenega (v ekvivalentih polno zaposlenih). Črtkana črta na levi sliki pomeni povprečno (netehtano) produktivnost gospodarskih družb v letih 2019 in 2020. Desna slika prikazuje spremembo realne produktivnosti in števila zaposlenih ločeno za četrtino najmanj (< 25 %) oziroma najbolj (< 75 %) produktivnih gospodarskih družb ter tistih, ki sodijo med 25 % in 50 % oziroma 50 % in 75 % podjetij po produktivnosti. Prikazane so spremembe navadnega (netehtanega) povprečja teh skupin.

Slika 25: Dinamična dekompozicija rasti produktivnosti Olley-Pakes

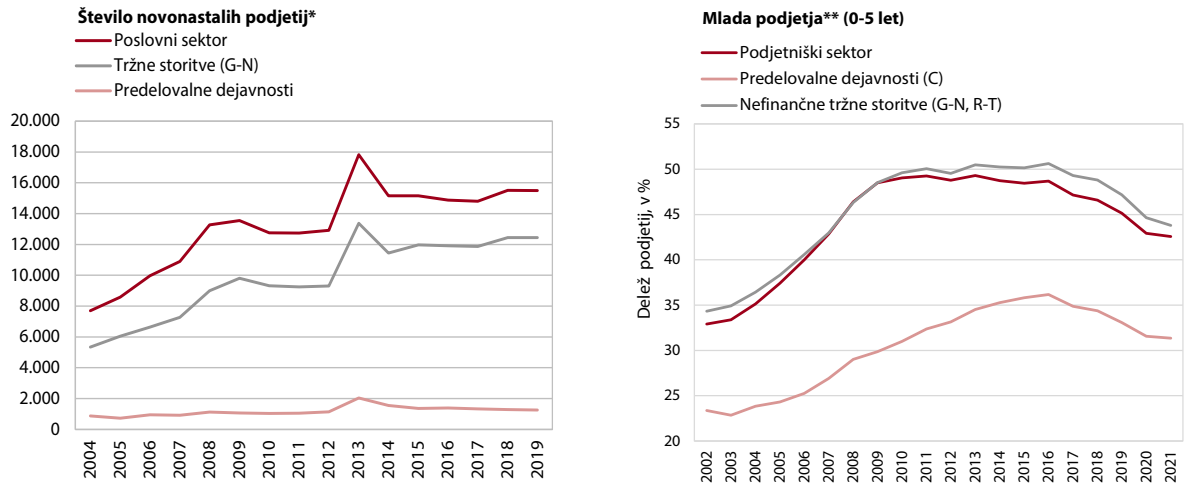
Vir: AJPES (b. d.); preračuni UMAR. Opombe: Vključene so gospodarske družbe z vsaj enim zaposlenim in pozitivno dodano vrednostjo. Nefinančne tržne storitve vključujejo dejavnosti G-N.

Vpliv realokacije med podjetji znotraj sektorjev smo analizirali skozi prizmo dekompozicije rasti produktivnosti Melitz-Polanec. Razlike v produktivnosti med podjetji znotraj posamezne dejavnosti so precejšnje, tudi če so te ozko opredeljene. Prehajanje zaposlenih iz enega v drugo podjetje iste dejavnosti oziroma sektorja, pa tudi nastajanje in prenehanje poslovanja podjetij, ima tako velik vpliv na sektorsko gibanje produktivnosti. Za analizo vpliva realokacije med podjetji iste panoge smo se oprli na dinamično dekompozicijo rasti produktivnosti Olley-Pakes (Melitz in Polanec, 2015). Ta sprememba produktivnosti pojasni skozi prispevek (i) spremembe povprečne netehtane produktivnosti obstoječih podjetij, (ii) spremembe kovariance oziroma realokacijo zaposlenih med obstoječimi podjetji iste panoge, (iii) izstopa podjetij in (iv) vstopa podjetij:

- (i) **Visoko znižanje povprečne produktivnosti podjetij v skoraj vseh sektorjih kaže na močan in razsežen vpliv epidemije v prvem letu.** Povprečna produktivnost obstoječih podjetij se je glede na leto 2019 znižala v skoraj vseh sektorjih. Pri večini storitev je bilo znižanje največje od leta 2003, vključno s kriznim letom 2009. Med tržnimi storitvami še posebej izstopata gostinstvo (SKD I) in druge raznovrstne poslovne dejavnosti (N), znotraj teh pa organiziranje potovanj (N79), nastanitvene dejavnosti (I55) ter strežba jedi in pijač (I56). V le redkih dejavnostih na ravni SKD oddelkov pa so podjetja v povprečju tudi v letu 2020 uspela povečati produktivnost, med njimi v proizvodnji farmacevtskih izdelkov (C21) in v manjšem obsegu tudi pri telekomunikacijskih storitvah (J61).
- (ii) **Povečal se je prispevek realokacije zaposlenih od manj k bolj produktivnim obstoječim podjetjem znotraj sektorja.** Prispevek kovariance, torej povečanje deleža zaposlenih v podjetjih z višjo rastjo oziroma ravnjo produktivnosti na račun zmanjšanja deleža v nižje produktivnih podjetjih istega sektorja, se je v primerjavi s predhodnim letom in glede na dolgoletno povprečje povečal v veliki večini dejavnosti. V pretežnem delu dejavnosti je bil učinek kovariance višji tudi v primerjavi s kriznim letom 2009, na skupno manjši prispevek pri nefinančnih tržnih storitvah (G-N) pa so vplivali predvsem negativni učinki posameznih sektorjev znotraj dejavnosti transporta (H), strokovno, v znanstvenih in tehničnih dejavnostih (M) ter drugih raznovrstnih poslovnih dej. (N), natančneje pa dej. potovalnih agencij (N79), uprav podjetij in poslovnega svetovanja (M70), drugih strokovnih in tehničnih dej. (M74) ter dej. skladiščenja (H52), pa tudi poštnih in kurirskih dejavnostih (H53).
- (iii) **Majhen učinek izstopa podjetij, tako imenovani učinek čiščenja, je delno posledica interventnih ukrepov.** Izstop neuspešnih podjetij je naraven proces, ki omogoča sproščanje in preusmeritev proizvodnih virov od neuspešnih (neproduktivnih) k uspešnejšim (produktivnim) podjetjem. V času krize in v letih, ki ji sledijo, se običajno poveča. V letu 2020 pa je bil ta učinek čiščenja (angl. cleansing effect) v večini dejavnosti majhen tako v primerjavi s preteklo gospodarsko in finančno krizo kot tudi glede na konjunktorno ugodna leta. V primerjavi z letom 2019 se je nekoliko povečal le v dejavnosti prometa (H) in v gostinstvu (I). Deloma lahko nizek učinek čiščenja pripišemo moratorijem na kreditne obveznosti ter omejenemu delovanju sodišč, zlasti v začetnem obdobju epidemije covid-19, in zaradi tega manjšemu številu stečajnih postopkov. K manjšemu učinku čiščenja so prispevale tudi izdatnejše subvencije (vključno z ukrepi za blaženje posledic epidemije). Pri tem je zlasti vprašljiva upravičenost subvencij zombi podjetjem, torej tistim, ki so bila neuspešna že vsaj dve leti pred izbruhom epidemije (UMAR, 2022).
- (iv) **Skladno z nizko dinamiko nastajanja novih podjetij se je nadaljeval skromen prispevek vstopa.** V začetnem obdobju poslovanja imajo novonastala podjetja večinoma nižjo produktivnost, njihov vstop na trg pa zato v povprečju negativen prispevek k skupni produktivnosti. So pa lahko ta podjetja, ali vsaj nekatera izmed njih, zaradi hitre rasti, novih (tudi disruptivnih) idej in poslovnih modelov pomemben vzvod rasti produktivnosti srednje- in dolgoročno. Ob nizki dinamiki nastajanja novih gospodarskih družb, ki se je v letu 2020 še znižala (gl. poglavje 1.2.1), je bil skromen tudi (negativen) prispevek vstopa podjetij. Glede na predhodno leto se je v absolutnem pomenu nekoliko opazneje povečal v gradbeništvu (F), zlasti pri specializiranih gradbenih delih (F43), v gostinstvu (I) in prometu (H) pa je bil najnižji doslej.

Skupni prispevek realokacije proizvodnih virov, ki vključuje realokacijo med obstoječimi podjetji ter vstopa in izstopa, je bil v prvem epidemičnem letu sorazmerno visok. V obdobjih kriz je povečanje realokacije pričakovano, a je bil zaradi obsežnih interventnih ukrepov vpliv realokacije na produktivnost v koronavirusni krizi vprašljiv. Zgornja analiza sicer ne poskuša oceniti, koliko so ukrepi zavrli (ali – manj verjetno – vzpodbudili) realokacijo in kakšen vpliv so imeli na produktivnost podjetij v povprečju. Ugotavljamo pa, da vpliv realokacije na skupno rast produktivnosti v letu 2020 ni bil majhen in je bil primerljiv oziroma celo nekoliko večji kot v letu 2009, kljub manjšemu učinku čiščenja. Sorazmerno visok prispevek realokacije pa večinoma ni uspel nadomestiti obsežnega znižanja produktivnosti na ravni podjetij, ki ga je, zlasti v začetnem obdobju, povzročil šok ob izbruhu epidemije covid-19.

Slika 26: Stagniranje števila novonastalih podjetij in upadanje deleža mladih podjetij

Vir: Eurostat (2022), izračuni UMAR na osnovi podatkov AJPEs (b. d.). Opombe: Poslovni sektor po definiciji Eurostat vključuje dejavnosti industrije (B-E), gradbeništva (F) in storitev (G-N) brez dejavnosti holdingov. * Podatki vključujejo družbe z omejeno odgovornostjo, samostojne podjetnike in nekatere druge manj številčne pravnoorganizacijske oblike podjetij. ** Gre za podatke o gospodarskih družbah in samostojnih podjetnikih na osnovi poslovnega registra.

je v tem letu pričakovano precej znižalo. To je povezano z obsežnimi vladnimi ukrepi za ohranjanje likvidnosti podjetij in delovnih mest, ki so sicer omogočili ohranitev proizvodnega potenciala v številnih zdravih podjetjih, pa tudi z zmanjšanim delovanjem sodišč med epidemijo. Ker se je v letu 2020 hkrati nekoliko povečal tudi delež najbolj problematičnih prezadolženih podjetij in tako imenovanih zombi podjetij, lahko pričakujemo več izstopov podjetij po umiku vseh ukrepov. V primeru, ko iz trga izstopajo podpovprečno produktivna podjetja, kar ta finančno najbolj izpostavljena podjetja v povprečju so (UMAR, 2022), je to zaželen proces v dobro višanja skupne produktivnosti gospodarstva. Pri tem lahko učinkovita insolvenčna zakonodaja in programi preusposabljanja zaposlenih prispevajo k višji učinkovitosti takšnega prestrukturiranja s čim manjšimi izgubami človeškega kapitala in drugimi posledicami morebitne daljše brezposelnosti.

Za učinkovito realokacijo virov in s tem preobrazbo gospodarstva v ustvarjanje višje dodane vrednosti je pomembno tudi nastajanje novih podjetij, ki je bilo v zadnjem desetletju razmeroma nizko, z izbruhom epidemije pa se je v letu 2020 še znižalo.

Nastajanje novih podjetij je pomembno, saj omogoča nadomeščanje manj produktivnih podjetij s tistimi z večjo zmožnostjo za rast. Stopnja nastajanja novih podjetij³⁸ se je v Sloveniji po gospodarsko-finančni krizi znižala in se je tudi zadnja leta pred izbruhom epidemije, ki so bila konjunktorno ugodna, večinoma le ohranjala na doseženi ravni. Pri tem se je po zadnjih podatkih za leto 2019 Slovenija po stopnji nastajanja novih podjetij uvrščala šele na 15. mesto med 26 državami EU z

razpoložljivimi podatki (Eurostat, 2022). V letu 2020 se je število novonastalih podjetij³⁹ izraziteje zmanjšalo, in sicer zaradi precejšnjega upada v storitvenih dejavnostih, ki so bile z epidemijo bolj prizadete. Skromnejša podjetniška dinamika zadnjega desetletja se kaže tudi v deležu mladih podjetij (starih do pet let), ki je od začetka gospodarsko-finančne krize sprva stagniral, od leta 2012 pa se je zmanjševal, najprej le v storitvenih, od leta 2015 pa tudi v predelovalnih dejavnostih. Nekoliko ugodnejše je bilo v preteklih letih do izbruha epidemije gibanje kazalnika zgodnje podjetniške aktivnosti, ki meri delež prebivalstva, ki vstopa v podjetništvo.⁴⁰ Ta se je v obdobju gospodarskega vzpona 2014–2019 povečal, z začetkom epidemije v letu 2020 ob povečani negotovosti prehodno zmanjšal, nato pa v letu 2021 povečal na raven blizu letnega povprečja v obdobju konjunktore pred epidemijo.⁴¹ Kljub temu pa je v mednarodni primerjavi tako izmerjena zgodnja podjetniška aktivnost v Sloveniji nizka.⁴² Vse to kaže na nujnost pospešitve nastajanja novih podjetij, še posebej takšnih, ki bi nastala na osnovi inovativnih idej in bi prispevala k hitrejši in okoljsko vzdržni rasti produktivnosti. Za to pa niso dovolj le klasični ukrepi za spodbujanje podjetniške dinamike,⁴³

³⁹ Spremembo v letu 2020 komentiramo na osnovi podatkov za gospodarske družbe.

⁴⁰ Zgodnja podjetniška aktivnost zajema posameznike v starosti 18–64 let, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev. Upoštevani so tudi posamezniki, ki so zaposleni kot lastniki/direktorji novih podjetij in poslujejo manj kot 42 mesecev.

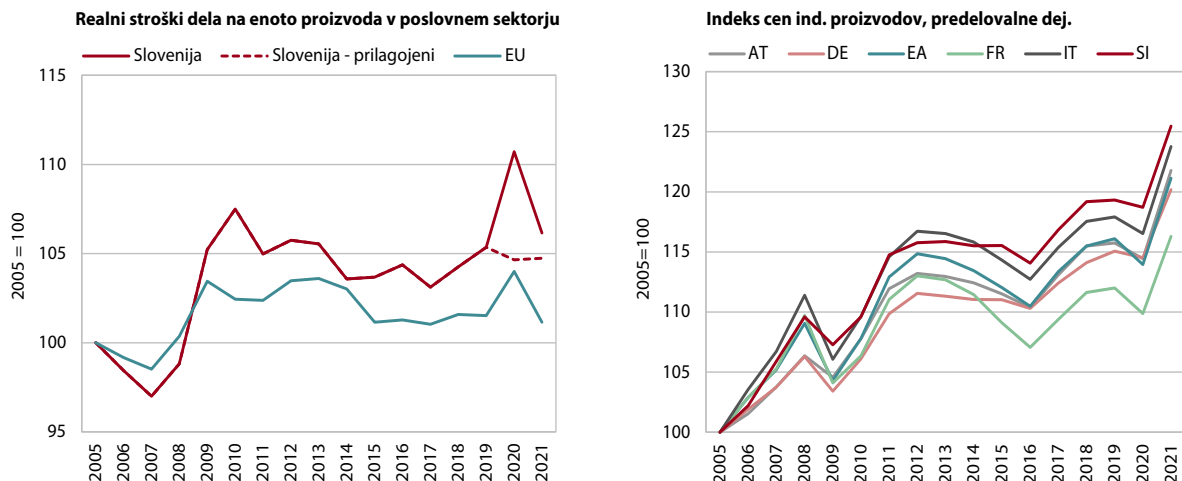
⁴¹ Raziskava GEM se običajno izvaja v prvi polovici leta.

⁴² Zgodnja podjetniška aktivnost je leta 2021 v Sloveniji dosegla 6,7 % prebivalstva v starosti 18–64 let, povprečje osemnajstih držav EU, ki so bile vključene v raziskavo, pa je bilo 8,4 %. Slovenija je bila med temi državami na 13. mestu.

⁴³ Kot so: zmanjševanje administrativnih ovir in ovir za vstop novih podjetij, zagotavljanje ugodnega dostopa do finančnih virov, učinkovita stečajna zakonodaja in podobno.

³⁸ Stopnja nastajanja novih podjetij (oziroma stopnja vstopov ali rojstev podjetij) je razmerje med številom novonastalih podjetij v določenem letu in številom aktivnih podjetij v tem letu, izraženo v odstotkih.

Slika 27: Ohranjanje stroškov dela na enoto proizvoda na povišani predepidemični ravni in prelivanje cen surovin v cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih predelovalnih dejavnosti

Vir: SURS (2022b), MF(2022b), ZRSZ (2022), FURS (2021), Eurostat (2022), preračuni UMAR. Opomba: Iz prilagojenih RULC so izvzeti PKP-ukrepi, ki v okviru sredstev za zaposlene bremenijo državni proračun in ne delodajalcev. RULC prikazuje razmerje med sredstvi za zaposlene na zaposlenega in produktivnosti. EA – evrsko območje.

ampak še zlasti politike spodbujanja inovacij (vključno z inovacijskim ekosistemom) in krepitve človeškega kapitala (OECD, 2020b; UMAR, 2022), čemur v Sloveniji do zdaj ni bilo namenjene dovolj pozornosti (gl. poglavji 1.2.2 in 2.1).

Po rasti stroškov dela na enoto proizvoda pred izbruhom epidemije se ti zaradi obsežne vladne podpore (zlasti v letu 2020) in odboja produktivnosti (2021) niso nadalje povečali; v primeru upočasnitve rasti produktivnosti pa bi se lahko v razmerah rastočih plačnih pritiskov konkurenčni položaj precej poslabšal. Stroški dela na enoto proizvoda kot osnovni kazalnik stroškovne konkurenčnosti so se po gospodarsko-finančni krizi stabilizirali na ugodnih ravneh, ki so omogočale ohranjanje konkurenčnosti, a so že v letu 2018, še bolj pa v 2019 znova začeli naraščati. Z epidemijo in močnim padcem dodane vrednosti na zaposlenega (ob hkratni rasti plač) so statistično gledano močno poskočili. Vendar je bil zlasti v letu 2020 sorazmerno velik del sredstev za zaposlene financiran iz proračuna, kar je razbremenilo podjetja. Proračunski izdatki v okviru vladnih ukrepov z vplivom na sredstva za zaposlene so sicer ostali visoki tudi v letu 2021, a so bili predvsem usmerjeni v javni sektor, manj pa v poslovnem, tržno usmerjeni del gospodarstva. Zaradi močnega (in vsaj delno začasnega) odboja v produktivnosti se stroški dela na enoto proizvoda poslovnega sektorja niso povišali – so pa ostali na sorazmerno visoki predepidemični ravni, medtem ko so v glavnih trgovinskih partnericah in v povprečju EU zanihali pod ravni pred izbruhom covid-19 (kazalnik 1.13).⁴⁴ V primeru, da rast

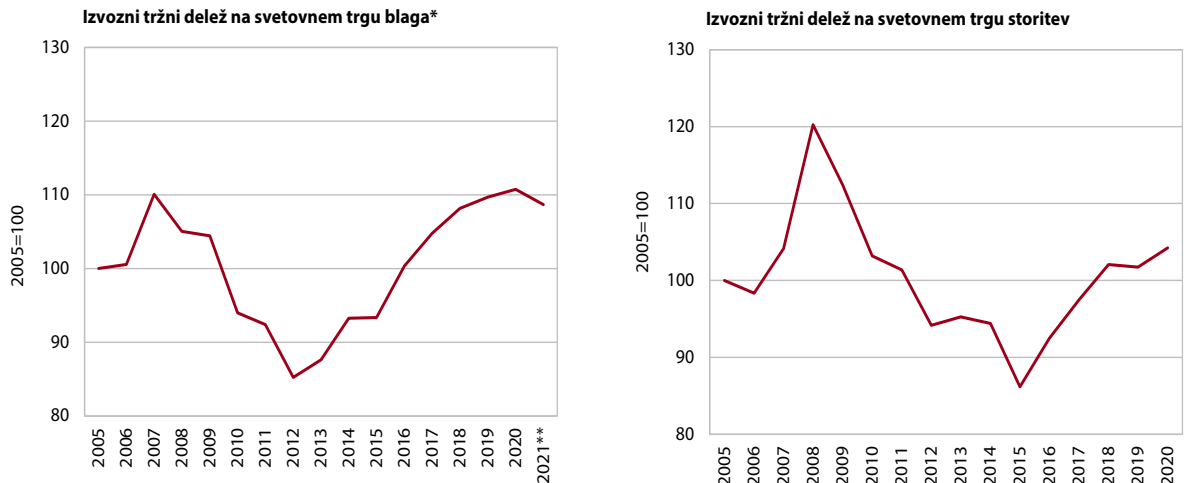
produktivnosti izgubi zagon, pa bi lahko v razmerah pomanjkanja delovne sile in visoke inflacije ter ob pritiskih na rast plač, povezanih s tem, prišlo do njihove vnovične rasti, ki smo ji bili priča že pred začetkom epidemije, in s tem do izrazitejšega poslabševanja konkurenčnega položaja. Drugi stroškovni pritiski so se med epidemijo že začeli povečevati zaradi rasti svetovnih cen energetskih in neenergetskih surovin. Realni efektivni tečaj, deflacionalen s cenami proizvajalcev, je v letih 2020 in 2021 dosegel najvišje ravni v zadnjem desetletju. Med proizvajalci predelovalnih dejavnosti je izrazito zlasti povišanje cen industrijskih proizvodov v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov ter v pohištveni in papirni industriji. Takšna gibanja opozarjajo tudi na nujnost učinkovitejše rabe surovin in uvajanje krožnih modelov gospodarjenja (gl. poglavje 4.1), s čimer bi omejili vpliv rastočih cen surovin na konkurenčni položaj podjetij.

Z epidemijo so bila v letih 2020 in 2021 prekinjena večletna ugodna gibanja izvoznega tržnega deleža blaga; pri storitvah, kjer se v daljšem obdobju izvozna konkurenčnost ni bistveno izboljšala, pa je bilo v letu 2020 doseženo celo skromno povišanje. Izvozni tržni delež blaga, ki pomeni razmerje med slovenskim blagovnim izvozom in uvoznim povpraševanjem po blagu iz tujine, se je po globokem upadu med gospodarsko-finančno krizo od leta 2012 zviševal in pred epidemijo znova dosegel najvišjo vrednost iz leta 2007 ter bil za približno desetino višji kot pred petnajstimi leti. Še ugodnejša so bila gibanja na trgu EU, kamor Slovenija izvozi največ blaga. Tu je bil tržni delež leta 2020 za približno petino višji od vrha leta 2007 in za

⁴⁴ Ocena stroškovne konkurenčnosti med epidemijo je otežena, ker so se ukrepi za ohranjanje delovnih mest in dohodkov zaposlenih med državami razlikovali tako po obsegu kot usmerjenosti in je zato primerjava statističnih kazalnikov ULC in zaradi tega realnih

efektivnih tečajev deflacionalnih z ULC (REER ulc) zlasti za leto 2020 močno omejena in ne odraža spremembe stroškovno-konkurenčnega položaja izvoznikov.

Slika 28: Z epidemijo prekinjena večletna ugodna gibanja slovenskega izvoznega tržnega deleža**

Vir: SURS (2022b); UN Comtrade (2022), WTO (2022); preračun UMAR. Opombe: *Tržni delež blaga z izločenim izvozom farmacevtskih izdelkov v Švico, ki pomeni približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farmacevtskih izdelkov (re-eksport), katerega vpliv na BDP je neznamen in ga podatki nacionalnih računov o izvozu ne vključijo. ** Ocena na osnovi podatkov za prva tri četrtletja 2021.

okoli tri desetine glede na leto 2005. Prekinitev visokih rasti v letu 2020 in padec tržnega deleža v letu 2021 sta bila predvsem posledica izrazito asimetričnega vpliva pandemije covid-19 na izvozne trge, saj se je močno zmanjšalo povpraševanje po nekaterih za slovenski izvoz pomembnih skupinah proizvodov, zlasti je bil pomemben vpliv upada mednarodne menjave cestnih vozil (podrobneje gl. kazalnik 1.12). V letu 2021, zlasti v drugi polovici, pa so na izvozno konkurenčnost verjetno že neugodno vplivali tudi zgoraj omenjeni stroškovni pritiski. Izvozni tržni delež storitev na svetovnem trgu, ki se je po gospodarsko-finančni krizi začel zviševati šele leta 2016, je bil leta 2020 le nekoliko višji kot pred petnajstimi leti. V njegovi sestavi prevladujeta izvoz potovanj in transportnih storitev, manjši pa je delež pretežno na znanju temelječih storitev, kot so različne IKT-storitve, finančne in druge bolj na znanju temelječe storitve, po katerih svetovno povpraševanje hitro raste (UMAR, 2022), kar dolgoročno gledano omejuje rast slovenskega storitvenega izvoza in izvoznega tržnega deleža. Takšna izvozna specializacija pri storitvah, zlasti velik delež potovanj v izvozu, se je za izrazito neugodno izkazala še posebej v letu 2020, ko se je zaradi pandemije povpraševanje po njih močno zmanjšalo.⁴⁵ Negativen učinek sestave izvoza pa bo glede na pričakovano sorazmerno počasnejše okrevanje tega segmenta storitvene menjave verjetno močan tudi v prihodnje.

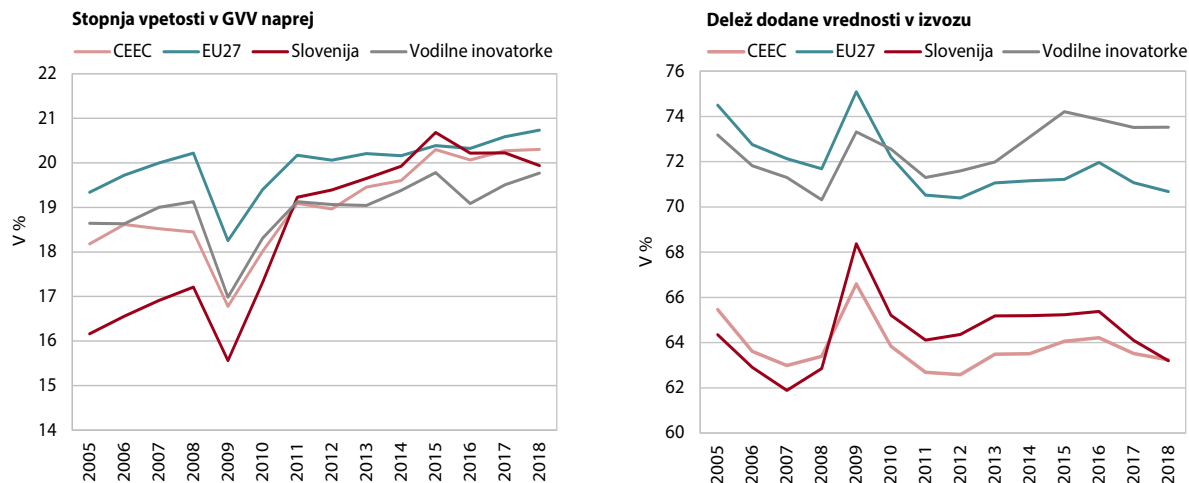
Internacionalizacija slovenskega gospodarstva, merjena z izvozno-uvoznimi tokovi, neposrednimi tujimi investicijami in vključenostjo v svetovne verige vrednosti, se je od pretekle gospodarsko-finančne

krize precej zvišala, delež domače dodane vrednosti v izvozu pa je kljub določenemu napredku nizek. Slovenija se kot majhno odprto gospodarstvo uvršča med države EU z visoko vpetostjo v mednarodne trgovinske tokove in svetovne verige vrednosti. Delež izvoza in uvoza v primerjavi z BDP se je v obdobju 2010–2019 močno povečal (za 23 odstotnih točk na 79,6 % BDP) in se po upadu ob izbruhu epidemije že v letu 2021 znova vrnil na visoko predkrizno raven. Tudi vključenost v svetovne verige vrednosti se je po gospodarsko-finančni krizi precej povečala, zlasti ko gre za vključenost naprej, ki meri delež domače dodane vrednosti, vsebovane v tujem izvozu v primerjavi s celotnim (bruto) izvozom. Ta je bila leta 2018, za katero so na voljo zadnji podatki, precej višja tudi v primerjavi z letom 2005, a se je od leta 2015 zniževala in tako padla pod povprečje EU ter skupine srednje- in vzhodnoevropskih držav (CEEC). Po letu 2013 se je zelo okrepila tudi internacionalizacija prek neposrednih tujih investicij (NTI), zlasti zaradi rasti vhodnih NTI, ki pa so kljub napredku v mednarodnem merilu še vedno razmeroma nizke (gl. kazalnik 1.14). Ob visoki vpetosti v mednarodno menjavo pa je delež domače dodane vrednosti, vsebovane v bruto izvozu, precej nižji od povprečja držav EU in držav, ki se po evropskem inovacijskem indeksu (EII) uvrščajo med vodilne inovatorke (kazalnik 1.10). V daljšem obdobju je Slovenija na tem področju sicer nekoliko napredovala. Delež dodane vrednosti v izvozu je bil v povprečju obdobja zadnje konjunktore (2014–2018) nekoliko višji v primerjavi s konjunkturo 2005–2008.⁴⁶ Še bolj se je v tej primerjavi povišal v vodilnih inovatorkah, v povprečju celotne EU ter skupine srednje- in vzhodnoevropskih držav pa se je nekoliko znižal.

⁴⁵ Učinek specializacije storitvenega izvoza (predvsem zaradi visokega deleža potovanj v izvozu) je v letu 2020 rast izvoznega tržnega deleža storitev zmanjšal za okoli 8 o. t.

⁴⁶ Za delež domače dodane vrednosti v izvozu je značilno precej ciklično gibanje, zato primerjamo večletno povprečje dveh konjunkturnih obdobj. Natančnejše gibanje kazalnika po letih prikazuje Slika 29 (desno).

Slika 29: Precejšnje povečanje vpetosti v svetovne verige vrednosti (naprej), a nizek delež domače dodane vrednosti v izvozu

Viri: OECD (2022d), preračuni UMAR. Opomba: Stopnja vpetosti v GVV naprej meri delež domače dodane vrednosti, vsebovane v tujem izvozu v primerjavi z bruto izvozom. Med države vodilne inovatorke so skladno z Evropskim inovacijskim indeksom 2021 (EII) uvrščene: Švedska, Finska, Danska in Belgija. Države CEEC so srednje-in vzhodnoevropske države: Hrvaška, Bolgarija, Romunija, Češka, Slovaška, Poljska, Madžarska in Slovenija.

1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost

Inovacije in digitalizacija

Na področju inovacij se Slovenija oddaljuje od strateških ciljev in vse bolj zaostaja tako za EU kot vodilnimi inovatorkami, hkrati pa zmanjšuje prednost pred državami srednje Evrope. Slovenija je po višini evropskega inovacijskega indeksa za leto 2021 sicer opazno napredovala,⁴⁷ a se je s tem samo vrnila na raven, ki jo je že dosegala leta 2017.⁴⁸ Kljub absolutnemu povratku pa je glede na druge države nazadovala, saj se je pred letom 2018 z 11. mestom uvrščala v skupino močnih inovatorok, v zadnjih treh letih pa je nazadovala med zmerne inovatorje in je bila leta 2021 na 15. mestu v EU. V vrednosti indeksa EII pa je v obdobju 2014–2021 za povprečjem EU zaostanek z dveh povečala na 11 indeksnih točk, zaostanek za vodilnimi inovatorkami pa s 37 na 44 indeksnih točk. Na drugi strani je svojo prednost pred državami srednje Evrope v enakem obdobju zmanjšala s 30 na 21 indeksnih točk leta 2021, glede na cilj SRS, da se uvrsti

med vodilne inovatorke,⁴⁹ pa se je oddaljila za dodatnih 8 indeksnih točk (gl. kazalnik 1.10).

Sorazmerno nazadovanje je predvsem posledica bistveno pre nizkih z inovacijami povezanih vlaganj tako države kot poslovnega sektorja, hkrati pa napredek pri učinkih na prodajo lahko kaže na postopno povečevanje učinkovitosti raziskovalno-inovacijskega sistema. V okviru inovacijskega indeksa⁵⁰ financiranje in podpora močno negativno izstopajo izdatki za tvegani kapital, kjer je Slovenija na zadnjem mestu v EU, zelo pa zaostaja tudi pri izdatkih za RRD v javnem sektorju. Skladno z EII za leto 2021 pri teh s 17. mestom dosega le 62% intenzivnosti teh podpor glede na povprečje EU, medtem ko vodilne inovatorke povprečje presegajo za 40 o. t. Že od leta 2017 močno nazaduje tudi po skupnem indikatorju naložb podjetniškega sektorja, kjer je po zadnjem EII zaostala še za državami srednje Evrope. Razlog za to ni toliko v nižjih vlaganjih v RRD, pač pa v izrazitem zaostajanju pri inovacijskih vlaganjih, ki niso povezana z raziskavami in razvojem,⁵¹ kar se odraža tudi v zaostajanju pri uvajanju procesnih inovacij MSP. Na področju povezovanja in sodelovanja ter človeških virov za inovacije Slovenija še ohranja primerjalno prednost pred EU, a jo zaradi hitrejšega napredka drugih držav postopno izgublja. Na drugi strani podjetniški sektor, vsaj skladno z uporabljenimi kazalniki, izkazuje nadpovprečne rezultate tako glede

⁴⁷ Na izboljšanje vrednosti indeksa EII je najbolj vplivalo povečanje inovacijske aktivnosti, izmerjeno z raziskavo o inovacijah skupnosti v obdobju 2016–2018.

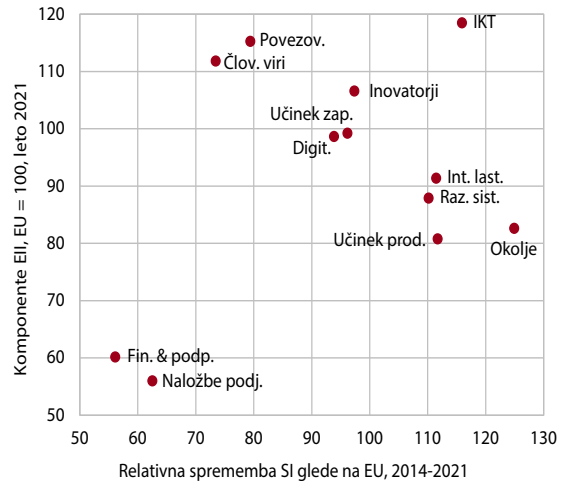
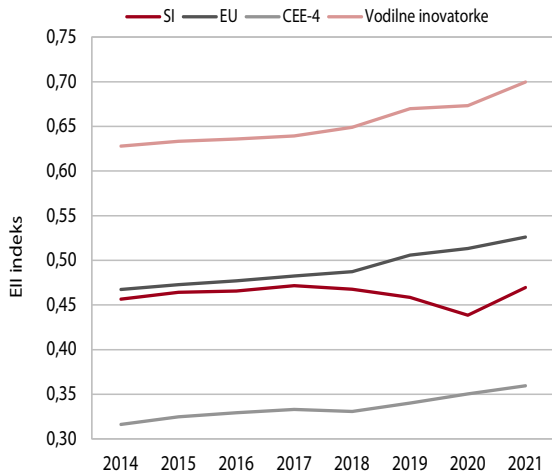
⁴⁸ Pri časovni interpretaciji rezultatov indeksa EII je treba upoštevati, da se podatki za izračun indeksa v danem letu praviloma nanašajo na dvoletno obdobje pred tem. Za ponazoritev: indeks EII za leto 2017 na primer uporablja podatke iz evropske inovacijske raziskave za obdobje 2014–2016, kar je treba upoštevati še posebej pri opredeljevanju do uspešnosti ukrepov ekonomske politike. Ekonomska politika v obdobju 2013–2015 je namreč vplivala na rezultate evropske inovacijske raziskave za 2014–2016, ta pa je bila podlaga za izračun indeksa EII za leto 2017.

⁴⁹ Med vodilne inovatorke se po EII 2021 uvrščajo Švedska, Finska, Danska in Belgija, gre pa za države, katerih EII presega 125% povprečja EU.

⁵⁰ Za pregled vseh komponent glej kazalnik 1.10.

⁵¹ Gre za izdatke, kot so nakup osnovnih sredstev (stroji in oprema, programska oprema, zgradbe), pravic intelektualne lastnine, zunanega znanja ali usposabljanje zaposlenih za izvajanje inovacijske dejavnosti.

Slika 30: Slovenija po Evropskem inovacijskem indeksu vse bolj zaostaja, kar je pretežno posledica prenizkih vlaganj, tako javnih kot zasebnih

Vir: EK (2021n), preračun UMAR. Opomba: v desni sliki je na ordinati prikazana višina EI glede na EU = 100, na abscisi pa sprememba EI v 2014–2021 v Sloveniji glede na EU, izraženo v indeksu. Indeks, večji od 100, pomeni, da je bilo povečanje indeksa v posamezni komponenti EI v Sloveniji večje od tistega v povprečju EU oziroma da je bila sprememba indeksa manjša v Sloveniji, ko je ta manjši od 100. Okvir označuje tiste komponente, kjer je Slovenija tako po ravni kot rasti skladna z EU.

stanja kot glede teženj, pri uporabi IKT-tehnologij.⁵² Na področjih intelektualne lastnine, atraktivnosti raziskovalnega sistema, okoljske trajnosti ter učinkov na prodajo Slovenija sicer še dosega podpovprečne rezultate, a s hitrejšim napredkom od povprečja EU.

Tudi obe slovenski kohezijski regiji se glede na regionalni evropski inovacijski indeks uvrščata med zmerne inovatorke, nekoliko večji napredek je bil v obdobju 2014–2021 dosežen v zahodni Sloveniji.

Na ravni regij učinkovitost raziskovalno-inovacijskih sistemov meri sestavljeni regionalni evropski inovacijski indeks (REII).⁵³ Leta 2021 se je vzhodna Slovenija po tem kazalniku povzpela na 79,8 % povprečja EU (74,1 % v 2020), a še vedno precej zaostajala za vrhom v obdobju 2014–2018 (okoli 88 % povprečja EU). Tudi v zahodni Sloveniji se je vrednost kazalnika v letu 2021 povečala (na 98,1 % povprečja EU), a bila znatno pod najvišjo vrednostjo iz obdobja 2014–2018 (107 % povprečja EU). Zahodna Slovenija je med letoma 2014 in 2021 sicer bolj izboljšala učinkovitost raziskovalno-inovacijskega sistema, a sta obe regiji v mednarodnem merilu močno zaostali, saj je zahodna nazadovala za 14, vzhodna pa za 18 mest med 210 regijami EU. Če ne upoštevamo koncentracije institucij znanja v zahodni Sloveniji, ki pomembno podpirajo ustvarjanje in objavljanje odličnih

znanstvenih publikacij, potem lahko v obeh regijah kot sorazmerno prednost glede na povprečje EU izpostavimo dva kazalnika: inovatorji proizvodov ter zaposleni s terciarno izobrazbo v dejavnostih, temelječih na znanju. V vzhodni Sloveniji zaradi prisotnosti farmacevtske industrije izstopa tudi število patentnih prijav PCT,⁵⁴ v zahodni Sloveniji pa delež zaposlenih IKT-strokovnjakov.

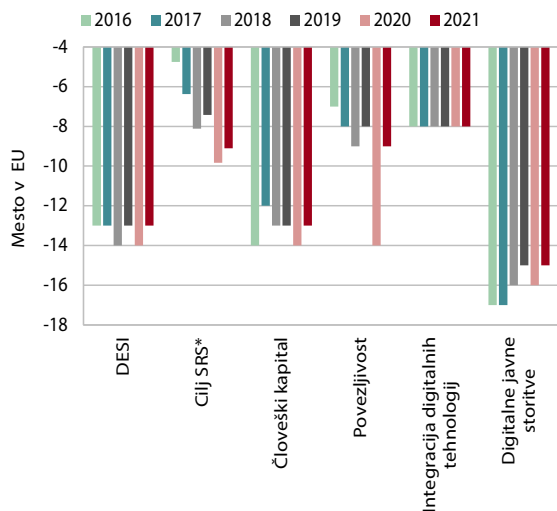
Slovenija se tudi na področju digitalizacije gospodarstva in družbe vse bolj odmika od svojih strateških ciljev iz SRS. Pri uvrstitvi na področju digitalizacije gospodarstva in družbe (merjeni z indeksom digitalnega gospodarstva in družbe – DESI, gl. kazalnik 1.10) v EU v zadnjih šestih letih stagnira med 13. in 14. mestom, svojo prednost pred povprečjem EU pa celo izgublja (UMAR, 2022). S tem se povečuje tudi zaostanek za ciljem SRS, ki naj bi se v skladu z njim po indeksu DESI uvrstila vsaj med devet najboljših držav v EU (Slika 31). Po posameznih dimenzijah dosega nadpovprečne rezultate na področjih povezljivosti in integracije digitalnih tehnologij, kjer je v zadnjih šestih letih okoli 8. mesta, vendar z opaznim zmanjševanjem prednosti glede na povprečje EU (UMAR, 2022). Na področju človeškega kapitala je s 13. mestom rahlo nad povprečjem EU, a s podobno dinamiko kot EU. Na področju digitalnih javnih storitev je zaradi napredka pri uporabi storitev e-uprave po vrednosti indeksa v letu 2021 dosegla povprečje EU.

⁵² EI pri uporabi IKT-tehnologij temelji na dveh kazalnikih: na deležu podjetij, ki izobražujejo zaposlene za pridobivanje veščin za IKT, ter na zaposlovanju strokovnjakov za IKT. Indeks DESI in indeks digitalne intenzivnosti podjetij, ki uporabljata širši nabor kazalnikov, pritrjujeta, da je stanje, ko gre za uporabo tehnologij IKT, nadpovprečno glede na EU, da pa so podjetja soočena z negativnimi gibanji oziroma da trendno izgubljajo svoje primerjalne prednosti (glej nadaljevanje poglavja).

⁵³ Zaradi manjše razpoložljivosti podatkov na regionalnih ravneh predstavlja ožji nabor 21 kazalnikov, v EI pa jih je bilo v zadnjem merjenju za leto 2021 vključenih 32. Več v kazalniku 1.9 in EK (2021n).

⁵⁴ Patentna prijava PCT se nanaša na mednarodno patentno prijavo, ki velja v več kot 150 podpisnicah. Njen namen ni neposredno podeljevanje patenta, ampak vložitev patentne prijave in izvedba mednarodne poizvedbe, ki prijavitelja seznanja z možnostmi za pridobitev patenta (za več glej http://www.uil-sipo.si/uploads/media/uil_informacija_PCT.pdf).

Slika 31: Glede na indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) Slovenija svoje uvrstitve znotraj EU ne spreminja, od cilja SRS na tem področju pa se vse bolj oddaljuje

Vir: EK (2022a), preračun UMAR. Opomba: * pri »Cilj SRS« gre za zaostanek Slovenije, izražen v indeksnih točkah glede na EU = 100, za deveto uvrščeno članico EU, kar je cilj SRS. Opomba: mesto v EU je izraženo z negativno vrednostjo zato, da se izboljševanje uvrstitve ustrezno odraža tudi grafično.

Tako pri inovacijski aktivnosti kot pri digitalizaciji izstopa velika razlika med skupino velikih na eni ter majhnih in srednje velikih podjetij na drugi strani.

V obdobju 2016–2018 je bilo tako med inovacijsko aktivnimi 86 % velikih podjetij, kar zadostuje za 8. mesto v EU in celo za 3 o. t. presega delež v vodilnih inovatorjih, delež v višegrajski skupini držav pa kar za 24 o. t. Ustrezna deleža med srednje velikimi in majhnimi podjetji (MSP) pa sta opazno nižja, in sicer 59 % oziroma 44 %, kar zadostuje za 17. oziroma 16. mesto v EU. To je sicer še vedno za 16 oziroma 17 o. t. več od povprečja višegrajskih držav, a kar za 14 o. t. pod povprečjem vodilnih inovatorjih. Podobno je stanje, ko gre za indeks digitalne intenzivnosti, ki skladno z njim delež digitalno naprednih⁵⁵ velikih podjetij znaša 77 %, kar je četrti najvišji delež v EU in je od povprečja vodilnih inovatorjih manjši le za 7 o. t., razlika pa v celoti nastane zaradi nižjega deleža velikih podjetij z zelo visokim digitalnim indeksom.⁵⁶ Med srednje velikimi je digitalno naprednih 40 %, med malimi pa samo 20 % podjetij, kar je samo še nekoliko nad povprečjem EU in zadostuje za 11. oziroma 12. mesto. Izstopa predvsem razlika do vodilnih inovatorjih, za katerimi pri srednje velikih zaostajamo za 22, pri malih pa za 16 o. t. Razlika pa v obeh primerih v celoti izhaja iz bistveno večjega deleža MSP-podjetij z zelo nizkim digitalnim indeksom.

⁵⁵ Kot digitalno napredna podjetja so opredeljena tista, ki skladno z indeksom digitalne intenzivnosti spadajo v skupino naprednih ali zelo naprednih.

⁵⁶ Ker podatki za Poljsko po velikosti podjetij niso na razpolago, primerjava digitalne intenzivnosti za višegrajsko skupino ni mogoča.

Človeški viri

Število raziskovalcev se je v letu 2020 po nekajletni rasti zmanjšalo in precej zaostaja za vodilnimi inovatorjih, kar je z vidika potenciala raziskovalno-razvojne dejavnosti neugodno. Rast števila raziskovalcev v letih 2016–2019 je izhajala zlasti iz poslovnega sektorja (še posebej predelovalnih dejavnosti). V javnem sektorju⁵⁷ pa se je v letih 2018 in 2019 njihovo število sicer povečalo, a to ni nadomestilo predhodnega večletnega upadanja. Leta 2020 se je število raziskovalcev spet zmanjšalo (za 2,4 %), in sicer tako v javnem (za 2,7 %) kot poslovnem sektorju (za 2,5 %),⁵⁸ za razliko od povprečja EU, pa tudi od vodilnih inovatorjih, kjer se je še povečalo.⁵⁹ Njihovo število na 1.000 delovno aktivnih prebivalcev je bilo sicer večje kot v povprečju EU (za 9,3 %), a za 32,2 % manjše kot v vodilnih inovatorjih, kar kaže na to, da razvoj znanstvenih kadrov zahteva večjo pozornost. Največ raziskovalcev (60,7 % v letu 2020 oziroma enako kot v letu 2019) je bilo zaposlenih v poslovnem sektorju, njihov delež pa je bil leta 2020 višji kot v povprečju EU in malo nižji kot v vodilnih inovatorjih. Delež žensk med raziskovalci se v zadnjih desetih letih ni povečal in je ostal v letu 2020 eden nižjih v EU,⁶⁰ izstopa zlasti nizek delež v poslovnem sektorju. V letih 2018 in 2019 se je sicer nekoliko povečal delež raziskovalcev, mlajših od 35 let, a je z vidika povezovanja med visokošolskim in poslovnim sektorjem neugodno zmanjšanje njihovega deleža v visokošolskem sektorju (Eurostat, 2022; SURS, 2022b), saj so mlajši raziskovalci v tem sektorju bistveno bolj odprti za sodelovanje s poslovnim sektorjem in dejavno iskanje možnosti za komercializacijo raziskav (Bučar in Verdesoto González, 2017). Glede internacionalizacije raziskovalno-razvojne dejavnosti ugotavljamo, da delež tujih študentov doktorskega študija zaostaja za vodilnimi inovatorjih (za 10,8 o. t.) ne pa tudi za povprečjem 22 držav EU, ki so članice OECD (OECD, 2021b),⁶¹ se je pa v šolskem letu 2020/2021 povečal (SURS, 2022b). Delež raziskovalcev iz tujine (s tujim državljanstvom), ki obogatijo človeški kapital v raziskovalno-razvojni dejavnosti, je bil v letih 2018 in 2019 4,1 %, kar je pomenilo povečanje glede na leto 2017 (za 0,6 o. t.) (SURS, 2022b).

Razvoju (prihodnjih) človeških virov za inovacijsko dejavnost se ne namenja dovolj pozornosti. Po EII za leto 2021 je Slovenija pri razvoju človeških virov z letom 2020 močno nazadovala iz sicer močnega izhodišča, tako

⁵⁷ Javni sektor vključuje visokošolski sektor in državni sektor.

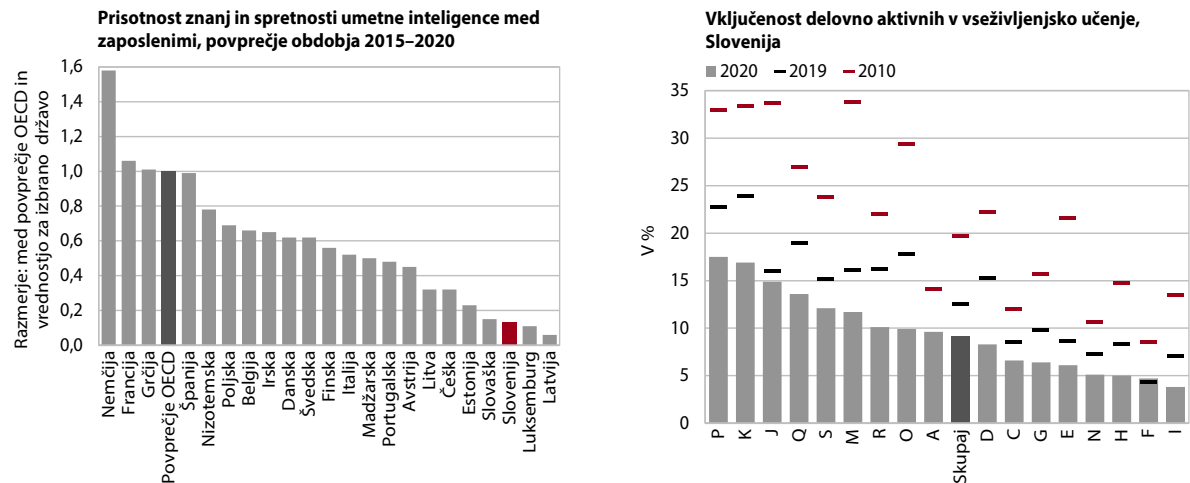
⁵⁸ Poleg javnega in poslovnega sektorja so raziskovalci tudi v zasebnem nepridobitnem sektorju, v katerem je njihovo število kljub povečanju leta 2020 majhno (82).

⁵⁹ Število raziskovalcev se je v vodilnih inovatorjih leta 2020 povečalo za 4,3 %, v povprečju EU pa za 2,1 % (Eurostat, 2022).

⁶⁰ Leta 2020 je bio med raziskovalci 32,0 % žensk (SURS, 2022b), Slovenija pa se je leta 2019 med 24. državami EU, za katere je na voljo podatek, uvrstila na 16. mesto (Eurostat, 2022).

⁶¹ Delež tujih študentov doktorskega študija je leta 2019 (zadnji mednarodni podatki) znašal 19,0 %, v povprečju 22 držav EU, ki so članice OECD, 18,9 %, v vodilnih inovatorjih pa 29,8 % (OECD, 2021b). V šolskem letu 2020/2021 je v Sloveniji znašal 20,8 % (SURS, 2022b).

Slika 32: Skromna razširjenost znanj in spretnosti umetne inteligence¹ pri zaposlenih (slika levo); močnemu znižanju vključenosti delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje v obdobju 2010–2019 v večini dejavnosti je zaradi epidemije v letu 2020 sledil dodaten upad² (slika desno)

Vir: OECD (2021 g.) (Slika levo) in Eurostat (2022). Opombi: 1 Slika levo prikazuje prisotnost znanj in spretnosti umetne inteligence pri zaposlenih, kot so poročali člani LinkedIna v obdobju 2015–2020. Vrednosti za posamezne države so izračunane glede na povprečje OECD, ki je 1. Na primer, vrednost 1,5 pomeni, da imajo zaposleni v tej državi 1,5-krat večjo verjetnost, da bodo poročali o spretnostih umetne inteligence, kot zaposleni v povprečju OECD. Najnižja vrednost je 0, najvišja pa ni določena. 2 P – izobraževanje, K – finančne in zavarovalniške dejavnosti, J – informacijske in komunikacijske dejavnosti, Q – zdravstvo in socialno varstvo. S – druge dejavnosti, M – strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, O – dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti, A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo, D – oskrba z električno energijo, plinom in paro, C – predelovalne dejavnosti, G – trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil, E – oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja, N – druge raznovrstne poslovne dejavnosti, H – promet in skladiščenje, F – gradbeništvo, I – gostinstvo. Za A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo in ribištvo za leto 2019 podatka ni na voljo.

da je v zadnjih dveh letih po tej dimenziji okoli povprečja EU. Zaostanek je povezan z znižanjem vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje in zmanjšanjem števila novih doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike (na 1.000 prebivalcev, starih 25–34 let)⁶² (EK, 2021n). To je bilo leta 2019 enako kot v povprečju EU, vendar od leta 2017 nižje kot v vodilnih inovatorkah (Eurostat, 2022), leta 2020 pa se je še zmanjšalo. Zmanjšalo se je tudi skupno število novih doktorjev znanosti (gl. kazalnik 2.3), kar je z vidika razvoja človeških virov za inovacijsko dejavnost in krepitve inovacijskega potenciala države neugodno. Število raziskovalcev, vključenih v ukrep mladi raziskovalci, se je v letu 2020 povečalo, a še ni doseglo vrha iz leta 2011 (ARRS, 2021), hkrati pa je bilo, izraženo na 1.000 delovno aktivnih prebivalcev, najmanjše v zadnjih desetih letih (ARRS, 2021; SURS, 2022b). Ukrep mladi raziskovalci iz gospodarstva, ki je podjetjem omogočal krepitev inovacijskih zmogljivosti in dostop do temeljnih raziskav, te pa so podlaga za industrijske raziskave, se že več let ne izvaja več. Ugodnejša so bila gibanja deleža diplomantov naravoslovja in tehnike in skupnem številu diplomantov terciarnega izobraževanja, ki je bil leta 2019 večji kot v povprečju EU (Slovenija: 27,5 %, EU: 26,5 %) (Eurostat, 2022), a se je njihovo število v letih 2019 in 2020 zlasti zaradi demografskih gibanj (zmanjševanje generacij) zmanjšalo (SURS, 2022b) in ne zadošča v celoti

povpraševanju po tovrstnih kadrih (ZRSZ, 2021a). Ob povečevanju števila vpisanih na naravoslovje in tehniko od šolskega leta 2018/2019 (SURS, 2022b) se ocenjuje, da bi se lahko njihovo število v prihodnjih letih povečalo, a to še ni zagotovilo, da bo njihova ponudba na trgu dela v prihodnje dovolj velika.

Digitalne spretnosti so za pospešeno digitalno preobrazbo gospodarstva, še posebej ko gre za napredne spretnosti, prenizke. Delež prebivalcev v starosti 16–74 let z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi (osnovne in napredne skupaj), ki so nujen pogoj za uspešno digitalno preobrazbo gospodarstva, je bil leta 2019 55 % in blizu povprečja EU (56 %) (gl. poglavje 2.1), a je prisoten močan zaostanek za vodilnimi inovatorkami (70 %). Razlika ne izhaja iz naslova osnovnih, pač pa v celoti iz naprednih digitalnih veščin, enak vzorec pa je opaziti tudi pri usposobljenosti zaposlenih.⁶³ Poleg tega je z vidika digitalne preobrazbe čedalje bolj pereče vse večje pomanjkanje IKT-strokovnjakov, s težavami pri njihovem iskanju se soočajo predvsem majhna podjetja (Eurostat, 2022). To je povezano s premajhnim številom diplomantov IKT.⁶⁴ Njihov delež v skupnem številu diplomantov se je sicer povečal in je bil leta 2019 malo višji kot v povprečju EU, a nižji kot v vodilnih inovatorkah,

⁶² Nazadovanje Slovenije je povezano z neugodnimi gibanji števila novih doktorjev znanosti po podatkih SURS (gl. kazalnik 2.3) kot tudi z dejstvom, da je Eurostat do leta 2016 k novim doktorjem znanosti prištevati tudi magistre znanstvenega magisterija, od leta 2017 pa podatek vključuje le nove doktorje znanosti (Eurostat, 2022).

⁶³ Delež prebivalcev (16–74 let) z naprednimi digitalnimi spretnostmi je bil leta 2019 v Sloveniji 31 % in je bil enak kot v EU, a precej nižji kot v vodilnih inovatorkah (45 %), medtem ko ustrezní delež med zaposlenimi v Sloveniji znaša 37 %, v vodilnih inovatorkah pa 51 % (Eurostat, 2022).

⁶⁴ Podatki o diplomantih IKT-študija so na voljo od leta 2012 (Eurostat, 2022).

ki se po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe uvrščajo pred Slovenijo (Eurostat, 2022). Ob povečevanju števila vpisanih na študij IKT od šolskega leta 2017/2018 bi se lahko v prihodnje njihovo število povečalo, kar pa verjetno brez dodatnega povečanja števila vpisnih mest še ne bo zadoščalo za zaposlitev vrzeli v ponudbi teh kadrov. Hkrati pozornost zahteva tudi razvoj znanj in spretnosti na področju umetne inteligence, kjer je Slovenija ena najslabših med državami EU (2021g). Za soočanje z izzivi digitalnega gospodarstva, ki bodo že v prihodnjih letih bistveno drugačni kot zdaj (UMAR, 2022), pa je zelo pomembno tudi spodbujanje ter omogočanje izobraževanja in (pre)usposabljanja zaposlenih, še zlasti glede na večletna neugodna gibanja na področju vključenosti zaposlenih v vseživljenjsko učenje, ki se je zaradi okrnjenega izvajanja izobraževalnih programov med epidemijo v letu 2020 dodatno znižalo (Slika 32). Pri deležu podjetij, ki zaposlene usposablajo na področju IKT, negativnega trenda sicer ni opaziti, izstopa pa precejšnja razlika med velikimi in preostalimi podjetji. Prva namreč s tretjim mestom v EU po deležu prehitujejo celo inovacijske voditeljice, medtem ko še posebej srednje velika podjetja precej zaostajajo: z 41 % so sicer nad povprečjem EU, a 15 o. t. za inovacijskimi voditeljicami.

Razvijanje novih znanj in veščin za trajnostno preobrazbo gospodarstva je pogoj za dvig konkurenčnosti in ustvarjanje novih delovnih mest.

Za intenzivnejšo zeleno preobrazbo gospodarstva je nujna krepitev zelenih znanj in spretnosti⁶⁵ zaposlenih, ki so potrebna za tako imenovano ozelenitev obstoječih in odpiranje novih zelenih delovnih mest. Trajnostna preobrazba poslovnega sektorja namreč ne vpliva le na sestavo delovnih mest, ampak hkrati povečuje potrebe po (pre)usposabljanju zaposlenih, katerih delovna mesta in poklici bodo zaradi preobrazbe ogroženi. Zato je treba obrniti izrazito neugodna gibanja vključenosti delovno aktivnih in brezposelnih v vseživljenjsko učenje ter okrepiti vlaganja vanj, tudi na področju zelenih znanj in spretnosti (gl. poglavje 2.1). Predvsem je nujno krepiti razvoj novih visokotehnoloških znanj zaposlenih, ki bodo omogočala prehod v digitalno nizkoogljično krožno gospodarstvo (poglavje 4.1). Poleg tega pri trajnostni preobrazbi poslovnega sektorja ne gre zanemariti vloge prebivalcev, ki lahko s svojim odnosom do okolja in podnebnih sprememb ter ravnanjem, kot tudi potrošniškimi navadami, vplivajo na poslovne odločitve podjetij ter jih spodbudijo k razvoju (bolj) trajnostnih izdelkov in storitev. Po izsledkih Eurobarometra (2021c) v Sloveniji več prebivalcev ukrepa proti podnebnim spremembam kot v povprečju EU, na slednje kažejo tudi podatki Eurobarometra (2020a),⁶⁶ toda rezerv je še

veliko. Hkrati pa trajnostna preobrazba pomeni tudi za podjetja priložnost za proaktiven pristop in ustvarjanje sprememb vzorcev obnašanja potrošnikov ter tako poleg izboljšanja svojega konkurenčnega položaja prispevanje k reševanju okoljske in podnebne problematike.

Vlaganja z vplivom na inovacije in digitalizacijo

Slovenija se je pri vlaganjih, ki poleg človeških virov najpomembneje vplivajo na inovacije, digitalizacijo in robotizacijo ter torej najmočneje prispevajo k preobrazbi v visoko produktivno gospodarstvo, prelevila iz vodilne v povprečno vlagateljico. Analiza skupnih vlaganj v RRD, IKT in druge stroje ter opremo kaže, da je Slovenija med letoma 2000 in 2008 za te namene investirala peti najvišji delež znotraj EU in pri tem v povprečju samo za 0,2 o. t. BDP zaostajala za skupino vodilnih inovatorok. V tem obdobju je presegala povprečje EU po obsegu teh investicij v BDP za 1,7 o. t. BDP, višegrajsko skupino držav (V4) pa za 1,1 o. t. BDP. Po izbruhu gospodarsko-finančne krize je v obdobju 2009–2013 še vedno ohranjala visoko sedmo mesto, se je pa prednost pred državami EU in V4 okvirno prepolovila, za vodilnimi inovatorkami pa je Slovenija zaostala že za odstotno točko BDP (Slika 33). Takšna vlaganja so se najbolj zmanjšala v procesu javnofinančne konsolidacije, še posebej v obdobju 2014–2016. Do leta 2019 se je njihov obseg v primerjavi z BDP sicer povečal, a so jih pospešile tudi druge države. Slovenija je zaradi tega v povprečju obdobja 2014–2019 po vlaganjih v te tri skupine investicij padla na povprečje EU, pri čemer so jo države višegrajske skupine v povprečju že prehiteli za 0,2 o. t. BDP, države vodilne inovatorke pa že za 1,5 o. t. BDP. Izdatki na področju naložb v RRD so se v zadnjih treh letih (2018–2020) sicer povečevali, vendar so v relativni primerjavi glede na BDP še vedno zaostajali za vrhom v letu 2013 kot tudi za povprečjem EU ter vodilnih inovatorok (v 2020 za 0,2 o. t. oziroma za 1,2 o. t.). Pri tem sprejem Zakona o znanstvenoraziiskovalni in inovacijski dejavnosti v novembru 2021 ter Resolucije o znanstvenoraziiskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030 v marcu letos vzbujata pozitivna pričakovanja, ko gre za javno financiranje RRD (ki naj bi se do leta 2030 dvignilo na 1,25 % BDP), hkrati pa načrti za koriščenje sredstev EU zaradi prednostne usmerjenosti v tradicionalno infrastrukturo kažejo na nadaljevanje zaostajanja Slovenije pri vlaganjih v pametno preobrazbo (UMAR, 2022).

Vlaganja v razvoj človeških virov za prehod v inovacijsko podprto rast so za intenzivnejši inovacijski preboj prenizka. Izdatki (javni in zasebni)⁶⁷ za predterciarno izobraževanje,⁶⁸ ki so

⁶⁵ Zelene spretnosti so spretnosti, ki jih zaposleni rabijo za prilagoditev izdelkov, storitev in postopkov podnebnim spremembam in okoljskim predpisom (OECD in CEDEFOP, 2014).

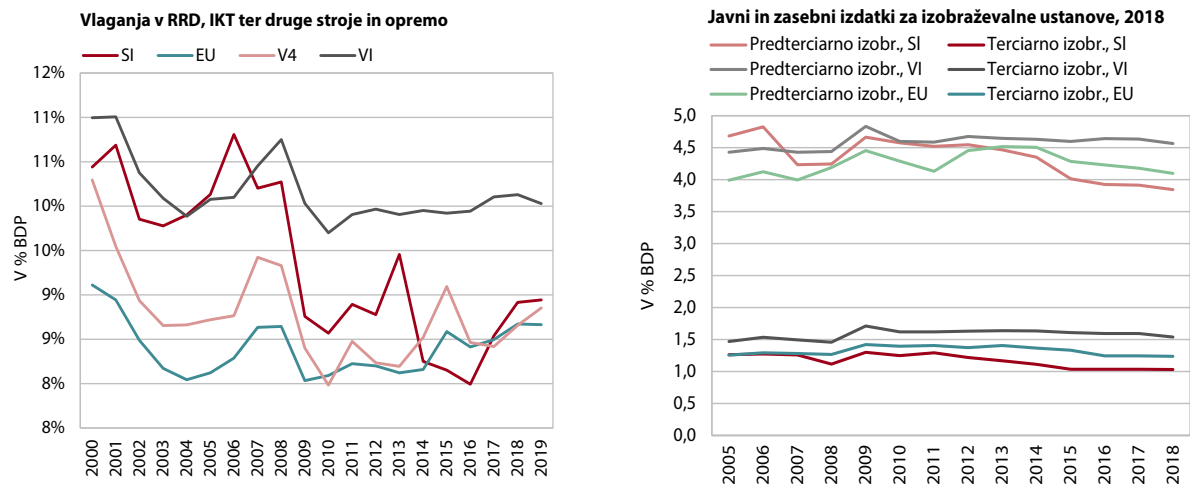
⁶⁶ Po podatkih Posebnega Eurobarometra (2020a) se v Sloveniji 36 % prebivalcev in več kot v povprečju EU (31 %) izogiba nakupu izdelkov z veliko embalažo, 22 % in enako kot v EU pa kupuje proizvode, ki so označeni z okoljsko oznako, 19 % (v EU 20 %) pa je spremenila

prehrano tako, da se odloča za bolj trajnostna živila.

⁶⁷ Upoštevani so izdatki za izobraževalne ustanove v terciarnem izobraževanju, ki ne vključujejo transferjev šolajočim oziroma gospodinjstvom.

⁶⁸ Predterciarno izobraževanje vključuje drugo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja, osnovnošolsko izobraževanje in

Slika 33: Zniževanje skupnih vlaganj v RRD, IKT ter druge stroje in opremo (levo), enako pa velja tudi za izdatke za izobraževanje, ki so v mednarodni primerjavi nizki (slika desno)

Vir: Eurostat (2022), preračun UMAR, OECD (2008), OECD (2009), OECD (2010), OECD (2011), OECD (2012), OECD (2013a), OECD (2014), OECD (2015a), OECD (2016a), OECD (2017a), OECD (2018b), OECD (2019a), OECD (2020c) in OECD (2021b). Opomba: Slika levo prikazuje investicije v RRD, IKT ter druge stroje in opremo skupaj, izraženo v % BDP, za Slovenijo (SI), EU (izračunano tehtano povprečje z BDP, brez podatkov za Grčijo, Irsko, Ciper in Hrvaško), V4 (višegrajska četverica) ter vodilne inovatorke (VI; pri Danski je zaradi manjkajočega podatka za leto 2019 predpostavljena enaka vrednost kot za leto 2018). V sliki desno so upoštevani izdatki za izobraževalne ustanove, ki ne vključujejo transferjev šolajočim oziroma gospodinjstvom. Predterciarno izobraževanje vključuje drugo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja, osnovnošolsko izobraževanje in srednješolsko izobraževanje. Pri vodilnih inovatorkah so podatki za Belgijo, Finsko in Švedsko. Povprečje EU upošteva države, ki so hkrati članice OECD.

pomembni za razvoj prihodnjih človeških virov in pomenijo dolgoročni dejavniki na znanju in inovacijah temelječega gospodarstva, so se od leta 2012 zniževali, leta 2020 pa povečali na 4,1 % BDP. Glede na zadnje mednarodne podatke so leta 2018 zaostajali za povprečjem EU-22 (4,1 % BDP; SI takrat: 3,8 % BDP) predvsem pa za vodilnimi inovatorkami (4,6 % BDP) (slika 25 desno). Izdatki (javni in zasebni) za terciarno izobraževanje so se po nekajletnem stagniranju v letih 2019 in 2020 sicer povečali (na 1,25 % BDP v letu 2020), a so bili od vrha v letu 2011 oddaljeni še za 0,10 o. t. Leta 2018 so bili glede na zadnje mednarodne podatke eni nižjih med državami EU, ki so članice OECD (EU-22). Na doktorskem študiju je bilo v šolskem letu 2016/2017 po nekaj letih znova uvedeno državno sofinanciranje (MIZŠ, 2021b),⁶⁹ leto pozneje pa tudi sistemsko redno financiranje doktorskega študija.⁷⁰ Pri vlaganjih v razvoj raziskovalno-razvojnega kadra je bilo doseženo povečanje izdatkov države za program mladi raziskovalci, ki se povečujejo od leta 2017 (in so leta 2020 znašali 24,7 mio evrov), a so še vedno za 21,9 % zaostajali za najvišjo vrednostjo v letu 2010. Podobno kot v preteklih letih jih je več kot 60 % odpadlo na naravoslovje in tehniko, od področij z več kot 10 % le še na biotehniko (ARRS, 2021). Tudi javna in zasebna vlaganja v vseživljenjsko učenje, ki je po EII eno od

področij razvoja človeških virov v inovacijski dejavnosti, so nizka.⁷¹

Delež proračunskih izdatkov za RRD na področju okolja se je začel znatno povečevati po letu 2014 in je visok tudi v mednarodni primerjavi, nižji pa je delež izdatkov na področju energije, kjer je bilo tudi povečevanje počasnejše. Slovenija med izdatki za RRD na področju okolja in energije za razliko od EU in vodilnih inovatorok namenja večji del proračunskih sredstev raziskavam za okolje. Vlaganja v RRD za okolje so bila namreč v obdobju 2008–2020 v povprečju za skoraj dve petini višja od vlaganj v energijo. Delež za okolje v skupnih proračunskih izdatkih že od leta 2010 presega povprečje EU in vodilnih inovatorok.⁷² Delež za energijo se je začel povečevati po letu 2015 in zaostaja za povprečjem EU, povprečje vodilnih inovatorok pa presega od leta 2016.⁷³ Delež obeh področij skupaj v proračunskih izdatkih za RRD se je tako med letoma 2008 in 2020 povečal s 4,6 % na 10,2 %, v EU in vodilnih inovatorkah pa se je zmanjšal (EU: s 7,1 % na 6,9 %, vodilne inovatorke: s 6,2 % na 4,8 %), a ob manjših skupnih vlaganjih v RRD to ne pomeni nujno, da Slovenija za ta namen namenja tudi večji odstotek BDP. V prihodnje je glede na povečanje aktivnosti z vidika zelenega prehoda pričakovati, da se bodo vlaganja na obeh področjih še

srednješolsko izobraževanje.

⁶⁹ Ker se je shema sofinanciranja doktorskega študija iz sredstev strukturnih skladov za generacijo 2011/2012 končala, študenti, ki so se vpisali v študijskem letu 2012/2013, niso več imeli sofinanciranega doktorskega študija (MIZŠ, 2021b).

⁷⁰ Po ZVIS-K (2016) se iz državnega proračuna sofinancira študij tretje stopnje na javnih visokošolskih zavodih (ZVIS-K, 2016).

⁷¹ Nizki so javni izdatki (OECD, 2019c) kot tudi izdatki podjetij (EIB, 2020; OECD, 2019h). Izdatki delodajalcev za izobraževanje na zaposlenega so bili leta 2020 približno polovico manjši kot leta 2009 (SURS, 2022b).

⁷² Zadnji podatki so za leto 2020: Slovenija 6,3 % proračunskih izdatkov za RRD, EU 2,3 %, vodilne inovatorke 1,6 %.

⁷³ Zadnji podatki so za leto 2020: Slovenija 3,9 % proračunskih izdatkov za RRD, EU 4,6 %, vodilne inovatorke 3,2 %.

okrepila (gl. poglavje 4). Slovenija je tudi pri uvrstitvi po evropskem eko-inovacijskem indeksu⁷⁴ od leta 2017 nenehno izboljševala učinkovitost, leta 2021 se je uvrstila na 12. mesto v EU (2017: na 18. mesto), tudi pred Belgijo, ki sodi med vodilne inovatorke. Med petimi področji se je nad povprečjem EU uvrstila pri inputih za ekoinovacije zaradi zelo dobrih rezultatov zgoraj omenjenih skupnih proračunskih vlaganj v okolje in energijo (na tretje mesto med članicami EU), pri preostalih področjih je za povprečjem EU zaostajala, najbolj pri družbeno-ekonomskih vplivih, kjer se je zaradi nizkega deleža izvoza produktov ekoloških industrij uvrstila na 15. mesto. To lahko nakazuje na premajhno učinkovitost razmeroma visokih vlaganj za doseganje višje dodane vrednosti in konkurenčnosti gospodarstva.

⁷⁴ Eko-inovacijski indeks je sestavljen iz 16 kazalnikov na petih področjih: (i) inputi za ekoinovacije, (ii) aktivnosti na področju ekoinovacij, (iii) rezultati ekoinovacij, (iv) učinkovitost uporabe virov ter (v) družbeno-ekonomski vplivi (EK, 2021w).

12 Učenje za in skozi vse življenje

V Sloveniji dolgoletna visoka vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje vodi v postopno izboljševanje izobraženosti odraslih, ki se kaže v povečevanju deleža odraslih s terciarno izobrazbo, a so na trgu dela prisotna neskladja med ponudbo izobrazbenih profilov in povpraševanjem delodajalcev po njih. Dosežki mladih na področju matematične in naravoslovne pismenosti so razmeroma visoki. V letih 2020 in 2021 je v izvajanje izobraževanja posegla epidemija covid-19, ki je spodbudila uporabo IKT v izobraževanju in razvoj novih pristopov, a so se z izobraževanjem na daljavo povečale neenakosti med otroki, lahko pa so se pojavile tudi vrzeli v njihovem znanju. V znanju in spretnostih odraslih pa so številna neskladja med ponudbo in povpraševanjem, kar ob čedalje večjem splošnem pomanjkanju delovne sile zaradi demografskih sprememb zmanjšuje razpoložljivost ustreznih človeških virov za razvoj družbe in gospodarstva. V strukturi diplomantov terciarnega izobraževanja je v dolgotrajnem obdobju sicer prišlo do pozitivnega premika v dobro večjega deleža diplomantov naravoslovja in tehnike ter zdravstva in socialne varnosti, vendar je njihova ponudba še vedno nezadostna. Pomemben vir delovne sile so priseljenci, zato ukrepi migracijske in integracijske politike zahtevajo okrepljeno pozornost. Večjo skrb je treba nameniti tudi spodbujanju vračanja odseljenih strokovnjakov in povečevanju privlačnosti Slovenije za zaposlovanje domačih strokovnjakov, s čimer bi zmanjšali njihov odliv v tujino. Vir delovne sile so tudi ranljive skupine prebivalcev (mladi, starejši in druge ranljive skupine), ki so slabše vključene na trg dela, zato je potrebna krepitev ukrepov na področju izobraževanja in drugih ukrepov za njihovo večjo zaposlenost. Srednjeročno vse večji izziv postaja zagotavljanje znanj in spretnosti mladih in odraslih za digitalno in zeleno preobrazbo gospodarstva ter spoprijemanje z izzivi dolgožive družbe, kar zahteva upoštevanje ne le trenutnih, ampak še zlasti prihodnjih potreb. Za to pa je ključna vzpostavitev partnerskega pristopa pri srednjeročnem napovedovanju potreb po znanju in spretnostih. Prav tako je nujno obrniti dolgoletna negativna gibanja vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje, in sicer s krepitvijo vlaganj, promocijo vseživljenjskega učenja in omogočanjem njegove dostopnosti.

Na področju kulture je bila pred epidemijo covid-19 ponudba kulturnih vsebin dobra, gibanja obiska kulturnih prireditev večinoma ugodna, ljubiteljska kultura se je širila. Že veliko let pa so večinoma neugodna gibanja na področju založništva in splošnih knjižnic, digitalizacija na področju kulture je bila prepočasna, razvoj jezikovnih virov in tehnologij, ki prispevajo k razvoju in ohranjanju slovenskega jezika, je zaostajal za načrti. Leta 2020 je epidemija covid-19 negativno vplivala na dostopnost kulturnih vsebin, vrzel pa je le delno zapolnil splet. Omejitveni ukrepi so zaviralno vplivali na položaj kulturnega in kreativnega sektorja, zlasti na neinstitucionalni del. Manj je bilo priložnosti za mednarodno sodelovanje v kulturi in s tem za njeno promocijo v tujini. Za razvoj kulture in krepitev njene vloge v družbenem in gospodarskem razvoju bi bilo treba izboljšati pogoje za njeno delovanje, zlasti na področjih, kje so že veliko let pomanjkljivosti (na primer založništvo, razvoj jezikovnih virov in tehnologij) ter na področjih, ki jih je epidemija najbolj prizadela.

2.1 Izobraževanje

I Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2)

Vsebina cilja je spodbujanje kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, s povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom ter zagotavljanjem spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, za vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta, ki so obravnavana v razvojnem cilju 7, dostojno življenje za vse, ki je obravnavano v razvojnem cilju 3, za konkurenčnost in digitalno preobrazbo gospodarstva, ki sta obravnavani v razvojnem cilju 6, ter za trajnostni razvoj, ki je obravnavan v razvojnih ciljih 8 in 9.

I Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	8,4 (2020)	9,2 (2020)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	35,9 (2020)	32,8 (2020)	35
Rezultati PISA, uvrstitev med državami članicami EU	Matematična pismenost: 5. mesto Naravoslovna pismenost: 4. mesto Bralna pismenost: 9. mesto (2018)		Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva se ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje postopoma izboljšuje.

Vključenost otrok v osnovnošolsko izobraževanje je že veliko let nad povprečjem EU, enako tudi vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje, ki sta leta 2019 ostali eni najvišjih med državami EU.⁷⁵ S tem se delež mladih (20–24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo povečuje in je bil leta 2020 precej nad povprečjem EU.⁷⁶ Ob prehajanju mlajših, bolj izobraženih, v višje starostne skupine (demografski učinek) pa se že vrsto let povečuje tudi delež odraslih (25–64 let) z vsaj to ravno izobrazbo.⁷⁷ Prav tako se krepi delež odraslih s terciarno izobrazbo, ki je že več let nad povprečjem EU in je bil leta 2020 prvič višji od cilja SRS (35 %), a še precej nižji kot v gospodarsko razvitejših državah (kazalnik 2.1). Poleg tega njegov delež v zasebnem precej zaostaja za javnim sektorjem, kar za dvig konkurenčnosti gospodarstva ni spodbudno. Izboljševanje izobrazbene strukture se kaže tudi v upadajočem deležu nizko izobraženih, ki imajo v povprečju slabše zaposlitvene možnosti in pogosteje tvegajo socialno izključenost, kljub temu pa ta v starostni skupini (45–64 let) še vedno ni zanemarljiv (leta 2020 je znašal 13,5 %).

Ob razmeroma visoki splošni vključenosti v formalno izobraževanje pa se bolj ranljive skupine, kot so otroci in mladi s slabšim socialno-ekonomskim statusom, priseljenci in Romi ter otroci in mladi s posebnimi potrebami, soočajo z večjimi težavami pri vključevanju v izobraževanje. Učenci z nižjim socialno-ekonomskim statusom dosegajo v osnovni šoli slabše učne dosežke kot sovrstniki in se pogosteje vpišejo v nižje in srednje poklicno izobraževanje (Cankar, 2020). Učenci s posebnimi potrebami se kljub različnim ukrepom za vključevanje v izobraževanje⁷⁸ spoprijemajo z ovirami (Vršnik Perše idr., 2016), posledice se kažejo na njihovih učnih dosežkih.⁷⁹ Tudi učenci in dijaki priseljenci, ki jih je vse več, se soočajo s težavami pri vključevanju v izobraževanje, posledice pa se kažejo v slabših učnih dosežkih kot pri nepriseljencih (po raziskavi PISA 2018; gl. kazalnik 2.4) ter precej višjem deležu mladih (18–24 let) z nizko izobrazbo, ki niso vključeni v izobraževanje in usposabljanje.⁸⁰ Vključenost otrok priseljencev v vrtec, ki prispeva k izboljševanju znanja slovenskega jezika in pripravi na vstop v osnovno šolo, se povečuje, a je tudi v šolskem letu 2020/2021 ostala nižja kot vključenost nepriseljencev (SURS, 2022b). S težavami pri vključevanju v izobraževanje se zlasti zaradi slabega

⁷⁵ Leta 2019 je bila vključenost otrok (6–14 let) v osnovnošolsko izobraževanje v Sloveniji 97,5 % (EU: 93,1 %), vključenost mladih (15–19 let) v srednješolsko izobraževanje 79,3 % (EU: 60,5 %) in vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje 44,5 % (EU: 33,4 %) (Eurostat, 2022).

⁷⁶ Delež mladih (20–24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo je bil leta 2020 v Sloveniji 92,8 % (EU: 84,3 %) (Eurostat, 2022).

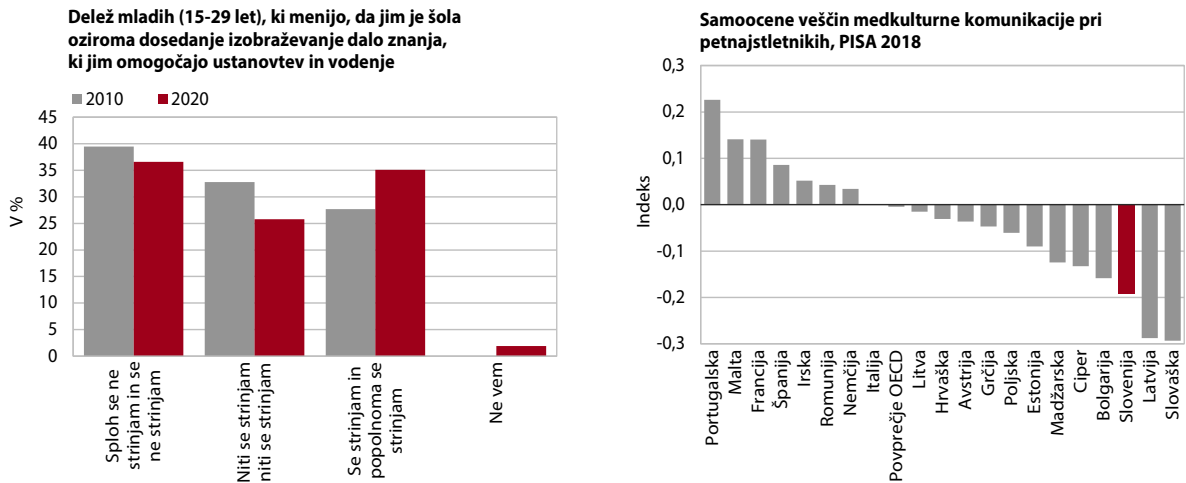
⁷⁷ Delež odraslih z vsaj srednješolsko izobrazbo je bil leta 2020 v Sloveniji 90,2 % (EU: 79,0 %) (Eurostat, 2022).

⁷⁸ Gl. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2011).

⁷⁹ V rednih osnovnih šolah, kjer so vključeni tudi otroci s posebnimi potrebami, je v šolskem letu 2019/2020 3,3 % (v šolskem letu 2020/2021 1,1 %) učencev s posebnimi potrebami ponavljalo razred (SURS, 2022b).

⁸⁰ Delež mladih 18–24 let) z nizko izobrazbo, ki niso vključeni v izobraževanje in usposabljanje, ki je kazalnik Akcijskega načrta Evropskega stebra socialnih pravic, je bil leta 2020 pri priseljencih 8,7 % (EU: 26,6 %) in pri nepriseljencih 3,8 % (EU: 8,8 %) (Eurostat, 2022).

Slika 34: Povečanje deleža mladih, ki menijo, da jim je šola oziroma dosedanje izobraževanje dalo znanja za ustanovitev in vodenje podjetja med letoma 2010 in 2020 (levo) ter nizke veščine medkulturne komunikacije petnajstletnikov* (desno)

Vir: Lavrič idr. (2021) (levo) OECD (2020d) (desno). Opomba: * Indeks veščin medkulturne komunikacije petnajstletnikov je sestavljen iz kazalnikov, ki merijo: pozornost pri opazovanju odzivov sogovornikov, pogostost preverjanja pravilnosti razumevanja izrečenega, pozornosti poslušanja sogovornika, pazljivost pri izbiranju besed, pojasnjevanje svojih zamisli s konkretnimi primeri, pazljivost pri pojasnjevanju stvari, sposobnost znati se (na primer s kretjnami, vnovično razlago, pisanjem itn.), ko pri sporazumevanju nastane težave. Petnajstletniki so ocenili svoje veščine medkulturne komunikacije glede na postavljeno hipotetično oceno verjetnosti, ki predvideva, da govorijo v svojem maternem jeziku z ljudmi, katerih materni jezik je drugačen od njihovega. Vrednosti indeksa so od -1 (najslabše) do 1 (najboljše). Povprečje držav OECD je 0, vrednost indeksa za Slovenijo je -0,19.

znanja slovenskega jezika soočajo tudi Romi (UMAR, 2021a).

Kazalniki kakovosti znanja mladih so bili leta 2018 v mednarodni primerjavi dobri, posamezne raziskave pa opozarjajo na vrzeli v znanju otrok in mladih zaradi šolanja na daljavo. Kakovost predšolske ravni izobraževanja, ki je pomembna za ustrezno pripravo otrok na osnovno šolo, je v mednarodni primerjavi dobra, razmerje med številom otrok in številom vzgojiteljev ter pomočnikov vzgojiteljev je bilo tudi leta 2019 ugodnejše kot v povprečju EU (Eurostat, 2022). Rezultati na področjih bralne, matematične in naravoslovne pismenosti petnajstletnikov, ki so posredni kazalnik kakovosti izobraževanja, so bili po podatkih raziskave PISA 2018⁸¹ v mednarodni primerjavi nadpovprečni. Cilj SRS (do leta 2030), ki je uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU, je bil dosežen pri matematični in naravoslovni pismenosti, ne pa tudi pri bralni pismenosti. Nekatere analize opozarjajo na pomanjkljivosti pri delu z nadarjenimi učenci in dijaki (Breznik idr., 2021; Računsko sodišče, 2021e). V letih 2020 in 2021 je v izvajanje izobraževanja močno posegla epidemija covid-19. Posamezne raziskave so opozorile na negativne posledice začasnega izobraževanja na daljavo za doseganje učnih ciljev (Kerneža, 2021; Koštomaj, 2021; Pedagoški inštitut, 2020). Rezultati nacionalnega preverjanja znanja pri učencih, ki sicer ni evalvacija pouka na daljavo, ampak le njen sestavni del (Vogrinc, 2021), so pokazali na mešane rezultate⁸² (RIC, 2019, 2021). Povezanost med dosežki

učencev pri nacionalnem preverjanju znanja in socialno-ekonomskim statusom pa je ostala podobno visoka kot pred izobraževanjem na daljavo (Rakinić idr., 2021).

V izobraževanju otrok in mladih ter odraslih so potrebe po večjem poudarku na razvoju ključnih kompetenc. Ključne kompetence so tiste, ki jih vsi posamezniki potrebujejo za osebnostno izpolnitev in razvoj, zaposljivost, socialno vključenost, uspešno življenje v mirnih družbah, trajnosten in zdrav način življenja ter aktivno državljanstvo.⁸³ V Sloveniji so prisotne pomanjkljivosti pri razvoju bralne pismenosti otrok⁸⁴ in mladih (gl. kazalnik 2.4). Dosežki učencev pri tujih jezikih so v mednarodni primerjavi razmeroma dobri, a veliko učencev ne dosega ustrezne ravni znanja.⁸⁵ Funkcionalna pismenost odraslih je v mednarodni primerjavi nizka,⁸⁶

dosežke kot leta 2019, pri angleščini boljše dosežke, pri slovenščini v 6. razredu boljše in v 9. razredu približno enake kot leta 2019.

⁸³ Leta 2018 je Svet Evropske unije sprejel Priporočilo o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, ki določa osem ključnih kompetenc: pismenost, matematično, naravoslovno, tehniško in inženirsko kompetenco, digitalno kompetenco, večjezičnost, osebnostno, družbeno in učno kompetenco, državljanstvo kompetenco, podjetnostno kompetenco, kulturno zavest in izražanje (Svet EU, 2018).

⁸⁴ Po Mednarodni raziskavi bralne pismenosti PIRLS 2016 se je Slovenija po bralnih dosežkih učencev 4. razreda osnovne šole uvrstila na 13. mesto med 22. državami EU, ki so sodelovale v raziskavi (Pedagoški inštitut, 2016).

⁸⁵ Po Evropski raziskavi o jezikovnih kompetencah (ESLC 2011) učenci 9. razreda osnovne šole pri angleščini in nemščini izkazujejo nadpovprečne dosežke v slušnem razumevanju in pisnem sporočanju ter povprečne v bralnem razumevanju. Slabost pa je, da velik delež (41 %) učencev v bralnem razumevanju pri angleščini ne dosega z učnim načrtom zahtevane ravni znanja (Pedagoški inštitut, 2012).

⁸⁶ Po mednarodni Raziskavi o spretnostih odraslih PIAAC ima 400.000 odraslih ima nizke besedilne in matematične spretnosti, ki so tako

⁸¹ V Sloveniji so petnajstletniki praviloma vključeni v srednješolsko izobraževanje.

⁸² Leta 2021 so učenci 6. in 9. razreda pri matematiki dosegli slabše

tudi pri razvoju digitalnih spretnosti odraslih so pomanjkljivosti (gl. poglavje 2.1.2). Po Mednarodni raziskavi državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016) so se učenci v Sloveniji po dosežkih na področju državljanske vednosti⁸⁷ uvrstili v sredino 13 držav EU, ki so sodelovale v raziskavi.⁸⁸ Pri razvoju podjetnostnih veščin mladih je bil v dolgoletnem obdobju narejen napredek, po raziskavi Mladina 2020 se je med letoma 2010 in 2020 povečal delež mladih (15–29 let), ki menijo, da jim je šola dala ustrezna znanja za ustanovitev podjetja (Slika 34 levo). Spodbudno je tudi, da so odrasli vse bolj prepričani v svoje podjetniške spretnosti (GEM, 2021). Osnovne in srednje šole ter kulturne ustanove izvajajo številne dejavnosti za razvijanje ustvarjalnosti otrok v okviru kulturno-umetnostne vzgoje (gl. poglavje 2.2). Pomanjkljivosti pa so pri razvoju medkulturnih veščin, ki so nujen pogoj za medkulturni dialog ter pomembne za življenje in delo v večkulturnih družbah. Samoocene petnajstletnikov pri raziskavi PISA 2018 so namreč pokazale, da se petnajstletniki manj zanimajo za spoznavanje drugih kultur⁸⁹ in imajo pomanjkljive veščine medkulturne komunikacije (Slika 34 desno). Okrepljeno priseljevanje iz tujine povečuje potrebe po razvijanju medkulturnih veščin odraslih in spodbujanju medkulturnega dialoga. Pozornost zahteva tudi razvoj čustvenih in socialnih veščin otrok in mladih, ki bodo v prihodnje še pomembnejše (OECD, 2019g), hkrati pa je izvajanje izobraževanja na daljavo med epidemijo v letih 2020 in 2021 zmanjšalo možnosti za njihovo razvijanje (Rupnik Vec idr., 2020). Pri odraslih se kažejo pomanjkljivosti tudi pri socialni inteligenci (OECD, 2021k).

Začasno izvajanje izobraževanja na daljavo v letih 2020 in 2021 je spodbudilo razvoj novih pristopov v izobraževanju otrok in mladih ter uporabo IKT pri izobraževanju, hkrati pa so se med epidemijo povečale razlike v dostopnosti izobraževanja in spremenjen način izobraževanja je imel tudi druge škodljive posledice za otroke in mladostnike. V letih 2020 in 2021 se je zaradi omejitvenih ukrepov za zajezitev epidemije covida-19 osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje večji del časa začasno izvajalo na daljavo, lajšale pa so ga številne dejavnosti in veliko inovativnosti so pokazale tudi šole (Ekipa Učitelj

sem! Učiteljica sem!, 2021). Izobraževanje na daljavo je še dodatno spodbudilo uporabo IKT pri izobraževanju, toda pojavljale so se težave zaradi nepokritosti nekaterih območij s fiksno širokopasovno infrastrukturo (UMAR, 2021c), na strani otrok in mladostnikov pa so v ospredje stopile neenakosti v razmerah za izobraževanje doma.⁹⁰ Otroci in mladostniki so bili prikrajšani za pomembne funkcije šole (na primer socializacija, psihološka in čustvena podpora, zdrava prehrana) (Jeriček Klansček idr., 2021), imeli so več duševnih težav in upadle so njihove gibalne zmogljivosti (gl. poglavje 3.1). Učenci in dijaki iz ranljivih skupin, ki imajo doma praviloma slabše razmere za učenje in redkeje lahko računajo na pomoč staršev, so se znašli v večjih stiskah kot sovrstniki (Zagovornik načela enakosti, 2021a). Epidemija je vplivala tudi na otroke, ki obiskujejo vrtec, zlasti na socialni in čustveni razvoj nekaterih otrok zaradi delnega zaprtja vrtcev (Jager idr., 2021).

Med epidemijo so se z ovirami pri izobraževanju soočali tudi študentje, čeprav so visokošolski zavodi v tem obdobju sprejeli številne prilagoditve študijskega procesa. Med epidemijo covida-19 v letih 2020 in 2021 se je študij začasno izvajal prek spleta. Raziskava NIJZ o doživljanju epidemije med visokošolskimi študenti v februarju in začetku marca 2021 je pokazala, da sicer dobra četrtnina študentov izkušnjo s šolanjem na daljavo ocenjuje kot uspešno, a študenti opozarjajo tudi na številne s tem povezane težave⁹¹ (Gabrovec idr., 2021). Tudi v tem primeru so se v težjem položaju znašli študenti iz družin s slabšim socialnim položajem. Ovire, ki jih je pred študente postavil izziv študija od doma, so otežile tudi opravljanje študijskih obveznosti (ŠOS, 2021). Študenti, ki zaradi epidemije niso mogli redno in v roku opraviti svojih študijskih obveznosti, so v šolskem letu 2020/2021 imeli pravico do podaljšanja statusa študenta (ZIUZEOP, 2020), kar se je pokazalo v zmanjšanju števila diplomantov (SURS, 2022b) in njihovi manjši ponudbi na trgu dela. V študijskem letu 2021/2022 se je študijski proces izvajal na visokošolskih zavodih, do težav pri opravljanju študijskih obveznosti pa je prihajalo zaradi naporitev v karanteno (ŠOS, 2022).

2.1.1 Neskladja v znanju in spretnostih ter vseživljenjsko učenje

Neskladja v znanju in spretnostih ob čedalje večjem splošnem pomanjkanju delovne sile zaradi demografskih sprememb zmanjšujejo razpoložljivost ustreznih človeških virov za razvoj

pod pragom funkcionalne pismenosti (OECD, 2017c). Besedilne in matematične spretnosti so nižje kot v povprečju 19. držav EU, ki so članice OECD (OECD, 2016c).

⁸⁷ Pri Mednarodni raziskavi državljanske vzgoje in izobraževanja IEA ICCS 2016 se je državljansko vednost učencev 8. razreda osnovne šole ocenjevalo prek vprašanj o družbi in njenih sistemih, državljanskih načelih in državljanski identiteti (Klemenčič idr., 2019).

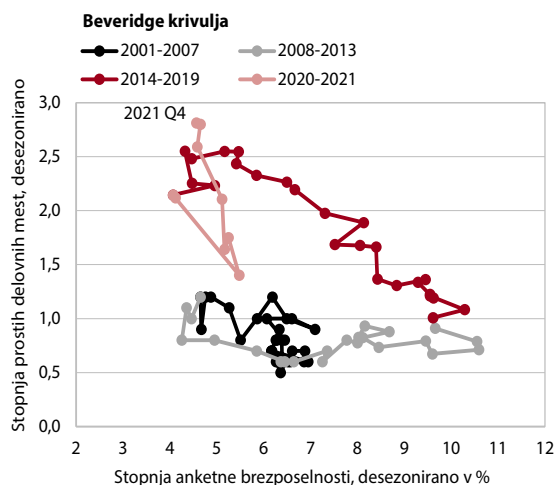
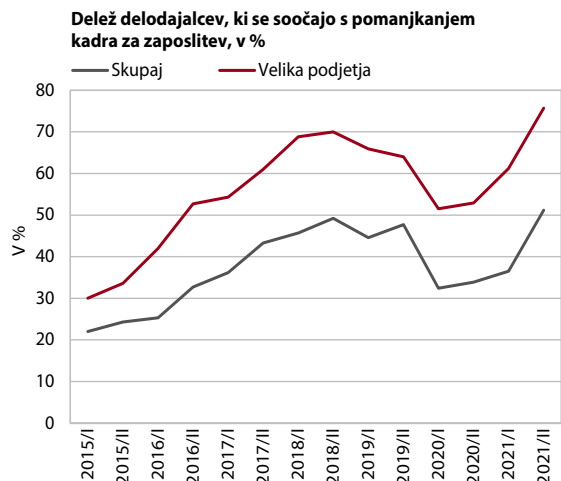
⁸⁸ V raziskavi je sodelovalo 13 držav EU, med katerimi se je po dosežkih učencev na področju državljanske vednosti Slovenija uvrstila na šesto mesto, za Dansko, Švedsko, Estonijo, Finsko in Belgijo (Flandrijo) (Klemenčič idr., 2019).

⁸⁹ Raziskava PISA 2018 meri zanimanje petnajstletnikov za spoznavanje drugih kultur s pomočjo indeksa, ki meri: zanimanje za življenje ljudi v različnih državah, vere po svetu, pogled ljudi iz različnih kultur na svet in poizvedovanje o običajih drugih kultur. Indeks ima vrednosti od -1 (najmanjše zanimanje) do 1 (največje zanimanje). Povprečje držav OECD je 0. Vrednost indeksa za Slovenijo je -0,1 (OECD, 2020d).

⁹⁰ Po raziskavi Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju« (HBSC), ki je bila izvedena prek spleta oktobra 2020, na vzorcu učencev 9. razreda osnovnih šol in dijakov 4. letnika srednjih šol približno desetina mladostnikov ni imela dostopa do računalnika, tablice ali telefona za delo za šolo ali pa ga je imela le redko, približno 15 % jih ni imelo lastnega prostora za učenje (Jeriček Klansček idr., 2021).

⁹¹ Na primer pomanjkanje motivacije za opravljanje študijskih obveznosti, nizka kakovost IKT-opreme in internetnih povezav, neustreznosti prostorov, v katerih študirajo, in podobno.

Slika 35: Pomanjkanje ustreznih kadrov za zaposlitev (levo) in Beveridgeeva krivulja – povezava med ponudbo delovne sile in njenim povpraševanjem – za zdaj ne kaže na trajno poslabšanje (desno)

Viri: ZRSZ (2014), ZRSZ (2015a), ZRSZ (2015b), ZRSZ (2016), ZRSZ (2017a), ZRSZ (2017b), ZRSZ (2018a), ZRSZ (2018b), ZRSZ (2019a), ZRSZ (2019b), ZRSZ (2020a) ZRSZ (2020b), ZRSZ (2021b) in ZRSZ (2021c) (slika levo) in SURS (2021c) (slika desno).

družbe in gospodarstva. Pred epidemijo covid-19 se je vse več podjetij srečevalo s težavami pri pridobivanju ustreznih kadrov, kar povezujemo s splošnim pomanjkanjem delovne sile zaradi demografskih sprememb, visokim povpraševanjem po delovni sili v konjunkturi, premajhnim zanimanjem mladih za določene poklice in nizkim ugledom nekaterih poklicev (kazalnik 2.4). Leta 2020 je zaradi epidemije in upada gospodarske dejavnosti tovrstne težave imelo opazno manj podjetij, a se je ob okrepanju gospodarstva njihov delež začel povečevati in v drugi polovici leta 2021 je bilo takih podjetij dobra polovica oziroma med velikimi podjetji tri četrtine (Slika 35 levo) (ZRSZ, 2021c). Že vrsto let manjka zlasti profilov s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo za delo v poslovnem sektorju.⁹² Leta 2022 naj bi po podatkih Poklicnega barometra primanjkovalo kadra za številne poklice na področju zdravstva, IKT, v gradbeništvu, prometu, gostinstvu in izobraževanju, presežna ponudba kadrov pa je bila pri diplomantih umetnosti in humanistike, nekaterih družboslovnih študijev in pri srednješolskem kadru za pisarniška dela (na primer tajniki) (ZRSZ, 2021a). Z vidika spoprijemanja z izzivi dolgožive družbe in tudi zaradi epidemije covid-19 je čedalje bolj pereče predvsem pomanjkanje kadra za delo v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi, z vse hitrejšo digitalizacijo gospodarstva pa močno primanjkuje tudi IKT-strokovnjakov (gl. poglavje 2.1.3). Ob tem so bile med epidemijo premalo izkoriščene možnosti za izobraževanje in usposabljanje oseb, vključenih v ukrepe za ohranjanje delovnih mest,⁹³ izvajanje programov v

okviru APZ pa je bilo okrnjeno (gl. poglavje 3.3) (MDDSZ, 2021a).

Na makroravni strukturna neskladja na trgu dela merimo s tako imenovano Beveridgeevo krivuljo, ki kaže na njihovo povečanje v obdobju 2014–2019. Omenjena krivulja kaže povezavo med stopnjo brezposelnosti in stopnjo prostih delovnih mest, njen položaj in premiki v daljšem časovnem obdobju pa lahko nakazujejo na povečanje ali zmanjšanje ujemanja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili.⁹⁴ Kot je razvidno iz Slika 35 (desno), so bila neskladja na trgu dela v obdobju po letu 2014 precej večja kot v obdobju 2001–2013, kar bi lahko bilo posledica dlje časa visoke brezposelnosti med gospodarsko-finančno krizo in s tem povezanimi izhodi v neaktivnost, stagnacijo ali zmanjšanje večšin dolgotrajnih iskalcev zaposlitve. Povečanje neskladij v tem obdobju pa je lahko tudi posledica sprememb v strukturi panog in s tem povpraševanja po določenih poklicnih profilih. V obdobju epidemije covid-19, predvsem v letu 2020, pa krivulja ne kaže na povečanje neskladij, ampak je njeno gibanje v nasprotni smeri urinega kazalca povezano z upadom gospodarske aktivnosti in s tem manjšim povpraševanjem po delovni sili, v letu 2021 pa z vnovično krepitvijo povpraševanja ter s tem višjo stopnjo prostih delovnih mest.

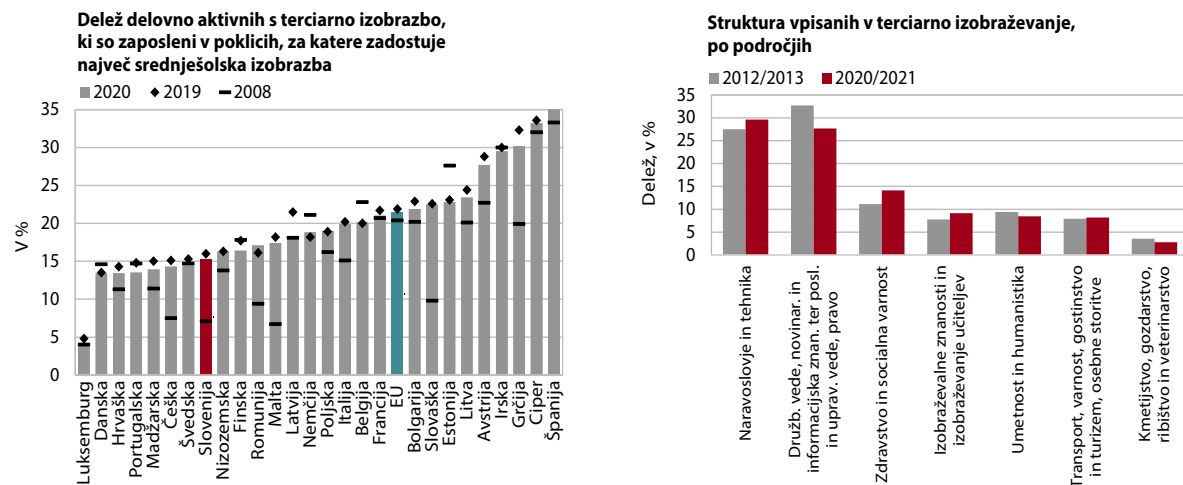
⁹² Po podatkih Napovednika zaposlovanja (ZRSZ, 2021c) najbolj primanjkuje zidarjev, voznikov težkih tovornjakov in vlačilcev, varilcev, delavcev za preprosta dela v predelovalnih dejavnostih, natakharjev, prodajalcev, kuharjev, elektroinštalaterjev, strugarjev.

⁹³ Na podlagi interventne zakonodaje (PKP) bi se lahko v drugem polletju 2020 v programe APZ vključevali tudi iskalci zaposlitve, vključeni v ukrep skrajšanja polnega delovnega časa, ter iskalci zaposlitve, ki so bili napoteni na začasno čakanje na delo, a se je v

programe neformalnega izobraževanja in usposabljanja vključilo le osem oseb (MDDSZ, 2021a). Razlog za nizko število udeležencev bi lahko pripisali pričakovanjem zaposlenih, da bodo samo prehodno na čakanju oziroma delali skrajšan delovni čas.

⁹⁴ Krivulja prikazuje povezavo med presežno ponudbo delovne sile (stopnjo anketne brezposelnosti) in presežnim povpraševanjem po delovni sili (stopnjo prostih delovnih mest). Premikanje krivulje levo in navzdol v daljšem časovnem obdobju lahko nakazuje na povečanje ujemanja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili, premik v desno navzgor pa na zmanjšanje ujemanja in na večja strukturna neskladja, ko je ob višjem povpraševanju po delu hkrati prisotna večja ponudba delovne sile.

Slika 36: Močno povečanje deleža delovno aktivnih s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere zadostuje največ srednješolska izobrazba, od leta 2008 (levo) in premik k večjemu deležu vpisanih na naravoslovje in tehniko ter manjšemu na družboslovje (desno)

Vir: Eurostat (2022) in SURS (2022b).

Poleg obravnavanja zdajšnjih je zelo pomembno osredotočiti se tudi na prihodnje potrebe po znanjih in spretnostih. Te bodo zaradi tehnološkega razvoja, digitalne in zelene preobrazbe že kmalu bistveno drugačne od zdajšnjih (UMAR, 2022), kar vpliva na spreminjanje poklicne strukture zaposlenih ter potreb po znanju in spretnostih na obstoječih delovnih mestih, to pa povečuje potrebe po izobraževanjih in (pre)usposabljanjih zaposlenih. Pri tem je zelo pomembna vzpostavitev odzivnega sistema izobraževanja in usposabljanja odraslih, ki pri načrtovanju izobraževanj in (pre)usposabljanj izhaja iz upoštevanja prihodnjih potreb. Za celovito sliko o teh potrebah je ključna vzpostavitev odzivnega in partnerskega sistema za napovedovanje srednjeročnih potreb po znanju in spretnostih, ki vključuje izobraževalne ustanove, sindikate, delodajalce in druge deležnike. Slovenija ima namreč le kratkoročno spremljanje potreb po poklicih z Napovednikom zaposlovanja (ZRSZ, 2021c) in Poklicnim barometrom (ZRSZ, 2021a). Poleg tega je treba preseči nekatere slabosti, kot so pomanjkljivo sodelovanje med različnimi deležniki na državni, regionalni in lokalni ravni pri razvoju človeških virov (ACS, 2021). Ob hitrem spreminjanju potreb po znanju in spretnostih (UMAR, 2022) je treba krepiti vseživljenjsko karierno orientacijo in motivacijo odraslih za (pre)usposabljanja, večjo pozornost pa zahteva tudi razvijanje sistemov vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja (ACS, 2021).

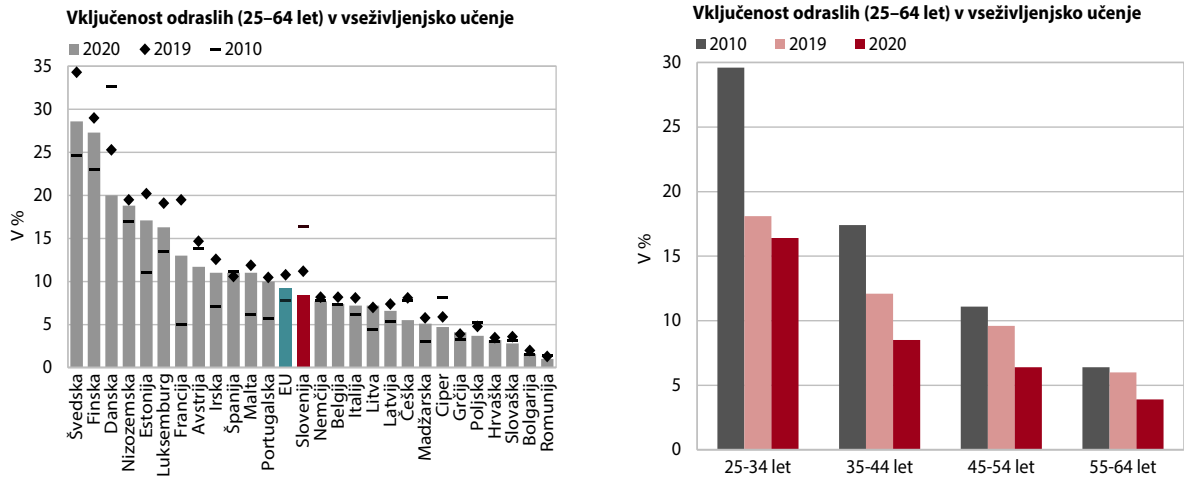
Mladi, ki niso delovno aktivni ali v izobraževanju (NEET), so v nekaterih socialno-ekonomskih skupinah nadpovprečno zastopani in predstavljajo potencialni vir delovne sile. V Sloveniji se je delež NEET od leta 2015 do leta 2019 zniževal, kar pripisujemo ugodnim gospodarskim gibanjem in splošnemu pomanjkanju delovne sile ter ukrepom države za zaposlovanje mladih.

Leta 2020 se je ob poslabšanju razmer na trgu dela zaradi epidemije covid-19 ta delež povečal, a je ob visoki vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje ostal eden nižjih med državami EU⁹⁵ (Eurostat, 2022). V nekaterih skupinah pa je kljub temu visok. Tako se mladi, ki prehajajo iz šolanja na trg dela, pogosto ne morejo takoj zaposliti, zlasti zaradi neskladij med njihovo izobrazbo in potrebami delodajalcev, kot tudi pomanjkanja ustreznih delovnih izkušenj (MDDSZ, 2021c), zato se v starostnih skupinah 20–24 let in 25–29 let delež NEET opazno zviša, pri ženskah pa je višji kot pri moških. Po visokem deležu NEET (15–29 let) izstopajo tudi priseljenci (Eurostat, 2022), Romi in mladi z zdravstvenimi težavami (OECD, 2021f). Mladi, ki se ne izobražujejo, niti niso delovni aktivni, so podvrženi socialni izključenosti, zato je treba krepiti ukrepe za njihovo vključenost v izobraževanje in na trg dela. Aktivno spopadanje s to problematiko pa je pomembno tudi z vidika neskladij na trgu dela in pomanjkanja delovne sile. MDDSZ (2021c) poudarja potrebo po oblikovanju izobraževalnih in zaposlitvenih programov, prilagojenih potrebam skupin mladih v okviru programov APZ, ki jim Slovenija namenja sorazmerno malo sredstev (gl. poglavje 3.3), OECD (2021f) pa opozarja na motiviranje za vnovično izobraževanje, krepitev vseživljenjske karierne orientacije, pridobivanje merodajnih delovnih izkušenj med študijem in krepitev ukrepov za mlade NEET, ki niso registrirani kot brezposelni na zavodu za zaposlovanje.

Ob pomanjkanju ustrezne delovne sile je vse pomembnejše privabljanje kadrov iz tujine in njihovo vključevanje v družbo. Ob demografskih spremembah,

⁹⁵ Delež NEET (15–29 let), ki je vodilni kazalnik Akcijskega načrta Evropskega stebra socialnih pravic (EK, 2021c), je bil leta 2020 v Sloveniji 9,2 % (EU: 13,7 %) (Eurostat, 2022).

Slika 37: Močno znižanje vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje* od leta 2010 in nizka vključenost starejših v vseživljenjsko učenje (desno)

Vir: Eurostat (2022). Opomba: * Kazalnik je izračunan po zdaj veljavni metodologiji Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu.

ugodnih gospodarskih gibanjih in naraščajočih potrebah delodajalcev po delovni sili, pa tudi neskladnih v ponudbi kadrov, dodatni potencialni vir delovne sile z ustreznimi znanji in izobrazbo pomenijo priseljenci. Ob prihodu v drugo državo je pomembna večšina, ki jo priseljenec potrebuje za zaposlitev in vključitev v družbo, znanje uradnega jezika te države, vendar je v Sloveniji tečaj slovenskega jezika sorazmerno kratek in za nekatere skupine priseljenec plačljiv. Za uspešno vključevanje priseljenec na trg dela je potrebno dosledno izvajanje Zakona o urejanju trga dela, ki določa učenje slovenskega jezika na osnovni ravni za brezposelne osebe (ZUTD-E, 2019). Poleg tega so prisotne pomanjkljivosti glede zagotavljanja ustreznih delovnih in življenjskih pogojev priseljenec. V Slovenijo se priseljujejo zlasti nizko in srednješolsko izobraženi, praviloma na slabše plačanih delovnih mestih, ki so, kot opozarjata Delovna skupina za azil in Delavska svetovalnica (2021), pogosto podvrženi neustreznim delovnim in bivanjskim pogojem. Navedeno lahko zmanjšuje njihovo motivacijo za to, da bi v Sloveniji ostali dlje časa in dolgoročno povečali ponudbo delovne sile, zato integracijske politike zahtevajo okrepljeno pozornost. Poleg tega pozornost zahteva tudi sprejemanje priseljenec s strani večinskega prebivalstva, saj se po podatkih SJM 2018/1 več kot 60 % vprašanih zavzema za omejevanje priseljevanja ljudi iz drugih držav, 25,1 % se jih zavzema za omejevanje priseljevanja ljudi iz tujine z znanji in poklici, ki jih v Sloveniji primanjkuje (Toš, 2021). Ponudbo kadrov na trgu dela lahko obogatijo tudi talenti iz tujine, a je privlačnost za talente v Sloveniji nižja kot v večini gospodarsko razvitejših držav EU⁹⁶ (IMD, 2020). Možni vir delovne sile so tudi tuji študenti, katerih delež je bil leta 2019 nižji kot v mednarodnem povprečju.⁹⁷ V šolskem

letu 2020/2021 se je kljub epidemiji povečal, a ovira pri privabljanju tujih študentov so omejitve, povezane z izvajanjem študijskega procesa v angleškem jeziku, od šolskega leta 2021/2022 pa tudi zaostritev pogoja dokazovanja zadostnih sredstev za preživljanje.⁹⁸

Dolgoletno zniževanje vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje je z vidika njihovega vključevanja v družbo, zaposljivosti in soočanja z razvojnimi izzivi izrazilo negativno. Vključenost se je od vrha v letu 2010 večinoma zniževala, dodatno pa se je zaradi omejitvenih ukrepov ob epidemiji covid-19 znižala v letu 2020 (Slika 37 levo) ter s tem še bolj oddaljila od cilja SRS za leto 2030 (kazalnik 2.6). Vključenost se je zmanjšala pri delovno aktivnih in pri brezposelnih, zaradi česar se slabše soočajo s hitrimi spremembami na delovnih mestih (tudi v luči zelenega in digitalnega prehoda), pri brezposelnih pa se s tem manjšajo njihove zaposlitvene možnosti, kar je neugodno tudi z vidika neskladij na trgu dela ob splošnem pomanjkanju delovne sile. Upad vključenosti v zadnjih desetih letih je bil najvišji v mlajših starostnih skupinah, pri katerih bi bilo sproti posodabljanje in pridobivanje dodatnih znanj še zlasti pomembno, saj je njihova pričakovana doba zaposlitve najdaljša. Že vrsto let je sicer nizka zlasti vključenost nizko izobraženih v vseživljenjsko učenje, ki imajo lahko zato večje težave pri prilagajanju spremembam na trgu dela, in starejših, kar omejuje njihove možnosti za ohranjanje in podaljševanje delovne aktivnosti kot tudi zdravega in aktivnega življenja (gl. poglavje 3.1). Nizka vključenost priseljenec v vseživljenjsko učenje pa negativno vpliva še na njihovo vključevanje v družbo. Leta 2020 je na izobraževanje

⁹⁶ Slovenija se je po privlačnosti za talente leta 2020 uvrstila na 16. mesto med 26 državami EU (IMD, 2020)

⁹⁷ Delež tujih študentov je bil v šolskem letu 2020/2021 9,2-%, leta 2019

(zadnji mednarodni podatek) pa 6,7-%, kar je manj kot v povprečju 22 držav EU, ki so članice OECD, kjer je bil 7,5-% (OECD, 2021b).

⁹⁸ Pogoje za bivanje študentov v Sloveniji je zaostril Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTUJ-2F) (2021).

Okvir 4: Cilji EU na področju izobraževanja in usposabljanja odraslih do leta 2025 oziroma 2030

Cilji Programa znanj in spretnosti ter Akcijskega načrta evropskega stebra socialnih pravic do leta 2030, ki so bili leta 2020 sprejeti na ravni EU, države članice zavezujejo k povečanju vključenosti odraslih v programe izobraževanj in usposabljanj. Namen Programa znanj in spretnosti za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost je, da se z razvojem ustreznih spretnosti mladih in odraslih spodbudi digitalni (gl. poglavje 1.2.2) in zeleni prehod (gl. poglavje 4.2), zagotovi okrevanje družbe in gospodarstva po epidemiji covid-19 ter socialno pravičnost. Kot enega od ciljev določa vsaj 50-odstotno letno vključenost odraslih v izobraževanje ali usposabljanje na ravni EU do leta 2025. Podatkovni vir za izračun kazalnika bo anketa o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu, metodologija za izračun kazalnika pa bo usklajena z Anketo o izobraževanju odraslih (EK, 2020h), ki se precej razlikuje od metodologije za izračun cilja SRS glede vključenosti v vseživljenjsko učenje.

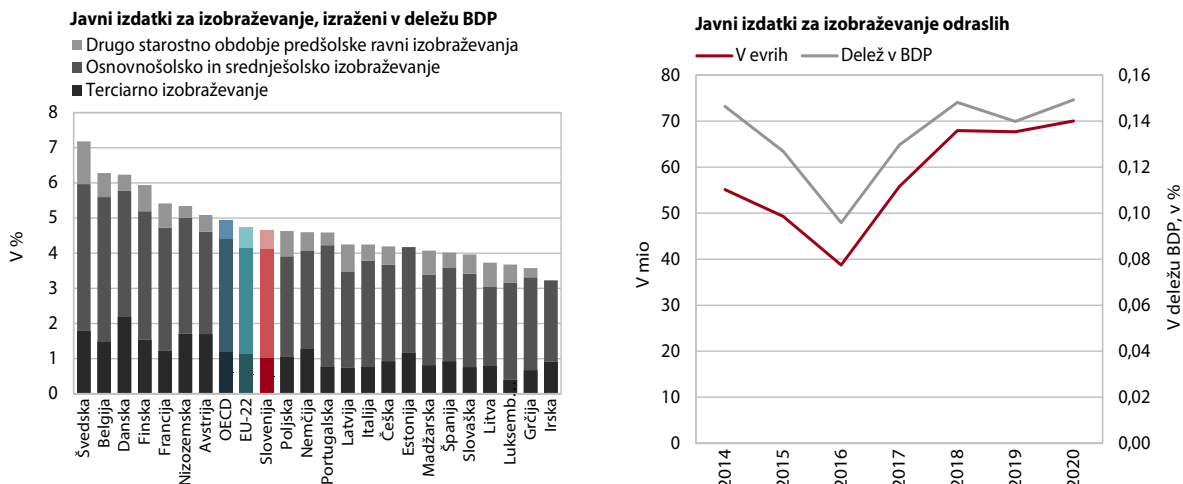
Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic določa, da bi moralo biti do leta 2030 na ravni EU vsako leto vsaj 60 % odraslih vključenih v programe izobraževanj in usposabljanj (EK, 2021c). Poleg tega morajo države EU določiti tudi državni cilj za vključenost odraslih v izobraževanje, ki je za Slovenijo vsaj 60-%.¹ To pomeni, da bo treba v Sloveniji izrazito okrepiti izdatke za izobraževanje odraslih in kulturo vseživljenjskega učenja, razviti nove programe izobraževanja in usposabljanja za življenje in delo v spreminjajoči se družbi ter povečati dostopnost izobraževanja za vse družbene skupine s posebnim poudarkom na manj zastopanih (UMAR, 2021a). Leta 2022 je državni zbor sprejel Resolucijo o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNPIO 2022–2030) (MIZŠ, 2022b), ki predvideva razvoj izobraževalnih programov za odrasle in spodbujanje vključevanja vanje, razvijanje novih načinov dela v izobraževanju odraslih, krepitev partnerskega razvoja med različnimi deležniki pri razvoju izobraževalnih programov, razvijanje vseživljenjske karierni orientacije in številne druge dejavnosti. Izvajanje teh dejavnosti naj bi prispevalo k uresničevanju ciljev resolucije: (a) povečati vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, (b) zvišati raven temeljnih zmožnosti in izboljšati splošno izobraženost odraslih, (c) zvišati izobrazbeno raven odraslih, (č) povečati usposobljenost prebivalstva za uspešno odzivanje na potrebe trga dela, (d) okrepiti razvoj in raziskave na področju izobraževanja odraslih ter (d) izboljšati in okrepiti dejavnosti na področju izobraževanja odraslih. Izvajanje resolucije naj bi prispevalo tudi k uresničevanju cilja evropskega stebra socialnih pravic.

¹ Po metodologiji Ankete o izobraževanju odraslih, ki se razlikuje od Ankete o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu, na kateri temelji cilj SRS 2030 o vključenosti v vseživljenjsko učenje.

odraslih močno vplivalo izvajanje omejitvenih ukrepov zaradi epidemije covid-19. Izvedenega je bilo manj izobraževanja odraslih od načrtovanega, zlasti neformalnega, formalno izobraževanje pa se je večinoma

izvajalo (Možina, 2022). Pri tem pa so se zlasti ranljive skupine odraslih soočale s pomanjkanjem IKT-opreme ter ustreznih digitalnih znanj in spretnosti, zaposleni v med epidemijo močno obremenjenih poklicih pa s

Slika 38: Zaostajanje javnih izdatkov za izobraževanje za najboljšimi državami (levo); javni izdatki za izobraževanje odraslih,* izraženi v deležu BDP, so bili v letu 2020 približno na ravni leta 2014 (desno)

Vir: OECD (2021b) in ACS (2021). Opomba: * Prikazana realizirana sredstva ministrstev (MIZŠ, MDSZ, MKGP, MZ, MK, MNZ, MOP, MJU, MP, MZI) za izobraževanje odraslih v okviru letnih programov izobraževanja odraslih.

pomanjkanjem časa. Nekateri odrasli so izobraževanje na daljavo videli kot prednost, saj odpravlja nekatere slabosti klasičnih izobraževanj (oddaljenost, časovne ovire ipd.). Prednosti izobraževanja na daljavo bi bilo treba izkoristiti tudi v prihodnje in ga zato spodbujati, ob tem razvijati didaktiko izobraževanja, odraslim pa pomagati pri odpravljanju ovir pri vključevanju.

Krepitev vlaganj v izobraževanje otrok, mladih in odraslih je zelo pomembno za razvijanje znanj in veščin, potrebnih za soočanje z izzivi in priložnostmi zelene in digitalne preobrazbe ter dolgožive družbe in drugimi razvojnimi trendi. Javni izdatki za formalno izobraževanje, ki so večinoma namenjeni izobraževanju otrok in mladih, so se v obdobju 2010–2020 večinoma zniževali in so leta 2018 po zadnjih mednarodnih podatkih zaostajali za povprečjem EU-22 (kazalnik 2.5) ter še veliko bolj za najboljšimi državami (Slika 38 levo). Javni izdatki za izobraževanje odraslih so se po precejšnjem upadu v zadnjih letih nominalno povečali.⁹⁹ Izraženi kot delež BDP so leta 2020 dosegli raven iz leta 2014 (Slika 38 desno). Ob številnih potrebah po znanju in spretnostih za zeleno in digitalno preobrazbo ter soočanje z izzivi dolgožive družbe in drugimi razvojnimi trendi so prenizki. V Sloveniji se sicer številne dejavnosti, namenjene razvoju izobraževanja otrok in mladih, (so)financirajo s sredstvi EU, odvisnost delovanja izobraževanja odraslih od teh sredstev pa je še večja. V prihodnjih letih bodo na voljo sredstva evropske kohezijske politike in sredstva iz Načrta za okrevanje in odpornost namenjena (SVRK, 2021a) razvijanju spretnosti otrok, mladih in odraslih, pomembnih za digitalno in zeleno preobrazbo, ter spoprijemanje z drugim razvojnimi izzivi. Sporazum o partnerstvu med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2021–2027 predvideva odzivanje izobraževanja in usposabljanja na razvojne vrzeli (SVRK, 2021c).

2.1.2 Znanja, veščine in spretnosti za trajnostno in zeleno preobrazbo ter dolgoživo družbo

Nadaljnja krepitev izobraževanj s področja trajnostnega razvoja je ob velikih potrebah bistvena za hitrejšo trajnostno preobrazbo. V Sloveniji so vsebine, povezane s trajnostnim razvojem, prisotne v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju, izsledki raziskave PISA 2018 (OECD, 2020d) pa opozarjajo na vrzeli v poznavanju podnebne problematike, ki je tesno povezana z okoljsko problematiko in trajnostnim razvojem, pri petnajstletnikih in poznavanju vpliva gospodarskega razvoja na okolje. Spodbudno je, da se izvaja program Vključevanje podnebnih vsebin v širši proces razvoja vzgoje in izobraževanja, v okviru katerega vrtci, osnovne in srednje šole ter izobraževalne organizacije za odrasle izvajajo številne dejavnosti (MIZŠ, 2021a). Odraslim so na voljo tudi izobraževanja

za trajnostni razvoj, ki jih izvaja ACS (ACS, b.d.), ljudske univerze (ZLUS, 2021) in dejavnosti v okviru Tedna izobraževanja za trajnostni razvoj (ZISS, 2021) ter Evropskega tedna mobilnosti (MI, 2021) in Eko sklada (2020). Kljub temu odrasli izražajo potrebe po dodatnih izobraževanjih (ZLUS, 2021). Tem ugotovitvam pritrjujejo podatki Eurobarometra (2020a) o tem, da slaba četrtina respondentov v Sloveniji (podobno kot v povprečju EU) meni, da bi bilo treba omogočiti več izobraževanj in informacij o okoljskih temah (varčevanje z energijo, ravnanje z odpadki ipd.). V luči vse višjih cen energentov in energetske revščine ter soočanja s podnebnimi spremembami je vse pomembnejše razvijanje energetske pismenosti za vse skupine prebivalcev. Hkrati je za trajnostno preobrazbo gospodarstva nujno krepiti zelena znanja in spretnosti zaposlenih (gl. poglavje 1.2.2).

Izboljšanje digitalnih znanj in spretnosti je nujno za hitrejšo digitalno preobrazbo družbe in gospodarstva. Po podatkih za leto 2019 je bil delež mladih (16–19 let) z vsaj osnovnimi (osnovnimi in naprednimi) digitalnimi spretnostmi 92-% in višji kot v povprečju EU (82 %), delež prebivalcev v starosti 16–74 let pa je bil 55-% in blizu povprečja EU (56 %), vendar je precej zaostajal za vodilnimi inovatorkami, razlika pa izhaja predvsem iz zaostanka pri naprednih digitalnih spretnostih (Slika 39 levo). Med ženskami in moškimi glede ravni digitalnih spretnosti razlik praktično ni, izstopajo pa nizke digitalne spretnosti starejših, nizko izobraženih,¹⁰⁰ oseb z nizkimi dohodki, priseljencev in brezposelnih ter neaktivnih (Slika 39 desno) (Eurostat, 2022), zato bodo lahko imeli ob digitalizaciji, ki se je po izbruhu epidemije covid-19 še pospešila, vse večje težave pri vključevanju v družbo in na trg dela. Tudi delež zaposlenih z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi, zlasti naprednimi, zaostaja za vodilnimi inovatorkami, kar upočasnjuje digitalno preobrazbo gospodarstva ter zmanjševanje zaostanka za temi državami v digitalizaciji (poglavje 1.2.2).¹⁰¹ K izboljševanju digitalnih spretnosti prebivalcev naj bi v prihodnje prispevalo izvajanje subvencioniranih izobraževalnih programov, namenjenih izboljševanju teh spretnosti,¹⁰² pri čemer je bistveno zagotavljanje ustrezne kakovosti teh izobraževanj. Tako bi prispevali k uresničitvi cilja Programa znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (EK, 2020h), ki glede digitalnih spretnosti prebivalcev določa, da naj bi na ravni EU do leta 2025 vsaj 70 % prebivalcev v

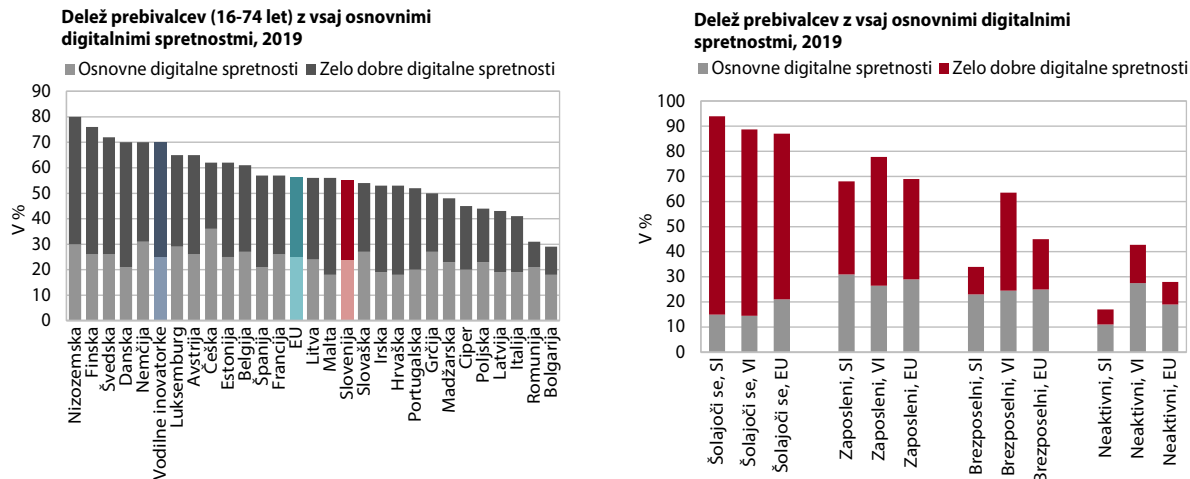
⁹⁹ Na medletno nihanje javnih izdatkov vpliva razpoložljivost sredstev ESS, ki so del javnih izdatkov za izobraževanje odraslih.

¹⁰⁰ V Sloveniji je imelo vsaj osnovne digitalne spretnosti leta 2019 33 % prebivalcev, starih 55–64 let (EU: 40 %, vodilne inovatorke: 59 %), in 16 % prebivalcev, starih 65–74 let (EU: 24 %, vodilne inovatorke: 40 %), 32 % prebivalcev z nizko izobrazbo (EU: 32 %, vodilne inovatorke: 52 %), 47 % prebivalcev s srednješolsko (EU: 54 %, vodilne inovatorke: 67 %) in 90 % prebivalcev s terciarno izobrazbo (EU: 84 %, vodilne inovatorke: 88 %) (Eurostat, 2022).

¹⁰¹ Delež zaposlenih z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi je bil leta 2019 v Sloveniji 67-% (vodilne inovatorke: 78 %, EU: 69 %), z dobro razvitimi digitalnimi spretnostmi 37-% (vodilne inovatorke: 51 %, EU: 40 %) (Eurostat, 2022).

¹⁰² Gl. Zakon o spodbujanju digitalne vključenosti, ki je bil sprejet leta 2022 (ZSDV, 2022).

Slika 39: Povprečne digitalne spretnosti prebivalcev v Sloveniji (levo) in nizke digitalne spretnosti brezposelnih in neaktivnih (desno)

Vir: Eurostat (2022). Opombe: Slika desno prikazuje prebivalce, ne glede na starost. SI – Slovenija, VI – države vodilne inovatorke po Evropskem inovacijskem indeksu 2021 (Belgija, Danska, Finska in Švedska).

starosti 16–74 let razpolagalo z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi, in cilja Akcijskega načrta evropskega stebra socialnih pravic, ki določa, da naj bi do leta 2030 vsaj 80 % prebivalcev v starosti 16–74 let doseglo najmanj osnovne digitalne spretnosti (EK, 2020). V Sloveniji je ob velikih potrebah podjetniškega sektorja prepočasen tudi razvoj digitalnih znanj in spretnosti zaposlenih (gl. poglavje 1.2.2). Hkrati je ob vse večjih težavah podjetij pri zaposlovanju IKT-strokovnjakov in vse večjih potrebah gospodarstva za učinkovito digitalno preobrazbo nujno povečati vpis na študij IKT v terciarnem izobraževanju. Poleg tega pa bi bilo treba okrepiti prisotnost IKT-vsebin v izobraževanju otrok in mladine, saj Slovenija za razliko od nekaterih drugih držav EU nima obveznega predmeta računalništvo niti v osnovnih (EK/EACEA/Eurydice, 2019), niti v srednjih poklicnih šolah (EK, 2020). Izvajanje izobraževanja na daljavo med epidemijo covid-19 je spodbudilo uporabo IKT pri izobraževanju in povečalo potrebe po njej, pa tudi spodbudilo dodatna vlaganja v ta namen.¹⁰³

Slovenija se sooča tudi s precejšnjim pomanjkanjem kadrov za spoprijemanje z izzivi dolgožive družbe, zlasti na področju zdravstva in dolgotrajne oskrbe.

Potrebe po nekaterih poklicnih profilih s srednješolsko in terciarno izobrazbo za delo v zdravstvu in dolgotrajni oskrbi se zaradi staranja prebivalstva in dodatno zaradi epidemije covid-19 povečujejo, ustrezno izobraženega kadra pa primanjkuje. Od profilov s srednješolsko izobrazbo primanjkuje kadrov s poklici za zdravstveno in socialno oskrbo (ZRSZ, 2021a). To povezujemo z zahtevnimi delovnimi pogoji in nizkim plačilom

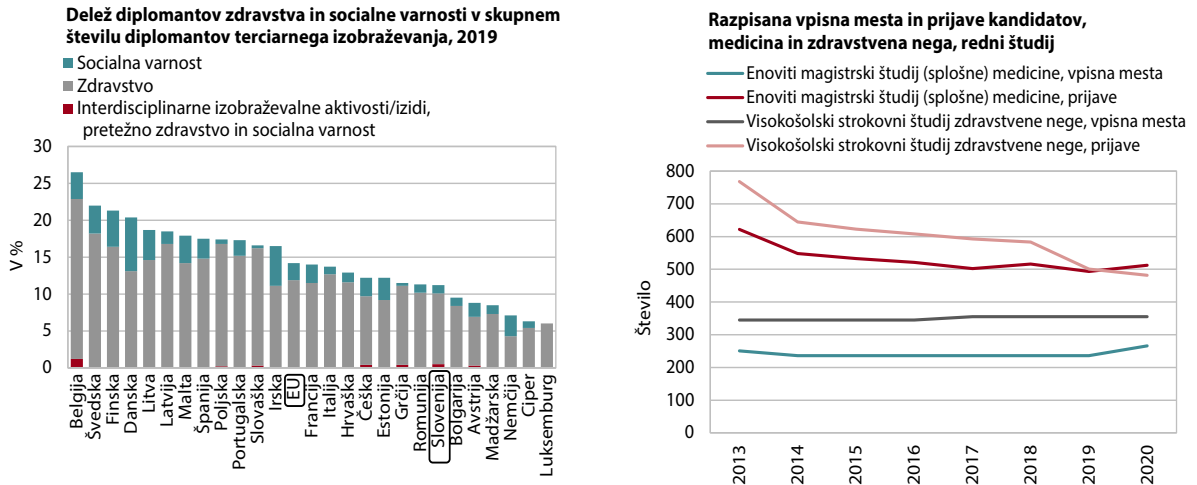
za negovalno in zdravstveno osebje v dolgotrajni oskrbi in zdravstvu (gl. poglavje 3.1), kar ob splošnem pomanjkanju delovne sile odvrča od zaposlovanja v teh poklicih. K pomanjkanju kadra je prispevalo tudi zmanjševanje števila mladih s končano srednješolsko izobrazbo na področju zdravstva in socialne varnosti v preteklih letih, kar je povezano z manjšimi generacijami mladih (demografske spremembe) pa tudi njihovim manjšim zanimanjem za te poklice.¹⁰⁴ Tudi število odraslih, vpisanih v to izobraževanje, se je v zadnjih letih večinoma zmanjševalo, zato bi jih bilo treba bolj spodbujati k vpisu v te programe in omogočati finančno dostopnost izobraževanja. Možni vir delovne sile v teh poklicih so tudi priseljene ženske iz tujine, ki niso zaposlene, zato je potrebna prilagoditev ukrepov za njihovo večjo delovno aktivnost. V zdravstvu primanjkuje kadra s terciarno izobrazbo, število diplomantov zdravstva se je v zadnjih letih celo zmanjševalo, njihov delež, kot tudi delež diplomantov zdravstva in socialne varnosti, je zato ostal leta 2019 eden nižjih med državami EU (Slika 40 levo). Zato je ob sicer velikem zanimanju mladih za študij medicine in zdravstvene nege treba povečati število vpisnih mest na visokošolskem študiju (Slika 40 desno). Večjo pozornost zahteva tudi spodbujanje zdravnikov k specializacijam na področjih, kjer je njihovo pomanjkanje najbolj pereče (na primer družinska medicina), na kar opozarja tudi Računsko sodišče (2021b).¹⁰⁵ Leta 2021 so bili z namenom povečati število zdravnikov družinske medicine uvedeni dodatki v višini 20 % urne postavke osnovne plače specializanta

¹⁰³ Leta 2021 je SVRK odobrill evropska sredstva za program »ReactEU - IKT za nakup sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije za vzgojno-izobraževalne zavode v višini 16,2 milijona evrov, od katerih bo Evropski sklad za regionalni razvoj iz pobude React-EU prispeval 13,6 milijona evrov (SVRK, 2021d).

¹⁰⁴ Delež mladih, vpisanih na zdravstvo in socialno varnost, je bil v šolskem letu 2020/2021 najmanjši v obdobju 2015/2016–2020/2021 (SURs, 2022b).

¹⁰⁵ Ministrstvo za zdravje in Zdravniška zbornica Slovenije nista poskrbela za ugotavljanje dejanskih potreb po zdravnikih, niti za ugotavljanje razlogov za njihovo morebitno pomanjkanje (Računsko sodišče, 2021b).

Slika 40: Nizek delež diplomantov zdravstva in socialne varnosti (levo) in večletni velik presežek prijav na študij medicine in zdravstvene nege* glede na število razpisanih vpisnih mest (desno)

Vir: Eurostat (2022) (slika levo) in MIZŠ (2022a) (slika desno). Opomba: * Slika desno prikazuje število vpisnih mest in prijav kandidatov na rednem študiju medicine na Medicinski fakulteti UL in splošne medicine na Medicinski fakulteti UM ter število vpisnih mest in prijav kandidatov na rednem študiju zdravstvene nege na: Zdravstveni fakulteti UL, Fakulteti za zdravstvene vede, UM, Fakulteti za vede o zdravju (Izola), Fakulteti za vede o zdravju (Nova Gorica) UP, Fakulteti za zdravstvene vede Novo Mesto in Fakulteti za zdravstvo Angele Boškin. Prikazani so podatki za prvi prijavi rok.

za izbiro specializacije iz družinske medicine (ZNUPZ, 2021). Istega leta je bil z omilitvijo pogojev glede znanja slovenskega jezika (ZZdrS-I, 2022) narejen tudi korak v dobro lažjega zaposlovanja zdravnikov iz tujine. Poleg zagotavljanja dostopnosti zdravstva (gl. poglavje 3.2) je pomembno tudi razvijanje zdravstvene pismenosti, ki je ključna za opolnomočenje in aktivno soudeležbo posameznikov pri skrbi za lastno zdravje. V Sloveniji NIJZ v ta namen izvaja projekt Dvig zdravstvene pismenosti v Sloveniji (ZaPiS) (NIJZ, 2022c).

2.2 Kultura

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4)

Vsebina cilja je ohranjati in razvijati nacionalno kulturo in slovenski jezik kot dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, varovanjem kulturne raznolikosti, povezovanja s Slovenci v zamejstvu, krepitevjo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2, ter uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je obravnavano v razvojnem cilju 1.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev , število na prebivalca	2,0 (2020)	ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini , v %	2,6 (2020)	ni podatka	3,5
Odprto dostopni jezikovni viri in orodja , število	254 (2021)	ni podatka	153

Pred epidemijo covid-19 je bila ponudba kulturnih vsebin ugodna, leta 2020 je epidemija izrazito negativno vplivala na njihovo dostopnost in obisk, nastalo vrzel je delno zapolnila digitalizacija. Potem ko je bila pred epidemijo ponudba kulturnih prireditev razmeroma dobra in se je obisk večinoma povečeval, se je leta 2020 zaradi omejitev delovanja kulturnih ustanov in zbiranja ljudi na prostem močno zmanjšala. Kulturne ustanove so močno okrnile svojo dejavnost (Slika 41 levo), kar se je pokazalo v močnem zmanjšanju obiska kulturnih prireditev in razstav (kazalnik 2.7). Delno je vrzel v ponudbi kulturnih vsebin premostil splet,¹⁰⁶ ki pa ne more nadomestiti izkušnje v živo. Pozitivno z vidika dostopnosti kulture je, da so kulturne ustanove izvedle številne brezplačne prireditve (SURS, 2022b). Leta 2021 je bila z namenom spodbuditi obisk kulture ter podpreti ustvarjalce in organizatorje v kulturi razširjena možnost koriščenja tako imenovanih turističnih bonov za kulturo.¹⁰⁷ Kljub epidemiji so se na področju kulture izvajale tudi nekatere pomembne dejavnosti.¹⁰⁸ Po predhodnih večinoma ugodnih gibanjih je epidemija leta 2020 okrnila še ljubiteljsko dejavnost, ki prebivalcem omogoča dejavno ukvarjanje s kulturno dejavnostjo in razvijanje njihove ustvarjalnosti, kot tudi povezovanje med generacijami. Omejitveni ukrepi so leta 2020

vplivali na močan upad obiska kulturnih prireditev in povprečnega števila obiskov na prebivalca, ki se je močno oddaljil od cilja SRS 2030 (kazalnik 2.7). Epidemija covid-19 je v letih 2020 in 2021 poudarila pomen digitalizacije kulturne dediščine, kjer bi bili potrebni večji koraki (Europeana, 2022). Ti so potrebni tudi na področju ohranjanja kulturne dediščine, kjer bi lahko ugodne učinke dala krepitev javnih sredstev za ta namen.¹⁰⁹ Za njeno ohranjanje in prepoznavnost je pomembna tudi uvrstitev izbranih Plečnikovih del v Ljubljani na Unescov seznam svetovne kulturne in naravne dediščine leta 2021 (MK, 2021b). Treba je tudi omogočiti in spodbujati razvoj kultur pripadnikov nevečinskega prebivalstva, kar je pomembno za razvoj in ohranjanje njihove kulture ter spodbujanje kulturne raznolikosti. V Sloveniji se v ta namen izvajajo različne kulturne dejavnosti Romov (Urad za narodnosti, 2021) in pripadnikov manjšin (MK, 2022; Urad za narodnosti, 2019).

Zanimanje mladih za kulturo se je v dolgoletnem obdobju povečalo, epidemija je okrnila kulturno-umetnostno vzgojo v kulturnih ustanovah in spodbudila kulturno-umetnostno vzgojo na spletu. Udeležba v kulturnih in umetniških dejavnostih ter aktivno ukvarjanje s temi dejavnostmi mladim nudi priložnosti za uživanje in razvoj njihovih osebnih, socialnih in kulturnih veščin ter ustvarjalnosti (gl. poglavje 2.1). Po izsledkih raziskave Mladina 2020 (Lavrič idr., 2021) sta se deleža mladih (15–29 let), ki jih kultura zanima, in tistih, ki se ukvarjajo s kulturo in umetnostjo, med letoma 2010 in 2020 povečala.¹¹⁰ Zmanjšal pa se je

¹⁰⁶ Kulturne ustanove z odrsko dejavnostjo so v letu 2020 izvedle 3.974 e-prireditev, muzeji in galerije so organizirali 185 e-razstav, ki so imele 650.605 obiskov (SURS, 2022b).

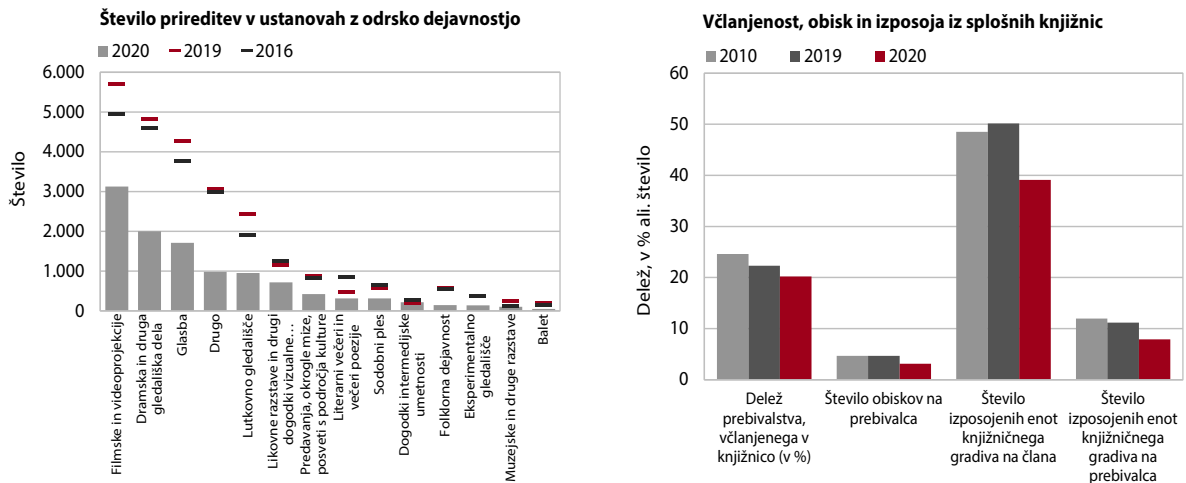
¹⁰⁷ Podrobneje gl. Uredbo o načinu unovčitve bona za izboljšanje gospodarskega položaja na področju potrošnje v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi, povračilu sredstev preko informacijskega sistema Finančne uprave Republike Slovenije ter načinu vodenja in upravljanja evidence bonov (2021).

¹⁰⁸ Na primer odprte prenovljene Cukrarne v letu 2021 (Cukrarna, 2021), številne dejavnosti na področju filma je izvajala Kinoteka (2022) in na področju gledališča Slovenski gledališki inštitut (SLOGI, 2021).

¹⁰⁹ Gl. Zakon o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe RS v kulturi (ZZSDNPK, 2019).

¹¹⁰ Aktivno ukvarjanje s kulturno dejavnostjo vključuje branje, ukvarjanje z glasbo, plesom, gledališčem in likovno umetnostjo ter pisno

/// Slika 41: Močno zmanjšanje števila kulturnih prireditev v letu 2020 (levo) in negativna gibanja na področju splošnih knjižnic (desno)

Vir: SURS (2022b) in NUK (2022b). Opomba: Zajeta je odrska dejavnost na odrih kulturnih domov, gledališč in glasbenih ustanov. Skoraj 98 % ustanov z odrsko dejavnostjo je leta 2020 svojo dejavnost okrnili (SURS, 2022b).

delež mladih, ki so obiskali kino, gledališče ali koncert, kar povezujemo z omejitvenimi ukrepi zaradi epidemije covid-19. Njihov obisk teh vsebin na spletu pa je bil visok. Pomembno vlogo pri spodbujanju zanimanja otrok in mladih za kulturo in umetnost ima kulturno-umetnostna vzgoja. Potem ko so kulturne ustanove pred epidemijo izvajale številne vzgojno-izobraževalne dejavnosti za otroke in mlade, so bile zaradi epidemije leta 2020 te dejavnosti močno okrnjene, kar je vplivalo na manjši obisk (SURS, 2022b), nastalo vrzel pa je tudi tu delno zapolnil splet. Leta 2020 je bil sprejet Program za otroke (MDDSZ, 2020), ki vključuje številne dejavnosti na področju kulturno-umetnostne vzgoje za otroke in spodbujanja njihove ustvarjalnosti.

Gibanja na področju založništva in splošnih knjižnic so že veliko let večinoma neugodna. Na področju založništva sta se število izdanih naslovov knjig in povprečna naklada od leta 2010 večinoma zmanjševala, prav tako tudi število založnikov in število delovno aktivnih v založništvu. Leta 2020 sta začasno fizično zaprtje knjigarn zaradi epidemije in večja previdnost kupcev dodatno zaviralno vplivala na založniško dejavnost. (NUK, 2021, 2022a) in zmanjšala prihodke od prodaje knjig, ki so bili najnižji v zadnjih desetih letih (SURS, 2022b). V prihodnjih letih bi lahko na založništvo pozitivno vplivala promocija slovenske knjige na sejmu otroških in mladinskih knjig v Bologni leta 2024 (JAK, 2021a) in mednarodni knjižni sejem v Frankfurtu leta 2023 (JAK, 2021b), na katerih bo Slovenija sodelovala kot častna gostja. Tudi gibanja včlanjenosti prebivalcev v splošne knjižnice in obiska splošnih knjižnic, ki imajo pomembno mesto pri spodbujanju bralne pismenosti in omogočanju dostopnosti knjig, kot tudi pri zadovoljevanju informacijskih, izobraževalnih in drugih

potreb prebivalcev v lokalnih skupnostih, so bila pred epidemijo večinoma neugodna. Leta 2020 so se zaradi omejitvenih ukrepov včlanjenost, obisk in izposoja knjižničnega gradiva dodatno zmanjšali (Slika 41 desno). Z vidika dostopnosti knjig na lokalni ravni pa je spodbudno, da se je leta 2020 število krajev s postajališči bibliobusa povečalo (NUK, 2022b).

Na področju razvoja jezikovnih virov in tehnologij¹¹¹ se izvajajo dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju in razvoju slovenskega jezika. Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 je predvidela številne ukrepe na tem področju, a se ti niso izvajali povsem v skladu s cilji (ReNPJP21–25, 2021). Leta 2021 so se nekateri projekti končali, drugi so se začeli izvajati ali pa so se nadaljevali (CJVT, 2022). Število odprtih dostopnih jezikovnih virov in orodij v nacionalnem repozitoriju CLARIN se je še povečalo, konec leta 2021 jih je bilo 254 (CLARIN, 2021) (cilj SRS 2030 je 153). V prihodnje bo na ohranjanje in razvoj slovenskega jezika pozitivno vplivalo izvajanje v letu 2021 sprejete Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25, 2021), katere osnovni cilj je zagotovitev kakovostnega jezikovnega življenja za vse. Za zagotavljanje pravic oseb z okvaro sluha na vseh družbenih ravneh, zlasti na področju razvoja znakovnega

¹¹¹ Jezikovni viri so zbirno poimenovanje za jezikovne priročnike (slovarje, slovnice, pravopis ipd.) ter jezikovne zbirke (korpuse in jezikovne baze podatkov), ki jih govorniki vsakodnevno uporabljajo za samostojno in učinkovito sporazumevanje. Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in namenske spletne programe (aplikacije), ki uporabljajo jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sintezo govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnični pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje itn.) ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in drugih virov (MK, 2017)).

Okvir 5: Uvrstitev Slovenije na Kreativnem barometru 2020

Slovenija je v mednarodni primerjavi zaznana kot spodbudno okolje za razvijanje ustvarjalnosti. Leta 2020 sta Zavod Big in Center za kreativnost (2021) prvič izdelala tako imenovani kreativni barometer 2020, ki je način merjenja ustvarjalnosti držav. Slednje se razume kot mentalno sposobnost posameznika, da ustvari nekaj novega in izvirnega, kar je v skupnosti prepoznano kot vredno ne glede na ekonomski potencial. Kreativni barometer meri ustvarjalnost držav s pomočjo kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov kreativnosti, večinoma s podatki za leto 2019. Kvalitativni kazalniki so mednarodne nagrade s področja arhitekture, notranjega oblikovanja, produktnega oblikovanja in mode.¹ Kvantitativni kazalniki² pomenijo dopolnilne kazalnike ustvarjalnosti, ki ne prispevajo h končni razvrstitvi držav, temveč omogočajo bolj poglobljen vpogled v položaj kulturno-kreativnega sektorja določene države. V kreativni barometer je bilo leta 2020 zajetih 19 držav Jugovzhodne Evrope.³ Slovenija se je med njimi po deležu mednarodnih nagrad, ki so jih leta 2019 prejeli ustvarjalci s področja arhitekture, notranjega oblikovanja, produktnega oblikovanja in mode, uvrstila na visoko peto mesto, za Italijo, Avstrijo, Turčijo in Češko. Tudi kvantitativni kazalniki kažejo, da je v Sloveniji spodbudno okolje za razvijanje ustvarjalnosti. Ima namreč drugi največji delež ustvarjalcev, ki so gostovali v programu Artists Abroad. Od devetnajstih držav je bila osma najpogosteje izbrana država za gostovanje v programu Artists Abroad. Tudi po številu podjetij v kulturnem sektorju in po deležu samozaposlenih, ki delujejo kot ustvarjalci, je zasedla osmo mesto.

¹ Podrobneje o nagradah, ki so vključene v kreativni barometer, glej Zavod Big in Center za kreativnosti (2021).

² Kvantitativni kazalniki, upoštevani v kreativnem barometru, so: število prebivalcev, BDP na prebivalca, delež prebivalstva (15–64 let) s terciarno izobrazbo, mobilnost ustvarjalcev, število umetniških ustvarjalcev, pisateljev, novinarjev in jezikoslovcev, delež samozaposlenih umetniških ustvarjalcev, pisateljev, novinarjev in jezikoslovcev ter število podjetij v kulturnem sektorju.

³ Te države so: Albanija, Avstrija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Ciper, Češka, Črna gora, Grčija, Hrvaška, Italija, Kosovo, Madžarska, Moldavija, Romunija, Severna Makedonija, Slovaška, Slovenija, Srbija in Turčija.

jezika ter na področju izobraževanja in pri zaposlovanju je velikega pomena vpis pravice do svobodne uporabe in razvoja slovenskega znakovnega jezika v Ustavo Republike Slovenije v letu 2021 (UZ62a, 2021).

V letih 2020 in 2021 je bilo zaradi epidemije okrnjeno tudi delovanje kulturnega in kreativnega sektorja, kar bi lahko oslabilo njegovo zmogljivost ter pomen v družbenem in gospodarskem razvoju. Kulturni in kreativni sektor ima pomembno vlogo pri zagotavljanju kakovosti življenja prebivalcev ter pri lokalnem razvoju, revitalizaciji podeželja in mest, turističnem in gospodarskem razvoju. Ustvarja nova delovna mesta in prihodke ter dodano vrednost, slednje je za Slovenijo pokazala raziskava, ki so jo opravili Murovec in drugi (2020). Prispevek kulturne dejavnosti, izražen kot delež dodane vrednosti v bruto domačem proizvodu (BDP), je v letih 2014–2019 znašal 1,1 % in v letu 2020 1,0 % BDP¹¹² (SURS, 2021e). Številne pozitivne učinke ima tudi povezovanje med kulturo in gospodarstvom, saj inovativne prakse v kulturi in kreativnosti ne utrjujejo le inovacijskih zmogljivosti v sektorju kulturnih in kreativnih industrij, pač pa se prelivajo v nove pristope, prakse, storitve in proizvode v celotnem gospodarstvu (GZS, 2021). Slovenija je v mednarodni primerjavi tudi zaznana kot spodbudno okolje za razvijanje ustvarjalnosti (Okvir 5). V preteklih letih je Center za kreativnost izvajal številne dejavnosti, namenjene spodbujanju kreativnih kulturnih industrij, njegovo delo se nadaljuje tudi v letu 2022 (MK, 2021a). Povezovanje znanosti, umetnosti, tehnologije in

gospodarstva spodbujata tudi spletni okolji (platformi) raziskovalne umetnosti KONS in RUK, kot tudi projekt Certifikat Kulturno podjetje (Asociacija, 2021). Raziskave o vplivu epidemije covid-19 na življenje in delo kulturno-kreativnih delavcev so pokazale, da so se njihov obseg dela in prihodki zmanjšali, kar je vplivalo na poslabšanje njihovega ekonomskega in socialnega položaja. Epidemija ni vplivala na vse dejavnosti enako,¹¹³ bolj je prizadela neinstitucionalni del kulture, ki je v povprečju bolj podvržen nestandardnim oblikam zaposlitve. Z vidika nadaljnega razvoja kulturnega in kreativnega sektorja je spodbudno sprejetje Resolucije o nacionalnem programu za kulturo v letu 2022 za obdobje do leta 2029 (ReNPK22–29, 2022), potem ko je bila kultura nekaj let brez svojega nacionalnega programa.¹¹⁴

Zaradi epidemije covid-19 je bilo v letih 2020 in 2021 manj priložnosti za mednarodne dejavnosti v kulturi. Mednarodno sodelovanje na področju kulture in njena promocija v tujini prispevata k mednarodni prepoznavnosti kulture in Slovenije kot države v tujini ter imata pomembno mesto v diplomaciji in mednarodnih odnosih. V letih pred epidemijo so se izvajale številne dejavnosti za večjo promocijo kulture v tujini, slovenski ustvarjalci so sodelovali na številnih mednarodnih

¹¹² Pri izračunu prispevka kulture k BDP so upoštevane tako imenovane čiste kulturne dejavnosti in brez posrednih učinkov na druge dejavnosti (SURS, 2021e).

¹¹³ Leta 2021 se je ekonomski položaj najbolj poslabšal ustvarjalcem na področju glasbe, fotografije, kulturnega in kreativnega turizma, uprizoritvenih umetnosti in modnim oziroma tekstilnim oblikovalcem. Na drugi strani se je na nekaterih področjih ustvarjalcem položaj izboljšal. Tako več kot 30 % grafičnih oblikovalcev, arhitektov, medijskih delavcev in programerjev poroča, da se jim je ekonomski položaj leta 2021 izboljšal.

¹¹⁴ Nacionalni program za kulturo 2014–2017 se je iztekel leta 2017.

kulturnih dogodkih v tujini (MZZ, 2020a), leta 2020 pa se je obseg teh dejavnosti zmanjšal (MZZ, 2021b).¹¹⁵ Okrnjena so bila tudi gostovanja kulturnih prireditev v tujini, delež kulturnih prireditev, izveden na gostovanjih v tujini se je leta 2020 zmanjšal, s tem pa tudi oddaljil od cilja SRS 2030 (kazalnik 2.8), nekateri predvideni mednarodni dogodki so bili prestavljeni (UMAR, 2021c). Leta 2021 so ustvarjalci iz Slovenije že sodelovali na nekaterih večjih mednarodnih kulturnih dogodkih v tujini (Expo 2020, Mednarodni arhitekturni bienale v Benetkah). K promociji slovenske kulture so prispevale tudi kulturne prireditve, ki jih je Slovenija organizirala v okviru predsedovanja Slovenije Svetu EU (UKOM, 2021). Nadaljevale so se dejavnosti v okviru priprave dogodka Evropska prestolnica kulture 2025, ki ga bosta gostili Nova Gorica in Gorica (GO! 2025, 2022). Te dejavnosti so pomembne za obmejno kulturno in družbeno sodelovanje, turistični razvoj ter kakovost življenja obmejnega prebivalstva. Leta 2021 so se izvajale še nekatere dejavnosti, pomembne za slovensko manjšino v Italiji in Avstriji, a so pri uresničevanju njihovih manjšinskih pravic tudi določene pomanjkljivosti (Janežič, 2021; Kavčič, 2021; Vidau, 2021).

Skupni izdatki za kulturo so se leta 2020 realno znižali, število delovno aktivnih v kulturi pa se je po upadu leta 2020 leta 2021 vnovič povečalo. Potem ko so se izdatki države za kulturo v letih od 2017 do 2019 realno povečevali, so se leta 2020 znižali. Znotraj kulture so se znižali izdatki za storitve radia, televizije in založništva, izdatki za kulturne storitve pa so se še povečali.¹¹⁶ Kljub realnemu in nominalnemu znižanju so se, ob še večjem znižanju BDP, izdatki države za kulturo, izraženi kot delež BDP, v letu 2020 malo povečali in znašali 1,0 % BDP¹¹⁷ (SURs, 2022b). To je bila ena nižjih ravni v zadnjih desetih letih, še vedno pa so bili višji kot v EU (0,7 % BDP) (Eurostat, 2022).¹¹⁸ Zasebna potrošnja za kulturo se je po rasti v letih 2018 in 2019 zaradi omejitvenih ukrepov v povezavi z epidemijo covid-19 leta 2020 precej zmanjšala. Omejitveni ukrepi so leta 2020 po večletnem zviševanju vplivali tudi na zmanjšanje števila delovno aktivnih v kulturi. Leta 2021 se je njihovo število znova povečalo,¹¹⁹ od področij kulture pa se je zmanjšalo v vizualnih umetnostih in spet v založništvu (SURs, 2022b).

¹¹⁵ Iz skupnega sklada sta ministrstvo za zunanje zadeve in ministrstvo za kulturo ob sodelovanju diplomatskih in konzularnih predstavnikov Republike Slovenije v tujini podprla 91 kulturnih in umetniških projektov, vendar jih je bilo zaradi pandemije izvedenih le nekaj več kot 60.

¹¹⁶ Glede na namen pa so se od večjih skupin izdatkov tudi v letu 2020 povečala sredstva za zaposlene, ki v strukturi izdatkov za kulturo pomenijo polovico vseh izdatkov, in bruto investicije, zmanjšale pa so se vmesna potrošnja in subvencije, ki sicer v strukturi izdatkov obsegajo razmeroma majhen delež.

¹¹⁷ Izdatke za kulturo sestavljajo izdatki za kulturne storitve in izdatki za radio, televizijo in založništvo. Izdatki za kulturne storitve so leta 2020 znašali 0,7 % BDP, izdatki za radio, televizijo in založništvo pa 0,3 % BDP.

¹¹⁸ Leta 2020 je prebivalec Slovenije za kulturo porabil v povprečju 177 evrov (2019: 218 evrov) (SURs, 2021e)

¹¹⁹ Leta 2021 je bilo v kulturi 2.858 delovno aktivnih oseb, njihovo število pa je bilo za 1,9 % večje kot v letu 2019 (SURs, 2022b).

3

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu se je zaradi številnih smrti med epidemijo leta 2020 znižalo za eno leto, posledice epidemije na zdravstvenem stanju prebivalstva pa so najbolj pereče na nekaterih področjih, ki so se že v preteklih letih soočala z večjimi izzivi: duševno zdravje vseh generacij, še posebej otrok, neenakosti v zdravju in porast nenalezljivih kroničnih bolezni. Težave zaradi zmanjšane dostopnosti do zdravstvenih storitev je v času epidemije nekoliko ublažila uporaba storitev e-zdravja, ki se je v zadnjih dveh letih izjemno povečala. Za ureditev razmer na primarni ravni je bilo v letu 2021 sprejetih več ukrepov, po dvajsetih letih priprav pa je bil sprejet sistemski Zakon o dolgotrajni oskrbi. Tudi za povečanje odpornosti zdravstvenega sistema in dolgotrajne oskrbe so bili sprejeti začasni in srednjeročni ukrepi, podprti z večjimi izdatki iz državnega proračuna, dolgoročno pa bo ključno zagotoviti dovolj kadrov in vzdržno financiranje obeh sistemov. Dejavniki tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja se izboljšujejo. Možnosti aktivnega in zdravega življenja so v Sloveniji dobre, v zadnjih dveh letih pa se je poslabšal življenjski slog odraslih, zmanjšala se je gibalna učinkovitost otrok, omejena je bila tudi dostopnost priložnosti dejavnosti. Nekoliko je upadlo zadovoljstvo z življenjem, medosebno zaupanje pa se je med epidemijo okrepilo. Po letu 2017 se je nekoliko znižal indeks enakosti spolov (predvsem zaradi nizke politične udeležbe žensk) in porasla je diskriminacija.

Ukrepi za blažitev posledic epidemije so v zadnjih dveh letih omogočili rast skupnega razpoložljivega dohodka prebivalstva in ublažili vpliv krize na trg dela. Slovenija tako sodi med države z najmanjšim zmanjšanjem zaposlenosti v tem obdobju, kar je prispevalo k nadaljnji rasti sredstev za zaposlene (mase plač) in razpoložljivega dohodka. Dohodkovne razlike v Sloveniji so tudi leta 2020 (merjeno z dohodki iz leta 2019) ostale med najnižjimi v EU in v okviru cilja SRS, še naprej pa je izziv krepitev materialne blaginje in finančne vzdržnosti gospodinjstev, predvsem tistih iz najnižjega dohodkovnega razreda, ki se pogosto soočajo tudi s hudo stanovanjsko prikrajšanostjo. Po raziskavi EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019) so se nekoliko povečala tveganja revščine in socialne izključenosti ter resne materialne in socialne prikrajšanosti, a je Slovenija v primerjavi s povprečjem EU ohranila boljši položaj. Tveganja so se povečala za tiste družbene skupine, ki se že vrsto let soočajo z različnimi oblikami prikrajšanosti (upokojeanci, zlasti starejše ženske in nizko izobraženi starejši prebivalci, brezposelni, enočlanska gospodinjstva, osebe z različnimi oblikami oviranosti ter različne druge ranljive ali marginalizirane skupine) in bi potrebovale ciljno usmerjene ukrepe. Večji negotovosti na trgu dela so bili med epidemijo izpostavljeni mladi in zaposleni v negotovih oblikah dela, a se je v letu 2021 položaj najbolj prizadetih skupin na trgu dela že izboljšal. Slovenija ima zaradi hitre rasti minimalne plače v zadnjih letih enega najvišjih razmerij med minimalno in povprečno plačo med državami EU. To se kaže v majhnih razlikah med plačami in v veliki zgotovitvi zaposlenih okoli minimalne plače, kar lahko za nekatere skupine deluje nespodbudno in povzroča težave tudi pri ustreznem nagrajevanju nekaterih nizko izobraženih kadrov.

3.1 Zdravo in aktivno življenje

▮ Zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1)

Vsebina cilja je kakovostno življenje vseh generacij s spodbujanjem zdravega in aktivnega življenja. Za doseganje cilja bo treba okrepiti zavedanje o pomenu zdravega življenjskega sloga in duševnega zdravja, preprečevati tvegano vedenje, krepiti preventivo, zmanjšati tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja in podnebnih sprememb ter spodbujati trajnostno potrošnjo, medgeneracijsko povezanost in enakost med spoloma. Ob demografskih spremembah bo še večji izziv ohranjanje vzdržnih sistemov socialne zaščite, ki bodo zagotavljali primerne pokojnine in visoko dostopnost zdravstva in dolgotrajne oskrbe ter prispevali k zmanjšanju neenakosti v zdravju. Za uresničitev cilja je pomembno tudi ustvarjanje razmer za dostojno življenje vseh generacij, kar obravnava razvojni cilj 3.

▮ Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 1:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu, število let	Moški: 60,8 leta; 77,3 % PTŽ (2019)	Moški: 64,2 leta 81,8 % PTŽ (2019)	Moški: 64,5 (80 % PTŽ)
	Ženske: 61,2 leta; 72,4 % PTŽ (2019)	Ženske: 65,1 leta 77,5 % PTŽ (2019)	Ženske: 64,5 (75 % PTŽ)
Indeks enakosti spolov, indeks	67,7 (0–100) (2020)	67,9 (0–100) (2020)	> 78

Dolgoletni trend izboljševanja zdravja prebivalstva se je zaradi epidemije prekinil. Ključni kazalniki zdravstvenega stanja so se v obdobju 2010–2019 izboljševali, kar je bilo povezano z napredkom medicine in kakovosti v zdravstvu ter z vrsto drugih dejavnikov, kot so rast dohodka, dvig izobrazbene ravni in informiranosti prebivalstva. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu (PTŽ) se je v tem obdobju podaljšalo za 1,8 leta, v letu 2020 pa znižalo za 1 leto (EU: 0,7 leta) predvsem zaradi velike smrtnosti zaradi covid-19¹²⁰ (gl. kazalnik 3.3). Slovenija je imela v letu 2020 najvišje število umrlih v starostni skupini nad 65 let in drugo najvišje število (za Belgijo) umrlih nad 85 let, kar je bilo posledica zelo visoke umrljivosti oskrbovancev v domovih za starejše (OECD, 2021i). V letih 2020 in 2021 je s covidom-19 v Sloveniji umrlo 2.823 oseb na milijon prebivalcev,¹²¹ kar je več kot v večini držav EU. Tudi presežna umrljivost, ki zajema neposredno umrle za covidom-19 in vse druge umrle, je bila leta 2020 ena najvišjih v EU (Eurostat, 2022), skupaj v obeh letih pa med desetimi najvišjimi (ECDC, 2022a) (Slika 42). Strokovnjaki ocenjujejo (NIJZ, 2021), da se bo slabša dostopnost zdravstvenih storitev¹²² (gl. poglavje 3.2) med epidemijo pokazala kot poslabšanje kroničnih nenalezljivih bolezni in duševnega zdravja prebivalcev. Zelo verjetno se bo znižalo tudi število pričakovanih

zdravih let življenja, po katerem v Sloveniji zaostajamo za EU (kazalnik 3.1).

Slovenija je v preteklem desetletju pomembno napredovala pri znižanju umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, manj pa pri umrljivosti, ki jo je mogoče preprečiti z ukrepi javnega zdravja in primarne preventive. Zaradi vzrokov, ki se jim je moč izogniti s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo (vključno s presejalnimi programi in zdravljenjem), je v Sloveniji leta 2018 (zadnji razpoložljiv podatek) umrlo 23 oseb manj kot leta 2011 in 15 oseb manj kot v povprečju EU. Kazalnik kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja, še zlasti glede na sorazmerno nižja vlaganja kot v državah, ki dosegajo primerljive rezultate (kazalnik 3.6). Kljub izboljšanju pa še vedno zaostajamo za povprečjem EU po umrljivosti, ki bi jo lahko preprečili z več primarne preventive in ukrepi javnega zdravja, kar je povezano predvsem z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga, kar je tudi razlog za visoko breme kroničnih bolezni (bolezni obtočil, sladkorna bolezen in rak¹²³). V ospredju so pljučni rak ter bolezni, povezane z alkoholom (OECD/EOHSP, 2021a). Stopnja preprečljivih smrti zaradi alkohola je skoraj dvakrat višja od povprečja EU, skoraj v vrhu EU je Slovenija tudi po čezmerni hranjenosti in debelosti odraslih (gl. kazalnik 3.8).¹²⁴ V Sloveniji je leta 2018 tudi

¹²⁰ Covid-19 je bil leta 2020 glavni vzrok smrti (13 %), pred možgansko kapjo, ishemično boleznijo srca in pljučnim rakom.

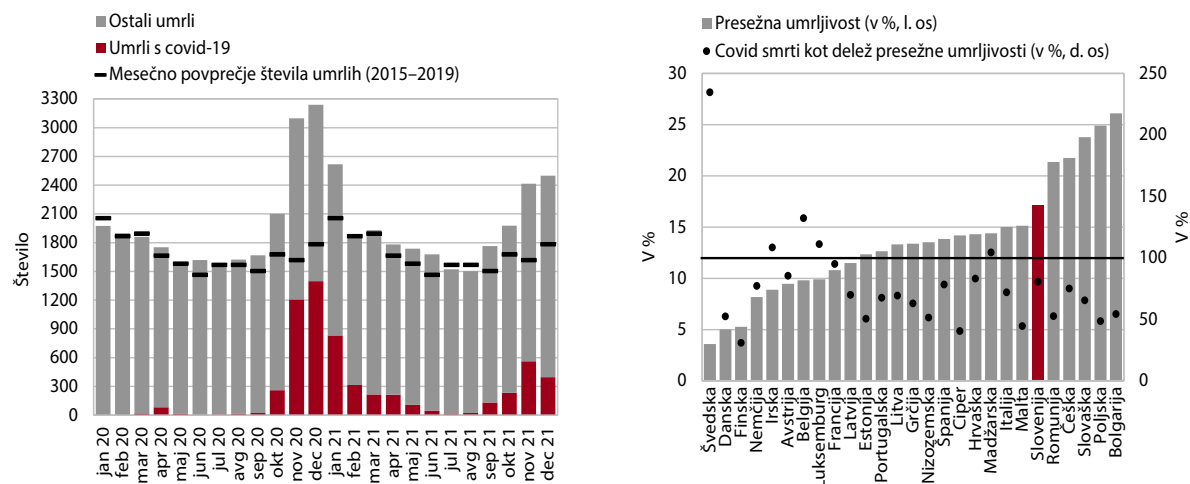
¹²¹ S covidom-19 je leta 2020 umrlo 3.130 prebivalcev in leta 2021 še 3.093, skoraj enako žensk kot moških, 43,6 % vseh umrlih je bilo starejših od 85 let in 92,3 % starejših od 65 let (NIJZ, 2022a).

¹²² Rezultati ankete SI-PANDA 2020/21, ki se je izvajala od konca leta 2020 do 15. marca 2021, so pokazali na veliko zmanjšanje stikov z zdravnikom: 31–35 % anketiranih se je izogibalo obisku zdravnika zaradi težave, ki ni bila povezana s covidom-19. Med osebami s kroničnimi obolenji se jih je obisku zdravnika izogibalo 30–41 %, med osebami z znaki depresivne motnje pa 47–63 %.

¹²³ Slovenija je bila po ocenah mednarodnih institucij leta 2020 po stopnji obolevnosti za različnimi vrstami raka na 8. mestu v EU, po umrljivosti pa na 7. mestu (ocene temeljijo na podatkih ECIS – European Cancer Information System, pripravljene so v sodelovanju z Joint Research Centre, European Network of Cancer Registries in International Agency for Research on Cancer).

¹²⁴ Študija (OECD, 2019k) dokazuje zelo visoke ekonomske posledice čezmerne hranjenosti in debelosti. Za Slovenijo bi ob nespremenjenih

Slika 42: Presežna umrljivost* je bila v Sloveniji v letih 2020 in 2021 zelo visoka (levo – Slovenija po mesecih; desno – države EU v povprečju 2020–2021***)**

Vir: SURS (2022b), Eurostat (2022), ECDC (2022a), preračuni UMAR. Opombe: *Presežna umrljivost v letu 2020 in 2021 je razmerje med številom umrlih zaradi vseh vzrokov smrti leta 2020 oziroma 2021 glede na povprečje obdobja 2015–2019. ** Slika levo – preračun iz tedenskih podatkov, kot jih zajemata instituciji Eurostat in ECDC, podatki za prebivalstvo ECDC. Poročane smrti s covidom-19 so odvisne od sposobnosti držav zajeti in spremljati okužbe in jih v sliki predstavljamo skupaj s prikazom presežnih smrti, saj v določenih državah nastajajo precejšnje razlike, ki so lahko tudi posledica tega, da je bilo manj presežnih smrti zaradi zaprtja države (na primer manj avtomobilskih, delovnih nesreč) ali pa več zaradi nedostopnosti zdravstva. *** Slika desno – vodoravna črta ponazarja položaj, kjer bi bilo število smrti s covidom-19 enako presežni umrljivosti (100 %).

več 15-letnikov kot v povprečju EU občasno čezmerno uživalo alkohol, več jih je v zadnjih 30 dneh vsaj enkrat uživalo marihuano in več jih je imelo težave s čezmerno težo (OECD in EU, 2020). Dejavniki tveganja za zdravje zaradi onesnaženosti okolja se v Sloveniji izboljšujejo, vendar je onesnaženost zraka, ki v razvitih državah pomeni največje tveganje za zdravje (bolezni dihal, pljučni rak, srčno-žilne bolezni), močno nad povprečjem OECD in presega mejo, do katere je po smernicah Svetovne zdravstvene organizacije še sprejemljiva (glej kazalnik 4.13 in poglavje 4.2) (OECD, 2017b). Številne študije kažejo, da so kronične bolezni pomemben dejavnik tveganja za težji potek covid-19 (OECD, 2021i), zato so dodatni ukrepi za zmanjšanje tveganega vedenja prebivalstva, zlasti glede čezmerne teže in kajenja, čedalje bolj v ospredju priporočil zdravstvenim politikam (Chu idr., 2020, Hoong idr., 2021, Hopkinson idr., 2021). Zaradi vse več kroničnih nenalezljivih bolezni je že nekaj let posebna pozornost namenjena širitvi centrov za krepitev zdravja, referenčnih ambulant ter svetovanja in presejanja na ravni osnovne zdravstvene dejavnosti. Za večji napredek bo nujno tudi uvajanje integrirane dolgotrajne oskrbe in povečanje vlaganj delodajalcev v zdravje (gl. poglavje 3.2.).

Neenakosti v zdravju so se v obdobju 2007–2019 po več kazalnikih zmanjšale, epidemija covid-19 pa jih je znova povečala. Vrzel v zdravju glede na izobrazbo se je v obdobju 2007–2019 pri nekaterih kazalnikih

zmanjšala (na primer PTŽ v starosti 20 let, prezgodnja umrljivost, samoocena zdravja pri moških, prevalenca kajenja, umrljivost zaradi samomora), pri drugih pa povečala (na primer umrljivost zaradi pljučnega raka, depresivna motnja) ali ostala nespremenjena (NIJZ, 2021). Epidemija covid-19 je neenakosti v zdravju vnovično povečala, ker je najbolj prizadela prebivalce v socialno deprivilegiranih okoljih, z nižjimi dohodki in z nižjo izobrazbo ter različne druge ranljive skupine. Glavni razlogi so bili slabše življenjske razmere, slabše osnovno zdravje, manjša odzivnost na testiranje in cepljenje ter različne ovire pri dostopnosti zdravstvenega varstva (OECD, 2021i). Tudi uporaba zdravstvenih storitev na daljavo, ki je v epidemiji pomembno prispevala k varnejšemu dostopu do zdravstvenega varstva in splošni dostopnosti (gl. poglavje 3.2. in Okvir 9), je bila za te skupine dodatna ovira. Uporabniki eZdravja in mZdravja¹²⁵ so namreč dva- do trikrat pogosteje bolj izobražene osebe z višjimi dohodki kot socialno-ekonomsko ranljive osebe, čeprav so te v povprečju slabšega zdravja (EK, 2021b; OECD, 2019a). Od oktobra 2019 se izvaja projekt za dvig zdravstvene pismenosti ranljivih skupin in lažjo navigaciji bolnikov po zdravstvenem sistemu, ki bo podlaga za oblikovanje državne strategije zdravstvene pismenosti (MZ, 2022d).

trendih v obdobju 2020–20205 v povprečju znašale 3,1 % BDP (EU-23: 3,3 %). Ocena je upoštevala neposredne stroške za zdravstveni sistem, znižanje pričakovanega trajanja življenja in posredne stroške zaradi posledic na trgu dela.

¹²⁵ Področje eZdravja obsega izvajanje zdravstvenih storitev na daljavo, uvajanje e-napotnic, e-zdravstvenih kartonov in digitalne komunikacije v zdravstvenem varstvu. Mobilno zdravje oziroma mZdravje (ang. mHealth) pa je podpodročje eZdravja, ki vključuje uporabo vseh mobilnih naprav in aplikacij, namenjenih zdravju in dobremu počutju v informativne javno zdravstvene namene ali za zdravljenje in spremljanje bolnikov na daljavo (EK, 2021h).

Zaradi epidemije covid-19 se še povečujejo težave v duševnem zdravju, močno so se povečale tudi duševne stiske otrok in mladostnikov. Razširjenost težav v duševnem zdravju se je v Sloveniji in drugih razvitih državah povečala že v zadnjem desetletju (OECD in EU, 2018; UMAR, 2019e). V letu 2019 je strokovno pomoč pri psihiatru, psihologu ali psihoterapevtu poiskalo 5,7 % prebivalcev (EU: 6,5 %); Slovenija je od povprečja EU odstopala zlasti po visokem deležu žensk (NIJZ, 2020).¹²⁶ Stopnja samomorilnosti, ki se je v zadnjem desetletju močno znižala,¹²⁷ je bila leta 2019 še vedno precej višja kot v EU (19 oseb na 100.000 prebivalcev, EU pa 11) in izrazito visoka zlasti med moškimi. V letu 2020 se je število samomorov še nekoliko znižalo, na 17,5 na 100.000 prebivalcev (NIJZ, 2022b). Duševno zdravje prebivalcev se je z epidemijo covid-19 dodatno poslabšalo, zlasti zaradi povečanja pojavnosti depresije, tesnobe, odvisnosti, izgorelosti, strahu, občutij jeze, družinskega nasilja, zlorabe otrok in samomorilnosti (WHO, 2020). Prevlada anksiozne in depresivne motnje se je v letu 2020 v državah EU povečala za 24 % (Santomauro idr., 2021). Kar tretjina bolnikov, ki so preboleli težji potek covid-19, ima težave s koncentracijo in kognitivnimi sposobnostmi, bolezen pa povečuje tudi tveganje za tesnobo, motnje spanja in demenco (NIJZ, 2021; Taquet idr., 2021). V Sloveniji je bila vzpostavljena mreža psihološke podpore v zdravstvenih domovih in različnih drugih institucijah, ki je prebivalcem dostopna telefonsko, že daljše obdobje pa močno primanjkuje psihiatrov in kliničnih psihologov za pomoč osebam z večjimi težavami (NIJZ, 2020),¹²⁸ zato je bilo v letu 2021 razpisanih dodatnih 30 specializacij s področja klinične psihologije (ZNUPZ, 2021). Duševne stiske otrok in mladostnikov so se povečale tudi zaradi šolanja na daljavo. Januarja 2021 so pediatri opozorili na več kot 30-odstotno povečanje primerov na pedopsihiatričnem oddelku, podobno visok porast beležijo v drugih institucijah, ki se ukvarjajo s psihološko pomočjo otrokom in mladostnikom. Pri mladih je več anksioznih motenj, paničnih napadov, obsesivno kompulzivnih motenj, motenj hranjenja in vedenjskih težav.¹²⁹ Podatki za Belgijo, Francijo in ZDA kažejo, da je bila v letu 2020 pogostost anksioznih in depresivnih motenj med mladimi za 30 do 80 % večja kot v celotnem prebivalstvu (OECD, 2021i). V skladu z Resolucijo o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2018 je bil marca 2022 sprejet akcijski načrt za leti 2022 in 2023, ki prenaša težišče storitev za duševno zdravje na primarno zdravstveno raven (Vlada RS, 2022a).

Položaj žensk v Sloveniji se je po indeksu enakosti spolov (GEI) v zadnjih treh letih poslabšal, predvsem zaradi manjše politične udeležbe žensk. Do leta 2017 je Slovenija po indeksu GEI napredovala hitreje od večine članic EU, od takrat pa se je trend obrnil in je v letu 2021 tudi zaostala za povprečjem EU. Slovenija je edina država v EU, v kateri se je GEI v primerjavi z letom prej v letu 2021 znižal, in edina država, v kateri se je znižal že tretje leto zapored (gl. kazalnik 3.2). K temu je največ prispevalo poslabšanje v dimenziji moči (manjši delež poslank ter žensk v upravah in javnih medijskih organizacijah), pa tudi poslabšanje v dimenziji dela, zaradi spolne segregacije po sektorjih in poklicih.¹³⁰ Epidemija covid-19 je ženske dodatno nesorazmerno obremenila in poglobila že obstoječe neenakosti (EIGE, 2021b; EK, 2021a, 2021p; EP, 2021a; Eurofound, 2021c).

Leta 2018 je bilo zadovoljstvo z ravnovesjem med poklicnim in zasebnim življenjem nekoliko nad povprečjem EU, tudi med epidemijo covid-19 so imeli prebivalci Slovenije manj težav pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja kot v povprečju EU.¹³¹ Usklajeno poklicno in zasebno življenje pozitivno vpliva na zdravje in zadovoljstvo zaposlenih (Humer idr., 2016; Barbara Kresal in Kresal Šoltes, 2016). Leta 2018 je bilo v Sloveniji več zadovoljnih z ravnovesjem med poklicnim in zasebnim življenjem kot v povprečju EU (81 %; EU: 78 %), zadovoljstvo je bilo višje pri moških (Eurobarometer, 2018a). Poleg dolžine delovnega časa na ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem pomembno vplivata tudi organiziranost delovnega časa (rednost in predvidljivost ter netipičen delovni čas) in delovno okolje. Visoko intenzivno delo in s tem povezan stres lahko negativno vplivata na zasebno življenje, medtem ko podpora nadrejenih in sodelavcev olajša usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja (Eurofound, 2018c).¹³² Ženske v Sloveniji tedensko opravijo skoraj enak obseg ur plačanega dela kot moški, hkrati pa namenijo bistveno več ur za varstvene in skrbstvene obveznosti ter neplačano delo v gospodinjstvu kot moški. Prav tako so se med epidemijo zlasti matere soočale z več težavami pri razporejanju časa med delom in družino kot moški (Eurofound, 2020b, 2021e).¹³³ Očetje svoje pravice do očetovskega dopusta

¹²⁶ Po anketi European Health Interview Survey (EHIS).

¹²⁷ Stopnja samomorilnosti se je v zadnjih desetletjih v Sloveniji znižala za več kot 30 %, znižuje pa se tudi v drugih državah EU (NIJZ, 2019a).

¹²⁸ Po anketi EHIS je v letu 2014 le 2,1 % anketiranih obiskalo psihologa, psihoterapevta ali psihiatra (EU: 5,5 %), največ v Nemčiji, (9,4 %) in na Danskem (10,4 %). V Sloveniji deluje 15 psihiatrov na 100.000 prebivalcev, kar je skoraj polovico manj kot v Nemčiji (27,5) in manj kot v povprečju EU (17,5). Leta 2015 je imela Slovenija v javnem sektorju zaposlenih 15 psihologov na 100.000 prebivalcev; v zahodnoevropskih članicah EU je število med 100 in 150, v državah vzhodne Evrope pa večinoma pod 50 (Eurostat, 2022).

¹²⁹ Natančneje gl. Varuh človekovih pravic (2021).

¹³⁰ Podatki za dimenzijo moči se nanašajo na leto 2020, podatki za dimenzijo dela pa na 2019 (EIGE, 2021b).

¹³¹ Raziskava je potekala aprila 2020, julija 2020 in marca 2021 (Eurofound, 2020b).

¹³² Po Evropski družboslovni raziskavi za leto 2020 je 68 % vprašanih menilo, da njihov neposredno nadrejeni podpira zaposlene pri usklajevanju dela in osebnih obveznosti (četrtnina vprašanih je rekla, da jih podpira v celoti). Da se od zaposlenih pričakuje, da se bodo večkrat na teden odzivali na službeno komunikacijo izven delovnega časa, je poročalo 26 % vprašanih, da je večkrat tedensko pričakovano nadurno delo, pa 17 % (CJMMK, 2022).

¹³³ Tudi v letu 2020 je bila stopnja delovne aktivnosti mater (v starostni skupini 20–49 let z otroki, starimi manj kot šest let) med najvišjimi v EU (višja je bila le na Portugalskem). V primerjavi z obdobjem 2017–2019 se je v letu 2020 nekoliko znižala (na 80,4 %) in bila prvič v zadnjih desetih letih nižja kot pri ženskah brez otrok. Pri očetih je stopnja delovne aktivnosti ostala enaka kot v predhodnih dveh letih (Eurostat, 2022).

Okvir 6: Odpornost zdravstvenega sistema

Epidemija je opozorila na pomen odpornosti zdravstvenih sistemov in na dolgoročne koristi vlaganja v zdravstvo. Odpornost zdravstvenega sistema je opredeljena kot zmožnost odgovora na pretese in njihovo obvladovanje (OECD/EOHSP, 2021b). Kratkoročno so bili za obvladovanje epidemije covid-19 sprejeti številni ukrepi v podporo delovanju zdravstvenega sistema. Dvig pripravljenosti na urgentne zdravstvene razmere pa zahteva dolgoročno načrtovanje delovne sile in povečanje vlaganj v zdravstveni sistem. Poleg tega tudi megatrendi, kot so staranje prebivalstva in tehnološki napredek, spodbujajo rast potreb v zdravstvu in socialnem varstvu. Nove tehnologije, digitalizacija in umetna inteligenca bodo vodili v povpraševanje po novih znanjih, ne bodo pa bistveno zmanjšali povpraševanja po storitvah v teh dejavnostih. Tudi po epidemiji bo zato treba ohraniti višje ravni javnih izdatkov za zdravstvo in zagotoviti dolgoročno vzdržno financiranje zdravstvenega sistema in dolgotrajne oskrbe (DO). V državah z zdravstvenimi sistemi, ki se pretežno financirajo iz prispevkov aktivnega prebivalstva in so zato bolj ranljivi z vidika nihanj v plačah in zaposlenosti, pa je treba razmisliti tudi o dolgoročno bolj vzdržni strukturi virov financiranja zdravstvenega sistema (UMAR, 2019a).

Slovenija je v epidemijo vstopila s finančno in kadrovsko podhranjenima sistemoma zdravstva in DO. Leta 2019 je glede na celotne izdatke za zdravstvo na prebivalca dosegala 89 % povprečja držav EU¹ in le 68 % povprečja starih članic EU (EU-14), ki se uvrščajo med gospodarsko razvitejše države (gl. kazalnik 3.6). Še bistveno bolj je zaostajala pri DO, ki lahko pomembno prispeva k zmanjšanju potreb po koriščenju zdravstvenih storitev: javni izdatki na prebivalca so dosegli le 62 % povprečja EU in le 37 % povprečja EU-14 (gl. kazalnik 3.7). Posledice pomanjkanja finančnih virov se kažejo v kadrovski podhranjenosti, dolgih čakalnih dobah in neizpoljenih potrebah po zdravstvenih storitvah (gl. kazalnik 3.4) in po DO (UMAR, 2021a). V zdravstvu je največji problem pomanjkanje zdravnikov na primarni ravni in diplomiranih medicinskih sester na vseh ravneh zdravstvene dejavnosti; v bolnišnicah še zlasti na najbolj zahtevnih oddelkih in enotah intenzivne terapije, kljub okrepljenemu zaposlovanju.² V domovih za starejše so kadrovski standardi že vrsto let prenizki, ker se povečuje delež oskrbovancev, ki potrebujejo najbolj zahtevno nego. Premalo je medicinskih sester, ki bi bile usposobljene za delo s starejšimi in krhkimi bolniki, in močno primanjkuje negovalnega kadra. Pomanjkanje kadrov se odraža tudi v mednarodni primerjavi obsega zaposlenosti v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva,³ ki je bistveno nižji kot v večini članic EU in OECD (OECD, 2021i, str. 202).

Za obvladovanje kadrovskih razmer med epidemijo je bilo uvedenih več začasnih ukrepov, dolgoročno pa povečanje odpornosti zdravstvenega sistema zahteva ustrezno načrtovanje delovne sile v zdravstvu in izboljšanje pogojev za delo. Glavni začasni ukrepi so bili premeščanje kadrov, dodatki k plači, oskrba na daljavo, začasna aktivacija upokojenega kadra in prostovoljno delo. Epidemija pa je podobno kot v drugih državah razkrila potrebo po iskanju dolgoročnih rešitev za pomanjkanje zdravstvenega kadra. Med predlogi so: priprava modelskih projekcij delovne sile v zdravstvu tako z vidika obsega kot strukture; dodatno usposabljanje zdravstvenega osebja za delo z novimi digitalnimi tehnologijami; usposabljanje za delo s starejšimi multimorbidnimi bolniki;⁴ izboljšanje pogojev za delo ter uvajanje spodbud, ki bi v poklic pritegnile več mladih (OECD/EOHSP, 2021b).

Med zelo pomembnimi kratkoročnimi ukrepi za povečanje odpornosti zdravstvenega sistema je tudi cepljenje proti covidu-19. Cepljenje uspešno preprečuje težji potek bolezni in zmanjšuje smrtnost (OECD, 2022a). Države z večjim deležem cepljenega prebivalstva so imele v četrtem in petem valu manjši delež hospitaliziranih zaradi covid-19, kar omogoča tudi ohranjanje dostopnosti in delovanje zdravstvenega sistema za preostale bolnike, in manj umrlih bolnikov s covidom-19. V Sloveniji je bila do sredine marca 2022 dosežena le 68-odstotna precepljenost prebivalstva z dvema odmerkoma, kar je močno pod povprečjem držav EU (ECDC, 2022b).

Za financiranje zdravstva je bil tudi v letu 2021 zelo velik prispevek državnega proračuna namenjen pokrivanju stroškov, povezanih z epidemijo. Ministrstvo za zdravje je na podlagi interventne zakonodaje izvajalcem zdravstvene dejavnosti izplačalo kar za 306,9 mio kriznih dodatkov k plačam, pretežno zaradi potreb povečanega obsega dela mnogih zdravstvenih delavcev. Tudi zato je nujno zagotoviti boljšo kadrovsko pripravljenost za morebitne prihodnje krize in sistemsko urediti stabilno financiranje zdravstvenega sistema.⁵ Poleg tega je bilo iz

¹ Vir podatkov je Eurostat, toda upoštevano je navadno aritmetično in ne tehtano povprečje držav EU, ki ga sicer objavi Eurostat. V tehtanem povprečju se namreč odraža predvsem podatek velikih držav EU (Nemčije, Francije).

² Leta 2019 je bilo skupaj zaposlenih 21.464 medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov, kar je 28 % več kot v letu 2010. Prav tako je bilo število zaposlenih v zdravstveni negi na 1.000 prebivalcev (10,3) najvišje v zadnjih dvajsetih letih, s čimer je Slovenija presegla povprečje OECD (8,8) in EU (8,4), še vedno pa močno zaostaja po številu diplomiranih medicinskih sester (OECD, 2021i; OECD/EOHSP, 2021b).

³ Gre za obseg zaposlenosti v dejavnosti P po nacionalnih računih. To je torej širša kategorija od medicinskih sester, ker so vanjo zajeti tudi vsi drugi zaposleni v tej dejavnosti: pomožno administrativno osebje, streljnice, socialne oskrbovalke, socialne delavke, fizioterapevti, delovni terapevti in vsi drugi.

⁴ Bolniki, ki imajo hkrati več bolezenskih stanj.

⁵ V tem so vključeni dodatki po 55. členu ZZUOOP; dodatki za delo z bolniki s covidom-19 (56. člen ZZUOOP in 33. člen ZIUPOPĐVE); dodatki po 87. členu ZIUPOPĐVE (plačna skupina J v dejavnostih zdravstva); dodatki za dijake in študente 88. čl. ZIUPOPĐVE; dodatki za direktorje 125.

državnega proračuna izvajalcem zdravstvenih storitev posredno prek ZZSZ izplačanih še 211,4 mio EUR za kritje različnih stroškov v zvezi s preprečevanjem širjenja epidemije,⁶ tudi odhodki ZZSZ iz naslova bolezni covid-19, ki so znašali 293 mio EUR,⁷ so bili deloma pokriti s transferjem iz državnega proračuna (179,1 mio EUR). ZZSZ je leto zaključil s presežkom v višini 120 mio EUR, k ugodnemu rezultatu pa so poleg proračunskega transferja prispevali višji prihodki od prispevkov, ki so bili posledica ugodnih gibanj na trgu dela in tudi povišane rasti plač v javnem sektorju zaradi izplačil dodatkov med epidemijo.⁸

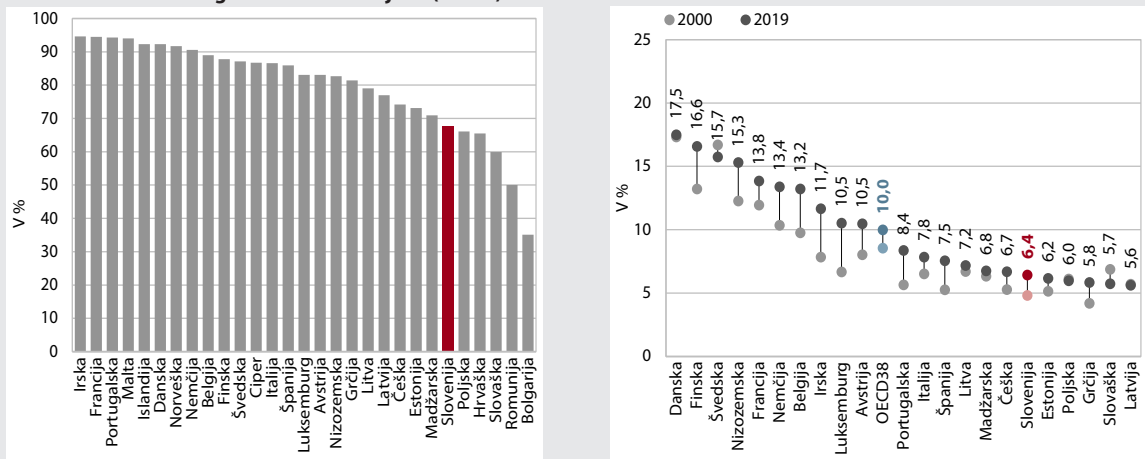
Za povečanje odpornosti zdravstvenega sistema so v naslednjih letih predvidena sredstva v okviru Načrta za okrepanje in odpornost (NOO), pa tudi obsežni nacionalni viri za investicije, na podlagi posebnega zakona.

Predvidena sredstva v NOO do leta 2026 znašajo 225 mio EUR, od tega bo 110 mio EUR investicij v infrastrukturo za obravnavo infekcijskih bolezni ter za krepitev primarne ravni zdravstvenega varstva, 83 mio pa za digitalizacijo. Ukrepe na področju zdravstvenega sistema, med njimi tudi spremembe krovnega Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, predvideva tudi reformni del NOO, ukrepi na področju zdravstva pa se bodo dopolnjevali z vlaganji v sistem DO (79 mio EUR iz socialne komponente NOO) in izvajanjem Zakona o dolgotrajni oskrbi (gl. Okvir 9). Oktobra 2021 je Vlada RS sprejela tudi Zakon o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v zdravstvo v obdobju 2021–2031, ki predvideva nekaj več kot 2 mrd EUR proračunskih sredstev.⁹ Cilj je vzpostaviti najpomembnejše operativne zmogljivosti za povečanje odpornosti sistema na primarni, sekundarni in terciarni ravni ter za povečanje vpisnih mest v znanstveno-izobraževalnih zavodih. Sredstva bodo namenjena javnim zdravstvenim zavodom, izobraževalnim zavodom s področja zdravstva ter negovalnim bolnišnicam in negovalnim domovom v okviru sistema DO (ZZSISZ, 2021).

Digitalna preobrazba zdravstvenega sistema se je v Sloveniji začela že pred epidemijo, po načrtih naj bi se pospešeno nadaljevala tudi v naslednjih letih.

V okviru projekta eZdravje, ki je potekal v obdobju 2008–2015, so bili uvedeni elektronski recepti, elektronsko naročanje (elektronske napotnice in spletna rezervacija terminov) ter več drugih digitalnih rešitev, kar je ob izbruhu epidemije omogočilo uvajanje dostopa do zdravstvenih storitev na daljavo (glej tudi poglavje 3.2). Glavni cilji nadaljnje digitalizacije zdravstva do leta 2026 pa so: uvedba celovitega e-zdravstvenega kartona za bolnike, digitalizacija predpisovanja zdravil, uvajanje novih digitalnih storitev, vključno z zdravjem na daljavo (telemedicina); povezava in hitrejša izmenjava podatkov na vseh ravneh zdravstvenega varstva ter uporaba IKT za komuniciranje z bolniki; uvedba varnejše izdaje zdravil z uporabo robotov v bolnišnicah, spremljanje zdravstvene oskrbe na podlagi učinkov, vzpostavitev spletnega okolja za upravljanje ključnega zdravstvenega kadra ter uvedba govornih tehnologij za prostoročno delo zdravstvenih delavcev (MZ, 2022a; Vlada RS, 2022b).

Slika 43: Precepljenost prebivalstva je v Sloveniji nižja kot v povprečju EU (levo); hkrati je delež zaposlenih v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva zelo majhen (desno)

Vir: ECDC (2022b) in OECD (2021).

člen ZIUPOPDVE; dodatki za javna dela in zunanje izvajalce (86. člen ZIUPOPDVE); dodatki po 123. členu ZIUPOPDVE – KPJS (ZIUPOPDVE, 2020; ZUUOOP, 2020).

⁶ Za stroške testiranja in cepljenja proti covidu-19, distribucije zdravil, cepljenja proti gripi, telemedicine bolnikov s covidom-19 ter povračila različnih nadomestil za bolniško odsotnost.

⁷ Od tega 179,9 mio EUR za zdravstvene storitve in 113,1 mio EUR za nadomestila plač zaradi izolacije.

⁸ Več gl. ZZSZ (2022), poglavje 5.1.2. Učinki ukrepov za omilitev posledic epidemije na poslovanje ZZSZ.

⁹ Od leta 2021 do leta 2031 se vsako leto zagotovi določen znesek, in sicer od najmanj 127 mio v letu 2021 do največ 253 mio v letu 2026, potem pa se letni znesek postopoma znižuje do leta 2031. Skupaj v vseh letih naj bi znašal 2.093 mio EUR.

ne izkoristijo v celoti,¹³⁴ delež očetov, ki koristijo starševski dopust, pa je nizek (med 5 in 7 %). Tudi za pravico do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva se odločajo večinoma matere. Epidemija je pospešila prehod v delo na daljavo, ki načeloma omogoča lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, lahko pa pripelje do čezmerne delovne obremenitve, podaljšanja delovnega časa in težav pri odklopu od dela, kar negativno vpliva na zdravje in počutje delavcev ter njihovo zasebno življenje (EESO, 2021; EP, 2021d). Zato je bila januarja 2021 sprejeta Resolucija Evropskega parlamenta o pravici do odklopa od digitalnih orodij, vključno z IKT, za namene dela (gl. tudi poglavje 3.3).

Možnosti aktivnega in zdravega življenja so v Sloveniji zelo dobre, zaradi epidemije se je v zadnjih dveh letih poslabšal življenjski slog odraslih, močno pa se je zmanjšala tudi gibalna učinkovitost otrok.

V obdobju 2013–2017 se je zmanjšal delež prebivalcev, ki se ukvarjajo s športom (na okrog 50 %), a ostal večji kot v povprečju EU. Najmanj aktivne so bile osebe z nizkimi dohodki in starejši (Eurobarometer, 2018d). V prvem valu epidemije je prišlo do izrazitega poslabšanja telesne dejavnosti med mlajšimi moškimi (18–24 let), kar lahko pripišemo začasnemu zaprtju športnih rekreativnih središč in prepovedi kolektivnih športnih dejavnosti, na telesno dejavnost starejših (55–74 let, pri obeh spolih) pa epidemija ni imela večjega vpliva (Vinko in Pribaković Brinovec, 2021).¹³⁵ V drugem valu je bil vpliv na življenjski slog prebivalcev na splošno bolj negativen kot pozitiven.¹³⁶ Izobraževanje otrok na daljavo (gl. poglavje 2.1) in omejevalni ukrepi so zelo negativno vplivali tudi na telesni in gibalni razvoj otrok. Gibalna učinkovitost otrok je po desetletju izboljševanja leta 2020 močno upadla, čezmerna hranjenost in debelost otrok sta se zelo povečali; negativni trendi so se nadaljevali tudi spomladi 2021 (Fakulteta za šport, 2021; Starc idr., 2020) (gl. kazalnik 3.8). Ker sta aerobna vzdržljivost in gibalna učinkovitost otrok močno povezani z zdravjem in učno uspešnostjo, se bodo negativne posledice pokazale tudi v razvoju otrok (gl. poglavje 2.1). Udeležba prebivalcev v kulturnih dejavnostih, ki prispevajo k aktivnemu življenjskemu slogu, je bila leta 2017 v Sloveniji višja kot v povprečju EU (Eurobarometer, 2018b), a je epidemija močno zmanjšala možnosti takšnega udejstvovanja kot tudi socialnega vključevanja, družbene aktivnosti in medgeneracijskega povezovanja. Prav tako se je zmanjšala dostopnost drugih dejavnosti, ki spodbujajo medgeneracijsko sodelovanje in jih izvajajo medgeneracijski centri, Univerza za tretje življenjsko

obdobje in podobni, čeprav so se številne dejavnosti preselile na splet.

V Sloveniji prostovoljci opravijo več ur prostovoljskega dela kot v večini članic EU.

Prostovoljstvo ni samo pomoč drugim, ampak pozitivno vpliva tudi na prostovoljca. Številne dobre prakse kažejo, da prostovoljske izkušnje gradijo pozitivno samopodobo otrok, usmerjajo njihovo energijo v dobra dela ter krepijo socialni čut, prav tako s prostovoljstvom posamezniki pridobivajo nova znanja, ostajajo delovno aktivni in socialno vključeni tudi v primeru izgube službe ali upokojitve, kar pozitivno vpliva na psihično in fizično zdravje (Jamšek idr., 2015). V Sloveniji je delež prebivalcev, ki redno opravlja neplačano prostovoljsko delo leta 2016 (zadnji razpoložljivi podatki) presegal povprečje EU in se je v primerjavi z letom 2012 povečal.¹³⁷ Razmeroma visok obseg prostovoljskega dela je bil glede na druge članice opravljen tudi med epidemijo (Eurofound, 2020b).¹³⁸ Zaradi omejitvenih ukrepov so bile onemogočene ali okrnjene številne skupinske aktivnosti (medgeneracijske delavnice idr. aktivnosti za starejše, aktivnosti v mladinskih centrih, tabori za otroke in mladostnike idr.), v ospredje pa so bile postavljene nove oblike prostovoljskih del (pomoč pri šolanju na daljavo, pomoč v domovih starejših, prevozi zaposlenih v zdravstvenem sektorju brez lastnega prevoza, varstvo otrok ob zaprtju vrtcev idr.) (MJU, 2021d). Leta 2020 so prostovoljci znova največ dela opravili na področju socialne dejavnosti (skoraj 59 % vseh prostovoljskih ur), sledili sta področji vzgoje in izobraževanja nato področji kulture in umetnosti (Slovenska filantropija, 2021).

¹³⁴ Večina očetov (okoli 80 %) se odloči le za izrabo prvih 15 dni očetovskega dopusta.

¹³⁵ V raziskavo Z zdravjem povezan vedenjski slog 2020 je bilo vključenih 17.500 prebivalcev, starih 18–74 let. Izvajala se je od 11. maja do konca julija 2020 (Vinko in Pribaković Brinovec, 2021).

¹³⁶ Novembra 2021 je 35,7 % anketirancev poročalo, da so v zadnjih dveh tednih preživel več časa pred televizijo, računalnikom ali drugimi elektronskimi napravami kot pred pandemijo, 14,5 % jih je poročalo o pozitivnem vplivu epidemije na telesno dejavnost, bistveno več (32 %) pa o negativnem vplivu (Grom idr., 2021).

¹³⁷ V Sloveniji je neplačano prostovoljsko delo opravljal 34 % anketiranih (EU: 32 %), od tega 12 % redno (EU: 10 %) (Eurofound, 2016).

¹³⁸ Po podatkih drugega kroga raziskave, opravljene julija 2020, so v zadnjem mesecu pred anketiranjem prostovoljci v Sloveniji v povprečju opravili dve uri prostovoljskega dela na teden (EU: 1,4 ure), več od njih pa le prostovoljci na Cipru (2,7 ure). Meritev iz marca 2021 pa je pokazala, da se je število ur nekoliko zmanjšalo v večini držav EU (SLO: 1,4 ure; EU: 1 ura), več ur kot v Sloveniji pa so poleg Cipra (1,5 ure) opravili le na Hrvaškem (1,8 ure).

3.2 Dostojno življenje za vse

! Dostojno življenje za vse (razvojni cilj 3)

Dostojno življenje za vse generacije temelji na ustvarjanju razmer, v katerih bodo vsi ljudje lahko dostojno, enakopravno in odgovorno uresničili svoje danosti z aktivnostmi na različnih področjih. Glavne usmeritve SRS za doseganje tega cilja so usmerjene k: (i) zagotavljanju primerne ravni dohodka za dostojno življenje ter ohranjanje nizke dohodkovne in premoženjske neenakosti, (ii) oblikovanju vzdržnih sistemov socialne zaščite, varstvu ter zaščiti otrok, (iii) kakovosti bivalnega okolja, (iv) krepitevi sodelovanja, solidarnosti in prostovoljstva in (v) odpravljanju vseh oblik diskriminacije. Dostojno življenje je povezano z vključujočo in zdravo družbo, ki je prikazana v razvojnem cilju 1.

! Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 3:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja tveganja socialne izključnosti, v %	14,3 (2020)	21,9 (2020)	< 16*
Neenakost porazdelitve dohodka, razmerje kvintilnih razredov (80/20)	3,3 (2020)	5,2 (2020)	< 3,5
Izkušnje diskriminacije, v %	9 (2019)	16 (2020)	< 10

Opomba: * Tabela prikazuje stopnjo tveganja socialne izključnosti po novi metodologiji (gl. Okvir 7), cilj SRS je bil zastavljen po stari metodologiji, ki se od leta 2022 ne uporablja več. Evropska komisija skladno z akcijskim načrtom Evropskega stebra socialnih pravic z vladami in resornimi ministrstvi od maja 2021 usklajuje nove nacionalne cilje za stopnjo tveganja socialne izključnosti do leta 2030, ki bodo predvidoma potrjeni junija 2022.

Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev¹³⁹ se je po pospešeni rasti v obdobju 2016–2019 povečal tudi med epidemijo covid-19, na kar so sprva vplivali predvsem vladni ukrepi za omilitev posledic epidemije, leta 2021 pa tudi izboljšanje razmer na trgu dela. Zaradi gospodarske in finančne krize so se sredstva za zaposlene, ki so največji del dohodka, v obdobju 2009–2013 vidno znižala in skupaj z znižanjem socialnih prejemkov po letu 2012 močno vplivala na upad bruto razpoložljivega dohodka (Slika 44). Od leta 2014 se je z oživitvijo gospodarske aktivnosti, ki jo je spremljala rast zaposlenosti in plač, spet povečeval in leta 2016 prvič presegel raven iz leta 2008. Visoko rast, predvsem sredstev za zaposlene iz obdobja 2016–2019, so leta 2020 upočasnile gospodarske posledice epidemije covid-19. Poslabšanje razmer na trgu dela, ki je zaradi tega nastalo, je ublažilo sprejetje interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest, ki so preprečili zmanjšanje obsega sredstev za zaposlene, kljub izrazitemu upadu gospodarske aktivnosti (gl. tudi poglavje 1). Upad bruto razpoložljivega dohodka¹⁴⁰ pa so preprečili tudi različni protikoronski ukrepi; izplačila socialnih prejemkov so bila realno višja za desetino in so v strukturi dosegla največji delež po letu 2016.¹⁴¹ Zaradi nadaljevanja epidemije in omejitev pri poslovanju dejavnosti so se ukrepi za ohranjanje delovnih mest delno podaljšali tudi v leto 2021,

pridružili pa so se jim tudi nekateri dodatni za pomoč prebivalstvu.¹⁴² Ob tem so se razmere na trgu dela v letu 2021 izboljševale, kar je pozitivno vplivalo na rast sredstev za zaposlene.¹⁴³ Ob 0,9-odstotni rasti socialnih prejemkov in razmeroma visoki rasti raznovrstnega dohodka¹⁴⁴ se je tako bruto razpoložljivi dohodek leta 2021 realno povečal za 3,1 % (nominalno pa za 7,7 %). Rast razpoložljivega dohodka je vplivala tudi na rast mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, s čimer se je zmanjšal zaostanek za povprečjem EU¹⁴⁵ (kazalnik 3.12).

Materialna blaginja prebivalstva se počasi izboljšuje, a ostaja pod povprečjem EU; z njeno postopno rastjo se v strukturi izdatkov gospodinjstev znižujejo

¹⁴² Enkratni krizni dodatek najbolj ranljivim skupinam prebivalstva – izplačila dodatkov upokojevcem, študentom, kmetom in družinam, dodatek zaposlenim, katerih mesečna plača ne presega dvakratnika minimalne plače, ki so k decembrski plači prejeli 200 evrov dodatka (ZDUOP, 2021; ZIUPOPĐVE, 2020). Uvedeni so bili tudi novi boni, ki jih je mogoče koristiti v bolj prizadetih dejavnostih turizma, gostinstva, športa in kulture (ZIUPGT, 2021) in katerih veljavnost je bila podaljšana na konec junija 2022 (Sklep k ZIUOPGT, 2021); že podaljšana unovčljivost turističnih bonov iz leta 2020 pa je bila podaljšala še do konca junija 2022 (ZDUPŠOP, 2021).

¹⁴³ Število brezposelnih se je leta 2021 znižalo za 12,6 %, povprečna bruto plača pa je bila višja za 6,1 %.

¹⁴⁴ Na kar so vplivali tudi interventni ukrepi na področju bruto raznovrstnega dohodka: izplačila temeljnega mesečnega dohodka za samozaposlene, delno povračilo izgubljenega dohodka zaradi karantene ali višje sile, delno povračilo nekritih fiksnih stroškov, povračilo stroškov v zvezi z izvedbo hitrih testov. Prav tako je bila uvedena pomoč bolj prizadetim dejavnostim v obliki pomoči za financiranje regresa za letni dopust in delnega povračila nekaterih stroškov (stroški organiziranja srečanj in dogodkov, stroški za produkcijo filmov in avdiovizualnih del ter stroški žičniških naprav).

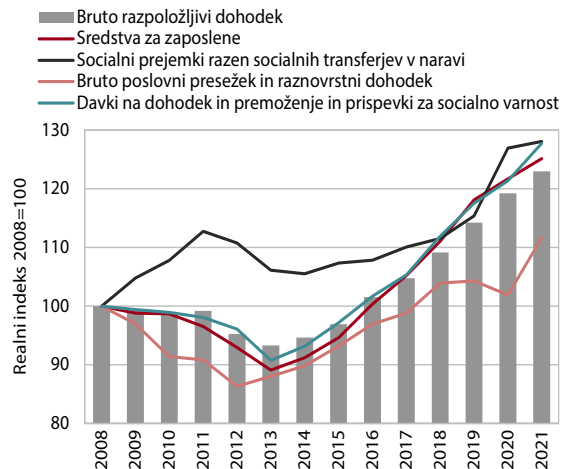
¹⁴⁵ Zaostanek mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka v SKM za Avstrijo, ki ima za Luksemburgom najvišjo mediano, je leta 2020 znašal 27 %, kar je 7,5 o. t. manj kot leta 2017.

¹³⁹ Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev zajema bruto prihodek gospodinjstev iz zaposlitev, socialnih prejemkov v denarju, poslovnih presežkov ter raznovrstnih dohodkov in lastnine, zmanjšane za prispevke in davke.

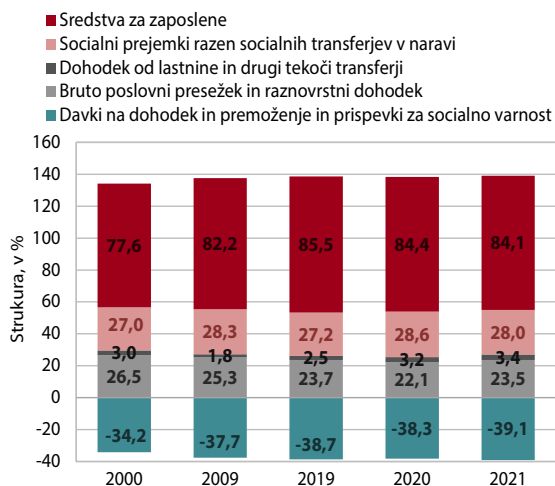
¹⁴⁰ Leta 2020 je imela Slovenija četrto največjo rast bruto razpoložljivega dohodka v EU: v 12 članicah se je povečal, v 12 pa znižal, za tri še ni podatka.

¹⁴¹ Za podrobnejšo vsebino preteklih ukrepov gl. UMAR (2021c).

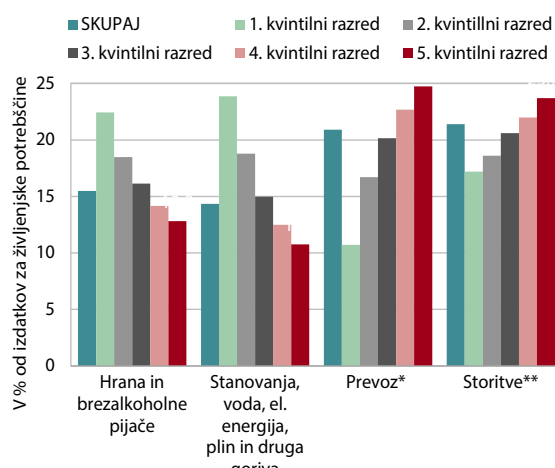
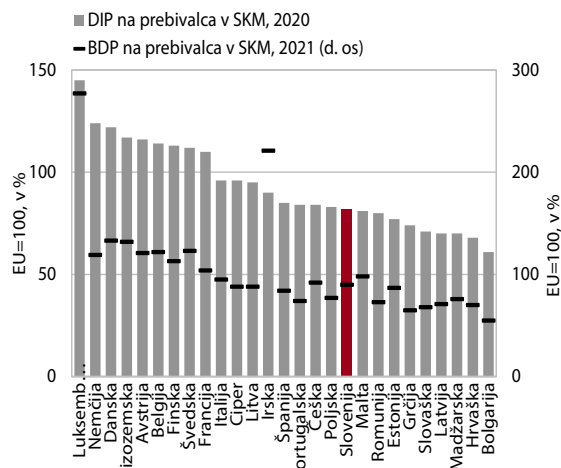
Slika 44: Bruto razpoložljivi dohodek se je ob pomoči ukrepov vlade med epidemijo še povečal

Vir: SURS (2022), preračuni UMAR.

Slika 45: Materialna blaginja še zaostaja za povprečjem EU (levo); gospodinjstva v spodnjih dveh dohodkovnih kvintilnih razredih so leta 2018 največji delež izdatkov namenila za stanovanje, preostala pa za prevoz (desno)

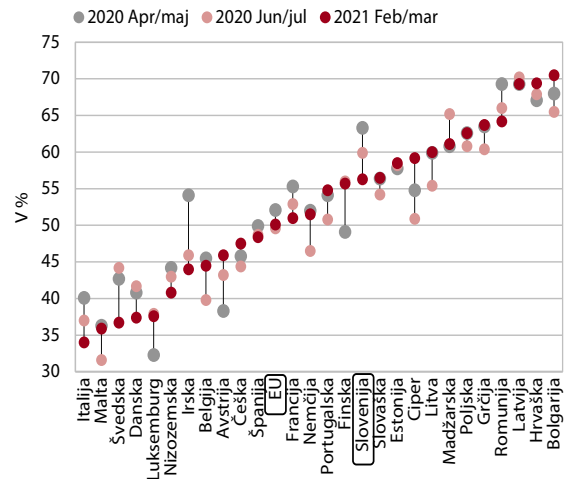
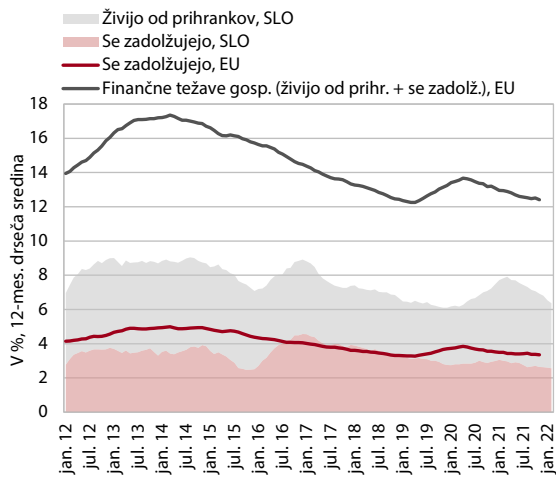
Vir: Eurostat (2022), SURS (2022b), preračuni UMAR. Opomba: V izdatkih za življenjske potrebščine je zajeta tudi denarna vrednost lastne proizvodnje, ni pa izdatkov, ki niso del potrošnih izdatkov (izdatki, povezani z nakupom ali prenavo stanovanja, hiše in različni drugi izdatki). * V prevoz je vključen nakup prevoznih sredstev, proizvodov in storitev za osebna vozila in prevoznih storitev. ** Storitve zajemajo skupine komunikacije, rekreacija in kultura, izobraževanje ter restavracije in hoteli, pri čemer posamezne kategorije vsebujejo tudi posamezne dobrine (na primer v komunikacijah je nakup naprav).

izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine, naraščajo pa izdatki za storitve. Materialno blaginjo prebivalstva merimo z dejansko individualno potrošnjo (DIP) na prebivalca v SKM in z BDP na prebivalca v SKM.¹⁴⁶ Po DIP na prebivalca v SKM se je Slovenija med

članicami EU že dalj časa uvrščala okrog 18. mesta, leta 2020 je za povprečjem EU zaostala za 18 %, podobno kot Poljska in Malta. Po BDP je leta 2021 zaostala še za 10 %, kar je najmanj po letu 2008, s čimer se je uvrstila tik za Češko ter pred Ciprom in Litvo (Slika 45 levo). Materialna blaginja se je v nekaterih članicah zaradi epidemije močno poslabšala (najbolj v Španiji), v redkih članicah pa vidneje izboljšala (najbolj v Luksemburgu, na Irskem in Danskem); Slovenija sodi v skupino držav, kjer je napredek razmeroma majhen, a stalen in stabilen. S postopno krepitvijo materialne blaginje se spreminja tudi struktura izdatkov gospodinjstev: v obdobju 2012–2018 se je zmanjšal delež izdatkov za hrano in osnovne življenjske dobrine, povečal pa delež za storitve. Do leta 2021 so gospodinjstva v prvih dveh kvintilnih razredih

¹⁴⁶ DIP na prebivalca v SKM meri materialno blaginjo gospodinjstev. Sestavljena je iz blaga in storitev, ki jih posamezniki dejansko potrošijo. Ko DIP na prebivalca, izražen v nacionalni valuti posamezne države, delimo s paritetno kupne moči za državo, dobljen rezultat nevtralizira učinek razlik v ravni cen in izraža dejanski obseg DIP v skupni ravni cen. DIP na prebivalca v SKM so tako prilagojeni za razlike v cenah in izraženi v razmerju do povprečja EU (EU = 100). Kazalnik BDP na prebivalca v SKM je merilo gospodarske razvitosti države. Položaj držav je glede na ta kazalnik podoben kot pri kazalniku DIP na prebivalca v SKM, vendar so razlike med državami bistveno večje (Čakarević in Stanojević, 2021; Stanojević in Čakarević, 2021).

Slika 46: V Sloveniji so se finančne težave gospodinjstev* konec leta 2020 pokazale v večji porabi prihrankov (levo); nizka subjektivna ocena finančne vzdržnosti gospodinjstev se je med epidemijo izboljšala, a ostaja slabša kot v povprečju EU (desno)**

Vir: EK (2021), (SURS, 2022a), mesečna anketa o mnenju potrošnikov, Eurofound (2020b, 2020a, 2021a). Opomba: * Delež gospodinjstev, ki se zadolžujejo ali živijo od prihrankov. ** Delež anketiranih brez prihrankov ali s prihranki, s katerimi bi zdržali manj kot tri mesece.

največji delež izdatkov namenila za hrano, od leta 2018 (zadnji podatek) pa za stanovanje (Slika 45 desno), gospodinjstva v preostalih treh kvintilnih razredih so največji delež izdatkov namenila za prevoz in nekatere storitve. Gospodinjstva v petem kvintilnem razredu so leta 2018 porabila 3,6-krat več sredstev za življenjske potrebščine kot gospodinjstva v prvem kvintilnem razredu.

Gospodinjstva v Sloveniji so se v obdobju 2016–2019 zadolževala bolj kot v povprečju EU, ob nastopu epidemije leta 2020 pa so predvsem povečala porabo prihrankov; finančni položaj gospodinjstev se je v letu 2021 po različnih kazalnikih vidneje izboljšal. Pred epidemijo se je s finančnimi težavami (zadolževanje ali življenje od prihrankov) srečevalo manj gospodinjstev kot v preteklem desetletju, med njimi pa so prevladovala tista iz spodnjih dveh dohodkovnih kvartilnih razredov. Finančne težave so se gospodinjstvom zaradi epidemije najbolj zaostrele konec leta 2020 in v začetku leta 2021, reševala pa so jih pretežno s porabo svojih prihrankov (glej Slika 46 levo). Do začetka leta 2022 so se že vrnila na raven iz konca leta 2019. Evropska komisija (2021) je Slovenijo uvrstila med šest članic, v katerih so se finančne težave spodnjega dohodkovnega kvartilnega razreda gospodinjstev v obdobju med tretjim četrtletjem 2020 in 2021 znatno zmanjšale (za 4,6 o. t.; največ v Belgiji, za 26,4 o. t. in na Nizozemskem, za 10,0 o. t.), znatno poslabšanje pa je bilo na Madžarskem (za 14,4 o. t.) (kazalnik 3.16). Subjektivna ocena finančne vzdržnosti gospodinjstev v Sloveniji, ki že vrsto let zaostaja za večino članic in povprečjem EU (glej Slika 46 desno), se je med epidemijo izboljšala bolj kot v povprečju EU. Tudi prvičasni podatki za EU-SILC 2021 kažejo, da se je ocena finančnega položaja gospodinjstev, ki težko ali zelo težko preživijo mesec, znatneje popravila (za 7 o. t.

glede na leto 2020) kot tudi gospodinjstev z manjšimi finančnimi težavami (za 6 o. t. glede na leto 2020) (R. T. Inglič idr., 2022). Leta 2020 je 48 % gospodinjstev dokaj lahko ali s lahkoto preživelo mesec, leta 2021 pa 61 % (R. T. Inglič idr., 2022).

Dohodkovna neenakost je med najnižjimi v EU, po merilih premoženjske neenakosti pa se Slovenija uvršča okoli sredine držav EU, ki so članice OECD.

Razmerje med spodnjim in zgornjim kvartilnim razredom dohodkov je leta 2020¹⁴⁷ znašalo 3,3 (Eurostat, 2022), kar je najnižje od leta 2009 in še naprej med najnižjimi v EU¹⁴⁸ ter v okviru cilja SRS 2030 (manj od 3,5; kazalnik 3.10). Nizko dohodkovno neenakost v Sloveniji, ki jo zagotavljajo sistem progresivne obdavčitve dohodnine in deloma tudi socialni transferji, že vrsto let kaže tudi Ginijev količnik. Ta je leta 2020 znašal 0,235, kar je za Slovaško druga najnižja vrednost v EU. Premoženjska neenakost¹⁴⁹ je v večini držav večja od dohodkovne, delež premoženja, s katerim razpolagajo višji dohodkovni razredi, je precej večji od deleža dohodka. Podatki za leto 2017 (oziroma zadnje razpoložljivo leto) so pokazali, da je imelo v državah OECD 10 % najbogatejših gospodinjstev okoli polovice premoženja, kar je dvakrat toliko, kot velja za razpoložljivi dohodek. V Sloveniji je imelo 10 % najbogatejših 44 % premoženja in 19,9 % dohodka (OECD, 2022; Eurostat, 2022).

¹⁴⁷ Raziskava EU-SILC 2020 je temeljila na dohodkih iz leta 2019, zato rezultati ne odražajo vpliva epidemije na dohodkovno neenakost v Sloveniji.

¹⁴⁸ Leta 2020 je bilo nižje razmerje med spodnjim in zgornjim dohodkovnim kvartilnim razredom le na Slovaškem (3,0) (Eurostat, 2022).

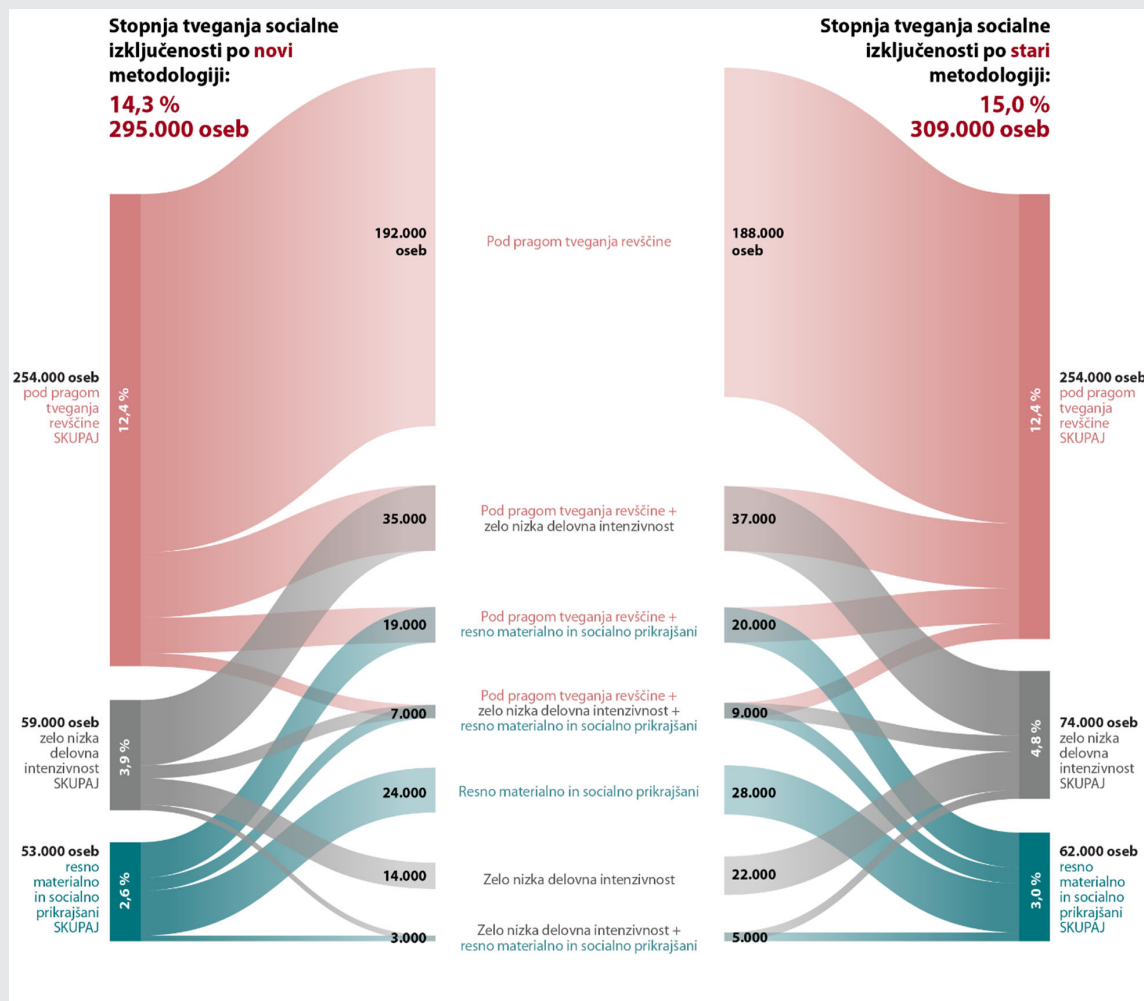
¹⁴⁹ Premoženjska neenakost se meri z razmerjem med povprečnim neto premoženjem in mediano tega ali z deležem premoženja, ki ga imajo v lasti tisti na vrhu distribucije (10 %, 5 % oziroma 1 % najbogatejših) (OECD, 2018d).

Okvir 7: Nova metodologija spremljanja stopnje tveganja socialne izključenosti v EU

Leta 2021 sta začela Eurostat in Evropska komisija uporabljati novo metodologijo za izračun socialne izključenosti. Z letom 2022 tudi v poročilu o razvoju uporabljamo novo metodologijo, ki so jo Eurostat in nacionalne statistike članic EU na terenu v okviru raziskave EU-SILC izvajali že od leta 2015, rezultate pa objavili leta 2021. Nova metodologija ni primerljiva s staro, ki je imela podatke za obdobje 2005–2020 in smo jo doslej uporabljali v naših poročilih. Od treh kazalnikov, ki sestavljajo stopnjo tveganja socialne izključenosti, ostaja nespremenjena samo stopnja tveganja revščine z dostopnimi podatki vse od leta 2005, preostala dva kazalnika pa sta se spremenila in sta dostopna od leta 2015. Na osnovi nove metodologije so bili leta 2021 določeni tudi cilji akcijskega načrta evropskega stebra socialnih pravic, ki do leta 2030 v EU načrtujejo znižanje tveganja socialne izključenosti za vsaj 15 milijonov oseb (od tega vsaj 5 milijonov otrok) (gl. UMAR, 2021a), nacionalni cilji pa bodo predvidoma usklajeni do junija 2022.

Stopnja materialne in socialne prikrajšanosti ter stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti se merita s trinajstimi elementi prikrajšanosti. Poleg spremembe imena kazalnika, kjer se je materialni dodala tudi socialna prikrajšanost, kazalnik po novi metodologiji meri trinajst elementov prikrajšanosti. Prvim šestim

Slika 47: Stopnja tveganja socialne izključenosti EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019) po novi metodologiji (levo) in po stari metodologiji (desno)

Vir: SURS (2022), raziskava EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019). Opomba: raziskava EU-SILC 2020 ni povsem primerljiva s preteklimi raziskavami, saj je bil del izveden pred epidemijo (v prvih dveh mesecih leta 2020), zaključila pa se je pozneje kot običajno; gl. Ingličar idr. (2021). S podobnimi težavami so se soočale vse članice EU. O metodoloških ovirah EU-SILC gl. UMAR (2021a) in Guio idr. (2021).

elementom prikrajšanosti,¹ ki so se merili že po stari opredelitvi, je bilo dodanih sedem novih elementov,² trije stari pa so se opustili.³ V izračun materialne in socialne prikrajšanosti so po novi opredelitvi vključene tiste osebe, ki so prikrajšane pri vsaj 5 od 13 elementov, v izračun resne materialne in socialne prikrajšanosti pa osebe, prikrajšane pri vsaj 7 od 13 elementov.

Stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti se po novi opredelitvi meri za prebivalstvo do 64. leta starosti, spremenil pa se je tudi izračun kazalnika. Po novi metodologiji izračun upošteva starostno skupino 0–64 let (prej 0–59 let) ter ne vključuje več določenih skupin, ki niso aktivne na trgu dela: a) gospodinjstva, v katerih živijo samo študenti (trenutni status aktivnosti), stari 18–24 let; b) gospodinjstva, v katerih živijo samo osebe, starejše od 64 let, c) upokojenci (trenutni status aktivnosti) ali osebe, ki prejemajo (starostno ali invalidsko) pokojnino, ter d) neaktivne osebe (trenutni status aktivnosti), stare 60–64 let, ki živijo v gospodinjstvu, v katerem so glavni vir dohodka pokojnine.

¹ Šest elementov prikrajšanosti, ki so se uporabljali v stari opredelitvi in ostajajo tudi v novi: zmožnost 1) pokritja nepričakovanih stroškov, 2) plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3) privoščiti si ustrezno prehrano, 4) rednega odplačevanja posojil, hipotek oziroma zamude pri tem, 5) zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6) imeti osebni avtomobil.

² Novi elementi so: zmožnost 7) zamenjave obrabljenega ali poškodovanega pohištva; 8) zamenjave ponošenih oblačil z novimi; 9) vsaj dveh parov primernih čevljev za različne vremenske pogoje; 10) druženja s prijatelji/družino/sorodniki ob pijači/obroku vsaj enkrat na mesec; 11) rednega udeleževanja plačljivih prostočasnih aktivnosti; 12) vsakotedenske porabe manjšega zneska denarja zase; 13) dostopa do interneta od doma.

³ Med temi elementi so bili: 7) imeti barvno TV, 8) imeti telefon (mobitel), 9) imeti pralni stroj.

Stopnja tveganja socialne izključenosti¹⁵⁰ se je leta 2020 nekoliko zvišala, pri čemer rezultati raziskave EU-SILC 2020 še ne odražajo vpliva epidemije na življenjske pogoje. Stopnja tveganja socialne izključenosti se je v obdobju 2015–2019 postopoma zniževala in bila v mednarodni primerjavi nizka. Po zadnji raziskavi EU-SILC 2020, ki je bila narejena na dohodkih iz leta 2019, anketa pa je zajela le del prvega vala epidemije,¹⁵¹ je bilo tveganju socialne izključenosti izpostavljeno 295.000 oseb (Slika 48 levo). Zvišali sta se stopnja tveganja revščine ter stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti (vsaka 0,4 o. t.), stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti pa se je znižala (za 0,4 o. t.) in ostaja že četrto leto najnižja v EU, medtem ko je za osebe pred upokojitvijo (stare 60–64 let) nad povprečjem EU. Stopnja tveganja socialne izključenosti se je povečala za vse starostne skupine, a ostala za otroke in mlade najnižja v EU, za odrasle druga najnižja v EU (za Češko), bolj kot v povprečju EU pa so ji že vrsto let izpostavljeni starejši od 65. let, najbolj ženske nad 75. letom starosti (30,4 %; EU: 24,9 %), kar je največ v zadnjih petih letih (kazalnik 3.9 in Slika 48 levo). Tudi materialni položaj upokojencev ostaja v primerjavi z zaposlenimi slabši kot v povprečju EU in zmanjšuje možnosti za njihovo socialno vključenost (gl. UMAR, 2021). Že več let je blizu povprečja EU tveganje socialne izključenosti nizko izobraženih oseb, najemnikov stanovanj in drugih ranljivih skupin (gl. UMAR, 2021a).

Stopnja tveganja revščine¹⁵² je bila v obdobju 2017–2020 med nižjimi v EU, vendar visoka za nekatere ranljive skupine, izrazito nad povprečjem EU pa za starejše osebe in enočlanska gospodinjstva, predvsem samskih žensk. Po raziskavi EU-SILC 2020, ki je temeljila na dohodkih iz leta 2019, je stopnja tveganja revščine nekoliko porasla (na 12,4 %; EU: 17,1 %), pod pragom tveganja revščine je živelo 254.000 oseb.¹⁵³ Bolj kot v povprečju EU so bili tveganju revščine izpostavljeni stari 60 let in več, zlasti ženske. Glede na vrsto gospodinjstva so bolj kot v povprečju EU revščino tvegala enočlanska gospodinjstva, pri čemer je bilo tveganje za samske ženske veliko večje kot za samske moške, oba kazalnika pa krepko nad povprečjem EU. Slovenija se je glede na tveganje revščine otrok že nekaj let zapored uvrščala med države z najnižjimi stopnjami – v letu 2020 sta se pred njo uvrstili le Madžarska in Danska. V primerjavi z EU so tveganju revščine manj izpostavljena veččlanska gospodinjstva, gospodinjstva z otroki in gospodinjstva z odraslimi člani. Računsko sodišče (2021d), Varuh človekovih pravic (2021), IRSSV (2021) in devetnajst nevladnih organizacij (EAPN, 2021) pa opozarjajo na neuspešno obravnavo najbolj ogroženih in ranljivih skupin, katerih revščina in stiske se poglobljajo. Poleg nekaterih skupin z večjim tveganjem revščine, ki jih že več let zapored dokazujejo statistični podatki,¹⁵⁴ se revščina pogloblja tudi med nekaterimi prekarnimi delavci (delavci po avtorskih, podjemnih

¹⁵⁰ Stopnja tveganja socialne izključenosti je sestavljena iz: stopnje tveganja revščine (delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom manjšim od 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega dohodka), stopnje resne materialne in socialne prikrajšanosti (kazalnik 3.16 in Okvir 7) in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva, gl. Okvir 7). Osebe, ki sodijo v več dimenzij, se v skupnem številu štejejo le enkrat.

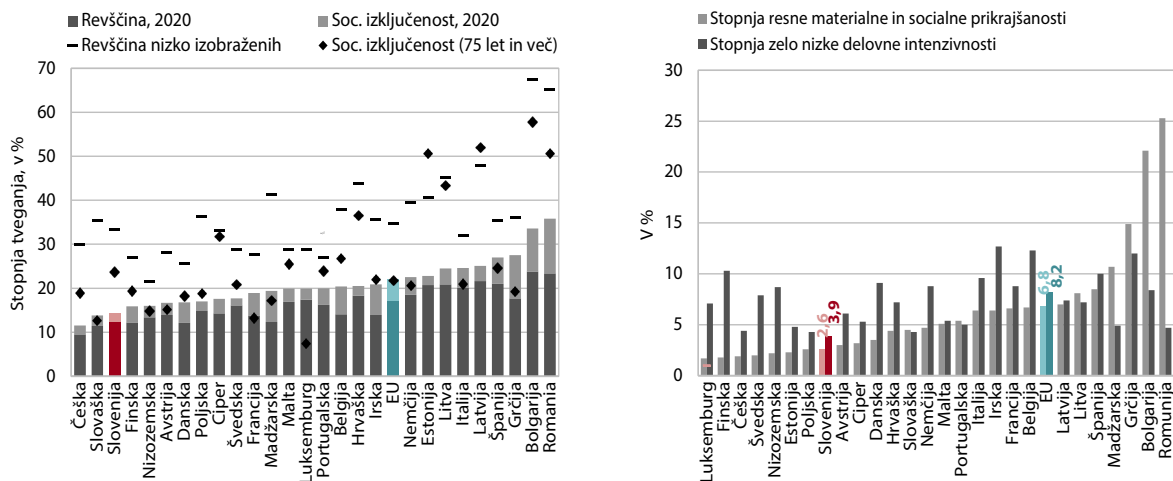
¹⁵¹ Podatki za leto 2020 niso popolnoma primerljivi s podatki iz prejšnjih let in le del podatkov zajame vpliv prvega vala epidemije, saj je bil del raziskave EU-SILC 2020 izveden pred prvim valom epidemije (januar–marec), drugi del (maj–september) pa se je zaključil pozneje kot običajno. Natančneje gl. Inglič idr. (2021).

¹⁵² Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom nižjim od praga tveganja revščine (t. j. 60 % nacionalne mediane ekvivalentnega dohodka).

¹⁵³ Med njimi je bilo največ oseb s statusom upokojenca (19,5 % od vseh upokojencev), sledile pa so delovno aktivne osebe (5 %), mladoletni otroci (10,5 %) ter brezposelni (43,4 %). Najmanj je bilo drugih nerazvrščenih in neaktivnih oseb (19,6 %).

¹⁵⁴ Predvsem starejše ženske, zlasti vdove in osebe z nizkimi pokojninami. Med ranljivejše skupine sodijo tudi nizko izobraženi, najemniki stanovanj ter otroci (nizko izobraženih staršev, s tujim državljanstvom in iz enostarševskih družin); gl. UMAR (2021a).

Slika 48: Stopnja tveganja socialne izključenosti in stopnja tveganja revščine kljub povišanju v letu 2020 ostajata med nižjimi v EU (levo), v spodnji polovici članic EU ostajata tudi stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti in stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti (desno)*

Vir: Eurostat, podatki EU-SILC 2020 (z dohodi iz leta 2019). Opomba: * Podatek za Italijo na obeh slikah za leto 2019, podatek za povprečje EU je ocena Eurostat.

idr. pogodbah), osebami z oviranostjo (Slika 49 desno) ter drugimi osebami, ki jih raziskave EU-SILC ustrezno ne zajamejo, na kar opozarjamo tudi v UMAR (2021a).¹⁵⁵ Računsko sodišče (2021d) je ugotovilo, da revščina v strateških dokumentih in predpisih ni enoznačno opredeljena ter da ministrstvo ni enoznačno zavzelo stališča, s katerimi ukrepi oziroma pravicami iz sredstev ministrstva izvaja preventivne in s katerimi kurativne ukrepe za njeno zmanjševanje.

Stopnja materialne in socialne prikrajšanosti¹⁵⁶ je po dolgoletnem upadanju v letih 2019 in 2020 ostala nespremenjena, stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti je leta 2020 nekoliko porasla, prvi začasni podatki za leto 2021 pa kažejo njeno precejšnje znižanje. V obdobju 2015–2019 sta se obe stopnji v Sloveniji zmanjšali bolj kot v povprečju EU (kazalnik 3.16). V prvi polovici leta 2020 se je ugoden trend prekinil v tretjini članic EU, pri čemer podatki le delno odražajo vpliv prvega vala epidemije.¹⁵⁷ V Sloveniji je stopnja materialne in socialne prikrajšanosti ohranila enako vrednost kot leta 2019, visoka je bila še naprej za stare 65 let in več, vendar pod povprečjem EU. Stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti pa je porasla (na 62.000 oseb), a ostala 2,6-krat nižja kot v povprečju EU (Slika 48 desno). Za otroke in mlade je že več let med

najnižjimi v EU, za starejše od 60. let pa na sredini članic, vendar pod povprečjem EU. Povečal se je tudi delež resno materialnih in socialno prikrajšanih enostarševskih gospodinjstev in družin z enim vzdrževanim otrokom, a ostaja bistveno nižji kot v povprečju EU. Leta 2020 se je nekoliko povečalo število gospodinjstev, ki so prejemale materialno in/ali denarno pomoč dobrodelnih organizacij. Prav tako se je v začetku leta 2021 povečalo število upravičencev do denarne socialne pomoči,¹⁵⁸ ki pa se je do začetka leta 2022 spustilo na predkrizne ravni (MDDSZ, 2021d). Začasni podatki EU-SILC 2021 kažejo, da se je stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti v letu 2021 močno znižala (z 2,6 % v letu 2020 na 1,6 % v letu 2021) (Inglič idr., 2022).

Izdatki za socialno zaščito¹⁵⁹ so nižji kot v povprečju v EU, a pomembneje vplivajo na zniževanje tveganja revščine, dolgotrajno revščino pa kljub temu tvegajo zlasti starejše ženske, samska gospodinjstva in nizko izobraženi. V deležu BDP so bili izdatki za socialno zaščito v obdobju 2008–2019 v povprečju za 4,9 o. t. nižji kot v EU, v SKM na prebivalca pa so v letu 2019 dosegli le 67,2 % povprečnih izdatkov EU. Pretežni delež izdatkov za socialno zaščito je v Sloveniji in EU namenjen za področji starost ter bolezen in zdravstveno varstvo (kazalnik 3.14). Izdatki za starost v zadnjih letih naraščajo zaradi usklajevanja pokojnin ter parcialnih popravkov pokojninskega zakona, ki nikakor ne morejo nadomestiti potrebne celovite pokojninske reforme, ki bi zagotovila dostojne pokojnine vsem ter ohranila vzdržnost javnofinančnih izdatkov za pokojnine. Socialni transferji

¹⁵⁵ Osebe, ki imajo težave z zasvojenostjo, so v institucionalnem varstvu, hendikepirane osebe, brezdomne osebe, osebe brez bančnega računa, digitalno nepismene osebe, osebe brez državljanstva, izbrisani idr.; natančneje gl. (UMAR, 2021a).

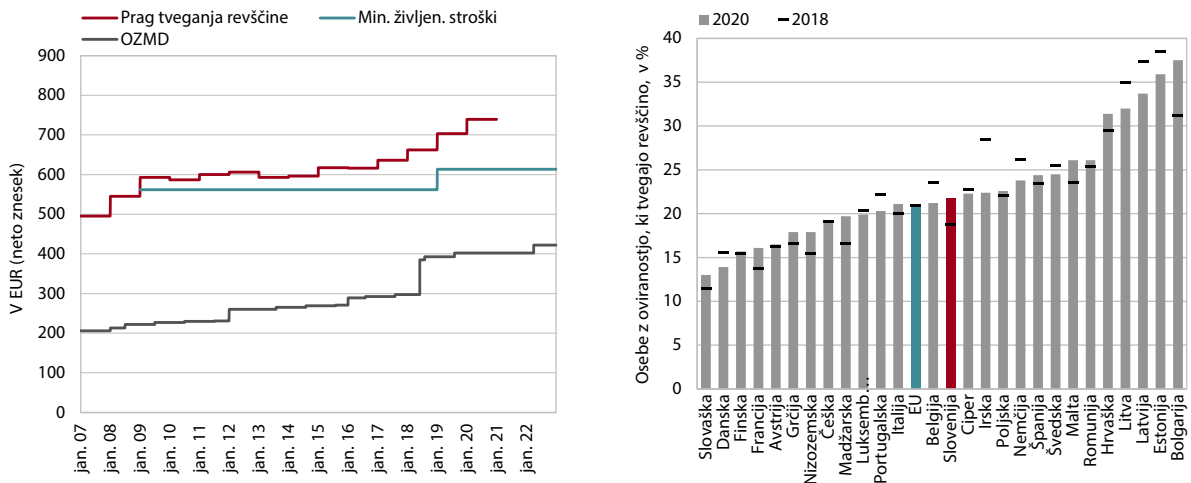
¹⁵⁶ Stopnja materialne in socialne prikrajšanosti je izmerjena pri najmanj petih, stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti pa pri najmanj sedmih od skupno trinajstih elementov prikrajšanosti, ki so predstavljeni v kazalniku 3.16 in Okvir 7.

¹⁵⁷ Raziskava EU-SILC 2020 ni povsem primerljiva s preteklimi raziskavami, saj je bil del izveden pred epidemijo, zaključila pa se je pozneje kot običajno (Inglič idr., 2021). S podobnimi težavami so se soočale vse članice EU zato Eurostat in SURS opozarjata na slabo primerljivost podatkov s preteklimi leti kot tudi med državami.

¹⁵⁸ Največje število upravičencev je bilo aprila 2021 (111.123 oseb), a se je do 1. januarja 2022 krepko zmanjšalo (na 86.712 oseb) (MDDSZ, 2021d).

¹⁵⁹ Po metodologiji ESSPROS izdatki zajemajo naslednje skupine: bolezen/zdravstveno varstvo, invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, družina/otroci, brezposelnost, nastanitev, druge oblike socialne izključenosti. Gl. tudi UMAR (2021a).

Slika 49: Razkorak med OZMD in pragom tveganja revščine se od zadnje določitve vrednosti OZMD leta 2018 povečuje (levo), v obdobju 2018–2020 se je povečal delež oseb z oviranostjo,* starih 16 let in več, ki tvegajo revščino (desno)

Vir: SURS (2022b), preračuni UMAR; Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019). Opomba: * Osebe z oviranostjo so pri Eurostatu (Global Activity Limitation Instrument – GALI) določene na podlagi samoocene dolgotrajne oviranosti pri opravljanju vsakdanjih aktivnosti kot posledica zdravstvenih težav. Desna slika: podatek za Italijo je za leto 2019. Podatek za povprečje EU je ocena Eurostata.

pomembno vplivajo na zniževanje revščine v Sloveniji, saj bi bila brez njih stopnja tveganja revščine skoraj dvakrat višja. Ob tem ostaja delež prebivalcev, ki se kljub socialnim transferjem ne uspejo izvit iz revščine, razmeroma velik: v dolgotrajni revščini¹⁶⁰ je leta 2020 živel 124.000 oseb. Tveganju dolgotrajne revščine so daljše obdobje bolj kot v povprečju EU izpostavljeni stari 65 let ali več (med njimi zlasti vdove in prejemnice nizkih pokojnin), enočlanska gospodinjstva ter osebe z nizko izobrazbo. Sredi leta 2021 je 60 % upokojencev prejelo starostno pokojnino v višini do 800 EUR, desetina pa v višini do 500 EUR, v obeh skupinah je bilo 58 % žensk (ZPIZ, 2021),¹⁶¹ do česar prihaja zaradi nizke pokojninske dobe zlasti pri starejših ženskah.

K zmanjšanju tveganja dolgotrajne revščine bi lahko prispevala ustrežnejša ureditev osnovnega zneska minimalnega dohodka (OZMD). Na tveganje dolgotrajne revščine vplivajo nizka intrageneracijska in intergeneracijska mobilnost¹⁶² ter nizek OZMD,¹⁶³ ki je določen znatno pod minimalnimi življenjskimi

stroški¹⁶⁴ in se po zakonu usklajuje vsakih šest let (Slika 49). V obdobju 2005–2018 je OZMD močno zaostajal za višino minimalnih življenjskih stroškov in praga tveganja revščine, s povišanjem sredi leta 2018 se je vrzel zmanjšala, a se bo do nove predvidene določitve vrednosti OZMD leta 2023 precej povečala. OZMD je namreč namenjen preživetju tistih oseb, ki si same tega zaradi najrazličnejših razlogov niso zmožne zagotoviti, njegova višina pa je pomembna, saj so nanjo vezani izračuni višine in upravičenost posameznih socialnih prejemkov.¹⁶⁵ S tem je OZMD kot makroekonomski stabilizator v času kriz in negotovosti (gl. UMAR, 2021a, str. 162–174) le delno učinkovit. Ob tem se poleg zapletene in zastarele zakonodaje, slabo delujočega informacijskega sistema, podhranjenosti in slabe usposobljenosti kadra na centrih za socialno delo sooča še z vrsto drugih pomanjkljivosti (višina, postopki določanja njegove višine, obseg, uporaba in povezanost z ukrepi za aktiviranje na trgu dela).

Huda stanovanjska prikrasnost in preobremenjenost s stanovanjskimi stroški sta prisotni predvsem v ekonomsko šibkejših gospodinjstvih, na slabšo kakovost življenja pa vpliva tudi slaba cenovna dostopnost stanovanj. Z vidika

¹⁶⁰ Stopnja dolgotrajnega tveganja revščine pokaže delež oseb, ki so bile pod pragom tveganja revščine v tekočem letu in vsaj še v dveh predhodnih letih od treh.

¹⁶¹ Konec januarja 2022 so se pokojnine izredno uskladile v različnih odstotkih za različne skupine upokojencev, kar je ugodno vplivalo na razporeditev pokojnin; gl. npr. ZPIZ (2022). Pokojnine so se uskladile v višini 3,5 % za upokojene do konca leta 2010, 1,7 % za upokojene leta 2011 in 1 % za upokojene od leta 2012 naprej (ZPIZ-2L, 2022).

¹⁶² Intrageneracijska mobilnost je sposobnost posameznika, da se v svojem življenju premika med socialno-ekonomskimi razredi. Intergeneracijska mobilnost je sposobnost družine, da se po eni ali več generacijah premakne na socialno-ekonomski lestvici (Eurofound, 2021g; IMF, 2020; OECD, 2018a). Slovenija se je leta 2020 po svetovnem indeksu socialne mobilnosti med 82. državami sveta uvrstila na 13. mesto; najbolje (4. mesto) po nizki dohodkovni neenakosti, najslabše (55. mesto) po visokem deležu nizko izobraženih brezposelnih oseb (IMF, 2020).

¹⁶³ OZMD je do 31. marca 2022 znašal 402,18 EUR mesečno, s 1. aprilom 2022 se je zvišal na 421,89 EUR mesečno.

¹⁶⁴ Leta 2020 je OZMD pri samski delovno neaktivni osebi dosegel le 35 % mediane ERD, pri družini z dvema vzdrževanima otrokoma in dvema delovno neaktivnima odraslima pa 48 % mediane ERD, s čimer so bile predvsem samske osebe močno oddaljene od praga tveganja revščine (60 % mediane ERD) (OECD, 2022c).

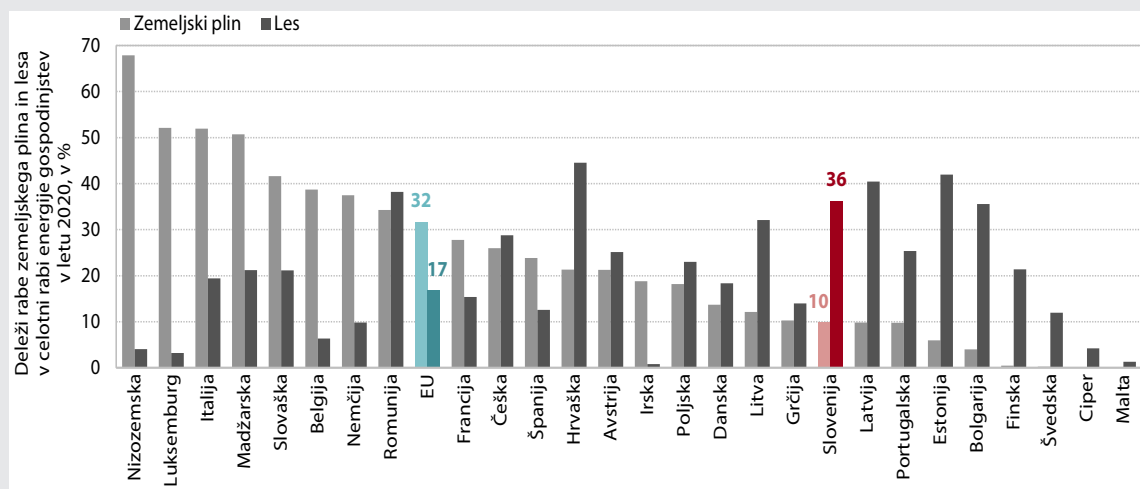
¹⁶⁵ Med te sodijo: varstveni dodatek, denarna socialna pomoč, izredna denarna socialna pomoč, posmrtnina, pogrebna, subvencija najemnine, državna štipendija, znižanje plačila vrtca, subvencija malice za učence in dijake, subvencija kosila za učence, oprostitev plačila socialnovarstvenih storitev, prispevek k plačilu družinskega pomočnika, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje.

Okvir 8: Vpliv rasti cen energentov na gospodinjstva v Sloveniji

Rast cen energentov leta 2021 na mednarodnih trgih je močno vplivala tudi na rast cen energentov in zaradi tega drugih življenjskih potrebščin v Sloveniji, ki se je v letu 2022 pod vplivom rusko-ukrajinskega vojaškega konflikta še pospešila. Zaradi visoke rasti cen energentov na svetovnem trgu so se cene energentov v CPI leta 2021 povišale za skoraj petino. K 4,9-odstotni inflaciji so prispevale 2 o. t., kar je največ v zadnjih 20 letih. K njihovi rasti so največ prispevale cene naftnih derivatov, pri katerih se cenovna gibanja na mednarodnih trgih najhitreje prenesejo v končne cene. Pogonska goriva, ki so namenjena predvsem prevozu, so bila medletno dražja za skoraj tretjino, rast cen kurilnega olja pa je bila tudi zaradi vnovične vzpostavitve regulacije nekoliko nižja (13,7 %). Izrazito, za 70 %, so se povišale cene toplotne energije. Jeseni 2021 so se začele krepiti tudi cene drugih energentov, ki sicer po naši oceni zaradi dolgoročnejših pogodbenih odnosov nekoliko manj sledijo cenovnim gibanjem na mednarodnih trgih. Cene plina so bile leta 2021 višje za več kot desetino, električne energije pa le za 1 %. Poleg napovedanih dvigov cen nekaterih distributerjev se je v letu 2022 že povišala omrežnina (Tarifne postavke, 2021), kar bo še dodatno okrepilo rast cen električne energije. Višje cene energentov posredno vplivajo tudi na druge cene, na primer na hrano, ki se je lani delno tudi zaradi tega podražila za 4 %. Rast cen energentov na mednarodnih trgih se je v prvem četrtletju letos predvsem zaradi rusko-ukrajinskega vojaškega konflikta še pospešila. Cene nafte vrste Brent so se tako v prvem četrtletju povišale za približno 35 %, cene plina na nizozemski borzi pa za skoraj 80 %, kar je vplivalo tudi na rast cen življenjskih potrebščin, ki se je v prvem četrtletju precej okrepila in bi bila brez upoštevanja začasnih ukrepov za blažitev posledic visokih cen energentov še višja.

Hitra rast cen energentov močno vpliva na najrevnejša gospodinjstva, ki za energijo namenjajo visok delež izdatkov; struktura porabe energentov v Sloveniji pa je z vidika izpostavljenosti rastočim cenam energentov na svetovnem trgu ugodnejša kot v EU. Gospodinjstva v Sloveniji so leta 2018 v povprečju za energijo¹ (brez upoštevanja prevoza²) porabila 5,3 % svojih izdatkov (EU: 4,2 %). Delež se je v obdobju 2012–2018 zmanjšal v Sloveniji in EU, leta 2020 pa vnovič povečal (na 5,8 % oziroma 4,3 %), kar je predvsem posledica razmeroma velikega upada skupnih izdatkov ob sočasnem stagniranju izdatkov za energijo. Precej višji delež za energijo v Sloveniji glede na povprečje EU namenjajo zlasti najrevnejša gospodinjstva oziroma prvi dohodkovni decilni razred (13,4 %, EU: 8,3 %) (EK, 2020b). Hkrati je povprečno (in tudi najrevnejše) slovensko gospodinjstvo manj izpostavljeno rastočim cenam na svetovnem trgu z vidika strukture porabe energentov, saj uporablja več lesa,³ ki je povečini domači vir in manj podvržen (substitucijskim) vplivom dražitve drugih energentov. Povprečno (in najrevnejše) gospodinjstvo v EU pa uporablja več zemeljskega plina.⁴

Slika 50: V primerjavi z EU slovenska gospodinjstva med energenti porabijo več lesa in manj zemeljskega plina

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

¹ Električna energija, plin in druga goriva znotraj postavke »stanovanja, voda, električna energija, plin in druga goriva«.

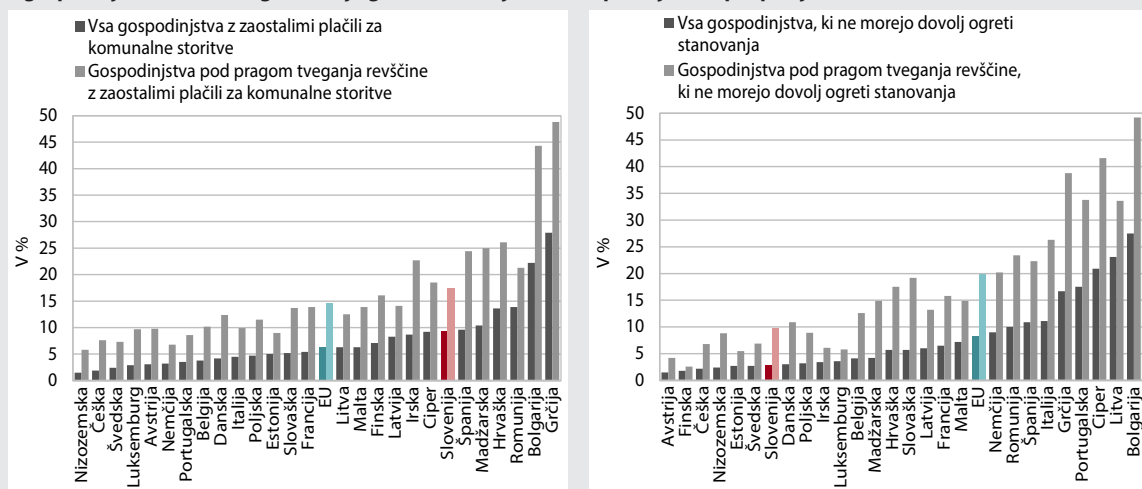
² Naraščanje cen pogonskih goriv lahko v Sloveniji prizadene predvsem gospodinjstva tretjega kvintilnega razreda, saj podatki iz leta 2018 kažejo, da so ta v strukturi svojih izdatkov največ porabila za prevoz, prav tako tudi gospodinjstva, vezana na dnevne migracije z avtomobilom.

³ Cene trdih goriv (lesnih peletov in briketov) so se v letu 2021 povišale za 1,4 %.

⁴ Najrevnejša gospodinjstva v Sloveniji poleg lesa porabijo tudi nekoliko več tekočih goriv, manj pa zemeljskega plina in toplotne energije. Električna ima povsod največji delež.

V gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine lahko rast cen energentov poveča težave z ohranjanjem primerno toplega stanovanja in zamujanje s plačilom položnic za komunalne storitve. Gospodinjstva z nizkimi dohodki ob pomanjkanju finančnih sredstev za preživetje pogosto zamujajo s plačilom položnic za komunalne storitve. Leta 2020 je s plačilom zamujala slaba desetina vseh gospodinjstev (9,4 %; EU: 6,2 %) oziroma 17,4 % gospodinjstev pod pragom tveganja revščine (EU: 14,6).⁵ Delež je že vrsto let v Sloveniji višji, a se zmanjšuje hitreje kot v povprečju EU. Najbolj ogrožena so enostarševska gospodinjstva pod pragom tveganja revščine z vzdrževanimi otroki. Leta 2020 jih je s plačilom zamujalo 39 % (EU: 18,2 %). Rast cen energentov lahko vpliva tudi na omejevanje pri ogrevanju stanovanj. Delež gospodinjstev, ki niso bila zmožna ohraniti primerno toplega stanovanja, je bil leta 2020 in v dolgoletnem povprečju v Sloveniji 2,8 % (EU: 8,2 %), veliko večji pa pri gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine (9,8 %), vendar pod povprečjem EU (20 %). Najbolj ranljiva so bila enočlanska gospodinjstva pod pragom tveganja revščine (12,5 %, EU: 19 %), med katerimi ni bilo bistvene razlike glede na starost. Leta 2020 se je delež glede na predhodno leto nekoliko zvišal, vendar je v primerjavi z letom 2010 upadel bolj kot v povprečju EU. Kar 30 % gospodinjstev pod pragom tveganja revščine je leta 2020 živelo v stanovanjih, kjer so imeli težave s streho, ki je puščala, z vlažnimi stenami, temelji, tlemi ali s trhlimi okenskimi okvirji ali tlemi (kazalnik 3.15), kar je tudi vplivalo na višje stroške za energijo.

Slika 51: V letu 2020 je bil delež gospodinjstev, ki so zamujala s plačilom položnic za komunalne storitve, višji (levo); delež gospodinjstev, ki niso mogla dovolj ogreti stanovanja (desno), pa nižji kot v povprečju EU

Vir: Eurostat (2022). Opomba: Podatek za Italijo je za leto 2019, za EU je ocena Eurostata, za Latvijo pa predhodni podatek.

V Sloveniji so bili sprejeti nekateri ukrepi za blaženje posledic visokih cen energentov na gospodinjstva. Od prve polovice novembra 2021 je v veljavi regulacija cen kurilnega olja,⁶ ki je po naši oceni znižala ceno litra kurilnega olja za približno 10 centov. Konec leta 2021 je bil sprejet PKP10 (ZDUPŠOP, 2021), ki je vseboval določene začasne ukrepe za izboljšanje finančnega položaja najranjlivejših skupin prebivalcev. Ukrepi so nekoliko omilili začetni pritisk na višanje stroškov gospodinjstev. Najbolj usmerjeno je to problematiko obravnaval Zakon o nujnih ukrepih za omilitev posledic zaradi vpliva visokih cen energentov (ZUOPVCE, 2022), ki je opredelil začasne ukrepe na področju energetike, socialnega varstva in pravic iz javnih sredstev ter določil finančno pomoč pod določenimi pogoji za najranjlivejša gospodinjstva, v določeni meri pa tudi za vsa gospodinjstva. Zakon o ukrepih za omilitev posledic dviga cen energentov v gospodarstvu in kmetijstvu (ZUOPDCE, 2022) določa ukrepe tudi na področju gospodarstva in kmetijstva. Vlada je marca do vključno 30. aprila 2022 zamrznila maloprodajne in veleprodajne cene bencina NMB-95 in dizla (Uredba o določitvi cen ..., 2022; Uredba o spremembi in dopolnitvah Uredbe ..., 2022). Na blaženje višjih cen energentov so se z ukrepi odzvali tudi v nekaterih občinah. Ukrepi so kratkoročni in ne morejo trajno blažiti posledic visokih cen energentov, če bi se te ohranile dalj časa ali še povišale. Dolgoročno pa bo Slovenija lahko zmanjšala vplive svetovnega trga, če bo povečala samooskrbo z energenti, ki bo temeljila na uporabi obnovljivih virov energije (gl. poglavje 4) in vključevala lokalne energetske idejne zasnove ter varčevanje pri potrošnji energije.

⁵ Podatki se nanašajo na vprašanje iz EU-SILC: Ali je bilo gospodinjstvo zadnjih 12 mesecev v zamudah s plačili, to je, da ni moglo pravočasno plačati komunalnih računov (za ogrevanje, elektriko, plin, vodo idr.) za glavno stanovanje zaradi finančnih težav? (Eurostat, 2021a).

⁶ Marže pri kurilnem olju so se namreč po deregulaciji leta 2016 povečale, po oceni MGRT s 6 centov na liter na približno 15 centov na liter. Maloprodajne cene kurilnega olja so bile v Sloveniji v letu 2021 pred vnovično regulacijo v povprečju za skoraj desetino višje od povprečja EU.

stanovanj na dostojno življenje vplivajo stanovanjska prikrajšanost, preobremenjenost s stanovanjskimi stroški in cenovna dostopnost stanovanj. V Sloveniji je huda stanovanjska prikrajšanost (3,1 %; EU: 4,2 %) povezana predvsem z deležem prebivalcev, nastanjenih v slabih stanovanjih (kazalnik 3.15). Kakovost naseljenih stanovanj se postopoma izboljšuje, še naprej pa bo treba izvajati energetske in funkcionalne ter ponekod tudi protipotresne stanovanjske prenove (UIRS, 2021). Stopnja prenaseljenosti stanovanj¹⁶⁶ v Sloveniji ni visoka (10,9 % v 2020) in se še znižuje, najvišja je pri najemnikih stanovanj po tržni ceni (38,1 %) in gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine (18,1 %), višja je tudi v urbanih okoljih (15,8 %). Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški je v Sloveniji razmeroma nizka zaradi visokega deleža lastniških stanovanj,¹⁶⁷ vendar pri gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine presega povprečje EU (gl. kazalnik 3.15). Na rast stanovanjskih stroškov, predvsem v ekonomsko šibkih gospodinjstvih, v zdajšnjih gospodarskih razmerah najbolj vplivajo naraščajoče cene energentov (Okvir 8). Cenovna dostopnost stanovanj je v Sloveniji slaba zaradi premajhne ponudbe javnih najemnih stanovanj in stanovanj na trgu (najetih stanovanj je bilo leta 2018 le 7,7 %) (SURS, 2022b)¹⁶⁸ ter zaradi tega visokih cen stanovanj. Stanovanja so manj dostopna gospodinjstvom z nizkimi dohodki ter mladim, ki gospodinjstva svojih staršev v povprečju zapustijo šele pri starosti 27,5 leta (EU: 26,4 leta) (Eurostat, 2022). Poleg gradnje novih stanovanj bi k večji ponudbi pripomogla prenova in aktivacija nenaseljenih stanovanj, ki jih je bilo leta 2018 petina celotnega stanovanjskega sklada oziroma 172.200.¹⁶⁹ Več kot pol nenaseljenih stanovanj je bilo ali starih (grajenih pred letom 1945) ali brez kakšne od prvih osnovne infrastrukture (stranišča, kopalnice, ogrevanja, elektrike, vodovoda), okrog 10 % pa počitniških (Miklič, 2019). Še neizkoriščen vir za večjo ponudbo stanovanj in večjo stanovanjsko mobilnost so premalo zasedena stanovanja,¹⁷⁰ v katerih je leta 2020 živela tretjina prebivalcev, kar je bilo blizu povprečja EU.

Dostopnost vzgoje in izobraževanja otrok in mladih je v mednarodni primerjavi že veliko let dobra, zaradi epidemije pa se je poslabšala. Vključenost otrok v predšolsko vzgojo in varstvo se je zaradi večjega spodbujanja vpisa otrok v dolgoletnem obdobju povečala in je v primerjavi z EU visoka (Eurostat, 2022). Leta 2020 se je pri mlajših od treh let zmanjšala, pri starejših¹⁷¹ pa je ostala na doseženi ravni (Eurostat,

2022). Kljub ugodnim preteklim gibanjem je ponekod število vpisanih mest v vrtcih, zlasti za mlajše otroke, še vedno premajhno (EK/EACEA/Eurydice idr., 2019). V letih 2020 in 2021 se je zaradi izvajanja zaščitnih ukrepov med epidemijo covid-19 dostopnost predšolske vzgoje in varstva začasno zmanjšala. Tudi vključenost otrok v osnovnošolsko in mladih v srednješolsko izobraževanje je že veliko let nad povprečjem EU (Eurostat, 2022), a se nekatere skupine otrok in mladih pri vključevanju srečujejo z različnimi ovirami (zaradi nepoznavanja slovenskega jezika ipd., gl. poglavje 2.1). Izobraževanje na daljavo pa je v posameznih obdobjih epidemije na nekatere skupine otrok in mladostnikov vplivalo izrazito negativno (gl. poglavje 2.1). Dostopnost terciarnega izobraževanja omogočajo brezplačni študij za prvo in drugo stopnjo ter ugodno razmerje med številom vpisanih mest na visokošolskem študiju in prijavi. Kljub temu se mladi iz družin s slabšim socialno-ekonomskim položajem, ki v šoli dosegajo v povprečju slabše učne dosežke kot njihovi vrstniki (kazalnik 2.4), redkeje odločajo za študij (OECD, 2019j), tisti, ki študirajo, pa se pogosto soočajo s finančnimi težavami (UMAR, 2021a). Vključenost odraslih v izobraževanje se je v zadnjem desetletju zmanjšala,¹⁷² med epidemijo pa se je zaradi slabše dostopnosti poslabšala, še zlasti za ranljive skupine (gl. poglavje 2.1).

Dostopnost zdravstvenega varstva je z vidika finančne pokritosti s pravicami dobra, velika težava pa so pomanjkanje družinskih zdravnikov in čakalne dobe. V Sloveniji je zelo široka košarica pravic¹⁷³ financirana iz kombinacije obveznega in dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja (OZZ in DZZ). Pokritost prebivalcev z OZZ je skoraj 100 %, v DZZ pa je vključenih 95 % zavezancev za doplačila. Socialno šibkejšim osebam (približno 100.000 oseb) pokrije strošek premije za DZZ država. Prostovoljno zdravstveno zavarovanje (večinoma DZZ) obsega več kot polovico zasebnih izdatkov, zato so neposredni izdatki iz žepa¹⁷⁴ med najnižjimi v EU (kazalnik 3.6 in UMAR, 2021b). Leta 2018 je imelo le 0,8 % prebivalcev ogrožajoče visoke

2021b), ki med kazalniki upošteva vključenost otrok, mlajših od treh let, v predšolsko vzgojo in varstvo ter vključenost otrok, starih tri leta ali več, v predšolsko vzgojo in varstvo (EK, 2020).

¹⁷² Z namenom povečevati dostopnost izobraževanja odraslih, prednostno za ranljive skupine, je to izobraževanje (so)financirano iz javnih virov, organizirane pa so tudi različne podporne dejavnosti (npr. informiranje, svetovanje) (ACS, 2021).

¹⁷³ Košarica pravic vključuje storitve na primarni, sekundarni in terciarni ravni, zdravila, medicinske pripomočke, nadomestilo za bolniško odsotnost nad 20 dni in določene potne stroške. Stoodstotna pokritost je zagotovljena za storitve, povezane z rakom, nalezljivimi boleznimi, načrtovanjem družine, nujno pomočjo, dolgotrajno zdravstveno nego v bolnišničnih in drugih okoljih ter za otroke/štolente do 26. leta starosti. Pri drugih storitvah se stroški delijo, in sicer med 10 % in 90 % stroškov, ki se pokrijejo iz DZZ (več gl. UMAR, 2021).

¹⁷⁴ Neposredni izdatki se nanašajo na neposredna plačila za storitve, ki ne spadajo v obvezno košarico pravic in jih OZZ ali DZZ ne krije. Največ (34 %) je porabljenih za zdravila brez recepta ali na beli recept, sledijo medicinski pripomočki (korekcijska očala), samoplačniške ambulantne storitve, vključno s fizioterapijo in alternativno medicino, zobozdravstvene storitve in drugo. Po priporočilih SZO so neposredni izdatki iz žepa še sprejemljivi, dokler ne dosegajo deleža okoli 15 % izdatkov za zdravje.

¹⁶⁶ Stopnja prenaseljenosti stanovanja je odstotek oseb, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob glede na število, spol in starost članov gospodinjstva (Intihar, 2020).

¹⁶⁷ Leta 2020 je imelo 74,6 % prebivalcev lastniško stanovanje (EU: 69,7 %) (Eurostat, 2022).

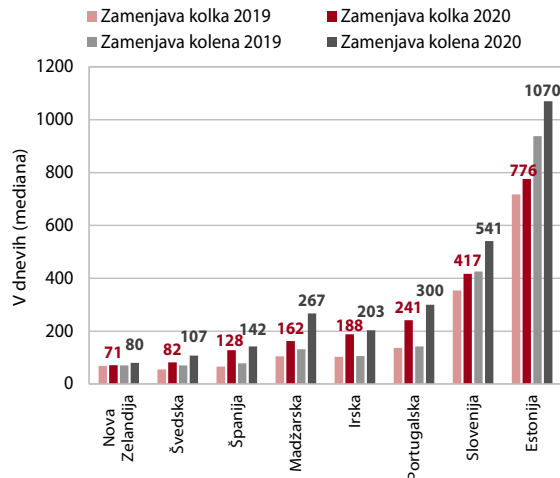
¹⁶⁸ Dejanski delež najemnih stanovanj je zaradi neregistrirane oddaje v najem gotovo višji, kot ga navaja uradna statistika.

¹⁶⁹ To je statistični podatek in verjetno zgornja meja, saj je možno, da so nekatera stanovanja dejansko naseljena, vendar se stanovalci v njih zaradi različnih razlogov niso prijavi.

¹⁷⁰ Premalo zasedeno stanovanje je preveliko za potrebe gospodinjstva, ki živi v njem (glede na število spalnic).

¹⁷¹ Leta 2021 je bil na ravni EU sprejet Akcijski načrt za ESSP (gl. UMAR,

Slika 52: Čakalne dobe v Sloveniji so med najdaljšimi v EU in so se leta 2020 še podaljšale (levo), med epidemijo je bil delež posvetov z zdravnikom na daljavo med najvišjimi v EU (desno)

Vir: OECD (2022b) in Eurofound (2021d).

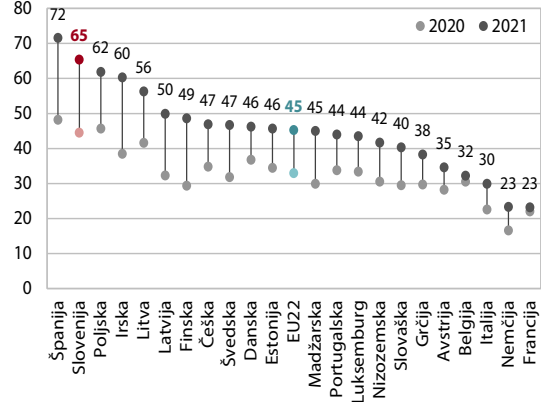
izdatke iz žepa, kar je najmanj med članicami EU (6,5 %) (OECD/EOHSP, 2021a). Kljub dobri finančni dostopnosti zdravstvenega varstva se dejanska dostopnost že nekaj let poslabšuje, zlasti zaradi pomanjkanja zdravstvenega kadra na primarni in sekundarni ravni. Slednje se odraža v visokih neizpoljenih potrebah do zdravstvenih storitev (kazalnik 3.4). Na primarni ravni so se težave zaostriale leta 2018 zaradi znižanja normativov glede števila vpisanih prebivalcev pri izbranem osebnem zdravniku, upokojevanja in odhodov zdravnikov iz javne zdravstvene mreže. Kljub zagotovljenim finančnim virom za širitve programov v zadnjih letih¹⁷⁵ jih izvajalci zaradi pomanjkanja ustreznega kadra uspejo realizirati le delno. V letu 2021 je bilo za ureditev razmer na primarni ravni sprejetih tudi več ukrepov.¹⁷⁶ Za boljšo dostopnost ranljivih skupin v zadnjih letih skrbijo centri za krepitev zdravja (gl. UMAR, 2021a), ki obravnavajo kronične bolnike, s čimer spodbujajo večdisciplinaren pristop k oskrbi in zmanjšujejo delovno obremenitev zdravnikov. Na sekundarni ravni so problem dolge čakalne dobe zlasti za nekatere elektivne (nenujne) operacije. Leta 2019 je bil delež bolnikov, ki so več kot tri mesece čakali na nekatere operacije, drugi najvišji med osmimi državami, za katere so razpoložljivi primerljivi podatki, leta 2020 pa se je še povečal (Slika 52 levo).¹⁷⁷

¹⁷⁵ Poseben vladni projekt za nagrajevanje timov ambulant z več opredeljenimi bolniki na primarni ravni (več kot 1895 glavarinskega količnika); razširitev mreže ambulant družinske medicine na 64,6 tima, uvajanje zdravstvenega administratorja v tim družinske medicine, hitrejšo zaposlovanje zdravnikov iz tujine (MZ, 2022c).

¹⁷⁶ Dodatki k plači za specializante družinske medicine in več razpisnih mest, širitev pristojnosti medicinskih sester, trimesečno delo sekundarjev na področju družinske oziroma urgentne medicine, dodatne štipendije za študente medicine in študente zdravstvene nege, povečan vpis na medicino in stomatologijo, olajšanje pogoja glede jezika za zaposlitev tujih zdravnikov (MZ, 2022c).

¹⁷⁷ Kuhar idr. (2021) ugotavljajo, da se je število čakajočih nad dopustno čakalno dobo leta 2020 povečalo za 86 % pri prvem specialističnem pregledu v revmatologiji ter za 34 % pri oralni in maksilofacialni kirurgiji; za 31 % pri diagnostičnih preiskavah pri RTG ledvic in sečnega

Delež odraslih, ki se je glede zdravja posvetoval z zdravnikom po telefonu ali elektronski pošti, junij/julij 2020 in februar/marec 2021

Epidemija covid-19 je mnogim bolnikom okrnila dostopnost zdravstvene oskrbe, hkrati pa je z večjo uporabo storitev e-zdravja ublažila težavo dostopnosti. Glavna težava zagotavljanja zdravstvenega varstva med epidemijo je bilo pomanjkanje kadra, ukrepi za povečanje zmogljivosti za oskrbo bolnikov s covidom-19 so zato zahtevali upočasnitev ali začasno prekinitev nekaterih nenujnih ambulantnih in bolnišničnih zdravstvenih obravnav. Na primarni ravni se je skupno število vseh obiskov leta 2020 nekoliko znižalo, leta 2021 pa povečalo za kar 15 %, vendar z znatnim povečanjem posvetov na daljavo (s 5 na 22 % vseh obiskov) (ZZZS, 2022). Tudi na sekundarni ravni je bil vpliv epidemije leta 2021 manjši kot leto poprej; število ambulantnih specialističnih obravnav je bilo že višje kot leta 2019, še vedno pa je zaostajala skupna realizacija vseh bolnišničnih obravnav. To je vplivalo na nadaljnje podaljšanje čakalnih dob; nad dopustno dobo je 1. januarja 2022 čakalo 88.233 bolnikov (1. decembra 2020 pa 56.029). Da bi omilili posledice slabše dostopnosti na zdravje prebivalcev, se je v zadnjih dveh letih močno povečal obseg posvetov na daljavo, ki se od sredine leta 2020 pri ZZZS priznavajo kot opravljene zdravstvene storitve; e-recepti in e-napotnice pa so postali prevladujoča oblika izpolnjevanja receptov oziroma naročanja. Tako je v prvih 12 mesecih epidemije kar 64 % prebivalcev (EU: 53 %) poročalo o prejemu recepta po spletu ali telefonu, na tak način pa se je z zdravniškim osebjem posvetovalo 65 % prebivalcev (EU: 45 %) (Eurofound, 2021d). Kot opozarjajo pri OECD (2021i), pa posvetovanje na daljavo in druga digitalna orodja za zdravje manj uporabljajo starejši, manj izobraženi in socialno šibkejši, zato je zelo verjetno, da se je vrzel med različnimi skupinami prebivalstva v

mehurja; za 56 % pri operativnih posegih karpalnega kanala; za 22 % pri operacijah krčnih žil in za 12 % pri operacijah sive mreže; za 20 % pri operacijah na ožilju – arterije in vene; za 16 % pri endoprotezah kolena in 13 % pri endoprotezah kolka.

dostopnosti zdravstvenih storitev med epidemijo še povečala.

V dolgotrajni oskrbi (DO) so se težave z epidemijo še močno zaostriale zlasti zaradi pomanjkanja kadrov v domovih za starejše (DSO) in slabo razvite oskrbe na domu. Vključenost prebivalstva nad 65 let v institucionalno oskrbo je v Sloveniji višja kot v povprečju EU,¹⁷⁸ vendar so težava zastareli standardi glede osebja, ki ga v domovih kritično primanjkuje, ponekod pa tudi neustrezna namestitvena infrastruktura (UMAR, 2021a). Glede na vključenost prebivalcev, starejših od 65 let, v formalno oskrbo na domu pa Slovenija iz leta v leto bolj zaostaja za razvitimi državami (OECD, 2021i). Leta 2019 je le 17 % starejših od 65 let, ki so bili zelo ovirani pri izvajanju osnovnih dnevnih aktivnosti, poročalo o prejetju formalne oskrbe na domu (EU: 34 %) (Eurostat, 2021c). Poleg tega pa si v Sloveniji že osebe s srednjo stopnjo oviranosti ne morejo pokriti doplačil za formalno DO na domu samo z lastnimi dohodki (Hashiguachi in Llana-Nozal, 2020) (kazalnik 3.7). Neustrezno urejena DO na domu povečuje breme družin, pritiska na institucionalno oskrbo in na koriščenje zdravstvenih storitev (UMAR, 2021a). Z letom 2019 uveljavljeni Zakon o osebni asistenci (OA) je sicer izboljšal možnosti osebam z oviranostjo za samostojno življenje na domu, vendar javni izdatki za ta namen že tri leta strmo naraščajo, kar ni javnofinančno vzdržno.¹⁷⁹ Sredi leta 2021 je bila zato sprejeta novela zakona z dodatnimi pogoji za presojo upravičenosti do OA in nekaterimi omejitvami za izvajalce (Okvir 9). Leta 2020 se je zaradi epidemije kadrovska situacija v DSO izrazito zaostriala,¹⁸⁰ zato je vlada namenila dodatna sredstva za 620 novih zaposlitev v institucionalnem varstvu, povečini v DSO (ZZUOOP, 2020). Ker je velik problem pomanjkanje ustreznih kadrov na trgu dela, so bile dodatne zaposlitve izvedene s pomočjo udeležencev v programih javnih del, plačilom začasnega in občasnega dela ter z delovnimi urami za študentsko in dijaško delo. S pomočjo sklada REACT-EU so se leta 2021 začela vlaganja v izboljšanje infrastrukture javnih DSO, zlasti preoblikovanje večposteljnih sob v eno- in dvoposteljne ter vzpostavitev ločenih poti za preprečitev širjenja virusov in drugih bolezni. Za širitev mreže DSO so bile v letu 2021 podeljene tudi koncesije za 1.285 mest ter objavljen razpis za še dodatnih 1.100 mest za nove oskrbovance DSO (MDDSZ, 2022b).

¹⁷⁸ Leta 2019 je bilo 4,7 % prebivalcev vključenih v institucionalno oskrbo (4 % v povprečju OECD). Razmerje med vključenimi v oskrbo na domu in institucionalno oskrbo je bilo 60 : 40, v povprečju 20-ih držav OECD pa 70 : 30 (OECD, 2022b).

¹⁷⁹ Javni izdatki za OA so se povečali s 3,8 mio EUR leta 2018 na 130,5 mio v letu 2021 (MDDSZ, 2022a).

¹⁸⁰ Do konca leta 2020 je število potrjenih primerov SARS-CoV-2 med oskrbovanci doseglo 10.800, kar je bila skoraj polovica vseh prejemnikov DO v institucijah. Umrlo je 1.781 oskrbovancev (57 % vseh umrlih) v Sloveniji. Analiza kadra v DO (Jež idr., 2016) je pokazala, da je leta 2015 formalne storitve DO v Sloveniji izvajalo 11.514 zaposlenih oziroma 2,7 zaposlenih na 100 prejemnikov DO starejših od 65 let, kar je bistveno manj kot v povprečju EU (3,8 kadra na 100 prejemnikov) (več v UMAR, 2021a). Na preizkušnje kadrovske normative v domovih za starejše je opozorila tudi revizija Računskega sodišča (2019).

Dostopnost prostočasnih dejavnosti se je v obdobju 2015–2020 povečala, med epidemijo covid-19 pa poslabšala. V letih 2015 in 2016 se je precej zmanjšal delež prebivalcev,¹⁸¹ ki jim prostočasne dejavnosti niso bile dostopne, ter ostal v obdobju 2016–2020 razmeroma podoben (okrog 45 %). Dve tretjini vseh si prostočasnih dejavnosti nista mogli privoščiti zaradi finančnih razlogov, zlasti starejši, nizko izobraženi, osebe pod pragom tveganja revščine in materialne ter socialne prikrajšanosti (SURS, 2022b), zato je bilo zanje tveganje socialne izključenosti večje. Zaradi začasnega omejevanja izvajanj vrste prostočasnih dejavnosti zaradi epidemije se je leta 2021 izraziteje okrnila tudi njihova dostopnost (za 61 % prebivalcev). Čeprav so se številne dejavnosti v času epidemije sicer preselile na splet, pa so bile še naprej nedostopne predvsem osebam brez potrebne infrastrukture, ustreznih spletnih povezav in digitalnih spretnosti (gl. poglavje 2.1). Leta 2021 se je finančna dostopnost prostočasnih dejavnosti vsaj začasno povečala zaradi možnosti unovčitve turističnih bonov za kulturo, šport in rekreacijo (ZIUPGT, 2021),¹⁸² zaradi česar so prebivalci zanje porabili več časa kot prej in kot v povprečju EU (Eurofound, 2021b).¹⁸³

Zadovoljstvo z življenjem se je malenkost znižalo, zaupanje v ljudi pa je bilo višje; večina prebivalcev je imela v svojem življenju vsaj eno osebo, s katero se je lahko pogovarjala o osebnih stvareh. Zadovoljstvo z življenjem je v Sloveniji že od začetka merjenj (leta 2004) nad povprečjem EU, a se prednost od leta 2017 znižuje. Po dveh letih epidemije je malenkost nižje, kot je bilo v obdobju 2017–2019, a je ostalo nad dolgoletnim povprečjem in višje kot v povprečju EU (gl. kazalnik 3.13). Zaupanje v ljudi se je po letu 2014 povečevalo, a je bilo leta 2018 še vedno nižje od povprečja v raziskavo vključenih evropskih držav¹⁸⁴ (ESS-ERIC, 2020). Leta 2020¹⁸⁵ je 27 % vprašanih menilo, da večini ljudi lahko zaupa, kar je največ v obdobju 2002–2020, višje je bilo tudi zaupanje v poštenost ljudi in v pripravljenost na medosebno pomoč. Večina prebivalcev je imela v svojem življenju vsaj eno osebo, s katero se je lahko pogovarja o osebnih stvareh, kar je pomembno z vidika socialne opore in vključenosti v družbo. Socialni izolaciji in osamljenosti pa so bili bolj podvrženi starejši, manj izobraženi in osebe z nižjimi dohodki.¹⁸⁶ Pogoste stike

¹⁸¹ Kazalnik meri delež prebivalcev, starih 16 let ali več, ki jim prostočasne dejavnosti niso dostopne.

¹⁸² Polnoletne osebe so lahko vnovčile bon v vrednosti 100 EUR, mladoletne osebe pa v vrednosti 50 EUR.

¹⁸³ Po podatkih raziskave Kakovost življenja med pandemijo covid-19, opravljeni v februarju in marcu 2021, so se prebivalci Slovenije, stari 18 let ali več, s športom, kulturo in prostočasnimi dejavnostmi ukvarjali v povprečju 9,7 ure (EU: 5,2 ure) na mesec.

¹⁸⁴ Prikaz skupnega povprečnega rezultata izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države (Avstrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irska, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska in Velika Britanija).

¹⁸⁵ Podatki Evropske družboslovne raziskave, ki je bila zaradi epidemije izvedena v dveh stopnjah: od 18. 9. do 19. 10. 2020 in od 1. 6. do 31. 8. 2021 (CJMMK, 2022).

¹⁸⁶ Leta 2020 je 5 % vprašanih, starejših od 15 let, poročalo, da v svojem življenju nima zaupne osebe. Največ jih je bilo iz najnižjega

Okvir 9: Zakon o dolgotrajni oskrbi pomeni nov sistem socialne varnosti

Po dvajsetih letih od prvih osnutkov je bil decembra 2021 sprejet Zakon o dolgotrajni oskrbi (ZDO). Ta zakon (ZDOsk, 2021) celovito ureja področje, ki je bilo doslej urejeno v okviru različnih zakonov¹ in prek ločenih sistemov socialne zaščite (zdravstvenega, pokojninskega in socialnega sistema) (UMAR, 2021a). Vzpostavitev novega sistema bo postopna: v letu 2022 bodo sprejeti podzakonski predpisi, vzpostavljene bodo enotne vstopne točke in potekalo bo usposabljanje zaposlenih; v letu 2023 bo ZDO začel veljati v institucionalnem varstvu; v letu 2024 pa bodo uvedene storitve oskrbe na domu, e-oskrba in pravica do denarnih prejemkov. ZDO določa enotno oceno upravičenosti do² in usklajeno izvajanje pravic, uvaja dodaten nadzor nad kakovostjo in varnostjo storitev ter večjo preglednost porabe javnih virov. Izvajalci DO bodo javni zavodi in koncesionarji, ki so lahko pravne ali fizične osebe ter tudi nosilci dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, ki opravljajo DO v obliki bivalnih enot.

Po oceni MZ naj bi se število prejemnikov DO povečalo za približno petino. Prejemniki, ki bodo na podlagi ocene upravičenosti vstopili v nov sistem DO, bodo razporejeni v pet kategorij glede na stopnjo oviranosti. Po oceni MZ (2021) naj bi skupno število upravičencev leta 2024 znašalo okoli 63 tisoč, v naslednjih dveh letih pa bi se vsako leto povečalo za 3 %. Ta ocena pomeni 20-odstotno povečanje števila upravičencev do leta 2024 glede na zdajšnje stanje, pri čemer je upoštevano, da nekateri sedanji upravičenci ne bodo izpolnjevali meril za vstop v nov sistem. Število prejemnikov DO pa bo po mednarodni metodologiji višje, saj ta zajame tudi prejemnike dolgotrajne zdravstvene nege (patronaža), osebne asistencije in socialne pomoči na domu, torej nekatere kategorije prejemnikov, ki ostanejo urejene z drugimi zakoni (ZOA, 2019; ZSV, 1992; ZZVZZ, 1992).

ZDO določa zelo širok obseg pravic ne glede na socialno-ekonomski položaj upravičencev. Upravičenci bodo lahko izbirali med institucionalno oskrbo ali oskrbo na domu ali oskrbovalcem družinskega člana ali denarnim prejemkom. Uvaja se tudi sofinanciranje storitev e-oskrbe na domu in za vse upravičence tako v institucijah kot na domu ter še nove storitve za krepitev in ohranjanje samostojnosti (fizioterapija, kinezioterapija, psiholog). Predvideno je tudi usposabljanje neformalnih oskrbovalcev ter izboljšanje statusa družinskih pomočnikov (višje nadomestilo za izpadli dohodek in 21 dni nadomestne oskrbe). Poleg širokega obsega pravic pa ZDO določa, da bodo vsi upravičenci z enako stopnjo oviranosti prejeli enak obseg pravic ne glede na njihov socialno ekonomski položaj. Ob tem naj opozorimo, da imajo sicer v večini držav OECD zaradi javnofinančnih omejitev vsaj za storitve v DSO in na domu doplačila glede na dohodkovni položaj upravičencev (v 23 državah od 31), v nekaterih državah upoštevajo tudi dohodke sorodnikov (v 18 od 32), podobno kot v Sloveniji v do zdaj veljavni ureditvi. V nekaterih državah (v 11 od 28) je od dohodkovnega položaja upravičencev odvisna tudi višina denarnih prejemkov (Neubert idr., 2019).

Javni izdatki za DO naj bi se skoraj podvojili, rast zasebnih pa naj bi se umirila. Po oceni MZ (2021) naj bi leta 2025 javni izdatki za vse pravice po novem ZDO znašali 763 mio EUR, od tega bi bilo 300 mio pokritih iz dosedanjih virov financiranja (ZPIZ, ZZS, MDDSZ), še dodatnih 463 mio pa bi deloma prispeval državni proračun in deloma novo obvezno zavarovanje za DO, ki naj bi bilo uveljavljeno leta 2025.³ V deležu BDP bi to pomenilo 1,2 %. Za storitve DO, ki po mednarodni metodologiji spadajo k DO (kazalnik 3.7), vendar bodo ostale urejene v ZZVZZ, ZOA in ZSV, bodo javni izdatki znašali še okoli 0,5 BDP. Rast zasebnih izdatkov naj bi se predvidoma umirila: oskrbovanci v DSO bodo od leta 2023 sami krili namestitveni del oskrbnin, ne pa tudi socialnih storitev, ki so bile doslej vključene v ceno. Vendar je treba opozoriti, da se za večino oskrbovancev znesek za plačilo ne bo bistveno spremenil, ker v dosedanjem sistemu dobivajo še dodatek za pomoč in postrežbo, s katerim pokrijejo del cene, po novem pa do njega ne bodo več upravičeni. Veliko bolj kot v DSO pa naj bi nov sistem znižal doplačila za oskrbo na domu, ker bo obseg storitev na upravičenca bistveno večji in za vse upravičence po ZDO brezplačen.

Z uvedbo novega obveznega zavarovanja za DO naj bi rešili vprašanje javnih virov financiranja DO, upoštevati pa bo treba tudi dolgoročne projekcije izdatkov, povezanih s staranjem. ZDO določa, da bo eden od virov financiranja pravic iz DO tudi obvezno zavarovanje za DO (OZDO), ki naj bi bilo uvedeno s posebnim zakonom

¹ Navedena področja urejajo ZOA (2017), ZPIZ-2 (2013), ZSV (1992), ZSVI (2019), ZSVI (2019), ZSVarPre (2012), ZSDP-1 (2014), ZUPJS (2010), ZVoji (1996), ZVV (2003) in ZZVZZ (1992).

² Upravičenost do storitev in denarnih prejemkov po ZDO izhaja iz naslednje opredelitve dolgotrajne oskrbe: »dolgotrajna oskrba predstavlja niz ukrepov, storitev in aktivnosti, namenjenih osebam, ki so zaradi posledic bolezni, starostne oslabelosti, poškodb, invalidnosti, pomanjkanja ali izgube intelektualnih sposobnosti v daljšem časovnem obdobju, ki ni krajše od treh mesecev, trajno odvisne od pomoči drugih oseb pri opravljanju osnovnih in podpornih dnevnih opravil« (ZDOsk, 2021).

³ Prikazane ocene MZ že upoštevajo spremembe in dogovore, ki so bili sprejeti v okviru amandmajev v času sprejemanja ZDO v državnem zboru, zato so nekoliko višje kot v Predlogu zakona o dolgotrajni oskrbi v času javne obravnave, in sicer so zajete te spremembe: zamik začetka izvajanja formalne oskrbe v institucijah na 1. januar 2023, višje denarno nadomestilo za oskrbovalca družinskega člana, razširitev pravice do storitev e-oskrbe in višje sofinanciranje te pravice ter financiranje dodatnih stroškov dela po 130. členu, ki so posledica aneksa h Kolektivni pogodbi za dejavnost zdravstva in socialnega varstva.

najpozneje do 30. junija 2025. Do sprejema tega zakona se bodo pravice iz DO financirale deloma iz sredstev, ki se bodo v ta namen prenesla iz naslova obveznega zdravstvenega zavarovanja ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja, vsa manjkajoča sredstva pa iz državnega proračuna, sredstev demografskega sklada, sredstev proračunov Evropske unije ter donacij in drugih virov. Ob iskanju ustreznih rešitev glede novega obveznega zavarovanja za DO pa bo treba upoštevati tudi dolgoročne projekcije javnih izdatkov za DO. Zadnje projekcije, ki so bile leta 2021 pripravljene v okviru Skupine za staranje pri Evropski komisiji (EK, 2021t), kažejo, da bi se javni izdatki za DO v obdobju 2019–2070 več kot podvojili oziroma povečali z 1,0 % BDP na 2,2 % BDP (referenčni scenarij),⁴ ob dodatnem upoštevanju različnih ne-demografskih dejavnikov (tvegani scenarij) pa bi se povečali kar za 4,5 o. t. BDP oziroma na 5,5 % BDP (EK, 2021t). Sprejetje novega ZDO, ki bo razširil obseg pravic iz javnih virov, bo pritisk na izdatke in financiranje še okrepilo.

Za zadovoljitev vseh potreb po DO bi bilo treba znatno povečati število zaposlenih. Ob upoštevanju sedanjega razmerja med prejemniki DO in zaposlenimi v DO bi bilo po naši oceni treba za pokritje vseh potreb v institucionalni oskrbi povečati število zaposlenih za 30 %, v oskrbi na domu pa za okoli trikrat. Glede na to, da kadrov v teh poklicih že zdaj primanjkuje, bodo zaposlitve lahko izvedene le z boljšimi pogoji dela in višjimi plačami, ki bi pritegnile dodatno delovno silo tudi iz tujine. Ob javnofinančnih omejitvah glede rasti plač pa se bodo v prihodnosti zelo verjetno zgodili pomanjkanje kadrov in zaradi tega čakalne dobe za sprejem v DSO ali oskrbo na domu. Upravičenci bodo med čakanjem na storitve po ZDO sicer prejeli denarni dodatek za pomoč in postrežbo, ki jim bo omogočal, da si bodo določene storitve organizirali sami ob pomoči družine ali zasebnih izvajalcev. Glede na predvideno višino dodatka za pomoč in postrežbo, ki bo v povprečju sorazmerno nizek (od 89 do 491 EUR na mesec odvisno od kategorije DO) (MZ, 2021), pa bodo upravičenci v tem primeru zelo verjetno še vedno morali iz lastnih sredstev pokrivati velik del oskrbe.

⁴ Referenčni scenarij AWG v projekcijah DO upošteva vpliv sprememb v demografski strukturi prebivalstva, rast izdatkov za storitve DO v skladu z rastjo produktivnosti ter predpostavko, da polovico dodatnih let pričakovanega trajanja življenja ne bomo potrebovali pomoči druge osebe pri opravljanju vsakodnevnih aktivnostih. Tvegani scenarij upošteva poleg demografskih sprememb tudi predpostavko o konvergenca v stroških nas prejemnika oskrbe in konvergenca v pokritosti s storitvami DO do povprečja EU v letu 2070.

s sorodniki, prijatelji ali sodelavci (vsaj enkrat tedensko) pa je imelo nekoliko več vprašanih kot v preteklih letih¹⁸⁷ in več kot med prvim valom epidemije covid-19, ko so družbene in socialne stike prebivalci vzdrževali z uporabo sodobne tehnologije (gl. Lenarčič in Smrdelj, 2020; UMAR, 2021c).

Izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije je bila v Sloveniji po mednarodnih podatkih iz leta 2019 med najnižjimi v EU, zadnji dostopni podatki Zagovornika načela enakosti pa kažejo, da se je v obdobju 2017–2020 povečala. Po mednarodni raziskavi je leta 2019 v Sloveniji 9 % anketiranih (EU: 16 %) doživelo diskriminacijo ali nadlegovanje (Eurobarometer, 2019). Domače raziskave, ki z mednarodnimi niso primerljive, pa so v obdobju 2017–2020 zabeležile porast diskriminacije¹⁸⁸ (Zagovornik načela enakosti, 2017, 2021c) (gl. kazalnik 3.11). Večja izpostavljenost diskriminaciji je povezana tudi z razmerami med epidemijo covid-19 in z ukrepi za zaježitev virusa. Ti so nesorazmerno bolj prizadeli ranljive skupine, ki so že tako v slabšem položaju zaradi določene osebne okoliščine (otroci iz ranljivih družin,

starejši, Romi, tujci, invalidi, socialno ogroženi, ženske in druge skupine) (Dalli, 2021; ECRI, 2021; Marouda, 2021; Šimonović Einwalter, 2021; Zagovornik načela enakosti, 2021b). Dolgotrajna diskriminacija negativno vpliva na diskriminirano osebo ali skupino, saj lahko vodi do socialne izključenosti, povečuje stroške zdravstvenih storitev ter prispeva k zanemarjanju razpoložljivih virov, zmanjšuje produktivnost in družbeno blaginjo (Kogovšek in Petković, 2007).

Nasilje partnerja je v Sloveniji po zadnjih dostopnih podatkih doživelo manj žensk kot v povprečju EU,¹⁸⁹ je pa epidemija covid-19 vplivala na povečanje števila primerov nasilja v družini. Vsakršno nasilje, lahko je fizično, spolno, psihično ali/in ekonomsko, pomeni kršitev človekovih pravic žrtve, njenega dostojanstva in v najslabšem primeru tudi pravice do življenja (EK, 2021a). Moški nasilje najpogosteje doživljajo v javnem prostoru, ženske pa doma, kar ima pomembne posledice za žrtve, saj se incidenti doma pogosto zgodijo brez prisotnosti drugih ljudi ali samo v prisotnosti otrok, ki so s tem prav tako žrtve nasilja (FRA, 2021).¹⁹⁰ Ena od najpogostejših oblik nasilja na podlagi spola¹⁹¹ je nasilje v družini, to je

dohodkovnega razreda (10 %), starejših od 65 let (9 %) in oseb z največ osnovnošolsko izobrazbo (8 %).

¹⁸⁷ Leta 2020 je imelo pogoste stike s sorodniki, prijatelji ali sodelavci 56 % vprašanih, v obdobju 2014–2018 pa od 53 do 55 %, kar je bilo vsekoli pod povprečjem držav, vključenih v raziskavo (2018: 60 %) (ESS-ERIC, 2020).

¹⁸⁸ Leta 2020 je 22 % prebivalcev Slovenije doživelo diskriminacijo, kar je 5 o. t. več kot v letu 2017 (Zagovornik načela enakosti, 2017, 2021c).

¹⁸⁹ Leta 2012 je fizično in/ali spolno nasilje partnerja utrpelo 13 % žensk (EU: 22 %), 34 % pa psihično nasilje partnerja (EU: 43 %) (FRA, 2014).

¹⁹⁰ Leta 2019 je fizično nasilje (kot ocena zadnjih petih let) v Sloveniji in v povprečju EU doživelo 11 % moških in 8 % žensk. Na javnem mestu ga je doživelo 34 % moških (EU: 36 %) in 8 % žensk (EU: 20 %), v svojem domu pa 47 % žensk (EU: 35 %) in 13 % moških (EU: 15 %) (FRA, 2020).

¹⁹¹ Tudi LGBTIQ+ osebe so žrtve nasilja na podlagi spola, spolne identitete, spolnega izraza in spolnih značilnosti (EP, 2021c).

resen ter pogosto dolgotrajen in prikrit socialni problem, ki negativno vpliva na čustveno, ekonomsko in socialno blaginjo cele družine (EP, 2021b). Zaradi spremenjenega načina življenja med epidemijo covid-19 so v številnih državah poročali o povečanju števila primerov nasilja v družini (EK, 2021a; UMAR, 2021a, 2021c).¹⁹² V Sloveniji je bilo po podatkih Policije (2021d) leta 2020 10,7 % več kaznivih dejanj nasilja v družini kot leto prej. Leta 2021 je bilo prijavljenega nasilja v družini manj, število žrtev kaznivih dejanj ženskega spola (nasilje v družini in spolno nasilje) je bilo vnovič bistveno večje kot žrtev moškega spola (Policija, 2022). Stopnja prijavljanja nasilja policiji in drugim institucijam je v Sloveniji nizka, saj se z nasiljem in njegovimi posledicami ukvarjajo žrtve same ali s pomočjo prijateljev in družine (nasilje se dojema kot zasebna zadeva) (FRA, 2014, 2020), zato podatki, ki jih zabeležijo organi, pogosto ne prikazujejo pravega obsega nasilja na podlagi spola (EIGE, 2021b).

¹⁹² Nekaterе članice EU, med njimi tudi Slovenija, so uvedle več ukrepov za podporo žrtvam nasilja med izbruhom covid-19 (npr. vzpostavitev telefonske linije za pomoč žrtvam 24/7, lekarne so bile opredeljene kot kontaktne točke za širjenje informacij o storitvah nevladnih organizacij, ki delujejo na področju nasilja v družini in nasilja nad ženskami) (gl. EK, 2021a).

3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7)

Vsebinska cilja je oblikovanje vključujočega trga dela, ki bo zagotavljal kakovostna delovna mesta z visoko dodano vrednostjo (gl. tudi cilj 6). Z uveljavljanjem idejne zasnove vzdržnega delovnega življenja in prilagajanjem delovnih mest demografskim spremembam se bo lahko povečala delovna aktivnost starejših delavcev in izboljšalo njihovo zdravje. Izboljševanje sistema varne prožnosti in spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih poklicih pa bo prispevalo k večji udeleženi podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela.

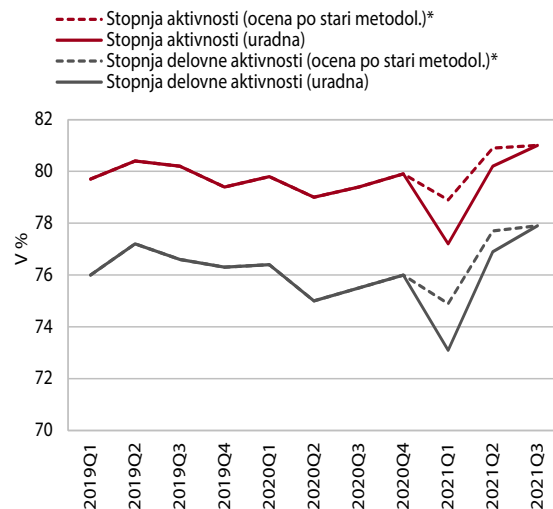
Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 7:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), v %	75,6 (2020)	72,6 (2020)	> 75
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, v %	5,0 (2020)	9,2 (2019)	< 5

Razmere na trgu dela so se po poslabšanju ob izbruhu epidemije covid-19 v drugi polovici leta 2020 ob podpori interventnih ukrepov in vnovičnem zagonu gospodarstva začele izboljševati. Epidemija in uvedba ukrepov za njeno omejitev¹⁹³ sta v drugem četrtletju 2020 ustavili in vidno poslabšali večletna ugodna gibanja na trgu dela. Pri tem se je brezposelnost sprva hitro povečala, saj se je del podjetij na zaostrene razmere najprej odzval z neobnavljanjem ali odpovedjo pogodb za določen čas. Vlada RS je s hitrim sprejemom interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest¹⁹⁴ ublažila učinek upada gospodarske aktivnosti na trg dela, sprejela pa je tudi druge interventne ukrepe za pomoč gospodarstvu in ranljivim skupinam. Na izboljševanje razmer v drugi polovici leta 2020 in v letu 2021 pa je vplival vnovični zagon večine dejavnosti in pospešena rast povpraševanja po delovni sili, ki je znova pripeljala do večjih težav podjetij pri iskanju delavcev. Okrevanje trga dela se je nadaljevalo tudi v letu 2021. Število delovno aktivnih ob koncu leta je bilo najvišje doslej (916.756 oseb), število registriranih brezposelnih (65.969 oseb) pa blizu najnižje ravni, ki je bila dosežena v drugi polovici leta 2008. Po začasnem prehodu v neaktivnost (zlasti med ženskami) ob prvem valu epidemije se je na predkrizno raven vrnila tudi participacija na trgu dela (več gl. kazalnik 3.21). Na stopnjo aktivnosti in delovne aktivnosti je v začetku leta 2021 sicer vplivala tudi metodološka sprememba v anketnem raziskovanju o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu, ki daje mednarodno primerljive podatke o stanju na trgu dela (Slika 53).¹⁹⁵ V letu 2020 se je stopnja

delovne aktivnosti sicer znižala, a je še vedno presegala cilj SRS.

Slika 53: Participacija na trgu dela in delovna aktivnost sta v drugi polovici leta 2021 presegli raven pred epidemijo covid-19; na njuno višino je sicer v začetku 2021 vplivala tudi metodološka sprememba

Vir: (SURS, 2021c, 2022b), ocene UMAR. Opomba: * Ocena stopnje aktivnosti in stopnje delovne aktivnosti po metodologiji, ki je veljala do konca leta 2020, je ocena UMAR na podlagi mikropodatkov Raziskovanja o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu. Ocena obeh kazalnikov je namenjena samo nazornemu prikazu vpliva metodološke spremembe. Za merjenje kazalnika uspešnosti (stopnje delovne aktivnosti) pa se uporabljajo vrednosti, ki jih uradno objavi Statistični urad RS.

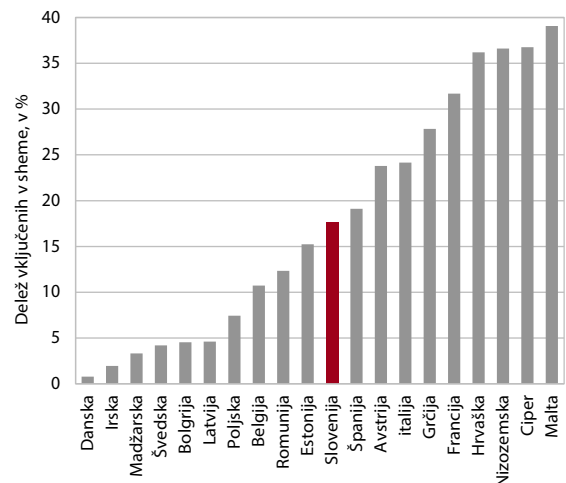
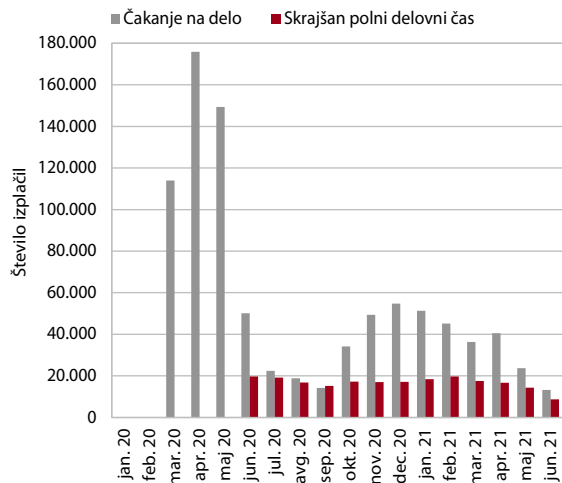
temveč med brezposelne (v primeru, da so iskale delo) ali med neaktivne. Metodološka sprememba je vplivala na število delovno aktivnih predvsem v prvi polovici leta 2021 zaradi večje vključenosti zaposlenih oseb v ukrepe. Tako je vplivala predvsem na stopnjo aktivnosti in stopnjo delovne aktivnosti.

¹⁹³ Predvsem začasno zaprtje in omejevanje delovanja nekaterih dejavnosti.

¹⁹⁴ Za podrobnejšo predstavitev ukrepov za ohranjanje delovnih mest gl. UMAR (2021c).

¹⁹⁵ Metodološka sprememba se nanaša zlasti na spremembo opredelitve delovno aktivnih oseb v povezavi s čakanjem na delo. Osebe, ki so bile na čakanju na delo več kot tri mesece ali so pričakovale, da bo njihovo čakanje na delo trajalo več kot tri mesece, se s spremembo metodologije v začetku leta 2021 ne štejejo več med delovno aktivne,

/// Slika 54: Največ zaposlenih v shemi čakanja na delo je bilo v drugem četrletju 2020, takrat je imela Slovenija glede na druge članice EU srednje velik delež vključenih v sheme

Vir: EK (2021b), Eurostat (2022), ZRSZ (2021), preračuni UMAR.

V Sloveniji so bili po izbruhu epidemije covid-19 sprejeti ukrepi za ohranitev delovnih mest, ki so pomembno ublažili vpliv upada gospodarske aktivnosti na trg dela. Med njimi je bil ukrep delnega subvencioniranja nadomestila za zaposlene na čakanju po obsegu izplačil in številu vključenih vanj najpomembnejši. Namen ukrepov je bil znižanje stroškov dela, ki pogosto pomenijo večji del stroškov podjetij, s čimer bi se povečale možnosti ohranitve delovnih mest in zaposlenih do obdobja, ko bi se znova okrepila gospodarska aktivnost.¹⁹⁶ Za ukrepe s področja ohranjanja delovnih mest je bilo v obdobju od marca 2020 do oktobra 2021 izplačanih 1,77 milijarde evrov, pri čemer je bilo največ, 596 milijonov evrov, izplačanih za ukrep čakanja na delo.¹⁹⁷ V drugem četrletju 2020 je bilo v okviru ukrepa čakanja na delo 375 tisoč izplačil, kar je bilo največ v obdobju veljavnosti ukrepa.¹⁹⁸ Z vidika ohranjanja delovnih mest so imeli sprejeti ukrepi pozitiven in zelen učinek, saj je njihovo hitro sprejetje

pomembno vplivalo na to, da je bil upad zaposlenosti v primerjavi z upadom gospodarske aktivnosti precej manjši.¹⁹⁹ Prilagoditev na trgu dela pa je tako pretežno potekala prek zmanjšanja števila opravljenih delovnih ur (gl. tudi poglavje 1.1). Obseg uporabe shem v posamezni državi je bil med drugim odvisen od epidemičnih razmer, obsega zajezitvenih ukrepov in zaradi tega prizadetosti posameznih dejavnosti in gospodarstev oziroma upada BDP (OECD, 2021h). Po podatkih Evropske komisije je bil v drugem četrletju 2020 največji delež zaposlenih vključenih v sheme na Malti, Nizozemskem, Cipru in Hrvaškem (Slika 54 desno). Slovenija pa sodi v skupino držav s srednje visokim deležem (med 10 in 20 %). Podobno velja tudi za delež samozaposlenih, ki so v drugem četrletju 2020 prejeli finančno podporo države (Kajzer, 2021).

Po daljšem obdobju izboljševanja položaja ranljivih skupin na trgu dela je ob izbruhu epidemije covid-19 v drugem četrletju 2020 prišlo do poslabšanja, sredi leta 2021 pa so bile za večino ranljivih skupin razmere že podobne kot pred krizo. Za ranljive skupine na trgu dela je značilno, da imajo pogosto manjše možnosti za kakovostno in varno zaposlitev ter so pogostejše nezaposlene ali neaktivne, kar negativno vpliva na njihovo dohodkovno varnost in kakovost življenja. Epidemija je sprva nadpovprečno poslabšala položaj na trgu dela nizko izobraženim, zaposlenim z nizkimi dohodki, mladim in ženskam. Večja prizadetost oseb z nizko izobrazbo in žensk je bila posledica izrazite sektorske in poklicne razsežnosti koronavirusne krize, saj so bile zaprtju in upadu aktivnosti izpostavljene

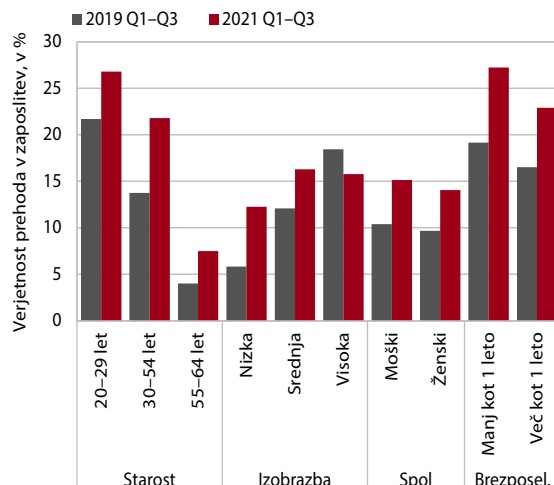
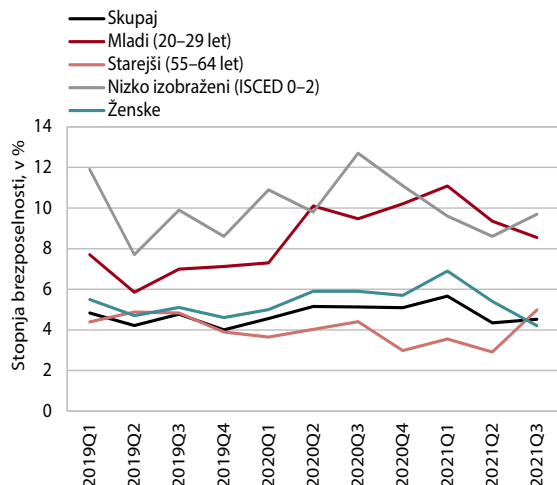
¹⁹⁶ Ukrep čakanja na delo je med drugim določil pravico do delnega povračila izplačanih nadomestil plače delavcem, ki jim delodajalec zaradi epidemije ni mogel zagotavljati dela in jih je napotil na začasno čakanje na delo. Delavec je bil pri tem upravičen do nadomestila plače v višini 80 %, pri čemer je država delodajalcu povrnila del te višine. Sredi leta 2020 je bil sprejet tudi ukrep delnega subvencioniranja skrajšanja polnega delovnega časa. Ukrep je omogočal, da delodajalec delavcem začasno odredi delo s skrajšanim delovnim časom (za največ polovični delovni čas), za preostali del časa pa je bil delavec napoten na začasno čakanje na delo. Pri tem je bil delodajalec upravičen do subvencije v višini, ki je bila odvisna od dolžine skrajšanja delovnega časa.

¹⁹⁷ V okviru ukrepov za ohranjanje delovnih mest so bili sprejeti tudi ukrepi, kot so izplačilo temeljnega dohodka in socialnih prispevkov s. p. in ostalim upravičencem (440 mio evrov), plačilo prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlenim, ki so v času epidemije delali (436 mio evrov), plačilo socialnih prispevkov za zaposlene na čakanju (124 mio evrov), delno subvencioniranje skrajšanega delovnega časa (74 mio evrov), krizni dodatek (58 mio evrov), subvencioniranje minimalne plače (25 mio evrov) in bolniška nadomestila za zaposlene (21 mio evrov).

¹⁹⁸ V obdobju od marca 2020 do junija 2021 je ukrep koristilo 31,7 tisoč podjetij za 215 tisoč oseb.

¹⁹⁹ Ocene kažejo, da je do ukrepa dostopal širok razpon različnih podjetij. Široka naravnost ukrepa je bila namenjena zaščiti podjetij in ohranitvi delovnih mest kot odziv na močan padec aktivnosti. S tem se je ohranil potencial za hitrejšo okrevanje in preprečilo presežno odpuščanje, ki bi lahko okrevanje zavrla in podaljšalo. Več gl. Poročilo o produktivnosti 2021 (UMAR, 2022).

Slika 55: Brezposelnost ranljivih skupin se je v letu 2021 že približala predkriznim ravnam (levo), kar se odraža tudi v boljših zaposlitvenih možnostih za te skupine (desno)*

Vir: EK (2021b), Eurostat (2022), ZRSZ (2021), preračuni UMAR.

predvsem dejavnosti gostinstva, turizma, sprva tudi trgovine, in poklici, v katerih so nadpovprečno zastopane ženske, plače pa so podpovprečne. Zaradi velike izpostavljenosti začasnim oblikam dela (zlasti študentskemu delu) so bili na začetku krize močno prizadeti mladi, saj so se nekatera podjetja kljub hitremu sprejetju interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest odločila prilagoditi število zaposlenih z neobnavljanjem ali odpovedjo začasnih zaposlitev in močno zmanjšanim obsegom študentskega dela.²⁰⁰ Z vnovičnim odpiranjem dejavnosti (hitrim okrevanjem gospodarske aktivnosti) in zaposlovanjem so se razmere na trgu dela postopno izboljševale tudi za ranljive skupine. K boljšim zaposlitvenim priložnostim za ranljive skupine je podobno kot že pred koronavirusno krizo prispevalo pomanjkanje delovne sile. V takšnih razmerah se podjetja velikokrat odločajo zaposliti tudi dolgotrajno brezposelne ali neaktivne osebe s pogosto manj ustreznimi znanji in spretnostmi. To je tudi eden izmed razlogov, da se stopnja dolgotrajne brezposelnosti v zadnjih dveh letih ni vidneje povišala (gl. kazalnik 3.19). Delež dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti pa ostaja visok.²⁰¹ Brezposelnost med mladimi in nizko izobraženimi v tretjem četrtletju 2021 sicer še ni dosegla

²⁰⁰ V drugem četrtletju 2020 je bil obseg študentskega dela medletno za polovico manjši.

²⁰¹ Dolgotrajno brezposelni so brez zaposlitve eno leto ali več. Čeprav je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti (t. j. število brezposelnih glede na število delovno aktivnih in brezposelnih skupaj) v drugem četrtletju 2021 podobna (1,9 %) kot v enakem obdobju leta 2019 (1,8 %), pa je bil nekoliko večji delež dolgotrajno brezposelnih glede na vse brezposelne (za 2,1 o. t. oziroma 44,3-odstoten). Do tega je prišlo zaradi priliva oseb z določenimi zaželenimi veščinami ali znanji v zaposlitev, medtem ko težje zaposljive osebe dlje časa ostajajo v brezposelnosti in s tem povečujejo delež dolgotrajno brezposelnih v celotni brezposelnosti. Pri tem namreč obstaja tveganje, da se takšnim osebam zaradi dlje časa trajajoče odsotnosti s trga dela zmanjšajo znanja in spretnosti, kar lahko povečuje njihovo stigmo v očeh morebitnih delodajalcev, še naprej zmanjšuje njihove možnosti za zaposlitev in trajno vpliva na prihodnji zaslužek. Poveča se tudi tveganje zdravstvenih težav, povezanih zlasti z depresijo in stresom.

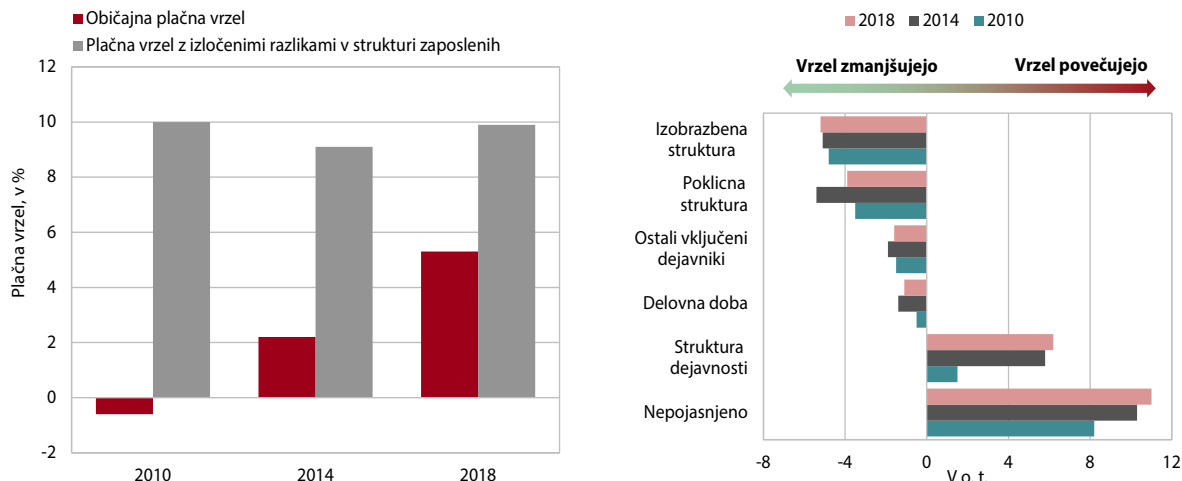
predkrizne ravni, kar je do določene mere povezano tudi z omejitvami za obvladovanje epidemije, ki so takrat še vedno vplivale na obseg poslovanja v nekaterih dejavnostih.²⁰² Na izboljšanje zaposlitvenih možnosti ranljivih skupin lahko vplivajo tudi programi aktivne politike zaposlovanja (APZ), za katere se že vrsto let namenja sorazmerno malo sredstev, v obdobju epidemije pa se je njihov obseg še dodatno zmanjšal. Slovenija spada v skupino držav EU s podpovprečnim številom vključenih v programe APZ in s podpovprečnimi sredstvi za takšne programe.²⁰³ Ob večjem povpraševanju po delovni sili se običajno poveča delež težje zaposljivih oseb med brezposelnimi, kar bo v prihodnje zahtevalo prilagoditev ukrepov in sredstev za programe APZ, boljšo povezanost s socialnovarstvenimi storitvami, večja vlaganja v izobraževanje in usposabljanje ter prekvalifikacije. To bi lahko med drugim zmanjšalo neskladja na trgu dela ter iskalcem zaposlitve iz ranljivih skupin pomagalo pri vključevanju na trg dela.

Stopnja delovne aktivnosti in povprečna plača ženska v večini članic EU nižji kot pri moških, pri čemer sta vrzeli v Sloveniji sorazmerno majhni. Slovenija sodi med države z majhnimi razlikami v delovni aktivnosti med moškimi in ženskami. Pri tem se je vrzel v zadnjih desetih letih še zmanjšala, na kar je precej vplivala rast zaposlenosti v dejavnostih, ki zaposlujejo pretežno ženske. Prav tako so kljub povečanju v zadnjih desetih

²⁰² To se kaže tudi v tem, da v dejavnostih, kot so gostinstvo, kulturne in razvedrilne dejavnosti ter druge raznovrstne poslovne dejavnosti (z zaposlovalnimi agencijami), zaposlenost ob koncu leta 2021 še ni dosegla ravni iz konca 2019.

²⁰³ V Sloveniji je bilo po podatkih Eurostata v ukrepe APZ v povprečju obdobja 2005–2019 vključenih 13,5 osebe na 100 oseb, ki želijo delati, v povprečju držav EU pa 30,4 osebe. Delež sredstev (kot odstotek BDP) namenjen ukrepom APZ, je bil v Sloveniji (0,19 % BDP) v enakem obdobju prav tako precej nižji kot v povprečju EU (0,51 % BDP). Za več gl. UMAR (2021a).

Slika 56: Prilagojena plačna vrzel je večja kot običajna plačna vrzel (levo), vrzel najbolj pojasnjujeta izobrazbena in poklicna struktura, a dobršen del ostaja nepojasnen (desno)*

Vir: SURS (2021d), preračuni UMAR.

Opomba: * Običajna plačna vrzel je razlika v povprečni plači moških in žensk, izražena kot delež plače moških. Kadar je vrzel pozitivna (negativna), je povprečna plača med ženskami nižja (višja) kot med moškimi. Plačna vrzel z izločenimi razlikami v strukturi zaposlenih je regresijska ocena (sivi stolpci na levi sliki). Zaradi metodoloških posebnosti je po višini podobna, ne pa čisto enaka nepojasnjnemu ostanku dekompozicije (na sliki levo). Za metodološke podrobnosti gl. UMAR (2021a).

letih razlike v plačah še vedno sorazmerno nizke.²⁰⁴ Razlike v delovni aktivnosti in plačah med spoloma se lahko prelivajo na različna področja dela skozi celotno življenje.²⁰⁵ Prilagojena plačna vrzel²⁰⁶ je v Sloveniji sicer večja kot običajna vrzel v povprečnih plačah med spoloma, vendar je v zadnjih desetih letih dokaj stabilna (Slika 56 levo). Modelska dekompozicija pokaže, da lahko večino razlik v povprečnih plačah med spoloma pojasni različna demografsko-zaposlitvena struktura moških in žensk (Slika 56 desno). Med dejavniki, ki pojasnijo največji del običajne plačne vrzeli, so razlike v izobrazbeni ravni, poklicni in sektorski strukturi, ki v Sloveniji vrzel zmanjšujejo, saj imajo ženske v povprečju zaključeno višjo raven izobrazbe kot moški, zaradi česar prejema višjo plačo, in so zaposlene v poklicih, kjer je povprečna plača razmeroma visoka. Panožna struktura, to je struktura dejavnosti, v kateri so zaposleni moški

in ženske, na drugi strani povečuje plačne razlike, saj so moški zaposleni v panogah, kjer prevladujejo nadpovprečne plače. Še vedno pomemben del plačne vrzeli med spoloma pa ostaja nepojasnen in se je v obdobju 2010–2018 povečal.

Pomemben dejavnik kakovostne zaposlitve je ustrezno plačilo, na katerega pomembno vplivata tudi gibanje in višina minimalne plače, ki se je v večini držav EU povečala tudi v obdobju epidemije. Naraščanje zakonsko določene minimalne plače se je v Sloveniji, podobno kot v večini držav EU, nadaljevalo tudi v letih 2020 in 2021. Po povišanju v letu 2020, ki je bilo v nekaterih državah precejšnje, se je minimalna plača v večini držav povišala tudi v 2021, a so bili države in socialni partnerji pri odločitvah o povišanju nekoliko bolj previdni; nekatere države so se odločile njeno višino tudi zamrzniti (Eurofound, 2021f). V Sloveniji je del povišanja minimalne plače v letu 2021 začasno prevzela država, s čimer je omilila pritisk na stroške dela in morebitno odpuščanje prejemnikov minimalne plače.²⁰⁷ Za razliko od številnih drugih držav je v Sloveniji minimalna plača naraščala hitreje kot povprečna plača v zadnjih desetih letih, kar je lahko prispevalo k majhnim neenakostim v plačah in nizki stopnji tveganja revščine delovno aktivnih (kazalnik 3.18), a je pripeljalo do enega najvišjih razmerij med minimalno in povprečno plačo med državami. To se kaže v majhnih razlikah v plačah, v

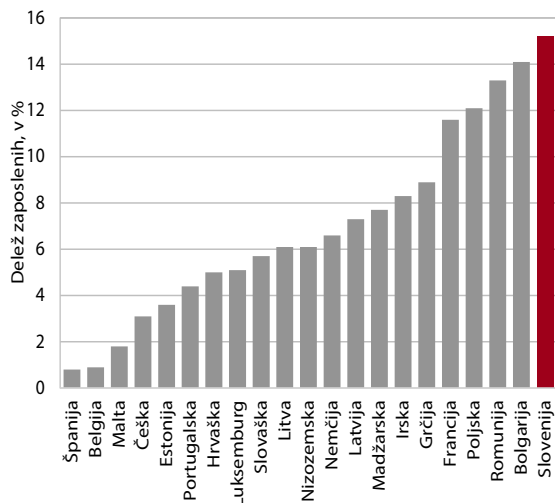
²⁰⁴ Mednarodno primerljivi podatki za ugotavljanje plačne vrzeli so vzeti iz raziskave Raziskovanje o strukturi plače (*Structure of earnings survey – SES*), ki se izvaja vsaka štiri leta. V raziskavo so vključeni poslovni subjekti (in njihovi zaposleni), v katerih je zaposlenih več kot deset oseb, vključujejo SKD dejavnosti B do S, toda brez dejavnosti O (javna uprava, obramba in obvezna socialna varnost).

²⁰⁵ Razlike v plačah vplivajo npr. na višino nadomestila za čas brezposelnosti in na pokojninsko vrzel, vse to pa kratkoročno in tudi dolgoročno negativno vpliva na blaginjo in položaj žensk v družbi.

²⁰⁶ Razlikujemo med dvema vrzelma – običajno in prilagojeno. Običajna plačna vrzel je samo vrzel v povprečni plači med moškimi in ženskami, prilagojena plačna vrzel pa je vrzel v povprečni plači med moškimi in ženskami, iz katere so s pomočjo regresijske analize izločene razlike v demografski in zaposlitveni strukturi med spoloma. Prilagojena plačna vrzel je potemtakem vrzel, ki kaže plačne razlike med spoloma, kakršne bi bile, če bi demografsko-izobrazbena struktura med spoloma bila enaka. S tem prilagojena plačna vrzel omogoča bolj jasn vpogled v plačne razlike med spoloma, saj lahko razlike v demografsko-zaposlitveni strukturi med spoloma zameglijo sliko o plačnih razlikah. Hkrati takšen pristop omogoča tudi vpogled, koliko posamezni dejavniki v strukturi prispevajo k plačni vrzeli med spoloma.

²⁰⁷ Zakon o dodatnih ukrepih za omilitev posledic COVID-19 (ZDUOP, 2021) je pri institutu minimalne plače prinesel interventni ukrep subvencioniranja s strani države. Država je delodajalcem v letu 2021 zaradi dviga minimalne plače pomagala na dva načina. Za plačilo za delo od januarja do junija 2021 je izplačala za vsakega delavca 50 EUR subvencije. Od julija do decembra pa se je minimalna osnova za obračun prispevkov znižala ter bila enaka minimalni plači in ne več 60 % povprečne plače.

Slika 57: Slovenija je imela leta 2018 najvišji delež prejemnikov plač do višine 105 % minimalne plače med državami z zakonsko določeno minimalno plačo

Vir: Eurostat (2022).

veliki zgoščenosti zaposlenih okoli minimalne plače in v primerjavi z državami EU, ki imajo minimalno plačo, tudi v največjem deležu oseb, ki prejemajo plačo do 105 % minimalne plače (Slika 57). Vse to je lahko za nekatere skupine nespodbudno in povzroča težave tudi pri ustreznem nagrajevanju nekaterih nizko izobraženih kadrov, na primer v dejavnostih javnih storitev.

Za zagotavljanje ustreznega plačila v članicah EU je bila sprejeta direktiva na ravni EU. Konec leta 2021 je bila sprejeta direktiva o ustreznih minimalnih plačah (EK, 2021r), kar je sledilo enemu izmed načel Evropskega stebra socialnih pravic, sprejetih leta 2017. V predlogu direktive Evropska komisija poudarja, da ustrežna višina minimalne plače delavcem zagotavlja dostojno življenje, in ugotavlja, da številni delavci v EU zdaj niso zaščiteni z ustreznimi minimalnimi plačami.²⁰⁸ Direktiva spodbuja dogovarjanje socialnih partnerjev o višini minimalne plače, predvideva zagotavljanje ustreznosti zakonsko določenih minimalnih plač prek določanja jasnih in trdnih državnih meril ter rednega usklajevanja zakonsko določene minimalne plače. Nacionalna merila bi morala vključevati vsaj kupno moč minimalnih plač, splošno raven bruto plač in njihovo porazdelitev, stopnjo rasti bruto plač ter spremembe v produktivnosti dela. Zakon o minimalni plači v Sloveniji (2018), ki je bil sprejet leta 2018 (pred direktivo o ustreznih minimalni plači), je enostransko določil višino minimalne plače za leti 2019 in 2020, kar je v nasprotju z direktivo o ustreznih minimalni plači. Hkrati je predvidel, da se bo z letom 2021 začela uporabljati formula, na podlagi katere bo

morala minimalna plača za najmanj 20 %, a ne za več kot 40 % presežati izračunane minimalne življenjske stroške, kar bi lahko tolmačili kot merilo kupne moči minimalne plače, vendar pa je bil zadnji izračun minimalnih življenjskih stroškov narejen na podatkih za leto 2015. Direktiva zahteva tudi pravočasno in učinkovito vključevanje socialnih partnerjev v predpisovanje in usklajevanje zakonsko določenih minimalnih plač, tudi s sodelovanjem v posvetovalnih organih. Zakon v Sloveniji sicer predvideva, da višino minimalne plače po posvetu s socialnimi partnerji določi in objavi minister, pristojen za delo. Vendar pa oblika posvetovanja ni formalizirana in ne zagotavlja vključevanja socialnih partnerjev v izbor meril za vsakoletno usklajevanje minimalne plače. Tako bodo v Sloveniji z vidika direktive o ustreznih minimalni plači v prihodnje potrebne nekatere manjše prilagoditve predvsem načina določanja višine minimalne plače in upoštevanja izračuna minimalnih življenjskih stroškov.

Zmanjševanje segmentacije na trgu dela se je nadaljevalo tudi v prvem letu epidemije covid-19, a se je z okrevanjem gospodarstva v letu 2021 v kombinaciji s še vedno visoko negotovostjo spet povečalo. Za segmentiran trg dela je značilen razkorak med zaposlenimi v rednih, zaščitnih, bolj plačanih zaposlitvah za nedoločen čas in med manj zaščitnimi, manj kakovostnimi oblikami dela, z manjšo možnostjo prehoda v varnejšo obliko zaposlitve. Delež začasnih zaposlitev se je po naraščanju v obdobju 2013–2017 zniževal do leta 2020, kar je bilo povezano s povečanim povpraševanjem po delovni sili in njenim pomanjkanjem ter izbruhom epidemije v letu 2020.²⁰⁹ Okrevanje gospodarstva v drugi polovici leta 2020 in sproščanje omejitev za preprečevanje širjenja epidemije je ob veliki negotovosti znova povečalo tudi delež začasnih zaposlitev. Tako se je v drugem četrtletju 2021 delež začasnih zaposlitev vnovič dvignil nad povprečje EU (gl. kazalnik 3.20). Mladi so sicer v vseh članicah izpostavljeni začasnim zaposlitvam, vendar pa je v Sloveniji izpostavljenost še bolj izrazita predvsem zaradi študentskega dela, ki je zelo prilagodljiva oblika dela, a obenem pomemben finančni vir preživetja študentov (gl. tudi UMAR, 2021b, str. 29).

Za obdobje koronavirusne krize ni celovitih podatkov o kakovosti delovnega mesta in kakovosti delovnega okolja, posamezne analize pa opozarjajo na prednosti in slabosti dela na daljavo. Čeprav obstaja obsežen nabor kazalnikov, ki merijo posamezne razsežnosti kakovosti zaposlitve, obstaja le nekaj sinteznih kazalnikov, ki merijo in razvrščajo države po kakovosti zaposlitve (Cazes idr., 2016). Zaradi epidemije covid-19 v letu 2020 ni bila izvedena anketa o delovnih pogojih, ki jo vsakih pet let izvede Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer in na podlagi katere se ocenjuje kakovost delovnega mesta ter izračuna evropski indeks kakovosti zaposlitve. Omenjeni indeks

²⁰⁸ V skoraj vseh državah članicah so zakonsko določene minimalne plače nižje od 60 % bruto mediane plače in/ali 50 % bruto povprečne plače, ki se uporabljata kot merilo ustreznosti minimalne plače (EK, 2021r).

²⁰⁹ Ob velikem pomanjkanju delovne sile se je delež začasnih zaposlitev leta 2019 v Sloveniji (12,5 %) znižal pod povprečje EU (13,5 %).

je v obdobju 2005–2015 pokazal poslabšanje kakovosti zaposlitve v Sloveniji. Podatki Eurostat za leto 2020 (zadnji podatek) za Slovenijo kažejo, da se je zmanjšal pojav nekaterih prvin dela, ki negativno vplivajo na kakovost zaposlitve (na primer delo prek agencij za posredovanje dela, delež prekarnih zaposlitev, delež zaposlenih, ki dela ob vikendih). Delež začasnih zaposlitev, ki so pogosto manj kakovostne zaposlitve, se je po znižanju leta 2020 v letu 2021 znova povečal, vendar je ostal nižji kot pred epidemijo (gl. kazalnik 3.20). Povečanje dela na daljavo med epidemijo pa je spodbudilo tudi raziskave o vplivu takšnega dela na kakovost zaposlitve. Čeprav delo na daljavo praviloma lajša usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, se to med epidemijo ni v celoti potrdilo, kar bi lahko povezali z večjim deležem žensk, ki so delale na daljavo in so bile zaradi zaprtja vzgojnih in izobraževalnih institucij še dodatno obremenjene s skrbstvenim in gospodinjiskim delom (gl. poglavje 3.1). Raziskava Eurofounda (2021a) je pokazala, da je bilo poleti 2020 v Sloveniji z delom na daljavo zadovoljnih več vprašanih kot v povprečju EU (60,8 %, EU: 57 %).²¹⁰ Fana idr. (2020) so v prvem valu epidemije spomladi 2020 v Franciji, Španiji in Italiji analizirali vpliv dela na daljavo na posamezne prvine kakovosti zaposlitve in ugotovili, da: (i) večina anketiranih ni zaznala vpliva dela na daljavo na njihov dohodek, (ii) je bil vpliv dela na daljavo na zadovoljstvo z zaposlitvijo močno odvisen od vrste zaposlitve in poklica, pri čemer so poudarjali zmanjšanje ravni zadovoljstva predvsem visoko usposobljeni in izobraženi kadri,²¹¹ (iii) večina zaposlenih posledic dela na daljavo ni ocenila kot negativnih z vidika njihove karijerne možnosti.

Povečan obseg dela na daljavo in epidemija covida-19 sta prinesla nove izzive za ukrepanje na področju varstva in zdravja pri delu; delo na daljavo lahko vpliva na okoljsko vzdržnejši in regionalno skladnejši razvoj. Demografske spremembe zahtevajo daljše poklicno življenje, kar pomeni tudi daljšo izpostavljenost posameznim tveganjem na delovnem mestu. To prinaša tudi večji delež starejših delavcev in s tem večjo prisotnost kroničnih zdravstvenih težav. Zato je pomemben celosten vseživljenjski pristop k zagotavljanju zdravja tudi pri delu: tj. boljša preventiva, ki vsem zagotavlja zdravo staranje in vzdržno delovno življenje. Nove izzive na področju varstva in zdravja pri delu pa prinašata poleg staranja prebivalstva in večjega obsega dela na daljavo tudi epidemija in njene dolgoročne posledice za zdravje posameznika. Petrišič (2020) opozarja, da je lahko večji obseg dela na daljavo povečal nekatera tveganja za kostno-mišična obolenja, ki izhajajo iz neurejene ergonomije delovnih mest in preveč intenzivne ali pogoste uporabe sodobnih informacijskih tehnologij, ter pred področje varstva in zdravja pri delu postavil nove izzive.²¹² Pravica do odklopa postaja

vse bolj aktualna in del razprav o ustreznih delovnih pogojih. Tako je Evropski parlament januarja sprejel Resolucijo o pravici do digitalnega odklopa s pozivom k oblikovanju evropske zakonodaje, ki bo delavcem zagotavljala pravico do digitalnega odklopa od dela brez posledic. Povečan obseg odsotnosti z dela zaradi bolezni kot posledica epidemije pred delodajalce postavlja tudi izzive pri organiziranju nemotenih delovnih procesov. Dolgoročne zdravstvene posledice covida-19 (dolgi covid) pa lahko vplivajo na povečanje obsega odsotnosti z dela zaradi bolezni v prihodnje, ki je v Sloveniji že zdaj nad povprečjem EU in se je leta 2021 močno povečal (kazalnik 3.22). Na dolgoročne posledice covida-19 za zdravje in kakovost življenja kažejo nekatere preliminarne raziskave, po katerih se precejšen del zaposlenih, ki so preboleli covid-19, ni vrnil na prejšnja delovna mesta, ampak so po vrnitvi začeli opravljati prilagojene delovne naloge ali pa so prešli na skrajšan delovni čas (Chopra idr., 2021). Z epidemijo spodbujen večji obseg dela na daljavo je spodbudil tudi premisleke o prednostih dela na daljavo. Številne študije obravnavajo naraščanje pomena dela na daljavo tudi za zmanjšanje obremenitev prometa na okolje (gl. poglavje 4.1) ter krepitev skladnejšega regionalnega razvoja (gl. pogl. 1.1), zato bi bilo smiselno o spodbujanju dela na daljavo razmišljati tudi v pokovidnem obdobju, predvsem z vidika okoljskega in skladnejšega regionalnega razvoja.

²¹⁰ Gre za delež anketiranih, ki so se strinjali ali zelo strinjali s trditvijo, da so zadovoljni z deloma na daljavo.

²¹¹ Na to so vplivali predvsem zmanjšani socialni stiki in pomanjkanje poklicnega priznavanja.

²¹² Na primer povečana psihosocialna tveganja, ki so lahko povezana s

(i) s slabo organiziranostjo dela, (ii) pomanjkanjem ustreznih navodil za delo kot tudi (iii) z zanemarjanjem pravice do odklopa izven delovnega časa in do odmorov med delovnim časom.

/ 4

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Obremenjevanje okolja, merjeno z izpusti toplogrednih plinov, rabo energije, porabo naravnih virov ter nastalimi odpadki, ki se je v obdobju okrevanja po gospodarsko-finančni krizi večinoma zvišalo, se je v zadnjih letih prejšnjega desetletja in še zlasti v prvem letu epidemije covid-19 vnovič znižalo. Cilji glede izpustov in rabe energije do leta 2020 so bili doseženi in preseženi, izstopa pa nedoseženi cilj deleža obnovljivih virov v skupni rabi energije, ki se je po letu 2005 povečeval najpočasneje med vsemi članicami EU. Rast produktivnosti, izražena v razmerju do ustvarjenega BDP, se je pri izpustih toplogrednih plinov in rabi energije v konjunkturi pred epidemijo in tudi med njo nekoliko pospešila, na kar so v zadnjem opazovanem letu (2020) v precejšnji meri vplivali omejitveni ukrepi v prometu. Produktivnost pri porabi snovi je ob razmeroma majhnih spremembah gradbene aktivnosti ostala nespremenjena. Emisijska, energetska in snovna produktivnost je bila za okoli desetino nižja kot v povprečju EU. Ker se ta zaostanek v daljšem obdobju ni bistveno izboljšal, to ne bo zadostovalo za doseganje področnih ciljev SRS, pa tudi precej ambicioznejši državni cilji in cilji EU do leta 2030 in 2050 bodo s tem težje uresničljivi. Stopnja rabe predelanih snovi, ki je merilo krožnosti gospodarstva, bo nujno občutneje zvišati tudi zaradi naraščajočih stroškov surovin, omejenosti v okolju in težavah pri njihovi dobavi. S tem se bo hkrati doseglo manjše nastajanje odpadkov, katerih povečevanje se je v epidemiji sicer prekinilo, a nastale so nekatere nove vrste. Za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo je ključno učinkovito izkoristiti vse razpoložljive finančne vire, glede na potrebno pospešitev procesa razogljichenja v skladu z ambicioznimi cilji pa bodo nujni tudi dodatni sistemski ukrepi, podprti z dodatnimi viri za trajnostne naložbe v čiste tehnologije, inovacije in nova znanja.

Na zdajšnje netrajnostno naravnano gospodarstvo in način življenja kaže tudi razmeroma visok in naraščajoč ekološki primanjkljaj Slovenije. Naravne vire, podobno kot v večini razvitih držav, porabljamo precej hitreje, kot so se sposobni obnoviti. K blažitvi pa v Sloveniji precej prispevajo obsežne površine zavarovanih območij, velika gozdnatost in zmerna intenzivnost kmetovanja. Tla in voda sta v povprečju še vedno razmeroma dobro ohranjena naravna vira. Bolj težavna je kakovost zraka, merjena z vsebnostjo najdrobnejših prašnih delcev, zaradi neustreznega izgorevanja lesne biomase v individualnih kuriščih ter obsežnega cestnega prometa.

4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo

! Nizkoogljično krožno gospodarstvo (razvojni cilj 8)

Cilj SRS 2030 je prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo ter rastjo rabe surovin in energije ter s tem povezanim velikim obremenjevanjem okolja. Trajnostna rast bo dosežena predvsem s korenitimi spremembami potrošniških in proizvodnih vzorcev, s tem pa boljšega izkoristka virov in učinkovitejšega upravljanja odpadkov ter učinkovitejšo rabo energije in večjim deležem obnovljivih virov energije. To bo hkrati omogočalo zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov. Načrtovane spremembe bodo podprte z izobraževanjem in povezovanjem, spodbujanjem okoljskih inovacij ter predvsem prenehanjem rabe fosilnih goriv. Poleg tega SRS 2030 poudarja nujnost sprememb v prometu za hitrejši razvoj trajnostne mobilnosti.

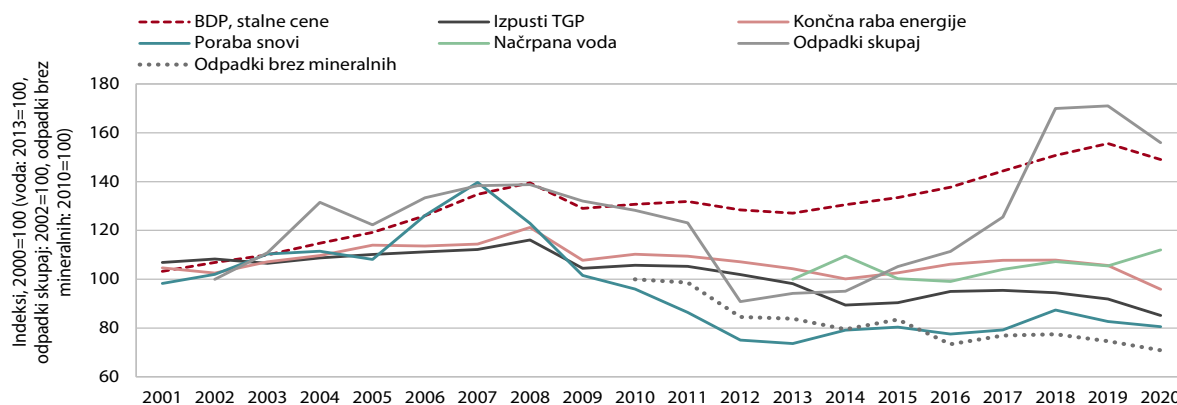
! Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 8:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Snovna produktivnost, SKM/kg	2,0 (2020)	2,2 (2020)	3,5
Delež OVE v končni rabi energije, v %	24,1 (2020)	22,1 (2020)	27,0
Emisijska produktivnost, SKM/mio. kg CO₂	3,5 (2020)	3,7 (2019)	povprečje EU v 2030

Rabe ključnih naravnih virov in izpusti toplogrednih plinov (TGP) so se v prvem letu epidemije 2020 ob nižji gospodarski aktivnosti pričakovano znižali, ob tem se je povečal tudi želeni razklop med njimi in gospodarsko rastjo, a za uresničitev ambicioznih ciljev do konca desetletja bodo potrebne korenitejšje sistemske spremembe. Analiziranje okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja običajno temelji na uporabi kazalnikov, ki kažejo razmerje med gospodarsko rastjo ter izpusti pri tem nastalih TGP, rabo energije, snovi, vode in nastalimi odpadki. Rabe virov in izpusti TGP so se po zvišanju v prvih letih konjunktore po gospodarsko-finančni krizi v nadaljevanju pretežno stabilizirali, v letu 2019 in predvsem v letu epidemije 2020 pa je bilo znižanje večje. Premiki so bili v smeri

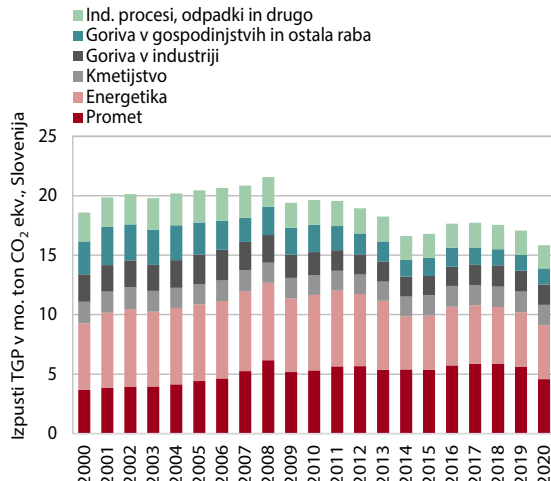
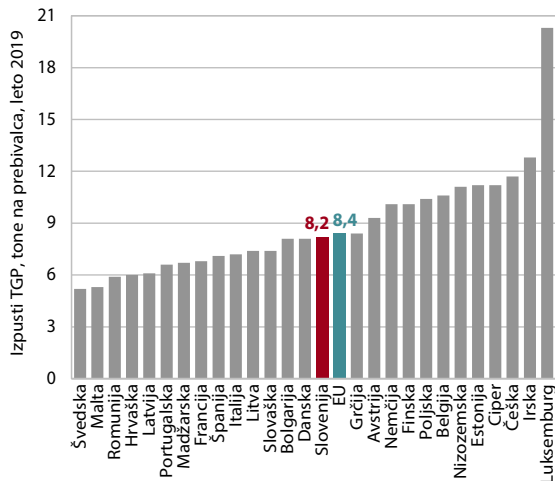
doseganja zastavljenih ciljev, a to je bilo z nižjo gospodarsko aktivnostjo lažje dosegljivo. Ambicioznost okoljskih politik, potrebna zaradi naraščajočega vpliva podnebnih sprememb, je praviloma omejena zaradi pričakovanih negativnih učinkov na gospodarstvo, a ti so bili do zdaj v povprečju razmeroma majhni (OECD, 2021a). Pri tem so večje spremembe pričakovane pri sektorjih, kjer je produktivnost nižja, negativni vpliv na okolje pa velik. Da bodo dogovorjeni kratkoročnejši cilji hitrega zmanjševanja izpustov in ogljične nevtralnosti do sredine stoletja doseženi, bodo potrebni korenitejši premiki. To bo zahtevalo spremembe tehnologij in preražporeditve virov, spremljanje uspešnosti razvoja in sprotno prilagajanje politik.

! Slika 58: V prvem letu epidemije covid-19 so se ob nižjem BDP bolj znižali izpusti TGP, raba energije in snovi ter pri tem nastali odpadki, zaradi ugodnih hidroloških pogojev pa se je povečala raba vode

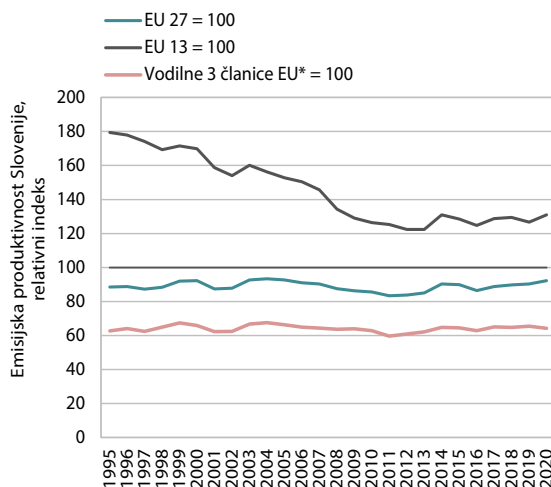
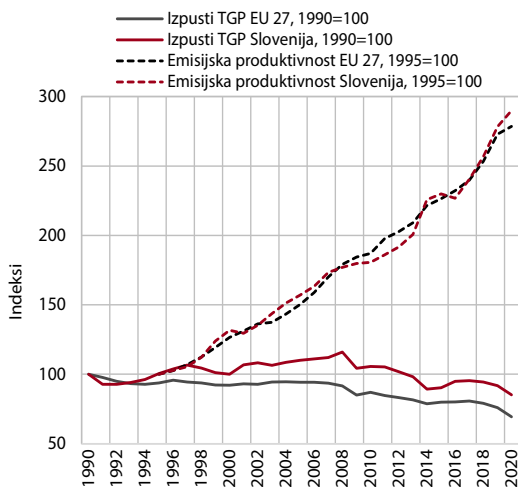
Vir: SURS (2022b, 2022b); preračuni UMAR. Opomba: Pri nastalih odpadkih brez mineralnih snovi niso odšteti odpadki iz sežiganja in odpadki pri obdelavi odpadkov (metodologija Eurostat). Leto 2020 je bilo hidrološko ugodno, zato je bilo več vode uporabljene za pogon turbin v hidroelektrarnah.

Slika 59: Izpusti TGP, ki so v preračunu na prebivalca v Sloveniji na ravni povprečja EU, so se v letu 2020 pričakovano znižali na najnižjo raven v zadnjih dveh desetletjih

Vir: Eurostat (2022) in ARSO (2022); preračuni UMAR. Za leto 2020 preliminarna ocena.

Slika 60: Dolgoročno so se izpusti znižali manj kot v EU, a v letu 2020 nekoliko bolj; zaostanek za emisijsko produktivnostjo EU in vodilnih treh članic je v zadnjih letih približno enak, prav tako prednost pred skupino novih članic EU, ki pa se je dolgoročno precej znižala

Vir: ARSO (2022a), Eurostat (2022). Opombe: * Švedska, Malta in Francija (glej kazalnik 4.1); za leto 2020 preliminarna ocena; primerjava v SKM je smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Izpusti toplogrednih plinov so se leta 2020 znižali bolj kot gospodarska aktivnost, s tem se je emisijska produktivnost znova izboljšala in nekoliko približala povprečni v EU, prve ocene izpustov za leto 2021 pa kažejo na njihovo vnovično zvišanje. V letu 2020 so se izpusti TGP pričakovano opazneje znižali, za okoli 7 % (kazalnik 4.1), in bili s tem za okoli 5 % nižji kot v letu 2014, ko so bili po finančno-gospodarski krizi in spremembah v energetiki²¹³ na najnižji ravni v opazovanih dveh

desetletjih. Manjši izpusti v letu 2020 so bili predvsem posledica znižanja v prometu, za okoli petino. Izpusti iz te dejavnosti, ki so pred tem hitro naraščali, so se v letu 2020 ob močno okrnjeni aktivnosti znižali približno na raven iz leta 2005. Skupni izpusti TGP so se v prvih treh četrtletjih leta 2021 spet zvišali, medletno za okoli 5 % (v povprečju EU za 8 %), kar pa je manj, kot je bila rast bruto domačega proizvoda.²¹⁴ Problematična je raba fosilnih goriv, ki je bila v preteklih letih spodbujena tudi z oprostitvami plačil trošarin za goriva,²¹⁵ zato izpusti

²¹³ Zmanjšanje izpustov je bila predvsem posledica prenehanja delovanja nekaterih velikih naprav, vključenih v EU ETS (blok 3 in blok 4 Termoelektrarne Šoštanj, d. o. o., HSE-Energetska družba Trbovlje, d. o. o., Lafarge Cement, d. o. o.) in le v manjši meri posledica zmanjšanja izpustov TGP-naprav, vključenih v EU ETS, zaradi izboljšanja učinkovitosti (Računsko sodišče, 2021c).

²¹⁴ Medletna rast BDP v prvih treh kvartalih leta 2021 je bila 7,3-odstotna.

²¹⁵ Oprostitve trošarin za goriva za energente, ki se porabijo za pogon kmetijske in gozdarske mehanizacije, za industrijski komercialni namen in komercialni prevoz.

Okvir 10: Povečano zavedanje o nevarnosti svetovnega segrevanja in nujnosti čimprejšnjega ukrepanja

Na podnebni konferenci COP26 v Glasgowu je 197 držav pogodbenic sprejelo svetovni kompromisni dogovor. Na 26. zasedanju Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah (UNFCCC, 2022) so se osredotočili na spodbujanje kratkoročnega zmanjšanja izpustov toplogrednih plinov (TGP), mobiliziranje javnih in zasebnih financ ter podpiranje skupnosti pri prilagajanju na podnebne vplive. Za doseg cilja omejitve dviga temperature na svetovni ravni za 1,5 stopinje Celzija bo treba zmanjšati svetovne izpuste TGP za 45 % do leta 2030 v primerjavi z letom 2010. Osrednji cilj je vezan na: (i) prilagajanje in spodbujanje konkretnih aktivnosti za izgradnjo odpornosti; (ii) podnebne finance z namenom usmerjanja finančnih tokov iz javnih in zasebnih virov v ukrepe za zmanjševanje izpustov; (iii) ohranjanje narave, da se preprečijo izgube biotske raznovrstnosti kot posledice vpliva podnebnih sprememb; (iv) prehod na čisti in trajnostni transport, z razvijanjem tehnologij za transport z ničelnimi izpusti ter (v) hitrejšo dekarbonizacijo energetskega sektorja. Prvič v zgodovini je bilo obravnavano opuščanje rabe premoga v termoelektrarnah in odprava subvencij na fosilna goriva. Sprejeta je bila zaveza za povečanje finančnih pomoči državam v razvoju. Države bodo znova pregledale in okrepile tako imenovane nacionalne prispevke, to je svoje zdajšnje cilje glede izpustov do leta 2030. COP27 bo novembra 2022 v Egiptu.

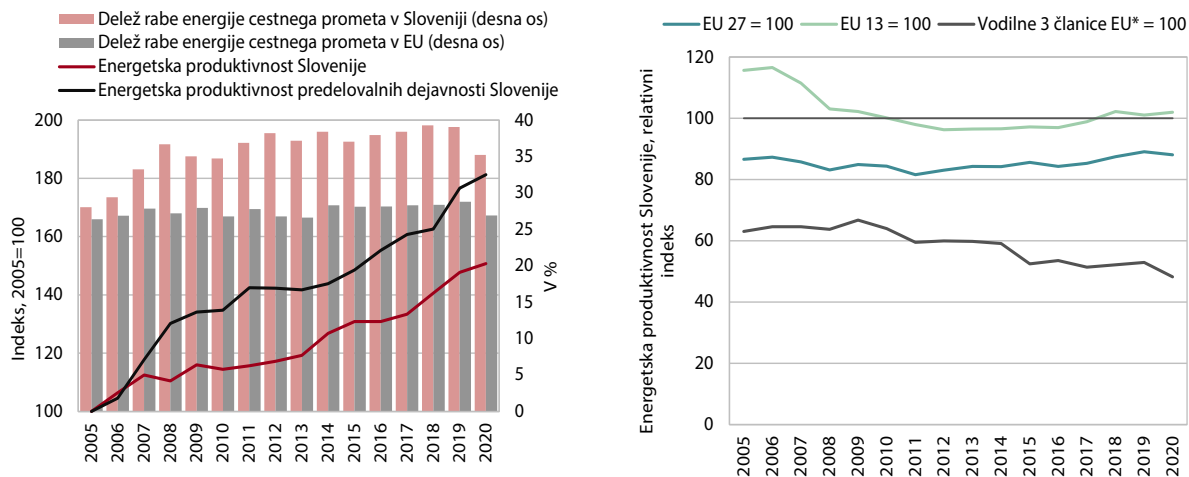
Zaveze COP26 bodo imele pomemben vpliv na več industrijskih sektorjev, na energetiko in promet, pa tudi na financiranje in potrošnjo (The Economist Intelligence Unit, 2021). Prednostne naloge, opredeljene kot »premog, avtomobili, gotovina in drevesa«, naj bi se prenesle v vrsto novih predpisov o izpustih. Pričakuje se, da bodo predvsem večja podjetja povečala prizadevanja za doseganje neto ničelnih izpustov in zvišala naložbe v zeleni prehod. Pri tem se vse bolj kaže potreba po nadzoru in uskladitvi predpisov, predvsem na področjih, kjer bodo spremembe takojšnje in največje: v sektorjih, odvisnih od rabe premoga, težki industriji in prometu.

EU se je na poti zelenega doseganja podnebne nevtralnosti do leta 2050 zavezala zmanjšati izpuste TGP za vsaj 55 % do leta 2030, s svežnjem Pripravljeni na 55 pa predlaga sklop novih predlogov in sprememb. Cilj doseganja podnebne nevtralnosti do leta 2050 je postal pravno zavezujoč s sprejetjem Evropskega zakona o podnebnju (2021), ki določa tudi vmesni cilj zmanjšanja izpustov TGP za vsaj 55 % do leta 2030 v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Za ukrepanje je bil pripravljen sveženj predlogov predpisov (2021o), v katerem so že veljavni predpisi zaostreni. Nanašajo se na: (i) izpuste TGP, kjer bi morale spremembe iz obstoječega sistema ETS privedi do zmanjšanja izpustov v teh sektorjih za 61 % v letu 2030 glede na leto 2005, področje pa bi razširili tudi z vključitvijo letalskega in pomorskega prometa; ob tem naj bi se izpusti v ne-ETS sektorjih znižali za 40 %; (ii) odvzeme plinov s ponori, kjer je treba obrniti zdajšnje upadanje odvzema ogljika in naravni ponor povečati; (iii) energijo iz OVE z dvigom ciljnega deleža na ravni EU na najmanj 40 %; (iv) energetske učinkovitosti z zmanjšanjem rabe končne energije za 36 %, primarne pa za 39 %; (v) obdavčitev energije v skladu s podnebnimi in okoljskimi cilji; (vi) prizadevanja za večjo rabo alternativnih goriv in več polnilnih postaj za električna vozila; (vii) pravičen prehod, to je pomoč območjem, ki jih bo prehod najbolj prizadel, in (viii) ogljično prilagoditev na mejah, ki bo preprečevala prenos proizvodnje iz EU v države, ki so glede zmanjšanja izpustov manj ambiciozne, ali nadomestitev proizvodov z uvoženimi izdelki, ki so ogljično bolj intenzivni.

Za doseg tako ambicioznih ciljev je treba vzpostaviti trajnostno in podnebno odporen cikel ogljika, to je tako imenovane trajnostne ogljikove kroge (EK, 2021d). To naj bi dosegli s tremi koraki: (i) zelo izrazito zmanjšanje odvisnosti od ogljika, na primer z izboljšanjem energetske učinkovitosti, večjo rabo OVE, večjo rabo lesa za gradnjo stavb, manjšo rabo primarnih virov in trajnostnim prevozom; (ii) recikliranje ogljika iz tokov odpadkov, trajnostnih virov biomase ali neposredno iz ozračja, kar bo nadomestilo rabo fosilnega ogljika, ter (iii) odstranjevanje ogljika iz atmosfere in njegovo dolgoročno shranjevanje v ekosistemih v naravi ali v drugih oblikah shranjevanja. Za doseg podnebne nevtralnosti bo nujno razvijati in uvajati inovativne tehnološke preboje, za kar bo potrebna ciljno usmerjena podpora.

V Sloveniji naj bi se izpusti toplogrednih plinov po sprejetih strateških ciljih v NEPN do leta 2030 zmanjšali za okoli tretjino in se neto izničili do leta 2050, a cilje bo treba vnovič pregledati in zaostriti, da bodo skladni z novimi cilji EU. Cilji za zmanjšanje izpustov TGP do leta 2030 so opredeljeni v Celovitem nacionalnem energetske in podnebnem načrtu (NEPN; (2020), dolgoročnejši do leta 2050 pa v Resoluciji o Dolgoročni podnebni strategiji (ReDPS50; (2021). Med z NEPN zastavljenimi cilji so (i) za vsaj 20 % zmanjšati izpuste teh plinov v sektorjih, ki niso vključeni v EU-sistem trgovanja (ne-ETS), in s tem za vsaj 36 % zmanjšati skupne izpuste glede na leto 2005; (ii) povečati delež OVE v končni rabi energije na vsaj 27 % in (iii) izboljšati energetske učinkovitosti za vsaj 35 % glede na osnovno oceno verjetnosti iz leta 2007. Strateški cilj, postavljen v ReDPS50, pa je do leta 2050 doseči neto ničelne izpuste. Skupni izpusti naj bi se do leta 2050 znižali za 80 do 90 % glede na leto 2005, pri tem iz prometa in energetike za 90 do 99 %, kar naj bi ob upoštevanju ponora zadostovalo za podnebno nevtralnost. Cilji do leta 2030 iz NEPN se bodo skladno z novimi cilji EU morali zaostriti. Za hitrejši napredek bo treba po sektorjih analizirati dodatne potenciale in se dogovoriti za ustrezne dodatne ukrepe.

Slika 61: Delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije ostaja visok; energetska produktivnost Slovenije se je v zadnjih letih v razmerju do povprečja EU nekoliko izboljšala, od najuspešnejših držav pa oddaljila in bila približno na ravni skupine novih članic

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR. Opomba: *Irska, Malta in Danska.

iz te dejavnosti ostajajo visoki in bo potrebna večja trajnostna preobrazba (IJS-CEU, 2021). Cilj strategije EU do leta 2020, da se izpusti iz sektorjev, ki niso vključeni v shemo trgovanja (ne-ETS),²¹⁶ v Sloveniji ne bodo povečali za več kot 4 % glede na leto 2005, je bil presežen, a to je bilo ob nižji gospodarski aktivnosti od pričakovane v času načrtovanja lažje dosegljivo. Za doseganje bistveno zahtevnejših ciljev do leta 2030 iz NEPN (Vlada RS, 2020)²¹⁷ bodo ključne čimprejšnje korenitejšie sistemske spremembe v smeri trajnostnega razvoja (M. Kovač, 2020).²¹⁸ Emisijska produktivnost, merjena z razmerjem med BDP in skupnimi izpusti TGP, se je izboljšala tudi v letu 2020 in zaostanek za povprečjem EU se je po prvih ocenah znižal na manj kot desetino. Ta vrzel, ki se je v gospodarski in finančni krizi poglobila, se je v prvih letih po njej pod vplivom sprememb v energetiki zmanjšala, do nadaljnega napredka pa v naslednjih letih ni prišlo. Za uresničitev cilja SRS na področju emisijske produktivnosti, to je doseganje ravni povprečja EU, in za približevanje ogljični nevtralnosti bo treba medsektorsko povezavo ukrepov za razvoj gospodarstva in zmanjšanje izpustov, s pomočjo inovacij in naložb v čiste tehnologije, sistemsko okrepiti. Za prehod so namenjene finančne spodbude, ključno bo njihovo čimprejšnje učinkovito koriščenje.

Raba energije se je v letu 2020 precej zmanjšala, za doseg okoljskih ciljev pa jo bo v tem desetletju treba še zmanjševati. V obdobju 2005–2020 sta se primarna in končna raba energije v Sloveniji zmanjšali za okoli 15 %. To je bilo podobno kot v EU, le da v EU primarna nekoliko bolj, končna pa manj. Cilja glede energetske učinkovitosti za leto 2020 sta bila tako pri primarni kot pri končni energiji dosežena in presežena, pri tem pa sta bila ob vplivih gospodarske in finančne krize ter epidemijskih razmer v zadnjem letu lažje dosegljiva. Primarna raba energije je bila v letu 2020 za okoli 19 % manjša, to je ugodnejša od ciljne rabe za to leto (kazalnik 4.2). V kriznih letih 2009 in 2020 se je na letnih ravneh znižala za 12 % in 9 %, kar pomeni, da brez teh velikih znižanj rabe energije v omenjenih dveh letih cilja za leto 2020 ne bi dosegli. Raba energije za ogrevanje se je v daljšem obdobju zmanjšala z varčnejšo rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in drugimi ukrepi za večjo učinkovitost, pa tudi pod vplivom manj mrzlih zim. Leta 2014 se je raba trdnih goriv zmanjšala ob zaprtju termoelektrarne na rjavi premog in posodobitvi termoelektrarne na lignit. Pri tekočih gorivih, kjer se je že dalj časa zmanjševala raba motornega bencina in kurilnega olja,²¹⁹ pa se je v letu 2020 zaradi omejenega prometa še posebej močno zmanjšala tudi raba dizelskega goriva. Energetska produktivnost, merjena z razmerjem med BDP in celotno rabo energije, se je zaradi sorazmerno nižje rasti BDP po finančni krizi bolj izboljševala šele v letih 2017–2020. Zmanjševanje rabe energije bi bilo uspešnejše, če se ne bi zaradi tranzitne lege v razširjeni EU v nekaj letih pred finančno in gospodarsko krizo zelo povečala raba energije v cestnem prometu, ki se je potem z nihanji ohranjala na visoki ravni vse do leta 2019. V nekaterih

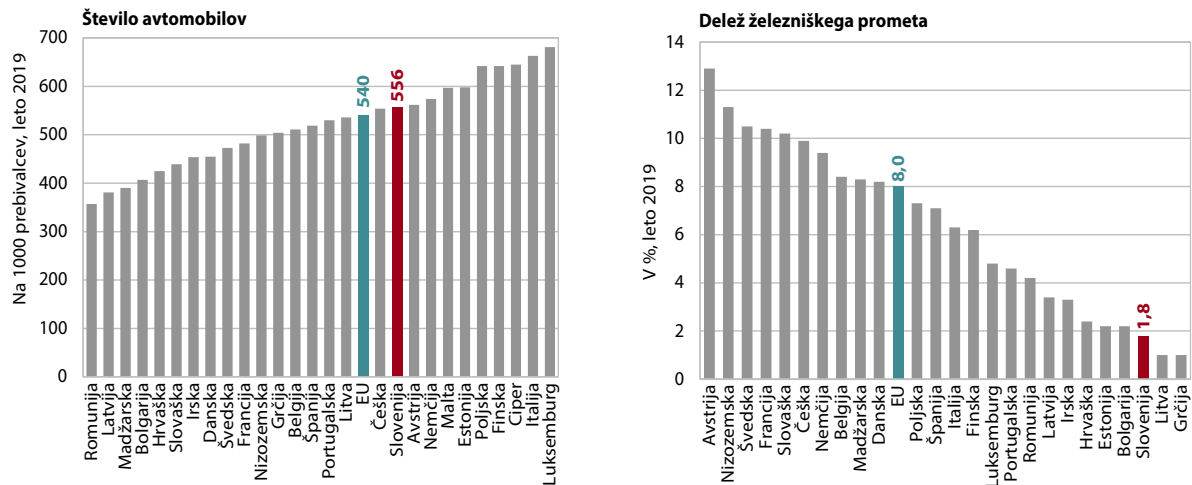
²¹⁶ V shemo trgovanja, to je sektorje EU ETS, so vključeni izpusti predvsem iz energetske, kovinske in nekovinske dejavnosti. Te družbe prejmejo ali kupijo pravice do izpustov, s katerimi lahko trgujejo z drugimi družbami. S pripisovanjem denarne vrednosti ogljiku so družbe spodbujene, da poiščejo stroškovno najučinkovitejše rešitve za zmanjšanje izpustov in vlagajo v čiste nizkoogljične tehnologije.

²¹⁷ V NEPN so zastavljeni cilji, da bo Slovenija do leta 2030 glede na 2005 celotne izpuste zmanjšala za 36 %, znotraj tega izpuste v sektorjih ne-ETS za vsaj 20 %.

²¹⁸ Hitrejši prehod v nizkoogljično gospodarstvo spodbujajo tudi visoke cene emisijskih kuponov, ki za dejavnosti, vključene v sistem trgovanja EU ETS, postajajo vse pomembnejši strošek (Sandbag, b. d.; UMAR, 2022)

²¹⁹ Manjšo rabo kurilnega olja za ogrevanje prostorov delno nadomešča raba lesa in lesnih briketov.

■ Slika 62: Slovenija po številu avtomobilov na prebivalca presega povprečje EU, po deležu železniškega v skupnem potniškem prometu pa je na repu držav članic

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR. Opombi: a) graf levo: Avstrija 2018; b) graf desno: kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države.

letih je bila dodatno spodbujena s ceno pogonskih goriv, ki je bila nižja kot v sosednjih državah. Zaostanek Slovenije za EU v energetski produktivnosti se je v letu 2019 znova zmanjšal na okoli desetino, v letu 2020 pa se je energetska produktivnost ob večjem znižanju rabe energije od BDP povečala tako v Sloveniji kot v EU, kjer pa je bilo povečanje nekoliko večje.

Delež rabe obnovljivih virov energije (OVE) bo brez korenitejših sprememb v nekaj letih zaostal za povprečjem EU in za cilji, saj se je raba OVE po letu 2005 povečala najmanj med članicami EU. Skupni delež rabe OVE je bil največji v obdobju 2013–2015, ko je presegal 22 %, nato pa se je zmanjšal za okoli 1 o. t. in do leta 2019 ostal na podobni ravni. V prvem letu epidemije 2020 se je precej povečal, na okoli 24 %, a še vedno nekoliko zaostal za ciljno vrednostjo 25 % (kazalnik 4.3). Ta dvig deleža OVE pa niti ni bil povezan z večjo rabo OVE, ampak zlasti z manjšo rabo tekočih goriv v epidemiji. V povprečju EU se je delež OVE vsa opazovana leta vztrajno povečeval in v letu 2020 presegel ciljnih 20 % za več kot 2 o. t. V Sloveniji močno prevladuje raba klasičnih OVE, to je lesa in hidroenergije; po deležu rabe drugih OVE pa se uvršča na konec držav EU. Razlika je največja pri vetrni energiji – ta je v Sloveniji skoraj neizkoriščena, v povprečju EU pa pomeni že prek 15 % celotne rabe OVE in presega rabo hidroenergije. Po letu 2009²²⁰ sta k rasti rabe OVE še največ prispevali večja raba sončne energije in izkoriščanje energije okolice s toplotnimi črpalkami (delež v OVE v letu 2020 je bil pri vsaki okoli 4 %). Pri elektriki se je delež OVE v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih povečal za 6 o. t., na 35 %, v EU pa za 21 o. t., na 37,5 %. Počasneje kot v povprečju EU se v Sloveniji povečuje tudi delež rabe OVE pri ogrevanju,²²¹

a ob veliki rabi lesa ostaja razmeroma visok. To je ob nepravilnem ogrevanju lahko hkrati problematično z vidika kakovosti zraka. V letu 2020 je na povečanje deleža rabe OVE precej vplivala njihova večja raba v prometu, kjer je bil ciljni delež 10 % presežen za 0,9 o. t. v zadnjem letu (enako v EU).²²² Cilj je bil presežen predvsem zaradi velikega znižanja celotne rabe energije v prometu. Za pospešitev rabe OVE v dobro cilja SRS bo potreben premik k zelenim energetskim naložbam.²²³ Ob ugodnih naravnih razmerah, kot so velika gozdnatost, vodnatost in vetrovnost, bo za nadomeščanje rabe fosilnih goriv in večjo rabo OVE treba zlasti intenzivneje iskati skupne sprejemljive rešitve pri umeščanju posameznih energetskih objektov v prostor.²²⁴

Promet, ki ima velik vpliv na okolje, se je v krizi zaradi epidemije covid-19 začasno zmanjšal, nujne pa so dolgoročne trajnostne rešitve. V Sloveniji se, tako kot v EU, večina blaga prepelje s tovornjaki in večina potnikov z avtomobili, kar sta za okolje najmanj sprejemljiva načina prevoza. Skupni blagovni promet je zaradi tranzitne lege Slovenije velik in se je še dodatno povečeval zlasti v letih sredi prejšnjega desetletja. V preračunu na BDP se je v obdobju 2010–2019 v primerjavi z drugimi članicami EU povečal daleč najbolj, za 17 %, v povprečju EU pa se je znižal, za 3 %. V preračunu na prebivalca je prepeljanega precej več blaga kot v EU. V tem je cestnega prometa več za šestino, hkrati pa v primerjavi z EU ugodno izstopa večji delež železniškega blagovnega prevoza (kazalnik

²²⁰ V tem letu se je delež rabe OVE najbolj povečal zaradi krize in upada skupne rabe energije, pri čemer se je raba OVE zmanjšala manj.

²²¹ Pri tem se raba OVE za ogrevanje na elektriko prišteva k elektriki iz OVE in ne k OVE pri ogrevanju.

²²² Delež biogoriv v prometu se je močneje povečal šele v zadnjih treh letih, saj je bil še v letu 2017 z 2,6 % skoraj trikrat nižji kot v EU.

²²³ Slovenska energetska podjetja načrtujejo v obdobju 2021–2027 za vsaj 4 mrd. EUR zelenih energetskih naložb. Večinoma so v pripravi projekti za obnovljive vire energije, ob tem pa tudi za zmanjšanje izpustov TGP – za uvajanje nizkoogljičnih tehnologij, za pametna omrežja, električno mobilnost in učinkovito rabo energije (Energetska zbornica Slovenije, 2021).

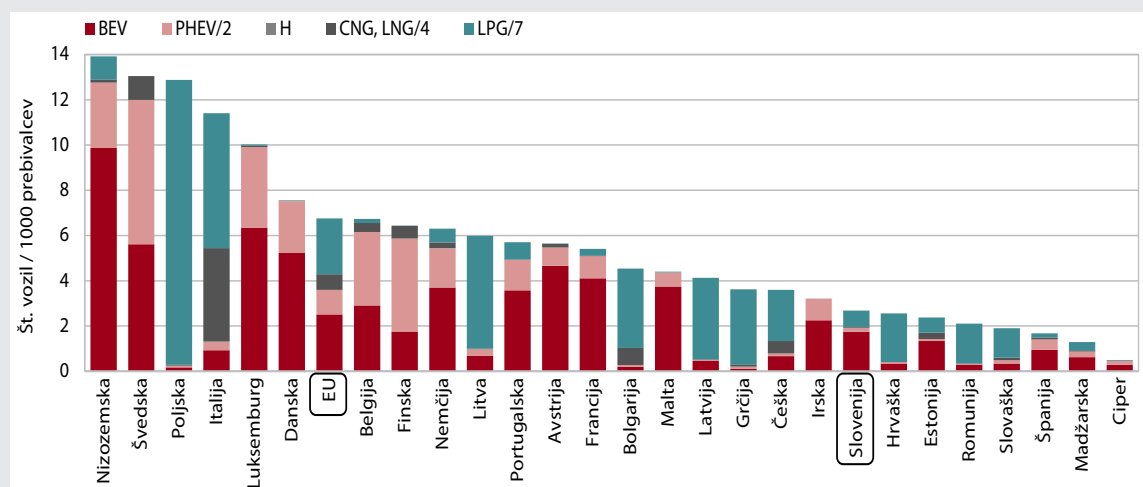
²²⁴ Težave zaradi okoljevarstvenih razlogov so predvsem pri nadaljnjem povečanju rabe vodne in vetrne energije.

Okvir 11: Spodbujanje rabe osebnih vozil na alternativna goriva

EU za izpolnitev zastavljenih podnebnih ciljev spodbuja večjo rabo vozil na alternativna goriva z manjšimi izpusti,¹ ki bodo nadomestila bencinska in dizelska vozila. Ob koncu leta 2020 je bilo v EU med vsemi osebnimi vozili 4,4 % vozil na alternativna goriva in 0,5 % baterijskih električnih vozil. Večina vozil na alternativna goriva (okoli 70 %) je bila na utekočinjeni naftni plin. V zadnjem četrtletju 2021 je bilo od vseh registriranih novih osebnih vozil okoli 28 % vozil na alternativna goriva, okoli 14 % baterijskih električnih vozil in okoli 10 % priključnih hibridov. V primerjavi z zadnjim četrtletjem leta 2020 je bilo število vseh registriranih novih osebnih vozil (tudi zaradi epidemije in težav pri dobavi polprevodnikov) nižje za četrtno, baterijskih električnih vozil pa za prav toliko višje. Povprečni izpusti CO₂ registriranih novih osebnih vozil v EU so se v obdobju 2010–2020 znižali s 139 g/km na 108 g/km (acea, 2022). Po letu 2035 naj bi bila v prodaji le še brezemisijiska nova vozila, torej le baterijska električna in vozila na vodik.

V Sloveniji še ni večjega napredka pri povečevanju deleža vozil na alternativna goriva. Konec leta 2020 je bil delež vozil na alternativna goriva med vsemi vozili 1,3-odstoten, kar je trikrat manj kot v EU. Prevladovala so vozila na utekočinjeni naftni plin. Za baterijska vozila, ki jih je bilo le 0,3 %, je bilo na voljo enako število polnilnih mest kot v EU, to je eno na pet vozil. Okvirni preračun v ekvivalent brezemisijiskih vozil (glede na izpuste CO₂) pokaže, da so bila v Sloveniji konec leta 2020 na tisoč prebivalcev manj kot tri vozila na alternativna goriva, v povprečju EU pa jih je bilo blizu sedem.

Slika 63: V Sloveniji je bilo konec leta 2020 precej manj vozil na alternativna goriva kot v povprečju EU

Vir podatkov: EAFO (2022); preračuni UMAR. Opomba: V okvirnem preračunu smo upoštevali, da je enako znižanje izpustov CO₂ (v primerjavi z bencinskim ali dizelskim vozilom) kot z brezemisijiskim baterijskim električnim vozilom (BEV) ali vozilom na vodik (H) doseženo z (i) dvema priključnima hibridoma (PHEV), (ii) štirimi vozili na stisnjen in utekočinjen zemeljski plin (CNG, LNG) ali (iii) sedmimi vozili na utekočinjen naftni plin (LPG).

¹ Alternativna goriva so: elektrika, vodik, biogoriva, sintetična in parafinska goriva, stisnjeni ali utekočinjeni zemeljski plin ter utekočinjeni naftni plin. K električnim vozilom štejemo tudi priključne hibride.

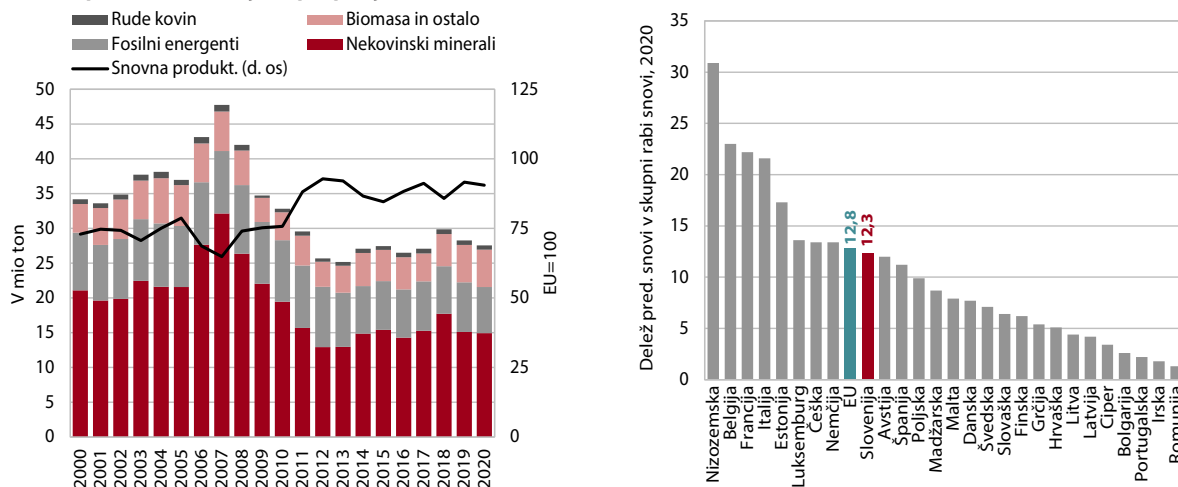
4.4). V potniškem prometu je uporaba železnice in drugih javnih prevoznih sredstev tudi v mednarodni primerjavi zelo majhna, delež prevozov z osebnimi avtomobili pa velik. To je deloma posledica manjše stopnje urbanizacije in večje poselitvene razpršenosti, predvsem pa neposodobljene in skromne ponudbe javnega potniškega prometa. V letu 2020 je bil javni potniški promet, pa tudi prevoz z osebnimi vozili, v prizadevanjih za zaježitev epidemije covida-19 precej omejen in verjetno se je delež javnega potniškega prometa v skupnem prometu še zmanjšal. Za večjo razogljivenost potniškega prometa bo treba povečati rabo vozil na alternativna goriva, ob tem pa uporabiti

tudi vse druge rešitve. V mestih je to lahko prehod na nemotorizirane oblike prometa, v medmestnem prometu pa večja souporaba vozil, kjer so bili že doseženi premiki, ki varujejo okolje in hkrati prispevajo k nižjim stroškom gospodinjstev.²²⁵

Cilj EU je doseči trajnostno, pametno in odporno mobilnost, ob tem se v Sloveniji povečuje zavedanje o pomenu železniškega prevoza. Evropska komisija

²²⁵ V letu 2019 si je 105 tisoč oseb, to je 7 % (v povprečju EU 8 %) prebivalcev, starih od 16 do 74 let, organiziralo prevoz pri drugi fizični osebi prek posredniške spletne strani, mobilne aplikacije za urejanje prevozov ali družbenih omrežij (SURs, 2022b).

Slika 64: Zaostanek v snovni produktivnosti za povprečjem EU je od leta 2011 nespremenjen (levo), stopnja rabe predelanih snovi* pa le malo zaostaja za povprečjem v EU (desno)

Vir: SURS (SURS, 2022b), Eurostat (2022); preračuni UMAR. Opomba: Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov; povečano za neto uvoz snovi. * Razmerje med uporabljenimi predelanimi količinami odpadkov ter celotno količino uporabljenih snovi in odpadkov.

je predstavila *Evropsko strategijo s področja prometa*, ki obravnava ključna področja prihodnjega razvoja prometa in prometne infrastrukture (EK, 2020k). Splošni cilji so trije: 1) trajnostna mobilnost, kjer se za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov iz prometa predvideva izvajanje ukrepov pri vseh načinih prevozov, ob razpoložljivosti in dostopnosti učinkovitih spodbud; 2) pametna mobilnost, to je doseganje nemotene, varne in učinkovite povezanosti, kjer naj bi s pomočjo digitalizacije in avtomatizacije izkoristili nove tehnologije za multimodalne rešitve, to pa naj bi ugodno vplivalo na čas prevoza, prevozne stroške, zanesljivost in varnost v prometu, ter 3) odpornejša mobilnost z enotnim evropskim prometnim prostorom, da si dejavnost opomore po epidemiji covid-19 in postane odpornejša proti prihodnjim krizam. V Sloveniji bo systemske premike treba pospešiti tudi zaradi problematike, povezane z naraščajočimi izpusti toplogrednih plinov iz te dejavnosti. Željeno je zvišati delež prevoza z železnico, ki je varen in trajnosten način prometa. Za nadgradnjo in prenovo je bila sprejeta Vizija razvoja železniške infrastrukture 2050+ (MzI, 2021). Pri tovornem prometu je poudarjena prepustnost prog, ki jih bo na začetni stopnji treba nadgraditi. Pri potniškem prometu je treba povečati hitrosti potovanja in vpeljati takti promet. Predvidene so nove proge za visoke hitrosti, da bo možno doseči želeni standard, konkurenčni čas potovanja in s tem prehod potnikov s cestnega na železniški promet. Za investicije v železniško infrastrukturo, ki so bile v preteklosti skromne, bo letno potrebnih med 300 in 450 mio EUR. Financirane bodo večinoma iz državnega proračuna, a pridobiti bo treba tudi dodatna sredstva EU.

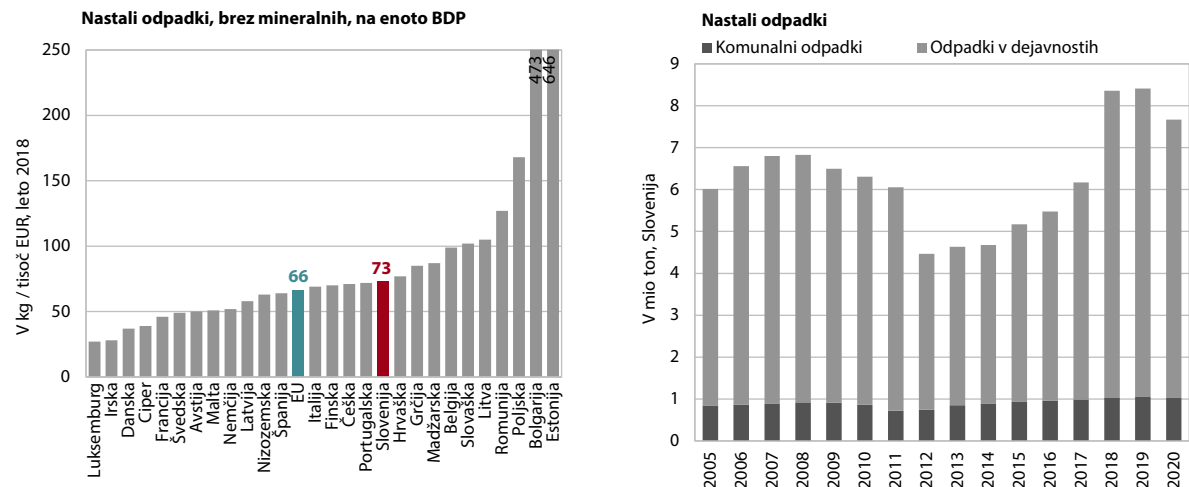
Snovna produktivnost, ki je eden od osnovnih kazalnikov trajnostnega gospodarstva, se je med gospodarsko in finančno krizo ob nižji porabi snovi izboljšala, vendar pa je v zadnjih letih zastala.

Spremembe snovne produktivnosti, izračunane kot razmerje med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, so v Sloveniji pod močnim vplivom gradbene dejavnosti in z njo povezane porabe nekovinskih mineralov. V strukturi porabe snovi je delež gradbenega materiala med večjimi v EU. Potem ko se je snovna produktivnost v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v povprečju EU, je bil v naslednjih nekaj letih tempo podoben. Tudi v prvem letu epidemije, 2020, do večjih sprememb ni prišlo. V Sloveniji se je poraba snovi zmanjšala nekoliko manj kot BDP, v EU pa malo bolj, tako da se je zaostanek Slovenije pri snovni produktivnosti v tej primerjavi nekoliko povečal, na skoraj 10 % (kazalnik 4.5). Ocenjujemo, da se v letu 2021 raba energentov in nekovinskih mineralov ni povečala in se je snovna produktivnost ob rasti BDP izboljšala. Pričakujemo, da bo izvajanje večjih gradbenih projektov, kot so načrtovana gradnja železniške infrastrukture in cestne povezave tretje razvojne osi, rast snovne produktivnosti vnovično upočasnilo, zato bo treba za doseg zastavljenega cilja približevanja snovne produktivnosti povprečni v EU več pozornosti nameniti načrtovanim ukrepom kroženja snovi.

Krožnost slovenskega gospodarstva, merjena s stopnjo rabe predelanih snovi, se je povečala na povprečje EU, a možnosti za učinkovitejšo rabo so še velike. Gospodarska rast ob čezmernem izkoriščanju naravnih virov negativno vpliva na okolje, hkrati pa z zmanjševanjem v svetu omejenih zalog surovin zvišuje njihove cene in s tem proizvodne stroške.²²⁶ Stopnja vključenosti predelanih snovi v delovne procese gospodarskih dejavnosti, ki je izračunana kot razmerje med količino uporabljenih predelanih materialov in

²²⁶ Cene vseh osnovnih surovin so v letu 2021 strmo porasle in se ohranile na precej višjih ravneh kot pred epidemijo (WB, 2021).

Slika 65: Povečevanje nastalih odpadkov, ki jih brez mineralnih v preračunu na enoto BDP nastane desetino več kot v povprečju EU, se je zaradi nižje gospodarske aktivnosti v epidemiji covid-19 prekinilo

Vir: Eurostat (2022) in SURS (2022b). Opomba: Upad nastalih odpadkov leta 2012 v Sloveniji je posledica (i) zmanjšanja gradbenih odpadkov in (ii) spremenjene metodologije – nekatere vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode.

količino vseh porabljenih materialov,²²⁷ se je v Sloveniji v zadnjem desetletju povečevala hitreje kot v povprečju EU in se mu v letu 2020 približala. Uspešnost prehoda v zeleno in digitalno gospodarstvo bo močno odvisna od zanesljive oskrbe s surovinami, ki so za gospodarstvo najpomembnejše in pri katerih je tveganje za motenost oskrbe veliko, v krizah pa se je pokazalo, da se lahko motnje hitro povečajo in da so gospodarstva pri tem zelo ranljiva (EK, 2020f).²²⁸ Cene v naravi omejenih primarnih surovin se bodo zviševale, sekundarnih pa zniževale, zato bo za doseganje višje produktivnosti treba povečati predelavo ter gospodarsko rast ločiti od rabe primarnih virov (OECD, 2019d; International Resource Panel, 2019). Za nemoteno oskrbo in povečevanje odpornosti na omejeno razpoložljivost naravnih virov bo treba povečevati vnovično rabo proizvodov, z zelenimi raziskavami in inovacijami zviševati krožno in učinkovito rabo virov, krepiti oskrbovalne verige in zmanjševati odvisnost od uvoza (UMAR, 2022). V Sloveniji se izvaja vzorčni projekt na ravni EU, v okviru katerega se bodo pod okriljem krovnega centra za krožno gospodarstvo podprla majhna in srednje velika podjetja ter zagonska podjetja (startupi), ki se bodo ukvarjala s sistemsko

preobrazbo v nizkoogljeno krožno gospodarstvo (EIT Climate-KIC, 2020).²²⁹

Skupna količina nastalih odpadkov se je v letu 2020 po dolgoletnem povečevanju pričakovano zmanjšala, v okrevanju po epidemiji covid-19 pa bo treba nastajanje odpadkov občutno zmanjšati tudi sistemsko in povečevati njihovo uporabo v krožnem gospodarstvu. Količina vseh nastalih odpadkov se je v obdobju 2012–2019 letno v povprečju povečevala za desetino, v letu 2020 pa se je ta trend prekinil (kazalnik 4.6). Količina nastalih odpadkov skupaj, tudi v preračunu na enoto BDP, se je zmanjšala. Ob nižji gospodarski aktivnosti je skupno nastalo za okoli 9 % manj odpadkov kot v letu prej, v tem pa so se odpadki iz dejavnosti zmanjšali za okoli desetino in komunalni skupno za okoli 4 %, a so se povečali odpadki v gospodinjstvih in tisti, povezani z zdravstvom ter bolj razširjenimi spletnimi nakupi, na primer rabo medicinskih pripomočkov, osebne zaščitne opreme in zaščitne plastične embalaže za enkratno uporabo.²³⁰ Ravnanje z odpadki se je v zadnjih letih precej izboljšalo, tudi zaradi nadgrajenih in novih regijskih centrov za odpadke. Precej se je povečala predelava in zmanjšalo odlaganje, ki je najmanj zeleno ravnanje. Delež recikliranih odpadkov, brez mineralnih, je v Sloveniji

²²⁷ Kazalnik stopnje rabe predelanih snovi (angl. Circular material use rate), ki je nov kazalnik za spremljanje krožnosti gospodarstva, je nižji od drugih kazalnikov krožnosti, kot je na primer stopnja recikliranja. Slednja kaže na delež recikliranih odpadkov v celotni količini obdelanih odpadkov (gl. kazalnik 4.6 Odpadki), kazalnik stopnje rabe predelanih snovi pa rabo recikliranih materialov v celotni rabi materialov. Razlika med njima je lahko velika, ker nekaterih materialov ni mogoče reciklirati, npr. fosilnih goriv ali biomase. Različne vrednosti kazalnika v posameznih državah niso le posledica različnih stopenj recikliranja odpadkov, ampak tudi različne strukture gospodarstev. Delež rabe predelanih materialov je npr. lahko nizek, če je domača raba materiala skupaj visoka (Vozel, 2021).

²²⁸ Na seznam kritičnih surovin EU je uvrščenih okoli 30 materialov. Seznam se povečuje; v letu 2020 je bil npr. nanj uvrščen litij, ki je bistven za prehod na e-mobilnost. Te surovine so precej koncentrirane le na posameznih območjih sveta; npr. na Kitajskem, Turčiji in Južni Afriki.

²²⁹ To je projekt Deep demonstration. Več v UMAR (2020b) v Okvir 6 na str. 67.

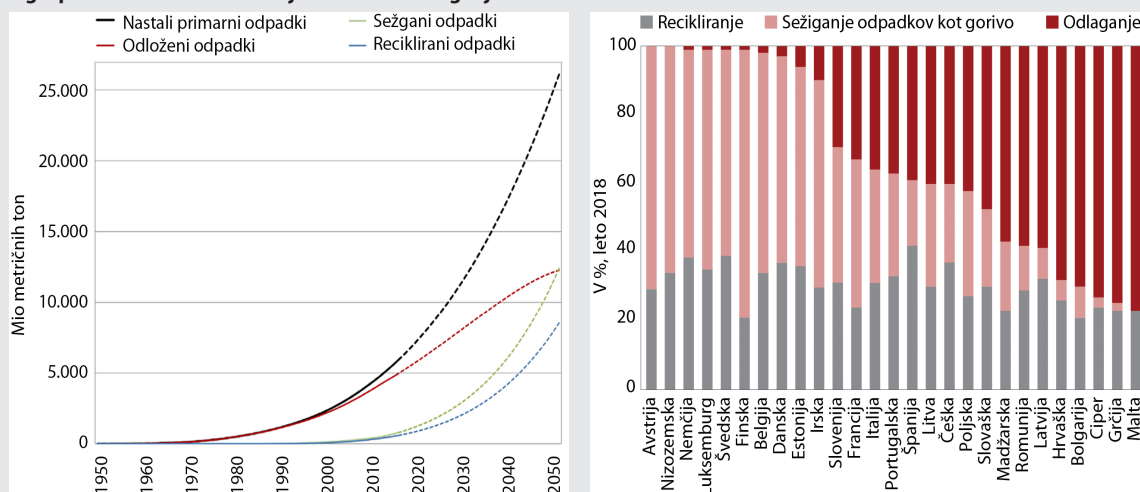
²³⁰ Povečana poraba plastičnih izdelkov za enkratno uporabo tudi globalno močno povečuje problem kopičenja plastičnih odpadkov. Ocenjuje se, da človeško letno ustvari okoli 300 mio. ton plastičnih odpadkov, v pandemiji covid-19 pa se količina še precej povečuje. Izpostavljena je bila problematika dodatnih koronskih odpadkov iz bolnišnic v azijskih državah. Velik izziv so rečni izpusti plastike v oceane, ker bo v naslednjih nekaj letih velik del teh odpadkov naplavilo na obale, ali pa se bodo kopičili na morskem dnu (Peng idr., 2021).

Okvir 12: Okoljska problematika plastičnih odpadkov

Plastični odpadki so velik okoljski problem, ki se je s pandemijo covid-19 še povečal, zato bo tudi pri uporabi plastike nujno povečati preudarnost, v proizvodnji pa raba obnovljivih surovin in krožnost. Proizvodnja plastike temelji na porabi fosilnih goriv, kar negativno vpliva na okolje in podnebne spremembe. Če se bo povečevala po predvidevanjih, se bo delež porabe nafte v industriji plastike z zdajšnjih 7 % do leta 2050 lahko zvišal na petino. Spremenjena proizvodnja in v pandemiji večja raba plastičnih izdelkov za enkratno uporabo, kot so osebna zaščitna sredstva ter embalaža za pripravljeno hrano ali pakiranje izdelkov v spletni prodaji, lahko kratkoročno izničijo prizadevanja za njen bolj trajnosten in krožen sistem uporabe ter manjše onesnaževanje okolja (EEA, 2021b).

Ob večji rabi plastike je nujno povečati njeno krožno rabo. Ker so se v obdobju nižje gospodarske aktivnosti močno znižale svetovne cene nafte, se je proizvodnja plastičnih izdelkov iz neobdelanih materialov na fosilni osnovi za proizvajalce bistveno pocenila in postala cenejša kot pri uporabi recikliranih plastičnih materialov. Manjše povpraševanje po reciklirani plastiki na trgu pa je upočasnilo prizadevanja za trajnostno ravnanje z odpadki. Pomembno bo oceniti izzive za večjo uporabo biološko razgradljive plastike in plastike, primerne za kompostiranje. Za hitrejši prehod v krožne poslovne modele bodo nujne ustrezne podporne politike, ki bodo ob večjem osveščanju in izobraževanju pospešile spremembe v potrošnji in ravnanju (EEA, 2021a).

Slika 66: Nastajanje plastičnih odpadkov v svetu se bo močno povečalo, pri ravnanju z njimi pa je v krožnem gospodarstvu treba doseči njihovo nično odlaganje

med državami članicami EU že najvišji.²³¹ Želena je sistemsko preusmerjanje proizvodnje v krožni sistem, za kar bodo potrebne nadaljnje investicije ter inovacije za doseganje čistejših tehnologij (OECD, 2019b). To bo prispevalo k manjši rabi primarnih surovin, ki jih zaradi njihove omejenosti v naravi primanjkuje in z višjimi cenami postajajo vse večji strošek, pa tudi nujnemu razogljičenju industrije. Ena izmed možnih spodbud za manj nastalih odpadkov ali njihove večje ponovne rabe je lahko vključitev sežiganja odpadkov v sistem za trgovanje z izpusti toplogrednih plinov (EU ETS). Ker bi s tem v dejavnostih nastali dodatni stroški, bi sežiganje postalo dražje od recikliranja, zaradi tega pa bi se kot energetski vir uporabili le tisti ostanki odpadkov, ki jih

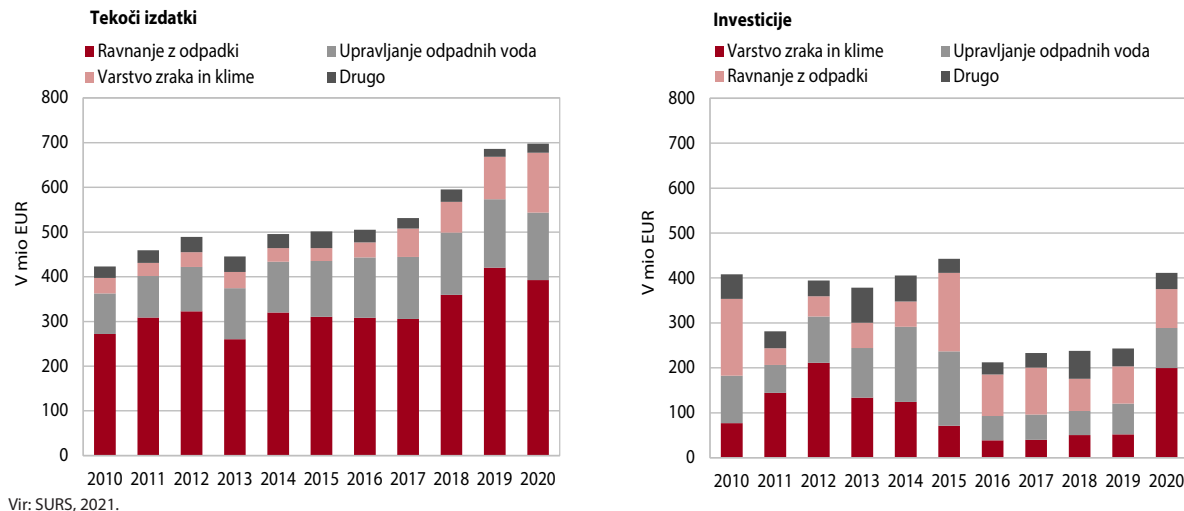
na drug način ni mogoče uporabiti (Geert Warringa, 2021). Posebna težava je odpadna hrana, tudi zaradi povečevanja njenega obsega.²³²

Sredstva za varstvo okolja so se v letu 2020 precej zvišala, glavnina pa je bila namenjena varstvu zraka

²³² Statistično evidentirana letna količina odpadne hrane se je v Sloveniji v obdobju 2013–2020 povečala za 19 %, na okoli 143 tisoč ton, kar je v letu 2020 pomenilo 68 kg odvržene hrane na prebivalca. Vpliv pandemije v 2020 se je pokazal predvsem pri razporeditvi količin v tem letu nastale odpadne hrane po dejavnostih: v gospodinjstvih in trgovini z živili se je zavrglo več hrane kot v 2019, v proizvodnji hrane ter v gostinstvu in střežbi hrane pa manj. Po oceni SURS je bilo med odpadno hrano 60 % neužitnega dela, ki se mu večinoma ne da izogniti (npr. kosti, olupki, jajčne lupine in luščine), preostalih 40 % pa užitnega dela in to količino bi lahko z ozaveščanjem in pravičnim odnosom do hrane zmanjšali ali preprečili. Največ odpadne hrane se je predelalo anaerobno v bioplinarnah.

²³¹ Pri tem je delež mineralnih odpadkov razmeroma velik, znaša okoli tri četrte.

/// Slika 67: Tekoči izdatki za varstvo okolja se dolgoročno zvišujejo, investicije v varstvo okolja, ki so bile nekaj let razmeroma nizke, pa so se v letu 2020 zvišale na običajno raven

Vir: SURS, 2021.

in podnebja ter ravnanju z odpadki.²³³ Skupni tekoči izdatki za varstvo okolja, ki v daljšem obdobju naraščajo, so se v letu 2020 zvišali za okoli 2 %, na okoli 700 mio EUR. Več kot polovica, okoli 56 %, je bila namenjena ravnanju z odpadki. Največ tekočih izdatkov je nastalo v osrednjeslovenski regiji, okoli 30 %, sledili sta savinjska in podravska. Za skupne investicije v varstvo okolja je bilo v letu 2020 namenjenih 412 mio EUR, kar je precej več kot v predhodnih štirih letih, ko so bile razmeroma nizke, in približno toliko kot v prvi polovici desetletja. K rasti so največ prispevale večje investicije v varstvo zraka in klime. Te so se zvišale približno na raven iz leta 2012, ko so bile v opazovanem desetletju najvišje, v skupnih investicijah za varstvo okolja pa so pomenile okoli polovico. Največ investicij v varstvo okolja, okoli tretjina, je bilo v savinjski regiji, sledili sta osrednjeslovenska in posavska.

Za hitrejši prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo bodo potrebni znatni javni in zasebni finančni viri, pri čemer bo nujno optimalno izkoristiti tudi vsa razpoložljiva sredstva EU. Pri financiranju prehoda bo poleg sredstev proračuna EU ključna vloga Evropske investicijske banke, ki je s sprejetjem svojega načrta za obdobje 2021–2025 začrtala pot, da postane tako imenovana podnebna banka EU.²³⁴ Dodatni viri

za prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo so zagotovljeni z dogovorom Next Generation EU (EK, 2020e). Slovenija je ukrepom za zeleni prehod v svojem Načrtu za okrevanje in odpornost namenila 42,45 % razpoložljivih sredstev (552 mio EUR nepovratnih in 513 mio EUR povratnih). Glavnina bo za zmanjšanje poplavne ogroženosti, čiščenje komunalnih voda, oskrbo s pitno vodo, povečanje zmogljivosti železniške infrastrukture ter povečanje energetske učinkovitosti stavb. To nakazuje, da bo treba za cilje znižanja emisij TGP, opredeljenih v NEPN in Dolgoročni podnebni strategiji (Okvir 10), sredstva zagotoviti tudi iz drugih virov.²³⁵ Ker samo z obstoječimi ukrepi in zdaj razpoložljivimi javnimi in zasebnimi viri financiranja okoljskih ciljev ne bo mogoče doseči, bo ključno te vire čim bolje izkoristiti in uskladiti s cilji podnebnega prehoda, potrebni pa bodo tudi dodatni cilji. To potrjuje tudi ena prvih ocen obsega investicij, ki so prispevale k doseganju podnebno-energetskih ciljev v obdobju 2016–2020 in na ravni nacionalnega gospodarstva znaša skupaj 5 mrd oziroma v povprečju okoli 2 % BDP letno. Namenska sredstva, razpoložljiva za obdobje 2021–2030, so ocenjena na 11,6 do 12,3 mrd EUR, investicijske potrebe za doseganje ciljev v NEPN pa na 28,4 mrd EUR oziroma v povprečju okoli 6 % BDP letno (FS, 2022a).

Poleg novih javnih in zasebnih virov financiranja bo nujen boljši izkoristek prihodkov in izdatkov državnega proračuna. Delež okoljskih davkov glede na BDP je bil po večletnem zniževanju na 2,95 % BDP v letu 2020 na eni najnižjih ravni v zadnjih dveh desetletjih, a je hkrati še vedno med višjimi v EU (kazalnik 4.7). Na znižanje so vplivali nižji prihodki davkov na energijo zaradi znižanja trošarin na energente v letu 2018, še izrazitejše pa v epidemiji covid-19, ob nižji gospodarski

²³³ SURS objavlja vsa finančna sredstva, namenjena za varstvo okolja zaradi njegovega onesnaževanja, po okoljskih namenih: varstvo zraka in klime (t.j. podnebja), upravljanje odpadnih voda, ravnanje z odpadki, zaščita in izboljšava tal, podtalnice in površinskih voda, varstvo pred hrupom in vibracijami, varstvo biološke raznolikosti in pokrajine, zaščita pred radiacijo, raziskovanje in razvoj in drugo. V raziskovanje so vključena podjetja in organizacije, ki so registrirani za opravljanje dejavnosti in zaposlujejo vsaj 10 oseb. Zajeta so sredstva iz lastnih virov, iz nacionalnega proračuna in sredstev EU, krediti ter drugi viri financiranja.

²³⁴ To namerava doseči s povečanjem deleža financiranja podnebnih ukrepov in okolja na 50 % svojih operacij, s čimer bo v obdobju desetih let podprla eno mrd EUR tovrstnih naložb in z že sprejeto uskladitvijo svojih aktivnosti s cilji pariškega podnebnega dogovora.

²³⁵ Za doseg krovne cilja podnebne nevtralnosti so zastavljeni tudi strateški sektorski cilji za leti 2030 in 2050, ki jih morajo posamezni sektorji upoštevati in vgraditi v svoje področne strategije in načrte.

aktivnosti in nadaljnjem znižanju trošarin na nekatere energente, za blažitev posledic epidemije. Predhodna realizacija državnega proračuna za leto 2021 kaže, da prihodki trošarin na energente tudi v letu 2021 niso dosegli ravni iz leta 2019. Zaradi prenove obdavčitve motornih vozil in ukinitve dodatnega davka na motorna vozila se bodo znižali tudi prihodki davkov na promet.²³⁶ Po letu 2015 so se zniževali tudi že sicer skromni prihodki od davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov. Čeprav večina okoljskih davkov ne pomeni namenskega vira za financiranje in doseganje okoljskih ciljev,²³⁷ takšna gibanja ne odražajo prizadevanj za omejevanje izpustov. Odprava regulacije cen naftnih derivatov v letu 2020 in s strani trgovcev napovedano dvigovanje marž v končni ceni naftnih derivatov zmanjšuje maneverski prostor za dvig trošarin na energente v prihodnje, saj je ta omejen s cenami v sosednjih državah. V začetku leta 2022 so se trošarine sicer še znižale kot del odziva na visoke rasti cen energentov v letu 2021, ki se s krizo v Ukrajini v letu 2022 še stopnjuje²³⁸ (gl. poglavje 1.1). Z davčnimi reformami, s katerimi se je v letih 2019, 2020 in 2022 razbremenila obdavčitev dela, niso bile izkoriščene možnosti zelenega davčnega prestrukturiranja, hkrati pa se ohranjajo tudi druge davčne spodbude različnih oblik (subvencije in olajšave), ki so v nasprotju s cilji zmanjšanja obremenjevanja okolja (MF, (2019); IJS 2020).

²³⁶ Z letom 2021 je bil ukinjen dodaten davek na motorna vozila, obenem pa prenovljena obdavčitev motornih vozil (obdavčitev je odslej vezana le na okoljske dejavnike in ne več prodajne cene vozil, prenovljena je bila tudi lestvica davka). Ob pripravi sprememb Zakona o davku na motorna vozila je bil izpad prihodkov iz tega naslova ocenjen na 28 mio. EUR.

²³⁷ Večina prihodkov iz okoljskih davkov so integralni (nenamenski) prihodki državnega proračuna. Namenski so le nekateri okoljski davki, na primer prihodki iz prodaje emisijskih kuponov, ki so prek sklada za podnebne spremembe namenjeni ukrepom za blaženje podnebnih sprememb.

²³⁸ Zaradi velike volatilnosti cen energentov po začetku vojne v Ukrajini je Vlada RS sredi marca 2022 za obdobje enega meseca določila tudi najvišje dovoljene maloprodajne cene za NMB 95 in dizel.

4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov

Trajnostno upravljanje naravnih virov (razvojni cilj 9)

Cilj SRS 2030 je trajnostno varovati naravne vire in načrtovati njihovo učinkovito rabo, saj so eden ključnih stebrov za zagotavljanje zdravega življenjskega prostora, pridelavo kakovostne hrane in izvajanje gospodarskih dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Cilj bomo dosegli s preseganjem sektorskega načina razmišljanja, ohranjanjem biotske raznovrstnosti, trajnostnim upravljanjem tal, ohranjanjem kakovostnih kmetijskih zemljišč, trajnostnim razvojem gozda ter učinkovitim upravljanjem voda. SRS 2030 ob tem prepoznava velik pomen odgovornega ravnanja s prostorom. Posebnega pomena bo blažitev podnebnih sprememb, učinkovito prilagajanje nanje in izkoriščanje priložnosti, ki jih te prinašajo.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 9:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,9 (2020)	39,2 (2019)	>24
Kakovost vodotokov, mg O ₂ /l	0,9 (2018)	2,0 (2018)	< 1
Ekološki odtis, gha/osebo	5,4 (2018)	4,8 (2018)	3,8

S proizvodnimi procesi in življenjskim slogom smo naravo v Sloveniji po letu 2014 spet bolj obremenjevali. Ekološki odtis, ki je eden najbolj visoko sinteznih kazalnikov obremenjevanja okolja (kazalnik 4.8), se je med finančno in gospodarsko krizo znižal približno na raven z začetka prejšnjega desetletja, v obdobju 2015–2018 (zadnji podatek) pa se je povečeval in v preračunu na prebivalca v tem obdobju presegal povprečje Evrope. To kaže, da je bila gospodarska rast dosežena ob večji rabi virov in večjem onesnaževanju okolja. V strukturi ekološkega odtisa je največ ogljičnega odtisa, večinoma zaradi uporabe fosilnih goriv v prometu in energetiki.²³⁹ Delež ogljičnega v skupnem odtisu je povsem primerljiv s povprečjem v Evropi in svetu, do razlik v strukturi pa prihaja pri preostalih kategorijah. Večji delež imajo gozdni proizvodi, zaradi večje rabe lesa pri ogrevanju in v gradbeništvu. Izvoz lesa v hlodih in uvoz končnih izdelkov prispeva k povečevanju ekološkega odtisa²⁴⁰ in manjši dodani vrednosti gospodarstva. Biološka površina, ki se je sposobna obnoviti in je merilo naravnega bogastva, t. i. biološka zmogljivost narave, je v Sloveniji v preračunu na prebivalca višja kot v svetovnem, a nižja kot v evropskem povprečju.

Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, ki z absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida blažijo podnebne spremembe, čeprav hkrati poraba gozdnih proizvodov prispeva k obremenjevanju okolja. Razlika med ekološkim odtisom in biokapaciteto, t. i. ekološki primanjkljaj, je v Sloveniji večja kot v povprečju sveta in tudi Evrope. Človeštvo porabi 70 % več naravnih virov, kot jih je mogoče obnoviti, v Sloveniji pa toliko, kot da bi živeli na treh planetih. Za dostojno življenje prebivalstva v okviru zmoglosti planeta je zato treba čimprej celovito in sistemsko preiti v nizkoogljične krožne rešitve.

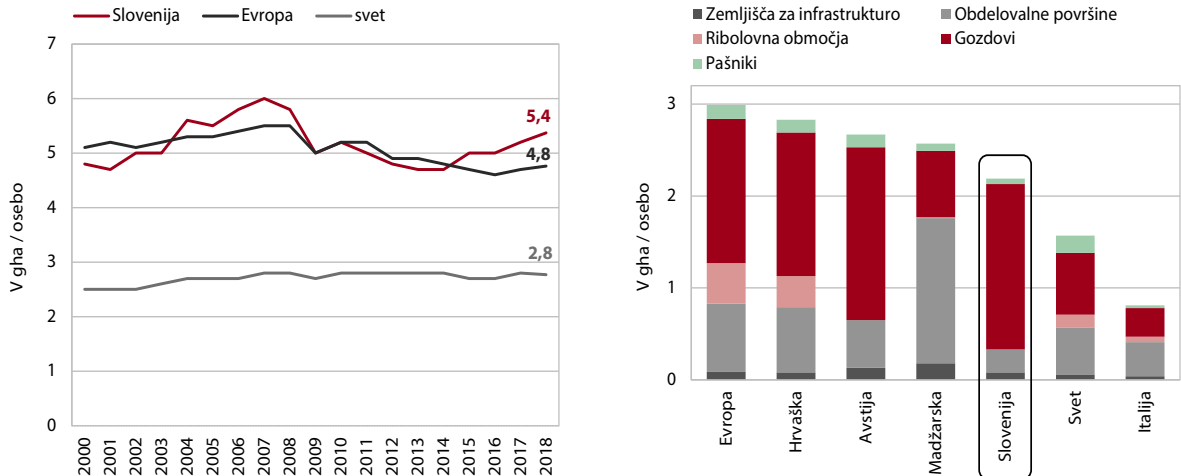
Slovenija se uvršča v območja z največjo biotsko raznovrstnostjo v Evropi, pri tem pa se vse bolj kaže potreba po iskanju sprejemljivih kompromisov v reševanju skupnih izzivov. Velika biotska raznovrstnost je predvsem naravna danost, pa tudi posledica načrtnega varovanja rastlinskih in živalskih vrst ter premišljenega gospodarjenja z ekosistemi. Po zavarovanih območjih, ki so zaradi velike biotske in krajinske pestrosti ključna za ohranitev življenjskih prostorov ogroženih vrst, je Slovenija v vrhu držav EU in ima v tem omrežju dvakrat tolikšen delež površin kot EU v povprečju. Kljub izvajanju številnih aktivnosti za ohranitev biotske raznovrstnosti pa ta tudi v Sloveniji dolgoročno upada. Indeks ptic kmetijske krajine, ki je eden izmed kazalnikov sprememb, kaže na zmanjševanje njihove populacije.²⁴¹ Izstopajo problemi (i) pozidave v zvezi s širjenjem urbanizacije, prometa in gospodarskih aktivnosti, (ii) nedomišljenega urejanja vodotokov, večinoma v zvezi z zagotavljanjem

²³⁹ Metodologiji izračunavanja izpustov toplogrednih plinov po ekološkem odtisu GFN in po Okvirni konvenciji Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC), kjer se upoštevajo dejanski izpusti in ponori, se razlikujeta, zato so rezultati izračunov zelo težko primerljivi. Po metodologiji UNFCCC so izpusti v Sloveniji leta 2014 znašali 16,7 Mt CO₂. V ekološkem odtisu po metodologiji GFN so v tem letu znašali 5.857 tisoč gha, kar je enakovredno 17,3 Mt CO₂ (N. Kovač in Piciga, 2020).

²⁴⁰ Izčrpavanje biokapacitete države za potrebe izvoza in uvoza dodatne biokapacitete pomeni ekološki primanjkljaj. V izračunih imajo enaki izdelki, proizvedeni v Sloveniji, nižji ekološki odtis od uvoženih. Ob večji stopnji predelave lesa v Sloveniji bi se skrajšale transportne poti in tudi povečala odpadna biomasa za ogrevanje, kar bi zmanjšalo rabo fosilnih gorivih ter s tem povezane izpuste toplogrednih plinov in ekološki odtis.

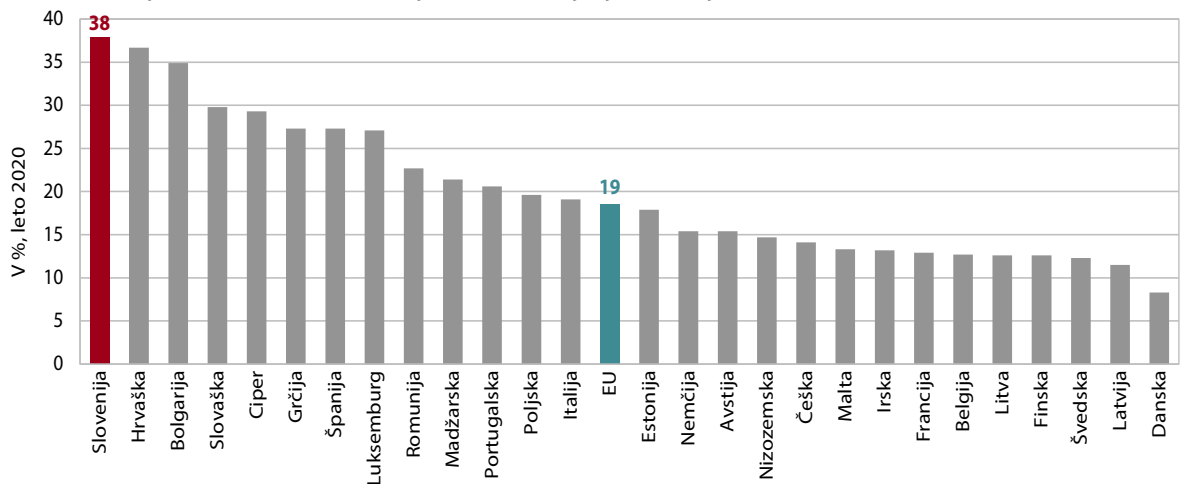
²⁴¹ Ugotavljanje stanja biotske raznovrstnosti je precej težavno, ker je vrst in interakcij med njimi in neživim okoljem veliko. Med kazalniki, ki okvirno kažejo splošno stanje, so populacija izbranih vrst ptic, indeks ptic kmetijske krajine, ohranjenost populacij divjadi in ohranjenost gozdov.

Slika 68: Ekološki odtis je bil v Sloveniji v obdobju 2015–2018 višji kot v Evropi in vrzel se je povečala (levo), biološka zmogljivost narave pa je v tej primerjavi nižja in večinoma odvisna od gozdov (desno)

Vir: Global Footprint Network (2022). Opomba: globalni hektar (gha) je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov.

Slika 69: V EU je delež zavarovanih območij Natura 2000 najvišji v Sloveniji

Vir: Eurostat (2022).

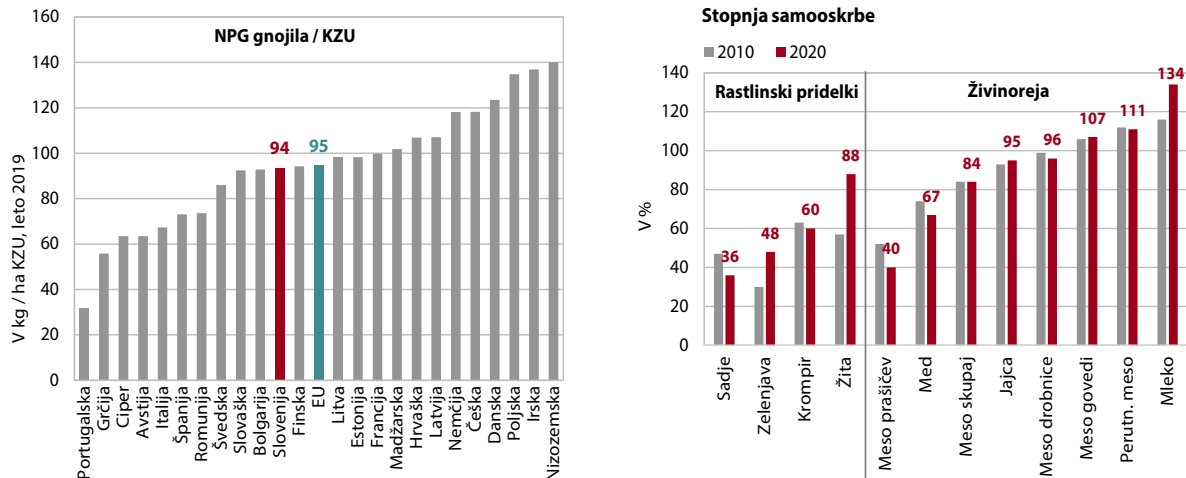
protipoplavne varnosti, in (iii) kmetijstva, ki sicer varovanim vrstam zagotavlja življenjski prostor, a ga na območjih z zelo intenzivnim načinom gospodarjenja tudi krči. Naložbe v varstvo in obnovo narave, ki postajajo nujne, bodo tudi ključne pri gospodarskem okrevanju Evrope.²⁴² Izziv je v preseganju sektorskega

načina razmišljanja ter iskanju kompromisnih rešitev med interesi s področja varovanja narave in posameznih gospodarskih dejavnosti. Kot izjemno zahtevno področje se že nekaj časa kaže predvsem iskanje kompromisov v prostorski umestitvi objektov za pridobivanje energije iz obnovljivih virov.

²⁴² Več kot polovica svetovnega BDP je odvisna od narave in njenih storitev, še posebej tri gospodarske dejavnosti – gradbeništvo, kmetijstvo ter proizvodnja hrane in pijač. V svetu opazna kriza biotske raznovrstnosti je neločljivo povezana s podnebno krizo, saj podnebne spremembe pospešujejo uničevanje narave zaradi suše, poplav in požarov, izguba narave in njeno netrajnostno izkoriščanje pa sta ključna dejavnika podnebnih sprememb. Povezani pa nista samo krizi, ampak tudi rešitvi zanju. Ob ponovnem zagonu gospodarstva po krizi covid-19 bo treba to zavedanje povečati, bolj upoštevati poslovni pomen biotske raznovrstnosti in poiskati poti iz škodljivih preteklih navad (EK, 2020).

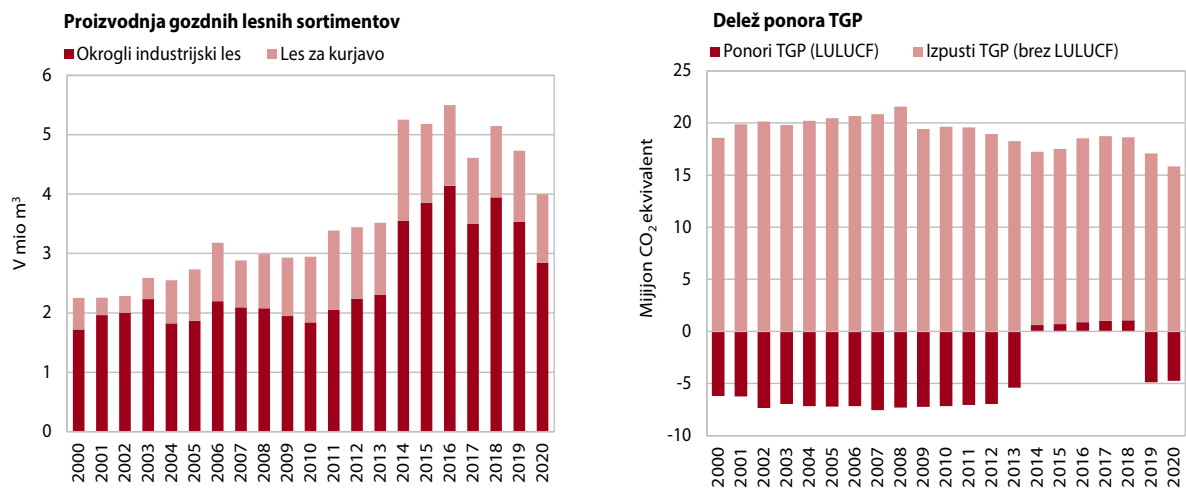
Kmetijstvo, ki ima pri ohranjanju biotske raznovrstnosti eno ključnih vlog, v Sloveniji v mednarodni primerjavi ni med intenzivnejšimi, v krizah pa se je izostrilo zavedanje o pomenu prehranske varnosti, zlasti učinkovitih in konkurenčnih oskrbnih verig. Slovenija se uvršča med države EU, kjer so razmere za kmetijsko pridelavo v povprečju težje: delež kmetijskih zemljišč v skupni površini je razmeroma nizek, zemljišča so razdrobljena

Slika 70: Prodaja gnojil NPK na enoto kmetijske površine je v Sloveniji blizu povprečja EU, stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi pa je še posebej pri rastlinskih pridelkih nizka

Viri: Eurostat (2022), SURS (2022b), MKGP (2021b).

Slika 71: Visoka proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov po sanaciji gozdov zaradi žleda se znižuje, gozdovi pa skupaj z drugo rabo zemljišč znova precej prispevajo k ponoru toplogrednih plinov

Vir: SURS (2022b), (ARSO, 2022a). Opombi: Žled je slovenske gozdove prizadel v začetku leta 2014. K ponoru TGP v sektorju LULUCF (Land use, land-use change and forestry), to je v rabi zemljišč, spremembi rabe zemljišč in gozdarstvu, prispevajo gozdovi veliko večino.

in razmeroma velik del jih leži na območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje. To otežuje pridelavo in zmanjšuje učinkovitost, dejavnost pa je ob velikem deležu travinja bolj usmerjena v živinorejo. Površina njiv na prebivalca je v mednarodni primerjavi skromna (kazalnik 4.9). V kmetijstvu potekajo precejšnje strukturne spremembe, kot so povečevanje in specializacija gospodarstev, a hkrati tudi povečevanje ekološke pridelave in reje.²⁴³ Ker je varovanju okolja namenjene

vse več pozornosti, sta se bilančna presežka dušika in fosforja, ki sta osnovna kazalnika obremenjevanja tal in voda s kmetijstvom, v daljšem obdobju precej znižala.²⁴⁴ Povprečni hektarski pridelki so večinoma nižji od povprečnih v EU (kazalnik 4.10), a to poleg manjše

²⁴³ Delež ekološko obdelanih kmetijskih zemljišč naj bi se do leta 2027 povečal za 8 o. t., na 18 %. Cilj je zastavljen ambiciozno, da bi se lahko približali cilju EU, ki je 25 % ekološko obdelanih kmetijskih zemljišč do leta 2030 (MKGP, 2021a). Ekološko kmetovanje je v EU uvrščeno med ključne mehanizme za doseganje ciljev zelenega dogovora.

²⁴⁴ Zmanjšanje porabe mineralnih gnojil je posledica zahtev nitratre direktive in načel dobre kmetijske prakse pri gnojenju, h katerim so zavezana vsa kmetijska gospodarstva. Velika pozornost je namenjena uporabi živinskih gnojil ter upoštevanju rastlinskih hranil v živinskih gnojilih pri načrtovanju gnojenja z mineralnimi gnojili. Ker morajo imeti kmetijska gospodarstva izdelane gnojilne načrte, v katerih so ovrednotena tudi uporabljena rastlinska hranila iz živinskih gnojil, se poraba mineralnih gnojil temu ustrezno zmanjšuje (ARSO, 2022b). Zaželeno je, da je bilančni presežek elementa, to je pozitivna razlika med njegovim vnosom v tla in odvzemom s pridelkom, nizek.

obremenjenosti okolja pomeni tudi nižjo produktivnost naravnih virov. Samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, je razmeroma nizka, tudi zaradi slabega prenosa znanja na pridelovalce, njihovega slabega povezovanja in tehnološke zaostalosti proizvodnje. Neuravnoveženost v stopnjah samooskrbe med živalskimi in rastlinskimi proizvodi je velika, tudi zato, ker je bil sektor živinoreje v sedanjem programskem obdobju bolj finančno podprt (Računsko sodišče RS, 2021). Velika večina hrane je iz uvoza, doma pridelane je le še okoli petina (ARSO, 2022b). V izvozu je večina nepredelanih, v uvozu pa predelanih kmetijskih proizvodov, kar je neizkoriščena možnost povečevanja dodane vrednosti. Ključna je vzpostavitev učinkovitih in konkurenčnih oskrbnih verig.²⁴⁵ Obseg pridelave je močno odvisen od vremenskih razmer, odvisnost pa se bo pod vplivom podnebnih sprememb še povečala. Ob tem ima kmetijstvo veliko vlogo pri shranjevanju ogljika (EK, 2021d).²⁴⁶ Kmetijska politika je pred velikimi izzivi, povezanimi z zanesljivo pridelavo hrane ter z odgovornostjo do narave in ohranitve njenih virov.

Gospodarjenje z gozdovi, ki pokrivajo velik del površine Slovenije, je že nekaj let pod vplivom sanacije po naravnih nesrečah, a sečnja se zmanjšuje in les ostaja premalo izkoriščena surovina. Slovenija je ena izmed treh najbolj gozdnatih držav v Evropi in gozdovi so njen najbolj ohranjen naravni ekosistem, kar ugodno vpliva na okolje. Gozdovi imajo veliko vlogo pri doseganju ciljev različnih politik, na primer pri ponoru ogljika, varstvu biotske raznovrstnosti, razvoju podeželja, odpiranju zelenih delovnih mest ter nadomestilu fosilnih goriv, zato so za prehod v nizkoogljično družbo ključnega pomena (EK, 2021y). V Sloveniji je bilo v zadnjih nekaj letih več kot 60 % gozdov močno poškodovanih v naravnih ujmah (ZGS, 2021): žledolomu v letu 2014, vetrolomih v letih 2017 in 2018 ter zaradi tega prenamnoženih populacijah lesnih škodljivcev. Zaradi velikega deleža starejših in debelejših dreves, ki ob visoki lesni zalogi sicer zagotavljajo visoko biokapaciteto in skladiščenje ogljika, je bila odpornost gozdov manjša (Stritih, 2018). Skupni posek, proizvodnja lesnih sortimentov in tudi neto izvoz²⁴⁷ so

se ob razmeroma obsežni sanitarni sečnji povečali, po letu 2018 pa so se ob umirjanju populacije škodljivcev in poškodovanosti gozdov spet znižali (kazalnik 4.11). Ker posek precej zaostaja za letnim prirastom lesa, bi ga bilo treba povečati in približati načrtovanemu. S tem bi hkrati omogočili pomladitev gozdov s sadnjo drevesnih vrst, ki so bolj odporne na podnebne spremembe. Večja sečnja, ki sicer ne prispeva k povečanim ponorom ogljika v gozdovih, pa bi spodbudila večjo rabo lesa v gradnji stavb, predelavi za druge dejavnosti in v ogrevanju. Temeljiti bi morala na do okolja prijaznih tehnologijah in učinkoviti rabi v skladu z načeli krožnega gospodarstva.²⁴⁸ Les je ob rabi sodobne tehnologije surovina z nizkim ekološkim odtisom, zato tudi zamenjava fosilnih materialov in goriv z njim prispeva k znižanju izpustov toplogrednih plinov in ohranitvi okolja (Lin idr., 2020).

Tla, ki so eden osnovnih omejenih naravnih virov, v Sloveniji večinoma niso onesnažena. Kljub splošnemu dobremu stanju tal pa izstopajo posamezna območja, ki so čezmerno obremenjena z nekaterimi težkimi kovinami, na primer s kadmijem, cinkom, svincem, arzenom in živim srebrom (ARSO, 2022b). Preseganja opozorilnih oziroma ponekod kritičnih vrednosti so bila v raziskavah zaznana predvsem na območjih z dolgoletno rudniško, topilniško in metalurško dejavnostjo ter na območjih z gostejšim prometom. Tla lahko propadajo zaradi netrajnostnega upravljanja, čezmernega izkoriščanja, podnebnih sprememb in onesnaževanja. Ker se v tleh, drugače kot v zraku in vodi, snovi nalagajo, se zmanjševanje vnosa običajno ne odraža v zmanjšani vsebnosti v njih. Med najbolj obremenjenimi so Mežiška dolina, Celjska kotlina, Jesenice in Idrija.²⁴⁹ Na teh in nekaterih drugih območjih je velika potreba po čiščenju onesnaženih tal in sanacijah onesnaženih zemljišč, ki so pogosto tehnološko in stroškovno težko izvedljiva (Slovensko partnerstvo za tla, 2018). Pri tem pa vsega onesnaženja s kovinami ne kaže pripisati človeku in njegovim dejavnostim, ker je vsebnost odvisna tudi od kamninske osnove. Onesnaževanje tal z organskimi onesnaževali je v Sloveniji manj pereče, saj opozorilne vrednosti večinoma niso presežene. Na nekaterih površinah z intenzivno kmetijsko pridelavo so bila zaznana manjša preseganja mejnih vrednosti za pesticide oziroma njihove razgradne produkte. Pomembno je sprotno spremljanje stanja in preprečevanje čezmernih vnosov onesnaževal, zlasti na površini za pridelavo hrane, tudi zaradi vpliva na kakovost voda.

Slovenija je z vodo bogata država, po kakovosti rečnih voda pa je med vsemi državami EU z znanimi podatki na najvišjem mestu. Na veliko vodnatost

²⁴⁵ V epidemiji covid-19 se je pokazalo, kako pomembna je stabilna in trdna veriga preskrbe s hrano. V razmerah zaprtja gostinstva, turizma in javnih zavodov, ki so pred tem redno odkupovali domače kmetijske pridelke in proizvode ter izdelke živilske industrije, so najmanj škode utrpeli pridelovalci in predelovalci, ki so imeli vnaprej določene dogovore in sklenjene pogodbe za odkup.

²⁴⁶ Pomembno je povečevanje organske snovi v tleh z ukrepi, kot so ozelenitev, naknadni posevki in kolobarjenje. To bo spodbujano tudi v okviru strateškega načrta za obdobje 2023–2027 (MKGP, 2021c).

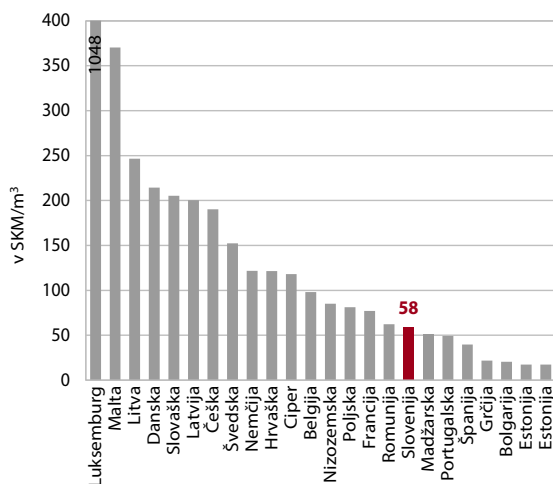
²⁴⁷ Sorazmerno visok izvoz nepredelanega lesa se je znižal po letu 2016, ko je bilo ustanovljeno podjetje Slovenski državni gozdovi, ki upravlja s petino vseh gozdov v Sloveniji. Eden izmed ciljev je povečati pridelavo in obdelavo lesa ter podpreti razvoj domače lesne industrije. Družba pri prodaji lesa daje prednost lesnim predelovalcem in ne trgovcem z lesom. V 2018 so prvič sklenili dolgoročne prodajne pogodbe, s katerimi so za naslednja tri leta zagotovili stabilno dobavo surovine. To je eden ključnih ukrepov za podporo razvoja gozdno-lesnih verig ter ustvarjanje višje dodane vrednosti v dejavnosti. Med najpomembnejšimi kupci nepredelanega lesa so žage, industrija

lesnih kompozitov ter celulozna in papirna industrija (SiDG, 2022).

²⁴⁸ Temu so namenjene tudi nekatere spodbude, na primer iz sredstev Programa razvoja podeželja in Načrta za okrevanje in odpornost.

²⁴⁹ Na območju Mežiške doline se od leta 2008 izvajajo sanacijski ukrepi za izboljšanje stanja onesnaženih tal, kot so prekrivanje makadamskih površin z asfaltom, zamenjava onesnaženih delov tal, prekritje z neonesnaženimi tlemi in zatravitev. Vsebnost svinca se je zmanjšala pod opozorilno vrednost, a se ponekod postopno povečuje (MOP, 2017).

Slika 72: Vodna produktivnost je v Sloveniji razmeroma nizka

Vir: Eurostat (2022). Opomba: Vodna produktivnost je merjena z BDP na enoto načrpane sladke vode.

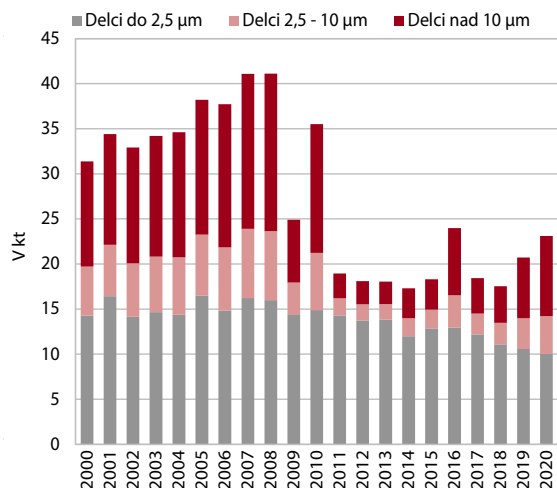
kaže preračun razpoložljivih sladkovodnih virov na prebivalca, ki je dvakrat tolikšen kot v povprečju EU, višji pa le v treh državah članicah. Vode je v povprečju dovolj, saj je rabljena le polovica količine, ki priteče v državo ali pade na njeno površje, in petina podzemne vode. Kljub temu občasno prihaja do poplav ali pomanjkanja vode, na kar vplivajo podnebni dejavniki in človeški posegi. Ob večjih podnebnih spremembah bo preprečevanju spremenjenih vodnih stanj treba posvetiti več pozornosti, saj lahko neželeno vplivajo na temeljne vrednote in potrebe, kot so zdravje ljudi in ekosistemov, pridelava hrane in proizvodnja energije. Raba vode v Sloveniji ni optimalna, na kar kaže tudi skupna vodna produktivnost, merjena z BDP na količino načrpane sladke vode, ki je v mednarodni primerjavi nizka. Delež rabe vode za namakanje zemljišč je še vedno skoraj zanemarljiv. Kakovost voda, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku, je zaradi zmanjšane onesnaženosti ter vse večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda najvišja med državami EU (kazalnik 4.12). Precej so se izboljšali kemijski, biološki in mikrobiološki parametri voda.²⁵⁰ Reke so v Sloveniji v povprečju s kisikom razmeroma bogate in ne vsebujejo visokih vrednosti hranil, organskih snovi in pesticidov, a na nekaterih območjih so čezmerne obremenitve še vedno prisotne. Razmere so najslabše v porečjih Mure in Drave, kar sovпада s tamkajšnjo obsežnejšo in intenzivnejšo kmetijsko dejavnostjo,²⁵¹ najboljše pa pri jadranskih rekah ter porečjih Soče in zgornje Save (ARSO, 2022b; Trobec, 2017).

²⁵⁰ Kemijsko stanje voda se ugotavlja glede na 45 prednostnih snovi, med katerimi so na primer atrazin, benzen, kadmij in živo srebro. Za oceno ekološkega stanja vodnih ekosistemov pa se upošteva stanje združenih vodnih rastlin, alg, nevretenčarjev in rib.

²⁵¹ Onesnaževanju okolja, v tem tudi varstvu voda pred onesnaževanjem iz kmetijskih virov, posveča skupna kmetijska politika vse več pozornosti. Ker so bili lažje uresničljivi cilji že uresničeni, bodo za nadaljnje hitrejšo izboljšanje potrebni daljnosežnejši ukrepi (EK, 2021q).

Kakovost zraka v Sloveniji znižujejo razmeroma visoke koncentracije prašnih delcev, a onesnaženost zraka z njimi je bila v letu 2020 nižja. Izpostavljenost urbanega prebivalstva najdrobnejšim prašnim oziroma PM-delcem do 2,5 µg, ki so zdravju najbolj škodljivi, je kljub zmanjševanju v mednarodni primerjavi razmeroma visoka (v letu 2019 v Sloveniji 15,3 µg/m³, v povprečju EU 12,6 µg/m³). V hladnem obdobju leta je lokalno zelo odvisna od kotlinske lege oziroma prevetrenosti. Onesnaženost zraka z najdrobnejšimi delci je bila v letu 2020 v povprečju nižja kot v obdobju do leta 2019 (ARSO, 2022b). Letna mejna vrednost za delce PM₁₀ in PM_{2,5} ni bila presežena na nobenem merilnem mestu. Manj onesnažen zrak z delci je predvsem posledica ugodnih meteoroloških razmer, ki so prevladovali v zimskem obdobju leta in so omogočale razredčevanje izpustov iz malih kurilnih naprav in prometa, ki sta največja vira teh delcev. Ob tem je bila v tem času zaradi epidemije nižja

Slika 73: Izpusti prašnih delcev, ki so se po letu 2010 precej zmanjšali, so se v letih 2019 in 2020 zaradi povečane aktivnosti v gradbeništvu povečali, v tem pa so se najdrobnejši nadalje znižali

Vir: ARSO (2022a). Opomba: Zaradi vključitve novega vira so v primerjavi s prejšnjimi objavami podatki popravljeni za celotno opazovano obdobje. Dodani so izpusti delcev, ki nastanejo pri gradnji vseh cest (doslej je bila upoštevana le gradnja avtocest). Zaradi povečane aktivnosti gradbeništvu pri teh delih so se izpusti v letu 2020 povečali - pri izračunu je upoštevano, da se je dolžina novozgrajenih cest v primerjavi z letom 2019 podvojila.

²⁵² Novejši napori so bili usmerjeni v zmanjšanje izpustov iz majhnih in srednje velikih kurilnih naprav.

²⁵³ Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednja prvina celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo«, določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM (Uradni list RS, št. 48/18), 2018). Slovenija naj bi emisije PM_{2,5} po letu 2020 v primerjavi z letom 2005 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki pri delu, zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in boleznih, nekajkrat višji. Pobude, kot so na primer strožji standardi za izpuste onesnaževal zraka za vozila, revizija direktive o industrijskih izpustih ter vsi ukrepi, ki prispevajo k podnebno nevtralnemu in od virov ločenemu gospodarstvu do leta 2050, bodo prispevali tudi k manjšemu onesnaževanju zraka. K izpolnitvi obveznosti bodo pripomogle prednostne naloge in ukrepi, napovedani v evropskem zelenem dogovoru, ter priložnosti, ki jih zagotavljata dolgoročni proračun za obdobje 2021–2027 in instrument Next Generation EU (EK, 2020e).

ukrepanje tudi v prometu: povečati naložbe v razvoj železniške infrastrukture in vozila na alternativna goriva ter hkrati spodbuditi nemotorizirane načine mobilnosti v mestih.

V prostoru, ki je prav tako omejeni naravni vir, se nadaljuje proces oživljanja funkcionalno razvrstjenih območij (FRO), a se ob tem širi pozidava tudi na odprti prostor, kar pa ni v smeri doseganja cilja neto ničelne pozidave prostora po letu 2050. Netrajnostno umeščanje dejavnosti v prostor lahko povzroči dokončno izgubo tal, ki je z vidika človeške civilizacije neobnovljiv naravni vir in zaradi zagotavljanja ekosistemskih storitev življenjskega pomena za obstoj. Ena od usmeritev aktualne Resolucije o nacionalnem programu varstva okolja do leta 2030 (ReNPVO20–30, 2020) je postopno zniževanje letne rasti površin pozidanih zemljišč s ciljem ničelne rasti po letu 2050. Pregled občinskih prostorskih načrtov kaže, da nekatere občine načrtujejo gradnjo tudi na še ne pozidanih stavbnih zemljiščih, ob tem pa razpolagajo z že opuščenimi območji iste rabe, ki bi jih bilo mogoče vnovično oživiti. To nas oddaljuje od zastavljenega cilja, zato je pomembno bolj načrtno usmerjati pobude tudi na opuščen in funkcionalno razvrstjen prostor. Poleg tega bo treba bolj slediti usmeritvam in potrebam na posameznih območjih, saj bodo sicer območja nove rabe lahko kmalu spet funkcionalno razvrstjena, s tem pa se bo problematika poglobila.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

V zadnjih letih so bili v Sloveniji narejeni pomembni pozitivni premiki na posameznih področjih delovanja države, ob tem pa je epidemija covid-19 zaznamovala delovanje javne uprave in javnih storitev ter pokazala na izzive, ki še niso bili ustrezno obravnavani. Slovenija je napredovala zlasti pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, zmanjševanju administrativnih ovir, povečala se je donosnost upravljanja družb v lasti države in učinkovitost pravosodnega sistema. Institucionalno konkurenčnost pa še naprej zaznamuje predvsem premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, ki bi temeljilo na dobrem usklajevanju z vsemi zainteresiranimi javnostmi, veliko breme državne regulacije, premalo predvidljivo in stabilno poslovno okolje, nezaupanje v pravno državo in sodstvo ter sorazmerno visoka zaznava korupcije. Epidemija, pred tem pa tudi prehod v četrto industrijsko revolucijo, je tudi izpostavila nujnost strateškega upravljanja in odzivanja javnih institucij, ki ima pomembno mesto ne samo pri učinkovitosti javne uprave, ampak tudi pri razvoju na državni, regionalni in lokalni ravni. Strateški pristop bo tako možen le s sodelovanjem vseh deležnikov (socialni partnerji, druge zainteresirane javnosti), kar bo omogočilo dolgoročno stabilno, predvidljivo in kredibilno razvojno politiko, ki je pomembna tudi za zeleno in digitalno preobrazbo gospodarstva. Izziv ostaja tudi ustrezno komuniciranje z javnostmi, povečanje preglednosti delovanja in izboljšanje sodelovanja ključnih deležnikov, vključno s civilno in strokovno javnostjo, pri sprejemanju, izvajanju in spremljanju ukrepov. Eden ključnih pogojev za nadaljnji razvoj države je tudi krepitev zaupanja državljanov in podjetij v institucije, ki se je v času epidemije še zmanjšalo in je med najmanjšimi v EU. Ob tem je treba poudariti, da je bila Slovenija v zadnjem desetletju ena najmirnejših in najvarnejših držav na svetu, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja njenih prebivalcev. Zdajšnje negotove razmere v povezavi z vojno v Ukrajini vplivajo na občutek varnosti ne samo v Sloveniji, ampak v celotni evropski regiji.

K večjemu ugledu države prispeva tudi njeno prizadevanje za povečanje odgovornosti in solidarnosti na svetovni ravni ter delovanje v mednarodnih organizacijah (na primer predsedovanje EU v drugi polovici leta 2021, aktivno delovanje v odboru za človekove pravice v OZN, ohranjanje prispevka v mednarodnih operacijah in misijah, kjer se uvršča med zaveznice, ki nadpovprečno prevzemajo operativno breme). Zaradi vojne v Ukrajini bo sodelovanje s ključnimi državami partnericami in mednarodnimi organizacijami, še posebno pa z EU, nujno za preprečitev potencialno velikih humanitarnih, varnostnih in gospodarskih posledic. Pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende 2030 se Slovenija sicer uvršča med najuspešnejše države, ob tem pa so izdatki za uradno razvojno pomoč še naprej opazno nižji od sprejetih mednarodnih zavez.

5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve (razvojni cilj 12)

Za doseganje cilja je potrebno učinkovito strateško upravljanje javnih institucij in oblikovanje kakovostnih javnih politik, ki se učinkovito in hitro odzivajo na spremembe. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepite upravljanja javnega sektorja navaja oblikovanje k ciljem usmerjenih politik, razvijanje visoke kulture sodelovanja med državljani in institucijami in s tem krepitev zaupanja v institucije, vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik, socialni dialog ter dostopnost informacij. Pomembno je tudi oblikovanje učinkovitega (in inovativnega) upravljanja javnih sistemov in storitev, izboljšanje nadzora nad različnimi institucionalnimi in družbenimi strukturami ter prevzemanje odgovornosti za sprejete odločitve.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 12:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 19 Vlada: 25 Lokalne oblasti: 48 (2021, poletna meritve)	Parlament: 35 Vlada: 37 Lokalne oblasti: 57 (2021, poletna meritve)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	4,97 (2020)	5,94 (2020)	Povprečje EU v letu 2030

Večletno izboljševanje institucionalne konkurenčnosti se je z opaznim poslabšanjem anketnih odgovorov v prvem letu epidemije prekinilo. Med gospodarsko in finančno krizo se je institucionalna konkurenčnost, merjena z mednarodnimi kazalniki konkurenčnosti, precej poslabšala,²⁵⁴ občutno so se znižale predvsem vrednosti anketnih kazalnikov, ki merijo zaznavo gospodarstvenikov na področjih delovanja državnih institucij²⁵⁵ (IMD, 2021; Kaufmann in Kraay, 2021; WEF, 2019; World Bank, 2020). Sledilo je večletno obdobje ugodnih makroekonomskih razmer in stabilnih javnih financ, kar je v letih 2015–2019 vplivalo na izboljšanje na tak način izmerjene institucionalne konkurenčnosti, ki je bilo v tem obdobju med večjimi v EU. Z razmahom epidemije se je razpoloženje med gospodarstveniki²⁵⁶ v Sloveniji, podobno kot v drugih državah članicah EU, močno poslabšalo. To je vplivalo tudi na opazno poslabšanje anketnih odgovorov na vseh področjih indeksa IMD, najbolj pa so se poslabšali kazalniki, ki merijo zaznavo pravnega in regulativnega okolja, preglednosti vladnih politik ter podkupovanja in korupcije (Slika 74). Poslabšanje je bilo v Sloveniji večje kot v drugih državah EU, zato se je zaostanek za povprečjem EU povečal. Sorazmerno izboljšanje uvrstitve je bilo kljub slabši oceni področja zaznati samo pri kazalniku prilagodljivosti vladnih politik (s 17. na

14. mesto med državami EU), kar pripisujemo sprejetju ekonomskih in socialnih ukrepov za spopadanje s krizo (t. i. protikoronski paketi). Kazalniki institucionalne konkurenčnosti na podlagi statističnih podatkov²⁵⁷ se v zadnjem letu niso bistveno spremenili.

Stopnja participativne demokracije, ki pomeni vključevanje javnosti v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik in predpisov, je nizka. Sodelovanje z zainteresiranimi stranmi je ključnega pomena za kakovostno oblikovanje politik, povečuje zaupanje javnosti v politike in predpise, povečuje legitimnost sprejetih predpisov ter pripomore k lažjemu izvajanju politik (OECD, 2021d).²⁵⁸ Veljavna ureditev priprave predpisov zahteva od pripravljavcev, predlagateljev predloga zakona med drugim tudi povzetek o sodelovanju javnosti pri njegovi pripravi (ReNDej, 2009). Za Slovenijo študije kažejo, da so sprejeti minimalni standardi sodelovanja²⁵⁹ mnogokrat neupoštevani, večina ministrstev pa vključi deležnike v pripravo predpisov šele v zaključni fazi²⁶⁰ (Forbici idr., 2015; OECD, 2021d). Kljub temu pa podatki OECD

²⁵⁴ Na znižanje vrednosti anketnih kazalnikov med krizo je vplivalo tudi precejšnje poslabšanje razpoloženja med gospodarstveniki, ki je bilo večje kot v drugih državah.

²⁵⁵ Kazalniki, ki merijo institucionalno konkurenčnost, so večinoma anketni kazalniki med gospodarstveniki in merijo predvsem zaznavo vprašanih na različnih področjih, povezanih z delovanjem institucij države (slika 74). Anketiranje običajno poteka na začetku drugega četrtletja tekočega leta, zato meri predvsem zaznave, ki se nanašajo na predhodno leto. Več o metodologiji IMD in WEF in problematiki anketnih kazalnikov v Chiaietta (2007).

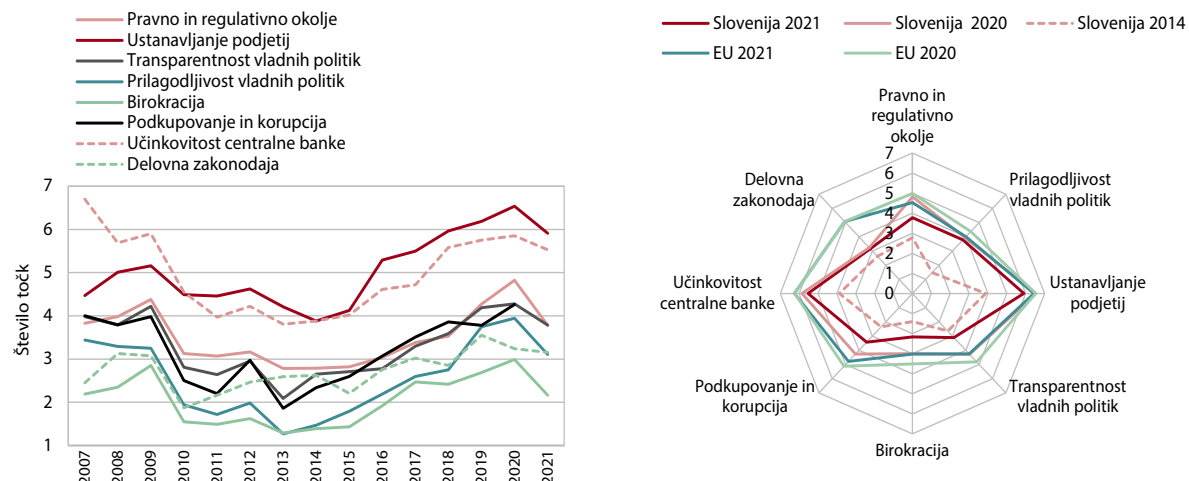
²⁵⁶ Merjeno z gospodarsko klimo (SURS) in kazalnikom ESI (Eurostat).

²⁵⁷ To so kazalniki kreditnega ratinga države, razpona obrestnih mer, stabilnosti menjalnega tečaja in podobnega. Ti kazalniki so za leto 2020.

²⁵⁸ Sodelovanje javnosti je lahko spontano (izhaja iz interesa posameznika) ali organizirano s pozivom ciljnim skupinam in strokovnjakom. Ob tem je treba upoštevati, da imajo določene interesne organizacije s posebnimi predpisi oziroma dogovori opredeljeno vlogo v postopkih priprave predpisov (ReNDej, 2009).

²⁵⁹ Sodelovanje javnosti pri pripravi predpisov naj traja praviloma od 30 do 60 dni, izjema so predlogi predpisov, pri katerih sodelovanje po naravi stvari ni mogoče, na primer nujni postopki, državni proračun (ReNDej, 2009).

²⁶⁰ Pomembno je, da so deležniki vključeni tako v zgodnje faze priprave predpisa, ko se ugotovljajo težave in možne rešitve, pa tudi ko so ti že pripravljani (OECD, 2021d).

Slika 74: Izboljševanje institucionalne konkurenčnosti se je pri zadnjem merjenju po večletnem izboljševanju prekinilo

Vir: IMD (2021). Opomba: Višje število točk je boljše. Pri podrobnih kazalnikih je največ možnih točk 10, vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket. Anketiranje poteka na začetku drugega četrtletja, v katerem so objavljeni rezultati.

(2021m) kažejo, da je vključenost deležnikov v pripravo predpisov (predvsem primarnih) v Sloveniji boljša kot v povprečju EU, precej slabša pa je pri spremljanju izvajanja. Za vključitev prebivalcev v procese oblikovanja vladnih politik in ukrepov je bil v Sloveniji konec leta 2009 vzpostavljen spletni portal predlagam.vladi.si, prek katerega je bilo doslej podanih več kot 12.000 predlogov za spremembe predpisov in zakonov. Sodelovanje javnosti je sorazmerno nizko tudi na referendumih, ki so ena od oblik neposredne demokracije. Udeležba na zadnjem referendumu leta 2021 je bila 46,46 %, kar je druga najvišja udeležba na vseh dosedanjih zakonodajnih referendumih (DVK, 2022). Po indeksu demokracije (EIU, 2022) se Slovenija uvršča v drugo polovico držav EU (17. mesto), med države s pomanjkljivo demokracijo.²⁶¹ Najbolje je ocenjeno področje volilnega procesa in možnosti sodelovanja na volitvah, najslabše pa področje, povezano s politično kulturo, kar se odraža tudi v zelo nizkem zaupanju v politiko in politične stranke.

Zaupanje v institucije države, ki je v Sloveniji vseskozi sorazmerno majhno, se je v letih 2020 in 2021 zmanjšalo in ostalo pod povprečjem EU. Po postopnem povečevanju v obdobju 2015–2019 se je zaupanje v ključne institucije z razmahom epidemije covid-19 v letih 2020 in 2021²⁶² zmanjšalo, ob tem pa je bilo zaupanje v vlado, parlament in politične stranke

med najmanjšimi v EU (gl. kazalnik 5.1). To se kaže tudi v zadovoljstvu z delovanjem demokracije, ki se je po zviševanju v predhodnih letih v letu 2020 zmanjšalo, leta 2021 pa je bilo najmanjše med državami EU.²⁶³ Zaupanje v institucije države je pomembno tudi za uspešno spopadanje z epidemijo covid-19 ter za okrevanje in razvoj države po koncu epidemije. Pripomore k lažjemu izvajanju politik in učinkovitemu upravljanju države, saj so ljudje, ki zaupajo javnim institucijam, bolj pripravljeni upoštevati državne organe in zakone, plačevati davke ter sodelovati v kolektivnih ukrepih (Eurofound, 2018b). Leta 2021 je bilo z ukrepi vlade²⁶⁴ v Sloveniji zadovoljnih 38 % vprašanih, kar je precej manj kot leta 2020²⁶⁵ (64 %) in tudi manj od povprečja EU (53 %). Prav tako je več kot polovica vprašanih (53 %; EU: 25 %) menila, da so ukrepi javnih organov za zaježitev epidemije neupravičeni (Eurobarometer, 2021e).

Socialni dialog ima v Sloveniji pomembno mesto pri obravnavi vprašanj in ukrepov, ki so povezani s socialno in ekonomsko politiko, zadnja leta so zaznamovali predvsem njegovo pomanjkanje in motnje v delovanju Ekonomsko-socialnega sveta. Indeks industrijske demokracije²⁶⁶ kaže, da je vpetost

²⁶¹ Krovni indeks demokracije je aritmetična sredina petih podindeksov, možno število točk je med 0 in 10. Države s številom med 8 in 10 so polno delujoče demokracije, med 6 in 8 so države s pomanjkljivo demokracijo, manj točk pa predstavljajo hibridni in avtoritarni režimi. Podindekse sestavljajo področja volilnega procesa in možnosti sodelovanja na volitvah, delovanja vlade, politične udeleženiosti, politične kulture in državljskih svoboščin (EIU, 2022).

²⁶² Leto 2021 se v besedilu nanaša na zadnje razpoložljive podatke raziskave Eurobarometer (meritev junij–julij 2021).

²⁶³ Z demokracijo v Sloveniji je bilo zadovoljnih 35 % vprašanih (EU: 59 %), kar je 10 o. t. več kot v predhodni meritvi (februar–marec 2021), a 12 o. t. manj kot leta 2019. Enak delež kot Slovenija je imela še Grčija (Eurobarometer, 2021e).

²⁶⁴ Med epidemijo je še posebej nestabilno zaupanje v vlado, ki je odgovorna za ukrepe, uvedene za zaježitev virusa (OECD, 2020a).

²⁶⁵ Podatki Eurobarometra, ki so bili pridobljeni v obdobju julij–avgust 2020.

²⁶⁶ Indeks (angl. *Industrial democracy index*) je sestavljen iz štirih delov: avtonomija socialnih partnerjev pri plačnih dogovorih, reprezentativnost na makro (socialni dialog) ravni in v podjetjih (delavski sveti), sodelovanje zaposlenih v odločitvah vodstev podjetij in medsebojnega vplivanja vseh strani v kolektivnih pogajanjih ter menedžerskih odločitvah.

deležnikov v socialni dialog velika, sodelovanje med socialnimi partnerji v Sloveniji pa že daljše obdobje stagnira in bi bilo lahko boljše (Eurofound, 2018a). Leta 2015 je bil podpisan zadnji socialni sporazum za obdobje 2015–2016, vse od takrat pa je socialni dialog manj uspešen. Pregled preteklih praks kaže, da ima socialni dialog v Sloveniji, ki sicer poteka v okviru Ekonomsko socialnega sveta (ESS),²⁶⁷ veliko možnosti za razvoj, ki se lahko doseže z dvigom znanja, usposobljenosti in ozaveščenosti socialnih partnerjev (RGZC in ZDSS, 2018). V okviru EK in drugih institucij EU so v socialni dialog dejavno vključeni tudi predstavniki civilne družbe, v Sloveniji pa nevladni sektor in druge strokovne organizacije v socialnem dialogu že daljše obdobje nimajo bistvene vloge, kljub leta 2018 sprejeti Nacionalni strategiji razvoja nevladnih organizacij in prostovoljstva do leta 2023 ter priporočilom EK (UMAR, 2021a). EK sicer opozarja, da javnost nima vedno dovolj priložnosti za sodelovanje v zakonodajnih postopkih,²⁶⁸ saj se priporočeno obdobje posvetovanja pogosto ne upošteva, v nekaterih primerih pa se pripombe ne upoštevajo primerno (EK, 2020g). Zaradi nezadovoljstva delojemalcev glede sodelovanja pri oblikovanju interventnih zakonov in sprejemanju nekaterih predlogov zakonov, ki niso bili povezani z epidemijo, po nujnem postopku v DZ²⁶⁹ je bil v prvi polovici leta 2021 socialni dialog prekinjen (ESS, 2021; ZZZS idr., 2021).

5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev

Strateško upravljanje javnih institucij in učinkovitost javne uprave sta pomembna dejavnika uspešnosti in konkurenčnosti države ter imata pomembno vlogo pri razvoju na lokalni, regionalni in državni ravni. Država se mora ukrepanja in upravljanja lotiti strateško, zato je dolgoročna, stabilna, predvidljiva in kredibilna razvojna politika nujna, kar je še toliko pomembnejše ob intenzivnem prehodu v industrijo 4.0 (UMAR, 2020a). Temeljni dokument učinkovitega delovanja javne uprave je bila Strategija razvoja javne uprave 2015–2020, ki se je izvajala v skladu s sprejetimi dvoletnimi operativnimi programi. Pregled OECD (OECD, 2018e) je poudaril, da so bili cilji in ukrepi ustrezno zasnovani, treba pa bi jih bilo izvajati bolj sistematično (Rakar in Kovač, 2019). Epidemija covida-19 je dodatno opozorila na nujnost učinkovitega upravljanja, saj so novonastale razmere zahtevale drugačen način odzivanja in pretoka informacij ter tudi ustrezne usposobljenosti javnih uslužbenecv in vodij.

To je pospešilo uvajanje nekaterih rešitev, predvsem na področju digitalizacije javne uprave. MJU (2021b) v zaključnem poročilu navaja, da je bila večina zastavljenih ukrepov strategije uresničena, ne poda pa celovite analize uspešnosti izvajanja strategije in predvsem njenega vpliva na delovanje javne uprave. Na oceno strateškega upravljanja javnih institucij, merjeno z indeksom izvršne zmogljivosti, je v zadnjih letih vplivalo tudi premalo učinkovito strateško načrtovanje (na primer premajhna usklajenost razvojnih dejavnosti z nacionalnimi in drugimi strategijami), pomanjkanje organizacijskih reform, pa tudi razpršenost, pomanjkljivo medresorsko sodelovanje in majhno sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade (kazalnik 5.2). Vrednost indeksa izvršne zmogljivosti se sicer počasi izboljšuje, a še naprej ostaja nižja kot v večini držav EU in močno zaostaja za ciljem SRS.

Razvitost storitev e-uprave se je v zadnjih letih postopno izboljšala, prilagoditve med epidemijo covida-19 so vplivale tudi na zmanjšanje zaostanka v uporabi teh storitev za povprečjem EU. Državljanom je namenjen portal eUprava, ki na enem mestu omogoča elektronske storitve za poslovanje z državo, podjetjem in podjetnikom pa portal SPOT²⁷⁰ (e-VEM). Podatki EK kažejo, da je Slovenija v zadnjih letih napredovala pri vseh kazalnikih na področju digitalnih javnih storitev in po razvitosti e-uprave dosegla povprečje EU. Dobro ocenjena je še zlasti dostopnost storitev, saj so državljanom na spletu dostopne vse osnovne javne storitve, uporaba teh storitev med državljani pa je podobna kot v EU.²⁷¹ Velik zaostanek pa je kljub širokemu naboru razpoložljivih storitev predvsem pri uporabi storitev podjetij, kar onemogoča izkoriščanje vseh možnosti storitev e-uprave (EK, 2021g, 2021j). Manjšo razširjenost uporabe digitalnih javnih storitev od pričakovane glede na dostopnost in razširjenost teh storitev bi po mnenju EK (2021g) bilo mogoče povezati z manjšo stopnjo zaupanja, pomisleki glede varnosti in slabo interoperabilnostjo. Med najboljšimi v EU je uporaba storitev e-zdravja (uvedba receptov in napotnic v elektronski obliki), v letu 2020 pa je k temu pozitivno prispevala še uvedba elektronskega bolniškega lista (eBol). Širok nabor aplikacij ponuja tudi davčna uprava prek storitev e-davki (na primer davčne napovedi za državljane in podjetja). Omejena možnost uporabe fizičnih storitev zaradi epidemije covida-19 je vplivala na rast uporabe elektronskih storitev, vključno s storitvami e-uprave. Raziskava fakultete za upravo je ugotovila porast digitalizacije na upravnih enotah tako pri poslovanju s strankami kot v sodelovanju z ministrstvi in drugimi upravnimi enotami. To naj bi

²⁶⁷ V Sloveniji poteka tristranski dialog v okviru ESS in vključuje vse vrste pogajanj, posvetovanj ali izmenjavo informacij med delodajalci, delojemalci in predstavniki države o vprašanih skupnega interesa glede ekonomskih in socialnih politik (več gl. UMAR, 2021a). V procesu je država, tudi kadar sama vanj ni neposredno vključena, odgovorna za zagotavljanje ustreznega institucionalnega okvirja ter političnega in družbenega vzdušja (več gl. UMAR, 2021a).

²⁶⁸ Predlogi zakonov so objavljeni na posebnem spletišču e-Demokracija, prek katerega lahko javnost pošilja svoje prispevke.

²⁶⁹ Na primer nasprotovanje sindikatov sprejemanju Zakona o demografskem skladu.

²⁷⁰ V letu 2021 je bilo prek portala SPOT oddanih 2.452.867 vlog, kar je skoraj tristo tisoč več kot v letu 2020. Največ vlog je bilo z naslova prijave in odjave zavarovanja za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni.

²⁷¹ 77 % slovenskih uporabnikov interneta uporablja storitve e-uprave v primerjavi s povprečno 64 % v EU. Digitalne javne storitve za državljane je uporabljalo 74 % uporabnikov interneta (EU 67 %), za podjetja pa 78 % podjetij (EU 84 %).

vplivalo na povečanje rabe digitalnih komunikacijskih kanalov in e-uprave tudi po koncu epidemije (Aristovnik idr., 2020). V času epidemije so bile odpravljene ali omiljene nekatere zahteve po identifikaciji, s tem pa so digitalne javne storitve postale uporabnikom prijaznejše (EK, 2021g). Razmah epidemije je tako v letu 2021 tudi pospešil začetek prehoda na storitev SI-PASS (oziroma mobilni smsPASS), ki omogoča spletno prijavo in elektronsko podpisovanje dokumentov na več državnih in drugih portalih, ki omogočajo elektronsko poslovanje (eUprava, SPOT,²⁷² zVem, eDavki itn.).

Uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave se nadaljuje. Pomemben cilj vpeljave celovitega sistema vodenja kakovosti je povečati zavedanje zaposlenih o pomenu kakovosti kot vrednote v javni upravi, saj je usposobljenost državnega aparata ključna za uresničevanje zastavljenih nalog in doseganje ciljev. Kakovost se preverja z uporabo skupnega ocenjevalnega okvira v javnem sektorju (CAF),²⁷³ ki se je najprej začel uvajati na upravnih enotah, zadnja leta pa tudi v organe državne uprave. Od začetka projekta je pri ocenjevanju kakovosti CAF sodelovalo prek 100 uporabnikov. Rezultati zunanjega ocenjevanja CAF EPI (eno ministrstvo in pet upravnih enot) v letu 2021 kažejo, da bi bilo treba podobno kot v predhodnih letih več pozornosti nameniti pripravi predlogov izboljšav in seznanjanju uporabnikov glede rezultatov ocen. Primerjava tudi kaže, da so bila v letu 2021 povprečja ocen za vsa načela odličnosti višja od povprečij v predhodnih letih, najbolj pri načelih voditeljstvo in stanovitnost namena, usmerjenost k rezultatom in vključenost v zaposlenost (MJU, 2021c). Spremenjene razmere zaradi epidemije covida-19 so pokazale na potrebo po večji razširjenosti (in možnosti) dela od doma. Po anketi MJU (2020a) je v letu 2020 skoraj tri četrtine uslužbencev delalo od doma oziroma kombinirano. Zaradi spremembe načina dela so bile zaznane tudi večje spremembe v organizaciji dela; anketirani so navedli, da so se povečale delovne usposobljenosti, kot so strokovnost, informacijska pismenost, ustvarjalno mišljenje in reševanje problemov, največje zmanjšanje pa je bilo zaznati pri sodelovanju in timskem delu. V povezavi z izzivi in izkušnjami iz obdobja kriznih razmer so javni uslužbenci kot najbolj pomembne ukrepe za izvajanje v prihodnosti navedli povečanje prilagodljivosti v državni upravi in ukrepe, povezane z digitalizacijo poslovanja. Kakovost storitev je povezana tudi z zadovoljstvom uporabnikov javnih storitev, pri tem pa je raziskava pokazala, da je večina strank zadovoljna s strokovnostjo in usposobljenostjo zaposlenih na upravnih enotah, nezadovoljstvo pa je bilo povezano predvsem s čakalnimi vrstami (MJU, 2018). V letu 2022 je pristojno ministrstvo v sodelovanju z upravnimi enotami pripravilo sistem UeNaročanje,

ki bo omogočil hitrejšo obravnavo strank na upravnih enotah ter s tem izboljšal kakovost storitev.

V zadnjih letih so bili na področju javnega naročanja sprejeti številni ukrepi za posodobitev in digitalizacijo sistema, izziv pa ostaja nadaljnje povečanje njegove učinkovitosti. OECD (2019e) navaja, da se Slovenija glede preglednosti javnega naročanja in javno dostopnih informacij uvršča med najbolj razvite države članice EU in OECD, zaostaja pa pri sistemih, ki zagotavljajo večjo učinkovitost javnega naročanja (na primer analiza učinkov javnih naročil, dolgotrajnost postopkov v primeru pritožb). Poudarek v zadnjih letih je bil na posodobitvi in digitalizaciji sistema javnega naročanja, saj je bil v letih 2018 in 2019 vzpostavljen informacijski sistem eJN, ki omogoča izvajanje postopkov javnega naročanja na popolnoma elektronski način, s tem pa znižujejo stroški za izvajalce, skrajšujejo postopki, omogoča se večja preglednost (na primer aplikacija Statist) in boljši nadzor nad porabo javnih sredstev. Ob tem sta bila vzpostavljena tudi portal e-Dražba,²⁷⁴ s katerim sta možna elektronsko oddajanje ponudb in oblikovanje cene na dinamičen način, in portal eRevizija,²⁷⁵ ki omogoča večjo preglednost v primeru revizij in pritožb. V začetku leta 2022 je začela veljati novela Zakona o javnem naročanju, ki povečuje preglednost²⁷⁶ in zmanjšuje nekatere administrativne ovire (na primer lažje dopolnjevanje ponudb) (ZJN-3B, 2022).²⁷⁷ Obseg javnih naročil v zadnjih letih zajema okoli 12 % BDP;²⁷⁸ od tega okoli tretjino obsegajo javna naročila v zdravstvu (MJU, 2021e; OECD, 2021d). V preteklih letih je bilo prednostno področje centralizacija javnih naročil v zdravstvu (na primer združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme), ob tem pa je računsko sodišče (2021a) ugotovilo več nepravilnosti in izdalo več negativnih mnenj nabave zdravil v lekarnah v letu 2020. Težava ostaja tudi pomanjkanje konkurence pri javnih naročilih (EK, 2020c), saj je sorazmerno veliko število razpisov samo z enim izvajalcem, kar bi lahko

²⁷⁴ Oddaja javnih naročil z uporabo elektronske dražbe se je sicer v letu 2020 povečala, a ostaja še naprej sorazmerno nizka (1,2 % vseh oddanih javnih naročil).

²⁷⁵ Portal eRevizija je spletni informacijski portal državne revizijske komisije, ki ga upravlja Uradni list Republike Slovenije. Portal eRevizija se uporablja za elektronsko izmenjavo informacij in dokumentov v predrevizijskem, revizijskem in pritožbenem postopku ter za zagotavljanje informacij o poteku teh postopkov na portalu javnih naročil.

²⁷⁶ Vsa dokumentacija se izključno objavlja na portalu javnih naročil, prav tako so objavljene tudi vse odločitve v oddaji javnih naročil (tudi iz postopkov s pogajanjem brez predhodne objave z izjemo nujnih postopkov).

²⁷⁷ Novela tudi dviga mejne vrednosti in poenostavlja postopke za naročila male vrednosti in uvaja večjo prožnost do pragov EU, kar naj bi omogočilo večjo regionalizacijo in potrošnje slovenskega blaga. Javno naročanje v državah EU sicer urejajo direktive in države nad določenim pragom nimajo manevrskega prostora za drugačno urejanje. Pod pragom EU (ki je določen za vsako posamezno področje) pa imajo države možnost, da zaradi spodbujanja lokalnega in regionalnega gospodarstva ter kmetijstva uredijo javno naročanje bolj prožno.

²⁷⁸ Na podlagi statističnih podatkov obseg javnih naročil, oddanih leta 2020, znaša 5,8 mrd EUR. Delež javnih naročil v letu 2020 v BDP je znašal 12,6 % (MJU, 2021e).

²⁷² Na portalu SPOT bo prehod predvidoma končan v prvi polovici leta 2022.

²⁷³ Skupni ocenjevalni okvir v javnem sektorju je orodje za celovito obvladovanje kakovosti, razvito v javnem sektorju in za javni sektor, na podlagi modela poslovne odličnosti Evropskega sklada za upravljanje kakovosti EFQM.

pomenilo višjo ceno in korupcijsko tveganje (MJU, 2021e).²⁷⁹ Visoko ostaja tudi število zahtevkov za revizijo in drugih vlog v postopkih pravnega varstva, saj je Državna revizijska komisija v letu 2020 odločila o 254 zahtevkih za revizijo (12 več kot leto prej, hkrati pa je bila vrednost javnih naročil nižja za dobro tretjino), od tega je vlagateljem ugodila v tretjini vseh zahtevkov.²⁸⁰ V strukturi prejetih zahtevkov so sicer prevladovali zahtevki za revizijo na področju gradenj v višini 1,05 mrd EUR (okoli 80 % vseh zahtevkov),²⁸¹ ki so jim sledili blago (182 mio EUR) in storitve (79 mio EUR) (DKOM, 2021).

Slovenija je v preteklih letih dosegla precejšnje zmanjšanje administrativnih ovir, zaostanek za povprečjem EU se postopno zmanjšuje. Različni programi odprave administrativnih ovir se v Sloveniji sistematično izvajajo že več kot deset let, zdaj veljavni dokument pa je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja, ki se nenehno dopolnjuje z novimi ukrepi. Izvajanje programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir in priprave boljših predpisov se zagotavlja s stalnim izvajanjem projekta STOP birokraciji. Do konca leta 2020 je bilo uresničenih več kot 72 % ukrepov odprave administrativnih ovir, med pomembnejšimi na novo izvedenimi pa so bili vzpostavitev internetnih dražb na sodiščih, avtomatska izmenjava podatkov med sistemi na področju šolstva,²⁸² odprava dodatnega davka na motorna vozila ter liberalizacija cen naftnih derivatov (MJU, 2021a). Epidemija covid-19 je pospešila predvsem uvajanje digitalnih rešitev. Na podlagi anket med gospodarstveniki je napredek pri zmanjševanju administrativnih ovir navedlo več mednarodnih raziskav (IMD, 2021; Kaufmann in Kraay, 2021; WEF, 2019). V letu 2021 je bil sprejet nov Zakon o debirokratizaciji (ZDeb, 2022), ki naj bi z zmanjšanjem administrativnih ovir povečal konkurenčnost poslovnega okolja. Uvaja številne poenostavitve obstoječe zakonodaje (na primer poenostavljeno in poenoteno poročanje državnim institucijam, povezovanje različnih registrov, možnost uporabe elektronskih komunikacij pri vročanju poštnih pošiljk državnih organov) in mehanizme, ki bodo preprečili kopičenje obstoječih predpisov ter omogočili prenehanje veljavnosti preteklih (obsoletnih) zakonov in na njih temelječih podzakonskih predpisov. Na področju analize učinkov predpisov (RIA) je bil leta 2019 sprejet akcijski načrt za obdobje 2019–2022, ki vsebuje sistemske ukrepe za optimizacijo in modernizacijo priprave predpisov in analizo njihovih učinkov (MJU, 2019a). Tudi na tem področju je bil v zadnjih letih dosežen

določen napredek,²⁸³ kljub temu pa še naprej ostajajo pomanjkljivosti, povezane z izvajanjem presoje učinkov podzakonskih predpisov ter boljšim informiranjem in sodelovanjem deležnikov in javnosti (OECD, 2021j, 2021d). V letu 2019 je imelo 96 % predlogov zakonov narejeno presojo učinkov zakonov na vsaj eno področje (javne finance, gospodarstvo, okolje, družba kot celota), vendar pa je bil delež presoj, pri katerih je bilo ugotovljeno, da posledic na analizirano področje ni, zelo velik (MJU, 2019b).

5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva

Ovire za poslovanje podjetij po različnih ocenah ostajajo visoke in so povezane predvsem z delovanjem državnih institucij. Ena od glavnih prednosti Slovenije je dobro usposobljena delovna sila, hkrati pa podjetja navajajo, da je dobre kadre težko najti in obdržati (Jaklič idr., 2018). Mednarodne primerjave kažejo, da je ena izmed glavnih ovir poslovanju pretirana birokracija, ki se kaže v gostoti predpisov in dolgotrajnosti postopkov, povezanih z javnimi storitvami, druge pomembne ovire pa so povezane predvsem z davčno politiko (na primer obremenjenost stroškov dela) in sorazmerno togo delovnopravno zakonodajo (IMD, 2021; WEF, 2019). Na poslovanje podjetij pomembno vplivajo tudi dokaj hitre spremembe predpisov in zakonodaje, kar pomembno vpliva na predvidljivost in stabilnost poslovnega okolja. V zadnjih letih je Slovenija sprejela več ukrepov za postopno zmanjšanje administrativnih bremen, spremembe pa so pomembno vplivale tudi na enostavnost poslovanja (vzpostavitev sistema vse na enem mestu, spremembe insolvenčne zakonodaje). Na področju davčne politike so bile v letu 2019 sprejete razbremenitve pri obdavčitvi regresa, z letom 2020 pa je bila uvedena tudi sprememba dohodninske lestvice in splošne olajšave, ki vpliva na razbremenitev dohodkov iz dela nekaterih skupin zavezancev (višje izobrazeni, strokovnjaki). Uvedba eRačuna je poenostavila plačevanje davkov in prispevkov z enim plačilnim nalogom v elektronski obliki (MF, 2022a; MJU, 2022). Kljub sprejetim ukrepom pa ovire za poslovanje podjetij, vključno s pretirano birokracijo, ostajajo višje kot v povprečju EU (IMD, 2021; Kaufmann in Kraay, 2021; WEF, 2019).

Državno lastništvo podjetij, kljub zmanjšanju v preteklih letih, v Sloveniji ostaja visoko predvsem v mrežnih industrijah. V obdobju 2008–2013 je bilo državno lastništvo podjetij v Sloveniji med najvišjimi v EU – tako po vrednosti podjetij v BDP kot tudi po deležu zaposlenih v teh podjetjih (EK, 2016). Z odprodajo podjetij preko SDH²⁸⁴ in DUTB se je državno lastništvo v podjetjih

²⁷⁹ MJU ob tem navaja, da bi lahko bila to posledica majhnost slovenskega trga javnih naročil in velikega števila naročil male vrednosti ter morebitnega oblikovanja specifikacij predmeta javnega naročila, pogojev in meril, ki jih postavijo posamezni naročniki, da bi zmanjševali konkurenčnost.

²⁸⁰ Skupaj so vlagatelji so vsaj delno uspeli v 89 zahtevkih, v celoti je bilo razveljavljenih osem postopkov javnih naročil.

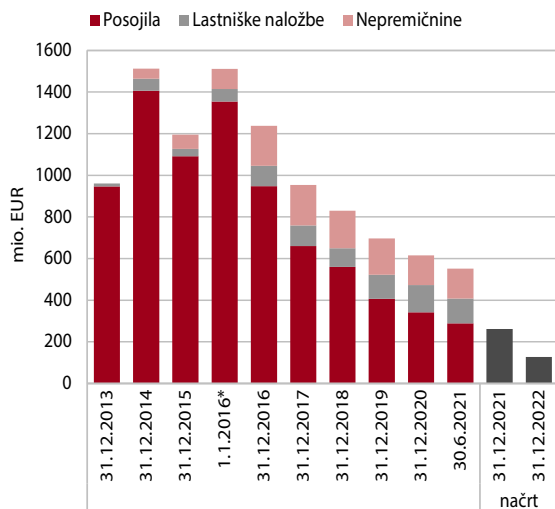
²⁸¹ Vrednostno so veliko večino predstavljali zahtevki, povezani z izgradnjo drugega železniškega tira Koper–Divča.

²⁸² Med podatkovnimi bazami eVŠ, CEUVIZ in študentskimi servisi.

²⁸³ Leta 2013 je imelo po podatkih MJU (2019b) presojo učinkov le 68 % vladnih gradiv (zakonov in drugih gradiv), v letu 2019 pa 91 % (večji odstotek presoje učinkov je bil pri zakonih, 96 %) Povečal se je tudi delež predlogov zakonov objavljenih na portalu eDemokracija (2013: 46 %, 2019: 89 %).

²⁸⁴ S seznama petnajstih prodaj namenjenih kapitalskih naložb v lasti

Slika 75: Sredstva v upravljanju DUTB se postopno, a počasi, zmanjšujejo

Vir: (DUTB, 2021a, 2021b)). Opombe: S 1. januarjem 2016 se je vrednost portfelja povečala po pripojitvi Factor banke in Probanke k DUTB. S pripojitvijo je DUTB pridobila v upravljanje tudi manjši lizing portfelj, ki je vključen med posojila. V letu 2019 je bil zaradi nedoseganja ciljev spremenjen načrt zmanjševanja sredstev v obdobju 2019–2022.

v nadaljnjih letih zmanjšalo, najbolj v finančnem sektorju, po prodaji dveh večjih bank v obdobju 2018–2019 pa ni bilo večje odprodaje lastniških deležev v podjetjih. V nekaterih sektorjih ostaja državno lastništvo še naprej visoko, predvsem v nekaterih mrežnih industrijah, kjer so podjetja v državni lasti tudi vodilna na trgu (na primer transport, energetika, telekomunikacije) (OECD, 2018c). DUTB mora svoje delovanje zaključiti do konca leta 2022,²⁸⁵ v skladu s strategijo prenehanja delovanja DUTB pa je bilo ocenjeno, da bo družba do konca leta 2022 zaključila poplačilo vseh obveznosti, hkrati pa ji bo v portfelju ostalo za 127 mio EUR sredstev, ki bodo prenesena na SDH (DUTB, 2019). V reviziji poslovanja je računsko sodišče (2022) ugotovilo, da sta se obseg premoženja in višina neodplačanega dolga z leti zmanjševala, vendar počasneje, kot je bilo to predvideno v načrtih DUTB. Ob tem je navedlo, da so se načrtovane vrednosti za posamezno leto ves čas spreminjale, pri tem pa iz načrtov praviloma ni bilo mogoče ugotoviti razlogov za te spremembe.

Izboljšanje korporativnega upravljanja v Sloveniji, predvsem v podjetjih v državni lasti, ostaja pomemben izziv. Odsotnost močne lastniške funkcije

države in upravljanju SDH je bilo odprodanih deset družb, v preostalih pa so bili postopki privatizacije ustavljeni oziroma družbe ne obstajajo več.

²⁸⁵ DUTB je imela konec leta 2020 sredstva v upravljanju v višini 615 mio EUR, do sredine leta 2021 pa so se zmanjšala še za okoli 10 % (na 552 mio. EUR). Vpliv epidemije covid-19 na področje unovčevanja terjatev in izterjave se je v letu 2020 pokazal v zmanjšanem finančnem potencialu dolžnikov za odplačevanje obveznosti oziroma poplačilo dolgov, DUTB pa je v tem obdobju terjatve upravljal tudi s strategijo unovčevanja zavarovanj.

in dobrega korporativnega upravljanja v posameznih podjetjih v državni lasti povečuje tveganja za neučinkovitost in nekonkurenčnost podjetij (OECD, 2015b). Pri državnem lastništvu mednarodne organizacije opozarjajo predvsem na vmešavanje države ter politike v poslovanje podjetij in na pomanjkanje kakovostnega korporativnega upravljanja v podjetjih v državni lasti (EK, 2020c; IMD, 2021; OECD, 2018c; WEF, 2019). Z vstopom v OECD in sprejetjem kodeksa korporativnega upravljanja družb s kapitalsko naložbo države se je upravljanje družb v zadnjih letih izboljšalo, analiza kodeksa pa kaže na večja odstopanja z vidika spoštovanja priporočil na področju politike sistema korporativne integritete, obveščanja SDH o tveganjih (predvsem kadar SDH ni edini delničar v družbi), vzpostavitve notranje revizije in javnih objav o sklenjenih poslih pri naročilu storitev. Na podlagi javne razprave je bil kodeks v letu 2021 dopolnjen (Ljubljanska borza in Združenje nadzornikov Slovenije, 2021b, 2021a; SDH, 2020).

Donosnost upravljanja naložb v lasti države se je ob zaostrenih gospodarskih razmerah v letu 2020 opazno zmanjšala. Upravlavec podjetij v državni lasti je SDH, ki zagotavlja pogoje za aktivno upravljanje naložb v skladu z letnimi načrti upravljanja (OdsUKND, 2015). Koncentracija naložb v upravljavskem portfelju ostaja visoka, saj je konec leta 2020 deset največjih naložb sestavljalo 79 % knjigovodske vrednosti celotnega portfelja,²⁸⁶ SDH pa je imel v upravljanju skupaj 69 aktivnih kapitalskih naložb. Zaradi prodaje deležev RS v dveh bankah se je v portfelju pomembno zmanjšal delež finančnih družb, največja stebra (energetika in promet) pa po razpoložljivih podatkih obsegata že skoraj tri četrtine upravljavskega portfelja (leta 2016 še 61 %).²⁸⁷ Največji delež med naložbami so sicer strateške naložbe (skoraj 81 %) (SDH, 2021b).²⁸⁸ Čisti donos na kapital družb (ROE) v portfelju RS in SDH se je po več letih povečevanja v 2020 znižal (za 2,6 o. t. na 4,3 % v 2020²⁸⁹), k temu pa so prispevale predvsem zaostrene razmere v gospodarstvu zaradi epidemije. Kriza je najbolj prizadela delovanje družb iz turistične panoge, najmanj pa je vplivala na farmacijo in telekomunikacijsko dejavnost. Glede na predhodno leto se je opazno zvišal znesek dividend²⁹⁰ za poslovno leto 2020, kar gre pripisati predvsem omilitvi pogojev za izplačilo dividend za banke in zavarovalnice, ki v predhodnem letu zaradi neugodnih razmer v poslovanju dividend niso smele izplačati.²⁹¹ Ocena poslovanja družb iz portfelja v upravljanju SDH kaže, da bi ROE portfelja v letu 2021 lahko dosegel 5,5 %, saj

²⁸⁶ Največja strateška naložba je družba DARS (steber promet), ki obsega 30 % knjigovodske vrednosti portfelja SDH.

²⁸⁷ Konec leta 2020 je vsota knjigovodskih vrednosti lastniških deležev v upravljanju znašala 9,9 mrd EUR in se je v primerjavi s predhodnim letom zaradi prodaje deležev v bankah nekoliko zmanjšala.

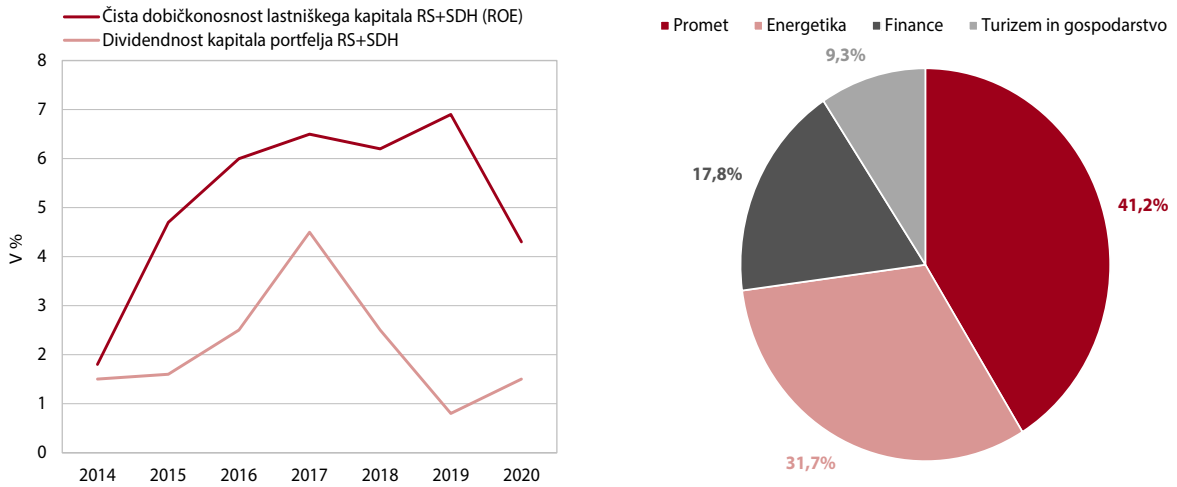
²⁸⁸ Naložbe države na strateške, pomembne in portfeljske je na podlagi vnaprej opredeljenih meril razvrstila Strategija upravljanja kapitalskih naložb države (OdsUKND, 2015).

²⁸⁹ Pri izračunu donosnosti portfelja sta bila v letu 2020 iz izračunov izključena dva največja enkratna dogodka. S temi dogodki bi donosnost znašala 2,2 %.

²⁹⁰ 2018: 252,9 mio. EUR, 2019: 85,9 mio EUR, 2020: 150,9 mio EUR

²⁹¹ Dividende za tekoče leto so izplačane z enoletnim zamikom.

Slika 76: Donosnost upravljanja naložb v lasti države se je s poslabšanjem gospodarskih razmer zaradi epidemije v letu 2020 opazno zmanjšala (levo), več kot dve tretjini izplačil dividend predstavljajo podjetja v stebru prometa in energetike (desno)

Vir. SDH (2021b).

je bilo leto za nekatere velike družbe v upravljavskem portfelju tega stebra uspešno zaradi povečanega povpraševanja in ugodnih razmer na trgu (farmacija, nekatere gospodarske družbe) (SDH, 2021a).

5.2 Zaupanja vreden pravni sistem

Zaupanja vreden pravni sistem (razvojni cilj 10)

Pravni sistem ima pomemben državni in strateški pomen pri varstvu pravic državljanov, gospodarskega razvoja in blaginje, saj je od njega močno odvisno delovanje vseh družbenih sistemov in podsistemov. Vsebina cilja je vzpostavitev pravnega sistema, ki zagotavlja kakovosten in učinkovit pravni okvir. SRS 2030 kot pomembne dejavnike zaupanja v pravni sistem navaja varovanje človekovih pravic, temeljnih svoboščin in enakih možnosti, jasno postopkovno in materialno zakonodajo, skrb za neodvisnost ter učinkovito in pregledno delovanje sodstva in odpravljanje vzrokov za pojav korupcije.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 10:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Indeks vladavine prava , uvrstitev med državami članicami EU	18. mesto (podatki za 20 držav EU) (2020)	–	Uvrstitev v prvo polovico med državami članicami EU
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev , število dni	281 (2019)	258 (2019)	200

Zaupanje v pravno državo in sodstvo je sorazmerno nizko in se v zadnjih letih ni bistveno spremenilo.

Temelj za zagotavljanje zaupanja ljudi v pravni red in spoštovanje zakonskih določil je jasna, razumljiva, pregledna in nedvoumna zakonodaja, zaupanje ljudi v pravni sistem in pravno državo pa je odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Mednarodne primerjave (Kaufmann in Kraay, 2021; World Justice Project, 2021) kažejo, da se v zadnjih petih letih zaupanje v pravno državo v Sloveniji ni bistveno spremenilo in je okoli povprečja EU, zaupanje v vladavino prava pa ostaja nižje od povprečja (kazalnik 5.3). EK (2021v) navaja, da se stopnja zaznane neodvisnosti sodstva izboljšuje, kljub temu pa zaupanje v neodvisnost sodišč in sodnikov ostaja precej manjše kot v večini drugih držav članic EU. Ankete kot glavni razlog navajajo zaznavo vpliva politike na odločitve sodišč ter vmešavanje ali pritisk zaradi gospodarskih ali drugih posebnih interesov (Eurobarometer, 2021a, 2021b).²⁹² Do leta 2020 se je občutneje zmanjšalo število pritožb pri Evropskem sodišču za človekove pravice (ESČR) in zaradi tega ugotovljenih kršitev, oba kazalnika v zadnjih letih tudi ne odstopata več od povprečja držav EU. Epidemija covid-19 je nov izziv na področju človekovih pravic, saj so bile v številnih državah članicah EU omejene osnovne svoboščine, kot so svoboda gibanja, zbiranja ali gospodarske pobude. Ustavno sodišče je v obdobju med marcem 2020 in junijem 2021 prejelo 188 zahtev glede ukrepov v zvezi z epidemijo covid-19 (EK, 2021v),

v letu 2021 se je znova povečalo tudi število pritožb na ESČR (ESČP, 2022), ki so bile povezane predvsem z ukrepi za zajezitev epidemije. V Sloveniji je ustavno sodišče v prvem letu epidemije vladi naložilo redno preverjanje in prilagajanje ukrepov, ki morajo biti sorazmerni in časovno omejeni (Ustavno sodišče, 2020).

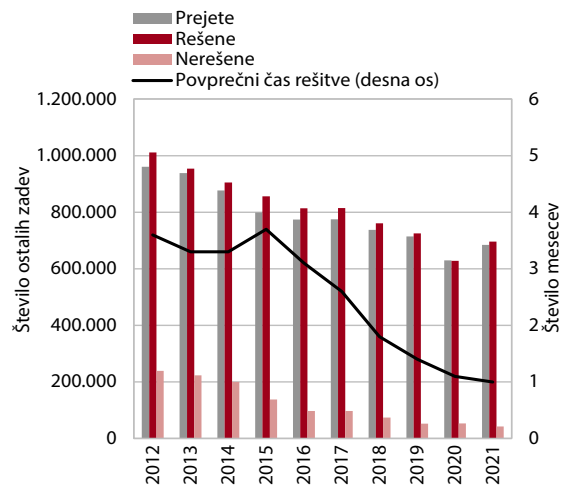
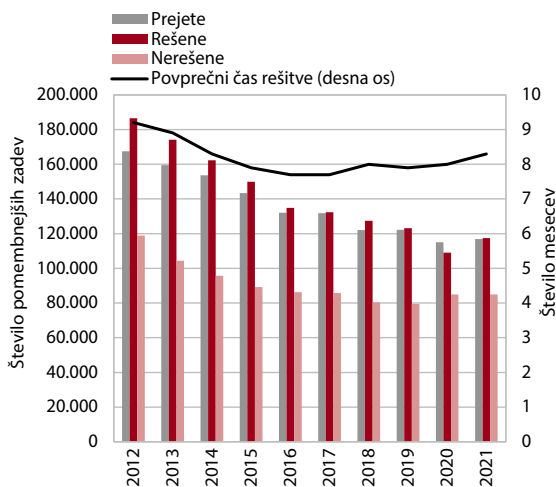
Prednostne naloge sodstva so bile v zadnjih letih učinkovitejše delovanje, preglednost in povečanje kakovosti pravosodnega sistema.

Ob uresničevanju strategije pravosodja do leta 2020 je bil eden od glavnih izzivov vzpostavitev predvidljivega in stabilnega pravnega okolja. Pomemben napredek je bil v zadnjih letih narejen na področju povečevanja učinkovitosti in zmanjševanja zaposlenosti, kljub temu pa nekateri cilji strategije pravosodja do konca leta 2020 predvidoma niso bili doseženi. Zaostanek za cilji ostaja velik pri pričakovanem času reševanja pomembnejših zadev, pre nizko pa je tudi razmerje med številom sodnega osebja in številom sodnikov (Vrhovno sodišče, 2022).²⁹³ Trenutno je na stopnji izvajanja projekt EU2020 Slovensko sodstvo 2020, ki je usmerjen v povečanje kakovosti celotnega sodnega sistema; sodnikov in sodnega osebja (dvig kompetenc) ter strank in drugih udeležencev sodnih postopkov (postopkovna pravičnost, elektronske dražbe, dostop do tujih sistemov e-Justice, objava odločb in elektronsko poslovanje v civilnih sodnih postopkih, evidenca obveznosti in terjatev, ki nastanejo v sodnih postopkih, elektronski spis) (Vrhovno sodišče, 2021a). Poleg digitalizacije prednostno področje ostaja upravno

²⁹² Stopnja zaznane neodvisnosti sodstva med splošno javnostjo se je v letu 2021 nekoliko izboljšala (47 %; dokaj dobra in zelo dobra) in je nižja kot v povprečju EU (54 %). Izboljšala se je tudi med podjetji (43 %; EU 49 %). Glavni razlogi za nezaupanje so podobni med splošno javnostjo in podjetji. V obeh anketah znaten delež vprašanih ni odgovoril (splošna javnost: 11 %; podjetja: 21 %).

²⁹³ Cilji v strategiji določajo, da naj bi se pričakovani čas rešitve pomembnejših zadev do leta 2020 skrajšal na šest mesecev (cilj ni bil dosežen, saj je trajanje osem mesecev), drugih zadev na tri mesece (cilj je bil dosežen). Zmanjšalo naj bi se tudi število sodnikov na 100.000 prebivalcev (na 42 sodnikov; konec leta 2020 42,5), razmerje med sodnim osebjem in sodniki pa naj bi se povečalo na 4,3 (v letu 2020 3,95).

Slika 77: Učinkovitost sodišč se je v zadnjih letih izboljšala, saj je bilo, z izjemo leta 2020, rešenih več pomembnih (levo) kot tudi preostalih (desno) zadev v primerjavi s prejetimi; opazno se je zmanjšal predvsem čas reševanja zemljiškoknjižnih, izvršilnih in drugih zadev (desno)

Vir: Vrhovno sodišče (2022).

področje, predvsem spremljanje reševanja upravnih sporov. Upravnemu sodišču v zadnjih letih namreč ni uspelo obvladovati števila prejetih zadev, zmanjševati števila nerešenih zadev in doseči primerne trajanja postopkov (Vrhovno sodišče, 2022).

Večletni trend povečevanja učinkovitosti sodišč se je nadaljeval v letu 2021, potem ko je bilo povečevanje začasno prekinjeno v času epidemije covid-19. Sodna statistika kaže, da se je v obdobju 2014–2021 število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih letno zniževalo, sodišča pa so ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja večinoma²⁹⁴ rešila več zadev, kot je bil pripad novih. Izjema je bilo le leto 2020, ko so zaradi zaježitvenih ukrepov ob epidemiji sodišča poslovala omejeno. To je vplivalo tudi na učinkovitost, saj so v tem letu sodišča rešila manj zadev, kot so jih prejela (Vrhovno sodišče, 2022).²⁹⁵ Od leta 2014 se je opazno skrajšal tudi povprečni čas reševanja vseh zadev, medtem ko se čas reševanja pomembnih zadev v zadnjih letih ni bistveno spremenil (kazalnik 5.4). Vrhovno sodišče sicer nadalje opozarja, da lahko pretirano skrajševanje časa trajanja postopkov ogrozi pravico strank do izjave in poštenega sojenja, na učinkovitost pa je v zadnji letih pomembno vplivalo tudi povečevanje pristojnosti sodišč. V primerjavi z drugimi državami članicami EU je pričakovano trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji daljše ter

se je v zadnjih letih še podaljšalo. Med najdlje trajajočimi v EU so tudi sodni postopki, povezani s pranjem denarja (EK, 2021u).

Kakovost slovenskega sodstva je primerljiva z drugimi državami EU, spremenjene razmere zaradi epidemije covid-19 pa so opozorile na potrebo po hitrejši vpeljavi IKT orodij v pravosodnem sistemu.

V ožjem pomenu vključuje kakovost sodnih odločb (na primer ustrezna struktura, postopki, utemeljenost sodbe in uporabljenih pravnih podlag), v širšem pa tudi zagotavljanje sodnih storitev. Na kakovost vpliva več dejavnikov, kot so dostopnost sodnih storitev za uporabnike, ocenjevanje kakovosti, uporaba IKT in finančni ter kadrovske viri. Od leta 2016 vrhovno sodišče izvaja projekt izboljšanja kakovosti sodstva, v okviru katerega je bilo do zdaj največ pozornosti namenjene sodniškim veččinam, prenosu znanja ter aktivnosti na področju usposabljanja in izboljševanja usposobljenosti sodnikov in sodnega osebja.²⁹⁶ V okviru projekta Postopkovna pravičnost je bil vzpostavljen celovit komunikacijski sistem, kjer lahko uporabniki v preprostem in razumljivem jeziku dobijo informacije, ki jih potrebujejo, in je namenjen vsem, ki vzpostavljajo stik s sodiščem. V letu 2020 so bile v okviru tega projekta v ospredju predvsem izvedba izobraževanja za sodnike in sodno osebje, nove vsebine za spletno stran ter aktivnosti v zvezi s prenovo sodnih pisanj (Vrhovno sodišče, 2021b). Raziskava EK (2021u) navaja, da so informacijske in komunikacijske tehnologije za vodenje zadev na sodiščih visoko razvite,²⁹⁷ v primerjavi z drugimi državami

²⁹⁴ Največji problem pri učinkovitosti je bilo zaznati pri upravnem sodišču, kjer je povprečno trajanje pomembnejših zadev dolgotrajno (v letu 2021 14,8 mesecev), hkrati pa sodišče reši v zadnjih letih manj zadev kot pa je pripad novih.

²⁹⁵ Ob nižjem pripadu novih zadev se je tako število rešenih zadev zmanjšalo za okoli 13 %, število nerešenih zadev ob koncu leta pa se je v primerjavi z letom prej povečalo za 7,6 %. Manjše obvladovanje prejetih zadev je bilo opazno predvsem pri pomembnejših zadevah, na okrajnih ter delovnih in socialnih sodiščih. Skupno so sodišča sicer obvladala 99 % vseh zadev.

²⁹⁶ V obliki mentorstva novim sodnikom in tistim, ki so zamenjali pravno področje sojenja, ali usposabljanja na delovnem mestu za novo sodno osebo.

²⁹⁷ Slovenija se med najboljše države EU uvršča pri razpoložljivosti spletnih informacij o pravosodnem sistemu za širšo javnost, ter pri e-poslovanju sodišč glede civilnih postopkov.

pa so zelo dobro urejeni tudi spremljanje in ocenjevanje dejavnosti sodišč ter uporaba jasnih standardov učinkovitosti. Določene pomanjkljivosti ostajajo pri elektronskem komuniciranju s strankami,²⁹⁸ ob tem pa je bil v zadnjih letih dosežen napredek pri nekaterih postopkih²⁹⁹ (EK, 2021v). V času strogih omejitev zaradi epidemije covid-19 je bilo delo sodišč zelo moteno, zato je bil tekom razglašene epidemije zagotovljen dostop do videokonferenc sodnih postopkov, vzpostavljen pa je bil tudi poseben portal za sodnike in sodno osebje (ki na primer vključuje dostop do sistema za podporo sej senatov) (Vrhovno sodišče, 2021b). EK (2021v) navaja, da je uporaba digitalnih tehnologij pomanjkljiva zlasti v državnem tožilstvu, pomanjkanje digitalizacije pri policiji pa prispeva k zamudam v kompleksnih zadevah (na primer ko se ovadba prejme le v papirni obliki).

Zaznava korupcije je sorazmerno visoka, med epidemijo covid-19 se je še nekoliko povečala.

Ocena (zaznava) stopnje korupcije odraža delovanje institucij pravne države, integriteto javnega sektorja in kakovost upravljanja v javnem sektorju. Po začetku gospodarske in finančne krize je število prijav korupcije in drugih nepravilnosti zelo naraslo predvsem zaradi večje izpostavljenosti pristojnih institucij ter s tem večjega prepoznavanja in prijavljanja korupcije. V zadnjih letih je bilo sprejetih več ukrepov za izboljšanje

integritete institucij, javnih uslužbencev in funkcionarjev ter povečanje preglednosti delovanja v javnem sektorju (MJU, 2020b). Kljub temu pa mednarodna primerjava kaže, da se je zaznava korupcije med epidemijo covid-19 še celo nekoliko poslabšala in je ostala višja kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.5), kar se kaže v pomanjkanju zaupanja javnosti v delo pristojnih organov (Transparency International, 2022). KPK (2021) navaja, da je epidemija razkrila številna korupcijska tveganja in sume nepravilnosti v zvezi z nabavo medicinske opreme,³⁰⁰ tako se je v letu 2020 še povečalo število prijav koruptivnih dejanj. Anketa Eurobarometra (2020b) kaže, da vprašani v Sloveniji menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani. Na področju zakonodajne ureditve področja je bila leta 2020 sprejeta novela Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije, ki naj bi med drugim zagotovila orodja za učinkovitejše delo KPK (na primer nadzor nad lobiranjem, ureditev pravne podlage za delovanje aplikacije Erar, jasno in določno se urejajo postopki udeležencev pred KPK, razširja se nadzor nad premoženjskim stanjem) ter razmejila pristojnosti za pregon kaznivega dejanja korupcije, ki je v rokah policije in držav (ZIntPK-C, 2020). V skladu s sprejeto zakonodajo in spodbujanjem večje integritete se v zadnjih letih povečuje poročanje o lobističnih stikih, kar je bilo v letu 2020 predvsem povezano tudi z vplivanjem na protikoronsko zakonodajo (KPK, 2021).

²⁹⁸ Digitalne rešitve za izvajanje in spremljanje sodnih postopkov so omejene zlasti v kazenskih zadevah.

²⁹⁹ Na nekaterih področjih je treba dokumente sodišču predložiti samo v elektronski obliki, na primer javni notarji in stečajni upravitelji v zemljiškooknjižnih postopkih, zadevah v zvezi s sodnim registrom in postopkih zaradi insolventnosti ter dolžniki na področju izterjave nespornega dolga.

³⁰⁰ Na podlagi preiskave so bila v poročilu o tematskem nadzoru ugotovljena številna korupcijska tveganja, ki jih je za bolj učinkovito in transparentno izvajanje postopkov v prihodnje treba bolje upravljati. KPK je tudi pristojnim institucijami izdala priporočila.

5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija

Varna in globalno odgovorna Slovenija (razvojni cilj 11)

Cilj je spopadanje Slovenije s svetovnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic. Nekateri od izzivov pomenijo tudi grožnje in tveganja za državno varnost. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve globalne odgovornosti in solidarnosti navaja zagotavljanje visoke ravni varnosti ljudi, kar vključuje tako zagotavljanje zaščite pred terorističnimi in drugimi nadnacionalnimi grožnjami (tudi kibernetiskimi) kot tudi spodbujanje preventive in krepitev zmogljivosti za obvladovanje naravnih in drugih nesreč. Poudarja tudi krepitev zunanjepolitičnega sodelovanja na dvostranski in večstranski ravni ter obrambne sposobnosti. Z mednarodnim razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu svetovnemu razvoju ter odpravi revščine in neenakosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 11:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	7,3 (2020)	10,9 (2020)	< 10
Globalni indeks miru, uvrstitev	3. mesto (v EU) (2021) 5. mesto (163) (2021)	–	Uvrstitev med najboljših pet držav v EU oziroma med deset na svetu

Slovenija je od osamosvojitve del najpomembnejših mednarodnih organizacij, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje, varnost in človekove pravice.

Leta 1992 se je pridružila Organizaciji združenih narodov (OZN), ki je edinstven sistem za spoprijemanje s svetovnimi izzivi na področjih mednarodnega miru in varnosti, trajnostnega razvoja in človekovih pravic. Že več kot poldrugo desetletje je tudi članica EU, ki je naše najpomembnejše politično in pravno okolje. Temeljni okvir institucionalne nacionalne varnosti je poleg skupne zunanje in varnostne politike EU tudi organizacija NATO. Spremembe v širšem mednarodnem okolju vplivajo tako na EU kot Slovenijo, ki se poleg pomembnih razvojnih političnih in ekonomskih vprašanj spoprijemata tudi s svetovnimi varnostnimi izzivi. Slovenija si prizadeva tudi za povečanje odgovornosti in solidarnosti na svetovni ravni, pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende 2030 pa se uvršča med najuspešnejše države (Sachs idr., 2021).³⁰¹

Napad Rusije na Ukrajino februarja letos ima potencialno velike humanitarne, varnostne in gospodarske posledice.

Agresija je sprožila močan mednarodni odziv, saj so se EU, ZDA in nekatera druga pomembnejša svetovna gospodarstva že konec februarja odzvale z uvedbo obsežnih sankcij, ki naj bi Rusijo finančno in gospodarsko osamile. Posledice na mednarodno trgovino in gospodarsko aktivnost bi lahko bile opazne predvsem prek motenj v dobavnih verigah ter višjih cen energentov in nekaterih drugih surovin. Prekinitev izvoza hrane (predvsem žita), kmetijskih

proizvodov ter gnojil iz Rusije in Ukrajine bi lahko imela tudi velike posledice na prehransko varnost v širšem območju, saj naj bi bila predvsem prizadeta Bližnji vzhod in deli Afrike (Glauber in Laborde, 2022). Vojna je sprožila tudi begunski val, saj je v prvih štirih tednih spopadov svoje domove zapustilo okoli 10,2 mio oseb, zatočišče v sosednjih državah pa je poiskalo preko 3,7 mio prebivalcev Ukrajine (UNOCHA, 2022). OZN je v začetku marca z veliko večino³⁰² potrdila predlog resolucije, ki obsoja rusko agresijo ter zahteva takojšen konec spopadov in umik ruskih enot iz Ukrajine (OZN, 2022), vojno pa je soglasno obsodil tudi Svet Evrope, ki je Rusijo zaradi napada na suvereno državo in članico Sveta Evropa izključil iz organizacije (COE, 2022). Vojna je tudi velik izziv za nadaljnje oblikovanje skupne zunanje in varnostne politike EU. S tega vidika je pomemben korak naprej sprejetje tako imenovanega strateškega kompasa, ki opredeljuje smernice za razvoj evropske obrambe in varnosti, kriznega upravljanja, razvoja zmogljivosti, partnerstev in odpornosti. Predvideva več ukrepov za hitro delovanje ob izbruhu različnih vrst kriz (na primer vzpostavitev zmogljivosti EU za hitro premeščanje sil) in vsebuje ukrepe za izboljšanje sposobnosti predvidevanja groženj, zagotavljanja varnega dostopa do strateških domen in zaščite državljanov Evropske unije (EEAS, 2022).

5.3.1 Varnost

Slovenija je bila v zadnjem desetletju v svetovnem merilu ena najmirnejših in najvarnejših držav. Svetovni indeks miru kaže, da se je v zadnjem desetletju

³⁰¹ Slovenija se med 165 državami uvršča na 9. mesto, najbolje pa je bila ocenjena pri odpravi ekstremnih oblik revščine in dostopnosti do čistšjih virov energije.

³⁰² S 141 glasovi za, 5 proti in 35 vzdržanimi.

uvrščala med najbolj mirne države na svetu, kar je tudi cilj SRS 2030, Evropa pa je bila, vsaj pred začetkom ruske agresije v Ukrajini, najmirnejše regija (kazalnik 5.6). Število kaznivih dejanj je bilo leta 2020 najnižje v zadnjih desetih letih, v primerjavi z letom prej se je zmanjšala splošna, gospodarska, mladoletniška in organizirana³⁰³ kriminaliteta. Trend zmanjševanja kaznivih dejanj se je nadaljeval tudi v prvi polovici leta 2021 (Policija, 2021c).³⁰⁴ Najbolj so se zmanjšala kazniva dejanja splošne kriminalitete,³⁰⁵ na kar so v letu 2020 delno vplivali tudi omejitveni ukrepi za zajezitev epidemije covid-19. V primerjavi z letom 2019 je bilo v letu 2020 manj kaznivih dejanj goljufij, ropov, tatvin in velikih tatvin, spremenjene družbene razmere pa so se pokazale v povečanju števila kaznivih dejanj groženj in nasilja v družini (gl. poglavje 3.2), nekoliko se je povečalo tudi število umorov (Policija, 2021b). Sicer je bila leta 2017 standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v Sloveniji višja kot v predhodnih petih letih in višja kot v EU (Slovenija: 1,1 osebe na 100.000 prebivalcev; EU: 0,7), v letu 2018 (zadnji razpoložljivi podatek) pa se je znižala na 0,7 osebe (Eurostat, 2022). V letu 2018 se je začela uporabljati Splošna uredba o varstvu podatkov EU (GDPR), ki je razširila in zaščitila pravice posameznikov glede varstva osebnih podatkov, še posebno v okviru informacijske varnosti, Slovenija pa je edina država članica, ki uredbe še ni prenesla v svoj pravni red in sprejela ustrezne zakonodaje.³⁰⁶

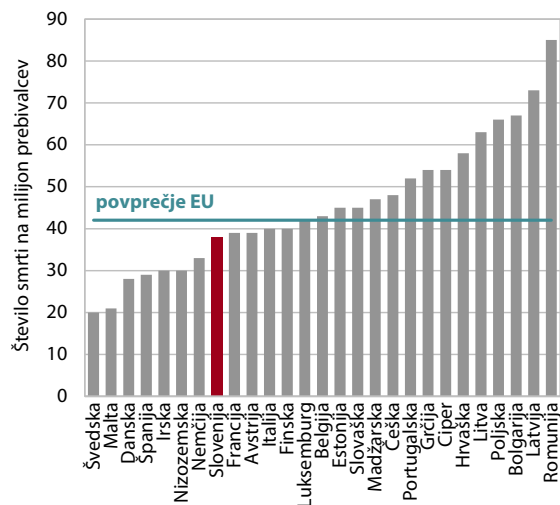
Prebivalci Slovenije so se v preteklih letih v svoji državi počutili varno. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je bil vseskozi redek. Rezultati Evropske družboslovne raziskave kažejo, da se je v obdobju 2010–2020 delež vprašanih, ki se počutijo varne, kadar zvečer sami hodijo po svoji soseski, gibal od 92 do 94 % in po podatkih za leto 2018 ostal višji kot v mednarodnem povprečju (83 %)³⁰⁷ (CJMMK, 2022; ESS-ERIC, 2020). Leta 2020 je bil delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom in nasiljem v svojem bivalnem okolju, najnižji doslej (7,3 %) in v okviru cilja SRS 2030 (Eurostat, 2022), osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom pa je imelo 10 % anketiranih, kar je podobno kot v preteklih letih (CJMMK, 2022) (kazalnik 5.7). Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki je bilo v zadnjih letih precej večje kot zaupanje v druge institucije v državi, a se je v letu 2021

opazno zmanjšalo in se še oddaljilo od povprečja EU.³⁰⁸ Na to je vplivalo tudi to, da je policija izvajala nadzor nad sprejetimi ukrepi za zajezitev epidemije (prepoved zbiranja ljudi, omejitve gibanja med občinami in statističnimi regijami, omejitve gibanja v nočnem času, uporaba zaščitne maske itn.), njihovo trajanje pa je pri ljudeh povečevalo splošno nezadovoljstvo, kar se je odražalo tudi v številnih neprijavljenih javnih shodih.³⁰⁹

Varnost v prometu se je v primerjavi z letom 2020, ko je bilo število smrtnih žrtev zaradi prometnih nesreč najnižje doslej, v letu 2021 poslabšala.

Varnost v prometu se je po letu 2010 izboljševala. Na to je vplivalo več dejavnikov, med drugim izboljšanje prometne infrastrukture (na primer izgradnja avtocest), varnejši avtomobili in ukrepi prometne preventive (na primer znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi, izobraževanje mladih voznikov). Ob tem je treba navesti, da se je v obdobju 2000–2018 obseg prometa povečal za več kot 86 % (OECD, 2021). Leta 2020 je v Sloveniji na milijon prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo 38 oseb, kar je nekoliko manj kot v povprečju EU (42). Število smrti zaradi prometnih nesreč se je v obdobju 2010–2020 znižalo za 42 % (EU: 36 %) in je precej nižje kot pred letom 2010.³¹⁰ V letu 2020 je v prometnih

! Slika 78: Leta 2020¹ je v Sloveniji na milijon prebivalcev zaradi prometnih nesreč umrlo manj oseb kot v povprečju EU

Vir: EK (2021s). Opomba: ¹Zadnji podatki za države EU so na voljo za leto 2020.

³⁰³ Organizirana kriminaliteta ima v celotnem obdobju 2011–2020 najmanjši delež v celotni kriminaliteti (2020: 1 %) (Policija, 2021b).

³⁰⁴ Podatki za prvo polletje 2021 se primerjajo s podatki za prvo polletje preteklih let.

³⁰⁵ Delež splošne kriminalitete v skupni kriminaliteti se v zadnjih desetih letih ni veliko spreminjal in se je gibal okoli 85 % (Policija, 2021b).

³⁰⁶ Uredba se je začela neposredno uporabljati maja 2018. Opozoriti je treba, da je nacionalni organ za varstvo podatkov v Sloveniji ustanovljen na podlagi veljavne notranje zakonodaje o varstvu podatkov in nadzira uporabo uredbe (EK, 2020m).

³⁰⁷ Prikaz skupnega povprečnega rezultata izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države (Avstrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irska, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska in Velika Britanija).

³⁰⁸ Jeseni 2019 je policiji zaupalo 65 % Slovencev (EU: 71 %), poleti 2020 (meritev julij–avgust) pa 67 %. Pozimi (meritev februar–marec) 2021 se je zaupanje močno zmanjšalo (na 51 %), poleti (meritev junij–julij) pa povečalo na 58 % (EU: 71 %) (Eurobarometer, 2021e).

³⁰⁹ Kljub prepovedi je bilo v letu 2020 izvedenih več kot 400 javnih shodov, kjer je za javni red odgovorna policija. Na enem od javnih shodov novembra 2020 je prišlo do hujših kršitev javnega reda in miru (v letu 2020 je bilo 5 hujših kršitev), kjer je policija uporabila tudi vozilo z vodnim curkom, konjenico in druga sredstva za pasivizacijo množice (Policija, 2021b).

³¹⁰ V državah članicah, v katerih je število smrtnih žrtev manjše ali blizu 100, je opaziti velika letna nihanja, kar pomeni, da je mogoče dejanski trend ugotoviti le v daljšem časovnem obdobju (EK, 2020i).

nesrečah umrlo 80 oseb, kar je za 22 % manj kot v letu prej in najmanj, odkar merimo stanje prometne varnosti.³¹¹ Na to je vplival predvsem manjši obseg prometa zaradi omejitvenih ukrepov za zajezitev širjenja covid-19 (gl. AVP, 2021). V letu 2021 se je število smrtnih žrtev povečalo na 114 in je bilo najvišje v zadnjih petih letih (AVP, 2022).

Med stalne vire ogrožanja v Sloveniji spadajo tudi naravne in druge nesreče; delo sistema zaščite in reševanja pa je bilo v letu 2020 povezano tudi z epidemijo covid-19. Cilje, politiko in strategijo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v državi določa leta 2016 sprejet nacionalni program za obdobje 2016–2022.³¹² Leta 2020 je bilo v Sloveniji 16.895 različnih dogodkov,³¹³ v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč. Po letu 2013 je število dogodkov glede na različne okoliščine med leti nihalo, najvišje je bilo najvišje leta 2017, predvsem zaradi več požarov in eksplozij. V primerjavi s predhodnim letom se je v letu 2020 število dogodkov zmanjšalo, predvsem zaradi manjšega števila nesreč v prometu in drugih nesreč. Manj je bilo tudi naravnih nesreč, pri katerih je bilo že leta 2019 precej manj intervencij kot v preteklih letih.³¹⁴ Več pa je bilo dogodkov, kjer se potrebuje tehnična in druga pomoč. Pravočasno ukrepanje ob nesrečah se zagotavlja s delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in s pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite. Navedene strukture zaščite in reševanja so bile aktivno vključene tudi v izvajanje aktivnosti v zvezi z obvladovanjem epidemije covid-19. V prvem valu se je večina nalog sil za zaščito, reševanje in pomoč nanašala na zagotavljanje ter razdeljevanje osebne varovalne opreme in dezinfekcijskih sredstev, zagotavljanje prostorov za karanteno in oskrbo najranljivejših skupin prebivalstva.³¹⁵ Pojav nalezljive bolezni pri ljudeh je bil v okviru procesa ocenjevanja tveganj za nesreče v obdobju 2015–2018 sicer prepoznan kot eno večjih tveganj v Sloveniji. Ob dejanskih izkušnjah s covidom-19 pa je bil s ciljem uspešnejšega preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni julija 2020 sprejet spremenjen in dopolnjen Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh. Med morebitne vire ogrožanja v Sloveniji spadajo še potres, letalska nesreča, terorizem, žled in jedrska nesreča, največje tveganje pa predstavljajo poplave, zato je bil leta 2019 sprejet nov

Državni načrt zaščite in reševanja ob poplavah (URSZR, 2022). Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito usklajevanje in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem so preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami.³¹⁶

Omejitveni ukrepi za zajezitev epidemije covid-19 so pomembno vplivali na zmanjšanje števila nezakonitih prehodov državne meje in kaznivih dejanj organizirane kriminalitete. Z vidika nacionalne varnosti so aktivnosti usmerjene predvsem v zagotavljanje varnosti državne in zunanje meje EU, preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje organizirane kriminalne dejavnosti, računalniške kriminalitete, kriminalnih dejanj, povezanih z orožjem, in boj proti terorizmu. V zadnjih letih je bilo preprečevanje nezakonitih prehodov državne meje med prednostnimi nalogami policije. Število nezakonitih prehodov državne meje se je od leta 2015 povečevalo, kar je predvsem posledica povečanih migracij s kriznih območij, a se je ta trend v letu 2020 prekinil. Na to so vplivali ukrepi držav na evropski ravni, saj so bile transportne komunikacije spomladi praktično prekinjene, države pa so močno poostrele nadzor na svojih mejah in v notranjosti tudi med drugim valom epidemije (Policija, 2021b). Trend zmanjševanja nezakonitih prehodov državne meje se je nadaljeval tudi v letu 2021, a njihovo število ostaja višje kot leta 2018.³¹⁷ V primerjavi s predhodnima dvema letoma je bilo v letu 2020 tudi manj kaznivih dejanj organizirane kriminalitete. Na to je vplivalo predvsem zmanjšanje števila kaznivih dejanj organiziranja prepovedanega prehajanja meje ali ozemlja države, ki so poleg kaznivih dejanj s področja drog in nedovoljenih snovi v športu najpogostejša kazniva dejanja organizirane kriminalitete.³¹⁸ Število kaznivih dejanj nedovoljene proizvodnje in prometa orožja je v letu 2020 ostalo na ravni predhodnega leta,³¹⁹ obravnavana so bila večinoma v povezavi z drugimi oblikami organizirane kriminalitete. Pri preiskovanju računalniške kriminalitete je bilo tudi v letu 2020 največ kaznivih dejanj napadov na informacijski sistem, v ospredju ostajajo nove pojave oblike škodljivih računalniških kod in kraja kriptovalut (Policija, 2021b). Na področju terorizma se Slovenija usmerja v preventivno delovanje (Policija, 2021b).

³¹¹ Število smrtnih žrtev zaradi prometnih nesreč se je zmanjšalo tudi v večini držav EU (EK, 2021s).

³¹² Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih od 2016 do 2022.

³¹³ To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe neeksploziranih ubojnih sredstev, motnje oskrbe in poškodbe objektov ter tehnična in druga pomoč (MO, 2021).

³¹⁴ Manj je bilo poplav in močnega vetra, ki sicer povzročajo največ težav in intervencij med naravnimi nesrečami (UMAR, 2021c).

³¹⁵ V odzivu je sodelovalo 319.211 pripadnikov sil za zaščito, reševanje in pomoč ter javnih služb, od tega 300.023 na občinski ravni, 6881 na regijski in 12.307 na državni ravni (MO, 2021).

³¹⁶ Slovenija se bo s temi izzivi spoprijela tudi s sredstvi skladov EU, in sicer zlasti prek 5. in 6. prednostne osi operativnega programa izvajanja kohezijske politike (prilaganje na podnebne spremembe in boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

³¹⁷ Leta 2015 je bilo obravnavanih 452 nedovoljenih prehodov državne meje (v to število niso všteti migranti, ki so v Slovenijo vstopili v okviru množičnih migracij (okoli 360.000 oseb), v letu 2018 9.262 in v letu 2019 16.259 (Policija, 2021b). V letu 2020 se je njihovo število zmanjšalo na 14.635, v letu 2021 pa na okoli 10.000 (najpogostejše državljane Afganistana, Pakistana in Bangladeša) (Policija, 2021a).

³¹⁸ Največ kaznivih dejanj organizirane kriminalitete v zadnjih petih letih je bilo leta 2019 (809) (Policija, 2021b).

³¹⁹ Število kaznivih dejanj, povezanih z orožjem, se je po zmanjševanju v predhodnih letih v letu 2018 zelo povečalo, v letu 2019 pa znova močno zmanjšalo. V letu 2020 jih je bilo obravnavanih 63 (Policija, 2021b).

5.3.2 Globalna odgovornost

Spremembe v mednarodnem okolju ter novi svetovni trendi so izziv za Slovenijo; aktivna vloga zunanje politike se krepi. V geopolitične in geoekonomske procese je Slovenija vpeta kot majhna država in kot takšni ji je v interesu ohranitev in spodbujanje multilateralizma in dosledno spoštovanje mednarodnega prava ter njegov razvoj na nova področja, ki zahtevajo mednarodno ureditev (MZZ, 2015; MZZ, 2020a). Zadnja leta zaznamujejo novi svetovni trendi (na primer podnebne spremembe, radikalizacija, nasilni ekstremizem in terorizem, povečanje neenakosti med regijami in državami), pa tudi poseganja v ustaljen sistem mednarodnih odnosov (EK in ESPAS, 2019). Tako je bila v letu 2021 dopolnjena strategija zunanje politike, kjer je bila predvsem prenovljena ocena mednarodnega okolja ter upoštevanj nekateri novi izzivi, s poudarkom na kibernetiki varnosti, hibridnih grožnjah ter soočanju z različnimi oblikami kriz (na primer pandemija covid-19) (MZZ, 2021d). Poseben poudarek v strategiji je tudi na vlogi EU v mednarodnem okolju ter prizadevanju za njeno večjo odpornost in strateško avtonomijo. V letu 2020 se je znova vzpostavil dvostranski politični dialog z ZDA na najvišji ravni, s srednjeevropskimi državami pa se je v zadnjih dveh letih poglobilo sodelovanje pri usklajevanju ukrepov za zajezitev širjenja pandemije covid-19, s poudarkom na čezmejnim prehajanju oseb, blaga in storitev. Kljub dobremu gospodarskemu sodelovanju s Hrvaško ostajajo nerešena vprašanja glede meje, kjer v zadnjih letih ni bilo opaznejšega napredka (MZZ, 2021b). V skladu z usmeritvami krepitve aktivne vloge v OZN (MZZ, 2021c) je bila konec leta 2021 najavljena kandidatura za nestalno članico Varnostnega sveta (VS) OZN za obdobje 2024–2025 (MZZ, 2021a).³²⁰

Predsedovanje Slovenije Svetu EU v drugi polovici 2021 je bilo v zadnjih letih osrednji vladni projekt in hkrati priložnost za novo umestitev Slovenije v EU. Leto 2020 in prva polovica leta 2021 sta bila v znamenju organizacijskih in kadrovskih priprav ter prilagoditve prednostnih področij (MZZ, 2020b). V času predsedovanja je predsedovala 42 ministrskim zasedanjem Sveta EU in vodila okoli 1.400 sestankov delovnih skupin, v Sloveniji pa je bilo organiziranih 23 sestankov na ministrski ravni. V pogajanjih z Evropskim parlamentom je bilo v rednem zakonodajnem postopku zaključenih 21 zakonodajnih predlogov (trialogov).³²¹ Med pomembnejšimi dosežki slovenskega predsedovanja so napredek pri sprejemanju zakonodaje o digitalnih storitvah in digitalnih trgih, krepitvi zdravstvene unije ter okrevanju in večji odpornosti po pandemiji. V okviru instrumenta za okrevanje »Next Generation« so finančni ministri

potrdili 22 državnih načrtov za okrevanje in odpornost, ki so omogočili, da so države v okviru mehanizma prejele predplačila v vrednosti več kot 54 mrd EUR (MZZ, 2022b). Ob predsedovanju je v letu 2021 potekala tudi »Konferenca o prihodnosti EU«, ki je bila osredotočena na evropske državljanske forume in razprave o evropski demokraciji, vrednotah in pravicah, pravni državi, varnosti, podnebnih spremembah, okolju in zdravju (Lange in Bobotsi, 2022). Glavni izziv po predsedovanju bo, podobno kot po zaključku prvega predsedovanja leta 2008, ohranjanje višje ravni pozornosti namenjene odločevalskim procesom znotraj EU tudi v prihodnje. To zahteva predvsem nadaljnje poglobljeno delovanje na področju zadev EU, tesnejše usklajevanje znotraj državne uprave in kadrovske okrepitev pristojnih institucij (Barbutovski idr., 2017).

Izdatki za uradno razvojno pomoč so se v zadnjih letih zvišali, a so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč sta pomembni sestavini globalne odgovornosti in prispevata h krepitvi dvostranskih odnosov in prepoznavnosti Slovenije v svetu (Mrak idr., 2007). Leta 2018 je bila sprejeta nova strategija do leta 2030, ki je vzpostavila okvir za krepitev dvostranskega razvojnega sodelovanja in opredelila usmeritve za aktivno delovanje na večstranski ravni in bila tudi usklajena z uresničevanjem Agende 2030 (MZZ, 2018). Delež izdatkov za uradno razvojno pomoč se je v obdobju 2010–2021 povečal z 0,13 na 0,17 % BNP, nominalno pa za okoli 70 % na 79,6 mio EUR. V zadnjih treh letih se delež ni bistveno spremenil in je še vedno precej nižji od mednarodno sprejetih zavez,³²² v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030 (MZZ, 2022a). Večina pomoči (okoli dve tretjini) je večstranska pomoč v okviru podpore razvojnim politikam EU, v zadnjih letih pa se je nekoliko zvišala razpoložljiva dvostranska pomoč, ki jo Slovenija namenja prednostnim geografskim območjem in vsebinskim področjem (kazalnik 5.8). To je bilo v skladu s priporočili OECD (2020e), saj se je delež pomoči desetim glavnim partnerskim državam povečal z okoli 50 % leta 2015 na več kot 75 % leta 2020. Na strukturo pomoči v letu 2020 je vplivala tudi pandemija covid-19, saj je bil večji poudarek izvajanju na aktivnosti v skladu s potrebami partnerskih držav pri soočanju s pandemijo, s tem pa je bilo povezano tudi povečanje deleža nujne in humanitarne pomoči (MZZ, 2022a).

³²⁰ Vzhodnoevropski regionalni skupini, v katero v okviru OZN sodi Slovenija, v obdobju 2024–2025 pripada en nestalni sedež. Volitve v VS OZN za obdobje 2024–2025 bodo v Generalni skupščini OZN potekale v juniju 2023. Slovenija je bila sicer izvoljena za nestalno članico VS OZN v obdobju 1998–1999.

³²¹ Več informacij o zakonodajnem procesu EU https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/adopting-eu-law_sl

³²² Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije, 2017.

Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska stabilnost

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- 1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.3 Dolg sektorja država
- 1.4 Javnofinančno ravnotežje
- 1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine
- 1.6 Finančna stabilnost
- 1.7 Razvitost finančnega sektorja
- 1.8 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Konkurenčen ter družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

- 1.9 Produktivnost
- 1.10 Evropski inovacijski indeks
- 1.11 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe
- 1.12 Izvozni tržni delež
- 1.13 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.14 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev
- 1.15 Neposredne tuje investicije
- 1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev
- 1.17 Okoljska odgovornost podjetij

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči 1.1

Slovenija se od leta 2016 v gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca po kupni moči, postopno približuje povprečju EU, a še nekoliko zaostaja za vrhom iz leta 2008. V letu 2021 je z 29.100 SKM (standardi kupne moči) dosegla 90 % povprečja EU, kar je za 1 odstotno točko več kot v predhodnem letu, zaostanek za vrhom v letu 2008 pa je prav tako znašal še 1 odstotno točko. Dekompozicija bruto domačega proizvoda na prebivalca na produktivnost in stopnja zaposlenosti pokaže, da je zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU v celoti posledica sorazmerno nižje ravni produktivnosti, saj je stopnja zaposlenosti v Sloveniji vsa leta nad povprečjem EU; v letih od 2019 do 2021 ga je presegala za 7 %. Tudi počasno dohitevanje povprečne razvitosti EU v preteklem desetletju je izhajalo iz sorazmerno nizke rasti produktivnosti (BDP na zap.), pri kateri je Slovenija v letu 2021 dosegala le 84 % povprečja EU, kar je enako kot v letih od 2005 do 2008. Skromen napredek na tem področju po gospodarsko-finančni krizi je posledica počasnega prestrukturiranja gospodarstva (nizek prispevek strukturne komponente k rasti produktivnosti) kot tudi premajhnega povečanja dodane vrednosti na zaposlenega v posameznih

sektorjih gospodarstva (znotrajsektorska komponenta rasti) (UMAR, 2022) (gl. tudi kazalnik 1.8).

V letu 2021 je bilo 13 članic EU glede na povprečno raven razvitosti EU uvrščenih pred Slovenijo, napredek Slovenije pa je bil v zadnjih 16 letih najmanjši med novimi članicami EU. Po velikosti BDP na prebivalca v SKM so bile v letu 2005 Sloveniji najbližje Grčija (95 %), Portugalska (85 %) in Malta (83 %), v letu 2021 pa Ciper in Litva (88 %) ter Češka (92 %). Med novimi članicami EU so v primerjavi z letom 2005 najbolj napredovale Romunija, Litva, Poljska in Estonija, med državami s takrat podobno ravno razvitosti pa Malta in Češka, obe sta v tem obdobju tudi prehiteli Slovenijo. V letu 2021 so od predhodnega leta med vsemi državami EU najbolj napredovale Luksemburg (14 o. t.), Irsko (12 o. t.) in Hrvaška (6 o. t.), največji padec pa sta zabeležili Nemčija (-4 o. t.) in Avstrija (-3 o. t.). Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je bil na začetku prejšnjega desetletja enak razmerju 1 : 9,3 (Romunija / Luksemburg), se je do leta 2021 zmanjšal na 1 : 5 (Bolgarija / Luksemburg).

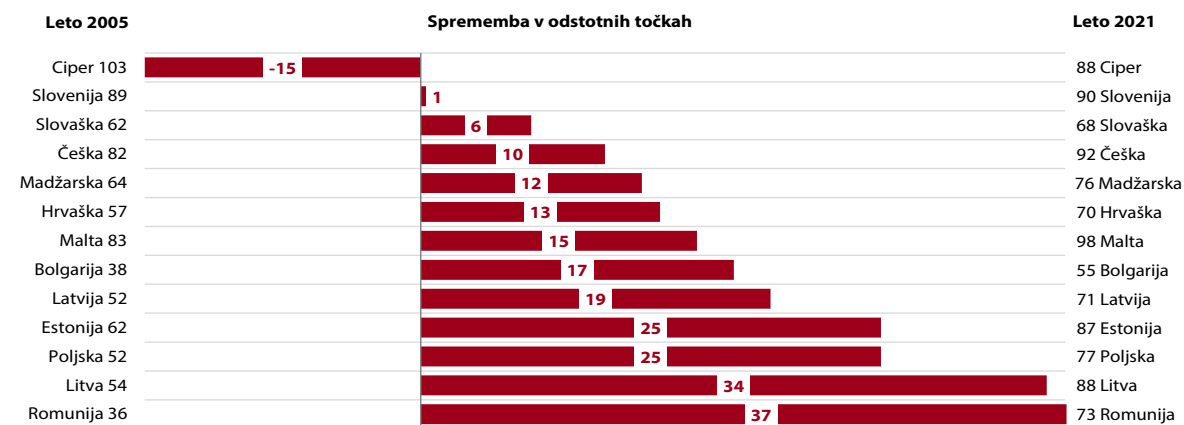
Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči (EU=100)

	2000	2005	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Slovenija	81	89	91	83	83	83	84	86	87	88	89	90	100
Skandinavske države	132	128	131	128	126	125	123	123	122	121	126	125	
Nove članice brez Slovenije	52	62	68	71	71	72	73	75	76	77	78	79	
Avstrija*	133	130	127	133	132	131	130	127	128	126	124	121	
Italija*	122	112	108	101	98	97	99	98	97	96	94	95	
Nemčija*	124	120	118	125	127	124	125	124	124	121	123	119	

Vir: Eurostat (2022); izračuni UMAR.

Opomba: * Tri gospodarsko razvitejše države, s katerimi je Slovenija močno gospodarsko povezana.

Slika: Primerjava približevanja povprečju EU po BDP na prebivalca v SKM v obdobju 2005–2021 za nove članice EU, v odstotnih točkah (EU=100)

Vir: Eurostat (2022); izračuni UMAR.

Realna rast bruto domačega proizvoda

1.2

Bruto domači proizvod je po šestletni rasti leta 2020 zaradi epidemije covid-19 izrazito upadel, z močnim odbojem pa leta 2021 že presegl predkrizno raven.

Gospodarska rast se je po upadu med gospodarsko-finančno krizo v obdobju 2014–2017 stopnjevala, nato pa se je predvsem zaradi umirjanja tujega povpraševanja in negotovosti glede mednarodnih trgovinskih in političnih odnosov začela upočasnjevati. Leta 2020 so zaradi epidemije in z njo povezanih omejitev upadle vse komponente BDP po izdatkovni strani, z izjemo državne potrošnje. V letu 2021 je nato sledil močan odboj aktivnosti. Blagovna menjava in vpete dejavnosti, gradbeništvo in investicije so predkrizno raven presegle že konec leta 2020 oziroma v začetku leta 2021. Med investicijami so hitreje rasle tiste v opremo in stroje, gradbene pa počasneje. Ob težavah v dobavnih verigah se je nato v drugi polovici leta 2021 začela upočasnjevati predvsem rast predelovalnih dejavnosti, blagovna menjava pa je po četrletnem upadu v tretjem četrletju

v zadnjem znova močno zrasla. V letu 2021 je predkrizno raven kot najpomembnejši dejavnik rasti BDP v tem letu presegl tudi zasebna potrošnja, ki je bila ob sproščanju zajezitvenih ukrepov spodbujena z rastjo razpoložljivega dohodka, visokimi prihranki¹ in boni. Leta 2021 se je nadaljevalo tudi okrevanje menjave storitev, ki je do konca leta večinoma presegl raven pred epidemijo, izjema je ostala menjava potovanj.

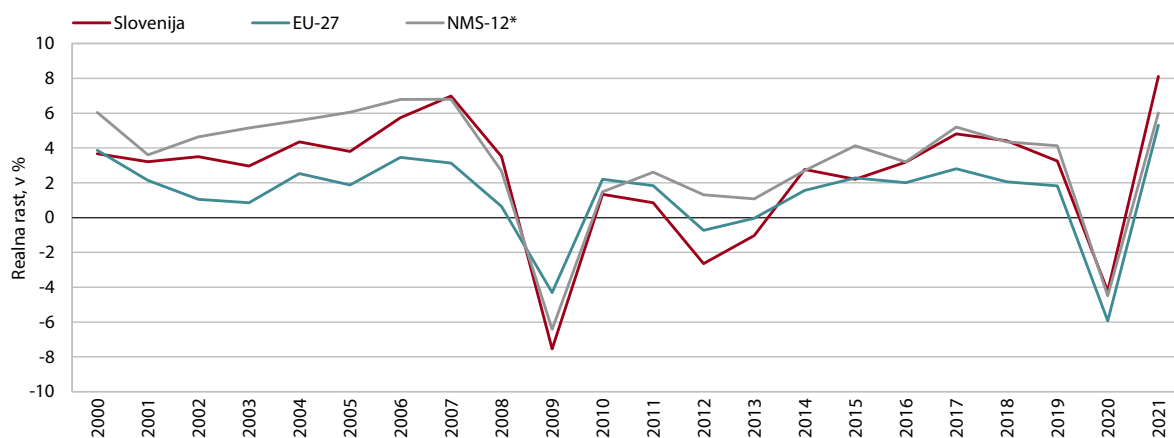
Po letih višje rasti se je leta 2020 realni BDP znižal manj kot v povprečju EU, odboj v letu 2021 pa je bil močnejši (SI: 8,1 %, EU: 5,3 %). Močnejši odboj je bil posledica hitreše rasti vseh komponent BDP. Potem ko je bila rast gospodarske aktivnosti v Sloveniji v preteklih letih počasnejša kot v povprečju (netehtanem) preostalih novih članic EU, je bil njen padec leta 2020 manjši in odboj v letu 2021 večji, kar je kumulativni zaostanek Slovenije v rasti od leta 2005 zmanjšalo na 14,1 o. t.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Realna rast BDP, v %	3,7	3,8	3,5	-7,5	1,3	0,9	-2,6	-1,0	2,8	2,2	3,2	4,8	4,4	3,3	-4,2	8,1
Prispevek k rasti BDP, v o. t.																
Domača potrošnja skupaj	1,3	1,7	3,5	-9,1	-0,8	-0,2	-5,4	-1,8	1,2	1,6	2,8	3,6	4,6	3,0	-4,2	9,7
Zasebna potrošnja	-0,1	1,1	1,5	1,1	0,5	0,4	-1,2	-2,3	0,9	1,1	2,4	1,0	1,9	2,5	-3,4	5,8
Državna potrošnja	0,7	0,5	0,9	0,4	0,0	0,0	-0,5	-0,4	0,0	0,4	0,5	0,1	0,5	0,4	0,8	0,8
Bruto investicije v os. sredstva	0,7	0,9	2,0	-6,5	-3,2	-1,0	-1,7	0,7	0,0	-0,2	-0,7	1,8	1,8	1,1	-1,6	2,3
Spremembe zalog	0,1	-0,9	-0,8	-4,1	1,9	0,4	-2,0	0,2	0,3	0,3	0,6	0,7	0,4	-0,9	0,1	0,8
Blagovni in storitveni saldo s tujino	2,3	2,1	0,0	1,6	2,1	1,1	2,8	0,8	1,6	0,6	0,4	1,2	-0,1	0,3	-0,1	-1,6
Izvoz blaga in storitev	5,6	6,3	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,3	2,2	4,5	3,6	4,8	8,6	5,1	3,8	-7,3	10,3
Uvoz blaga in storitev	-3,2	-4,1	-2,8	12,6	-3,7	-3,4	2,4	-1,5	-2,9	-3,0	-4,3	-7,4	-5,3	-3,6	7,2	-11,9

Vir: SURS (2022b).

Slika: Rast bruto domačega proizvoda

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: *Podatki za NMS-12 prikazujejo netehtano povprečje za države, ki so v EU vstopile od leta 2004, razen Slovenije.

¹ Stopnja varčevanja gospodinjstev, ki je leta 2020 presegl 22 %, se je v letu 2021 zmanjšala, vendar ostala višja kot pred epidemijo.

Dolg sektorja država

1.3

Dolg sektorja država je bil leta 2021 s 74,7 % BDP za 5,1 o. t. pod ravno iz leta 2020, ko se je zaradi epidemije covid-19 povišal za 14,2 o. t. Močno znižanje dolga v letih 2015–2019 (za 17 o. t.), ki je bilo v EU večje le na Irskem, je leta 2020 prekinilo izrazito povišanje dolga zaradi upada gospodarske aktivnosti, ukrepov za blaženje posledic epidemije in povečanega predfinanciranja prihodnjega zadolževanja, s katerim je država okrepila stanje gotovinskih rezerv. Močno gospodarsko okrevanje in znižanje gotovinskih rezerv pa sta v letu 2021 dolg glede na BDP znova nekoliko znižala, na to je vplival tudi manjši primarni primanjkljaj kot v predhodnem letu. Kljub negotovostim, vendar

ob podpornih ukrepih ECB, ki so ohranjali nizke obrestne mere zadolževanja držav EMU, in ob aktivnem upravljanju dolga, so se še naprej uresničevali nekateri strateški cilji upravljanja z dolgom v povezavi s tveganjem refinanciranja, tj. podaljšanje povprečnega časa vezave dolga ob hkratnem znižanju povprečne obrestne mere (MF, 2020). Povečanje dolga glede na BDP je bilo v Sloveniji v obdobju 2019–2021 nižje kot v povprečju EMU in EU ter med manjšimi.

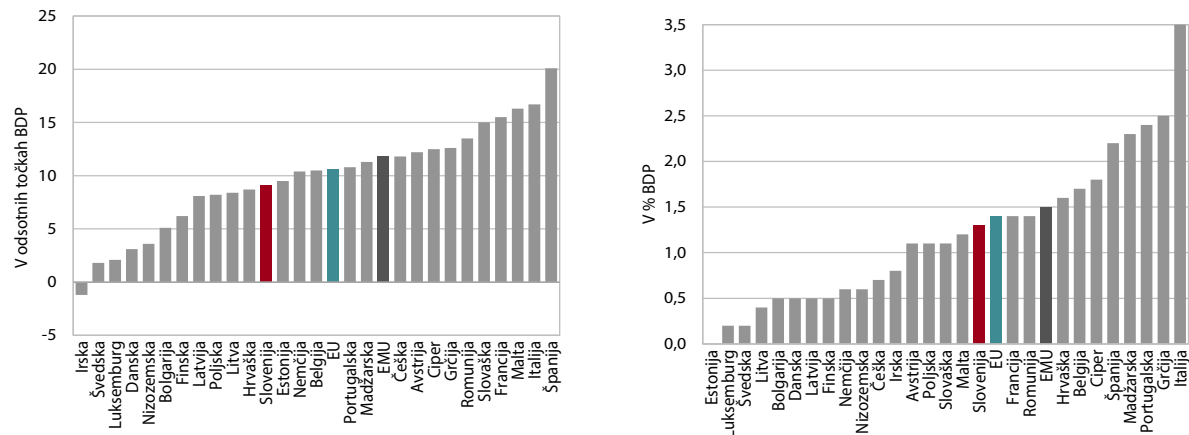
Tabela: Dolg sektorja država, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
v mrd. EUR	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,8	31,9	32,2	31,8	37,4	38,9	
v % BDP	21,8	34,5	38,3	46,5	53,6	70,0	80,3	82,6	78,5	74,2	70,3	65,6	79,8	74,7	60,0
Sprememba dolga v o. t., od tega:															
1. Primarni saldo	0,3	4,5	4,0	4,7	2,0	12,0	2,3	-0,4	-1,1	-2,5	-2,8	-2,1	6,2	3,9	
2. Učinek snežne kepe															
- Izdatki za obresti	-0,6	2,2	1,5	1,2	3,0	2,2	1,0	0,7	-0,2	-2,1	-2,5	-2,0	3,6	-6,4	
- Učinek rasti BDP	1,1	1,3	1,6	1,9	2,0	2,5	3,2	3,2	3,0	2,5	2,0	1,7	1,6	1,3	
- Učinek inflacije*	-0,7	1,7	-0,4	-0,3	1,2	0,5	-1,9	-1,7	-2,5	-3,5	-3,1	-2,2	2,8	-5,8	
- Učinek inflacije*	-1,0	-0,8	0,3	-0,4	-0,2	-0,9	-0,3	-0,8	-0,7	-1,1	-1,5	-1,5	-0,8	-1,9	
3. Prilagoditev stanja in tokov**	-0,7	5,9	-1,8	2,3	2,1	2,2	7,0	2,0	-2,7	0,3	1,5	-0,6	4,3	-2,4	

Vir: SURS (2022c).

Opombe: * Merjeno z deflatorjem BDP. ** Sprememba deleža dolga glede na BDP, ki ni posledica primarnega salda in učinka snežne kepe (gotovina, vloge, posojila in drugo). Nekateri podatki se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Sprememba dolga glede na BDP v obdobju 2019–2021 (levo) in izdatki za obresti v letu 2021 (desno) v državah EU

Vir: Eurostat (2022).

Javnofinančno ravnotežje

1.4

Zaradi močnega vpliva epidemije na gospodarstvo in obsežnega odziva za blažitev njenih posledic je bil v letu 2020 primanjkljaj sektorja država visok, ob močnem okrevanju pa se je v letu 2021 znižal na 5,2 % BDP. Izjemne okoliščine so prekinile ugodna javnofinančna gibanja od leta 2015. Po upadu prihodkov leta 2020, ki so bili poleg poslabšanja gospodarskih razmer zaradi epidemije tudi posledica davčnih razbremenitev in ukrepov za pomoč gospodarstvu (odpisi davčnih obveznosti), so se ti leta 2021 zaradi okrevanja domačega povpraševanja močno okrepili (11,9 %) in presegli raven iz leta 2019. Visoka rast prihodkov je izhajala iz močno okrepljenih prihodkov iz DDV ob visoki potrošnji gospodinjstev ter dohodnine in socialnih prispevkov, zaradi okrevanja zaposlenosti in okrepljene rasti plač, tudi zaradi dodatkov za delo v rizičnih razmerah v javnem sektorju.¹ Skupna rast izdatkov se je v letu 2021 umirila (s 14,8 % na 6,1 %). Med njimi so se začasni izdatki za blažitev posledic epidemije nekoliko znižali (s 5,2 % na 4,5 % BDP), zlasti v drugi polovici leta pa so bili ciljani pretežno na dejavnosti, ki jih je epidemija najbolj prizadela, bistveno več kot v letu 2020 pa je bil namenjeno za izplačila dodatkov v dejavnostih javnih storitev. Rast preostalih izdatkov, ki

se je leta 2020 nekoliko znižala (s 5,1 % na 3,1 %), pa se je leta 2021 precej okrepila (na 7,3 %). Na to je poleg pospešitve javnih investicij, kot del širšega evropskega odziva v podporo hitremu okrevanju, vplivala še okrepitev drugih izdatkov, s trajnim učinkom zlasti na področju mase plač in socialnih transferjev.² Visoka rast izdatkov, ki je podprla okrevanje, je bila možna zaradi uveljavitve klavzule odstopa od fiskalnih pravil.

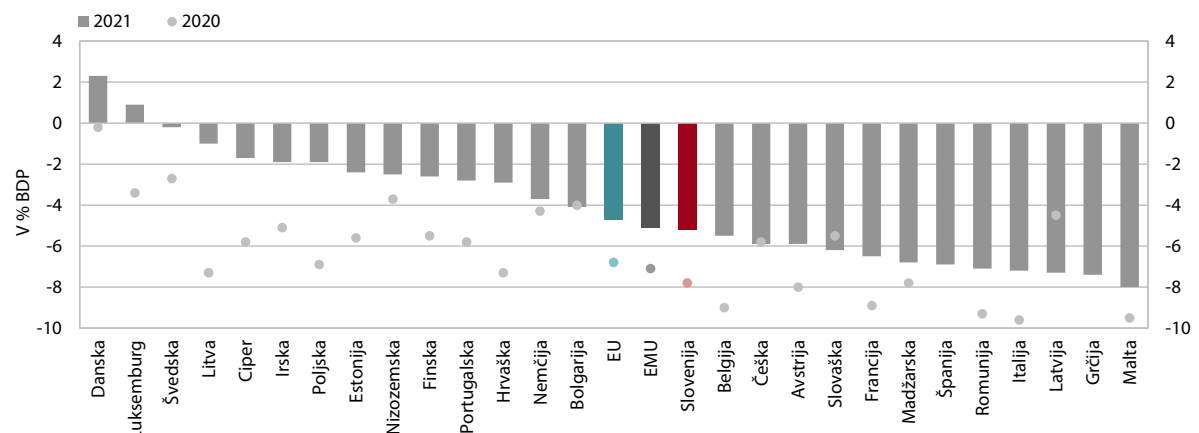
Primanjkljaj se je lani znižal v večini držav EMU, vendar s 5,1 % BDP v povprečju ostal nad 3 % BDP. V večini držav je leta 2020 presegel 6 % BDP, leta 2021 pa v večini 4 % BDP, obenem pa je bil po državah precej raznolik glede na zajezitvene ukrepe in prizadetost gospodarstva, učinek ukrepov sprejetih v predhodnih letih, ukrepe za blaženje posledic epidemije idr. Nekatere države so v večji meri sprejele ukrepe z neposrednim javnofinančnim učinkom (kot na primer Slovenija), druge pa so več podpore namenile prek različnih jamstvenih shem. EK ugotavlja, da so, podobno kot Slovenija, številne države poleg začasnih ukrepov za spoprijemanje s krizo zaradi covida-19 sprejemale tudi ukrepe, ki bodo trajno vplivali na javnofinančni položaj tudi srednjeročno (EK, 2021m).

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država, ESR-2020, ESR-2020, v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Prihodki	43,7	43,5	44,6	44,2	45,4	45,7	45,3	45,9	44,2	44,0	44,2	43,8	43,5	43,9
Izdatki	45,1	49,4	50,2	50,9	49,4	60,3	50,8	48,7	46,2	44,1	43,5	43,3	51,3	49,1
Saldo	-1,4	-5,8	-5,6	-6,6	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	-0,1	0,7	0,4	-7,8	-5,2
Primarni saldo	-0,3	-4,5	-4,0	-4,7	-2,0	-12,0	-2,3	0,4	1,1	2,5	2,8	2,1	-6,2	-3,9

Vir: SURS (2022c).

Slika: Saldo sektorja država v članicah EU v letu 2021 in primerjava z letom 2020

Vir: Eurostat (2022).

¹ Del dodatkov izplačanih v epidemiji je bil sicer izvzet iz plačila dohodnine. Tudi v letu 2021 je prišlo do znižanja nekaterih davkov (ukinitve luksuznega davka na motorna vozila in spremembe ohranjene obdavčitve motornih vozil, manjši učinek so imele oprostitve DDV pri nekaterem blagu).

² Tako so sredstva za zaposlene še naraščala zaradi vpliva dogovora o plačah iz leta 2018 (celoletno izplačevanje delovne uspešnosti) ter zvišanja regresa in nekaterih drugih povračil stroškov dela. Socialni transferji in nadomestila so se krepili zaradi povišanja minimalne pokojnine, dviga odmernega odstotka, izredne uskladitve pokojnin in drugega.

Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine 1.5

Presežek tekočega računa, ki ga ima Slovenija od leta 2012, se je leta 2021 precej znižal in znašal 1,7 mrd. EUR (3,3 % BDP). Presežek je bil do začetka epidemije covid-19 povezan z obsežnim razdolževanjem bank in podjetij v tujini, ugodnimi razmerami v mednarodnem okolju in povečanjem konkurenčnosti izvoznikov ob zmerni rasti uvoza zaradi razmeroma nizke domače porabe. V letu 2020 je epidemija vplivala na vse sektorje gospodarstva in s tem na strukturo presežka tekočega računa, ki se je izrazito okrepil in je bil najvišji doslej (3,5 mrd. EUR ali 7,4 % BDP), kar je odražalo predvsem močan šok v domači porabi in s tem obsežno varčevanje zasebnega sektorja (gospodinjstev in nefinančnih družb). Leta 2021 se je presežek zaradi poslabšanih pogojev menjave in okrevanja domačega povpraševanja znižal. Zaradi višje rasti uvoznih od izvoznih cen so se pogoji menjave poslabšali, kar je zvišalo stroške poslovanja nefinančnih družb. Z vidika varčevalno-investicijske vrzeli je k zmanjšanju presežka tekočega računa največ prispevalo znižanje neto varčevanja gospodinjstev in povečanje neto investicij nefinančnih družb. Gospodinjstva so ob nadaljnji rasti bruto razpoložljivega dohodka in postopnem sproščanju ukrepov za zaježitev pandemije povečala zasebno potrošnjo, podjetja pa so okrepila investicijsko aktivnost. Nižji primanjkljaj tekočih transakcij državnega sektorja pa je bil predvsem

posledica povišanja bruto nacionalnega dohodka države (večji davčni prihodki na uvoz, nižja neto plačila obresti, manjša izplačila subvencij).

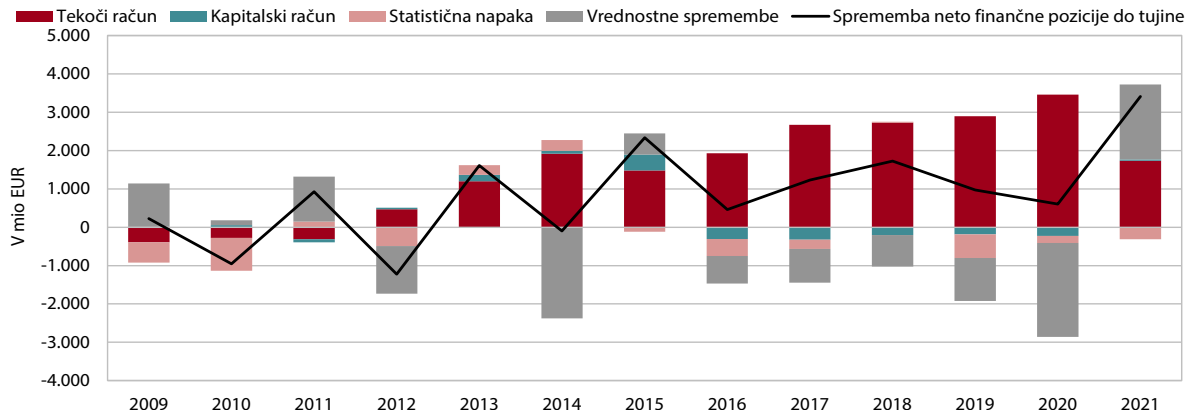
Mednarodna investicijska pozicija Slovenije se je zaradi epidemije leta 2021 še izboljšala (na 7,1 % BDP). Neto prilivi BS so bili precej nižji od neto odlivov finančnih sredstev države in zasebnega sektorja. Terjatve BS, povezane s plačilnim sistemom TARGET, so se zaradi višjih depozitov države pri BS še povečale, poleg tega je BS povečala tudi obveznosti v okviru Evrosistema. BS je znižala tudi nakupe tujih vrednostnih papirjev. Državni sektor je leta 2021 znižal neto obveznosti do tujine. Država je odplačala del dolga do tujih portfeljskih vlagateljev in znižala obveznosti na segmentu finančnih derivativov. V okviru sheme SURE je Slovenija dobila posojilo za zaščito delovnih mest med epidemijo. Zasebni sektor je še povečal finančne naložbe v tuje lastniške vrednostne papirje, nefinančne družbe pa so povečale neto obveznosti kratkoročnih komercialnih kreditov, kar je povezano z rastjo blagovno-storitvene menjave s tujino. Poslovne banke so se do tujine še naprej razdolževale. Priliv tujih neposrednih naložb v Slovenijo se je v zadnjih letih povečal zaradi prodaje deležev v domačih podjetjih in dokapitalizacije ter je presegal vrednost slovenskih neposrednih naložb v tujini.

Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1 Dolžniške terjatve	75,9	74,0	74,1	75,3	75,3	87,6	88,4	85,4	82,9	82,9	88,3	102,3	98,6
2 Lastniške terjatve	21,5	22,2	21,1	22,3	22,5	23,6	27,7	26,9	25,5	24,7	27,5	30,8	32,4
3 Skupne terjatve (1 + 2)	97,5	96,2	95,2	97,6	97,7	111,2	116,1	112,2	108,4	107,6	115,7	133,1	131,0
4 Bruto zunanji dolg	115,0	115,6	111,8	117,4	112,9	124,3	118,8	109,6	100,5	91,9	91,5	101,9	97,0
5 Lastniške obveznosti	23,1	23,8	23,2	24,2	24,2	25,2	28,4	31,4	32,1	34,7	40,2	46,4	41,1
6 Skupne obveznosti (4 + 5)	138,1	139,3	135,0	141,6	137,1	149,6	147,2	141,0	132,6	126,6	131,7	148,3	138,1
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1–4)	-39,0	-41,5	-37,7	-42,2	-37,6	-36,7	-30,4	-24,2	-17,6	-9,0	-3,2	0,4	1,6
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2–5)	-1,6	-1,6	-2,1	-1,9	-1,7	-1,6	-0,7	-4,6	-6,6	-10,0	-12,7	-15,6	-8,7
9 Neto finančna pozicija (7 + 8)*	-40,6	-43,1	-39,8	-44,0	-39,3	-38,4	-31,2	-28,8	-24,2	-18,9	-15,9	-15,2	-7,1

Vir: BS (2022b); preračuni UMAR. Opomba:* negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Razčlenitev sprememb NIIP, v mio. EUR (tokovi)

Vir: BS (2022b); izračuni UMAR.

Finančna stabilnost

1.6

Finančni sistem je kljub epidemiji covid-19 v letih 2020 in 2021 ostal stabilen. Ukrepanje nosilcev ekonomske politike je med epidemijo precej omejilo prelivanje tveganj v finančni sistem, ki je tako še vedno sposoben finančno podpirati gospodarstvo. Tveganja so kljub temu ostala povišana, predvsem srednje in dolgoročna, saj bi lahko ob hitri rasti javnega in deloma tudi zasebnega dolga, dlje časa trajajočih epidemičnih razmerah in ob zaostrenih geopolitičnih razmerah prišlo do poslabšanja razmer v finančnem sistemu. Razmere bi se lahko še dodatno zaostriale z vztrajanjem inflacije na višjih ravneh. To bi privedlo do hitrejšega zaostroyanja denarne politike in s tem tudi do poslabšanja pogojev zadolževanja, še posebno v perifernih članicah EMU. ECB je konec leta 2021 že napovedala postopen umik ukrepov spodbujevalne denarne politike, pogoji financiranja pa so se kljub ohranjanju osrednjih obrestnih mer na nizkih ravneh v začetku leta 2022 že nekoliko poslabšali.

Tudi razmere v bančnem sistemu so ostale stabilne. Likvidnost bančnega sistema je leta 2021 ostala visoka,

delež nedonosnih terjatev se je v tretjem četrtletju znižal na 2,4 %. Nekoliko povečano tveganje je obstajalo v dejavnostih, ki so jih omejitveni ukrepi močnejše prizadeli, predvsem gostinstvu, a je bila celotna izpostavljenost bančnega sistema do te dejavnosti razmeroma nizka.¹ Kapitalska ustreznost bančnega sistema se je leta 2020 poslabšala, a glede na minimalne kapitalske zahteve ostala na razmeroma visoki ravni. Nižja kapitalska ustreznost je bila predvsem posledica enkratnega dogodka združitve dveh bank. Leta 2021 se je kapitalska ustreznost nekoliko okrepila, a je še vedno zaostajala za povprečjem EU. Prilivi vlog v banke so se sicer nekoliko upočasnili, a so bili še naprej na razmeroma visoki ravni ter tako več kot zadoščali za kreditno aktivnost bančnega sistema, ki se je v zadnjih mesecih leta 2021 in na začetku 2022 nekoliko okrepila. Razmerje med krediti in depoziti se je v preteklem letu ustalilo na ravni 0,70 in je bilo za več kot polovico nižje kot ob izbruhu finančne krize. Ob tem je odvisnost od tujih virov financiranja ostala skromna. Delež obveznosti do tujih bank je bil nižji od 5 % bilančne vsote bančnega sistema.

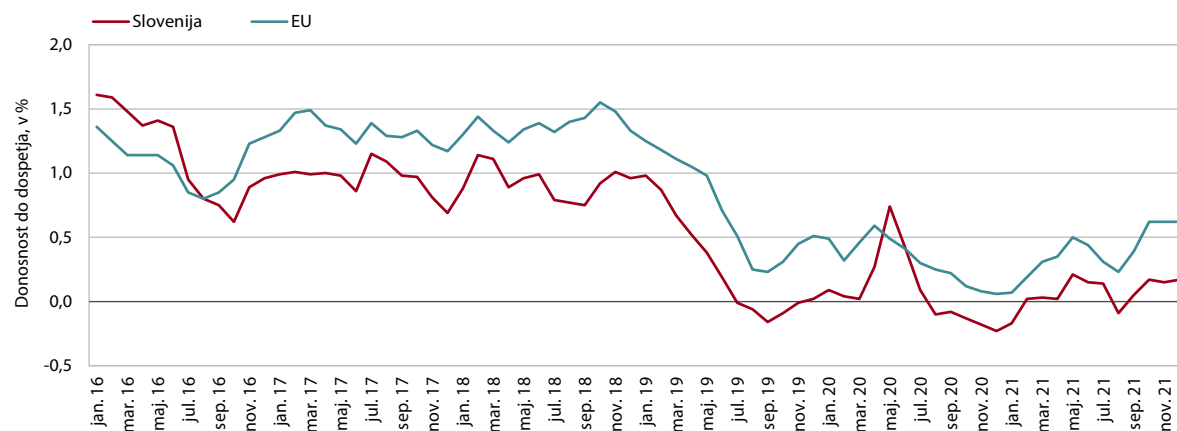
Tabela: Kazalniki stabilnosti finančnega sistema*

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 Q3
Delež nedonosnih terjatev (v%)							
Slovenija	21,5	14,4	10,5	6,8	3,7	3,2	2,4
EU	5,8	5,1	4,1	3,2	2,7	2,6	2,1
Kapitalska ustreznost-TIER 1 (v%)							
Slovenija	18,1	18,7	18,3	18,4	18,7	15,4	15,7
EU	14,8	15,5	16,3	16,3	16,7	17,2	17,0

Vir: EBA (2022).

Opomba: * Podatki se nanašajo na vzorec bank, ki se letno spreminja. V letu 2021 je bilo tako zajetih 162 bank in bančnih podružnic, ki sestavljajo več kot 80 % bančnega sistema EU. Nedonosne terjatve po opredelitvi EBA poleg zamud nad 90 dni vključujejo tudi terjatve z majhno verjetnostjo plačila. Podatki do leta 2019 vključujejo tudi Združeno kraljestvo.

Slika: Donosnosti do dospelja državnih obveznic

Vir: Eurostat (2022).

¹ Približno enoodstotna.

Razvitost finančnega sistema

1.7

Zaostanek Slovenije v razvitosti finančnega sistema za EU ostaja visok in se je nekoliko znižal le na področju zavarovalništva. Bilančna vsota bančnega sistema se je leta 2021 povečala za 7 %, a se je vrednost kazalnika bilančne vsote glede na BDP ob visoki gospodarski rasti še nekoliko znižala. Rast bilančne vsote je bila na strani virov predvsem posledica rasti vlog domačih nebančnih sektorjev (v največji meri vpoglednih vlog gospodinjestev), ki se je sicer v letu 2021 ob večjem trošenju gospodinjestev in širjenju ležarin tudi na določene depozite gospodinjestev nekoliko upočasnila. Na strani sredstev pa so banke ob umirjeni kreditni aktivnosti spet okrepile vloge pri centralni banki, ki predstavljajo že petino bilančne aktive. Razmerje med krediti in depoziti se je ustalilo na ravni okrog 0,70 in je bilo najnižje od leta 2004 (odkar so na voljo primerljivi podatki). Tudi razvojni zaostanek v razvitosti kapitalskega trga, merjen z obsegom tržne kapitalizacije delnic glede na BDP, ostaja velik. Tržna kapitalizacija delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, se je v letu 2021 sicer povečala za 37,5 %, kar je za približno 4 o. t. več kot v EU in je zlasti posledica rasti vrednosti delnic. Velik del slovenskega

kapitalskega trga predstavljajo predvsem državne obveznice, financiranje podjetij z izdajo delnic in tudi obveznic pa je v primerjavi z drugimi viri financiranja še vedno zanemarljivo.

Razvojni zaostanek za povprečjem EU na področju zavarovalništva je manjši kot v drugih segmentih finančnega sistema, v letu 2020 pa se je še nekoliko občutneje znižal in dosegel približno tri četrtine povprečja EU. Manjši razvojni razkorak je posledica nadaljnje rasti premij (tako življenjskih kot tudi neživljenjskih zavarovanj) v zavarovalniškem sistemu, v EU pa se je obseg premij (predvsem življenjskih zavarovanj) v letu izbruha epidemije znižal za skoraj 5 %. Delež življenjskih zavarovanj v Sloveniji je kljub temu še vedno precej pod povprečjem EU. Velik obseg vlog gospodinjestev v bankah in nizke obrestne mere bi lahko vplivale na nekoliko hitrejši premik varčevalnih navad gospodinjestev v dobro povečanja varčevanja za starost, kar bi lahko povečalo delež življenjskih zavarovanj in naložb na kapitalskih trgih.

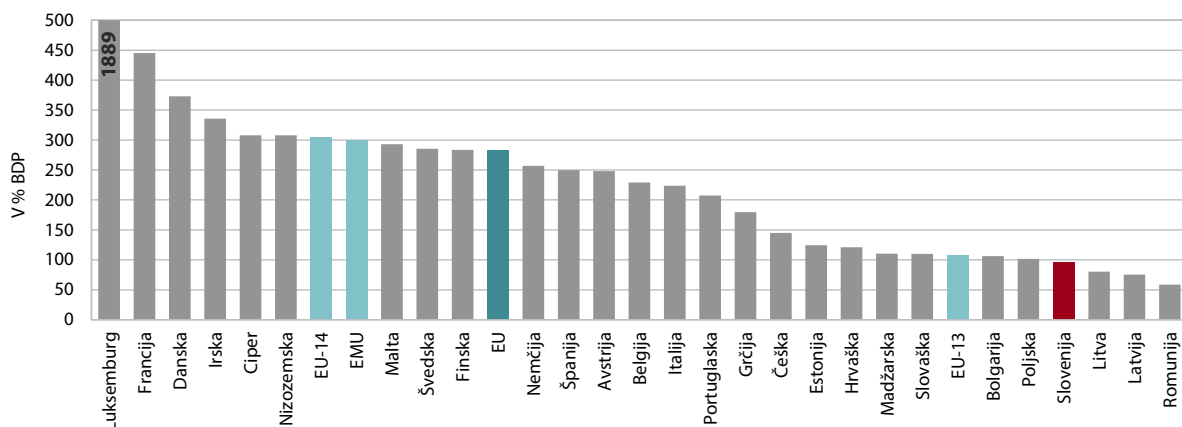
Tabela: Kazalniki razvitost finančnega sistema v Sloveniji in EU

V %	2000	2005	2008	2009	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP												
Slovenija	84,5	103,5	129,2	147,3	145,8	107,1	99,4	94,0	88,6	88,2	98,4	95,0
EU	219,8	267,4	312,1	320,3	321,4	277,7	273,3	259,2	253,5	257,6	292,7	282,6
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP												
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,1	5,1	5,1	5,1	5,2	5,5	
EU-24*		7,7	7,3	8,0	8,1	7,8	7,5	7,4	7,4	7,5	7,5	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP												
Slovenija	17,7	23,0	22,3	23,3	19,3	14,2	12,4	12,3	13,8	14,6	14,7	18,3
EU	80,9	82,2	37,1	47,7	51,2	61,8	62,3	69,3	56,5	66,3	72,6	89,6

Vir: BS (2022a), ECB (2022), SURS (2022b), Eurostat (2022), Slovensko zavarovalno združenje (2021), Swiss Re (2021), Ljubljanska borza (2022), FESE (2022).

Opomba: * Pri kazalniku zavarovalnih premij (v % BDP) manjkajo podatki za baltske države.

Slika: Bilančna vsota glede na BDP v letu 2021

Vir: BS (2022a), ECB (2022), SURS (2022b), Eurostat (2022).

Regionalne razlike v BDP na prebivalca

1.8

Epidemija covid-19 je imela neenakomeren vpliv na regije, odvisno od njihove gospodarske sestave. Osrednjeslovenska regija z glavnim mestom z državotvornimi funkcijami in številnimi delovnimi mesti, ki omogočajo zaposlitev tudi prebivalcem iz drugih regij, je bila med manj prizadetimi zaradi koronavirusne krize, BDP na prebivalca je leta 2020 slovensko povprečje presegal za 44,2 %. Jugovzhodna Slovenija, katere gospodarstvo je usmerjeno predvsem v farmacevtsko in avtomobilsko industrijo, je imela leta 2020 manjši upad gospodarske aktivnosti v primerjavi s slovenskim povprečjem in je tako prvič preseгла povprečni BDP na prebivalca Slovenije. Obalno-kraška regija, ki jo je ob visokem deležu gostinske in turistične dejavnosti epidemija covid-19 najbolj prizadela (realni padec BDP za 10 %), je za slovenskim povprečjem poglobila zaostanek. Manj so bila prizadeta gospodarstva posavske, zasavske in pomurske regije, kar je zmanjšalo zaostanek v BDP na prebivalca za slovenskim povprečjem. Pomurska regija je tako prehitela primorsko-notranjsko, ki je bila na predzadnjem mestu. Zaostanek je zmanjšala tudi zasavska regija, ki pa je bila s 54,6 % slovenskega povprečja še vedno na repu regij.

Regionalne razlike so se po daljšem obdobju stabilnosti v letu 2020 znova povečale. Sorazmerna razpršenost BDP na prebivalca¹ je bila leta 2020 za 1,8 o. t. višja kot leto prej in se je približala vrednosti

izpred desetih let. Razlika med statističnima regijama s skrajnima vrednostma se je zaradi manjšega upada BDP na prebivalca v zasavski regiji malenkost zmanjšala (1 : 2,6). Razlike med kohezijskima regijama so ostale stabilne, so se pa zaradi večjega padca BDP v najšibkejših statističnih regijah zahodne Slovenije znotraj te precej povečale.

Statistične regije, z izjemo osrednjeslovenske, zaostajajo za evropskim povprečjem in tudi regijami v sosednjih državah. Leta 2020 je s povečanjem za 3 indeksne točke evropsko povprečje še naprej preseğala osrednjeslovenska regija, zaostanek pa sta najbolj povečali obalno-kraška in gorenjska regija. Glede na precejšnje zaostajanje večine regij se zdi razvojno dohitevanje evropskega povprečja izjemno zahteven dolgoročni cilj regij, zato za primerjavo navajamo tudi razkorak posameznih statističnih regij do regij v sosednjih državah na podobni stopnji razvoja. Leta 2019 je bila osrednjeslovenska na isti ravni kot regija Celovec - Beljak, goriška je zaostajala za italijansko Gorico za 16 indeksnih točk, pomurska pa za madžarsko Železno županijo (Vas) za 5 indeksnih točk. Leta 2020 je kohezijska regija zahodna Slovenija za 6 % preseğala evropsko povprečje, kohezijska regija vzhodna Slovenija pa je bila s 74 % evropskega povprečja med manj razvitimi.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska (NUTS 2) / statistična regija (NUTS 3)	BDP na prebivalca										Struktura BDP, v %	
	Slovenija = 100									EU = 100		
	2008	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2019	2020		
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	88	89	100,0	
Zahodna Slovenija (KRZS)	121,2	119,2	119,1	119,4	119,6	119,8	119,2	119,0	105	106	56,5	
Obalno-kraška	107,1	97,6	99,8	99,8	102,3	102,4	98,7	92,2	87	82	5,1	
Goriška	95,5	90,6	91,7	92,2	92,3	90,4	89,3	87,6	79	78	4,9	
Gorenjska	84,7	87,8	88,3	87,8	89,3	89,7	89,7	84,7	79	75	8,4	
Osrednjeslovenska	144,9	142,1	140,9	141,5	140,6	141,0	140,8	144,2	124	128	38,1	
Vzhodna Slovenija (KRVS)	82,0	83,0	83,0	82,7	82,5	82,2	82,7	82,8	73	74	43,5	
Primorsko-notranjska	73,0	72,2	74,6	74,9	72,5	71,9	69,5	68,9	61	61	1,7	
Jugovzhodna Slovenija	97,0	95,0	95,3	94,3	97,5	98,1	99,8	100,3	88	89	7,0	
Posavska	79,8	83,6	83,9	83,7	83,1	83,1	84,5	87,7	75	78	3,2	
Zasavska	60,7	56,7	54,2	53,5	52,6	52,3	52,9	54,6	47	48	1,5	
Savinjska	89,5	91,3	92,4	92,0	91,6	90,5	90,5	89,1	80	79	11,0	
Koroška	77,0	80,2	81,4	81,2	80,2	81,1	80,6	79,6	71	71	2,7	
Podravska	83,7	83,4	82,6	82,1	81,1	80,8	81,5	81,5	72	72	12,7	
Pomurska	63,3	68,4	67,3	68,1	67,6	67,9	67,7	69,2	60	61	3,8	
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	23,0	21,8	21,2	21,6	21,5	21,8	21,6	23,4				

Vir: SURS (2022b), Eurostat (2022); preračuni UMAR.

¹ Je eden od kazalnikov regionalnih razlik. Izračunan je kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražen je v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

Produktivnost

1.9

Po veliki gospodarsko-finančni krizi se je rast produktivnosti upočasnila, s tem pa tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU. Povprečna letna rast produktivnosti se je s 3,0 % v obdobju 2000–2008 upočasnila na 0,6 % v obdobju 2009–2019 (oziroma na 1,4 % v konjunktorno ugodnih letih 2014–2019). Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je upočasnilo tudi zmanjševanje zaostanka in s tem proces realne konvergence z razvitejšimi državami EU. Slovenija je leta 2021 po ravni produktivnosti dosegla 84 % povprečja EU, kar je kljub postopnemu približevanju v zadnjih letih še vedno na ravni, ki jo je dosegla že pred gospodarsko-finančno krizo in daleč od zastavljenega cilja SRS do leta 2030 (95 %).

Po močnem nihaju navzdol v začetnem obdobju epidemije covid-19 se je produktivnost – merjena na zaposlenega – postopoma krepila in v večini dejavnosti presegla predepidemične ravni. Produktivnost celotnega gospodarstva, merjena z realnim BDP na zaposlenega, je raven iz leta 2019 presegla že sredi leta 2021; v povprečju leta 2021 pa je

bila za 2,7 % višja kot v letu pred izbruhom epidemije covid-19 (v EU 0,7 %).¹ Visoko nad ravni iz leta 2019 je bila dodana vrednost na zaposlenega v finančnih storitvah, predelovalnih dejavnostih ter zaradi močnega odboja v lanskem letu tudi v trgovini. Rast produktivnosti je bila v teh dejavnostih tudi precej višja kot v povprečju EU. Najizrazitejše znižanje pa je bilo tako v Sloveniji kot v EU v storitvah z omejitvami poslovanja, tj. kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnostih. Po močnem zaostanku za pred-epidemičnimi ravni izstopa tudi gradbeništvo, čeprav v tej panogi med epidemijo ni prišlo do velikih motenj poslovanja. Dodana vrednost v gradbeništvu se je v tem dveletnem obdobju sicer rahlo povišala, a precej manj kot zaposlenost, katere rast je bila tako v Sloveniji kot v EU med najvišjimi v gospodarstvu (višja le v IKT-storitvah). Visoka rast zaposlenosti bi morda lahko nakazovala kopičenje delovne sile pred pričakovanim investicijskim zagonom, verjetno pa je bila vzdržna tudi zaradi ukrepov za ohranjanje delovnih mest in delnega subvencioniranja stroškov dela v obdobju epidemije.

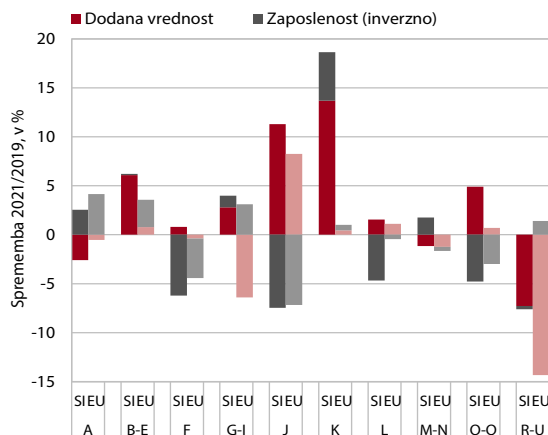
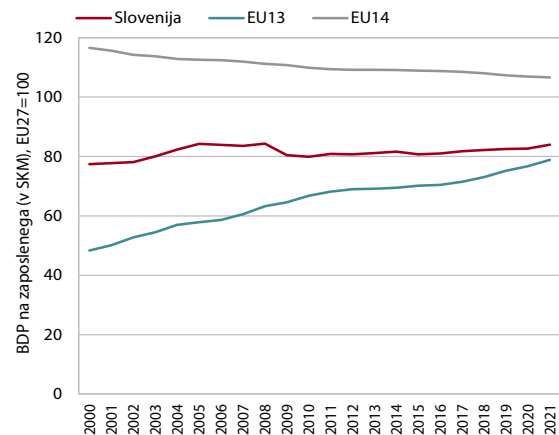
Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Raven produktivnosti*, EU=100	84	80	80	81	81	81	82	81	81	82	82	83	83	84	95
Realna rast produktivnosti**, v %	1,0	-6,0	3,5	2,6	-1,7	0,1	2,3	0,9	1,3	1,9	1,2	0,8	-3,7	6,6	

Vir: SURS (2022b), Eurostat (2022); preračun UMAR.

Opomba: *BDP (v standardih kupne moči) na zaposlenega; **BDP(v stalnih cenah) na zaposlenega.

Slika: Raven produktivnosti (levo) in prispevki k realni rasti produktivnosti po dejavnostih (desno)

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Opomba: Raven produktivnosti (levo) merjena z BDP (v SKM) na zaposlenega; rast produktivnosti (desno) merjena z dodano vrednostjo (v stalnih cenah) na zaposlenega. EU13 (EU14) predstavlja skupino držav, ki so se EU priključile leta 2004 ali kasneje (pred letom 2004). SKD oznake: kmetijstvo (A), rudarstvo (B), predelovalne dejavnosti (C), oskrba z energijo (D), komunalne storitve (E), gradbeništvo (F), trgovina (G), promet (H), gostinstvo (I), informacijsko-komunikacijske dej. (J), finančne storitve (K), poslovanje z nepremičninami (L), strokovne, znanstvene in tehnične dej. (M), druge poslovne dej. (N), javna uprava (O), izobraževanje (P), zdravstvo in socialno varstvo (Q), kulturne in rekreacijske dej. (R) ter druge dej. (S).

¹ Produktivnost dela, merjena z realnim BDP na delovno uro, je že v letu 2020 beležila rahlo rast, ki se je v letu 2021 še okrepila. Po tem kazalniku produktivnosti je Slovenija predepidemično raven (2019) v letu 2021 presegla za 3,0 % (EU v povprečju +0,8 %). Razlika v gibanju med obema kazalnikom produktivnosti je pretežno posledica obsežnih interventnih ukrepov, ki so omogočili ohranjanje zaposlenosti, prilagoditev začetni nižji gospodarski aktivnosti pa je potekala predvsem preko nižjega obsega opravljenih delovnih ur.

Evropski inovacijski indeks

1.10

Slovenija se je po evropskem inovacijskem indeksu (EII) tudi v letu 2021 uvrstila med zmerne inovatorke, potem ko je bila pred letom 2018 v skupini močnih inovatorok. EII je sestavljeni kazalnik, ki spremlja učinkovitost državnih raziskovalno-inovacijskih sistemov članic EU na dvanajstih komponentah.¹ Njegova vrednost določa uvrstitev držav v štiri skupine². Vrednost EII se je za Slovenijo v obdobju 2018–2020 zmanjševala, v zadnjem merjenju za leto 2021³ pa se je ta trend z občutnim izboljšanjem komponente inovatorjev⁴ prekinil, vendar je bil napredek Slovenije v celotnem obdobju od leta 2014, ko so na voljo podatki, med članicami EU drugi najmanjši. Tretje leto zapored se je tako uvrstila med zmerne inovatorke, pred tem se je z vrednostjo blizu povprečja EU uvrščala med močne. Evropsko povprečje se je v obdobju 2014–2021

povečevalo, kar pomeni, da se je Slovenija oddaljevala od cilja SRS 2030, po katerem naj bi se uvrstila med vodilne inovatorke. Leta 2021 je bil med komponentami EII glede na povprečje EU najslabši rezultat dosežen pri naložbah podjetij, predvsem zaradi nizkih izdatkov za inovacije, ki niso povezani z izvajanjem RRD⁵. Tu se je zaostanek za povprečjem EU med letoma 2014 in 2021 tudi najbolj povečal. Najboljši rezultat pa je bil pri uporabi informacijskih tehnologij zaradi visokega deleža podjetij, ki za zaposlene zagotavljajo izpopolnjevanje IKT veščin. Največje izboljšanje rezultata glede na povprečje EU pa je bilo doseženo pri okoljski vzdržnosti, predvsem zaradi izboljšanja snovne produktivnosti (gl. kazalnik 4.5).

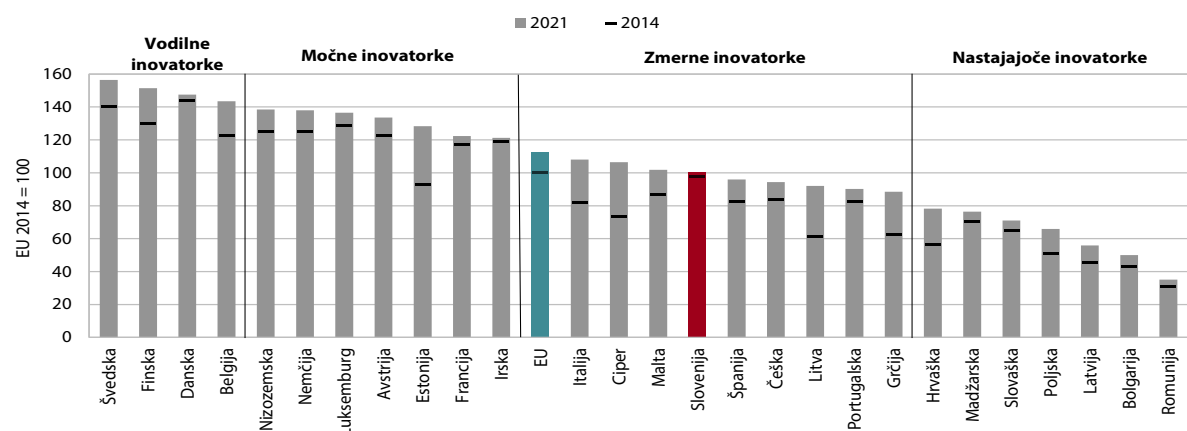
Tabela: Evropski inovacijski indeks

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Slovenija (indeks EU 2014 = 100)	97,6	99,3	99,6	100,9	100,0	98,1	93,8	100,5	>120 (uvrstitev med vodilne inovatorke)*
Slovenija (indeks EU = 100)	97,6	98,2	97,6	97,7	96,0	90,7	85,4	89,3	
Slovenija	0,456	0,464	0,466	0,471	0,467	0,458	0,439	0,470	
EU	0,467	0,473	0,477	0,482	0,487	0,506	0,513	0,526	

Vir: EK (2021n).

Opomba: *Med vodilne inovatorke se uvrščajo države z inovacijsko učinkovitostjo nad 125 % povprečja EU v letu 2014. Leta 2021 so dosegle vrednost EII med 0,671 in 0,731.

Slika: Evropski inovacijski indeks

Vir: EK (2021n).

¹ To so: človeški viri, raziskovalni sistem, financiranje in podpora, naložbe podjetij, povezave in sodelovanje, intelektualna lastnina, učinki na prodajo, okoljska vzdržnost, kjer so vključeni po trije kazalniki; digitalizacija, uporaba informacijskih tehnologij, inovatorji, učinki na zaposlenost, kjer sta vključena po dva kazalnika. V izračun EII 2021 je bilo vključenih 32 kazalnikov.

² Vodilne inovatorke dosegajo inovacijsko učinkovitost višjo od 125 % povprečja EU v letu 2014, močne inovatorke med 100 % in 125 %, zmerne inovatorke med 70 % in 100 % ter nastajajoče inovatorke pod 70 % povprečja (EK, 2021n).

³ V European Innovation Scoreboard 2021 je prišlo do metodoloških sprememb, in sicer je bil dvignjen prag za uvrstitev v skupine inovatorok, na novo so vključene vsebine povezane z digitalizacijo in okoljem. Podatki za kazalnike za zadnji izračun EII 2021 so upoštevali stanje na dan 28. 4. 2021, nanašali so se na obdobje od t-1 do t-5. Pri večini kazalnikov so bili za leti 2018 in 2019, nekaj pa že tudi za leto 2020, kar je treba upoštevati pri interpretaciji (EK, 2021n).

⁴ Kazalniki iz raziskave o inovacijski dejavnosti v podjetjih za obdobje 2016–2018 (CIS 2018) so se zelo izboljšali, zlasti se je povečal delež MSP, ki so uvedla inovacijo poslovnega procesa.

⁵ Gre na primer za izdatke za nakup osnovnih sredstev (stroji in oprema, programska oprema, zgradbe), pravic intelektualne lastnine, zunanjega znanja ter usposabljanje zaposlenih za izvajanje inovacijske dejavnosti.

Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

1.11

Slovenija se pri digitalizaciji gospodarstva in družbe skladno z novo metodologijo uvršča nad povprečje EU, a gledano v daljšem obdobju svojo prednost pred povprečjem EU postopno izgublja. Metodologija za izračun indeksa DESI je bila v letu 2021 korenito spremenjena s ciljem uskladitve s štirimi glavnimi točkami Digitalnega kompasa do leta 2030 (EK, 2021i), skladno s čimer se je spremenila tudi uvrstitev držav glede na prejšnja leta. Upoštevajoč novo metodologijo za obdobje 2016–2021 se Slovenija vsa leta uvršča nad povprečje EU, ki ga je leta 2016 presegala za 8, leta 2021 pa le še za 4 indeksne točke. Navedeno uvršča Slovenijo med 13. in 14. mestom v EU, kar kaže, da Slovenija ne napreduje v smeri opredeljenih strateških ciljev v SRS. Dinamika po posameznih komponentah indeksa DESI kaže, da Slovenija na področju človeškega kapitala s 13. mestom ohranja relativni položaj rahlo nad povprečjem EU: pri spletnih uporabniških veščinah rahlo pod povprečjem, pri naprednejših IKT-veščinah pa rahlo nad povprečjem EU. Ob primerljivem deležu prebivalcev (16–74 let) z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi (55 %) s povprečjem EU je velik zaostanek za inovacijskimi voditeljicami, kjer znaša 70 %. Slovenija je na področju poveztivosti v zadnjem letu glede na povprečje EU sicer napredovala (tako zaradi dodelitve

frekvenc 5G kot napredka pri širokopasovnem cenovnem indeksu), a je hkrati v daljšem obdobju opazno zmanjšala svoje primerjalne prednosti, kar se odraža tudi v poslabšanju uvrstitve za dve mesti med 2016 in 2021. Pri integraciji digitalnih tehnologij Slovenija po vseh treh podkomponentah opazno presega povprečje EU, a s postopnim izgubljanjem svojih prednosti. Poleg vse manjše prednosti pri digitalni intenzivnosti MSP pred povprečjem EU (ki se je med 2016–2021 zmanjšal za šest indeksnih točk), še posebej skrbi še bolj izrazito zmanjševanje primerjalnih prednosti pri uporabi digitalnih tehnologij v podjetjih: če so slovenska podjetja še leta 2016 povprečje EU presegala za 24 indeksnih točk, so ga v letu 2021 samo še za 10. Ne glede na navedeno pa Slovenija skozi celotno obdobje na področju integracije digitalnih tehnologij ohranja 8. mesto v EU. Trendi na področju digitalnih javnih storitev so skozi celotno obdobje 2016–2021, tako absolutno kot primerjalno, pozitivni, tako da je Slovenija v letu 2021 tudi prvič ujela povprečje EU. V zadnjem merjenju je bil zaznan izrazit napredek pri uporabi digitalnih storitev e-uprave, Slovenija pa še naprej, z 22. mestom v EU, zelo zaostaja pri kakovosti digitalnih storitev za podjetja.

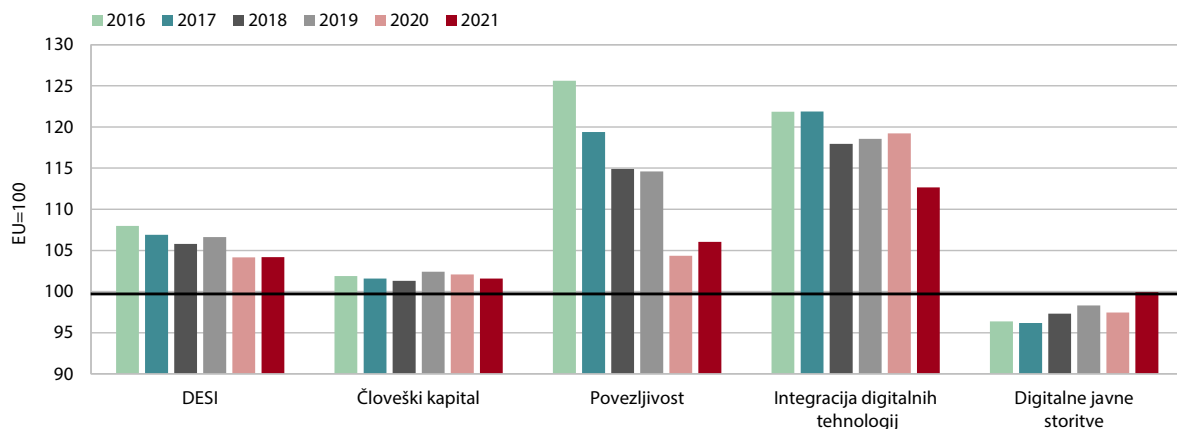
Tabela: Uvrstitev Slovenije po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) med 27-imi državami EU*

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)	13	13	14	13	14	13	< ali = 9
Človeški kapital	14	12	13	13	14	13	< ali = 9
Poveztljivost	7	8	9	8	14	9	< ali = 9
Integracija digitalnih tehnologij	8	8	8	8	8	8	< ali = 9
Digitalne javne storitve	17	17	16	15	16	15	< ali = 9

Vir: EK (2022a).

Opomba: *Izračun indeksa za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto V 2021 je bila metodologija indeksa spremenjena in narejeni preračuni za predhodna leta, kar je spremenilo uvrstitve držav iz predhodnih objav indeksa DESI.

Slika: Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ter njegove komponente, Slovenija

Vir: EK (2022a).

Izvozni tržni delež

1.12

Po močnem upadu v obdobju gospodarsko-finančne krize se je slovenski izvozni tržni delež v letih 2013–2019 krepil. Slovenija je v obdobju 2008–2012 beležila močan upad tržnega deleža na svetovnem trgu, enega večjih v regiji. Delno je bilo to posledica izvozne (predvsem geografske) usmerjenosti na počasneje rastoče trge, neugoden vpliv pa je imelo tudi močno poslabšanje stroškovne konkurenčnosti v začetku finančno-gospodarske krize (gl. kazalnik 1.12). Z izboljšanjem cenovno-stroškovnih dejavnikov in okrepitevijo uvoznega povpraševanja večjih trgovinskih partneric se je od leta 2013 tržni delež znova povečeval, izraziteje v obdobju 2016–2018.

Izbruh pandemije covid-19 je imel izrazito asimetričen vpliv na izvozne trge, kar je pomembno določalo gibanje slovenskega tržnega deleža v letih 2020 in 2021. Kljub močnemu upadu v začetnem obdobju pandemije covid-19 se je slovenski izvozni tržni delež na svetovnem trgu blaga v povprečju leta 2020 povečal za 1,3 % (+0,4 % na trgu EU). Prve ocene za leto 2021 pa kažejo na njegovo krčenje – nekoliko pod raven pred izbruhom covid-19. K temu bi deloma že lahko prispevalo poslabšanje konkurenčnosti ob povečanju

stroškovnih pritiskov v letu 2021 (gl. poglavje), v še večji meri pa je po naši oceni posledica šibkega tujega povpraševanja po nekaterih za Slovenijo pomembnejših skupinah izdelkov. Podrobnejši podatki za izvozno-uvodne tokove držav EU, kamor so usmerjene približno tri četrtine slovenskega izvoza blaga, namreč kažejo, da je bila zaradi epidemije in težav z dobavami polprevodnikov močno prizadeta mednarodna menjava cestnih vozil,¹ ki je največja skupina slovenskega blagovnega izvoza. V letu 2020 so ta močan negativni strukturni vpliv ublažila ugodna izvozna gibanja farmacevtskih izdelkov, ki pa so v začetku leta 2021 zastala. V drugi polovici leta 2021 je zagon izgubil še izvoz električnih strojev in naprav. Leto 2021 je zaznamovala tudi izrazita rast cen surovin na svetovnih trgih. Ob močnem povišanju cen kovin se je povečala vrednost zunanjetrgovinske menjave s temi izdelki (manj pa količin) – uvoz držav EU je pri kovinah (železo, jeklo, barvne kovine) že za okoli 30 % presegal predepidemične ravni (2019). Slovenski izvozniki so pri železu in jeklu ob tem uspeli povečati tudi tržne deleže. Vse od začetka epidemije pa se povečujejo tudi tržni deleži pogonskih, specialnih ter industrijskih strojev in naprav.

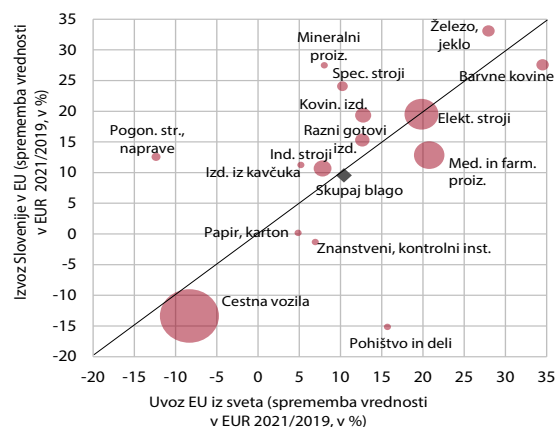
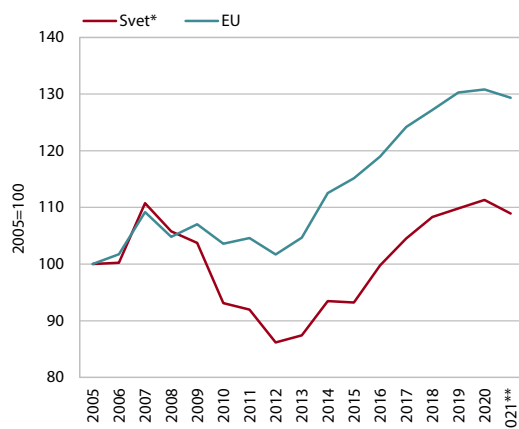
Tabela: Izvozni tržni delež Slovenije na svetovnem* in EU blagovnem trgu

	Izvozni tržni delež, v %			Povprečna letna stopnje rasti, v %			
	2000	2007	2020	2001–2007	2008–2012	2013–2019	2020–2021**
Svetovni trg	0,138	0,195	0,189	5,1	-5,0	3,6	-0,4
Trg EU 27	0,324	0,421	0,512	3,8	-1,4	3,6	-0,4

Vir: SURS (2022b); UN Comtrade (2022); preračun UMAR.

*Tržni delež z izločenim izvozom farmacevtskih izdelkov v Švico, ki pomeni približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farm. izd. (re-eksport), katerega vpliv na BDP je neznaten in ga podatki o izvozu nacionalnih računov ne vključijo. **Podatek za svetovni trg je za prva tri četrtletja 2021

Slika: Gibanje slovenskega izvoznega tržnega deleža (levo) ter sprememba uvoza EU in slovenskega izvoza v EU od začetka epidemije covid-19, po največjih skupinah proizvodov (desno)

Vir: SURS (SURS, 2022b); UN Comtrade (2022); Eurostat (2022); WTO (2022); preračun UMAR.

Opombe: *Tržni delež z izločenim izvozom farmacevtskih izdelkov v Švico; ** Podatek za svetovni trg je za prva tri četrtletja 2021. Velikost kroga ponazarja delež skupine proizvodov v slovenskem izvozu v EU v povprečju obdobja 2019–2021, prikazanih je 15 največjih izvoznih skupin proizvodov predelovalnih dej.

¹ Neugodna gibanja v svetovni oziroma evropski avtomobilski industriji imajo za Slovenijo tudi velik posredni vpliv, preko nižjega izvoza z avtomobilsko industrijo povezanih proizvodov, ki so prav tako pomemben del slovenskega gospodarstva.

Stroški dela na enoto proizvoda

1.13

Stroški dela na enoto proizvoda (RULC) so se v zadnjih dveh letih pred epidemijo covid-19 začeli vnovično povečevati, na kar sta vplivala višja rast plač in znižanje rasti produktivnosti. Med gospodarsko in finančno krizo je Slovenija pod vplivom znižanja produktivnosti (2009) in za takratne gospodarske razmere visoke rasti plač¹ (2010) močno poslabšala svoj stroškovno-konkurenčni položaj. Prilagoditvam, ki so izhajale zlasti iz trga dela, natančneje zadržane rasti plač in (pasivnega) povišanja produktivnosti prek znižanja zaposlenosti, je sledilo obdobje sorazmerno skladne rasti plač in produktivnosti (2014–2017). Stroški dela na enoto proizvoda pa so se znova začeli povečevati v letu 2018 (zlasti v poslovnem sektorju) in še izraziteje v letu 2019.

Ocene, ki upoštevajo vpliv protikoronskih subvencij, kažejo, da se stroški dela na enoto proizvoda za podjetja med epidemijo niso dodatno povečali, so pa ostali na sorazmerno visoki ravni glede pretekle vrednosti in povprečje EU. Po začetnem šoku je v Sloveniji v obdobju epidemije prišlo do dokaj hitrega odboja produktivnosti, ki je že občutno preseгла (nominalno) predepidemično raven. Še bolj pa so se v

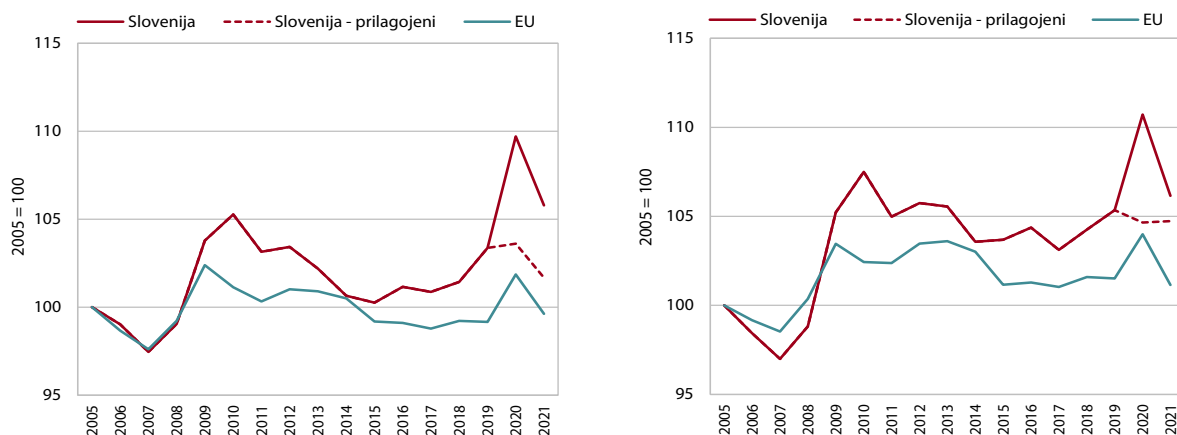
letih 2020 in 2021 okrepile plače oziroma natančnejše sredstva za zaposlene na zaposlenega; v povprečju leta 2021 so bila nominalno kar za 9,1 % višja glede na leto 2019 (v poslovnem sektorju za 6,0 %).² To je privedlo do močne rasti kazalnika RULC, ki se je glede na visoko raven iz leta 2019 povišal še za 2,5 % oziroma za 1,8 % v poslovnem sektorju. Predvsem v letu 2020 je bila rast plač pretežno podprta s subvencijami v okviru protikoronskih paketov, tj. ni bremenila delodajalcev, zato ocenjujemo, da je statistični kazalnik RULC dejanske stroškovne pritiske in njihov negativen vpliv na poslovne rezultate močno precenil. V letu 2021 pa se je vpliv subvencij v poslovnem, tj. tržno usmerjenem delu gospodarstva, ki je povečini že normalno posloval, postopoma zniževal.³ Ker so se ukrepi za ohranjanje delovnih mest in dohodkov zaposlenih med državami razlikovali tako po obsegu kot ciljanosti, primerjave statističnih, za izdatke iz proračuna neprilagojenih kazalnikov ne odražajo dobro sprememb stroškovno-konkurenčnega položaja izvoznikov v času epidemije. Bi pa lahko v primeru, da rast produktivnosti izgubi zagon, visoke rasti plač, ki jih je Slovenija beležila tudi med epidemijo, hitro privedle do poslabšanja stroškovno-konkurenčnega položaja slovenskih izvoznikov.

Tabela: Rast stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Slovenija	1,6	4,8	1,4	-2,0	0,3	-1,2	-1,5	-0,4	0,9	-0,3	0,6	1,9	6,1	-3,6
EU	1,7	3,2	-1,2	-0,8	0,7	-0,1	-0,4	-1,3	-0,1	-0,3	0,4	-0,1	2,7	-2,2

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Slika: Dejanski in prilagojeni stroški dela na enoto proizvoda skupaj (levo) in poslovni sektor (desno)

Vir: SURS (SUR, 2022b), MF (2022b), ZRSZ (2022), FURS (2021); preračuni UMAR.

Opomba: Pri prilagojenih RULC je iz sredstev za zaposlene izzet tisti del, ki je bil v okviru PKP ukrepov financiran s strani proračuna in ne delodajalcev (subvencioniranje skrajšanega delovnega časa, čakanje na delo, plačilo prispevkov PIZ zaposlenim, ki so delali, plačilo soc. prisp. za zaposlene na čakanju, karantena, dodatki zaposlenim za delo z obolenimi s covidom-19, dodatki za delo v rizičnih razmerah, krizni dodatki (dec. 2020 in jan. 2021), subvencioniran del minimalne plače ter še nekateri manjši izdatki).

¹ Spodbujene s povišanjem minimalne plače.

² Za primerjavo, v povprečju EU so se v teh dveh letih povišala za 3,8 % oziroma za 0,6 % v poslovnem sektorju.

³ Nadaljevalo pa se je izdatnejši ukrepi z vplivom na plače v javnem sektorju, zlasti v prvi polovici leta.

Izvoz visokotehnoških proizvodov in na znanju temelječih storitev 1.14

Delež izvoza tehnološko visoko zahtevnih proizvodov je zadnja leta dokaj stabilen in višji kot v povprečju v EU.¹ Med letoma 2005 in 2010 se je tehnološka zahtevnost izvoza v Sloveniji opazneje izboljšala, zlasti pa v času gospodarske in finančne krize, ko so se začele močnejše krčiti nekatere druge, manj konkurenčne industrije (nekateri nizko tehnološko zahtevni proizvodi, na primer tekstilije). V obdobju 2010–2019 se je izvoz visoko tehnoloških proizvodov nominalno še povečal, delež pa se je ohranjal na doseženi ravni. Zaradi epidemije covid-19 in upada aktivnosti v avtomobilski industriji (nizko in srednje tehnološko zahtevni proizvodi) se je v letu 2020 v strukturi izvoza povečal delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov, in sicer ob višjem povpraševanju zlasti delež izvoza medicinskih in farmacevtskih proizvodov, višji pa je bil tudi delež električnih strojev in naprav (obe skupini zajemata več kot polovico izvoza visokotehnoških proizvodov).

Delež izvoza na znanju temelječih storitev² se je v koronavirusnem letu 2020 znatno povečal, a ostal v mednarodni primerjavi majhen. Dosegel je 30,4 % izvoza storitev (največ med 2010–2020), a še vedno le 20. mesto v EU.³ Močno povečanje je bilo povezano predvsem z izrazitim upadom izvoza potovanj in transporta v povezavi z epidemijo. Pred tem se je v obdobju 2010–2017 postopoma povečeval, z 20,6 na 24,2 %, zatem pa stagniral okoli dosežene ravni. Zaradi tega se je slovenski zaostanek za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami še povečeval (v letu 2020 je za obema povprečjema znašal skoraj 15 o. t.). Med storitvami je imela Slovenija v obdobju 2013–2020 večji delež od povprečja EU in vodilnih inovatorok predvsem pri telekomunikacijskih storitvah, v zadnjih dveh letih se je začel znova povečevati. Pri računalniških pa je najbolj zaostajala (2020: za več kot 10 o. t.), saj je večina vzhodnoevropskih članic dosegala znatno višje rasti izvoza teh storitev (20 % v povprečju na leto, Slovenija 11,1 %).

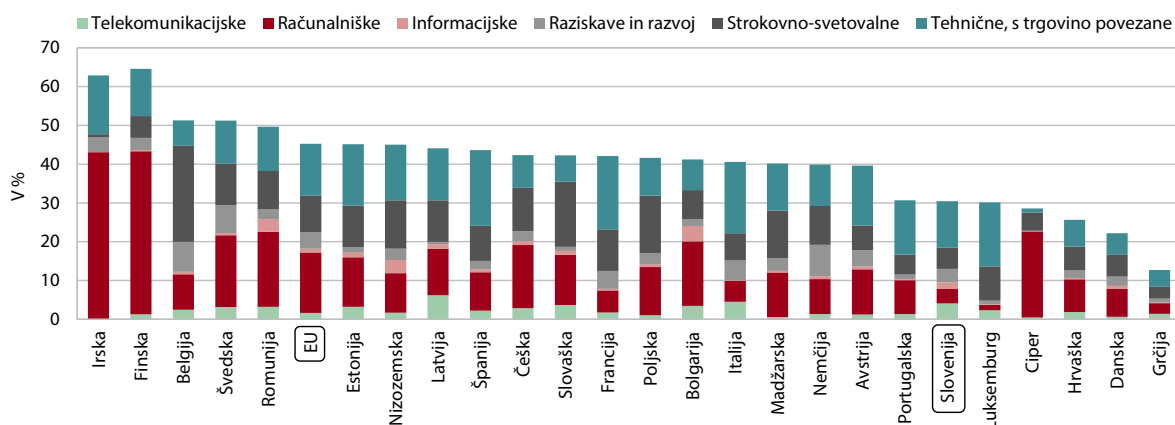
Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku

		2000	2005	2008	2011	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Naravnih viri	Slovenija	5,3	5,3	6,1	6,3	6,3	6,8	6,5	6,1	6,0	6,2	6,3
	EU	9,5	9,3	10,0	10,9	10,7	10,2	9,7	10,0	9,8	9,7	10,6
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,2	13,1	13,6	15,6	16,6	15,5	14,9	15,0	15,8	15,8	14,4
	EU	18,1	18,2	18,8	19,2	18,7	17,1	16,5	17,1	17,5	17,0	16,2
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	27,1	23,4	20,8	18,8	18,0	17,9	18,0	17,7	17,6	17,0	16,6
	EU	23,4	20,9	17,4	15,9	16,3	16,5	16,9	16,3	16,3	15,9	15,9
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	38,1	41,8	41,0	37,0	36,7	37,3	38,5	39,0	39,5	38,8	39,0
	EU	29,3	31,6	32,8	32,1	33,3	34,5	35,6	35,4	35,8	35,9	35,0
Visokotehnoško intenzivni proizvodi	Slovenija	13,1	13,7	16,2	18,3	19,5	19,7	19,6	19,8	19,0	20,0	21,6
	EU	15,7	15,4	15,5	16,4	15,5	15,9	17,2	17,0	16,6	17,6	18,8

Vir: UN Comtrade (2022); SURS (SURS, 2022b); preračuni UMAR.

Opomba: razvrščanje proizvodov po metodologiji Združenih narodov (Lall). Nekateri proizvodi so nerazvrščeni in zato seštevek petih skupin za posamezno državo ni enak 100. Za 2018–2020 so podatki za Slovenijo prilagojeni, tako da je izločen tako imenovani ponovni izvoz medicinskih in farmacevtskih izdelkov v Švico.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev* v izvozu storitev, 2020

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR. Opombe: * Telekomunikacijske, računalniške in informacijske (SI) ter druge poslovne storitve (SJ). Za Irsko so podatki za računalniške in informacijske storitve za leto 2016, ker podatkov za leta po tem ni.

¹ Po metodologiji Združenih narodov (Lall), ki omogoča razdelitev proizvodov po tehnološki zahtevnosti. Po precej ožji metodologiji Eurostat (2022), ki vključuje le izvoz visokotehnoških proizvodov z najbolj intenzivno rabo R&D, je delež v Sloveniji precej nižji (5,8 % v letu 2018, EU-28 17,9 %).

² Informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M) (OECD, 2013b).

³ Za Litvo in Malto ni podatkov o izvozu teh storitev.

Neposredne tuje investicije

1.15

Vhodne NTI v Slovenijo so se od leta 2015 do izbruha epidemije razmeroma hitro povečevale, izhodne NTI pa so bile skromne, med epidemijo pa so se zlasti tokovi vhodnih NTI bistveno znižali. Vrednost tujih neposrednih naložb se je v zadnjih sedmih letih (2015–2021) povečala kar za 52,4 %, predvsem v obliki priliva lastniškega kapitala, deloma pa tudi zaradi dolžniških instrumentov. Višje vhodne NTI so bile predvsem posledica pospešitve privatizacije, splošno večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih, pa tudi več širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom in novih (greenfield) investicij. V Slovenijo so največ investirale države EU, naše najpomembnejše trgovinske partnerice so prispevale približno dve tretjini celotnega priliva neposrednih naložb. Povprečna implicitna stopnja donosa neposrednih tujih naložb je znašala 7,7 %,¹ in je bila najvišja med komponentami mednarodnih naložb². Izhodne NTI so se od leta 2014 povečevale, a razmeroma

skromno. V letu 2021 je bilo njihovo stanje le za 21,5 % višje kot leta 2010. Slovenski neposredni investitorji imajo večino neposrednih naložb v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Padajoči delež blagovnega izvoza na to območje v zadnjih sedmih letih nakazuje, da Slovenija del prejšnjega izvoza nadomešča tudi z lokalno proizvodnjo na teh trgih. Povprečna implicitna stopnja donosa slovenskih neposrednih naložb v tujino je znašala 2,7 %.

Kljub napredku Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP se je do leta 2021 povečal na 34,0 % BDP, a je ostal nižji kot v novih članicah EU kljub najhitrejši rasti med temi državami v obdobju 2009–2020. Glede deleža izhodnih NTI v primerjavi z BDP je Slovenija med novimi članicami EU sicer zastajala le za Češko, Madžarsko in Estonijo, ki pa imajo precej večje deleže.

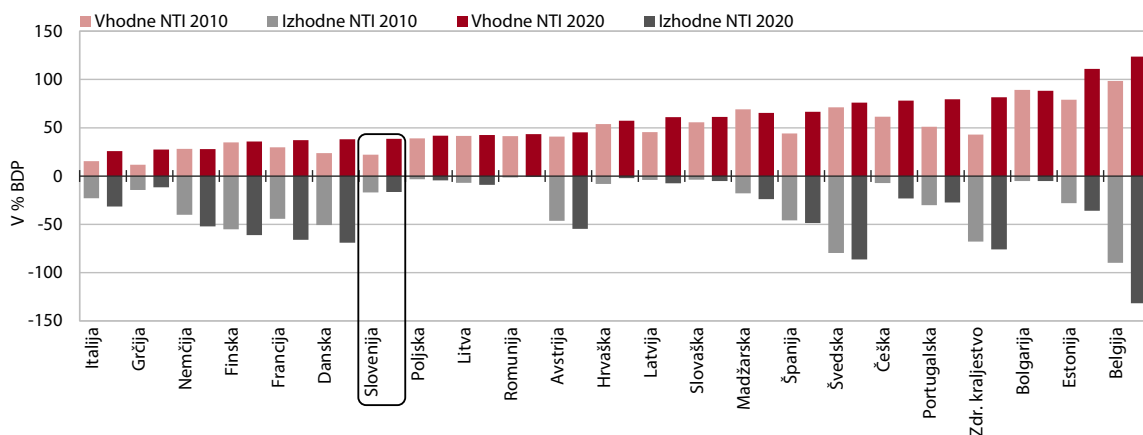
Tabela: Tokovi in stanja* vhodnih in izhodnih NTI v Sloveniji**

V mio. EUR	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vhodne NTI													
Stanje konec leta	5.981	8.598	7.983	9.249	8.897	10.202	11.612	12.970	13.957	15.254	16.179	16.567	17.697
Priliv ³	452	832	80	264	-114	791	1.510	1.126	795	1.172	1.096	463	1.283
Stanje kot % BDP	20,5	22,7	22,0	25,5	24,4	27,1	29,9	32,1	32,4	33,3	33,4	35,3	34,0
Izhodne NTI													
Stanje konec leta	2.777	6.085	6.097	5.710	5.179	5.335	5.508	5.741	5.969	6.107	6.840	6.954	7.408
Odliv lastniškega kapitala ³	505	961	-14	-201	-161	207	241	262	300	238	348	486	779
Stanje kot % BDP	9,5	16,0	16,8	15,8	14,2	14,2	14,2	14,2	13,9	13,3	14,1	14,8	14,2

Vir: BS (2022b).

Opombe: *Stanja so prikazana po metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanja po tej metodologiji so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio EUR, po novi pa le 8.897 mio EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio EUR, po novi pa 5.179 mio. EUR (BS, 2014). **Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³Prilivi in odlivi so prikazani po načelu smeri naložbe.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD (2021).

Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države EU z izjemo Cipra, Malte, Irske, Luksemburga in Nizozemske, ki izstopajo po visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

¹ Stopnja donosa je izračunana tako, da se v tekočem letu vsota tokov izdatkov od neposrednih naložb (dobičkov in obresti) tekočega leta primerja s stanjem obveznosti na segmentu neposrednih naložb v predhodnem letu.

² Med kategorije, za katere se računajo donosnosti, spadajo: neposredne naložbe, naložbe v vrednostne papirje in preostale naložbe.

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev 1.16

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so se v zadnjih treh letih povečevali, vendar v relativni primerjavi glede na BDP še vedno zaostajajo za vrhom v letu 2013 kot tudi povprečjem EU ter vodilnih inovatorok. V letu 2020¹ so se nominalno sicer povzpeli na najvišjo raven, kar pa je izraženo relativno še vedno pomenilo zaostanek v mednarodni primerjavi. Za povprečjem EU ta vztraja od leta 2016 (2020: za 0,2 o. t.), znatno večji pa je bil za vodilnimi inovatorkami (2020: za 1,2 o. t.). Relativna vlaganja v RRD so se v letu 2020, ki ga je zaznamoval začetek epidemije covid-19, znižala le v treh članicah EU, samo pet jih je že tudi preseglo tako imenovani barcelonski cilj.² V obdobju 2008–2020 je Slovenija relativne naložbe v RRD v povprečju povečevala za 2,3 % na leto, 12 članic pa dosti bolj (v razponu od 2,9 % – Nizozemska; do 7,3 % – Poljska), tudi med vodilnimi inovatorkami je naložbe v RRD hitreje povečevala Belgija (za 5 %). Vlaganja v RRD so se v Sloveniji ob konsolidaciji javnih financ po letu 2013 zmanjševala, najprej v javnem sektorju (do leta 2017 za 117 mio. evrov, kar je bilo za okoli 40 % glede na 2011), njihova nominalna rast pa je

do leta 2020 nadomestila samo okvirno 80 % tega upada. Krčenje investicij poslovnega sektorja v RRD v letih 2015–2017 (za 175 mio. evrov, kar je bilo za okoli 30 % glede na 2014) je bilo povezano z več dejavniki,³ njihovo nominalno povečevanje do leta 2019 pa tega padca še ni nadomestilo. Ta se je ob vnovičnem zmanjšanju naložb v letu 2020 še povečal, za vrhom v letu 2014 je obseg naložb zaostajal skoraj za petino.

Rast števila raziskovalcev poslovnega sektorja se je v letu 2020 sicer prekinila, a je v obdobju 2008–2019 izhajala predvsem iz tega sektorja. V obdobju 2018–2020 je v povprečju zaposloval 53,6 % raziskovalcev. V vodilnih inovatorkah je bil ta delež v letu 2020 le nekoliko večji kot v Sloveniji (60,7 % oziroma 62,6 %), povprečje EU pa Slovenija presega od leta 2011 (EU 2020: 55,4 %). Kljub prekinitvi večletnega krčenja števila raziskovalcev v javnem sektorju v letu 2018, se je zaostanek za vrhom iz leta 2010 ob vnovičnem upadu v letu 2020 še nekoliko povečal, na 351 raziskovalcev.

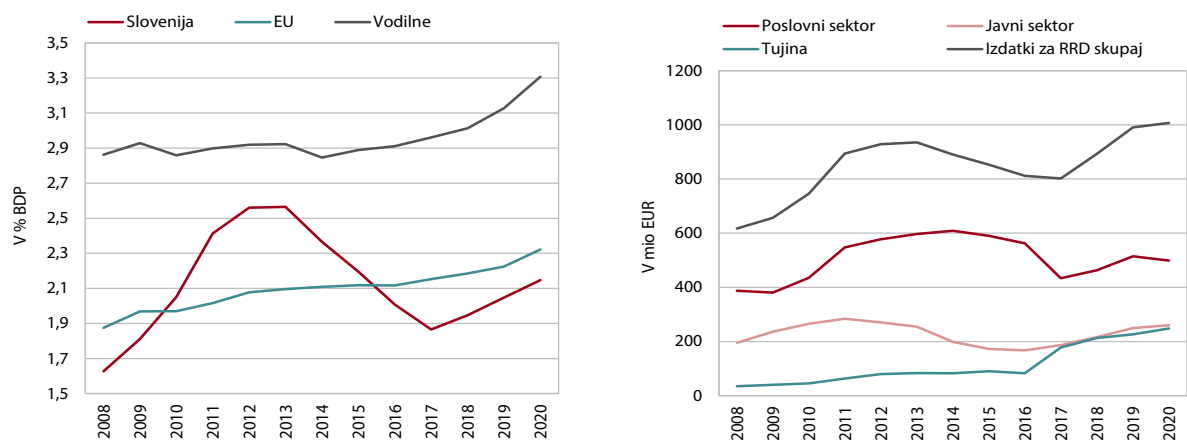
Tabela: Izdatki za RRD v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	1,36	1,42	1,63*	1,81	2,05	2,41*	2,56	2,56	2,37	2,20	2,01	1,87*	1,95	2,05	2,15
EU	1,81	1,78	1,87	1,97	1,97	2,02	2,08	2,10	2,11	2,12	2,12	2,15	2,19	2,23	2,32

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Podatek za EU je ocena Eurostata. *V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju, v 2017 zaradi uskladitve z revidirano metodologijo OECD, priročnik Frascati (več v UMAR, 2019e).

Slika: Skupni izdatki za vlaganja v RRD (levo) in nominalni izdatki za vlaganja v RRD po virih financiranja, Slovenija (desno)

Vir: Eurostat (2022), SURS (2022b); preračuni UMAR.

¹ SURS je z objavo končnih podatkov objavil tudi revidirane podatke po virih financiranja za obdobje 2017–2019. Zaradi revizije podatki za poslovni sektor in tujino niso več primerljivi z obdobjem pred letom 2017 (Trol, 2022).

² EU si je postavila cilj, da bodo izdatki za RRD do leta 2020 dosegli najmanj 3 % BDP (ReRIS11-20, 2011). Poleg treh vodilnih inovatorok (Belgija, Danska in Švedska) sta barcelonski cilj presegli še Nemčija in Avstrija.

³ O dejavnikih (več v UMAR, 2022). Leta 2020 se je obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD znova zmanjšal, za petino (MF, 2022c).

Okoljska odgovornost organizacij

1.17

V zadnjem obdobju je tako v Sloveniji kot v EU opaziti upočasnitev rasti širjenja okoljskih certifikatov ISO 14001 in EMAS.¹ Število podeljenih certifikatov ISO 14001 na milijon prebivalcev se je v Sloveniji v letu 2020 kljub epidemiji povečalo za 4,8 odstotka, kar pa je vseeno pomenilo za 2,8 odstotne točke (o. t.) nižjo rast kot v preteklem letu. Tudi v EU je rast upadla, in sicer s 5 odstotkov v letu 2019 na skoraj nič v letu 2020. Še nekoliko manj ugodno je dogajanje na področju certifikatov EMAS, kjer je število spričeval na milijon prebivalcev v Sloveniji stagniralo že tretje leto zapored. V

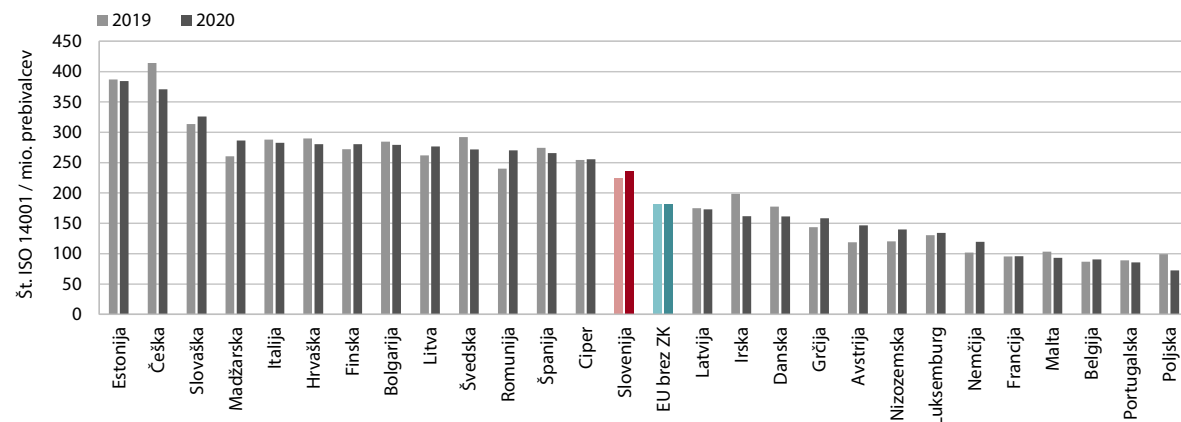
EU je bila v letu 2020 sicer zabeležena 3,8-odstotna rast, a je razširjenost tega certifikata v letu 2021 ostala na ravni predhodnega leta. Po razširjenosti okoljskih certifikatov ISO 14001 je Slovenija v letu 2020 še vedno zaostajala za večino novih članic EU, še vedno pa se je uvrščala nad povprečje EU. Obratno je pri certifikatih EMAS, kjer je Slovenija tudi v letu 2021 zaostajala za povprečjem EU, a jo med novimi članicami EU prekašajo le Ciper, Estonija in Slovaška.

Tabela: Število okoljskih spričeval v Sloveniji in EU, na mio. prebivalcev

		2005	2008	2010	2015	2018	2019	2020	2021
ISO 14001*	Slovenija	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	209,0	224,9	235,7	n. p.
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	172,4	181,0	182,0	n. p.
EMAS**	Slovenija	0,5	0,5	1,5	4,8	5,2	4,8	4,8	4,8
	EU	6,9	8,8	9,9	8,7	8,5	8,2	8,6	8,6

Vir: Eurostat (2020), ISO (2020, 2022), MOP (2020), EK (2020, 2022), preračuni UMAR. Opomba: Podatki za EMAS so na Eurostatu dostopni za obdobje 2005–2015, poznejši podatki so pridobljeni na <http://ec.europa.eu/environment>; Opombe: n. p. – ni podatka. *Podatki ISO 14001 od leta 2018 niso primerljivi s podatki preteklih let zaradi sprememb pri poročanju. **Preračuni so narejeni s podatki o prebivalstvu za predhodno leto. Ker se število certifikatov EMAS spreminja polletno, letna številka pomeni povprečje pomladanskega in jesenskega stanja.

Slika: Razširjenost okoljskih certifikatov ISO 14001 v EU

Vir: Eurostat (2020); ISO (2020, 2022); preračuni UMAR.

¹ Mednarodni standard ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) in sistem EU za okoljevarstveno vodenje organizacij EMAS (Eco Management and Audit Scheme) (Gospodarska zbornica Slovenije, 2022; MOP, 2020b).

2 Učenje za in skozi vse življenje

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

- 2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- 2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje
- 2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja
- 2.4 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)
- 2.5 Izdatki za izobraževanje
- 2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

- 2.7 Obisk kulturnih prireditev
- 2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

2.1

Delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo se je v letu 2020 nadalje povečal in je presegel cilj SRS, a je bil še precej nižji kot v večini gospodarsko razvitejših držav. Leta 2020 je znašal 35,9% in je bil višji od povprečja EU (32,8%) ter cilja SRS 2030 (35%), a precej nižji kot v večini gospodarsko razvitejših držav EU. Dolgoletna rast deleža je povezana z visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje in prehajanjem mlajših, ki so v povprečju bolje izobraženi, v višje starostne skupine (demografski učinek). V obdobju 2010–2020 se je najbolj povečal v starostni skupini 35–44 let, kjer je leta 2020 tudi najbolj presegal povprečje EU, in v starostni skupini 25–34 let. Med 30–34-letniki je od leta 2013 tudi višji od cilja EU, ki je 40%, vendar nižji kot v večini gospodarsko razvitejših držav EU. Kljub visoki vključenosti mladih v terciarno izobraževanje je med njimi (20–24 let) nižji kot v povprečju EU. Pri ženskah je zaradi višje vključenosti v terciarno izobraževanje večji, razlika med državljani in nedržavljeni pa večja kot v EU. Med regijami izstopajo

gospodarsko najrazvitejša osrednjeslovenska regija z najvišjim deležem terciarno izobraženih (47,2%) in zasavska z dvakrat nižjim deležem (23,4%).

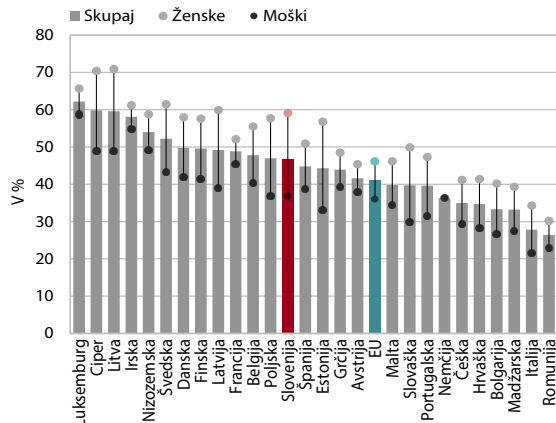
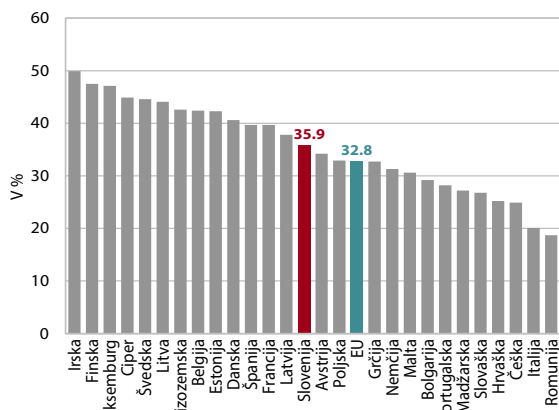
Delež zaposlenih s terciarno izobrazbo se je v obdobju 2010–2020 povečal in je višji kot v povprečju EU. Leta 2020 je znašal 42,2% (v povprečju EU pa 37,8%),¹ v večini dejavnosti zasebnega sektorja pa je bil nižji kot v javnem sektorju.² Hkrati se je ob povečanju deleža zaposlenih s terciarno izobrazbo v obdobju 2020–2020 povečal tudi delež terciarno izobraženih (20–64 let), zaposlenih v poklicih, za katere zadostuje največ srednješolska izobrazba, ki je leta 2020 znašal 15,3% (2010: 8,6%). Bolj se je povečal v dejavnostih zasebnega sektorja, kjer je bil tudi višji kot v javnem sektorju. Povečal se je tudi delež brezposelnih s terciarno izobrazbo v skupnem številu brezposelnih. Navedeno kaže na premajhno usklajenost med terciarnim izobraževanjem in potrebami trga dela.

Tabela: Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija														
25–64 let	20,2	22,6	23,3	23,7	26,4	27,9	28,6	30,2	30,7	32,5	32,5	33,3	35,9	35,0
30–34 let	24,6	30,9	31,6	34,8	39,2	40,1	41,0	43,4	44,2	46,4	42,7	44,9	46,9	
EU														
25–64 let	21,5	23,1	23,9	24,6	26,2	27,1	27,7	28,5	29,1	29,9	30,7	31,6	32,8	
30–34 let	27,2	30,1	31,1	32,6	34,5	35,6	36,5	37,3	37,8	38,6	39,4	40,3	41,0	

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo; 2020, v % (levo) in delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo; 2020, v % (desno)

Vir Eurostat (2022).

¹ Delež zaposlenih s terciarno izobrazbo je bil leta 2020 v vseh dejavnostih, razen v rudarstvu, predelovalnih dejavnostih, gostinstvu, gradbeništvu, informacijskih in komunikacijskih dejavnostih in drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih višji kot v povprečju EU.

² Najvišji je bil leta 2020 v izobraževanju, najmanjši pa v gradbeništvu, nizek je bil tudi v predelovalnih dejavnostih.

Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje

2.2

Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se je po dolgoletnem upadanju v šolskem letu 2020/2021 povečalo. V dolgoletnem obdobju sta se tako zmanjšala potencialno število mladih za neposreden vpis v terciarno izobraževanje in za participacijo na trgu dela. Potem ko se je zaradi demografskih razlogov (manjše generacije mladih) več let zniževalo, se je ob vnovič nekoliko večji generaciji mladih (demografski razlog) v šolskem letu 2020/2021 povečalo in je bilo za približno desetino manjše kot pred desetimi leti (v gimnazijah za dobro petino in v poklicnem ter strokovnem izobraževanju za 1,7. Čeprav se je v zadnjih desetih letih delež vpisanih v poklicne in strokovne programe povečal in je višji kot v povprečju EU, pa ob nizkem ugledu poklicev, ki zahtevajo to izobrazbo in odločitvah mladih, da se vpišejo v terciarno izobraževanje in čedalje večjem splošnem pomanjkanju delovne sile zaradi demografskih razlogov ter ugodnih gospodarskih gibanjih, delodajalci težko dobijo te kadre za zaposlitev.¹ Po demografskih napovedih naj bi se število mladih, vpisanih v srednje šole, v prihodnje povečevalo. Zelo pomembno bo zato spodbujanje mladih k vpisu v izobraževalne programe, ki bodo omogočali

pridobivanje znanj in spretnosti za spoprijemanje s prihodnjimi izzivi družbe in gospodarstva.

Po večletnem zniževanju se je število vpisanih v terciarno izobraževanje v šolskem letu 2020/2021 drugo leto zapored povečalo. Pretekla gibanja so bila povezana zlasti z demografskimi razlogi (manjše generacije mladih). Povečanje števila vpisanih v zadnjem letu (za 7,8 %) pa je bilo povezano zlasti s povečanjem števila študentov, ki jim je bila priznana pravica do nadaljšanja statusa študenta zaradi epidemije covid-19.² V dolgoletnem obdobju se je zmanjšalo število vpisanih na družboslovje in njihov delež v strukturi vpisanih, ki je bil leta 2019 nižji kot v povprečju EU. Povečal pa se je delež vpisanih na naravoslovje in tehniko, ki je bil leta 2019 eden večjih med državami EU, a je z vidika potreb inovacijske dejavnosti pereče zmanjšanje njihovega števila. Število vpisanih na zdravstvo in socialno varnost se že nekaj let povečuje, njihov delež pa se je leta 2019 približal povprečju EU, a je za soočanje z izzivi dolgožive družbe in zaradi epidemije covid-19 prenehal.

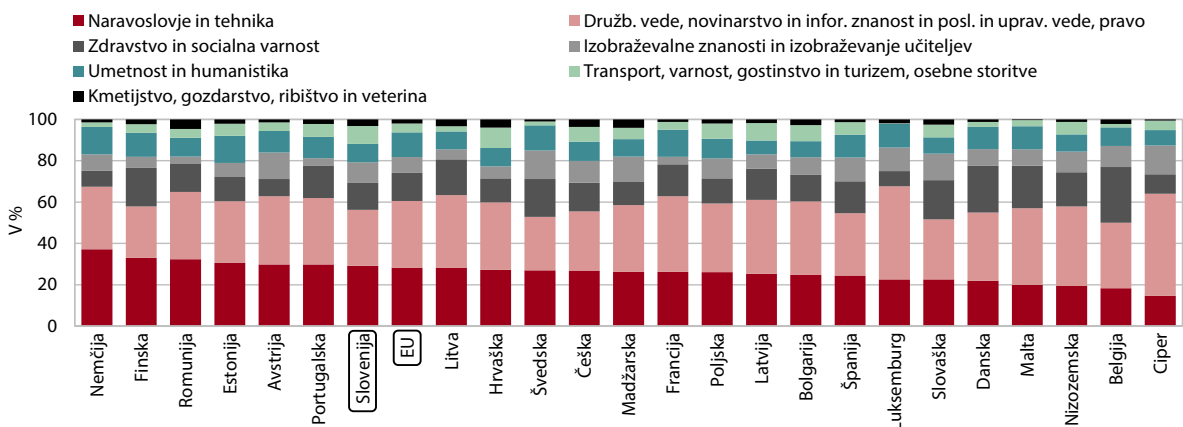
Tabela: Struktura mladih,¹ vpisanih v srednješolsko izobraževanje, po vrstah izobraževalnih programov, v %

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	39,1	41,1	41,2	40,7	40,1	39,7	38,4	37,5	36,4	35,6	35,3	35,0
	Poklicni programi	60,9	58,9	58,8	59,3	59,9	60,3	61,6	62,5	63,6	64,4	64,7	65,0
EU	Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Splošno izobraževalni programi	44,1	46,5	46,8	47,2	47,6	50,4	51,2	51,0	51,6	57,5	57,2	57,1
	Poklicni programi	55,9	53,5	53,2	52,8	52,4	49,6	48,8	49,0	48,4	42,5	42,8	42,9

Vir: SURS (2022b) in Eurostat (2022).

Opomba: *Prikazani so redno vpisani.

Slika: Vpisani v terciarno izobraževanje, struktura po področjih izobraževanja, 2019

Vir: Eurostat (2022).

¹ Po podatkih Napovednika zaposlovanja (ZRSZ, 2021d).

² Gl. ZIUZEOP (2020).

Diplomanti terciarnega izobraževanja

2.3

Število diplomantov terciarnega izobraževanja se je leta 2020 drugo leto zapored zmanjšalo in je bilo najmanjše v zadnjih desetih letih. Zmanjšalo se je na vseh področjih izobraževanja, razen na družboslovnih, a je bil tu upad glede na leto 2012 največji. Najbolj se je povečal delež diplomantov s področja izobraževanja,¹ precej pa tudi na naravoslovju in tehniki. Ta je bil leta 2019 med višjimi v EU, vendar pa je bilo njihovo število leta 2020 manjše od vrha v letu 2012 in je zaostajalo za povpraševanjem na trgu dela.² Delež diplomantov zdravstva in socialne varnosti se je povečeval, a je bil leta 2019 eden nižjih med državami EU. Njihovo število pa se je v zadnjih nekaj letih zniževalo, kar je v nasprotju z naraščajočimi potrebami dolgožive družbe. Za uspešno digitalno in zeleno preobrazbo družbe in gospodarstva, soočanje z izzivi dolgožive družbe ter spodbujanja večje konkurenčnosti gospodarstva pa je izjemno pomembno povečanje števila vpisanih mest na izobraževalnih programih oziroma za poklice, po katerih se bodo potrebe v prihodnje povečale. Med diplomanti terciarnega izobraževanja je bilo leta 2020 60,3 % žensk, njihov delež pa se med leti ni bistveno spreminjal ter je na vseh področjih izobraževanja, razen na naravoslovju in tehniki, večji od deleža moških.

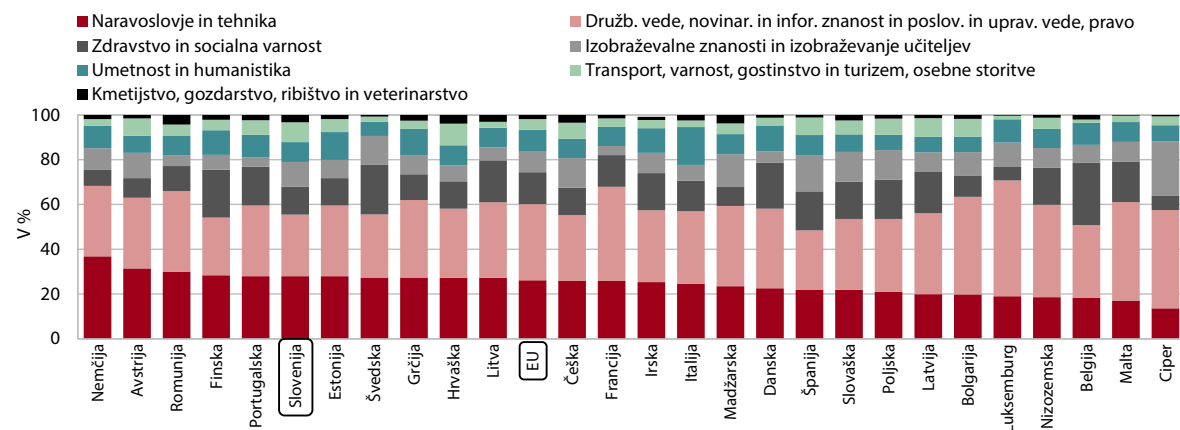
Število novih doktorjev znanosti je bilo leta 2020 najmanjše v zadnjih desetih letih. V letih 2015 in 2016³ je doseglo vrh, od leta 2017 pa je nihalo in je bilo leta 2020 precej oddaljeno od vrha. Takšna gibanja so povezana z zniževanjem števila vpisanih na doktorski študij od šolskega leta 2012/2013 do 2015/2016, ki ga pripisujemo začasnemu prekinitev sofinanciranja doktorskega študija iz javnih virov, večletnemu zmanjšanemu obsegu financiranja v okviru programa mladi raziskovalci in ukinitvi programa mladi raziskovalci iz gospodarstva ter manjšim generacijam. Zmanjšanje števila novih doktorjev znanosti v letu 2020 lahko pripišemo tudi zamudam pri zaključevanju študija zaradi epidemije covid-19. Njihovo število, izraženo na 1.000 prebivalcev v starosti 25–34 let, je bilo leta 2019 z 1,9 malo nad povprečjem EU (1,7), a nižje kot v državah vodilnih inovatorkah, kar je neugodno za povečanje inovacijskega potenciala države.

Tabela: Število diplomantov terciarnega izobraževanja, na mio. prebivalcev

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	8566,5	8907,4	9621,0	9980,1	10237,4	9313,6	9133,1	9031,6	15002,0	7966,5	8070,1	7737,0	7737,0
EU	8187,1	7917,6	8417,8	9232,6	7634,6	8932,5	8958,7	8908,4	8883,1	8957,3	8932,3	8748,9	n. p.

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Struktura diplomantov terciarnega izobraževanja, po področjih izobraževanja, 2019

Vir: Eurostat (2022).

¹ Področje izobraževanja vključuje izobraževalne znanosti in izobraževanje učiteljev.

² Po podatkih Poklicnega barometra na trgu dela primanjkuje inženirjev (ZRSZ, 2020c, 2021a).

³ Leta 2016 je na število diplomantov vplivalo zaključevanje predbolonjskih programov z rokom dokončanja do 30. septembra 2016.

Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA) 2.4

Petnajstletniki v Sloveniji so leta 2018 pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti dosegli dobre rezultate. Po raziskavi PISA 2018¹ so pri vseh treh vrstah pismenosti, ki so posredni kazalnik kakovosti, dosegli več točk od povprečja EU, cilj SRS (do leta 2030), ki je uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU, pa je bil dosežen pri matematični in naravoslovni pismenosti. Med letoma 2015 in 2018 so se dosežki pri naravoslovni in nekoliko bolj pri bralni pismenosti poslabšali, pri matematični pa ostali približno enaki. Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju kot enega od ciljev do leta 2020 določa, da se mora delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pri branju, matematiki in naravoslovju do leta 2020 znižati na manj kot 15 %. Slovenija je dosegla ta cilj samo pri naravoslovni pismenosti.²

Neenakosti v učnih dosežkih petnajstletnikov so se med letoma 2015 in 2018 povečale. Dekleta so leta 2018 dosegla boljše rezultate (v točkah)

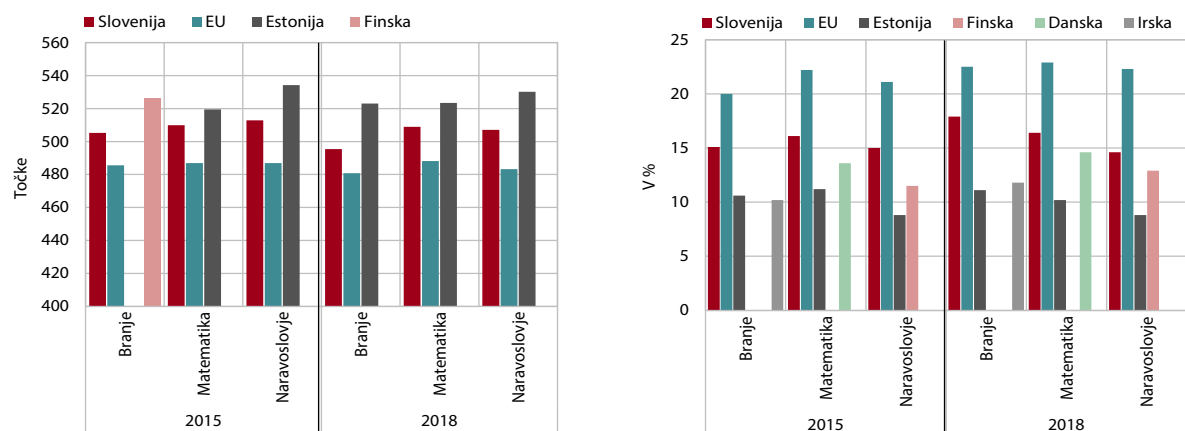
pri bralni in naravoslovni pismenosti in enake kot fantje pri matematični pismenosti. Petnajstletniki z najboljšim socialnoekonomskim položajem so dosegli boljše rezultate kot njihovi vrstniki z najslabšim socialnoekonomskim položajem, razlika med njimi je bila manjša kot v povprečju EU, a se je med letoma 2015 in 2018 povečala. Delež petnajstletnikov z najslabšim socialnoekonomskim položajem s slabimi rezultati pri bralni pismenosti je večji kot delež vrstnikov z najboljšim položajem, razlika med njimi je ena manjših v EU. Petnajstletniki z najslabšim statusom se tudi pogosteje vpisujejo v srednje poklicne programe, tudi glede na druge države EU, in imajo nižja pričakovanja glede dokončanja svojega terciarnega izobraževanja kot vrstniki z najboljšim statusom. Priseljenci so dosegli pri bralni pismenosti slabše rezultate kot domači prebivalci, razlika med njimi je bila večja kot v povprečju EU.³

Tabela: Uvrstitve Slovenije pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti v primerjavi z državami članicami EU

	2006	2009	2012	2015	2018	Cilj SRS za 2030
Matematika	10	15	20	6	9	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU
Branje	8	7	9	5	5	
Naravoslovje	4	5	7	3	4	

Vir: OECD (2016b) in OECD (2019i). Opomba: Raziskava PISA se v Sloveniji izvaja od leta 2006.

Slika: Povprečni matematični, naravoslovni in bralni dosežki petnajstletnikov pri PISA (levo) in delež petnajstletnikov s slabimi rezultati* pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti pri PISA (desno)

Viri: OECD (2016b) in OECD (2019i) (slika levo) in Eurostat (2022) (slika desno).

Opombe: Od držav EU je pri vsaki od vrst pismenosti prikazan podatek za državo, ki je v EU dosegla najboljšo vrednost. Za EU je v sliki levo prikazano netehtano povprečje. *Slabi rezultati so rezultati pod drugo ravni pismenosti.

¹ PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15-letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih ciklih. Njen namen je zajeti podatke o usposobljenosti učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne za posameznika in družbo.

² Leta 2018 je pri bralni pismenosti znašal 17,9 %, pri matematični pismenosti 16,4 % in pri naravoslovni pismenosti 14,6 %.

³ Za matematično in naravoslovno pismenost podatki niso na voljo.

Izdatki za izobraževanje

2.5

Javni¹ izdatki za izobraževanje (v % BDP) so se po večletnem upadanju v obdobju 2017–2020 zvišali, a ne dosegajo v preteklosti že doseženih ravni; zasebni izdatki so najnižji v zadnjih desetih letih, oboji pa zaostajajo tudi v mednarodnem merilu. Javni izdatki kot delež BDP so se od leta 2012 do leta 2017 zniževali, upadanje pa je bilo v prvih letih predvsem posledica varčevalnih ukrepov po gospodarsko-finančni krizi, nato pa tudi sprememb na področju socialne zakonodaje, pa tudi demografskih razlogov, od leta 2014 pa tudi niso sledili okrepljeni rasti BDP. Leta 2018 so se znova povečali in bili približno na tej ravni tudi leta 2019. Leta 2020 so se javni izdatki spet povečali (najbolj na osnovnošolski ravni) in so znašali 5,1² % BDP, zaradi višjih izdatkov za izobraževalne ustanove, ki so povezani s povečanjem investicij in mase plač za zaposlene. Še vedno pa so zaostajali za vrhom iz leta 2010, najbolj so odstopali na srednješolski ravni izobraževanja. Javni izdatki za izobraževanje so po podatkih za leto 2018 (zadnji mednarodni podatki) nižji kot v povprečju držav EU, ki so članice OECD, in veliko nižji kot v gospodarsko

visoko razvitih državah (Danska, Švedska, Belgija in Finska), največji zaostanki so na terciarni ravni. Zasebni izdatki za izobraževanje so leta 2020 znašali 0,57 % BDP (enako kot leto prej) in bili najnižji v zadnjih desetih letih, po podatkih za leto 2018 pa so tudi pod povprečjem EU-22 (0,63 % BDP).

Čeprav so se izdatki (javni³ in zasebni) na udeleženca izobraževanja v zadnjih desetih letih večinoma povečevali, so v mednarodni primerjavi nizki, kar omejuje možnosti za dvig kakovosti izobraževanja. V letu 2018, za katero so na voljo mednarodno primerljivi podatki, so le na nižji sekundarni ravni (v Sloveniji vključuje tretjo triado osnovne šole) presegali povprečje držav EU, ki so članice OECD (EU-22). Najbolj so zaostajali na srednješolski ravni (bolj v poklicnem in strokovnem izobraževanju kot v gimnazijskem izobraževanju), kjer je vključenost mladih v izobraževanje visoka, javni in zasebni izdatki pa nizki.

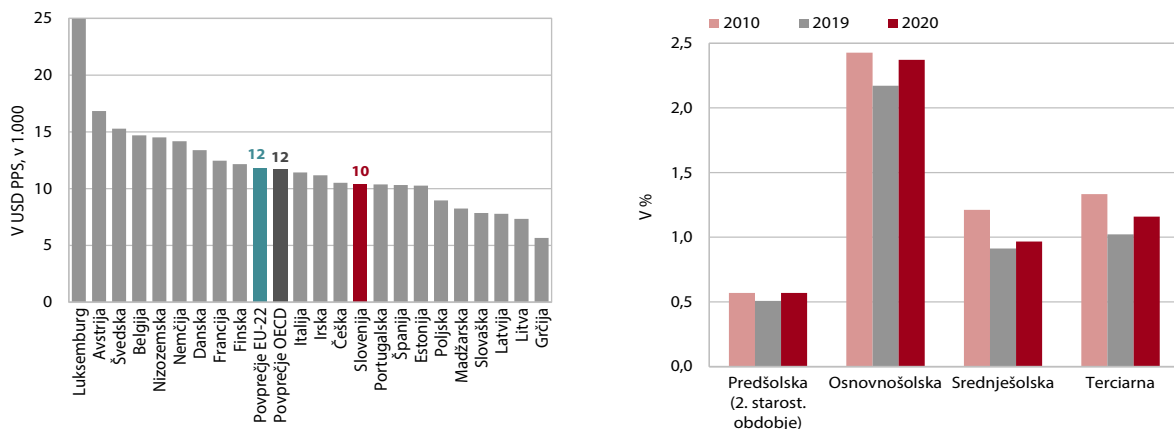
Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	5,65	5,11	5,55	5,54	5,31	5,05	4,95	4,61	4,50	4,49	4,64	4,62	5,07
EU-23	5,37	5,35	5,59	5,62	5,20	5,31	5,22	4,88	4,78	4,76	4,73	n. p.	n. p.

Vir: OECD (2021b); SURS (2022b); preračuni UMAR.

Opomba: n. p. – ni podatka. Od leta 2018 so podatki za EU-22, ki ne vključujejo Združenega kraljestva.

Slika: Izdatki (javni in zasebni) za izobraževalne ustanove na udeleženca¹, 2018 in javni izdatki za izobraževanje izraženi kot delež BDP, po ravneh izobraževanja², Slovenija, v % (desno)

¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.).

² Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2020 znašali 5,40 % BDP.

³ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim oziroma gospodinjstvom.

Vključenost v vseživljenjsko učenje

2.6

Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje¹ se je v dolgoletnem obdobju znižala in je bila leta 2020 prvič pod povprečjem EU. Od vrha v letu 2010 se je večinoma zniževala, leta 2020 pa se je z izbruhom epidemije covid-19 še dodatno močno znižala in se prvič spustila pod povprečje EU, na 8,4 % (EU: 9,2 %). S tem se je precej oddaljila od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju do leta 2020 (15 %), še bolj pa od cilja Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih za obdobje 2012–2020 (19 %) in cilja SRS 2030 (19 %). Podobno kot v desetletju pred epidemijo je tudi leta 2020 izstopala nizka vključenost nizko izobraženih, starejših, moških in priseljencev. Zniževanje vključenosti v vseživljenjsko učenje negativno vpliva na zaposlitvene možnosti in socialno vključenost odraslih. Z vidika razvoja je neugodno dolgoletno znižanje vključenosti v vseživljenjsko učenje v vseh regijah.

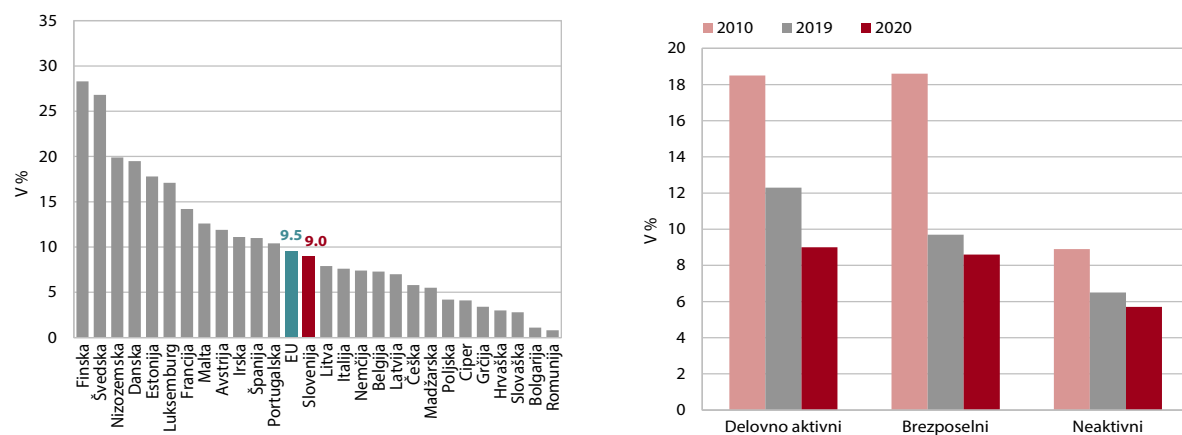
Glede na status aktivnosti se je leta 2020 in v obdobju 2010–2020 najbolj znižala vključenost delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje. Tako kot vključenost brezposelnih in neaktivnih v vseživljenjsko učenje je bila tudi nižja kot v povprečju EU.² Razlike so tudi med delovno aktivnimi. V zasebnem sektorju, v katerem je višji delež nizko izobraženih, je bila tudi v letu 2020 vključenost nižja kot v javnem, glede na dejavnost pa je bila nizka v gostinstvu, gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, najvišja pa v izobraževanju. Zniževanje vključenosti delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje je neugodno z vidika doseganja višje konkurenčnosti gospodarstva ter prilagajanja zaposlenih spremembam na delovnih mestih zaradi digitalne in zelene preobrazbe, tehnološkega napredka in drugih razvojnih trendov. Na znižanje vključenosti brezposelnih v vseživljenjsko učenje je le leta 2020 vplivalo okrnjeno izvajanje izobraževanj in usposabljanj v okviru APZ.³ Najmanj se je v letu 2020 znižala vključenost neaktivnih v vseživljenjsko učenje, ki pa je že tako nizka.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15,3	14,3	14,8	16,4	16,0	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12,0	11,4	11,2	8,4	19 %
EU	7,7	8,0	7,9	7,8	8,1	8,2	9,9	10,1	10,1	10,3	10,4	10,6	10,8	9,2	

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, 2020, v % (levo) in vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, glede na status aktivnosti, v % (desno)

Vir: Eurostat (2022).

¹ Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.

² Leta 2020 je je vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje znašala (9,0 %; EU: 9,5 %), sledijo brezposelni (8,6 %, EU: 10,5 %), in neaktivni (5,7 %, EU: 7,7 %).

³ Podrobneje gl. Letno poročilo o izvajanju ukrepov države na trgu dela v letu 2020 (MDDSZ, 2021a).

Obisk kulturnih prireditev

2.7

Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca¹ se je v letu 2020 močno zmanjšalo. Zaradi izvedbe prireditev Maribor – evropska prestolnica kulture je bilo največje leta 2012, v preostalih letih je znašalo okoli 5–6 obiskov na prebivalca. Skupno število obiskov kulturnih prireditev se je, potem ko se je v obdobju 2009–2019 večinoma povečevalo, ob močnem zmanjšanju števila kulturnih prireditev leta 2020 zmanjšalo za 68,4 %. Ob zmanjšanju števila prireditev je upadlo število obiskov kulturnih dogodkov v kulturnih domovih in centrih, ki so leta 2020 sicer zabeležili največ obiskov med vsemi vrstami kulturnih ustanov. Najbolj se je zmanjšal obisk kinematografov (za 76,2 %), kjer je bilo 5,4 % ogledov slovenskih filmov. Znižal se je tudi obisk glasbenih ustanov, ki se je sicer zniževal tudi zadnjih nekaj let pred epidemijo, in obisk muzejev in galerij ter gledališč in oper, ki je pred epidemijo nihalo. Število obiskov kulturnih prireditev ljubiteljske kulture se je po večletnem predhodnem stagniranju leta 2019 povečalo, leta 2020 pa zmanjšalo za 68,5 %.

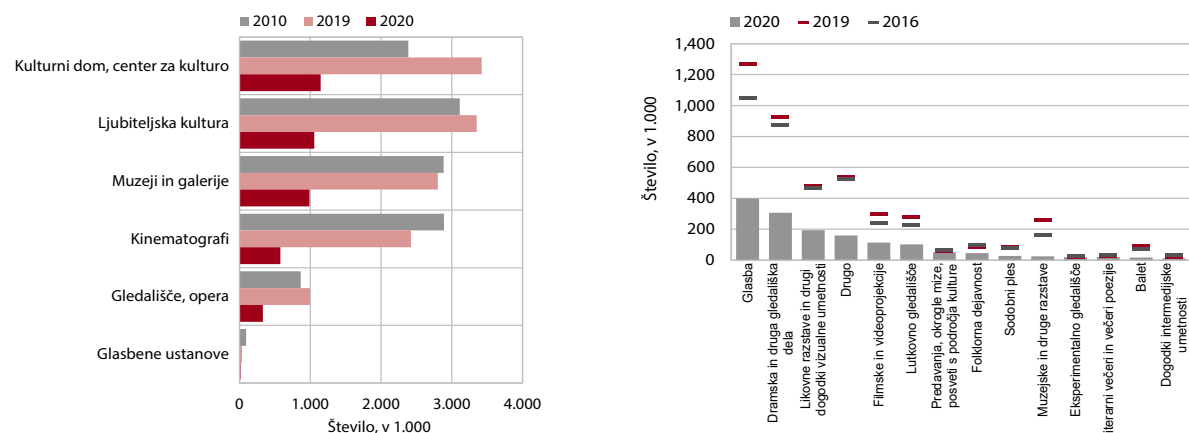
Kulturne ustanove so pred epidemijo izvajale številne dejavnosti, ki bogatijo kulturno ponudbo, leta 2020 se je njihov obseg močno skrčil. Število prireditev, ki so jih izvedle ustanove z odrsko dejavnostjo,² je v obdobju 2016–2019 nihalo, leta 2020 se je zmanjšalo za 55,0 % (bilo jih je 11,200). Glede na zvrst je bilo podobno kot v preteklih letih največ filmskih in videoprojkcij (gl. poglavje 2.2), prireditev, ki so prikazovale dramska in druga gledališka dela, ter glasbenih prireditev, najmanj pa baletnih predstav. Ustanove z odrsko dejavnostjo so leta 2020 izvedle za dobro tretjino manj novih del kot leto prej, med katerimi jih je manjši delež nastal v koprodukciji s tujimi koproducenti (5,1 %), in večji delež z domačimi koproducenti (približno dve tretjini). Organizirale so manj festivalov. Epidemija covid-19 je v letu 2020 vplivala tudi na dejavnost muzejev in galerij, ki so imeli za 36,5 % manj razstav kot leto prej. Poleg tega se nekatere skupine prebivalcev (gibalno in senzorno ovirane osebe) srečujejo z ovirami pri dostopu do ustanov z odrsko dejavnostjo³ in muzejev ter s tem do kulture.⁴

Tabela: Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	5,0	5,4	5,7	6,0	9,6	6,2	5,9	6,3	6,2	6,3	6,3	6,2	2,0	8,0

Vir: SURS (2022b), JSKD (2021) in SFC (2021), preračuni UMAR.

Slika: Število obiskov kulturnih prireditev, Slovenija, 2010, 2019 in 2020 (levo) in število obiskov prireditev ustanov z odrsko dejavnostjo po vrstah prireditev; 2016, 2019 in 2020 (desno)

Vir: SURS (2022b), JSKD (2021) in SFC (2021) (slika levo) in SURS (2022b) (slika desno).

¹ Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov za skupine: (i) muzeji, galerije oziroma likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) orkestri oziroma zbori, (iv) kulturni domovi. Pri kulturnih prireditvah so od leta 2016 vključeni: (i) muzeji in galerije (ii) gledališča in operi, (iii) glasbene ustanove, (iv) kinematografi, (v) kulturni domovi, centri za kulturo, (vi) ljubiteljska kultura.

² Sem uvrščamo kulturne domove in centre za kulturo, gledališče in opero ter glasbene ustanove.

³ Leta 2020 je imela dostop za gibalno ovirane osebe v celoti urejen 57,0 % ustanov z odrsko dejavnostjo in za senzorno ovirane 15,0 %.

⁴ Leta 2020 je imela dostop za gibalno ovirane osebe v celoti urejen 29,0 % muzejev in galerij in za senzorno ovirane 9,7 %.

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini 2.8

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini,¹ se je leta 2020 drugo leto zapored zmanjšal. Gostovanja so posredni kazalnik kakovosti kulturne dejavnosti, saj praviloma gostovanje za kulturno ustanovo pomeni priznanje za kakovostno delo. Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, je leta 2020 znašal 2,6 % in se je ob omejitvenih ukrepih zaradi epidemije covid-19 v primerjavi s predhodnim letom zmanjšal. Pri muzejih se je zniževal že več let, v odrski dejavnosti pa se je leta 2020 zmanjšal drugo leto zapored. V strukturi gostovanj kulturnih prireditev v tujini je leta 2020 85,0 % gostovanj odpadlo na države EU in več kot leto prej, kar kaže na geografsko navezanost kulturnih ustanov na ta prostor. Zaradi omejitvenih ukrepov za zaježitev epidemije covid-19 se ocenjuje, da je bil obseg gostovanj v tujini skromen tudi leta 2021.

Epidemija covid-19 je leta 2020 negativno vplivala tudi na gostovanja tujih prireditev v Sloveniji in na kulturno produkcijo v Sloveniji. Gostovanja prireditev iz tujine bogatijo ponudbo kulturnih prireditev v Sloveniji in kažejo na obseg sodelovanja s kulturnimi ustanovami iz tujine. Zaradi epidemije covid-19 je bilo leta 2020 okrnjeno, število gostujočih prireditev iz tujine se je v ustanovah z odrsko dejavnostjo leta 2020 zmanjšalo za 85,2 %, število gostujočih razstav v muzejih in galerijah za 39,0 % ter število gostovanj prireditev in razstav iz Slovenije za 60,1 %. Tudi kulturna produkcija v Sloveniji (kazalnik 2.7), ki predstavlja temelj za promocijo in uveljavljanje kulture v tujini kot tudi privabljanje obiskovalcev iz tujine, je bila okrnjena. Pozitivno pa je na mednarodno sodelovanje v kulturi leta 2021 vplivalo organiziranje mednarodnega glasbenega festivala Europa Cantat Festival, ki je bil v Ljubljani.

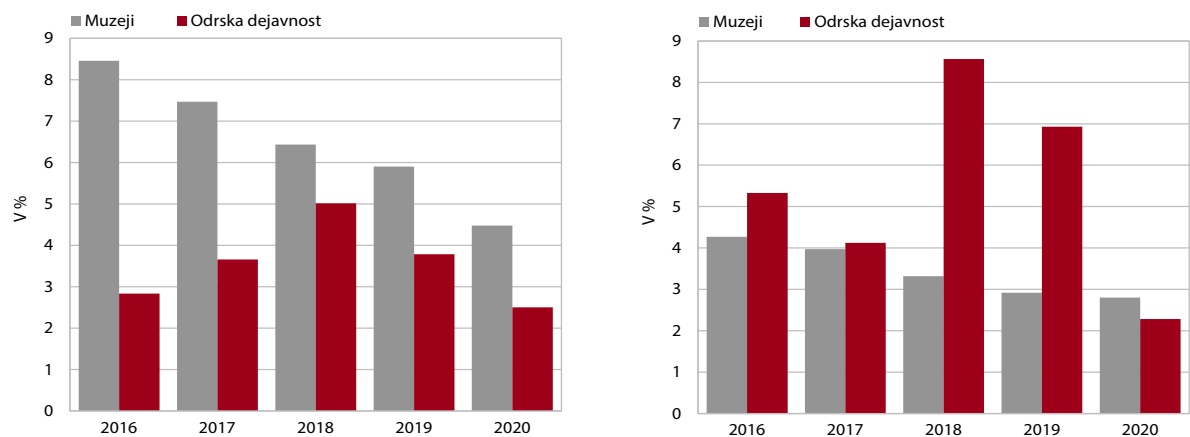
Tabela: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila kulturnih prireditev, v %

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	2,8 (ocena) ¹	3,1	3,9	5,1	3,9	2,6	3,5

Vir: SURS (SURS, 2022b).

Opomba: ¹Zaradi revizije statistike kulture je prišlo z letom 2016 do preloma časovne vrste, zato so podatki za leto 2015 ocenjeni oziroma prilagojeni metodologiji, veljavni za raziskovanji Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ) za leto 2016. Oceno je napravil SURS. Do leta 2015 ni bilo podatka za kulturne domove. Viri podatkov so bila statistična raziskovanja: Dejavnost muzejev, muzejskih zbirk, posebnih muzejev za likovno dediščino in likovnih razstavišč (KU-MZ), Dejavnost gledališč, opere in baleta (KU-GL) in Dejavnost poklicnih orkestrorov in zborov (KU-FO).

Slika: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini – Slovenija (levo); in delež gostujočih kulturnih prireditev iz tujine v Sloveniji (desno)

Vir: SURS (2022b).

Opomba: Odrska dejavnost vključuje: (i) gledališča, (ii) poklicni orkestri oziroma zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture.

¹ Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v državah izven Slovenije, in številom vseh prireditev v omenjenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) muzeji, galerije oziroma likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) poklicni orkestri oziroma zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov. Vira podatkov sta raziskovanji Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrorov ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ).

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Zdravo in aktivno življenje

- 3.1 Zdrava leta življenja
- 3.2 Indeks enakosti spolov
- 3.3 Pričakovano trajanje življenja
- 3.4 Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu
- 3.5 Preprečljiva umrljivost
- 3.6 Izdatki za zdravstvo
- 3.7 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.8 Čezmerna hranjenost in debelost

Dostojno življenje za vse

- 3.9 Stopnja tveganja socialne izključenosti
- 3.10 Neenakost porazdelitve dohodka
- 3.11 Izkušnje z diskriminacijo
- 3.12 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka
- 3.13 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.14 Izdatki za socialno zaščito
- 3.15 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti
- 3.16 Materialna in dohodkovna prikrajšanost

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

- 3.17 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.18 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih
- 3.19 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.20 Prekarne inčasne zaposlitve
- 3.21 Stopnja aktivnosti
- 3.22 Bolniška odsotnost

Zdrava leta življenja

3.1

Zaostanek Slovenije za povprečjem EU pri kazalniku pričakovana zdrava leta življenja ob rojstvu¹ je bil v letu 2019 manjši kot v preteklosti. Analiza SURS (2019) je pokazala, da je bila zelo nizka vrednost kazalnika v Sloveniji v preteklosti povezana predvsem z neustreznim prevodom in načinom anketiranja. V podatkih za leto 2019 so se že pokazale spremembe v pristopu anketiranja, zato so se rezultati za Slovenijo precej izboljšali, v letu 2020 pa je bil spremenjen tudi prevod vprašanja, vendar podatki še niso razpoložljivi. Kazalnik za leto 2019 kaže, da lahko v Sloveniji ob rojstvu pričakujemo 60,9 leta zdravega življenja, v povprečju EU pa 65 let. Pri starosti 65 let lahko v povprečju prebivalec Slovenije pričakuje še 8,6 leta zdravega življenja, v EU pa 10,3 leta. Po novih rezultatih je število let zdravega življenja za ženske večje kot za moške, kar je podobno kot v večini držav EU (prej je kazalo obratno). Podaljševanje števila zdravih let življenja, ki zahteva več vlaganj v preventivo, naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo

k podaljševanju aktivnosti in počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo.

Tudi zaostanek za povprečjem EU v deležu zdravih let življenja v pričakovanem trajanju življenja (PTŽ) je po novih podatkih bistveno manjši.² V Sloveniji smo v letu 2019 v povprečju obeh spolov preživeli zdravi 74,8 % življenja, kar je še vedno pod povprečjem EU (79,6 %), vendarle pa bistveno bolje kot po prejšnjih rezultatih, zaostanek za povprečjem EU pa je še vedno predvsem posledica nižjega števila zdravih let življenja. Manjši delež let, ki jih preživimo zdravi, pomeni večji pritisk na sisteme socialne zaščite zaradi predčasnega upokojevanja in večjih potreb po storitvah zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Zaradi epidemije covid-19 bo v naslednjih letih prišlo do večjih sprememb kazalnika. Pričakujemo lahko, da bo zaradi številnih umrlih prišlo do znižanja PTŽ, težko pa je napovedati kolikšen bo negativni vpliv na leta zdravega življenja.

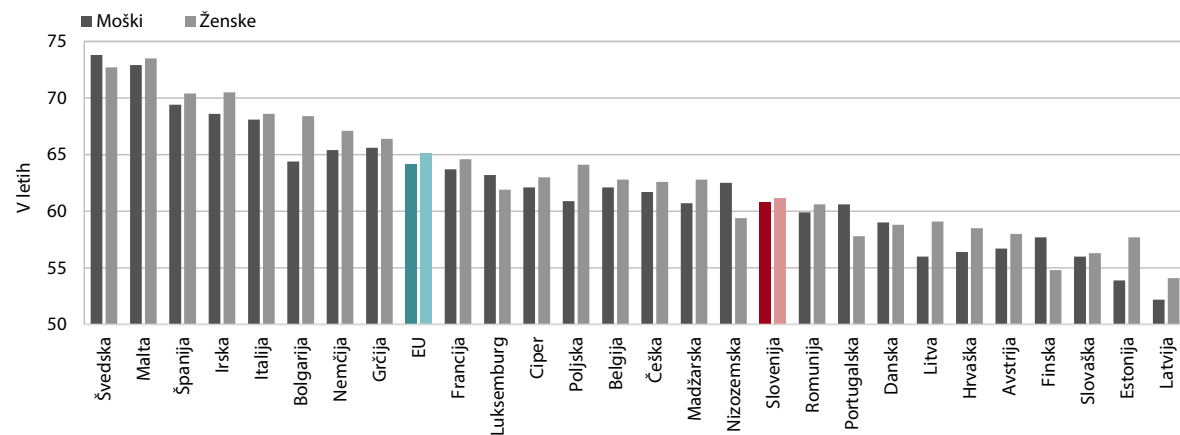
Tabela: Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in delež zdravih let življenja v PTŽ*

	Število pričakovanih let zdravega življenja ob rojstvu								Delež zdravih let življenja v PTŽ*, v %					
	Ženske				Moški				Ženske			Moški		
	2010	2018	2019	Cilj SRS za 2030	2010	2018	2019	Cilj SRS za 2030	2010	2019	Cilj SRS za 2030	2010	2019*	Cilj SRS za 2030
Slovenija	54,6	54,6	61,2	64,5	53,4	56,3	60,8	64,5	65,7	72,4	75,0	69,8	77,3	80,0
EU	62,2	64,2	65,1		61,3	63,7	64,2		75,0	77,5		80,0	81,8	

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: V letu 2019 je prišlo do spremembe v pristopu anketiranja v anketi EU-SILC na podlagi katere se izračunava kazalnik zdravih let življenja. *PTŽ – pričakovano trajanje življenja.

Slika: Število zdravih let življenja ob rojstvu, 2019

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Države so razvrščene po povprečju let življenja, ki ga moški in ženske preživijo zdravi.

¹ Kazalnik meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Kazalnik združuje podatke o umrljivosti in oviranosti. Ocena oviranosti temelji na vprašanju GALI (Global Activity Limitation Indicator). Ta v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj šest mesecev in vplivajo na vsakdanje aktivnosti.
² Zmanjšanje vrednosti izračunanega razmerja med številom pričakovanih zdravih let življenja in pričakovanim trajanjem življenja pomeni poslabšanje, povečanje vrednosti pa izboljšanje razmerja.

Indeks enakosti spolov

3.2

Po indeksu enakosti spolov¹ je bila Slovenija leta 2021 nekoliko pod povprečjem EU. Do leta 2017 je napredovala hitreje od večine držav EU, od takrat pa je, predvsem zaradi nižjih ocen na področju moči (manjša politična participacija žensk), najbolj nazadovala med vsemi članicami in v letu 2021 tudi zaostala za povprečjem EU. Za izpolnitev cilja SRS 2030 (>78) bi morala Slovenija v obdobju 2021–2030 vrednost indeksa izboljšati za več kot 10 indeksnih točk.

Od leta 2010 je Slovenija najvišje ocene dosegala na področjih zdravja in denarja, neenakosti med spoloma pa so bile najbolj izrazite na področjih znanja in moči. Moški pogosteje kot ženske ocenjujejo, da so dobrega ali zelo dobrega zdravja, kljub temu ženske v povprečju živijo za skoraj šest let več kot moški. Na področju znanja je med diplomanti terciarnega izobraževanja še vedno večji delež žensk kot moških, ključni izziv ostaja tudi neenakomerna koncentracija žensk in moških na različnih študijskih programih.² Zaradi tega je spolna segregacija prisotna tudi v različnih

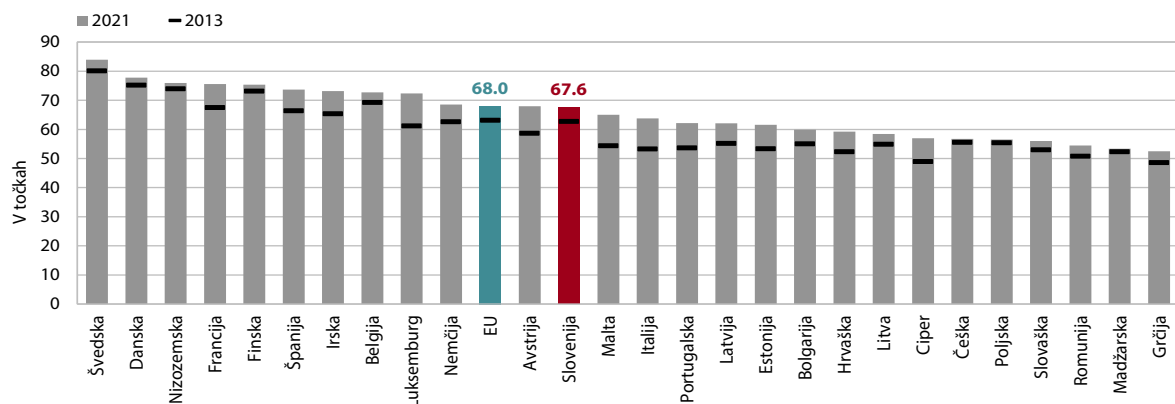
sektorjih na trgu dela.³ Zmanjšale so se razlike med spoloma pri stopnji delovne aktivnosti, plačna vrzel je stalna, a v primerjavi z drugimi članicami EU majhna (gl. poglavje 3.3; UMAR, 2021a). Po uvedbi spolnih kvot na kandidatnih listah se je po letu 2011 politična udeležba žensk zelo povečala, vendar se je po letu 2017 znova znižala. Po zadnjih podatkih za leto 2021 je delež poslank v parlamentu nizek (27,8 %, EU: 33,2 %), še nižji pa je delež ministric (11,1 %, EU: 32,3 %) (EIGE, 2021c). Epidemija covid-19 je nesorazmerno vplivala na kakovost življenja žensk in poglobila že obstoječe neenakosti med spoloma ter ogrozila dosežen napredek na tem področju. Ženske so bile v večji meri kot moški izpostavljene dodatnim delovnim obremenitvam in večjemu zdravstvenemu tveganju (predstavljajo večino zaposlenih v zdravstvu, socialnem varstvu, trgovini), povečani negotovosti zaposlitve (velik delež žensk je zaposlen v storitvenih dejavnostih, ki jih je kriza najbolj prizadela), težavam pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja ter družinskemu nasilju (EIGE, 2021b; EK, 2021a, 2021p; EP, 2021a; Eurofound, 2021c).

Tabela: Indeks enakosti spolov

Leto objave GEI	Slovenija						Cilj SRS za 2030	EU					
	2013	2015	2017	2019	2020	2021		2013	2015	2017	2019	2020	2021
	Referenčno leto 2010	2012	2015	2017	2018	2019		2010	2012	2015	2017	2018	2019
GEI	62,7	66,1	68,4	68,3	67,7	67,6	> 78	63,1	64,4	65,7	66,9	67,4	68,0
Zdravje	86,8	87,3	87,7	87,1	86,9	87,8		86,7	86,7	87,1	87,8	87,8	87,8
Denar	80,3	81,3	81,6	82,4	83,0	83,7		79,1	79,1	80,1	81,1	81,6	82,4
Delo	71,9	71,3	71,8	73,3	73,1	73,0		69,7	70,2	70,6	71,1	71,4	71,6
Čas	68,3	72,4	72,9	72,9	72,9	72,9		65,2	68,1	64,9	64,9	64,9	64,9
Znanje	55,0	54,9	55,0	56,0	55,9	56,6		59,8	61,1	62,4	62,6	62,8	62,7
Moč	41,1	51,5	60,6	57,6	55,0	53,0		41,9	43,6	48,4	51,6	53,1	55,0

Vir: EIGE (2021c). Opomba: Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost.

Slika: Indeks enakosti spolov za leta 2013 in 2021*

Vir: EIGE (2021c). Opomba: Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Podatki vključeni v izračun indeksa za leto 2021 so večinoma iz leta 2019, za 2013 iz leta 2010.

¹ Indeks enakosti spolov na podlagi 31 kazalnikov meri napredek in vrzeli med ženskami in moškimi na šestih področjih (gl. tabelo). Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost. Za izračun indeksa se upoštevajo zadnji razpoložljivi podatki (za leto 2021 so večinoma iz leta 2019). Natančneje o metodologiji gl. EIGE (2021a).

² Na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega varstva ter humanistike in umetnosti je leta 2018 študiralo 43 % študentk v primerjavi s 17 % študentov (EIGE, 2021b).

³ Na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega dela je bilo leta 2019 zaposlenih 28 % žensk in le 6 % moških.

Pričakovano trajanje življenja

3.3

Leta 2020 se je PTŽ¹ ob rojstvu zaradi epidemije in posledičnih smrti zmanjšalo v Sloveniji in tudi večini držav EU. V Sloveniji je upadlo na raven iz leta 2013. Število umrlih je bilo za 18,8 % večje kot v povprečju obdobja 2015–2019 (leta 2021 za okoli 14,6 %).² V Sloveniji je leta 2020 in 2021 s covidom-19 skupaj umrlo 6.131 oseb, leta 2020 je bilo 95 % starih 65 let in več, leta 2021 pa 90 % (NIJZ, 2022a). Zato se je prezgodnja umrljivost³ še naprej zmanjševala (2000: 26,7 %; 2020: 13,7 %), prav tako se je še povišala povprečna starost umrlih (2000: 71,8 leta; 2020: 79,2 leta). Neznanka pri gibanju PTŽ v prihodnjih letih ostaja število posrednih smrti zaradi nedostopnosti preventivnih in nujnih zdravstvenih storitev ter psihosocialne pomoči (OECD in EU, 2020).

Že v letih pred epidemijo se je podaljševanje PTŽ ob rojstvu v Sloveniji in EU upočasnilo. V obdobju 2002–2019 se je PTŽ v Sloveniji vsako leto v povprečju podaljšalo za 3,5 meseca, v povprečju EU pa za 2,6 meseca. Glavni razlogi za to so bili predvsem izboljševanje socialnoekonomskih razmer za življenje, višja izobrazba, boljša zdravstvena oskrba in življenjski

slog (OECD, 2017b). Po letu 2011 se je sicer izboljševanje vrednosti PTŽ upočasnilo predvsem zaradi počasnejšega zmanjševanja smrti zaradi bolezni obtočil, ki je bilo prej glavni dejavnik izboljšanja (OECD in EU, 2018). Poleg tega so k upočasnjevanju prispevale močnejše sezone gripe (2014/2015, 2016/2017 in 2017/2018), ki so prizadele predvsem starejše (OECD in EU, 2020).

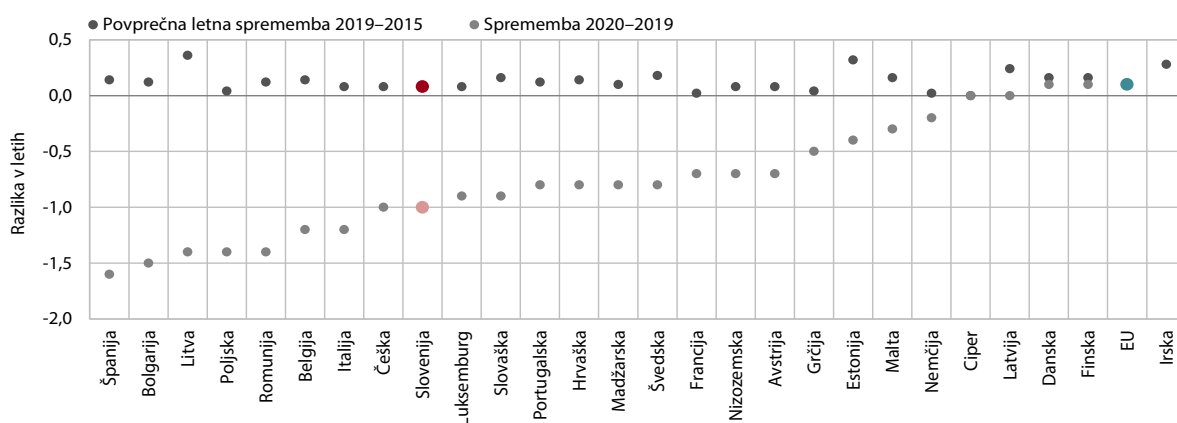
PTŽ ob rojstvu se je leta 2020 zaradi epidemije prvič po letu 2011 opazneje zmanjšalo v večini regij, višje pa ostaja v regijah zahodne Slovenije. Glede na leto prej se je najbolj zmanjšalo med ženskami v zasavski regiji (na vrednost iz leta 2015) ter moškimi v jugovzhodni Sloveniji (na vrednost iz leta 2017). Najdaljše življenje ob rojstvu so lahko pričakovale ženske v goriški (84,4 leta) in moški v osrednjeslovenski regiji (79,2 leta). V primerjavi z regijami vzhodne Slovenije je PTŽ v regijah zahodne Slovenije, z izjemo goriške, daljše za okoli eno leto. Še naprej pa se je tudi v regijah zmanjševala prezgodnja umrljivost, predvsem med moškimi, najbolj v koroški regiji (za 6,5 o. t. na 18,6 %), med ženskami pa v podravski (za 3,7 o. t. na 9,3 %).

Tabela: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, v letih

		2000	2005	2008	2010	2012	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	Skupaj	76,2	77,5	79,1	79,8	80,3	80,9	81,2	81,2	81,5	81,6	80,6
	Moški	72,2	73,9	75,5	76,4	77,1	77,8	78,2	78,2	78,2	78,7	77,8
	Ženske	79,9	80,9	82,6	83,1	83,3	83,9	84,3	84,0	84,4	84,5	83,4
EU	Skupaj	n. p.	78,4	79,3	79,8	80,2	80,5	80,9	80,9	81,0	81,3	n. p.
	Moški	n. p.	75,1	76,1	76,7	77,1	77,7	78,0	78,1	78,2	78,5	n. p.
	Ženske	n. p.	81,5	82,4	82,9	83,1	83,3	83,7	83,6	83,7	84,0	n. p.

Vir: Eurostat (2022). Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Razlika v PTŽ ob rojstvu v primerjavi s preteklim letom, povprečje obdobja 2015–2019 in 2020

Vir: Eurostat (2022).

¹ Povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto (Šter, 2020). Zaradi različne metodologije se podatki Eurostata (primerljivost z EU) in SURS nekoliko razlikujejo.

² Presežna umrljivost leta 2020 oziroma 2021 je razmerje med številom umrlih zaradi vseh vzrokov smrti leta 2020 oziroma 2021 glede na povprečje obdobja 2015–2019. Sambt idr. (2021) opozarjajo, da tak pristop ne upošteva spreminjanja števila in starostne strukture prebivalstva in tudi ne trenda zniževanja umrljivosti v času. Za Slovenijo bi bila tako ocenjena presežna umrljivost za leto 2020 za okoli 4 o. t. nižja.

³ Delež umrlih mlajših od 65 let med vsemi umrli v koledarskem letu.

Neizpolnjene potrebe po zdravstvenem varstvu

3.4

Leta 2020 je imelo v Sloveniji neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi 2,7 % prebivalcev, kar je bistveno več kot v povprečju EU; glavni razlog so bile čakalne dobe.¹ Po podatkih EU-SILC 2020 se neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi med epidemijo niso povečale kljub odpovedi številnih zdravstvenih dejavnosti in oteženi dostopnosti.² Slednje lahko verjetno povežemo s tem, da je bi del raziskave EU-SILC leta 2020 izveden še pred prvim valom epidemije, in le del po prvem valu, morda pa tudi s tem, da veliko ljudi sploh ni poiskalo zdravstvene oskrbe tudi v primerih, ko so jo potrebovali in zato tudi niso poročali o neizpoljenih potrebah. Razlike med državami so velike tako v deležu prebivalcev kot tudi razlogih za neizpolnjene potrebe in neenakosti glede na dohodek. Za razliko od drugih članic pa v Sloveniji anketirani kot glavni razlog za neizpolnjene potrebe ne navajajo finančnih razlogov ampak čakalne dobe, vrzel med prvim in petim dohodkovnim kvintilnim razredom prebivalstva pa je zelo majhna. To je povezano s široko košarico pravic, ki je pokrita deloma iz obveznega in deloma dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, kar zagotavlja

dobro finančno dostopnost do zdravstvenega varstva, ki pa je pri številnih storitvah omejena z dolgimi čakalnimi dobami. Tudi neizpolnjene potrebe po zobozdravstveni oskrbi so v Sloveniji visoke zlasti zaradi dolgih čakalnih dob do zobozdravnika v javni zdravstveni mreži in ne zaradi finančnih razlogov (gl. tabelo).

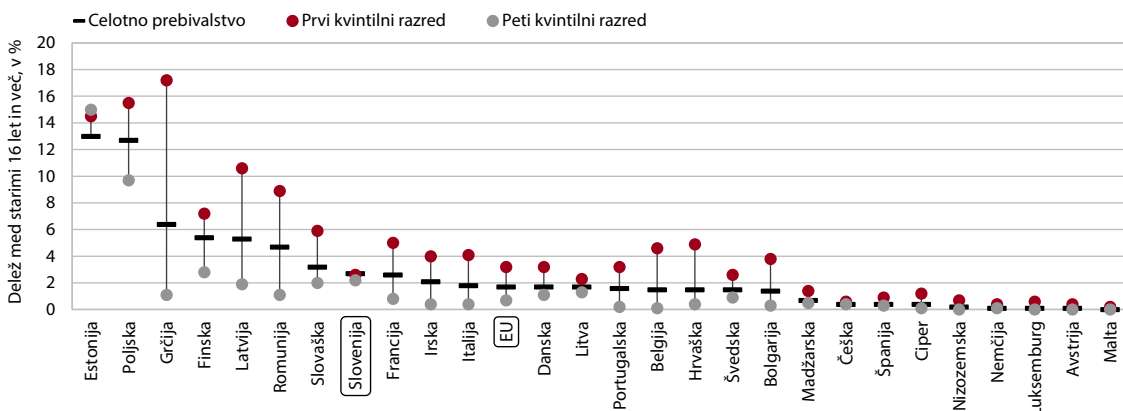
Tudi po anketi EHIS so bile v letu 2019 neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi v Sloveniji bistveno višje kot v povprečju EU. V letu 2019 je kar 28 % anketiranih, ki so potrebovali zdravstveno oskrbo, izrazilo neizpolnjene potrebe.³ Tudi po tej anketi je največji delež poročal o težavah zaradi čakalne dobe (22,8 %; EU: 19,4 %), relativno visok pa je bil tudi zaradi finančnih razlogov (15,6 %; EU: 13 %). V Sloveniji več neizpoljenih potreb poročajo osebe z visoko izobrazbo in visokimi dohodki, kar je značilno za nekatere države z visokimi neizpoljenimi potrebami zaradi čakalnih dob. Glede na predhodno anketo EHIS, ki je bila izvedena v letu 2014, se je v Sloveniji delež neizpoljenih potreb povečal predvsem zaradi čakalnih dob ter nekoliko tudi zaradi finančnih razlogov.

Tabela: Neizpolnjene potrebe, pri osebah, starih 16 let in več, v %

Razlogi za neizpolnjene potrebe		Čakalna doba, finančni razlog in oddaljenost			Čakalna doba		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
Po zdravstveni oskrbi	Slovenija	3,3	2,9	2,7	3,2	2,9	2,6
	EU	1,8	1,7	1,8	0,6	0,7	0,7
Po zobozdravstveni oskrbi	Slovenija	3,6	3,7	3,1	2,9	3,4	2,7
	EU	3,0	2,8	3,3	0,3	0,2	0,3

Vir: Eurostat (2022), podatki po anketi EU-SILC 2020. Opomba: Povprečje EU so ocene Eurostata.

Slika: Neizpolnjene potrebe po zdravstveni oskrbi (zaradi čakalne dobe, finančnih razlogov in oddaljenosti) ter razlike glede na dohodek, leta 2020

Vir: Eurostat (2022). Opomba: Podatki za Italijo so za leto 2019. Povprečje EU je ocena Eurostata.

¹ Kot osnovni kazalnik dostopnosti do zdravstvenega varstva se v okviru Evropskega stebra socialnih pravic uporablja anketni kazalnik neizpoljenih potreb po zdravstveni oskrbi (medical examination) zaradi finančnih razlogov, oddaljenosti ali čakalne dobe. Problem kazalnika neizpoljenih potreb je deloma v tem, da ankete ne zajamejo nekaterih skupin prebivalstva (brezdomnih, deloma migrantov in oseb, ki živijo v institucionalnem varstvu). V Sloveniji je bil v preteklosti problem v prevodu vprašanja ankete EU-SILC, zato je podatek ustrezen šele od leta 2017.

² Na primarni ravni se je število obiskov, vključno s posveti na daljavo, zmanjšalo za 1,7 % v primerjavi z letom 2019, potem ko se je pred epidemijo letno povečalo za okoli 3 %. Še bolj se je zmanjšalo število obravnjav v specialističnih ambulantah (za 20 %), slikovni diagnostiki (za 15 %) in bolnišničnih obravnjav (za 15 %), kar pomeni, da številni bolniki niso bili deležni potrebnega zdravljenja (ZZZS, 2021).

³ Deleži neizpoljenih potreb so po anketi EHIS večji, saj so bili anketirani samo tisti, ki so dejansko potrebovali zdravstveno oskrbo.

Preprečljiva umrljivost

3.5

Preprečljiva umrljivost¹ se je v obdobju 2011–2018 izboljševala dvakrat hitreje kot v povprečju EU.

Stopnja preprečljive umrljivosti, ki jo sestavljata (i) umrljivost, ki jo lahko preprečimo z javno-zdravstvenimi ukrepi in preventivo, ter (ii) umrljivost zaradi ozdravljivih vzrokov (preprečljiva z zdravstvenim varstvom), se je v obdobju 2011–2018 v Sloveniji izboljšala za 57 oseb na 100.000 prebivalcev, v povprečju EU pa za 28 oseb. Zelo uspešno je bilo zlasti znižanje stopnje umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov, ki se je v sedmih letih znižala za 24 %, v povprečju EU pa za 11 %.

Stopnja umrljivosti, ki jo lahko preprečimo z javnozdravstvenimi ukrepi in preventivo, se je leta 2018 znižala, še vedno pa ostaja nad povprečjem EU.

V Sloveniji je bilo v letu 2018 na 100.000 prebivalcev 175 smrti, ki bi jih lahko preprečili z javnozdravstvenimi ukrepi in preventivo (v EU 160 v letu 2017). Večje število smrti v Sloveniji je povezano predvsem z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga.² Največ je smrti zaradi pljučnega raka (kajenje) in bolezni, ki so povezane z alkoholom (skupaj oba vzroka: 45 % vseh smrti, ki bi jih bilo mogoče preprečiti). V letu 2018 se je število

smrti precej znižalo, kar lahko povežemo z uspešno krepitvijo preventivnih ukrepov na primarni ravni, ki so usmerjeni v obravnavo kajenja, alkoholizma, zdravo prehrano in telesno aktivnost; presejalnih programov in svetovanja (OECD/EOHSP, 2021a).

Stopnja umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov se je leta 2018 še malenkost znižala in je že precej pod povprečjem EU, kar kaže na razmeroma učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja.

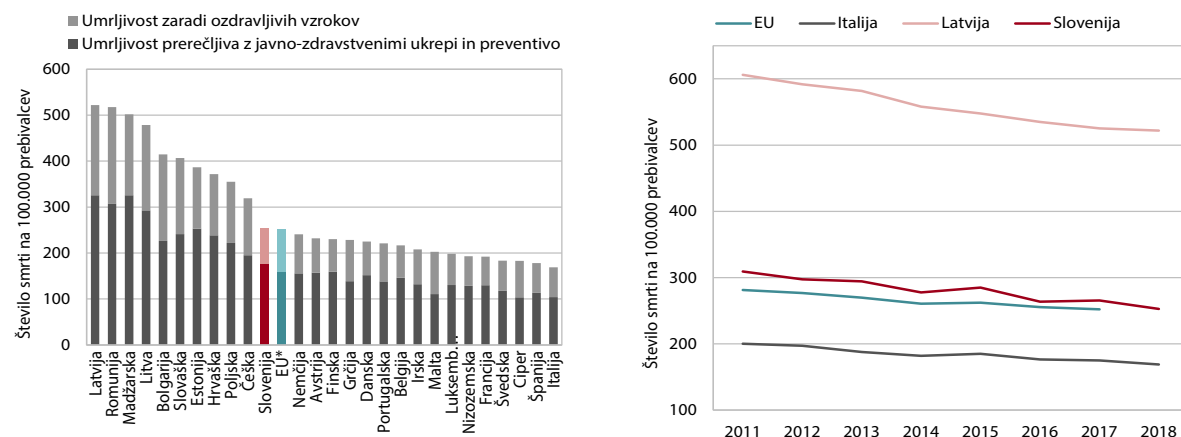
Zaradi vzrokov, ki bi se jim bilo mogoče izogniti s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo (vključno s presejalnimi programi in zdravljenjem), je v letu 2018 v Sloveniji umrlo 77 oseb na 100.000 prebivalcev v povprečju EU pa 92. Kazalnik kaže na učinkovito zdravstveno varstvo z vidika zdravljenja, še zlasti glede na sorazmerno nižja vlaganja v zdravstvo kot v državah, ki dosegajo primerljive rezultate (gl. tudi kazalnik 3.6). Največji delež smrti je zaradi ishemične bolezni srca, raka debelega črevesa in danke, sledita možganska kap in rak dojke. Kazalnik je v vseh državah bistveno slabši (višji) za moške kot za ženske.

Tabela: Preprečljiva umrljivost, starostno standardizirane stopnje na 100.000 prebivalcev

	1.Preprečljiva umrljivost (1=2+3)			2. Umrljivost, ki jo lahko preprečimo s preventivnimi pregledi			3. Umrljivost zaradi ozdravljivih vzrokov		
	2011	2017	2018	2011	2017	2018	2011	2017	2018
Slovenija	309	265	253	209	187	175	101	78	77
EU	281	252	n. p.	178	160	n. p.	103	92	n. p.

Vir: Eurostat (2022). Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Stopnja preprečljive umrljivosti v EU, 2018 (levo) in število smrti na 100.000 prebivalcev (desno)

Vir: Eurostat (2022). Opomba: *Podatek za povprečje EU je za leto 2017 (leva slika).

¹ Leta 2019 je bila spremenjena metodologija za izračun kazalnika preprečljive umrljivosti (angl. avoidable mortality), ki se uporablja za oceno uspešnosti zdravstvenega sistema in je sestavljen iz dveh kazalnikov: 1. Stopnje umrljivosti, ki jo preprečimo z preventivnimi pregledi (angl. preventable mortality) in 2. Stopnje umrljivosti zaradi ozdravljivih vzrokov (angl. treatable (amenable) mortality). Pri kazalnikih je prišlo do sprememb v seznamu vzrokov smrti. Ti se uvrščajo k 1. ali 2. glede na to, ali bi lahko zmanjšali umrljivost pretežno z boljšo preventivo ali pretežno z bolj učinkovitim zdravljenjem. Poleg tega se po novem upošteva kot preprečljive vse smrti do 75 leta starosti, prej je bila meja pri 65 let. Za oba kazalnika razpoložljiva serija od leta 2011 do leta 2018.

² Slovenija je bila po ocenah mednarodnih institucij leta 2020 po stopnji obolevnosti za različnimi vrstami raka na 8. mestu v EU, po umrljivosti pa na 7. mestu (European Cancer Information System, 2022; International Agency for Research of Cancer, 2022).

Izdatki za zdravstvo

3.6

Zaradi epidemije so se v letu 2020 izdatki za zdravstvo močno povečali. Slovenija je v epidemijo vstopila s finančno in kadrovsko podhranjenim zdravstvenim sistemom, v gospodarsko-finančni krizi so se namreč izdatki za zdravstvo močno znižali, v obdobju 2013–2019 pa je bila rast v povprečju letno le 2,6-odstotna in je zaostajala za rastjo povprečja EU (3,0 %). V obdobju 2017–2019 je k dodatnim prihodkom ZZZS sicer prispeval prenos pokrivanja dela plač zdravnikov pripravnikov in specialistov s transferjem iz državnega proračuna,¹ vendar je bil ta dodatni proračunski vir za zdravstveni sistem glede na rast potreb po storitvah premajhen, zato so se hitro podaljševale čakalne dobe in z njimi tudi nezadovoljene potrebe (gl. kazalnik 3.4). V letu 2020 so se stroški za obvladovanje epidemije covid-19 večinoma pokrili iz državnega proračuna (po prvi oceni 298 mio EUR oziroma 0,64 % BDP). Po prvi oceni OECD (2022b) so se celotni proračunski izdatki kot delež v celotnih tekočih izdatkih za zdravstvo povečali z 4,2 % v letu 2019 (174 mio EUR) na kar 9,7 % v letu 2020

(437 mio EUR); delež vseh tekočih javnih izdatkov pa se je povečal z 72,8 % na 75,2 %.

V letu 2021 se je prispevek državnega proračuna za zdravstveno varstvo zaradi izdatkov povezanih z obvladovanjem epidemije covid-19 glede na leto 2020 še podvojil. Po podatkih MZ in ZZZS (MZ, osebna e-pošta, 24. marec 2022; ZZZS, 2022) je bilo v letu 2021 za obvladovanje epidemije covid-19 namenjeno skupno kar 811,3 mio EUR (1,56 % BDP): v tem je MZ izvajalcem v zdravstvu neposredno izplačalo za 306,9 mio kriznih dodatkov k plačam, posredno preko ZZZS pa še 211,4 mio. EUR za kritje različnih stroškov v zvezi s preprečevanjem širjenja epidemije,² dodatno k temu je še transfer iz proračuna v blagajno ZZZS v višini 179,1 mio EUR pokrival del odhodkov ZZZS iz naslova bolezni covid-19 (ti so skupno znašali 293 mio EUR³).⁴ Po prvi oceni je torej državni proračun za obvladovanje epidemije v letu 2021 prispeval 697,4 mio EUR oziroma 1,3 % BDP (gl. okvir 6 v poglavju 3.1.).

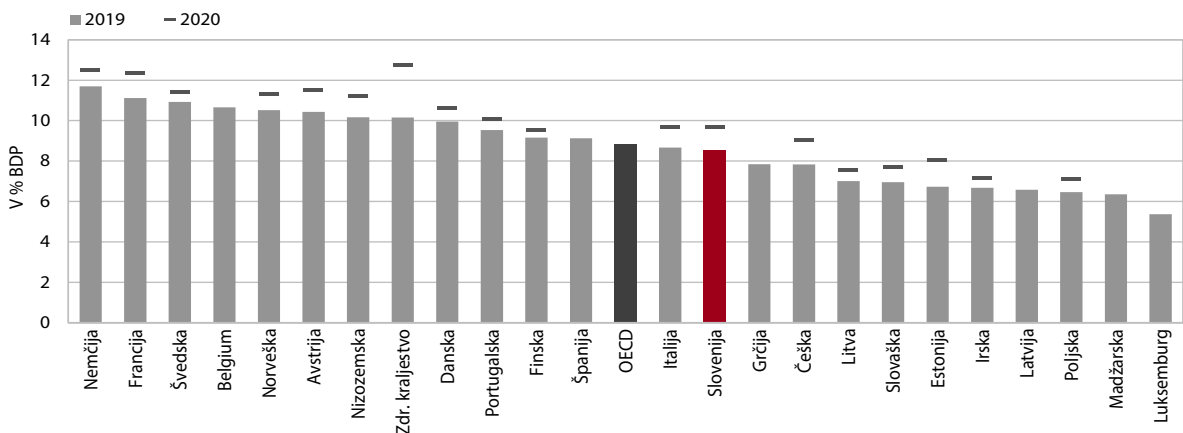
Tabela: Izdatki za zdravstvo⁵

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP**				Zasebni izdatki, delež v tekočih izdatkih, v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izdatkih, v %		
	2010	2018	2019	2020	2010	2018	2019	2020	2010	2019	2020	2010	2019	2020
Slovenija *	8,6	8,3	8,5	9,7	6,3	6,0	6,2	7,3	26,6	27,2	24,8	13,0	11,7	10,6
EU **	9,0	8,3	8,3	n. p.	6,5	6,1	6,1	n. p.	29	27	n. p.	23	21,7	n. p.

Vir: Za Slovenijo podatki SURS (2021) in OECD (2022); za izračun povprečja EU pa Eurostat (2022).

Opombe: n. p. – ni podatka. *Za Slovenijo je za leto 2020 prva ocena SURS (gl. OECD, 2022); **EU je navadno aritmetično povprečje držav EU, izračun UMAR; Eurostat in EK objavita tehtano povprečje EU v katerem se odraža predvsem podatek velikih držav (Nemčija, Francija), ki se zato precej razlikuje od navadnega povprečja.

Slika: Delež izdatkov za zdravstvo v deležu BDP v %, leto 2019 in ocena za leto 2020

Vir: OECD (2022b).

¹ Julija 2017 so bile sprejete spremembe Zakona o zdravniški službi, po katerih se je obveznost financiranja pripravništev in specializacij zdravnikov iz ZZZS prenesla nazaj na državni proračun. Prenos je bil postopen (od leta 2017 do 2020), vsako leto dodatnih 20 mio EUR, skupno 80 mio EUR.

² Za stroške testiranja in cepljenja proti covidu-19, distribucije zdravil, cepljenja proti gripi, telemedicine bolnikov s covidom-19 ter povračila različnih nadomestil za bolniško odsotnost.

³ Od tega 179,9 mio EUR za zdravstvene storitve in 113,1 mio EUR za nadomestila plač iz razloga izolacije.

⁴ Več gl. ZZZS (2022), poglavje 5.1.2. Učinki ukrepov za omilitev posledic epidemije na poslovanje ZZZS.

⁵ Izdatki za zdravstvo zajemajo tekoče izdatke po metodologiji sistema zdravstvenih računov (SHA 2011); investicije niso vključene.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo

3.7

V letu 2019 so se javni izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO) močno povečali, vendar so bili v deležu BDP še vedno bistveno nižji kot v povprečju EU. Po dveh letih upadanja se je v strukturi virov financiranja DO precej povečal delež javnih izdatkov, v strukturi po namenu pa delež za zdravstveni del DO, ki je pretežno financiran iz javnih virov. Glavni razlog za povečanje javnih virov je bila uveljavitev Zakona o osebni asistenci (ZOA, 2019), ki je znatno povečal javno financiranje DO na domu. Zelo visoka pa je bila tudi rast zasebnih izdatkov, predvsem zaradi povišanja oskrbnin v domovih za starejše.¹ Mednarodna primerjava za javne izdatke za DO v letu 2019 je pokazala, da so ti v povprečju v 22-ih EU državah, za katere so razpoložljivi podatki, znašali 1,3 % BDP, v Sloveniji pa še vedno le 1,0 %. V obdobju 2008–2019 je v Sloveniji delež izdatkov za DO glede na BDP naraščal bistveno počasneje kot v povprečju držav EU in OECD. Čeprav so med državami velike razlike v obsegu javnih izdatkov za DO, pa izstopajo predvsem skandinavske države, Nizozemska in Belgija (med

2 in 4 % BDP). Velike razlike niso le posledica različnih stopenj razvitosti držav, ampak tudi različnih sistemov DO, različnega vpliva demografskih dejavnikov ter razlik v življenjskih vzorcih, zlasti vloge družine in neformalne oskrbe (gl. UMAR, 2021a).

Formalna DO se v Sloveniji še vedno izvaja predvsem kot institucionalna oskrba, kar naj bi spremenil Zakon o DO, ki je bil sprejet konec leta 2021. V Sloveniji je skoraj tri četrtine celotnih izdatkov za DO namenjenih institucionalni oskrbi v domovih za starejše (69 %) in bolnišnicah (4 %), kar je več kot v večini od 21 članic OECD, za katere so razpoložljivi podatki (OECD, 2021i). Konec leta 2021 je bil sprejet Zakon o DO, ki naj bi med drugim zagotovil hitrejši razvoj DO na domu in uvajanje novih storitev za krepitev in ohranjanje samostojnosti, sofinanciranje storitev e-oskrbe na domu in izboljšanje statusa družinskih pomočnikov (gl. poglavje 3.2., Okvir 9).

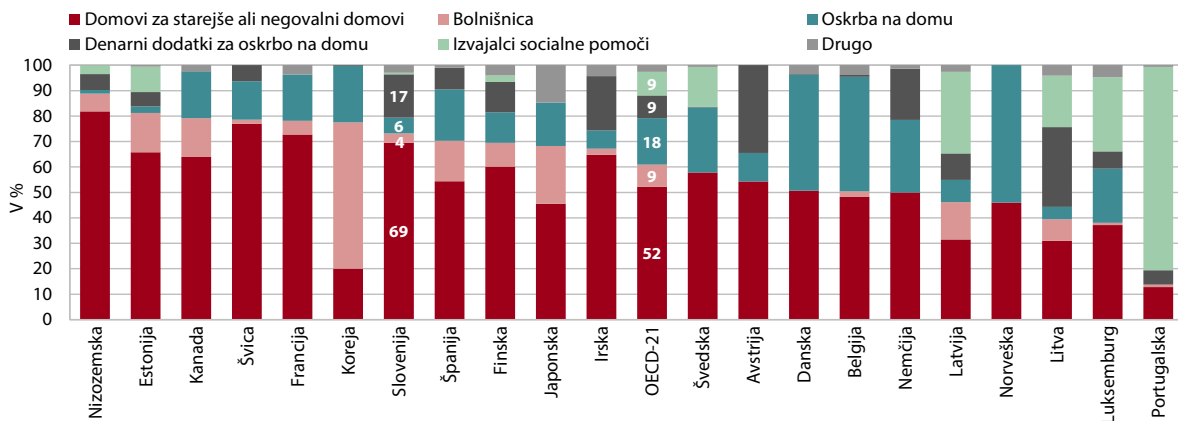
Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu, 2009, 2018 in 2019

	V mio. EUR			V % BDP			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2008	2018	2019	2008	2018	2019	2009	2018	2019	2019/2018	2008–2019
Dolgotrajna oskrba	349	547	617	0,99	1,19	1,34	100,0	100,0	100,0	9,9	2,3
Po virih financiranja											
Javni izdatki	269	400	454	0,77	0,87	0,99	77,2	73,3	73,7	10,5	2,1
Zasebni izdatki	80	147	162	0,23	0,32	0,35	22,8	26,7	26,3	8,1	3,2
Po namenu											
Zdravstvena oskrba	239	361	421	0,79	0,82	0,87	73,3	66,0	68,3	13,7	2,0
Socialna oskrba	87	186	195	0,29	0,42	0,40	26,7	34,0	31,7	2,5	3,1

Vir: SURS (2021b) in OECD (2022b).

Opomba: Za obrazložitev pojmov DO, zdravstvena oskrba, socialna oskrba, javni in zasebni izdatki gl. Nagode idr. (2014).

Slika: Struktura celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo po izvajalcih, 2019

Vir: OECD (2021i).

Opomba: Prikazane so članice OECD, za katere so razpoložljivi podatki. Kategorija »izvajalci socialne pomoči« vključuje tiste izvajalce, ki se pretežno ukvarjajo s pomočjo pri podpornih dnevniških aktivnostih (IADL) ali drugo socialno oskrbo. Za več pojasnil gl. Nagode idr. (2014).

¹ Javni izdatki za osebno asistenco (OA) že tri leta strmo naraščajo, od 3,8 mio EUR v povprečju leta 2018 na 84,4 mio v letu 2020 in 130 mio EUR v letu 2021 (2021b). Po mednarodni metodologiji bodo ti izdatki zajeti k javnim izdatkom za DO (na domu). Leta 2021 je bila sprejeta novela zakona o osebni asistenci, ki je zaostriila pogoje za izvajalce OA, predvideva pa tudi vnovično oceno vseh upravičencev do OA.

Čezmerna hranjenost in debelost

3.8

Delež odraslih s čezmerno težo se je v Sloveniji v obdobju 2014–2019 povečal in presegel povprečje EU. Delež prebivalstva s čezmerno težo je v večini članic EU nižji pri visoko ter višji pri nizko izobraženih; v Sloveniji je ta razlika manjša kot v povprečju EU. Delež čezmerno težkih je manjši pri ženskah, vendar v Sloveniji za leto 2019 izstopa podatek, da je pri nizko izobraženih obratno. Delež odraslih s čezmerno težo se je v opazovanem obdobju v Sloveniji in povprečju EU povečal za 1,6 o. t., vrzel glede na izobrazbo pa se je zmanjšala, predvsem zaradi precej manj moških s čezmerno težo. Glede na predhodno anketo iz leta 2014 se je najbolj zmanjšala čezmerna teža nizko izobraženih moških, najbolj povečala pa pri ženskah z visoko izobrazbo. Od izobrazbenih skupin najbolj značilno narašča pri srednješolsko izobraženih (z 19,2 v letu 2007 na 23,0 % v letu 2019). Po zadnjih anketi Slovenija od povprečja EU odstopa zlasti po razširjenosti debelosti pri moških z visoko izobrazbo in pri ženskah z nizko izobrazbo. Visok delež oseb s čezmerno težo lahko povežemo s slabimi prehranskimi navadami in čezmernim uživanjem alkohola. Kar 9 % odraslih, več moških, vsak dan uživa sladke pijače, poleg tega je v letu 2019 povprečni prebivalec letno popil 11,1 litra alkohola, kar je bistveno več kot v EU (2018: 10 litrov). Čezmerna

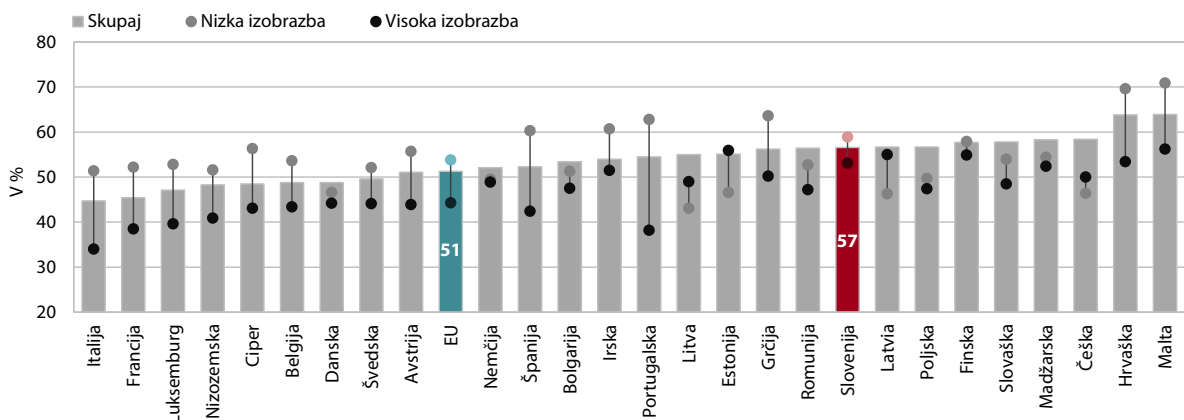
hranjenost in debelost,¹ ki sta običajno posledica neuravnoveženega prehranjevanja in premajhne telesne aktivnosti, sta pomembna dejavnika tveganja za razvoj kroničnih bolezni² in prezgodnjo umrljivost. Bolezni srca in ožilja so v Sloveniji in v večini razvitih držav glavni vzrok umrljivosti, posledice debelosti pa so tudi socialne in ekonomske (socialna izključenost, nižji dohodki, višja brezposelnost, več bolniških odsotnosti, prezgodnje upokojevanje). Raziskave kažejo, da debelost povečuje tudi tveganje za težji potek bolezni covid-19 in smrti (Katz, 2021). Po modelskih izračunih OECD (2019) se bo v obdobju 2020–2050 zaradi čezmerne teže prebivalstva pričakovano trajanje življenja znižalo za 2,7 leta; stroški povezani z zdravljenjem bolezni zaradi čezmerne hranjenosti, bodo znašali več kot 8 % vseh izdatkov za zdravstvo; BDP pa bo zaradi ekonomskih in socialnih posledic v povprečju manjši za 3,3 %, v Sloveniji pa za 3,1 %. Za reševanje problema čezmerne teže so zato potrebni bolj ciljano usmerjeni in restriktivni ukrepi kot v preteklosti: promocija zdravega prehranjevanja in telesne aktivnosti, davki na hrano z visoko vsebnostjo maščob in/ali sladkorja, označevanje živil s prehransko vrednostjo, dogovori z industrijo za izboljšanje prehranske vrednosti proizvodov ter uvedba predpisovanja telesne aktivnosti s strani osebnih zdravnikov.

Tabela: Čezmerna hranjenost in debelost glede na spol in izobrazbo, Slovenija in povprečje EU, 2014 in 2019

	Čezmerna teža, v %		Čezmerna hranjenost, v %						Debelost, v %					
	Skupaj		Skupaj		Ženske		Moški		Skupaj		Ženske		Moški	
	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019	2014	2019
Slovenija	55,0	56,6	36,5	37,3	30,3	30,8	42,7	43,7	18,6	20,3	17,0	18,0	20,3	20,7
EU	49,7	51,3	34,8	35,2	28,4	28,8	41,7	42,1	15,4	16,0	15,3	15,8	15,6	16,3

Vir: Eurostat (2022), podatki po anketi EHIS (European Health Interview Survey). Opomba: Čezmerna teža je vsota čezmerno hranjenih in debelih.

Slika: Delež odraslih s čezmerno težo (čezmerno hranjenih in debelih) glede na izobrazbo, 2019

Vir: Eurostat (2022), podatki po anketi EHIS (European Health Interview Survey).

¹ Čezmerno prehranjene so osebe, katerih indeks telesne mase (ITM) je med 25,0 in 29,9 kg/m², o debelosti pa govorimo, kadar ima oseba ITM višji od 30 kg/m². ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine. Gre za merila Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2022). ITM je dober kazalnik količine maščobnega tkiva v telesu, ima pa omejitve, da ne pove ničesar o razporeditvi maščobe v telesu in o funkcionalni (mišični) telesni teži.

² Breme kroničnih nenalezljivih bolezni, kot so zvišan krvni tlak, sladkorna bolezen, bolezni srca in ožilja, hitro narašča.

Stopnja tveganja socialne izključenosti

3.9

Stopnja tveganja socialne izključenosti,¹ izračunana po novi metodologiji (gl. Okvir 7 v poglavju 3.2) se je v Sloveniji v obdobju 2015–2019 zniževala; leta 2020 pa nekoliko porasla. Po raziskavi EU-SILC 2020, ki je bila narejena na dohodkih iz leta 2019, anketa pa je zajela le del prvega vala epidemije,² je socialno izključenost v Sloveniji tvegalo 259.000 oseb (14,3 %). Zvišali sta se stopnji tveganja revščine ter resne materialne in socialne prikrajšanosti (vsaka za 0,4 o. t.); stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti pa se je znižala (za 0,4 o. t.). Slovenija je ohranila najnižjo stopnjo tveganja socialne izključenosti v EU za mlajše od 18 let (12,2 %, EU: 24,2 %), kar predstavlja okrog 47.000 otrok in mladih, nadpovprečno ostaja tveganje socialne izključenosti za stare 65 let in več (21,0 %; EU: 20,3 %). Najbolj nad nacionalnim in povprečjem EU ostaja tveganje socialne izključenosti v enočlanskih gospodinjstvih (46,8 %; EU: 31,8 %) ter žensk, starih 75 let in več (30,4 %; EU: 24,9 %), visoka tveganja pa imajo tudi nizko izobraženi, dolgotrajno ovirani pri dnevnih aktivnostih in vrsta drugih skupin (gl. pogl. 3.2).

Stopnja tveganja revščine je bila v obdobju 2017–2019 med najnižjimi v EU, leta 2020 pa je nekoliko porasla, računsko sodišče in druge organizacije opozarjajo na neuspešno obravnavo socialno najšibkejših skupin v državi. Pod pragom tveganja revščine³ je leta 2020 živel vsak osmi prebivalec (12,4 %, EU: 17,1 %). Glede na starost je bila najvišja stopnja tveganja revščine za osebe, stare 60 let in več (19,4 %; EU: 17,1 %), zlasti za ženske (25,9 %; EU: 19,0 %), kar je največ od leta 2005. Pod pragom tveganja revščine je živele 10,5 % otrok, 19,5 % upokojencev, 5 % delovno aktivnih, 43,4 % brezposelnih ter 19,6 % drugih neaktivnih ali nerazvrščenih oseb. Glede na vrsto gospodinjstva so bila nadpovprečno tveganju revščine izpostavljena enočlanska gospodinjstva (39,7 %, EU: 26,5 %), pri čemer je bilo tveganje za samske ženske (42,1 %, EU: 27,6 %) veliko večje kot za samske moške (36,6 %; EU: 25,2 %). Računsko sodišče (2021d), Varuh človekovih pravic (2021), IRSSV (2021) in devetnajst nevladnih organizacij (EAPN, 2021) opozarjajo na neuspešno obravnavo najbolj ranljivih skupin, katerih revščina in stiske se poglobljajo.

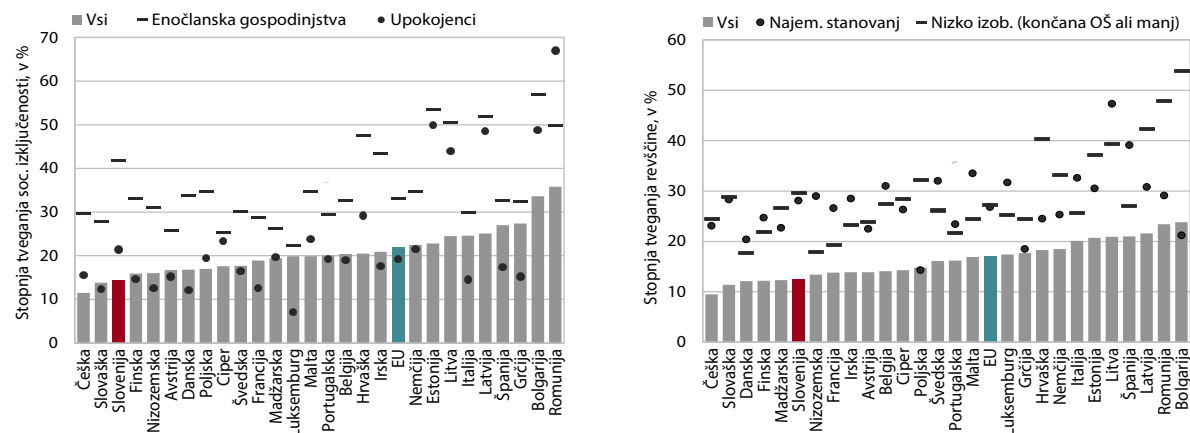
Tabela: Stopnja tveganja socialne izključenosti, v %

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	17,7	16,9	16,6	15,4	13,7	14,3	< 16*
EU**	24,0	23,7	22,4	21,7	21,9	21,9	

Vir: Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019).

Opomba: *Eurostat in nacionalne statistike so leta 2021 prešle na novo metodologijo izračuna stopnje tveganja socialne izključenosti (gl. Okvir 7 v poglavju 3.2); novi nacionalni cilji do leta 2030 po novi metodologiji bodo določeni junija 2022. **Podatki za povprečje EU so ocene Eurostata.

Slika: Stopnja tveganja socialne izključenosti (levo) in stopnja tveganja revščine v EU (desno), 2020, v %*

Vir: Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019). Zaradi epidemije covid-19 je bila izvedba EU-SILC 2020 zahtevna, zato nacionalni statistični uradi in Eurostat opozarjajo na slabšo primerljivost podatkov za posamezno državo in med državami.

Opomba: * za Italijo so podatki za leto 2019. Povprečja EU so ocene Eurostata; ocena povprečja EU za tveganje revščine najemnikov stanovanj je za leto 2019.

¹ Stopnjo tveganja socialne izključenosti sestavljajo: stopnje tveganja revščine (delež oseb, ki živijo v gospodinjstvu z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom manjšim od 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev), stopnje resne materialne in socialne prikrajšanosti (gl. kazalnik 3.16) in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva). Osebe, ki sodijo v več dimenzij, se v skupnem številu štejejo le enkrat. Vsem trem dimenzijam tveganja socialne izključenosti je bilo leta 2020 izpostavljeno 7.000 oseb.

² Del raziskava EU-SILC 2020 je bil izveden pred prvim valom epidemije covid-19, del pa se je zaključil pozneje kot običajno, zato ni povsem primerljiva s preteklimi raziskavami, natančneje gl. Inglič idr. (2021) in UMAR (2021a).

³ Pod pragom tveganja revščine so leta 2020 živele osebe, katerih neto razpoložljivi dohodek na ekvivalentno odraslo osebo na mesec je bil nižji od 739 EUR, oziroma 8.864 EUR na leto. Dvočlanska gospodinjstva brez otrok niso presegla 1.108 eur na mesec, štiričlansko gospodinjstvo, sestavljeno iz dveh odraslih in dveh otrok, mlajših od 14 let, pa 1.551 EUR na mesec (Inglič idr., 2021).

Neenakost glede porazdelitve dohodka

3.10

Vrednosti kazalnikov dohodkovne neenakosti (Ginijevega količnika¹ in razmerja kvintilnih razredov²) sta v Sloveniji še naprej med najnižjimi v EU. Raziskava EU-SILC 2020 temelji na dohodku iz leta 2019, zato še ne odraža vpliva epidemije covid-19 na dohodkovno neenakost. Nizka dohodkovna neenakost v Sloveniji je predvsem posledica progresivne obdavčitve ter deloma tudi prerazdelitve, ki jo zagotavljajo socialni transferji. Delež dohodkov 20 % dohodkovno najbogatejših gospodinjstev je bil leta 2020 v Sloveniji 3,3-krat večji kot pri 20 % dohodkovno najrevnejših gospodinjstev, kar je že štiri leta zapored v okviru cilja SRS, in enak tudi glede na spol.³ Tudi pri osebah, starih 65 let in več, je razmerje 3,3-kratno, a je opazno bližje povprečju EU (4,5-kratno) kot pri mlajših od 65 let (5,4-kratno). Nadalje je porazdelitev dohodka v Sloveniji za leto 2020 pokazala, da je znašala vrzel med petim in tretjim kvintilnim razredom 1,81 (EU: 2,19) ter bila malenkost nižja od vrzeli med tretjim in prvim kvintilnim razredom, ki je znašala 1,84 (EU: 2,32) (SURS, 2022, izračun UMAR). Pri tem je petina dohodkovno

najrevnejših gospodinjstev razpolagala z desetino celotnega razpoložljivega dohodka, petina dohodkovno najbogatejših gospodinjstev pa s tretjino celotnega razpoložljivega dohodka.

V obdobju 2008–2020 so bile spremembe v porazdelitvi dohodka tako v Sloveniji kot povprečju EU majhne. Razmerje kvintilnih razredov 80/20 je bilo po zadnjem razpoložljivem podatku v Sloveniji malenkost nižje kot leta 2008. Pri dohodkovni porazdelitvi je bil v obdobju 2009–2014 opazen majhen porast, na kar je bistveno vplivala gospodarska in finančna kriza ter sprejetje varčevalnih ukrepov po njej. Z letom 2014 pa je ob hitri rasti gospodarske aktivnosti in s postopnim ukinjanjem varčevalnih ukrepov neenakost v porazdelitvi dohodka vnovič začela upadati. Podobno gibanje za Slovenijo kaže tudi standardna ekonomska mera dohodkovne neenakosti – Ginijev količnik. Ta je leta 2020 znašal 0,235 in je bil malenkost višji kot leta 2008 ter pod najvišjo vrednostjo iz leta 2014.

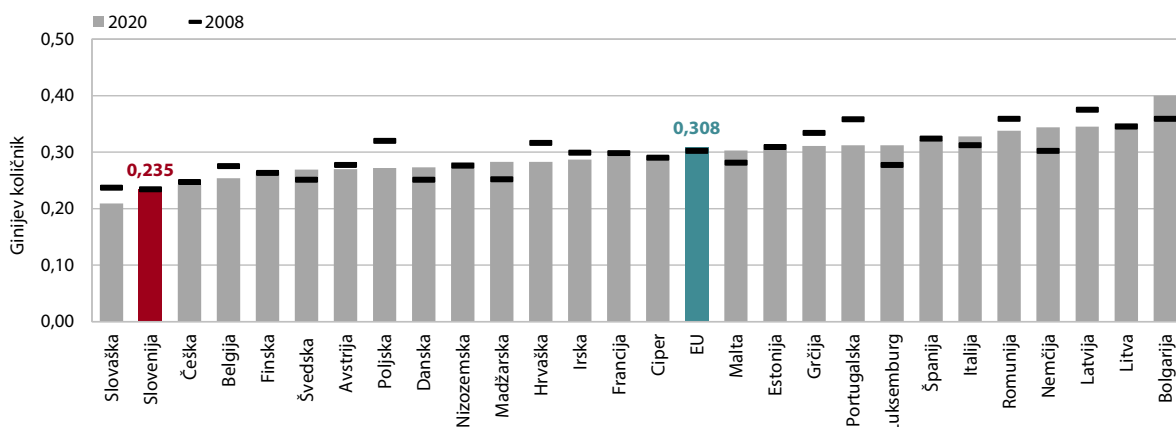
Tabela: Neenakost porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	3,4	3,3	< 3,5
EU*	n. p.	n. p.	4,9	5,0	5,0	5,1	5,2	5,2	5,2	5,0	5,1	5,0	5,2	

Vir: Eurostat (2022), EU-SILC 2020 (na dohodkih iz leta 2019).

Opomba: n. p. – ni podatka. Za EU so ocene povprečja.

Slika: Ginijev količnik za ekvivalentni razpoložljivi dohodek

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Za leto 2008 sta za EU in Hrvaško upoštevana podatka iz leta 2010. Za leto 2020 je za Italijo upoštevan podatek iz leta 2019. Za EU je ocena povprečja.

¹ Ginijev količnik je merilo statistične disperzije, ki temelji na primerjavi kumulativnih deležev prebivalstva s kumulativnimi deleži dohodka, ki ga prejemajo, zavzame pa vrednosti med 0 in 1, pri čemer 0 pomeni popolno enakost, 1 pa popolno neenakost (OECD, 2021e).

² Razmerje kvintilnih razredov (80/20) je razmerje med vsoto ekvivalentnega razpoložljivega dohodka oseb v najvišjem in najnižem kvintilnem razredu (razmerje med dohodkom petine z najvišjimi in petine z najnižji dohodki) (Intihar, 2020).

³ Tako pri moških kot ženskah je v letu 2020 razmerje kvintilnih razredov 80/20 znašalo 3,3.

Izkušnje z diskriminacijo

3.11

Delež prebivalcev, ki so občutili diskriminacijo ali nadlegovanje, se je po mednarodno primerljivih podatkih Eurobarometra v obdobju 2015–2019 zmanjšal in je v okviru cilja SRS. Leta 2019 (zadnji razpoložljivi podatki) je znašal 9 % vprašanih in je bil med najmanjšimi v EU. Med temi je bil najvišji delež tistih, ki so diskriminacijo občutili na delovnem mestu (33 %; EU: 21 %).¹ Najpogosteje so se posamezniki počutili diskriminirane zaradi starosti, spola, vere ali prepričanj ter splošnega fizičnega izgleda (2 %).² Diskriminacijo zaradi invalidnosti, etničnega porekla, spolne usmerjenosti, družbenega razreda, političnega prepričanja, barve kože ali romskega porekla je občutil 1 % vprašanih. Diskriminacija je bila glede na večino osebnih okoliščin pod povprečjem EU, diskriminacija glede na spolno usmerjenost, vero ali prepričanje in romsko poreklo pa je bila enako pogosta kot v povprečju EU. V primerjavi z letom 2015 se je v Sloveniji in povprečju EU najbolj zmanjšala starostna diskriminacija. Izkušnje z diskriminacijo so pogosteje navajali posamezniki, ki so se uvrstili med pripadnike manjšinske skupine.³

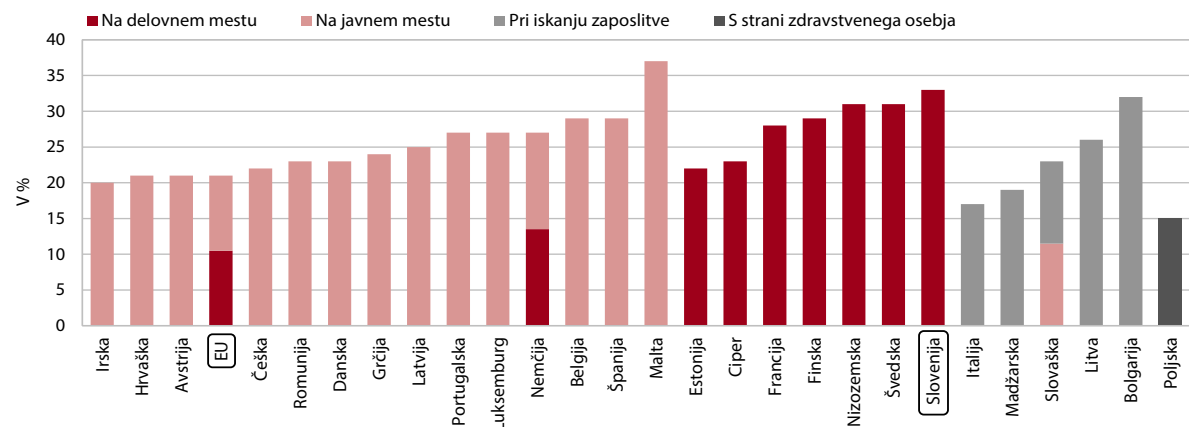
Po podatkih raziskav Zagovornika načela enakosti je delež prebivalcev v Sloveniji, ki so doživeli diskriminacijo,⁴ bistveno višji in se je v obdobju 2017–2020 še povečal. Leta 2020 je o diskriminaciji poročalo 22 % vprašanih, kar je za 5 o. t. več kot leta 2017 (Zagovornik načela enakosti, 2017, 2021c). Na to so vplivali tudi epidemija covid-19 in ukrepi za zavezitev širjenja virusa, ki so prebivalcem povzročali številne skrbi in težave.⁵ Med tistimi, ki so menili, da so diskriminirani, jih je več kot polovica navedla, da se je to zgodilo na področju dela in zaposlovanja (52 %), sledita diskriminacija na področju zdravstvenega varstva (17 %) in v trgovini ter drugih storitvenih dejavnostih (15 %). Najpogosteje so se počutili diskriminirane zaradi starosti (22 %), izobrazbe (20 %), političnega prepričanja (16 %), invalidnosti (14 %), spola (12 %) in družbenega položaja (11 %). Med tistimi, ki so menili, da so diskriminirani, jih večina (80 %) ni sprožila nobenih postopkov za zaščito svojih pravic, najpogosteje zaradi mnenja, da se s tem ne bi nič spremenilo (Zagovornik načela enakosti, 2021c). Zato sta pomembna dobra ozaveščenost ljudi o pravicah v primeru diskriminacije in nenehno prizadevanje države za odpravljanje vseh oblik diskriminacije.

Tabela: Skupni delež tistih, ki so doživeli neko obliko diskriminacije ali nadlegovanja, v %

	2008	2009	2012	2015	2017	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15	16	12	13	10	9	< 10
EU	15	16	16	21	16	16	

Vir: (Eurobarometer, 2008, 2009, 2012, 2015, 2018c, 2019).

Slika: Najpogosteje omenjena okoliščina oseb, ki so občutile diskriminacijo, v državah EU, 2019

Vir: Eurobarometer (2019).

Opomba: Anketiranci so odgovarjali, pod kakšnimi pogoji (kje in kdaj) so se počutili diskriminirane. Največ jih je diskriminacijo občutilo na javnem mestu, Slovenija pa sodi v skupino držav, kjer je bila diskriminacija najbolj pogosta na delovnem mestu.

¹ Sledijo diskriminacija na javnem mestu (17 %), v kavarni, restavraciji ali nočnem klubu (13 %) in pri iskanju zaposlitve (12 %). Več gl. UMAR (2021a) in Eurobarometer (2019).

² V povprečju EU sta bili najpogostejši obliki diskriminacije ali nadlegovanja zaradi spola in starosti (obe 4 %).

³ V Sloveniji je bilo to 11 % anketirancev (EU 12 %), med katerimi jih je polovica doživela diskriminacijo ali nadlegovanje zaradi svoje spolne usmerjenosti, 40 % zaradi verske pripadnosti, 32 % zaradi narodnosti, 28 % zaradi invalidnosti in 16 % zaradi romskega porekla. O nezadostni vključenosti marginaliziranih in segregiranih družbenih skupin v raziskave o diskriminaciji gl. UMAR (2021a).

⁴ Odgovori prebivalcev na vprašanje: Ali ste bili vi osebno v zadnjih 12 mesecih tarča diskriminacije?

⁵ Zagovornik načela enakosti je v letu 2020 zaradi stisk prebivalcev opravil več svetovanj, prejel in obravnaval več prijav diskriminacije in pripravil več priporočil za izboljšanje položaja najbolj ranljivih skupin prebivalstva (Zagovornik načela enakosti, 2021d).

Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka 3.12

Po višini mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (ERD) je Slovenija v sredini držav članic EU.

Visokim rastem v letih 2008 in 2009 je sledilo obdobje negativnih ali nizkih rasti (2010–2013) kot posledica zmanjšane gospodarske aktivnosti, varčevalnih ukrepov (ZUJF in ZUPJS) in sprememb pri dodeljevanju transferjev (ZSVarPre), ki so znižali ekvivalentne razpoložljive dohodke, s tem pa tudi njihovo mediano. Po vnovični oživitvi gospodarske aktivnosti (2014–2019) in postopnem opuščanju varčevalnih ukrepov po gospodarsko-finančni krizi se je mediana ERD v Sloveniji postopno povečevala, kar je prispevalo k izboljševanju življenjskega standarda prebivalcev. Leta 2020 je po realnih vrednostih dosegla novo najvišjo raven v celotnem obdobju.¹

Pri starejših od 65 let se je mediana ERD po večletni počasni rasti v zadnjih dveh letih opazno okrepila.

Mediana ERD v EUR se je v Sloveniji v obdobju 2010–2020 povečala bolj (25,9 %) kot v povprečju EU (21,5 %), pri čemer je tako v Sloveniji kot EU najvišje ravni

pričakovano dosegalo delovno aktivno prebivalstvo v starosti 18–64 let. Mediana ERD starostne skupine do 18 let je dosegala podobno vrednost kot nacionalno povprečje, kar je predvsem odraz politik zagotavljanja materialnih pogojev za otroke in mladino. Mediana ERD oseb, starih 65 let in več, je do vključno leta 2018 dosegala najnižje rasti, predvsem zaradi skromne rasti povprečne pokojnine, ob njeni okrepitvi pa je v zadnjih dveh letih opazno porasla tudi mediana ERD te starostne skupine.² Rast mediane dohodka visoko izobraženih v obdobju 2010–2020 je opazno nižja kot pri dohodkih srednje in nizko izobraženih, na kar je vplivalo progresivno znižanje plač v javnem sektorju v obdobju javnofinančne konsolidacije (2013) in naraščanje deleža terciarno izobraženih mladih, ki se zaposlujejo na delovnih mestih, za katere je potrebna srednja ali nizka izobrazba (gl. poglavje 2). Zaostanek mediane ERD Slovenije v SKM za Avstrijo, ki je v vrhu po dohodkih,³ se je v obdobju 2015–2020 zmanjšal in je leta 2020 znašal 27 %. Zaostanek je bil večji pri srednje izobraženih (29 %) in predvsem starejših od 65 let (36 %).

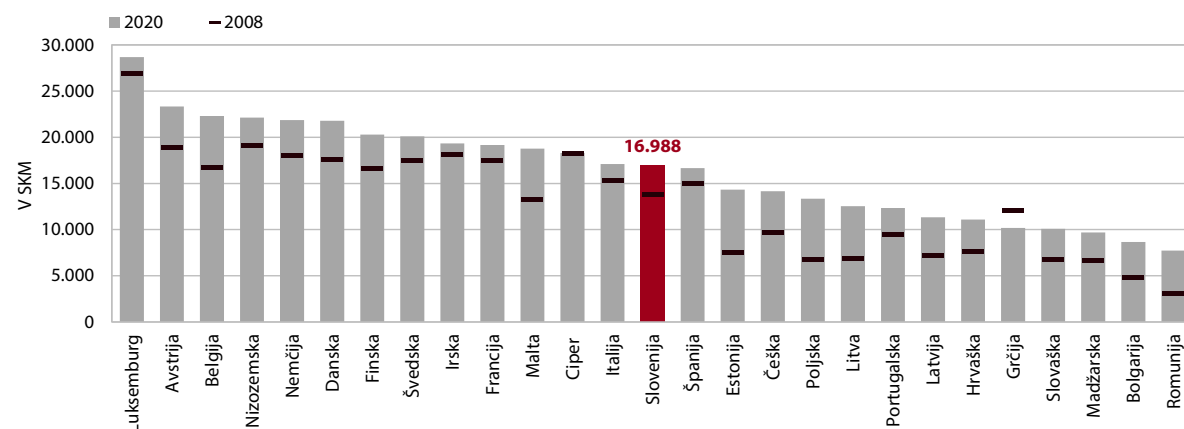
Tabela: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, Slovenija in povprečje EU

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	Vrednost v EUR	10.893	11.864	11.736	11.999	12.122	11.852	11.909	12.332	12.327	12.713	13.244	14.067	14.774
	Realna rast (v %)	4,2	8,0	-3,1	0,1	-1,7	-4,1	0,1	4,4	0,2	1,5	2,2	4,4	5,3
EU	Vrednost v EUR	n. p.	n. p.	14.521	14.652	14.924	14.962	15.101	15.422	15.847	16.281	16.832	17.325	17.637
	Realna rast (v %)	n. p.	n. p.	n. p.	-1,9	-0,7	-1,0	0,5	2,0	2,6	1,1	1,6	1,5	1,1

Vir: Eurostat (2022), izračun UMAR.

Opomba: n. p. – ni podatka. Za EU so ocene povprečja.

Slika: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Za leto 2008 je za Hrvaško upoštevan podatek iz leta 2010. Za leto 2020 je za Italijo upoštevan podatek iz leta 2019.

¹ Raziskava EU-SILC 2020 je zajela dohodke iz leta 2019, zato se vpliv epidemije covid-19 na teh podatkih ne odraža.

² Rast povprečne pokojnine je bila višja v obdobju 2018–2020, upokojencem pa so dodaten dohodek leta 2020 prinesli še interventni ukrepi (PKP1) z enkratnim solidarnostnim dodatkom, kar pa bo zajeto šele v podatkih EU-SILC 2021 (ko bodo upoštevani dohodki iz leta 2020).

³ Država z najvišjimi dohodki je Luksemburg, a smo zaradi ustrežnejše primerljivosti vzeli državo z drugimi najvišjimi dohodki – Avstrijo.

Zadovoljstvo z življenjem

3.13

Zadovoljstvo z življenjem¹ je bilo v Sloveniji leta 2021 višje kot leta 2020, a nižje kot leta 2019.

Zadovoljstvo z življenjem je v Sloveniji že od začetka merjenj (leta 2004) nad povprečjem EU, a se prednost od leta 2017, ko je bila najvišja, zmanjšuje. V povprečju EU so poleti 2021 zabeležili največji delež zadovoljnih doslej (85 %), pa tudi največji delež zadovoljnih s finančno situacijo gospodinjev (74 %) in tistih z optimističnimi pričakovanji² v zvezi s finančno situacijo gospodinjev (25 %). Najbolj se je zadovoljstvo leta 2021 povečalo v tistih članicah, ki so imele pred epidemijo covid-19 najnižje deleže (Bolgariji, Grčiji, Romuniji, Italiji, Portugalski, Hrvaški in Madžarski), a ostajajo pod povprečjem EU. Slovenija se je v letu 2021 v primerjavi z letom prej med državami EU uvrstila za eno mesto bolje, na 10. mesto.

Zadovoljstvo z osebno zaposlitveno situacijo je bilo leta 2021 v Sloveniji doslej najvišje (69 %).

Zadovoljstvo z osebno finančno situacijo pa se je leta 2021 (72 %) znižalo z najvišje dosežene ravni v letu 2020 (74 %) pod raven iz leta 2019 (73 %). Ocene zadovoljstva z vidika zaposlitvene in ekonomske situacije v državi so bile poleti 2021 v primerjavi z letom 2020 višje, a nižje kot leta 2019 (oboje za 7 o. t.). Enako velja tudi za optimistična pričakovanja v zvezi z osebno zaposlitveni

situacijo in finančno situacijo gospodinjstva (oboje 5 o. t.) ter optimistična pričakovanja v zvezi z zaposlitveno situacijo v državi (2 o. t.), razen za pričakovanja v zvezi z ekonomsko situacijo v državi, ki je za 1 o. t. višja kot leta 2019.³

Anketiranci v Sloveniji izpostavljajo problematiko zdravja kot najbolj perečo na vseh treh ravneh (na osebni ravni, v državi in v EU), v povprečju EU pa je najbolj pereča ekonomska situacija.

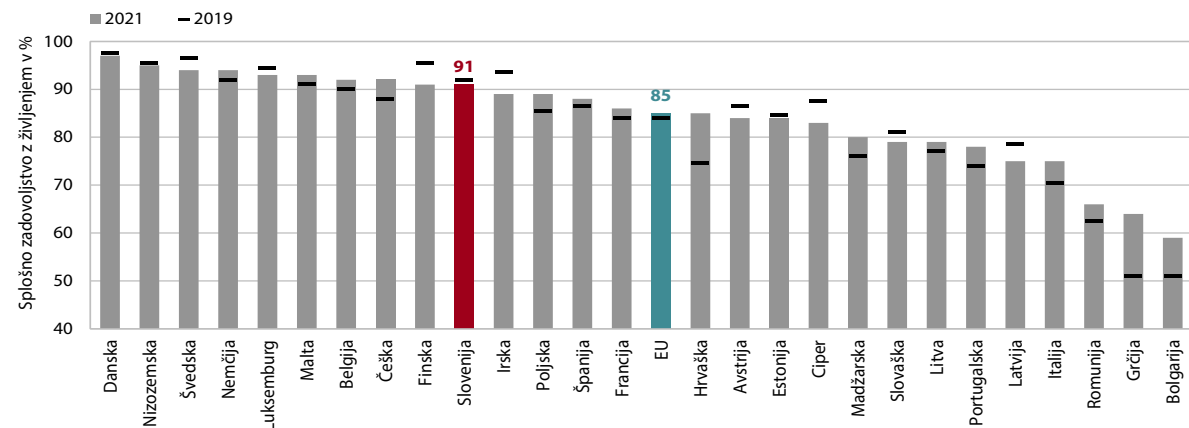
V Sloveniji je bil v letu 2021 na osebni ravni problem zdravja (31 %) še vedno najbolj izpostavljen,⁴ sledili so inflacija in življenjski stroški (27 %) ter življenjski pogoji (22 %). Tudi pri izpostavljanju dveh ključnih problematik v državi je leta 2021 na prvem mestu še vedno zdravje (47 %), nato ekonomska situacija (30 %), na tretjem mestu pa rast cen in življenjski stroški (26 %) z najvišjim zvišanjem glede na jesen 2019 (za 14 o. t.). Anketiranci v Sloveniji so tudi za glavno problematiko v EU najbolj poudarili problem zdravja (34 %), ekonomsko situacijo (28 %) in imigracijo (26 %). V povprečju EU pa je bil najbolj poudarjen problem ekonomske situacije (27 %), sledila sta problem imigracij in klimatskih sprememb (oboje 25 %), šele na tretjem mestu pa zdravje in skrb za javne finance držav članic (oboje 22 %).

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Slovenija	90	89	88	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89	92	91	92	90	91
EU	81	81	82	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81	82	83	84	84	85

Vir: Eurobarometer (2021e). Opomba: Letni podatek pomeni povprečje dveh meritev, razen za leto 2004, 2020 in 2021. V letu 2020 je bila izvedena samo ena raziskava, julij-avgust 2020, zaradi metodološke napake pa se ne upošteva zimska raziskava (Eurobarometer, 2021f).

Slika: Splošno zadovoljstvo z življenjem, države EU, 2019 in 2021, v %

Vir: Eurobarometer (2021e).

¹ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite? V analizi sta združena odgovora zelo zadovoljen in kar zadovoljen.

² Delež tistih, ki v naslednjih dvanajstih mesecih pričakujejo izboljšanje.

³ Pričakovanja za naslednjih dvanajst mesecev, kot tudi ocene stanja na ravni države so bolj občutljive na družbeno (medijsko) predstavljanje realnosti, kot ocene vezane na osebno situacijo, kjer ljudje izhajajo iz poznavanja lastne situacije.

⁴ Anketiranci so bili vprašani, kateri dve problematiki (med navedenimi) se jim zdita v tistem trenutku najbolj pereči: na osebni ravni, v državi in v EU.

Izdatki za socialno zaščito

3.14

Izdatki za socialno zaščito,¹ merjeni v deležu BDP in v standardih kupne moči (SKM) na prebivalca, zaostajajo za povprečjem EU. V deležu BDP so bili v obdobju 2008–2019 v povprečju za 4,9 o. t. nižji. V SKM na prebivalca pa je Slovenija v letu 2019 dosegla 67,2 % povprečnih izdatkov za socialno zaščito EU. Od krize leta 2008 (72,9 %) se je namreč ta delež zniževal zaradi takratnih varčevalnih ukrepov in uveljavitve nove socialne zakonodaje² in leta 2016 dosegel najnižjo raven (66,2 %; navadno povprečje 2008–2019: 68,6 %). Med posameznimi področji izdatkov je Slovenija za izdatke za druge oblike socialne izključenosti (tj. izdatke za najrevnejše) v obdobju 2008–2019 namenila malenkost več kot v povprečju EU. Na drugem mestu pa so izdatki za področje bolezni in zdravstveno varstvo (vendar ti dosegajo le 79,1 % povprečja EU).

Pretežni delež izdatkov za socialno zaščito je v Sloveniji in EU namenjen za področji starost ter bolezni in zdravstveno varstvo. Slovenija za ti dve področji v strukturi izdatkov namenja nekoliko več kot v povprečju EU. Leta 2019 je za področje starost namenila 40,4 % (EU: 38,6 %), za bolezni in zdravstveno varstvo pa 33,5 % (EU: 28,3 %). Izdatki za starost v zadnjih letih

naraščajo zaradi usklajevanja pokojnin (od leta 2016, še posebej pa od leta 2018, ko so bile uskladitve višje), leta 2017 uveljavljene zagotovljene pokojnine in njenih povišanj³ ter tudi rasti števila upravičencev, ki sicer po zadnji reformi ostaja zmerna. Za drugo področje pa se povečujejo zaradi višjih izdatkov za zdravstveno varstvo (gl. kazalnik 3.6) in več bolniških odsotnosti (gl. kazalnik 3.22). Tretji največji transfer je bil leta 2019 v Sloveniji (8,2 %) in EU (8 %) namenjen družinam in otrokom. Večji delež izdatkov med celotnimi izdatki Slovenija (3,5 %) v primerjavi s povprečjem EU (2,2 %) namenja področju druge oblike socialne izključenosti; manjši delež pa področjem invalidnost, brezposelnost in nastanitve. Delež izdatkov za invalidnost se zmanjšuje že dlje časa, predvsem zaradi zmanjševanja števila upravičencev do invalidske pokojnine (leta 2019 jih je bilo po podatkih ZPIZ za 15 % manj kot leta 2009). Pri brezposelnosti gre za nizek delež prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi v primerjavi z drugimi članicami EU. Razmeroma nizki izdatki za nastanitve (kamor spadajo predvsem subvencije najemnin) pa so pretežno povezani z zelo velikim deležem lastniških stanovanj in s skromno razvitostjo najemniškega stanovanjskega trga.

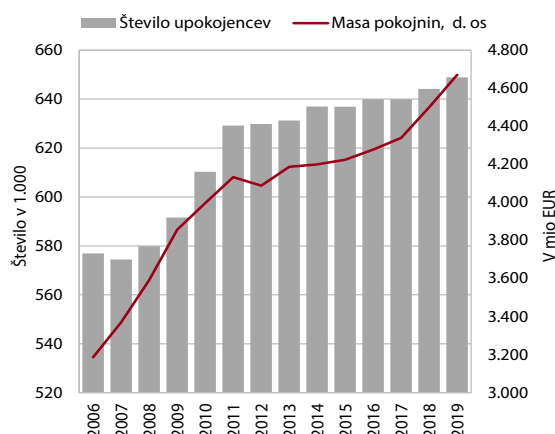
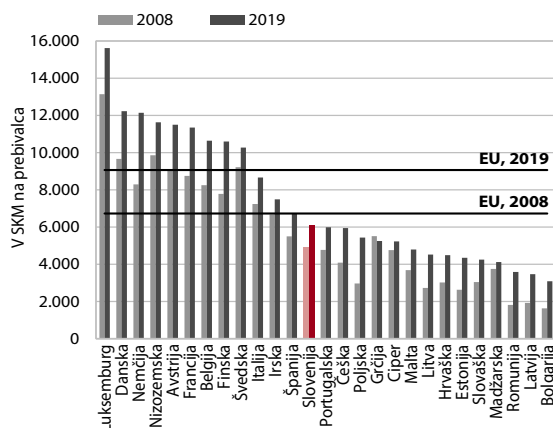
Tabela: Izdatki za socialno zaščito, v % BDP

	2000	2005	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenija	23,8	22,7	21,0	24,4	24,7	23,9	23,8	23,2	22,6	22,0	22,2
EU	n. p.	n. p.	26,0	28,6	28,7	28,9	28,6	28,5	28,1	27,9	28,1

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito, v standardih kupne moči na prebivalca, 2008 in 2019 (levo) ter gibanje števila upokojencev in mase pokojnin po metodologiji ESSPROS (desno)

Vir: Eurostat (2022).

¹ Po metodologiji ESSPROS izdatki zajemajo te skupine: bolezni/zdravstveno varstvo, invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, družina/otroci, brezposelnost, nastanitve, druge oblike socialne izključenosti (Zupanc idr., 2018). Gl. tudi UMAR (2021a).

² ZUPJS (2010) je na novo opredelil merila za pridobivanje socialnih in družinskih prejemkov z namenom povečanja njihove ciljanosti. ZUJF (2012) je omejil oziroma zamrznil izplačevanje nekaterih družinskih prejemkov in starševskih nadomestil.

³ V letih 2020 in 2021 so bile uveljavljene še nekatere spremembe, ki bodo prav tako predvidoma povečale izdatke za starost, na primer povišanje odmernih odstotkov. Več o spremembah v zadnjih letih na tem področju gl. v UMAR (2021a). Omenjeni podatki se bodo po naši oceni bolj kot doslej povečali tudi v letu 2022, ko so se pokojnine uskladile redno in izredno (kar je znašalo v povprečju skupaj okoli 7 %).

Stanovanjska prikrajšanost

3.15

V Sloveniji je stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP)¹ razmeroma visoka, delež prebivalstva, ki se sooča s hudo stanovanjsko prikrajšanostjo (HSP)² pa je v primerjavi z drugimi članicami EU razmeroma nizek. Več kot petina prebivalstva je leta 2020 živela v slabem stanju stanovanja, kar je med največjimi deleži v EU.³ Glede na leto 2014 pa se je delež SP zmanjšal (za 9,1 o. t.) bistveno bolj kot v EU (1,6 o. t.), a ostaja za 6,8 o. t. nad povprečjem EU. Dobra četrtina stanovanjsko prikrajšanih gospodinjstev je še vedno v pomurski, obalno-kraški, goriški, zasavski in posavski regiji. Vzrok je predvsem star in slabo vzdrževan stanovanjski sklad v Sloveniji, saj je bilo več kot 80 % stanovanj zgrajenih pred letom 1990, med 2016–2020 pa le okoli 4.000, največ v osrednjeslovenski in obalno-kraški, najmanj v zasavski regiji. Kljub temu pa je stopnja hude stanovanjske prikrajšanosti (3,1 %), ki se prav tako znižuje, nižja kot v povprečju EU (4,2 %), tudi med gospodinjstvi pod pragom tveganja revščine (6,5 %, EU: 9,2 %).

Stanovanjski stroški leta 2020 v primerjavi s povprečjem EU v Sloveniji niso bili visoki, nižji kot v EU so bili tudi pri gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine. Preobremenjenost s stanovanjskimi stroški⁴ se je od leta 2014 zmanjševala, nekoliko pa porasla leta 2020 (na 4,4 %), a bila še vedno več kot polovico nižja kot v povprečju EU (10 %). Med gospodinjstvi pod pragom tveganja revščine je bilo 23,1 % oseb preobremenjenih s stanovanjskimi stroški (EU: 38,4 %). V letu 2020 je 30 % oseb v gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine živela v slabem stanju stanovanja, najpogosteje gospodinjstva s starejšimi člani (goriška, pomurska regija), kar je oteževalo prenavo stanovanj.⁵ Z vidika lastništva so bili s stanovanjskimi stroški še naprej najbolj obremenjeni najemniki z najemnino po tržni ceni. Njihov delež se je v obdobju 2016–2020 zmanjšal za 10,4 o. t. (EU: 1,2 o. t.) in se je spustil pod povprečje EU (na 18,6 %; EU: 25,8 %).

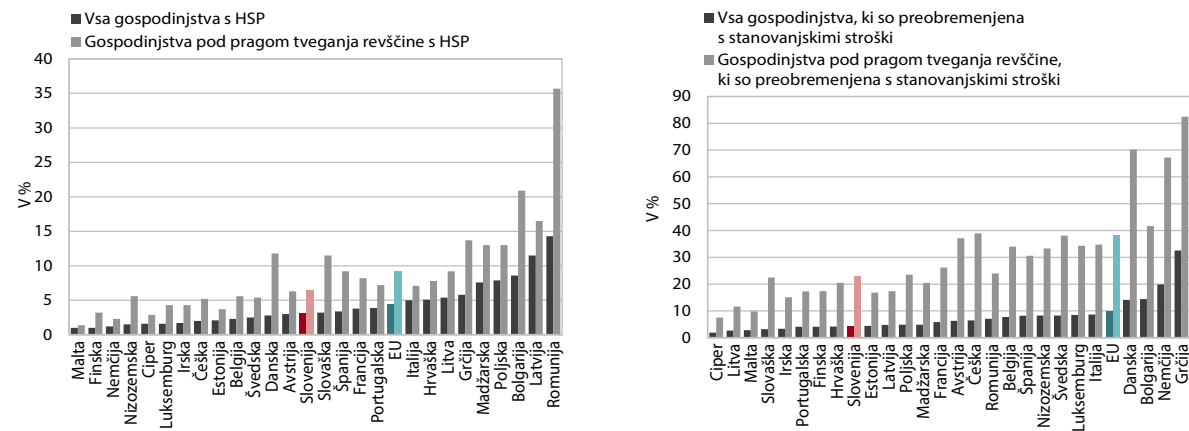
Tabela: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP) in hude stanovanjske prikrajšanosti (HSP), v %

	Slovenija							EU						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SP	29,9	26,9	23,8	22,0	22,7	20,6	20,8	15,6	15,3	15,2	13,1	13,6	12,7	14,0
HSP	6,5	5,6	4,5	4,4	4,8	3,9	3,1	5,4	5,3	5,1	4,5	4,3	4,0	4,2

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Podatek za EU je ocena Eurostata.

Slika: Stopnja HSP in preobremenjenost gospodinjstev s stanovanjskimi stroški, v %, 2020

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Podatek za EU je ocena Eurostata, za Italijo je podatek za leto 2019, za Latvijo je predhodni podatek.

¹ Delež oseb v stanovanju v slabem stanju (pušča streha, so vlažne stene/temelji/tla ali trhli okenski okvirji/tla (SURS, 2020). V podatkih niso zastopani brezdomni, nezadostno pa Romi idr. skupine z nizkimi dohodki ter pogosto slabšimi stanovanjskimi razmerami (gl. UMAR, 2021a).

² Delež oseb v prenaseljenih stanovanjih, ki so obenem prikrajšane vsaj za enega od elementov prikrajšanosti: (i) slabo stanje stanovanja, (ii) ni kadi ali prhe v stanovanju, (iii) ni stranišča na izplakovanje za lastno uporabo ali pa imajo (iv) pretemno stanovanje (Eurostat, 2021b).

³ SURS je do leta 2007 tako kot večina držav EU podatke za slabo stanje stanovanja zbiral z enim vprašanjem, od leta 2008 pa s tremi: (i) pušča streha, (ii) vlažni stene/tla/temelji, (iii) trhli okenski okvirji/tla. Vsaj en pozitiven odgovor pomeni slabo stanje stanovanja. Spremembe so bile vpeljane zaradi podcenjenosti pojava v Sloveniji (SURS, 2020). Rezultati se glede na star in nov način merjenja zelo razlikujejo: delež oseb v slabem stanju stanovanja je bilo leta 2007 17,5 %, leta 2008 pa 30,2 %.

⁴ Delež oseb v gospodinjstvih, kjer so stanovanjski stroški višji od 40 % celotnega razpoložljivega dohodka gospodinjstva. Zajeti so vsi letni stroški gospodinjstva, povezani s stanovanjem (obresti za stanovanjski ali hipotekarni kredit, najemnina, zavarovanje, redno vzdrževanje in popravila, stroški za vodo, kanalizacijo, odvoz odpadkov, elektriko, plin, ogrevanje ipd.), zmanjšani za subvencijo za najemnino (SURS, 2020).

⁵ Eko sklad za prenavo in energetska učinkovitost stavb nudi ugodne kredite in nepovratna sredstva za socialno šibke prebivalce ter strokovno pomoč (EKO Sklad, 2021).

Materialna in dohodkovna prikrajšanost

3.16

V obdobju 2015–2019 sta se stopnji (resne) materialne in socialne prikrajšanosti¹ v Sloveniji in EU znatno znižali; leta 2020 pa je resna materialna in socialna prikrajšanost v Sloveniji nekoliko porasla; zadnji začasni podatki za leto 2021 pa kažejo na vidnejše izboljšanje. Po novi metodologiji merjenja (gl. okvir 7 v poglavju 3.2) se je v obdobju 2015–2019 materialna in socialna prikrajšanost v Sloveniji znižala bolj kot v povprečju EU, resna materialna in socialna prikrajšanost pa nekoliko manj. Po podatkih EU-SILC 2020, ki samo delno odražajo vpliv prvega vala epidemije na življenjske pogoje prebivalcev,² je stopnja materialne in socialne prikrajšanosti obstala, stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti pa nekoliko porasla; obe sta ostali v primerjavi s povprečjem EU nizki, kar je Slovenijo uvrstilo na 10. mesto med članicami. Začasni podatki EU-SILC za leto 2021 pa kažejo, da se je stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti v Sloveniji znižala za 1 o. t. oziroma za okrog 20.000 oseb (na 1,6 %) in je tako najnižja od leta 2015 (Inglīč idr., 2022).

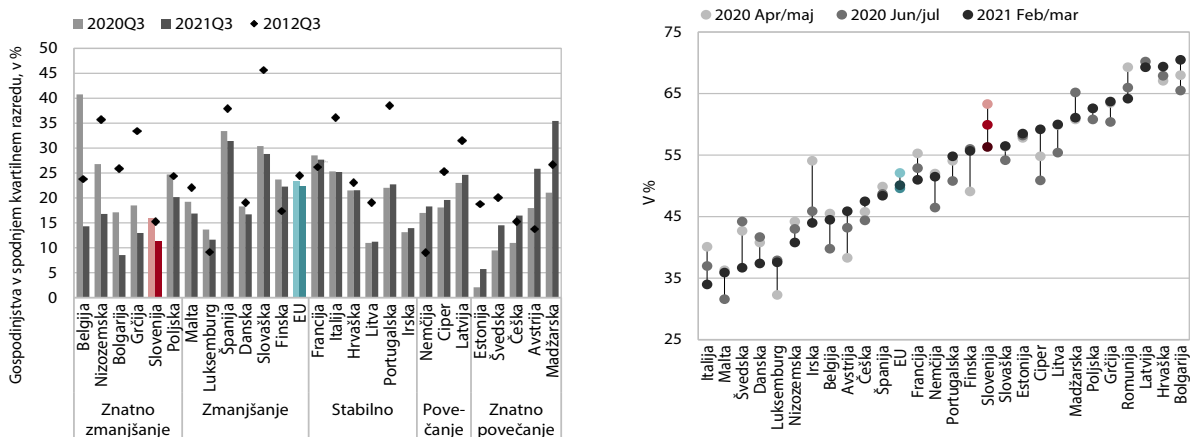
Finančni in materialni položaj gospodinjev se v Sloveniji od leta 2015 postopoma izboljšujeta, a ostajata pod povprečjem EU; v začetku epidemije so se finančne težave gospodinjev nekoliko zaostriale, a ostale razmeroma stabilne, v letu 2021 pa so se vidneje izboljševale. Da težko ali zelo težko preživijo mesec, je v letih 2019 in 2020 menilo 20 % prebivalcev, leta 2021 pa le 13 %; znatno se je povečal tudi delež gospodinjev, ki s svojimi dohodki brez težav preživijo mesec (R. T. Inglīč idr., 2022; T. Inglīč idr., 2021; SURS, 2022b). Raziskave Eurofounda (2020b, 2020a, 2021a) so pokazale, da se je subjektivna ocena finančne vzdržnosti gospodinjev v začetku leta 2021 najbolj izboljšala med prebivalci Slovenije in Irske, poslabšala pa na Finskem in v Avstriji. Tudi druge raziskave kažejo, da je finančna situacija od leta 2019 v Sloveniji razmeroma stabilna, oziroma da se je v letu 2021 izboljšala, a finančni in materialni položaj gospodinjev ostajata pod povprečjem EU (Demertzis idr., 2020; ECB, 2020; Midões, 2020). Tudi Evropska komisija (2021) ugotavlja, da se je finančni položaj najrevnejših gospodinjev v Sloveniji v zadnjem letu izboljšal bolj kot v povprečju EU.

▮ **Tabela: Stopnja (resne) materialne in socialne prikrajšanosti, v %**

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stopnja materialne in socialne prikrajšanosti	Slovenija	12,1	10,1	10,6	8,8	6,1	6,1
	EU*	17,9	16,4	14,5	13,5	12,8	12,8
Stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti	Slovenija	4,8	4,1	4,5	3,2	2,2	2,6
	EU*	9,7	9,0	7,9	7,1	6,7	6,8

Vir: Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020. Opomba: * Podatki za povprečje EU so ocena Eurostata

▮ **Slika: Povečanje ali zmanjšanje finančnih težav gospodinjev* v spodnjem kvartilnem dohodkovnem razredu (levo) ter subjektivna ocena finančne vzdržnosti gospodinjev** v EU (desno), v %**

Vir: EK (2021), po anketi o mnenju potrošnikov; Eurofound (2020b, 2020a, 2021a). Opombi: *Delež gospodinjev, ki se zadolžujejo ali živijo od prihrankov. **Delež anketiranih brez prihrankov ali s prihranki, s katerimi bi zdržali manj kot tri mesece.

¹ Stopnja materialne in socialne prikrajšanosti je izmerjena pri najmanj petih, stopnja resne materialne in socialne prikrajšanosti pa pri najmanj sedmih od skupno trinajstih elementov prikrajšanosti: zmožnost 1. pokritja nepričakovanih stroškov, 2. plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. privoščiti si ustrezno prehrano, 4. rednega odplačevanja posojil, hipotek oziroma zamude pri tem, 5. zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti osebni avtomobil, 7. zamenjave obrabljenega ali poškodovanega pohištva; 8. zamenjave ponošenih oblačil z novimi; 9. vsaj dveh parov primernih čevljev za različne vremenske pogoje; 10. druženja s prijatelji/družino/sorodniki ob pijači/obroku vsaj enkrat na mesec; 11. rednega udeleževanja plačiljivih prostočasnih aktivnosti; 12. vsakotedenske porabe manjšega zneska denarja zase; 13. dostopa do interneta od doma.

² Raziskava EU-SILC 2020 ni povsem primerljiva s preteklimi raziskavami, saj je bil del izveden pred epidemijo (v prvih dveh mesecih leta 2020), zaključila pa se je pozneje kot običajno; gl. Inglīč idr. (2021). S podobnimi težavami so se soočale vse članice EU tudi v letu 2022.

Stopnja delovne aktivnosti

3.17

Stopnja delovne aktivnosti¹ (20–64 let), ki je leta 2020 po večletnem naraščanju zaradi epidemije covid-19 upadla, je bila v drugem četrtletju 2021 že na podobni ravni kot leta 2019.² Na povišanje delovne aktivnosti v obdobju 2013–2019 so ob gospodarski rasti in povečanem povpraševanju po delovni sili vplivala tudi demografska gibanja. Trend rasti je leta 2020 ustavila epidemija covid-19, ki je stopnjo delovne aktivnosti izrazito zmanjšala v drugem četrtletju 2020.³ Leta 2021, v razmerah hitrega gospodarskega okrevanja, pa je delovna aktivnost že dosegla podobno raven kot v drugem četrtletju 2019, ki bi bila brez spremembe metodologije⁴ še nekoliko višja. Pri tem pa je bila stopnja delovne aktivnosti mladih še precej nižja kot pred epidemijo, saj se je obseg študentskega dela z epidemijo (natančneje v drugem četrtletju 2020) močno zmanjšal. Delovna aktivnost starejših (55–64 let) se je v letu 2020 kljub krizi nekoliko povišala; zvišanje se je nadaljevalo tudi v letu 2021 s čimer se je približala povprečju EU (zaostanek v drugem četrtletju za 5,2 o. t.) in trenutno ni več med najnižjimi v EU. Stopnja delovne aktivnosti

nizko izobraženih je po večletnem naraščanju s krizo zaradi covid-19 močno upadla, tako da je v letu 2021 kljub povečanju še zaostajala za predkrizno ravno. Na to je vplival visok delež zaposlenih z nizko izobrazbo v dejavnostih, ki so bile med najbolj prizadetimi zaradi omejitvenih ukrepov.

Stopnja delovne aktivnosti je po padcu z izbruhom epidemije v letu 2021 znova porasla v večini regij in ponekod že presegla raven iz leta 2019. V drugem četrtletju 2021 se je medletno najbolj zvišala v obalno-kraški regiji (za 5,9 o. t.), kjer je prišlo v letu 2020 do največjega upada gospodarske aktivnosti (gl. kazalnik 1.8) in stopnje delovne aktivnosti. Delovna aktivnost je bila že višja kot leta 2019 pretežno v regijah vzhodne Slovenije. Raven iz leta 2019 je najbolj presegla primorsko-notranjska regija, za njo pa je najbolj zaostala jugovzhodna Slovenija. Stopnja delovne aktivnosti je sicer presegala slovensko povprečje v osrednjeslovenski, gorenjski in goriški regiji.

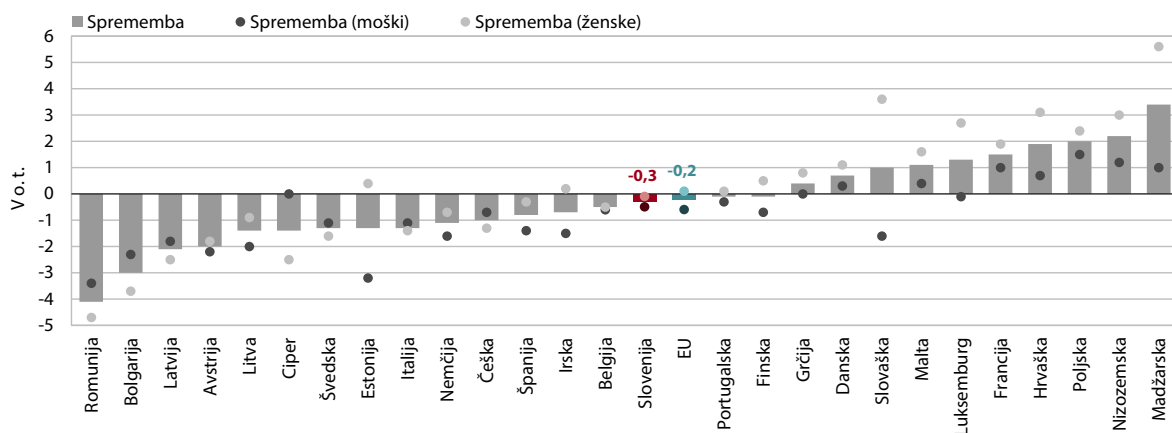
Tabela: Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v starosti 20–64 let, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Slovenija	72,9	72,1	70,7	68,6	68,1	67,1	68,4	69,4	70,6	73,4	75,5	77,1	74,9	76,8	>75,0
EU	69,7	68,5	68,0	68,1	67,8	67,6	68,2	69,0	70,1	71,4	72,4	73,2	71,6	73,0	

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Sprememba stopenj delovne aktivnosti po spolu (20–64 let) v obdobju 2019q2–2021q2, EU

Vir: Eurostat (2022).

¹ Gre za delež delovno aktivnih (zaposlenih in samozaposlenih) med prebivalstvom v določeni starostni skupini.

² Pri moških je za ravno iz drugega četrtletja 2019 zaostajala za 0,5 o. t., pri ženskah pa le za 0,1 o. t.

³ Cilj SRS pa je dosegala tudi leta 2020, ko je stopnja v povprečju leta znašala 75,6 %.

⁴ Osebe, ki so bile na čakanju na delo več kot tri mesece ali so pričakovale, da bo njihovo čakanje na delo trajalo več kot tri mesece, se s spremembo metodologije v začetku leta 2021 namreč ne štejejo več med delovno aktivne, temveč med brezposelne (v primeru, da so vmes iskale delo) ali neaktivne. Ob vključenosti zaposlenih v ukrepe je ta metodološka sprememba v drugem četrtletju nekoliko znižala stopnjo delovne aktivnosti. Glej poglavje 3.3.

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih

3.18

Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih¹ se je po močnem znižanju leta 2019 v letu 2020² nekoliko povišala, a ostaja med najnižjimi v EU. Po podatkih EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019) se je stopnja tveganja revščine delovno aktivnih v starosti 18–64 let v Sloveniji leta 2020 zvišala za 0,5 o. t. in ostala tako kot v preteklih letih precej pod povprečjem EU (9,3 %): Med zaposlenimi se je v obdobju 2015–2020 zniževala ter leta 2020 znašala 3,2 %, sorazmerno visoka pa je znova za samozaposlene, ki se jim je po močnem znižanju v letu 2019 leta 2020 dvignila (na 21,2 %). S tem je vplivala na povišanje skupne stopnje tveganja revščine delovno aktivnih.³ Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih moških je v večini članic višja kot pri ženskah. Slednje ne odraža plačne vrzeli, čeprav so plače glavni vir dohodkov gospodinjstev.⁴ Stopnja tveganja revščine zaposlenih je v Sloveniji najvišja med nizko izobraženimi. V obdobju 2010–2020 se je tveganje glede na izobrazbo zmanjšalo le za nizko izobražene (za 2,6 o. t.), za srednje in visoko izobražene pa je bilo leta 2020 nekoliko višje kot leta 2010.⁵

Podobno kot v drugih državah je stopnja tveganja revščine delovno aktivnih precej višja med začasno zaposlenimi in zaposlenimi s krajšim delovnim časom kot med zaposlenimi s polnim delovnim časom in zaposlitvijo za nedoločen čas. Stopnja tveganja revščine za začasno zaposlene v Sloveniji se je v zadnjih desetih letih zmanjšala, za zaposlene s pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas (stalna zaposlitev) pa ostala na podobni ravni. Za začasno zaposlene se je stopnja tveganja revščine znižala s 7,5 % leta 2010 na 4,8 % leta 2020, za stalno zaposlene pa je bilo tveganje leta 2010 enako kot leta 2020 (3 %). Slovenija sodi med države z največjim zmanjšanjem stopnje tveganja revščine začasno zaposlenih v obdobju 2010–2020. Stopnja tveganja revščine zaposlenih s krajšim delovnim časom je v Sloveniji leta 2020 znašala 10,9 %, med polno zaposlenimi pa 4,5 %, kar je bilo podobno razmerju med obema stopnjama v povprečju EU.

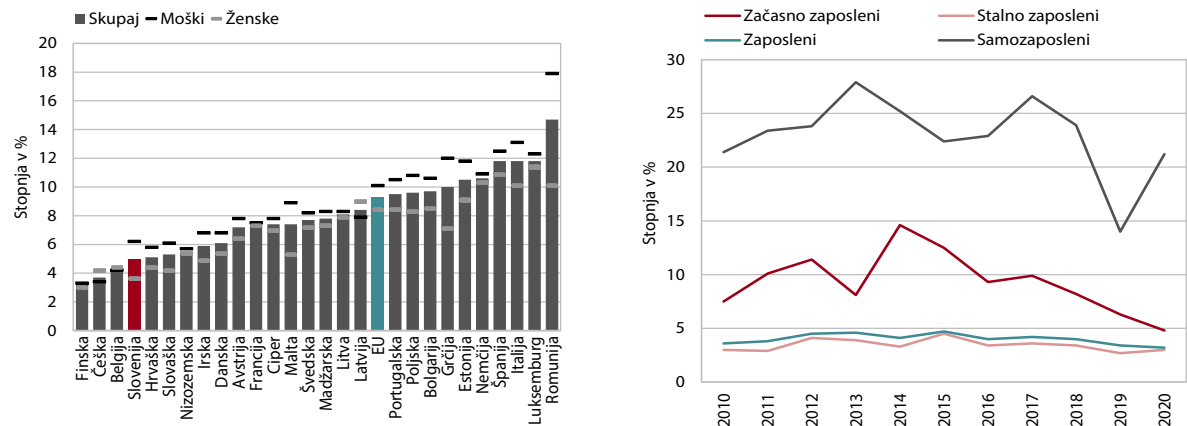
Tabela: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18–64 let, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	5,1	4,8	5,3	6,0	6,5	7,1	6,4	6,7	6,1	6,6	6,0	4,5	5,0	< 5
EU*	n. p.	n. p.	8,3	9,0	8,9	9,1	9,7	9,7	9,8	9,5	9,3	9,0	9,3	

Vir: Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019).

Opomba: n. p. – ni podatka. * Za povprečje EU so ocene Eurostata.

Slika: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih (18–64 let) v državah EU leta 2020 po spolu (levo) in stopnja tveganja revščine glede na obliko zaposlitve v obdobju 2010–2020 v Sloveniji (desno)

Vir: Eurostat (2022), podatki EU-SILC 2020 (z dohodki iz leta 2019).

Opomba: za Italijo so podatki za leto 2019; za povprečje EU so ocene Eurostata.

¹ Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih je odstotek delovno aktivnih, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih je razpoložljivi dohodek pod pragom tveganja revščine (t. j. pod 60 % mediane razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev) (Intihar, 2020).

² Podatki za leto 2020 še ne odražajo vpliva epidemije, ker so uporabljeni podatki o dohodkih v letu 2019.

³ Delovno aktivne delimo na zaposlene in samozaposlene.

⁴ Ocenjujemo, da na to vpliva dejstvo, da ženske pogosteje živijo v družini z otroki in so tako v večji meri upravičene tudi do družinskih transferjev.

⁵ Leta 2020 je stopnja tveganja revščine za nizko izobražene znašala 7,6 %, za srednje izobražene 6,1 % (za 0,5 o. t. več kot leta 2010) in za visoko izobražene 3 % (za 0,9 o. t. več kot leta 2010).

Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti 3.19

Stopnja brezposelnosti se je po daljšem obdobju zmanjševanja v začetnem obdobju epidemije povišala, v drugem četrtletju 2021 pa se je že približala ravni iz leta 2019. V obdobju 2014–2019 se je ob okrepljenem zaposlovanju zniževala; najbolj pri nizko izobraženih, po spolu pa je bilo zmanjšanje podobno. Usmerjenost aktivne politike zaposlovanja k mladim in povečan obseg študentskega dela sta do leta 2019 prispevala tudi k hitremu zniževanju brezposelnosti mladih (15–24 let).¹ Z epidemijo covid-19 in močnim upadom gospodarske aktivnosti zaradi zaježitvenih ukrepov se je brezposelnost v letu 2020, najbolj v drugem četrtletju, povečala,² a znatno manj, kot bi se brez ukrepov za ohranjanje delovnih mest. Najbolj se je povečala za nizko izobražene in ženske, saj so se ti zaposlovali v dejavnostih, ki jih je kriza najbolj prizadela.³ Glede na starost pa je močan upad gospodarske aktivnosti zaradi epidemije na trgu dela najbolj prizadel mlade (15–24 let),⁴ predvsem zaradi izrazitega upada študentskega dela. V razmerah hitrega gospodarskega okrevanja in s tem vedno večjega povpraševanja po delovni sili v drugi polovici leta 2020, se je brezposelnost

vnovično zmanjševala in v drugem četrtletju 2021 že dosegla ravni iz enakega obdobja 2019; to je veljalo za vse tri izobrazbene skupine. Stopnja brezposelnosti mladih se v drugem četrtletju 2021 še ni bistveno znižala, a je s 14,2 % ostala med nižjimi v EU.

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se v zadnjih treh letih ni bistveno spremenila. Po močnem povišanju v gospodarski in finančni krizi, so se v obdobju gospodarske rasti razmere sprva izboljšale samo za brezposelne s krajšim trajanjem brezposelnosti, od leta 2015 pa se je zaradi visokega povpraševanja po delovni sili v razmerah njenega pomanjkanja zmanjševalo tudi število dolgotrajno brezposelnih. V krizi zaradi covid-19 se je leta 2020 stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji malenkost zvišala, v povprečju EU pa znižala.⁵ V drugem četrtletju 2021 je dolgotrajna brezposelnost v Sloveniji ostala na podobni ravni, v EU pa se je opazno povišala, s čimer je bila v Sloveniji znova nižja kot v povprečju EU. Višji od povprečja EU pa je ostal delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi.

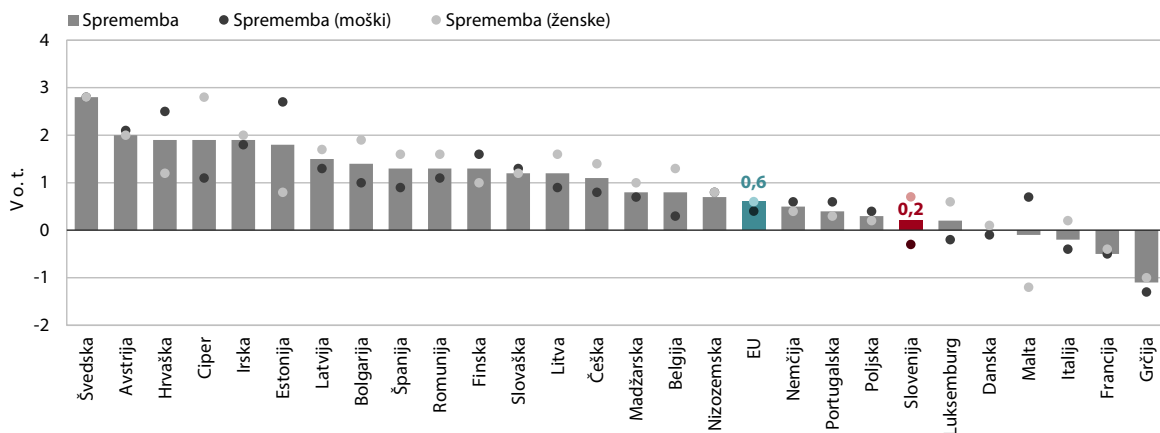
Tabela: Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti (15–74 let), v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stopnja brezposelnosti														
Slovenija	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8	6,4	5,2	4,2	5,2	4,4
EU	7,1	9,0	9,8	9,6	10,6	11,3	10,8	10,1	9,2	8,1	7,3	6,6	6,7	7,2
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti														
Slovenija	n. p.	1,7	3,2	3,6	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3	3,3	2,3	1,7	2,0	1,9
EU	n. p.	3,0	3,9	4,2	4,8	5,4	5,5	5,0	4,4	3,8	3,2	2,7	2,1	2,9

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: n. p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Sprememba stopenj brezposelnosti po spolu (15–74 let) v obdobju 2019q2–2021q2, EU

Vir: Eurostat (2022).

¹ V drugem četrtletju 2019 je stopnja za starostno skupino 15–24 let znašala 6,5 %.

² Stopnja brezposelnosti se je leta 2020 povečala za 0,5 o. t. na 5,0 %.

³ Po rekordno nizki stopnji brezposelnosti žensk v drugem četrtletju 2019 (4,7 %) se je v enakem obdobju 2020 povečala na 5,9 %.

⁴ Tretji najvišji medletni porast med državami EU v drugem četrtletju 2020, a je ostala pod povprečjem EU.

⁵ Znižanje stopnje dolgotrajne brezposelnosti v EU je povezano z odhodom v neaktivnost tistih, ki so izgubili službo pred pandemijo in so med zaprtjem opustili iskanje (EK, 2020d).

Začasne in prekarne zaposlitve

3.20

Delež začasnih zaposlitev se je po obdobju povečevanja po letu 2013 v obdobju 2018–2020 zmanjševal, v letu 2021 pa spet povečal. Delež začasnih zaposlitev se je ob povečevanju gospodarske aktivnosti v obdobju 2014–2017 povečeval. Na zmanjševanje deleža začasnih zaposlitev je pred izbruhom epidemije (v letih 2018 in 2019) vplivalo predvsem pomanjkanje delovne sile zaradi demografskih dejavnikov. Ob izbruhu epidemije covid-19 pa so se podjetja na krizo odzvala z nepodaljševanjem pogodb o zaposlitvi za določen čas, zmanjšanjem obsega študentskega dela in manjšim zaposlovanjem agencijskih delavcev. Ob velikem povpraševanju po delovni sili v drugem četrtletju 2021 je bil delež začasnih zaposlitev med mladimi v starostni skupini 15–29 let Sloveniji in številnih drugih državah že večji kot pred krizo. V Sloveniji je delež začasnih zaposlitev med mladimi nadpovprečno visok, na kar

vpliva obstoj in povečanje študentskega dela, ki se je ob manj strogih omejitvenih ukrepih v zvezi z epidemijo v drugem četrtletju 2021 v primerjavi z enakim obdobjem 2020 precej povečal. Začasne zaposlitve so sicer v večini držav najbolj razširjene med mladimi, ženskami in nizko izobraženimi.

Delež prekarne zaposlitve¹ se je po letu 2017 zmanjševal, a ostal nekoliko nad povprečjem EU. Leta 2020 (zadnji podatek) je v Sloveniji znašal 2,5 %, kar je najmanj po letu 2000. V EU se je v zadnjih desetih letih gibal med 2,0 in 2,5 %. Na zmanjševanje prekarne zaposlitve sta vplivala pomanjkanje delovne sile, ki sili delodajalce k nudenju bolj stalnih zaposlitev, in v letu 2020 močno zmanjšano povpraševanje po delovni sili zaradi krize covid-19.²

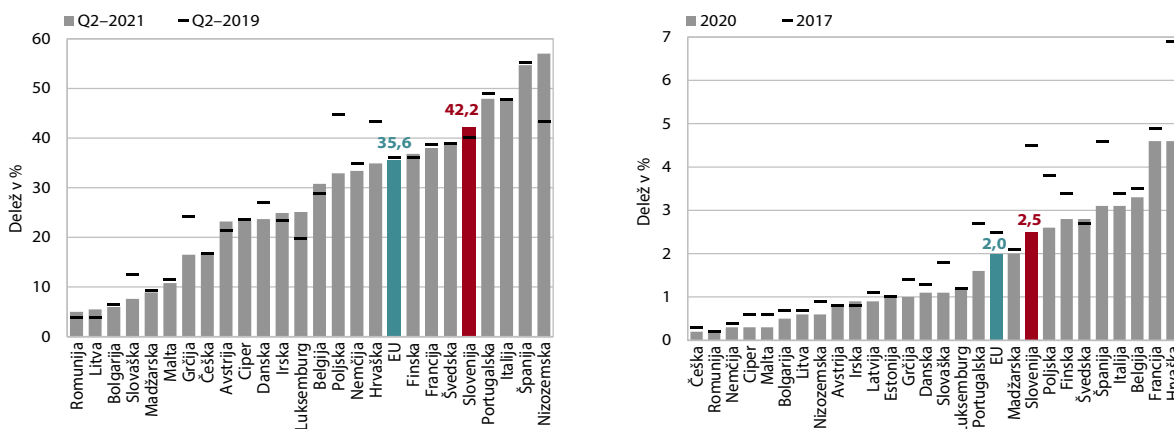
Tabela: Delež prekarne in začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti (20–64 let), v %

	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Delež začasnih zaposlitev*													
Slovenija	15,8	15,5	16,9	14,3	15,2	16,7	17,3	17,7	17,1	15,5	12,6	9,3	13,2
EU	14,5	13,7	14,1	14,1	14,0	14,7	14,6	14,7	14,9	14,7	14,1	12,1	11,1
Delež prekarne zaposlitve													
Slovenija	3,9	4,1	4,3	4,4	3,9	4,1	4,6	4,2	4,5	3,7	2,6	2,5	n. p.
EU	2,3	2,1	2,3	2,4	2,3	2,4	2,5	2,5	2,5	2,4	2,3	2,0	n. p.

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: n. p. – ni podatka. *Podatki za drugo četrtletje posameznega leta.

Slika: Delež začasnih zaposlitev med mladimi 15–29 let (levo) in prekarne zaposlitve v starostni skupini 20–64 let (desno)

Vir: Eurostat (2022).

¹ Merjenje obsega prekarne dela je zaradi številnih razsežnosti takšnega dela pomanjkljivo, saj se pogosto upošteva samo ena razsežnost. Tako na primer Eurostat kot prekarne delo opredeljuje samo začasno delo, katerega trajanje pogodb o zaposlitvi je tri mesece ali manj, s čimer je izpostavljena samo ena dimenzija prekarne. Omenjeni podatki Eurostat so uporabljeni v naši analizi, ker so mednarodno primerljivi in letno dosegljivi. Vendar pa elemente prekarne najdemo tudi v drugih oblikah dela. Na elemente prekarne dela samozaposlenih v Sloveniji kaže sorazmerno visok delež t. i. odvisnih samozaposlenih med samozaposlenimi. Zunaj obstoječih statističnih kategorij, ki zaznavajo prekarne, so v Sloveniji že desetletja v izrazito prekarne položaju družinske pomočnice in vrsta drugih zaposlitev oziroma dela, kjer se delavci nahajajo med delovnim razmerjem in civilno pogodbo ter imajo visoko stopnjo tveganja revščine. Med takimi delavci tudi v članicah EU najbolj izstopa platformno delo, kjer so delavci pogosto obravnavani kot neodvisni pogodbeniki, dejansko pa so delavci (B Kresal, 2020), v Sloveniji pa tudi študentsko delo ter delo po avtorskih in podjemnih pogodbah kot tudi vrsta drugih (zaposlitev prek javnih del, vaještvo ipd.). Več na temo prekarne zaposlitve gl. tudi UMAR (2021a).

² Slovenija sodi poleg Hrvaške med države za največjim zmanjšanjem deleža prekarne zaposlitve v obdobju 2017–2020.

Stopnja aktivnosti

3.21

Epidemija covid-19 je v letu 2020 vplivala na začasno prekinitev naraščanja stopnje aktivnosti,¹ ki se je v letu 2021 že vrnila na predkrizno raven.

Stopnja aktivnosti je do začetka leta 2020 postopoma naraščala, na kar so vplivale ugodne gospodarske razmere in s tem večje možnosti za zaposlitev, ki so na trg dela privabile tudi osebe, ki običajno težje najdejo delo.² V drugem četrtletju 2020 se je vidneje znižala, kar je povezano z ukrepi za preprečitev širjenja covid-19, oziroma natančneje z zapiranjem dejavnosti, fizičnim distanciranjem ter časno onemogočenim iskanjem zaposlitve in umikom v neaktivnost. Do slednjega je prišlo zlasti med ženskami, kar je verjetno posledica panožne prizadetosti, saj so bile zaprte predvsem dejavnosti, kot so gostinstvo, razvedrilne in kulturne dejavnosti, sprva tudi trgovina, v katerih so zaposlene pretežno ženske. Z vnovičnim odpiranjem dejavnosti in hitrim povečanjem povpraševanja po delu se je stopnja aktivnosti v letu 2021 hitro vrnila na predkrizno raven.

V letu 2021 je bilo število neaktivnih prebivalcev podobno kot pred krizo zaradi covid-19. V Sloveniji je bilo število neaktivnih v starosti 20–64 let v drugem

četrtletju 2020 v primerjavi z enakim obdobjem leta 2019 večje za 8,7 %, v povprečju EU pa za 7,4 %. To kaže na podobno prilagajanje delovne sile na trgu dela v številnih državah prek umika v neaktivnost ob zapiranju dejavnosti. Število neaktivnih se je sicer najbolj povečalo na Irskem, v Španiji in v Italiji. Gospodarska aktivnost in okrepljeno povpraševanje po delovni sili pa je tako stopnjo aktivnosti kot število neaktivnih v drugem četrtletju v večini držav znova približalo predkriznim ravnam.

Kljub splošno visoki stopnji aktivnosti med prebivalstvom v starosti 25–54 let (92,4 %), pa je ta med nizko izobraženimi in starejšimi, precej nižja. Slovenija ima že desetletje nizko stopnjo aktivnosti starejših (55–64 let), ki se postopno povečuje in nizko izobraženih, ti dve skupini pa se pogosto prekrivata. To je deloma povezano z izobrazbeno strukturo prebivalstva, saj je delež nizko izobraženih v starejših starostnih skupinah višji kot v mlajših, in s sorazmerno zgodnjim upokojevanjem ali prehajanjem v neaktivnost. Med obema skupinama je stopnja aktivnosti v Sloveniji precej nižja tudi od povprečja EU.

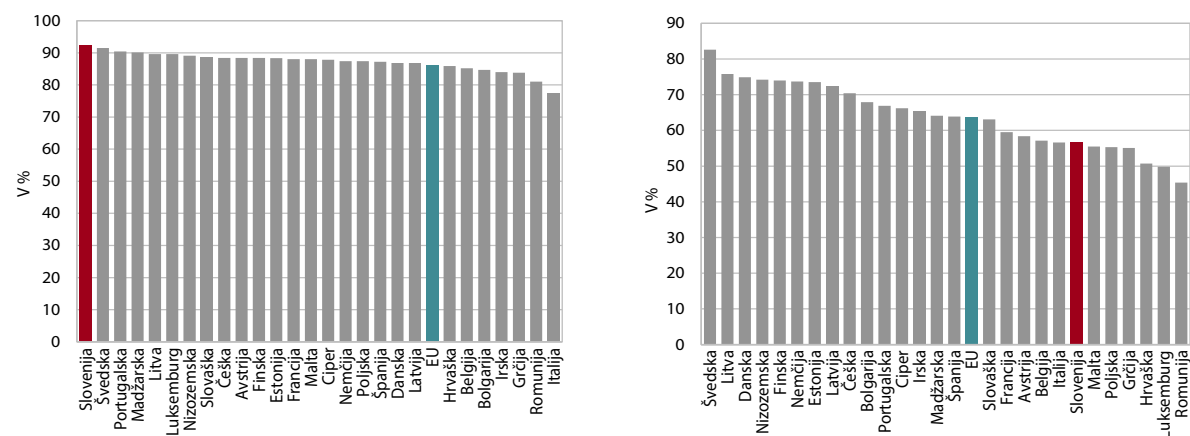
Tabela: Stopnja aktivnosti v starostni skupini 20–64 let,* v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Slovenija	76,0	76,5	76,1	74,3	74,2	75,0	75,5	76,5	76,5	77,6	78,0	78,3	79,0	80,2
EU	74,8	75,0	75,2	75,1	75,2	76,0	76,3	76,6	77,1	77,6	78,0	78,3	76,6	78,4

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: * Podatek je za drugo četrtletje posameznega leta.

Slika: Stopnja aktivnosti v starostni skupini 25–54 let (levo) in stopnja aktivnosti v starostni skupini 55–64 let (desno) v drugem četrtletju 2021

Vir: Eurostat (2022).

¹ Stopnja aktivnosti predstavlja delež aktivnih (delovno aktivnih in brezposelnih) v skupnem številu prebivalstva v določeni starostni skupini.

² Deloma je k naraščanju stopnje aktivnosti v starosti 20–64 let (mehansko) prispevalo tudi zmanjševanje prebivalstva v tej starostni skupini, ki v izračun stopnje vstopa kot imenovalec. Zmanjševanje prebivalstva v tej starostni skupini je posledica dolgoročnih neugodnih demografskih gibanj.

Bolniška odsotnost

3.22

V letu 2021 se je absentizem v Sloveniji vnovič močno povečal.¹ Hitro rast v obdobju 2014–2019 povezujemo z rastjo zaposlenosti, poznejšim upokojevanjem, podaljševanjem čakalnih dob v zdravstvu in s staranjem delovno aktivnega prebivalstva. Odsotnost je bila bistveno višja pri ženskah, razlika pa se je iz leta v leto povečevala, kar lahko povezujemo tudi s čedalje večjo vključenostjo otrok v vrte, polno zaposlenostjo žensk in slabo urejeno dolgotrajno oskrbo njihovih staršev (neformalni oskrbovalci so večinoma ženske). V letu 2020 se je rast absentizma nekoliko umirila zaradi nižje zaposlenosti in ukrepov, povezanih z epidemijo (zaprtje šol, čakanje na delo, delo na daljavo); v letu 2021 pa znova močno okrepila, kar je bilo povezano s številnimi okužbami s covidom-19, z izolacijo pozitivnih oseb (podvojitve v številu izgubljenih dni glede na leto 2020) in tudi z znatnim povečanjem zaposlenosti. Po podatkih NIJZ so bili v letu 2020 zaposleni v povprečju odsotni 17,9 koledarskega dneva, delež bolniškega staleža² pa je v povprečju znašal 4,9 %, kar je enako kot v letu 2019, a precej višje od najnižje ravni leta 2014 (gl. preglednico)

Po prvi oceni NIJZ se je skupni odstotek bolniškega staleža v letu 2021 dvignil na 5,1 %. Pri tem se je zlasti povečal delež absentizma v breme ZZSZ, ki se hitro povečuje že od leta 2015 (v letu 2008 je delež v breme ZZSZ znašal 46 %, v letu 2021 pa že 60 %) (ZZSZ, 2022)

Slovenija po številu izgubljenih delovnih dni na zaposlenega presega povprečje EU. V zadnjih letih (do leta 2019) se je povečevalo tudi število izgubljenih delovnih dni zaradi bolezenske odsotnosti na zaposlenega, ki se poroča v mednarodne baze (izvzet je prvi dan bolniške odsotnosti in izločena je odsotnost za nego družinskega člana). V letu 2019 je bilo povprečno število izgubljenih dni s plačano bolniško odsotnostjo v Sloveniji 13,6 dneva, v 23 državah EU, za katere razpolagamo s primerljivimi podatki, pa 12,4 delovnega dneva. Vendar je treba opozoriti, da je mednarodna primerljivost omenjenega kazalnika omejena zaradi metodoloških razlik v načinu zajema podatkov, razlik v sistemih zdravstvenega in socialnega varstva ter v pravicah do bolniškega nadomestila.

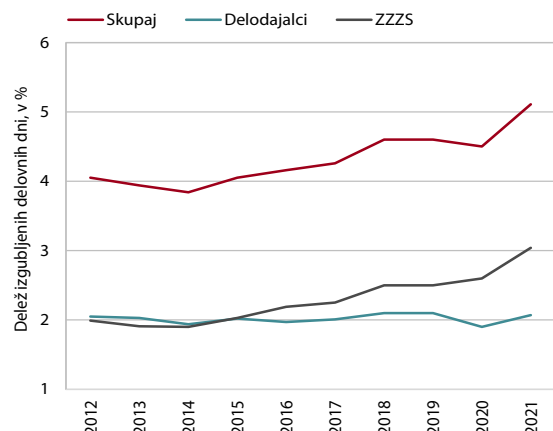
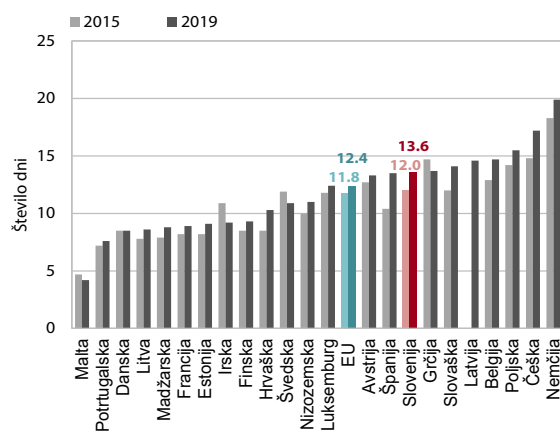
Tabela: Bolniška odsotnost

Kazalniki		2008	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega (WHO)	Slovenija	11,5	11,3	12,0	12,2	13,1	13,5	13,6	n. p.
	EU*	11,4	11,8	11,7	11,9	11,9	12,4	n. p.	n. p.
Število izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega (NIJZ)	Skupaj	15,5	13,7	14,5	14,5	15,3	16,5	17,7	17,9
	Moški	13,2	11,4	12,0	11,8	12,4	13,2	14,0	14,2
	Ženske	18,6	16,5	17,5	17,6	18,8	20,4	22,3	22,5
Delež bolniškega staleža (delež izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega za polni delovni čas, v % (NIJZ))	Skupaj	4,3	3,8	4,0	4,0	4,2	4,5	4,9	4,9
	Moški	3,6	3,1	3,3	3,2	3,4	3,6	3,8	3,9
	Ženske	5,1	4,5	4,8	4,8	5,2	5,6	6,1	6,2

Vir: WHO (2022); NIJZ (2022b).

Opomba: * Podatek za EU je ocena WHO; n. p. – ni podatka.

Slika: Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega, 2015 in 2019 ali zadnje razpoložljivo leto

Vir: OECD (2022b), za članice OECD; WHO (2022) za Hrvaško, Poljsko, Malto in povprečje EU (levo); ZZSZ (2022) (desno).

Opomba: v levi sliki je za Portugalsko in Malto podatek za leto 2017, za Dansko in povprečje EU leto 2018. Za Finsko in Grčijo so podatki zbrani anketno, pri vseh preostalih državah pa gre za administrativne podatke o plačanih dnevih bolniške odsotnosti. Manjka podatek za Latvijo za leto 2015.

¹ Začasna odsotnost z dela iz zdravstveno upravičenih razlogov, ki jo poimenujemo tudi bolniška odsotnost, bolniški stalež oziroma absentizem, je eden od kazalnikov zdravstvenega stanja delovno aktivnih prebivalcev (NIJZ, 2019b).

² Odstotek koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega za polni delovni čas.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Nizkoogljično krožno gospodarstvo

- 4.1 Emisijska produktivnost
- 4.2 Energetska učinkovitost
- 4.3 Delež obnovljivih virov energije
- 4.4 Promet po načinu prevoza
- 4.5 Snovna produktivnost
- 4.6 Odpadki
- 4.7 Okoljski davki

Trajnostno in učinkovito upravljanje naravnih virov

- 4.8 Ekološki odtis
- 4.9 Kmetijska zemljišča v uporabi
- 4.10 Intenzivnost kmetovanja
- 4.11 Intenzivnost poseka lesa
- 4.12 Kakovost vodotokov
- 4.13 Kakovost zunanjega zraka
- 4.14 Funkcionalno degradirana območja

Emisijska produktivnost

4.1

V prvem letu epidemije 2020 so se izpusti toplogrednih plinov (TGP) ob nižji gospodarski aktivnosti zmanjšali na najnižjo vrednost v zadnjih dveh desetletjih. Po zmanjševanju v gospodarski in finančni krizi so se v obdobju 2015–2017 nekoliko povečali, v naslednjih treh letih pa vnovič zmanjšali in v letu 2020 znašali 15,8 mio ton CO₂ ekvivalent. To je bilo za 7,3 % manj kot v letu prej in za 14,8 % manj kot v letu 2000. V letu 2020 so se pričakovano najbolj zmanjšali v prometu, kjer jih skupaj z energetiko nastane glavnina, pa tudi v industrijskih procesih in ravnanju z odpadki. V sektorju, ki je vključen v EU shemo trgovanja (ETS-sektor) in kjer se dolgoročno zmanjšujejo hitreje, k skupnim izpustom pa prispevajo okoli 40 %, so bili nižji za 3 %. V sektorju, ki v shemo trgovanja ni vključen (ne-ETS sektor, kamor sodi tudi promet) in kjer se dolgoročno zmanjšujejo počasneje, pa so se v tem letu zmanjšali bolj, za desetino. Po prvih kvartalnih ocenah so se skupni

izpusti v letu 2021 ob krepitvi gospodarske aktivnosti znova povečali: v prvih treh kvartalih so bili za okoli 5 % višji kot v enakem obdobju leta prej (v EU za okoli 8 %), a so bili kljub temu na nižji ravni kot v enakem obdobju leta 2019.

Emisijska produktivnost, ki je v Sloveniji razmeroma nizka, se od gospodarsko-finančne krize spet zvišuje, zaostanek za EU pa ostaja dokaj nespremenjen. Rast produktivnosti, merjena z razmerjem med BDP in izpusti TGP, ki je v gospodarsko-finančni krizi v obdobju 2008–2014 nekoliko zastala, se je po njej vnovič pospešila, podobno kot v EU. Zvišala se je tudi leta 2020, ko se je gospodarska rast znižala, ob tem pa so se izpusti teh plinov zmanjšali bolj. V obdobju 2014–2019 je bilo v Sloveniji na enoto izpuščenih TGP ustvarjenega za okoli desetino manj BDP kot v EU, po prvih ocenah pa se je ta zaostanek v letu 2020 znižal na okoli 8 %.

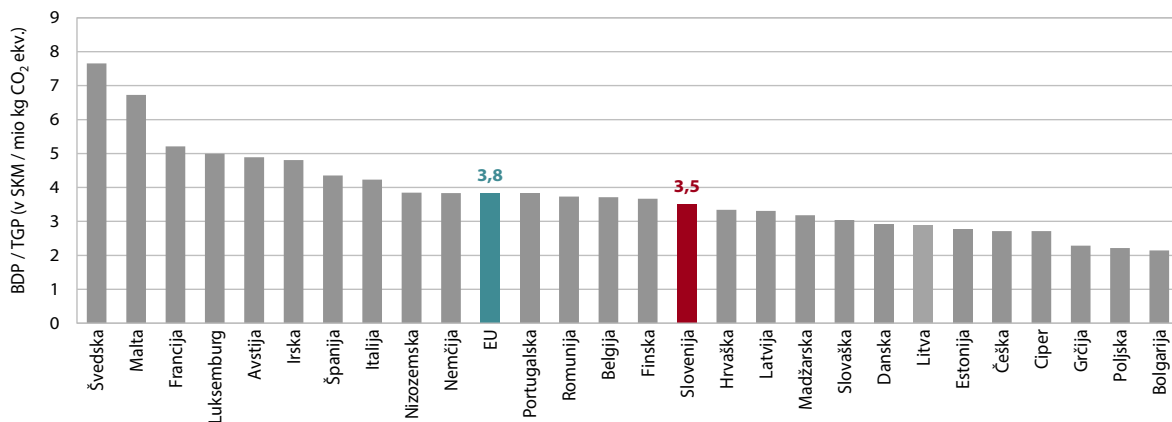
Tabela: Emisijska produktivnost in izpusti TGP

		2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2017	2018	2019	2020	Cilji
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100 (za skupaj); oz. 2005 = 100 (za ETS in ne-ETS)													Cilj EU za 2020
Skupaj	Slovenija	99,9	110,0	116,0	105,6	98,1	89,3	90,3	95,3	94,4	91,8	85,1	-
	EU	92,1	94,2	91,6	86,9	81,5	78,7	79,8	80,7	79,0	76,0	n. p.*	80,0
ETS	Slovenija		100,0	101,6	93,2	84,7	70,1	70,1	75,3	74,4	71,7	69,9	-
	EU		100,0	95,3	86,7	80,5	77,5	77,9	76,4	73,7	66,6	n. p.	-
Ne-ETS	Slovenija		100,0	108,3	98,1	92,5	89,4	91,0	95,0	94,2	92,2	82,9	< 104,0
	EU		100,0	98,4	96,6	90,2	87,2	88,8	91,2	89,9	89,8	n. p.	-
Emisijska produktivnost, v SKM / mio. kg CO₂ ekvivalent													Cilj SRS za 2030
Slovenija		1,6	1,9	2,2	2,2	2,4	2,7	2,8	2,9	3,1	3,4	3,5	povp. EU
EU		1,7	2,1	2,5	2,6	2,9	3,0	3,1	3,3	3,5	3,7	n. p.*	-
Slovenija / EU, indeks		92,2	92,6	87,5	85,5	85,0	90,3	89,9	88,8	89,8	90,4	n. p.*	-

Vir: ARSO (2022a) in Eurostat (2022); preračuni UMAR. Za leto 2020 predhodni podatki ARSO.

Opombe: *Po kvartalnih ocenah izpustov TGP, ki jih je Eurostat prvič objavil v novembru 2021, so se izpusti v EU v 2020 letno znižali za 9 %; s tem je bila emisijska produktivnost EU v tem letu okoli 3,8 SKM / mio. kg CO₂ ekv.; primerjava v SKM s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju; n. p. – ni podatka.

Slika: Emisijska produktivnost, 2020

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Energetska učinkovitost

4.2

Potem ko se je primarna raba energije v letih po gospodarski in finančni krizi znižala zlasti zaradi manjše rabe premoga, se je med epidemijo covid-19 predvsem zaradi nižje rabe energije v prometu. Po obdobju manjše gospodarske aktivnosti v obdobju 2009–2013, sprememb v termoenergetiki¹ in v nekaterih letih manjše potrebe po ogrevanju, so na gibanje po letu 2014 poleg naraščajoče rabe v prometu vplivali tudi nekateri drugi dejavniki. Med pomembnejšimi so letna nihanja vodostajev rek in redni letni remontni jedrske elektrarne.² V letu 2019 se je skupna raba primarne energije tudi pod vplivom umirjanja rasti gospodarske aktivnosti (ob manjši rabi trdnih goriv in naftnih proizvodov) znova bolj znižala, še bolj pa se je znižala v letu 2020, ob močnem upadu gospodarske aktivnosti. Skupna raba primarne energije se je v tem letu, z znižanjem rabe v prometu za 18 %, znižala za okoli 6 %. Gibanja *energetske učinkovitosti*, ki pomeni znižanje ali vsaj omejitev rasti rabe energije, so bila tudi zaradi zmanjšane aktivnosti v obeh krizah (v letih 2009 in 2020) ugodna, cilja primarne in tudi končne rabe energije iz strategije Evropa 2020 pa je Slovenija lažje dosegla.³ Ocenjujemo, da se je raba energije v letu 2021 ob gospodarskem okrevanju vnovič nekoliko povečala.

Energetska produktivnost se je v daljšem obdobju povečevala nekoliko bolj kot v EU. Rast energetske produktivnosti, ki je razmerje med ustvarjenim BDP⁴ in celotno rabo energije, je zastala le v prvih letih finančne krize, tako da je bila leta 2011 za skoraj petino nižja kot v povprečju EU. V letu 2019 se je v Sloveniji ob višji rasti BDP povečala bolj kot v EU. S tem se je zaostanek v tej primerjavi zmanjšal na skoraj desetino, kar je bilo najmanj od leta 2000, v letu 2020 pa se je ob v Sloveniji sorazmerno manjšem znižanju rabe energije kot v EU povečal na 12 %. Energetska produktivnost naj bi se povečala tudi v letu 2021, s predvidoma višjo rastjo BDP kot rabe energije.

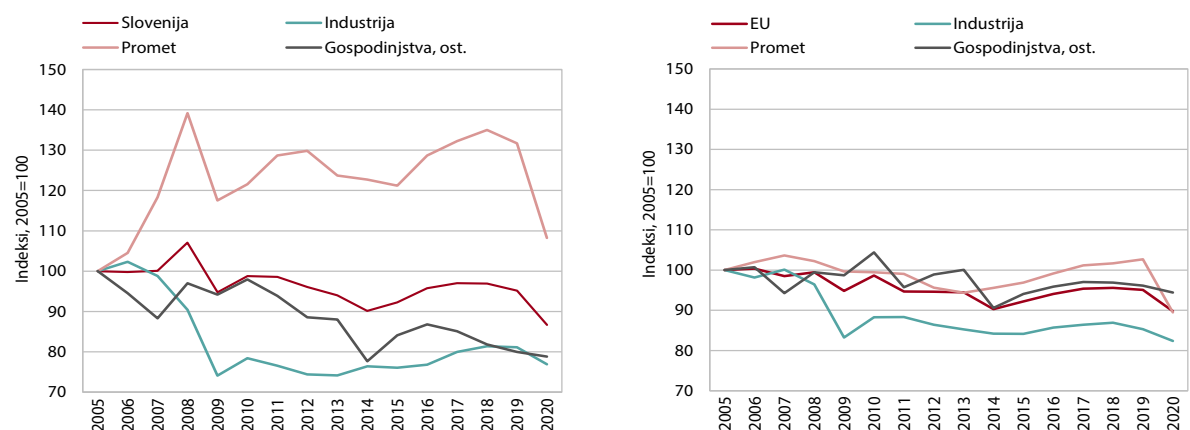
Tudi končna raba energije se je od leta 2005 zniževala podobno kot v EU. Končna raba⁵ se je znižala zlasti po letu 2008, po letu 2014 pa zvišala. V industriji se je znižala predvsem zaradi posodobitve proizvodnje aluminija, v zadnjih letih pa se je ob konjunkturi znova krepila. Raba energije v gospodinjstvih se je znižala zaradi občasno višjih temperatur v kurilnih sezonah, delilnikov toplote, sodobnejših ogrevalnih naprav in energetske sanacije stavb. V prometu je porasla zaradi povečanega tranzita po širitvah EU⁶ in nato nekaj let nihala, v letih 2019 in zlasti v prvem letu epidemije 2020 pa je s svojim močnim znižanjem tudi največ prispevala k skupnemu znižanju rabe energije.

Tabela: Primarna raba energije, indeks, 2005 = 100

	2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj EU 2020
Slovenija	87,2	100,0	106,6	97,0	91,8	88,2	87,5	90,3	92,8	91,7	90,0	84,5	104,3
EU	93,3	100,0	99,4	97,3	92,4	88,9	90,4	91,1	92,4	92,0	90,4	82,6	86,6

Vir: Eurostat (2022); EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR.

Slika: Končna raba energije v Sloveniji (levo) in EU po sektorjih porabe (desno)

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

¹ Termoelektrarna Šoštanj je bila tehnološko posodobljena (s TEŠ 6), Termoelektrarna Trbovlje pa je prenehala delovati.

² Vsako tretje leto je brez rednega (mesečnega) remonta, zato je takrat za desetino večja raba jedrske energije (za 2 o. t. več primarne rabe).

³ Energetska učinkovitost je bila ena od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020 in sicer 20-odstotno znižanje rabe energije glede na predvideno po oceni verjetnosti brez dodatnih ukrepov. Večina držav je morala zato rabo energije do leta 2020 znižati ali rast omejiti (tudi Slovenija).

⁴ Za primerjavo v času upoštevanja BDP v stalnih cenah, za primerjavo med državami v posameznem letu pa BDP v SKM.

⁵ Za primerjavo v času upoštevanja BDP v stalnih cenah, za primerjavo med državami v posameznem letu pa BDP v SKM.

⁶ Gl. tudi kazalnik 4.5. V letu 2020 je raba v cestnem prometu h končni rabi energije v Sloveniji prispevala 35 %, v EU pa 27 %.

Delež obnovljivih virov energije

4.3

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije se je v opazovanem obdobju po 2005 le skromno povečal in Slovenija je med le nekaj državami EU, ki ciljne rabe OVE v letu 2020 niso dosegle. Delež rabe OVE se je bolj povečal leta 2009 v gospodarski in finančni krizi, ko je ob skoraj nespremenjeni rabi OVE močno upadla skupna končna raba energije, podobno pa je bilo tudi v letu 2020 ob epidemiji. V obeh omenjenih letih se je delež povečal za več kot 2 odstotni točki. V letih med obema krizama je nihal glede na rabo OVE za ogrevanje (vpliv milerjših zim) in rabo hidroenergije (vpliv letnih pretokov rek), znatnejšega povečanja pa ni bilo. Skupna raba OVE se je v Sloveniji v obdobju 2005–2020 povečala najmanj od vseh držav EU, za 6 %, medtem ko se je v povprečju EU za 92 %. Slovenija je, kljub zvišanju deleža v zadnjem letu, ena od štirih držav EU, ki ciljnega 25-odstotnega deleža OVE za leto 2020 ni dosegla. Ob taki dinamiki so hkrati zelo oddaljeni tudi cilji za prihodnja leta.¹ Za leto 2021 ocenjujemo, da se je delež OVE ob večji rabi (fosilnih) tekočih goriv in nekoliko manjši rabi hidroenergije znova nekoliko zmanjšal (ni pa še podatka o rabi lesa).

V strukturi OVE je v Sloveniji velik delež klasičnih in manjši delež drugih virov. Delež *klasičnih OVE*, med katere prištevamo trdno biomaso in hidroenergijo, je v Sloveniji še vedno precej nad 80 %, v povprečju EU pa precej pod 60 % skupne rabe OVE. Ohranjanje obsežne rabe biomase za ogrevanje je zaželeno, a hkrati ob nepravilni uporabi z vidika onesnaževanja zraka s prašnimi delci ni ugodno. Delež *drugih OVE*, to je vetrne, sončne in geotermalne energije, biogoriv, toplotnih črpalk in bioplina, pa je med najmanjšimi v EU. Zaostanek je največji pri uporabi vetrnic: ta delež je v Sloveniji 0,002 %, v povprečju EU pa 15,4 %.

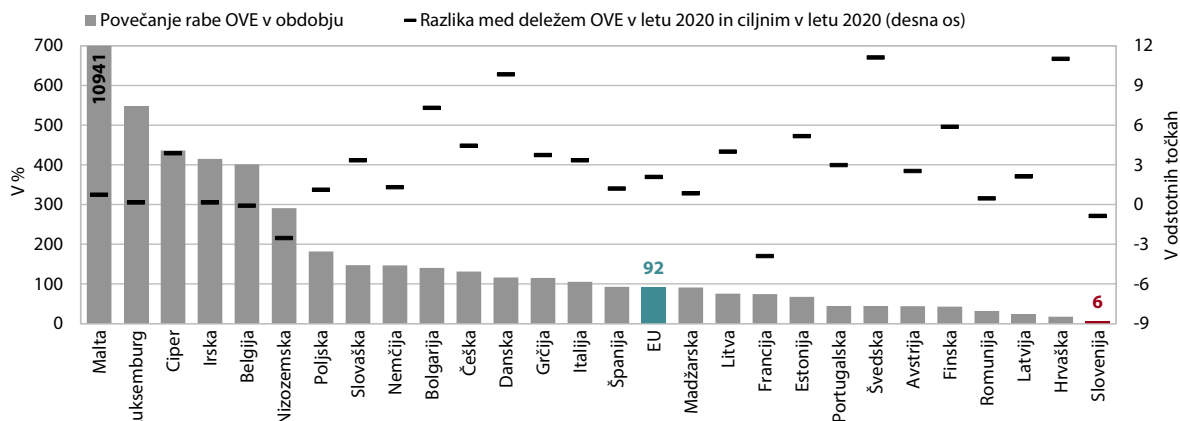
V podporni shemi za električno energijo iz OVE² so po letu 2010 prevladovale podpore sončnim elektrarnam. Tem je bilo v letu 2021 namenjenih 61 % skupnih podpor, elektrarnam na biomaso 20 %, bioplinskimi elektrarnam 11 %, preostalo pa hidroelektrarnam.³ Znesek podpore na enoto proizvodnje je bil največji pri sončnih elektrarnah. Skupne podpore, ki so se v letu 2019 precej zmanjšale, so se nato nekoliko povečale in v letu 2021 znašale okoli 105 mio. EUR.

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije v %

		2005	2008	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj EU 2020	Cilj SRS za 2030
OVE Skupaj	Slovenija	19,8	18,7	21,1	22,5	22,9	22,0	21,7	21,4	22,0	24,1	25,0	27,0
	EU	10,2	12,6	14,4	17,4	17,8	18,0	18,4	19,1	19,9	22,1	20,0	
Pri elektriki	Slovenija	28,7	30,0	32,2	33,9	32,7	32,1	32,4	32,3	32,6	35,1		
	EU	16,4	18,5	21,3	28,6	29,7	30,2	31,1	32,1	34,1	37,5		
V prometu	Slovenija	0,8	1,8	3,1	2,9	2,2	1,6	2,6	5,5	8,0	10,9	10,0	
	EU	1,8	4,1	5,5	6,6	6,8	7,2	7,5	8,3	8,8	10,2	10,0	
Pri ogrevanju	Slovenija	26,4	27,5	29,5	34,6	36,2	35,6	34,6	32,3	32,1	32,1		
	EU	12,4	15,3	17,0	19,9	20,3	20,4	20,8	21,6	22,4	23,1		

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Povečanje rabe OVE v obdobju 2005–2020 ter doseganje ciljne rabe OVE v letu 2020

Vir: Eurostat (2022); preračun UMAR.

¹ Cilji za leto 2030 za posamezne države članice EU še niso določeni. Za Slovenijo je bil v SRS upoštevan cilj, ki je ob sprejetju SRS veljal za celotno EU. Ta se je od takrat povečal s 27 % na 32 %, predlagano pa je že povišanje na vsaj 38 %.

² Sistem podpor je instrument državne pomoči, ki z višjimi odkupnimi cenami omogoča izvedbo investicij v okolju prijazne načine proizvodnje elektrike. Podporna shema obsega nekaj tisoč proizvodnih enot, ki jim center za podpore v okviru Borzena izplačuje podporo.

³ Ocena UMAR na podlagi devetmesečnih in letnih poročil Borzen.

Promet po načinu prevoza

4.4

V Sloveniji je cestni **blagovni promet zaradi tranzitne lege države zelo gost, ker pa je veliko blaga prepeljanega tudi po železnici, je delež cestnega manjši kot v EU**. V daljšem obdobju se je *delež* cestnega prometa nekoliko zmanjšal, na manj kot dve tretjini, v povprečju EU pa rahlo povečal, na več kot tri četrtine.¹ V obdobju 2005–2019 se je v Sloveniji *obseg* cestnega prometa povečal za tretjino, železniškega pa za dve tretjini, medtem ko sta se v EU povečala precej manj, za 11 % in 3 %. Z okoljskega vidika je manj zaželen zlasti velik porast cestnega prometa. Cestni blagovni promet se je v Sloveniji povečeval zlasti z večanjem tranzitnega prometa, tako da že več kot tri četrtine prevozov v državi opravijo tuji prevozniki (največ iz Madžarske, Hrvaške in Romunije). Povečan tranzit je posledica širitev EU ter sprostitev konkurence med prevozniki na enotnem trgu, v povezavi z majhnostjo in tranzitno lego države. Obseg skupnega blagovnega prometa na prebivalca je v Sloveniji precej velik in povprečje EU presega za 38 %, večji je le v petih članicah. V tem je cestnega prometa več za šestino, železniškega pa je 2,8-krat toliko kot v povprečju EU. Velik del železniškega prometa je vezan na pretovor v koprskem pristanišču, zato bo začeta posodobitev železnice med Divačo in Koprrom ter nekaterih drugih odsekov, načrtovanih tudi s

pomočjo sredstev iz Načrta za okrevanje in odpornost, ta promet še okrepila. Ocenjujemo, da se je delež cestnega blagovnega prometa v letih 2020 in 2021 povečal, saj se je železniški prevoz med epidemijo znižal bolj, nato pa okrevl počasneje.

Vožnja z osebnimi vozili je prevladujoči način potniškega prometa v vseh članicah EU, v Sloveniji pa je ta delež med največjimi. To lahko delno pripišemo razgibanosti reliefa in razpršeni poselitvi,² ki kljub subvencijam omejujeta večjo razvejanost in rentabilnost javnega potniškega prometa. Težave pri dostopu do tega prometa ima v Sloveniji večji del prebivalcev kot v povprečju EU (v letu 2012 v Sloveniji četrtina, v povprečju EU petina). Ob takšni strukturi potniškega prevoza, kjer je javni prevoz v primerjavi s prevozom z avtomobilom sorazmerno manj uporabljan, je tudi delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev večji (v Sloveniji 18 %, v EU 12 %). V letu 2020 smo bili ob epidemiji soočeni z velikimi omejitvami javnega potniškega prometa, zaradi zapiranja občin in karanten pa je bil omejen tudi prevoz z avtomobili. Ocenjuje se, da se je že sicer majhen delež javnega potniškega prometa v skupnem prometu še zmanjšal.

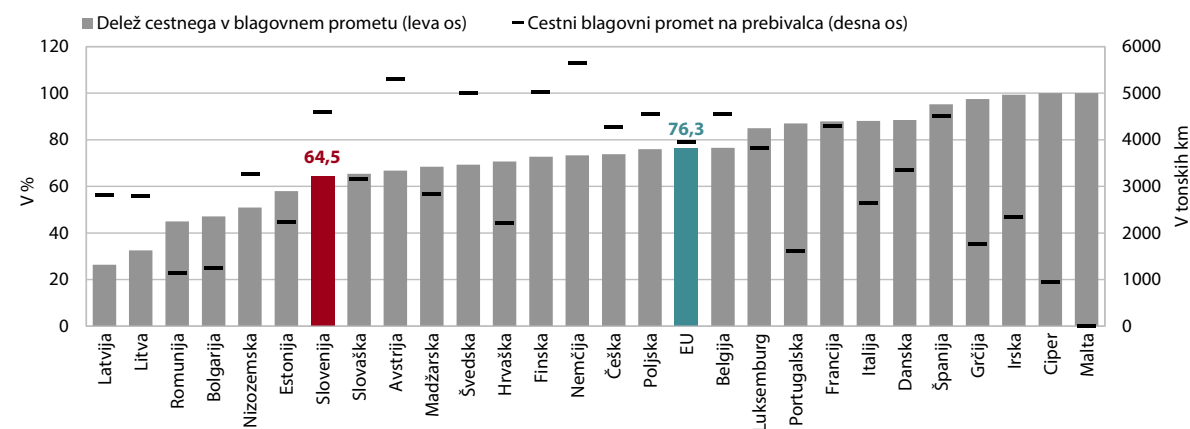
Tabela: Deleža cestnega v blagovnem in avtomobilskega v potniškem prometu* v %

		2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Blagovni	Slovenija	68,9	70,3	68,2	65,2	64,0	65,0	66,1	64,5	64,7	64,5
	EU	74,4	74,3	74,6	73,9	73,9	74,2	74,6	75,4	75,6	76,3
Potniški	Slovenija	85,6	86,4	86,8	86,3	86,3	86,1	86,3	86,5	86,4	86,6
	EU	82,6	82,2	83,0	81,9	82,2	82,4	82,6	82,9	82,8	82,8

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: *Blagovni promet je cestni (s tovornjaki), železniški in notranjevodni (vse merjeno v tonskih km), potniški pa z avtomobili, avtobusi in vlaki (merjeno v potniških km).

Slika: Cestni blagovni promet, 2019

Vir: Eurostat (2022).

¹ Cestni promet je preračunan na prevoze po ozemljih posameznih držav in tako primerljiv z železniškim in notranjevodnim.

² V Sloveniji sorazmerno malo prebivalcev živi v mestih in veliko na podeželju; 20 % in 44 % v letu 2019 (v EU 38 % in 28 %) (Eurostat, 2022).

Snovna produktivnost

4.5

Snovna produktivnost v Sloveniji med leti precej niha zlasti v povezavi s spremembami v gradbeni dejavnosti, vse od gospodarsko-finančne krize pa se vrzel do povprečja EU ni zmanjšala. Snovna produktivnost, merjena z razmerjem med BDP ter porabo surovin in materialov, se je ob zmanjšani gradbeni aktivnosti najbolj povečala v obdobju 2007–2012. Upad gradbene aktivnosti je bil povezan z gospodarsko in finančno krizo ter dokončanjem avtocestnega križa (ki je bil večinoma zgrajen do leta 2009). Močno se je zmanjšala poraba nekovinskih mineralov,¹ ki je pred tem presegala dve tretjini celotne porabe snovi. Ob nekovinskih mineralih so na zmanjšanje skupnega obsega porabe snovi po letu 2011 opazneje vplivale tudi spremembe v termoenergetiki z manjšo porabo premoga. V letu 2019, ko se je rast opravljenih gradbenih del znova zelo umirila, je poraba nekovinskih mineralov upadla za skoraj 15 %, kar je povzročilo znatno izboljšanje snovne produktivnosti, na le osem odstotni zaostanek za povprečno v EU. V letu 2020 ukrepi ob epidemiji niso močno vplivali na aktivnosti v gradbeništvu, sicer visoko znižanje rabe tekočih energentov pa je bilo pol manjše kot v EU. Ker se je s tem v Sloveniji, v nasprotju z EU, raba

snovi zmanjšala manj kot BDP, se je snovna produktivnost nekoliko znižala, tudi relativno do EU. Ocenjujemo, da se v letu 2021 raba energentov in nekovinskih mineralov ni povečala, zato se je snovna produktivnost ob rasti BDP verjetno vnovič povečala.

Stopnja samooskrbe s snovjo je v Sloveniji nekoliko višja kot v povprečju EU. Slovenija je z nekaterimi viri dobro preskrbljena. V strukturi domače izkoriščane snovi je več kot polovico peska, gramoza, apnenca in sadre, pomembni domači viri pa so še kmetijski pridelki, lignit in les. V Slovenijo je *neto uvožene* okoli 12 % skupne porabe snovi. V strukturi *neto uvoza* je bilo leta 2020 največ naftnih proizvodov, plina, kovinskih rud ter kmetijskih pridelkov. Ob tem je bil po žledolomu v letu 2014 razmeroma velik le *neto izvoz* lesa, zlasti hlodovine, ki pa se je zadnje leto že precej znižal in postal primerljiv pred tem običajnim ravнем. Velik *neto izvoz* surovin sicer v izračunu domačo porabo snovi znižuje, z vidika učinkovitejše rabe virov pa pomeni neizkoriščeno možnost za ustvarjanje višje dodane vrednosti v domači predelovalni industriji.²

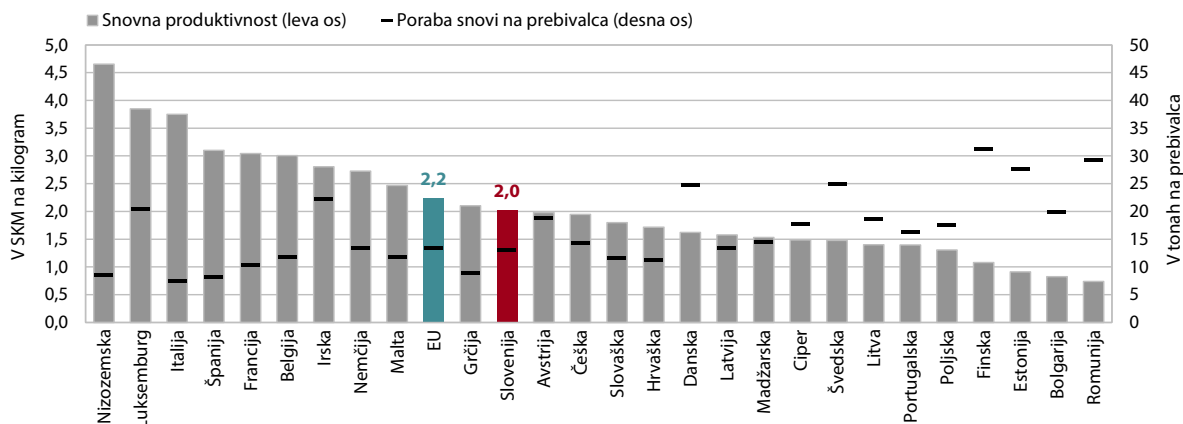
Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	0,87	1,06	1,11	1,32	1,77	1,69	1,71	1,84	1,91	1,84	2,04	2,03	3,5
EU	1,19	1,34	1,49	1,74	1,92	1,95	2,02	2,08	2,10	2,14	2,23	2,24	
Slovenija / EU, indeks	72,9	78,7	74,0	75,7	92,0	86,5	84,5	88,3	91,1	85,7	91,6	90,5	

Vir: Eurostat (2022) in SURS (2022), preračuni UMAR.

Opomba: Primerjava v SKM med državami oziroma s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2020

Vir: Eurostat (2022).

¹ Med nekovinskimi materiali sta pesek in gramoz imela 46-odstotni delež, kar je bil eden največjih deležev v EU. Močno povezanost med porabo nekovinskih mineralov in gradbeno aktivnostjo kaže analiza Geološkega zavoda Slovenije, opravljena na podlagi podatkov za leto 2014, ko je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

² Glej tudi kazalnik 4.11.

Odpadki

4.6

Evidentirana količina nastalih odpadkov se je v letu 2020, po daljšem obdobju povečevanja, ob krizi zaradi covid-19 pričakovano skupno znižala, v tem pa v gospodinjstvih povečala. V tem letu je nastalo 7,7 mio ton odpadkov, kar je za 9 % manj kot v letu prej, a za 72 % več kot leta 2012, ko je bila količina v opazovanem obdobju po letu 2000 najmanjša.¹ V proizvodnih in storitvenih dejavnostih, kjer jih nastane velika večina, v njihovi strukturi pa je zaradi specifične teže največ mineralnih oziroma gradbenih odpadkov, se je količina ob nižji gospodarski aktivnosti zmanjšala za okoli desetino. Komunalni odpadki, ki so bili v preračunu na prebivalca vnovič pod povprečjem EU, so se skupno zmanjšali manj, za 4 %, v tem pa so se v gospodinjstvih povečali za 2 %. Skupna količina nevarnih odpadkov, ki se v daljšem obdobju povečuje, se je zmanjšala za 5 %, v odpadkih skupaj pa ohranila okoli 2–odstotni delež.

Podobno kot nastajanje odpadkov se je v letu 2020 zmanjšala tudi njihova predelava. S končnim postopkom predelave je bilo v tem letu predelanih 6,8 mio ton odpadkov, kar je za 9 % manj kot v letu prej, a za četrtno več kot pred desetletjem. Zmanjšala se je predelava v vseh treh postopkih: recikliranju, sežiganju odpadkov kot gorivo in uporabi odpadkov za zasipanje. Delež recikliranja, ki je zelo zaželeno, se je po letu 2010 zelo povečal in je ob odštetu mineralnih odpadkov v mednarodni primerjavi visok. Ob naraščajočem nastajanju odpadkov se hitro povečuje tudi količina, uporabljena za zasipanje, s tem pa se je odlaganje na odlagališča, ki je v razvrstitvi želenega ravnanja na zadnjem mestu, uspešno zmanjšalo. V tem se je zmanjšalo tudi odlaganje komunalnih odpadkov, ki so že v okoli treh četrtinah zbrani ločeno. Ena večjih težav pa je povezana s povečevanjem odpadne embalaže, ki se v razmerah covid-19 povečuje hitreje.

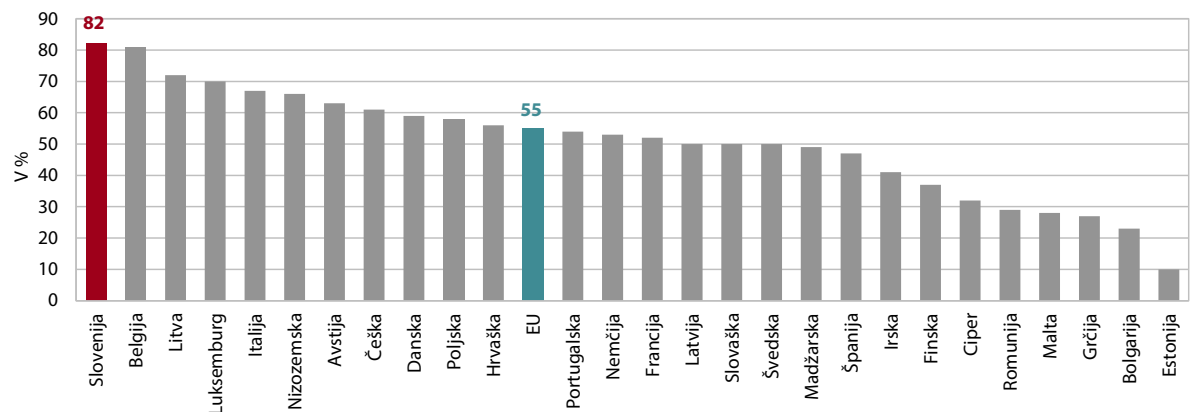
Tabela: Nastali odpadki in delež recikliranih

	2000	2004	2006	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, v kg / prebivalca													
Slovenija	n. p.	2.163	1.982	2.018	1.706	1.692	1.604	1.684	1.481	1.553	1.545	1.506	1.430
EU	n. p.	1.800	1.810	1.720	1.719	n. p.	1.735	n. p.	1.763	n. p.	1.820	n. p.	n. p.
v tem: nastali komunalni odpadki, v kg / prebivalca													
Slovenija	513	485	516	490	362	414	432	449	457	471	486	508	487
EU	513	500	513	503	488	479	478	480	490	496	496	501	505
Reciklirani odpadki skupaj, brez mineralnih, delež od celotnega ravnanja, v %													
Slovenija	n. p.	n. p.	n. p.	52	74	78	75	78	80	84	82	85	83
EU	n. p.	n. p.	n. p.	53	35	n. p.	54	n. p.	n. p.	n. p.	55	n. p.	n. p.
v tem: reciklirani komunalni odpadki, delež od nastalih komunalnih odpadkov, v %													
Slovenija	6,0	20,4	15,4	22,4	41,9	34,8	36,0	54,1	55,6	57,8	58,9	59,2	59,2
EU	27,3	31,8	33,2	38,0	40,9	41,5	43,4	44,9	46,5	46,9	47,2	48,1	47,8

Vir: Eurostat (2022), SURS (2022b).

Opomba: Reciklirani odpadki so odpadki, poslani v predelavo, razen energetske predelave in zasipanja. Mednarodna primerljivost se z odštetenjem mineralnih odpadkov poveča, ker slednji zaradi svoje velike specifične teže odločilno vplivajo na skupno količino; n. p. – ni podatka

Slika: Delež recikliranih odpadkov v skupno obdelanih odpadkih, brez mineralnih, leto 2018

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Za Estonijo je podatek za leto 2010.

¹ Količina se je 2012 zmanjšala za četrtno, ob manjši količini gradb. odpadkov in spremembi metodologije (prerazporeditvi nekaterih med stranske proizvode).

Okoljski davki

4.7

Daljše obdobje naraščanja prihodkov iz okoljskih davkov je bilo prekinjeno leta 2018 in še izraziteje v letu 2020, po oceni pa prihodki kljub povišanju v letu 2021 še niso dosegli ravni iz leta 2019. Dolgoročna rast prihodkov pred letom 2018, zlasti davkov na energijo,¹ je bila predvsem posledica rasti rabe goriv v prometu in trošarin na pogonska goriva. Leta 2018 pa so se prihodki prvič po letu 2011 medletno nekoliko znižali (-1,2 %), kar je bilo povezano z nižjimi trošarinami na neosvinčeni motorni bencin in dizelsko gorivo, ki so bile uvedene maja 2018 z namenom nevtralizacije pritiska visokih cen surove nafte, in umirjanjem rasti gospodarske aktivnosti. Še bolj izrazito znižanje prihodkov v letu 2020 (-18,4 %) sta povzročila upad gospodarske aktivnosti zaradi epidemije covid-19 in znižanje trošarin na bencinsko gorivo in na dizel, sprejeto za blažitev posledic epidemije.² Te datjavte so tudi konec leta 2021 ostale na nižjih ravneh iz leta 2019. Gospodarska aktivnost je te ravni presegla, vendar pa predhodni podatki državnega

proračuna kažejo, da prihodki iz trošarin na energente, ki pomenijo največji del okoljskih davkov, v letu 2021 ravni iz leta 2019 še niso dosegli.

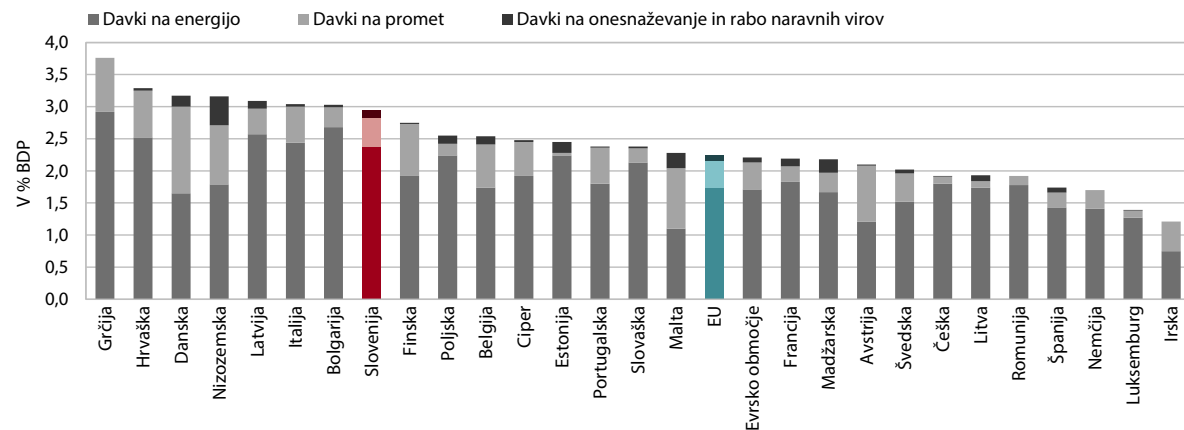
Prihodki iz okoljskih davkov so glede na BDP v Sloveniji kljub večletnemu zniževanju še vedno med najvišjimi v EU. V obdobju 2005–2016 so se glede na BDP povečevali, v obdobju 2017–2020 pa so se občutneje znižali; v letu 2020 na 2,95 % BDP. V primerjavi s povprečjem EU je bila ta raven precej višja, razlika pa se je od leta 2013, ko je bila najvišja, do leta 2020 zmanjšala na manj kot 1 o. t. Razlika izhaja iz davkov na energijo, ki so leta 2020 v Sloveniji predstavljali 81 % vseh okoljskih davkov. Visoka vrednost je v Sloveniji posledica razmeroma velike nabave in porabe energije, kar je povezano z obsežnim tranzitnim prometom, z močnim transportnim sektorjem, pa tudi z razpršeno poseljenostjo in nezadostno razvito infrastrukturo javnega prometa.

Tabela: Prihodki iz okoljskih davkov

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nominalno, v mio. EUR														
Slovenija	632	920	1,261	1,312	1,277	1,389	1,428	1,453	1,509	1,569	1,578	1,560	1,615	1,383
Kot delež BDP, v %														
Slovenija	2,89	3,16	3,48	3,61	3,45	3,83	3,92	3,86	3,88	3,88	3,67	3,40	3,34	2,95
EU	2,57	2,54	2,36	2,36	2,41	2,44	2,47	2,47	2,45	2,47	2,42	2,40	2,35	2,24
Kot delež vseh pobranih davkov in socialnih prispevkov, v %														
Slovenija	7,63	8,02	9,25	9,42	9,11	10,02	10,36	10,23	10,26	10,23	9,77	9,01	8,87	7,78
EU	6,24	6,38	6,01	6,05	6,09	6,04	6,02	6,02	5,99	6,04	5,90	5,83	5,74	5,42

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Prihodki iz okoljskih davkov, 2020

Vir: Eurostat (2022).

¹ Okoljski davki vključujejo davke na energijo, davke na promet ter davke na onesnaževanje in rabo naravnih virov.

² Trošarine na pogonska goriva (z izjemo na kurilno olje, ki od oktobra 2015 ostajajo nespremenjene) so se aprila in maja 2020 sicer zvišale, v nadaljevanju leta 2020 pa znižale na vrednosti, ki so bile nižje kot konec leta 2019.

Ekološki odtis

4.8

Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja, se je v obdobju 2015–2018 povečal in bil nad evropskim povprečjem, kar kaže na precejšnje in naraščajoče obremenjevanje okolja.¹ Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha). To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov. V strukturi je največ (i) ogljikovega odtisa, zaradi velikih izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov, sledita pa mu (ii) biološki odtis, to je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter (iii) odtis infrastrukture, to je pozidanih površin. V Sloveniji se je ekološki odtis v recesiji zaradi gospodarsko-finančne krize znižal, potem pa nasprotno kot v evropskem povprečju zvišal in v letu 2018 znašal 5,37 gha/osebo. Razkorak do evropskega povprečja se je v zadnjih letih povečeval, v letu 2018 na okoli 13 %. To kaže na gospodarski razvoj ob razmeroma veliki porabi naravnih virov in onesnaževanju okolja, kar je v nasprotju z zastavljenim ciljem v SRS.

Z razmeroma visokim ekološkim odtisom je bil visok tudi ekološki primanjkljaj, ki je razlika do biološke zmogljivosti narave. Biološka zmogljivost oziroma biokapaciteta narave so tiste biološko produktivne površine, ki so se sposobne regenerirati.² Podobno kot ekološki odtis so preračunane v globalne hektarje, pri čemer vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti. Biokapaciteta narave je precej stabilna in se med leti bistveno ne spreminja. V Sloveniji največjo vrednost prinašajo gozdovi, ki pa kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida. Delež preostalih površin, predvsem obdelovalnih zemljišč in ribolovnih območij, je v primerjavi s povprečjem Evrope razmeroma skromen. Rezultati zadnjih izračunov so pokazali, da ekološki odtis Slovenije (5,4 gha / osebo) znaša dva in pol krat toliko kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave (2,2 gha / osebo). Ekološki primanjkljaj je izkazan tudi za večino držav v Evropi, presežek pa le za nekatere države na severu, ki imajo trajnostno naravno gospodarstvo in razmeroma obsežna ribolovna območja. V Sloveniji je ekološki primanjkljaj (-3,2 gha / osebo) precej večji kot v svetovnem povprečju (-1,2 gha / osebo) in tudi večji kot v evropskem (-1,8 gha / osebo).

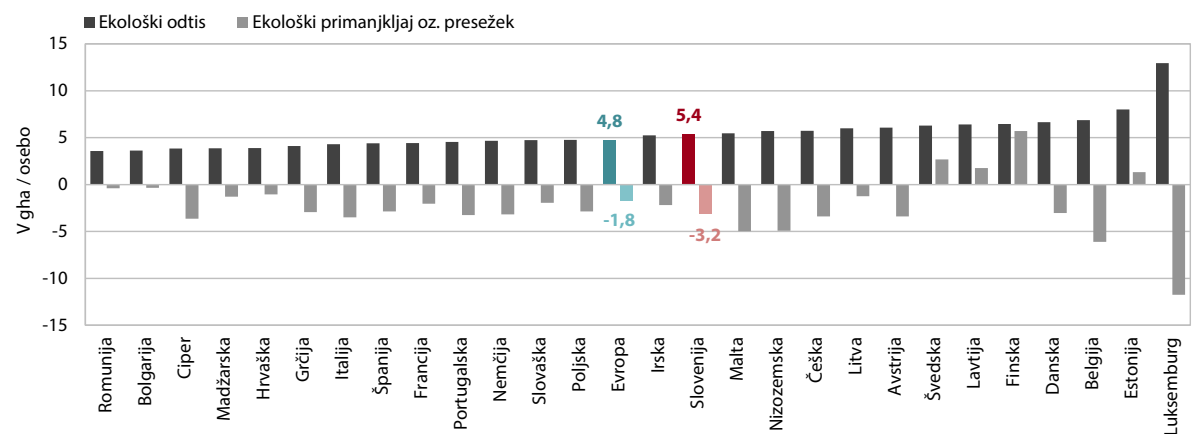
Tabela: Ekološki odtis v gha/osebo

	2000	2005	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,8	5,5	5,8	5,2	4,8	4,7	5,0	5,0	5,2	5,4	3,8
Evropa	5,1	5,3	5,5	5,2	4,9	4,8	4,7	4,6	4,7	4,8	
Svet	2,5	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,8	2,8	
Slovenija / Evropa, indeks	95,3	103,1	106,3	100,4	97,1	98,0	106,2	108,2	110,7	112,7	

Vir: Global Footprint Network (2022).

Opomba: po zadnjih izračunih je ekološki odtis za Slovenijo za vsa opazovana leta popravljen navzgor.

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oziroma presežek, 2018

Vir: Global Footprint Network (2022).

¹ Ekološki odtis (ecological footprint) meri Global Footprint Network. Rezultati njihovih izračunov so objavljeni za okoli 200 držav, za posamezna leta v obdobju 1961–2018.

² Biološko produktivna površina obsega skupaj približno četrtnino površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka.

Kmetijska zemljišča v uporabi

4.9

Kmetijska zemljišča v Sloveniji zavzemajo precej manjši del skupne površine kot v povprečju EU, a njihova razmeroma skromna površina se je v zadnjem desetletju po dolgoročnem upadanju ustalila.

Površina kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU),¹ katerih varovanje je osnovni pogoj za prehransko samooskrbo, je v letu 2020 znašala okoli 484 tisoč hektarjev. Zaradi opuščanja kmetovanja, zaraščanja z gozdom in pozidave se je po osamosvojitvi države zmanjšala za 14 %, a je v zadnjem desetletju ostala približno enaka. Spremembe so obojestranske – v spremembi namembnosti kmetijskih zemljišč za druge rabe in v vračanju zemljišč iz nekmetijske namenske rabe, vendar se je v tem vsaj med letoma 2014 in 2017 kar najbolj spreminjala namenska raba najboljših kmetijskih zemljišč (Računsko sodišče RS, 2021).

V luči zagotavljanja pogojev za lokalno pridelavo hrane je zaskrbljujoča zlasti skromna površina obdelovalnih površin. Po površini *njiv* na prebivalca, ki so s stališča zagotavljanja prehranske varnosti najpomembnejša kategorija zemljišč, se Slovenija

uvršča med zadnje štiri države EU. V Sloveniji znaša okoli 8,4 ara, v povprečju EU pa 22 arov. Ob tem je pridelavi zelenjave namenjene le okoli 3 % te površine, velika večina pa pridelavi krme za živali. Ta se prideluje tudi na *trajnih travnikih in pašnikih*, ki pokrivajo večino, okoli šest desetin KZU. S *trajnimi nasadi*, predvsem vinogradi in sadovnjaki, je zasajenih okoli 6 % KZU.

Ekološka obdelava zemljišč, ki je za varovanje okolja najbolj zaželeno, je razširjena bolj kot v povprečju EU in se povečuje. V letu 2020 je bilo v sistem nadzora vključenih okoli 11 % KZU. Tudi tu močno prevladujejo trajni travniki in pašniki, namenjeni pridelavi krme, preostalih kategorij pa je razmeroma malo. To ni usklajeno s povpraševanjem, ki je največje pri ekološko pridelani sveži zelenjavi in sadju ter nemesnih predelanih živilih (MKGP, 2021b). Za nadaljnji razvoj je v Sloveniji še veliko možnosti. Velik del kmetij je namreč na gorsko višinskih in drugih območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kjer obsežna konvencionalna pridelava ni mogoča.

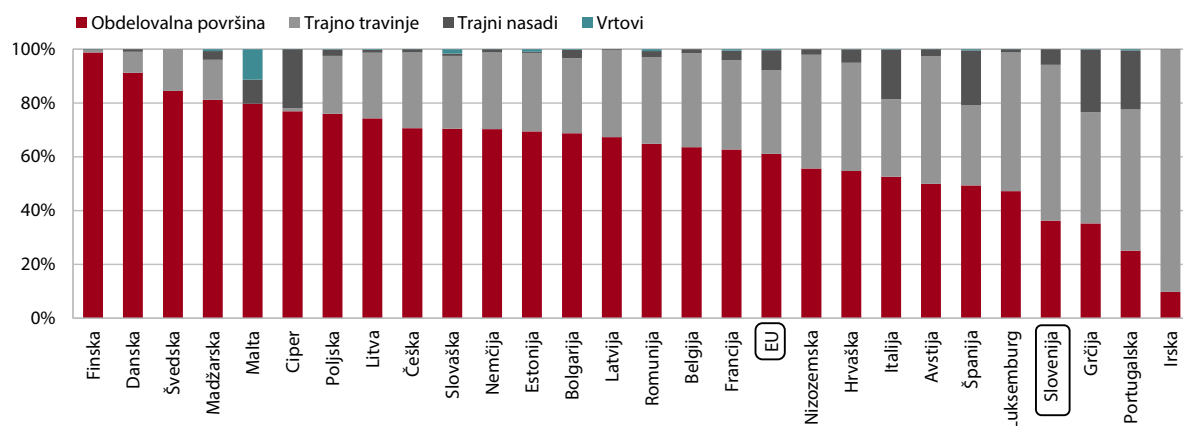
Tabela: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) skupaj in v ekološki obdelavi

	2005	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
KZU, delež v skupni površini, v %												
Slovenija	25,1	24,3	23,8	23,7	23,8	23,5	23,6	23,7	23,6	23,7	23,9	>24,0
EU	n. p.	40,0	39,4	38,9	39,0	39,2	39,1	39,1	39,2	39,4	39,3	
KZU, delež v ekološki obdelavi, v %												
Slovenija	4,6	6,1	6,4	7,3	8,6	8,9	9,1	9,6	10,0	10,4	10,8	
EU	n. p.	n. p.	n. p.	5,9	6,1	6,6	7,1	7,5	8,0	8,5	9,1	

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Opomba: n. p.– ni podatka.

Slika: Struktura kmetijskih zemljišč, 2019

Vir: Eurostat (2022)

¹ KZU so vse površine za pridelovanje kmetijskih rastlin: obdelovalna površina, trajno travninje in trajni nasadi. Med obdelovalne površine sodijo tudi tiste ki niso obdelane zaradi praha, deteljščja in lucernišča, travnate površine, ki se po petih letih preorjejo, ter hmeljiščja. Trajni nasadi so sadovnjaki in oljčniki ter vinogradi, drevesnice, trsnice in matičnjaki. Trajno travninje so travnate površine, ki že najmanj pet let niso bile preorane in se uporabljajo za košnjo ali pašo.

Intenzivnost kmetovanja

4.10

Pridelava in prireja hrane, sodeč po zmerni povprečni pridelavi in prireji, v Sloveniji ni med intenzivnejšimi. V razvoju slovenskega kmetijstva je prisotna dualnost: (i) večanje intenzifikacije zaradi zniževanja števila gospodarstev in s tem koncentracije pridelave ter (ii) obširnejše ekološko kmetovanje, ki je z vidika varovanja okolja najbolj zaželeno. Primerjava s povprečjem EU v *rastlinstvu* ne kaže enotne slike, kar je razvidno tudi iz pridelkov dveh pomembnejših poljščin. Hektarski pridelek pšenice je v Sloveniji običajno nižji, koruze pa višji. Pod vplivom vremena so prisotna izrazita letna nihanja, z izboljševanjem tehnologije pa se donosi dolgoročno zvišujejo. Dokler niso previsoki, to pomeni boljšo izkoriščenost naravnih virov. Obremenjenost okolja z *živinorejo*, merjena s številom živine na površino, pa zaradi naravnih danosti ni med nižjimi, a povprečna mlečnost na žival je nižja od povprečne v EU. Z vidika obremenitve živali je to ugodno, z vidika obremenitve okolja s številom živali pa nekoliko manj.

Trend zniževanja porabe mineralnih gnojil in pesticidov se je, po prekinitvi, v zadnjih dveh opazovanih letih nadaljeval. V letu 2020 se je drugo leto zapored zmanjšalo *gnojenje z rastlinskimi makrohranili iz mineralnih gnojil*, to je dušikom, fosforjem in kalijem (NPK gnojili), pa tudi *poraba pesticidov*, merjena s skupno prodajo aktivnih snovi na enoto kmetijske površine.¹ Primerjava porabe gnojil s povprečjem EU kaže mešano sliko: poraba dušika, ki je v NPK-gnojilih v večini, je v preračunu na enoto površine manjša, fosforja pa večja.² Po prodaji pesticidov pa se Slovenija uvršča v zgornjo sredino EU držav z znanimi podatki. To merjenje je zaradi seštevka snovi z različno stopnjo toksičnosti precej zahtevno, prodaja pa je ob tem tudi precej odvisna od vrste gojenih rastlin ter vremenskih razmer in zaradi tega pojava boleznin in škodljivcev.

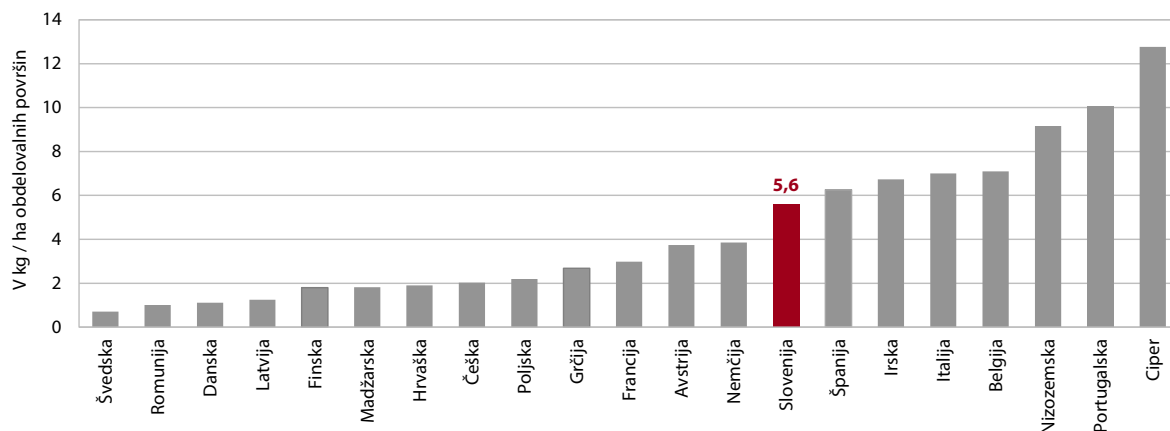
Tabela: Povprečni pridelki najpomembnejših poljščin ter porabi NPK gnojil in pesticidov

		2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Povprečni pridelek in mlečnost, v tonah / ha oz. v tonah / kravo													
Pšenica	Slovenija	4,7	4,8	5,4	4,4	5,2	5,1	5,2	5,0	4,4	5,2	5,8	5,8
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	5,2	5,7	5,2	5,8	5,5	
Koruzna za zrnje	Slovenija	8,3	8,5	7,1	5,4	9,2	9,0	9,5	7,1	9,5	9,3	10,8	9,1
	EU	n. p.	7,1	6,0	6,8	8,1	6,4	7,3	7,8	8,4	7,9	7,3	7,4
Mlečnost	Slovenija	5,5	5,5	5,6	5,4	5,6	5,9	5,8	6,0	5,8	6,1	6,3	n. p.
	EU	n. p.	n. p.	n. p.	6,5	6,7	6,8	6,9	6,9	7,1	7,3	7,4	n. p.
Gnojila in pesticidi, Slovenija, rast, 2005 = 100													
NPK gnojila, poraba na površino		100,0	89,3	83,1	85,1	87,0	89,6	86,4	85,1	86,4	83,7	82,4	n. p.
Pesticidi, prodaja aktivne snovi		100,0	80,2	72,9	64,9	71,4	74,0	81,8	76,9	82,9	70,7	70,2	n. p.

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Opomba: n. p. - ni podatka. Na Eurostatu so dosegljivi podatki o prodaji NPK gnojil v državah EU v obdobju 2015 – 2019 (gl. slika v poglavju) in o prodaji pesticidov v nekaterih državah EU v obdobju 2011 – 2019; v tem ni podatka za povprečje EU (gl. graf spodaj).

Slika: Prodaja pesticidov v preračunu na enoto obdelovalne površine, 2019

Vir: Eurostat, (2022).

¹ Ocenjuje se, da se v kmetijstvu porabi okoli 2/3 prodanih pesticidov, preostanek pa na drugih zemljiščih (železnici, cestah, igriščih za golf, parkih ipd.).

² V strukturi porabe NPK-gnojil v Sloveniji je okoli 60 % dušika, po 20 % pa fosforja in kalija. Eurostat objavlja podatek o porabi dušika in fosforja.

Intenzivnost poseka lesa

4.11

Posek lesa, ki je bil po letu 2014 zaradi sanacije gozdov razmeroma velik, se je v letu 2020 precej znižal.

Obsežnemu žledolomu v letu 2014 se je v naslednjih letih najprej pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja, v letih 2017 in 2018 pa tudi vetrolomi, zato je bila nujna večja sanacijska sečnja. Potem ko je bilo v šestletnem obdobju po žledu povprečno posekanega za okoli polovico več lesa kot pred tem, se je v letu 2020 posek znižal za petino in je bil le še za 8 % višji kot pred žledom. Zaostanek za strokovno dopuščeno količino poseka se je vnovič povečal, na okoli 40 %.¹ *Intenzivnost poseka*, izražena kot njegovo razmerje do letnega prirastka lesa, se je spet znižala, na 48 %. S tem se je tudi oddaljila od cilja, ki je bil za zagotovitev trajnostnega razvoja zastavljen na ravni 75 % do leta 2020 (MKO, MGRT, 2012). V obdobju sanacije močno spremenjena struktura poseka pa se je leta 2020 drugo leto zapored pomaknila v smer, značilno za običajne razmere. Delež sečnje sanitarne narave se je znižal za 12 o. t., na 42 %, ²

posek za nego gozdov, ki je v letih brez posebnosti v veliki večini, pa je prvič po žledu znašal več kot polovico celotnega poseka.

Z manjšo sečnjo v letih 2019 in 2020 je bila manjša tudi proizvodnja lesnih sortimentov, a možnosti za nadaljnji razvoj gozdno-lesne verige so ob veliki gozdnatosti in naraščajoči zalogi lesa še velike.

Proizvodnja lesa se je po žledolomu povečala v vseh kategorijah; najbolj pri lesu za celulozo in plošče, pa tudi pri hlodih za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za dosego višje dodane vrednosti najprimernejši les. Bolj kot skupna proizvodnja pa se je povečala *zunanja trgovina z nepredelanim lesom*. Izvoz se je v obdobju po žledu, ob nekoliko nižjem letnem uvozu, letno povečal skupno za okoli 60 %, samo hlodov iglavcev pa več kot podvojil.³ Velik izvoz kakovostne surovine je neizkoriščena možnost za večjo zaposlenost in dodano vrednost v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

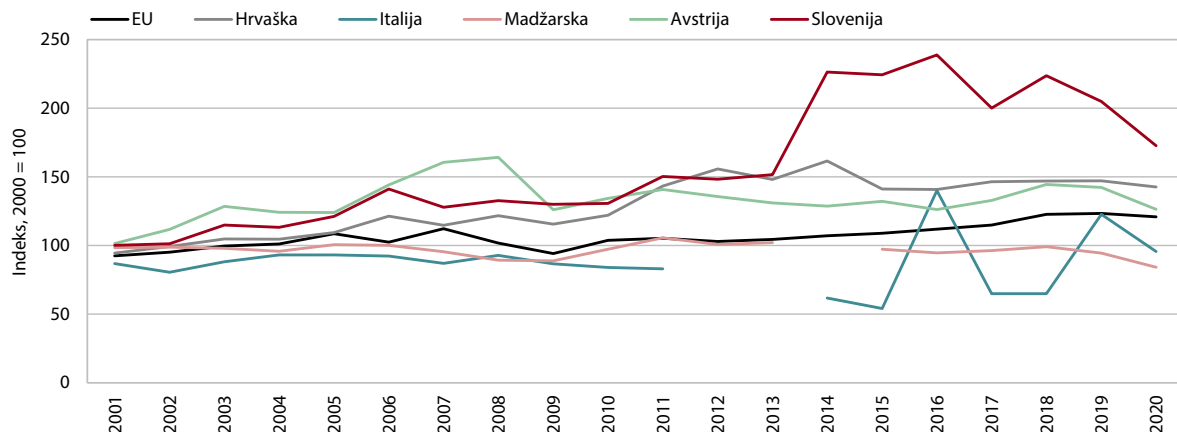
■ **Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija**

	2000	2005	2008	2010	2013	2014	2015	2017	2018	2019	2020
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.169,2	1.185,1	1.185,2	1.183,4	1.181,9	1.182,0	1.180,3	1.177,2	1.176,8	1.176,1
Lesna zaloga (v mio. m ³)	262,8	300,8	322,2	331,0	342,4	346,1	348,2	352,9	355,3	356,7	357,2
Letni prirastek lesa (v mio. m ³)	6,9	7,6	7,9	8,1	8,5	8,6	8,6	8,7	8,8	8,8	8,8
Posek lesa (v mio. m ³)	2,6	3,3	3,4	3,4	3,9	6,3	6,0	5,0	6,1	5,3	4,2
Proizvod. okrog. lesa (v mio. m ³)	2,3	2,7	3,0	2,9	3,5	5,3	5,2	4,6	5,1	4,7	4,0
Intenzivnost poseka lesa (v %)	38,0	43,0	43,6	41,6	46,2	74,0	70,1	57,3	68,9	59,9	48,1

Vir: ZGS (2021), SURS (2022b), preračuni UMAR.

Opomba: razmerje med posekom in proizvodnjo okroglega lesa je odvisno tudi od strukture pridobljenih lesnih sortimentov in vrste dreves. V obdobju po žledolomu je izkoristek znašal od 83 % do 95 % poseka.

■ **Slika: Proizvodnja okroglega lesa**

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

¹ Dopuščena oziroma možna količina poseka je določena ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njihovih habitatov, ne glede na lastništvo. V obdobju 2014–2019 je evidentirani posek za dopuščenim zaostajal za desetino.

² Sanitarni posek je posek bolnega, poškodovanega ali sušečega se drevoja, ki so ga škodljivi biotski (škodljivci, boleznj, divjad) ali abiotski dejavniki (veter, sneg, žled, suša, plaz, onesnažen zrak) poškodovali do take mere, da nima gozdnogojitvene prihodnosti (SiDG, 2022).

³ Hlodi iglavcev so glavna skupina skupnega izvoza hlodov, podatka o izvozu hlodov listavcev pa po letu 2016 ni; ta izvoz je zajet v skupnem izvozu okroglega industrijskega lesa listavcev, ki pa je bil v teh letih višji za okoli 30 %.

Kakovost vodotokov

4.12

Slovenski vodotoki so, merjeno z biokemijsko potrebo po kisiku, visoko kakovostni. Njihova čistost, ki je bila v začetku prejšnjega desetletja blizu povprečja EU, se je po letu 2005 precej izboljšala in je v primerjavi z državami z znanimi podatki v EU že nekaj let v ospredju. Tudi vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah, ki v prevelikih odmerkih poslabšujejo kakovost vode, sta se dolgoročno znižali in sta nižji kot v povprečju EU.¹ Manjše onesnaženje, običajno povzročeno z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter s spiranjem kmetijskih površin, je posledica precej boljše in obsežnejše obdelave odpadnih voda ter opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami onesnaževale vodotoke.

Pred izpustom v okolje je prečiščena okoli petina skupne vode, samo komunalne odpadne vode pa

okoli dve tretjini. V letu 2020 je bilo v Sloveniji, ki je zaradi pestrih naravnih danosti vodnata država z razmeroma visoko razpoložljivostjo sladkovodnih virov na prebivalca, skupno *načrpanih* 1.033 mio. m³ vode, kar je za 12 % več kot pred petimi leti. Večina te vode je bila iz površinskih vodnih virov, za industrijo (dejavnosti B, C, D in E), le okoli petina pa iz podzemnih, za javni vodovod in namakanje. V okolje je skupno *odteklo* 1.049 mio m³ odpadne vode.² Delež pred izpustom prečiščene vode skupaj se je v obdobju od 2015 do 2020 z 11 zvišal na 17 %, ob tem pa je večina neprečiščene vode le toplotno onesnažena zaradi rabe v hidroelektrarnah. Med komunalno odpadno vodo iz kanalizacijskih sistemov je bilo v letu 2020 pred izpustom v okolje v čistilnih napravah prečiščenih 69 % vode.

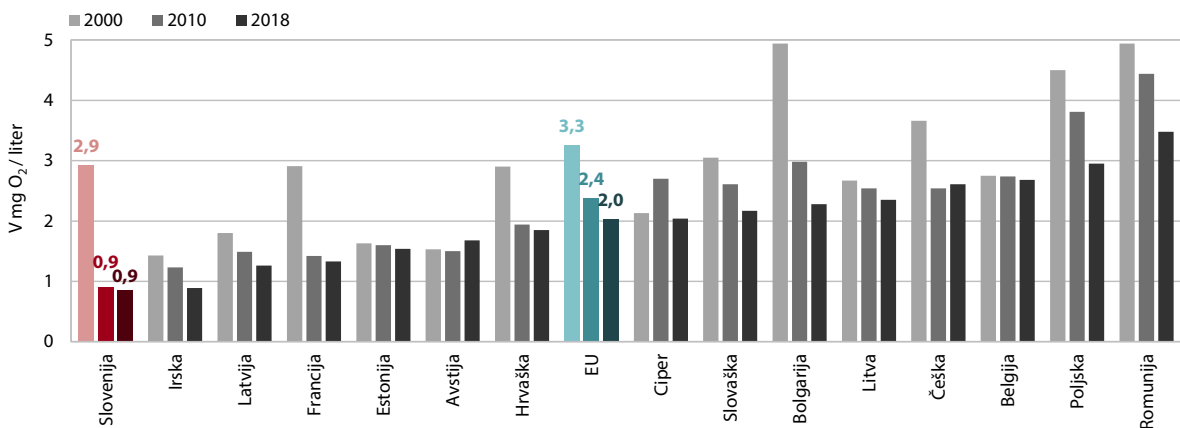
Tabela: Kazalniki kakovosti voda

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Biokemijska potreba po kisiku v rekah, v mg O₂/l												
Slovenija	2,9	2,3	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	< 1
EU	3,3	2,7	2,4	2,4	2,4	2,3	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	
Nitrati v podtalnici, v mg NO₃/l												
Slovenija	19,4	18,9	18,8	24,0	14,8	15,9	17,8	19,5	16,5	16,2	18,3	
EU	21,2	21,1	21,0	21,0	20,7	20,5	21,1	21,3	21,7	21,2	22,0	
Fosfati v rekah, v mg PO₄/l												
Slovenija	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,04	0,03	0,03	0,02	
EU	0,08	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	

Vir: Eurostat (2022).

Opombi: vrednosti za Slovenijo po SURS se nekoliko razlikujejo od vrednosti po Eurostat n. p. – ni podatka.

Slika: Biokemijska potreba po kisiku v rekah

Vir: Eurostat (2022). Opomba: Vrednost za Slovenijo so po SURS nekoliko višje kot po Eurostat, zaradi povečevanja nabora vzorčnih mest.

¹ Biokemijska potreba po kisiku je merilo za organsko onesnaženost vode in pomeni količino kisika, ki ga aerobni mikroorganizmi pod določenimi pogoji potrebujejo za razkrajanje organske snovi v vodi. V najčistejših rekah so vrednosti pod 1 mg, v zmerno in močno onesnaženih pa med 2 in 8 mg O₂/liter. Nitrati v podtalni vodi so dolgoobstojni in se kopičijo z vložki iz antropogenih virov, predvsem iz kmetijstva. Standard EU za pitno vodo, da se prepreči nevarnost za zdravje ljudi, je pod 50 mg NO₃/l. Visoke vrednosti fosfatov v rekah pa lahko povzročijo težave z eutrofikacijo, to je s kakovostjo vode zaradi rasti makrofitov in alg (Eurostat, 2022).

² Odpadna voda ni le količina vode, ki je po uporabi izpuščena nazaj v okolje. To je tudi padavinsko in meteorno onesnažena voda, ki se zliva v okolje po kanalizacijskem omrežju, ali pa je bila zajeta in izpuščena neposredno v reke, potoke in v zemljo.

Kakovost zunanega zraka

4.13

Kakovost zunanega zraka je v Sloveniji precej povezana s čezmerno onesnaženostjo s prašnimi delci (PM),¹ ta pa predvsem z neustreznim zgorevanjem lesne biomase in nizko prevetrenostjo območij. K skupnim izpustom PM_{10} prispevajo glavno, okoli 60 %, *individualna kurišča*, pretežno zaradi razširjene neustrezne uporabe lesa v zastarelih kurilnih napravah in hkrati pogosto neugodnih vremenskih razmer v kotlinah in dolinah celinskega dela Slovenije. Ob izrazitih temperaturnih inverzijah lahko že manjša gostota izpustov povzroči čezmerno onesnaženje zraka. Ker v topli polovici leta teh težav ni, podatki o povprečnih letnih vrednostih kažejo boljšo sliko kot podatki o številu dni s prekoračeno mejno dnevno vrednostjo, ki so značilni za hladni del leta. Druga večja skupina izpustov delcev je iz *rabe energije v industrijskih procesih in goriv v industriji*, sledijo pa *izpusti iz cestnega prevoza*. Splošna povprečna izpostavljenost urbanega prebivalstva delcem se je v zadnjih letih tudi pod vplivom toplejših

zim zniževala, a je pri najbolj drobnih delcih ostala precej višja kot v povprečju EU.

Problematična je tudi lokalno velika prisotnost prizemnega ozona. Ker je nastanek ozona pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove čezmerne koncentracije – nasprotno kot pri prašnih delcih – prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikim vplivom čezmejnega prenosa. Močno je odvisna od vetrov z zahoda in je najvišja na Primorskem, a je visoka tudi na večini drugih merilnih mest, tudi na podeželju in v višjih legah (ARSO, 2022a). Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda, a izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu je bila po zadnjih podatkih v Sloveniji večja kot v povprečju EU.

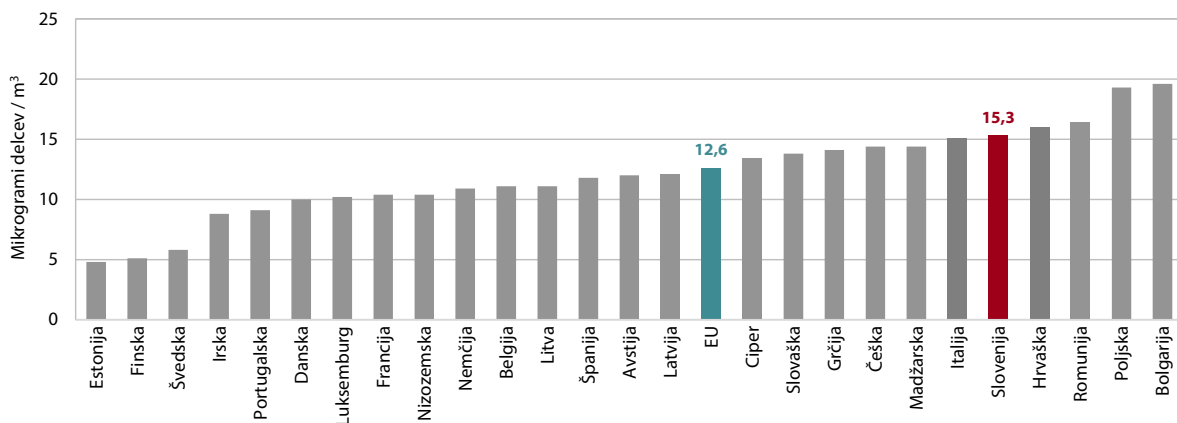
Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu, v mikrogramih na m³

	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
PM₁₀												
Slovenija	n. p.	36,8	29,1	28,2	25,4	24,9	22,5	27,7	25,6	24,8	24,1	20,4
EU	32,2	29,4	27,4	27,2	25,9	25,1	23,3	24,1	22,0	22,6	22,5	20,5
PM_{2,5}												
Slovenija	n. p.	n. p.	23,9	21,8	20,4	20,1	17,5	21,6	21,6	19,7	18,3	15,3
EU	14,5	16,2	18,1	18,9	17,5	16,4	15,7	15,8	14,6	14,9	14,5	12,6
Ozon, Slovenija												
Št. dni s presežno vrednostjo		46	33	24	40	41	31	28	24	32	26	31

Vir: Eurostat (2022), ARSO (2022b).

Opomba: Prikazana je povprečna letna koncentracija delcev na mestnih ozadjih. Letna mejna koncentracija za varovanje zdravja je po priporočilih Svetovne zdravstvene organizacije za PM_{10} 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, $PM_{2,5}$ 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (ARSO, 2022b); Preseganje ciljne vrednosti za ozon, ki velja za varovanje zdravja ljudi, se določa na podlagi koncentracij ozona, izmerjenih v prejšnjem triletnem obdobju na merilnih mestih, ki so vzorčna za območje (Uredba o ozonu v zunanjem zraku, 2003); prikazani so podatki za merilna mesta mestnega ozadja; n. p. – ni podatka.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem $PM_{2,5}$, 2019

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: za Malto ni podatka.

¹ Najpogosteje se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 μm ali manj (PM_{10}) in 2,5 μm ali manj ($PM_{2,5}$). Ti so najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja.

Funkcionalno razvrednotena območja

4.14

Na funkcionalno razvrednotenih območjih (FRO)¹ se nadaljujejo pozitivne prostorske spremembe, ki se kažejo v pospešenem oživiljanju obstoječih in umirjanju naraščanja novih FRO. Porast izdanih gradbenih dovoljenj² in okrepljena investicijska aktivnost sta bila leta 2021 prisotna tudi na FRO. V primerjavi s predhodnim letom so nastale spremembe na približno desetini FRO, zmanjšala sta se njihovo skupno število in površina. Hkrati so se nakazovale posledice krize covid-19 z opuščanjem dejavnosti na območjih za trgovino in storitve ter industrijo, kar se bo lahko pokazalo v novih FRO.³ V obdobju 2017–2021 se je znova vzpostavila dejavnost ali potekajo aktivnosti oživiljanja na okoli tretjini oziroma 350 FRO.

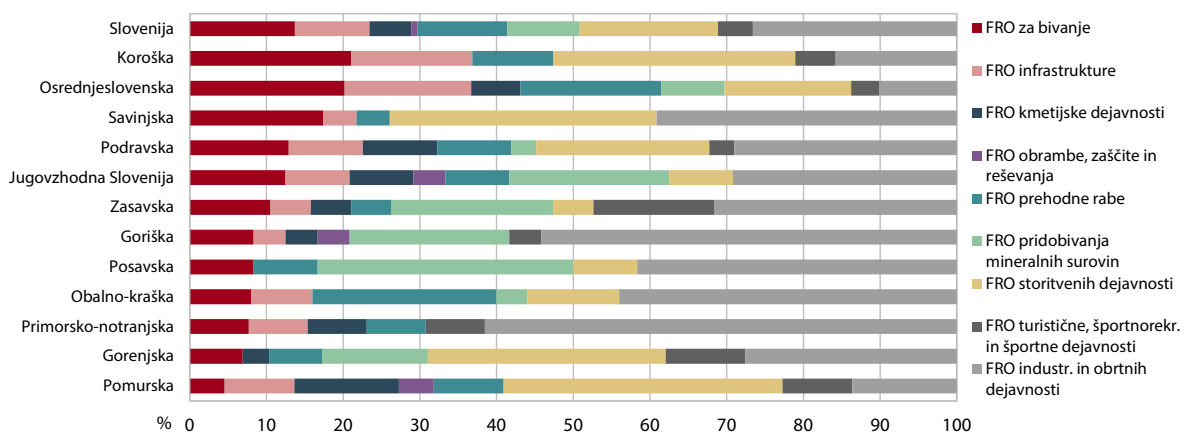
Oživiljanje je bilo enakomerno v vseh regijah, v strukturi pa najbolj okrepljeno na FRO za bivanje. V večjem obsegu (59 % vseh FRO) se je dokončala gradnja nedograjenih stanovanjskih območij na FRO za bivanje, vendar pretežno elitnih stanovanjskih sosesk, kar ne bo bistveno ublažilo primanjkljaja javnih najemnih stanovanj (gl. poglavje 3). Dograjene stanovanjske soseske, ki so bile v največjem deležu dograjene v osrednjeslovenski in koroški regiji (v obeh so predstavljale petino vseh oživitev v regiji), so bile končane še v drugih statističnih regijah (na primer v savinjski, podravski in jugovzhodni Sloveniji). Pospešeno so se oživljala tudi opuščena gradbišča, ki so uvrščena v FRO prehodne rabe, na 42 % lokacij. Na FRO industrije in obrti je bilo največ pozitivnih sprememb v goriški regiji, na FRO storitvenih dejavnosti pa v osrednjeslovenski in v gorenjski regiji.

Tabela: Spremembe v smeri oživiljanja po tipih FRO, 2017–2021

FRO:	Število FRO			FRO ponovno v funkciji ali v procesu oživiljanja, 2017–2021		
	2017	2020	2021	Število	Površina (ha)	Delež v %
industrijskih in obrtnih dejavnosti	228	216	218	93	576	43
infrastrukture	128	164	163	34	66	21
kmetijske dejavnosti	74	85	84	19	88	23
obrambe, zaščite in reševanja	34	35	35	3	8	9
prehodne rabe	116	140	141	41	106	29
pridobivanja mineralnih surovin	172	182	181	33	127	18
storitvenih dejavnosti	171	191	186	63	142	34
turistične in športnorekreativne in športne dejavnosti	60	68	70	16	39	23
za bivanje	98	86	81	48	57	59
Skupaj	1.081	1.167	1.159	350	1.209	30

Vir: FF UL (2021).

Slika: Struktura pozitivnih sprememb na FRO po tipih in regijah, 2017–2021

Vir: FF UL (2021).

¹ V skladu z Zakonom o urejanju prostora (ZUreP-3, 2021) je izraz »degradirana« preimenovan v »razvrednotena«.

² V letu 2021 je bilo v Sloveniji izdanih za 17 % več gradbenih dovoljenj za stavbe kot leta 2020 (Kastelic, 2022).

³ Z vidika evidentiranja sprememb v prostoru je leto kratko obdobje. Za vpis v evidenco FRO mora biti območje brez funkcije najmanj eno leto, zato nekatera na novo opuščena območja še niso vpisana. FRO se iz evidence izbriše šele, ko je spet v funkciji.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

5.1 Zaupanje v institucije

5.2 Izvršna zmogljivost

Zaupanja vreden pravni sistem

5.3 Indeks vladavine prava

5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev

5.5 Indeks zaznave korupcije

Varna in globalno odgovorna Slovenija

5.6 Svetovni indeks miru

5.7 Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju

5.8 Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč

Zaupanje v institucije

5.1

Po povečevanju v predhodnih letih, se je v letih 2020 in 2021 zaupanje v večino institucij zmanjšalo in ostalo pod povprečjem EU, z izjemo zaupanja v lokalne oblasti pa je bilo tudi oddaljeno od cilja SRS.¹ Največje in nad povprečjem EU je bilo leta 2006, a se je od takrat močno zmanjšalo. Pri večini institucij je bilo najmanjše ob koncu gospodarsko-finančne krize, v obdobju 2013–2019 pa se je povečalo.² V zadnjih dveh letih se je zaupanje v ključne institucije države vnovič zmanjšalo. Leta 2021³ je bilo zaupanje v vlado, parlament in politične stranke med najnižjimi v EU. Na povečanje nezaupanja je pomembno vplivala epidemija covid-19, ki je povzročila spremembe v gospodarstvu in življenju ljudi.⁴ V Sloveniji je več kot polovica vprašanih (53 %; EU: 25 %) menila, da so ukrepi javnih organov za zajezitev epidemije neupravičeni, 59 % (EU: 50 %) vprašanih je ocenilo, da gredo stvari v državi v napačno smer, prav tako

jih večina v naslednjih dvanajstih mesecih ni pričakovala izboljšanja gospodarskega položaja in splošne situacije v Sloveniji. Zaupanje v lokalne oblasti je bilo med epidemijo večje kot pred njo in ostaja institucija z največ zaupanja, najmanj pa prebivalstvo zaupa političnim strankam.

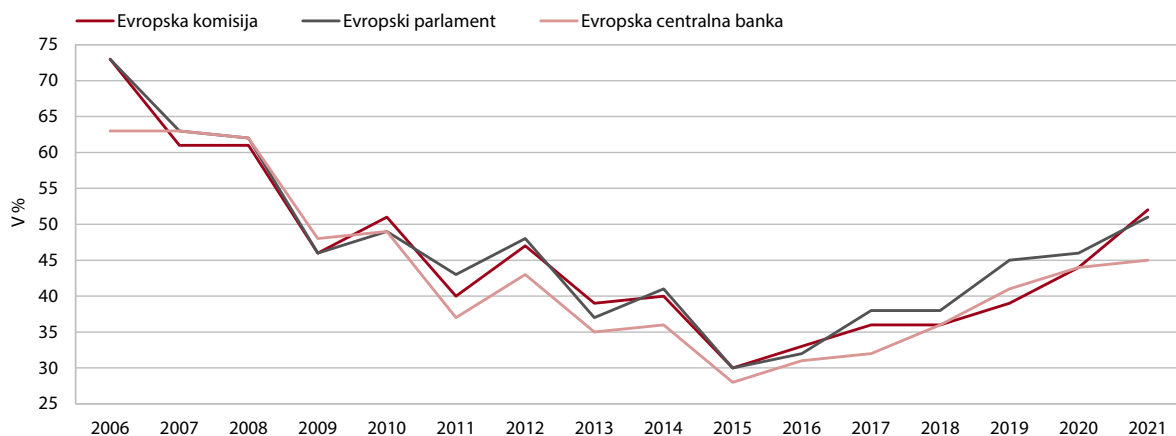
Zaupanje v EU in njene institucije se od leta 2015 povečuje. Največje je bilo leta 2006, najmanjše pa leta 2015, od takrat se povečuje. Leta 2021 je v EU zaupalo 55 % vprašanih, kar je največ po letu 2008 in več od evropskega povprečja. To lahko povežemo s povečanjem ugleda EU pri slovenskih državljanih.⁵ V primerjavi s predhodnim letom se je v letu 2021 še povečalo tudi zaupanje v evropske institucije. Več kot polovica vprašanih zaupa v Evropsko komisijo (52 %; EU: 50 %) in v Evropski parlament (51 %; EU: 53 %), nekoliko manj pa v Evropsko centralno banko (45 %; EU: 48 %).

Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Parlament	Slovenija	42	34	23	10	12	6	9	11	14	17	22	26	22	19	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh let)
	EU	33	34	31	27	28	25	30	28	32	35	35	36	36	35	
Vlada	Slovenija	43	36	27	12	15	10	13	16	17	17	23	31	25	25	
	EU	30	34	29	24	27	23	29	27	31	36	35	35	40	37	
Lokalne oblasti	Slovenija	n. p.	39	39	36	34	29	31	27	38	43	40	46	50	48	
	EU	n. p.	50	47	45	43	44	43	42	47	51	54	54	57	57	
Politične stranke	Slovenija	20	17	11	7	9	6	6	6	6	8	10	14	12	10	
	EU	17	20	18	14	15	14	14	15	16	18	18	20	23	21	
EU	Slovenija	70	60	47	38	39	37	40	30	37	38	37	46	47	55	
	EU	45	47	42	34	33	31	37	32	36	41	42	45	43	49	

Vir: Eurobarometer (2021e). Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve, 2020 in 2021: poletna meritve). Podatki za EU so za leto 2006 za EU-25, od 2008 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2018 za EU-28, za leto 2019 in 2020 za EU-27; n. p. – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Eurobarometer (2021e). Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji podatek v tistem letu (jesenske meritve, 2020 in 2021: poletna meritve).

¹ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju (zaupam, ne zaupam in ne vem) v izbrane institucije.

² Zaupanje v politične stranke se je nekoliko izboljšalo šele v letu 2017.

³ Zadnji razpoložljivi podatki za leto 2021 (meritev junij–julij 2021).

⁴ Zaupanje v institucije je bilo najmanjše v meritvi februar–marec 2021, ko so bili zaradi preprečevanja širjenja covid-19 uvedeni številni omejitveni ukrepi.

⁵ Leta 2021 je 53 % vprašanih v Sloveniji menilo, da ima EU pozitiven ugled, kar je največ po letu 2009 ter za 11 o.t. več kot leta 2020 ter presega povprečje EU (45 %) in delež tistih, ki vidi ugled EU kot nevtralen (36 %). Prav tako je polovica vprašanih ocenila, da gredo stvari v EU v pravo smer (EU: 41 %).

Izvršna zmogljivost

5.2

Izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, se v Sloveniji počasi izboljšuje, a ostaja nizka v primerjavi z drugimi državami EU. Indeks izvršne zmogljivosti je del kazalnikov trajnostnega upravljanja in meri delovanje vlade in institucij na osmih področjih: strateška zmogljivost, medresorsko sodelovanje, priprava učinkov predpisov, posvetovanje z javnostmi, komuniciranje, implementacija zastavljenih ukrepov, prilagodljivost in sposobnost reforme sistema javne uprave.¹ Po letu 2017 sta se vrednost indeksa in uvrstitev med državami EU izboljšali, kljub temu pa Slovenija še naprej opazno zaostaja za povprečjem EU pri vseh komponentah indeksa.

Nizka ocena izvršne zmogljivosti nakazuje na sorazmerno nizko učinkovitost delovanja institucij države in vlade. V raziskavi SGI (Bertelsmann, 2020)² so bile največje slabosti zaznane predvsem pri učinkovitem strateškem načrtovanju in organizacijskih reformah, kjer je bil v zadnjih letih narejen omejen napredek. Precej slabše kot v drugih državah EU je ocenjeno tudi izvajanje zastavljenih ukrepov na različnih ravneh države (centralna, lokalna raven), poudarjeno je tudi vmešavanje politike v kadrovanje tudi na strokovnih ravneh državne uprave. Kljub napredku v zadnjem letu pa Slovenija v primerjavi z drugimi državami zaostaja tudi v pripravi celovite analize učinkov predpisov (angl. regulatory impact assessment – RIA) na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto.

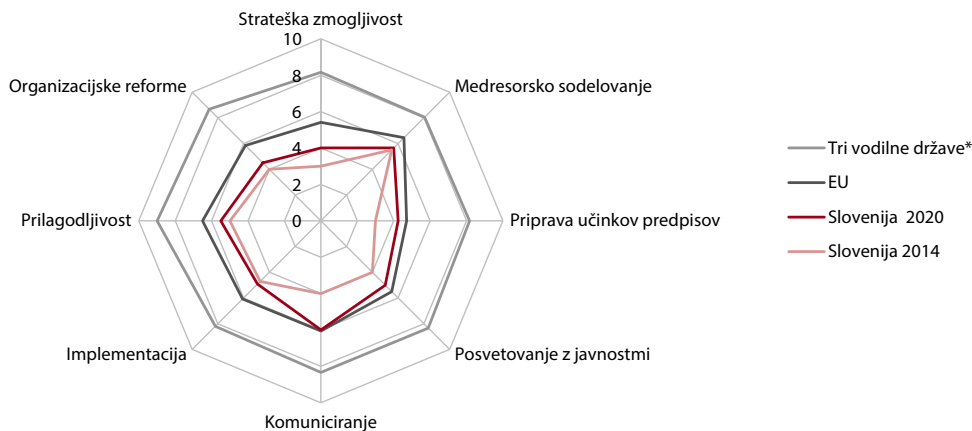
Tabela: Indeks izvršne zmogljivosti v Sloveniji in EU

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija*	4,46	4,64	4,81	4,77	4,81	4,91	4,97	Povprečje EU v letu 2030
EU	6,02	6,04	6,04	6,04	6,05	5,95	5,94	

Vir: Bertelsmann (2020); preračuni UMAR.

Opomba. Vrednosti med 1 in 10, več je bolje; *za Slovenijo je bil indeks prvič izračunan leta 2014.

Slika: Indeks izvršne zmogljivosti po podkomponentah, 2020

Vir: Bertelsmann (2020); preračuni UMAR.

Opomba: Tri vodilne države so Švedska, Finska in Danska.

Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

¹ Glavna omejitev kazalnikov trajnostnega upravljanja (SGI – sustainable governance indicators) je v zelo majhnem vzorcu vprašanih strokovnjakov v posameznih državah.

² Raziskava je bila narejena v prvi polovici 2020 in objavljena septembra 2020, zato večinoma ne upošteva učinkov epidemije COVID-19 na izvršno zmogljivost proučevanih držav.

Indeks vladavine prava

5.3

Slovenija se na lestvici indeksa vladavine prava uvršča v drugo polovico držav EU, njena uvrstitev pa se od leta 2012 ni bistveno spremenila.¹ Vladavina prava (angl. rule of law) izpostavlja načelo pravne enakosti in poudarja nedotakljivost avtoritete prava in zakona, kar pomeni, da država sama spoštuje pravo, pri čemer je delovanje državnih organov pravno vezano in so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Z uvrstitvijo v drugo polovico držav EU na indeksu vladavine prava, ki se v daljšem obdobju (2012–2021) ni izboljšala, zaostaja za ciljem SRS. Najvišje se uvršča na področju notranjega reda in varnosti, kjer se tudi približa najbolje ocenjenim skandinavskim državam. Blizu povprečja EU pa je le še na področju temeljnih človekovih pravic (dobro ocenjeni kazalniki so pravica do življenja in varnosti ter pravica do dela). Za povprečjem EU najbolj

zaostaja na področju kazenskega pravosodnega sistema, kjer se v kazalnikih odraža nezaupanje v sodni sistem, predvsem v njegovo neodvisnost. Na pomanjkljivosti delovanja pravne države kažejo tudi nizke vrednosti kazalnikov na področju odgovornosti in pristojnosti vladne politike (na primer kazalnik glede odgovornosti državnih uradnikov ob ugotovljenih nepravilnostih, delovanje vlade v skladu z zakonodajo in sodstvom) in odsotnosti korupcije (na primer v tveganju korupcije uradnikov v izvršilni in zakonodajni veji oblasti). Po Eurobarometru (2021 d) so vprašani v Sloveniji slabše kot v povprečju EU seznanjeni z vladavino prava v Sloveniji, visok pa je tudi delež vprašanih, ki menijo, da osnovne vrednote EU (človekove pravice, vladavina prava, demokracija) niso dovolj varovane (Slovenija: 62 %; EU: 32 %).

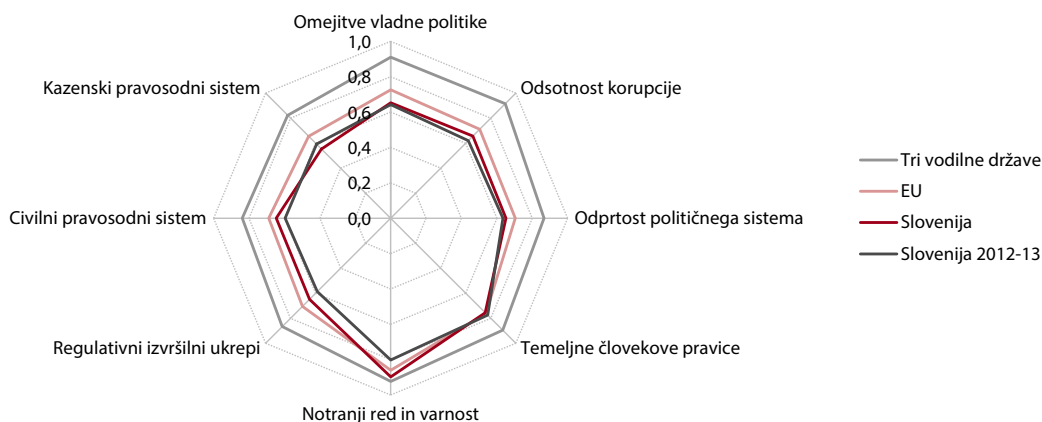
Tabela: Indeks vladavine prava v Sloveniji in EU

	2012–13	2014	2015	2016	2017–18	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 20 državami EU									
Slovenija	14	14	14	14	14	13	13	18*	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Točke									
Slovenija	0,66	0,65	0,66	0,67	0,67	0,67	0,69	0,68	
EU*	0,72	0,71	0,72	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	

Vir: World Justice Project (2021).

Opomba: Vrednosti med 0 in 10, več je bolje; podatki za krovni indeks so na voljo od leta 2012 naprej; * podatki v obdobju 2012–2020 so bili na voljo 20 držav EU, v letu 2021 za vse države članice, kar je tudi vplivalo na absolutno uvrstitev.

Slika: Indeks vladavine prava po podkomponentah, 2021

Vir: World Justice Project (2021).

Opomba: Vrednosti med 0 in 1, več je bolje; Tri najboljše uvrščene države so Danska, Finska in Švedska.

¹ Poslabšanje uvrstitve v letu 2021 je posledica metodološke spremembe oziroma povečanja števila držav vključenih v raziskavo (do leta 2020 je bilo vključenih 20 držav EU, v letu 2021 pa 27 držav). Ob upoštevanju nabora držav iz predhodnih let se uvrstitev Slovenije v letu 2021 ni spremenila (13. mesto).

Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev

5.4

Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev¹ se je v obdobju 2008–2019 opazno skrajšal, a še naprej ostaja daljši kot v EU. Slovenija je v obdobju 2008–2014 za več kot 40 % zmanjšala predvideni čas trajanja reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, k temu pa je pomembno prispeval projekt odprave sodnih zaostankov in druge strukturne reforme (na primer insolvenčna zakonodaja). Od leta 2014 se je čas trajanja teh zadev sicer nekoliko podaljšal (281 v letu 2019), s tem pa se je tudi oddaljeval od cilja SRS za leto 230 (200 dni). To gre pripisati predvsem prenosu novih pristojnosti na sodišča in povečanemu številu zahtevnih zadev. V tem obdobju pa se je povečal tudi razkorak do EU. V primerjavi z drugimi državami najdlje trajajo sodni postopki, povezani s pranjem denarja.² Skrajšuje pa se predvideni čas trajanja zadev na drugi in tretji stopnji, kjer je v zadnjih letih trajanje zadev med najkrajšimi v EU. Zaradi različnih podatkov in metodologije se predvideni čas rešitve razlikuje od trajanja (konkretnih) sodnih postopkov.

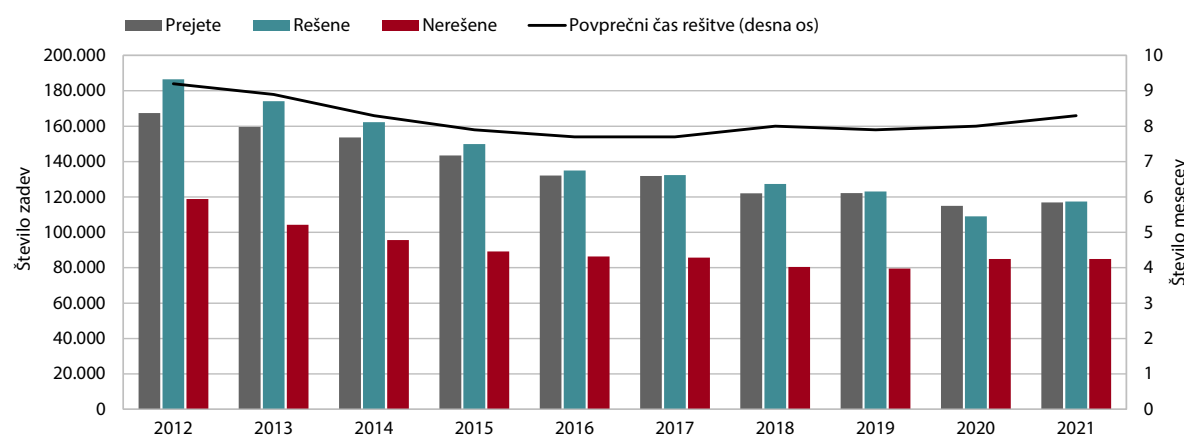
Učinkovitost sodstva se je v zadnjih letih povečala; povprečni dejanski čas reševanja vseh zadev se je skrajšal, pomembnejših zadev pa nekoliko podaljšal.³ Povprečni čas reševanja vseh zadev se je v zadnjih letih opazno skrajšal in je leta 2021 znašal en mesec. Do leta 2016 se je hitro skrajševal tudi čas reševanja pomembnejših zadev, kar je bilo pretežno posledica manjšega pripada novih zadev in večje učinkovitosti sodišč. Po letu 2016 se ta čas ni več bistveno spremenil in se je v zadnjih dveh letih še celo nekoliko podaljšal. To je bilo med drugim tudi posledica novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje nalagajo sodiščem, kljub temu pa so sodišča v večini let rešila več zadev, kot so jih prejela.⁴ Omejeno delovanje sodišč zaradi epidemije covid-19 je v letu 2020 vplivalo na reševanje pripada in učinkovitost,⁵ a so leta 2021 sodišča vnovič rešila več zadev, kot so jih prejela (0,4 % pomembnejših oziroma 1,5 % vseh). V strukturi nerešenih zadev se je tako delež pomembnejših še povečal (46,9 % v letu 2016, 67 % v letu 2021).

Tabela: Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev na prvi stopnji, število dni

	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Cilj SRS za 2030
Slovenija	460	315	318	301	270	277	280	292	283	281	200 dni
EU	299	288	278	300	253	244	252	242	250	258	

Vir: EK (2021u)

Slika: Pomembnejše zadeve na sodiščih, Slovenija

Vir: Vrhovno sodišče (2022).

¹ Predvideno trajanje postopkov je ocenjen čas (v dnevih), ki je potreben, da se zadeva na sodišču reši, oziroma čas, v katerem sodišče sprejme odločbo na prvi stopnji.

² Dlje trajajo sodni postopki, povezani s pranjem denarja samo na Malti.

³ Pomembnejše zadeve predstavljajo okoli 15 % vseh zadev in so vse zadeve, ki so kot take opredeljene v metodologiji vodenja statističnih podatkov, ki je objavljena na spletni strani

⁴ Razmerje med obsegom rešenih in novopripravljenih pomembnejših zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev je v obdobju 2016–2021, z izjemo 2020, ko je bilo zaradi epidemije delovanje sodišč omejeno, presehalo 100 %.

⁵ V letu 2020 so sodišča rešila 5 % manj pomembnejših zadev, kot so jih prejela (vseh zadev za 0,2 % manj).

Indeks zaznave korupcije

5.5

Sorazmerno visoka zaznava korupcije v Sloveniji se je v zadnjem letu še povečala.¹ Indeks zaznave korupcije (angl. Corruption perception index – CPI) temelji na zaznavanju stopnje koruptivnosti javnega sektorja s strani poslovnega sveta, strokovnjakov in analitikov. Slovenija v obdobju 2012–2020 ni bistveno napredovala na lestvici zaznave korupcije, njena uvrstitev ob zadnjem merjenju pa se je še celo nekoliko poslabšala, saj je še povečala zaostanek za povprečjem EU. Slovenija je med državami EU (Ciper, Madžarska, Španija in Malta), kjer se je od leta 2012 indeks najbolj zmanjšal, kar pomeni večjo zaznavo korupcije, ob tem pa se uvršča boljše od večine držav, ki so k EU pristopile po letu 2003. Zadnji dve leti sta zaznamovali epidemija covid-19 in z njo povezana kriza, ki je razkrila številna korupcijska tveganja, saj je bilo

število prijav zaznave korupcije na KPK v obeh letih višje kot v letu 2019. Po Eurobarometru (2020b) v Sloveniji 87 % vprašanih meni, da je korupcija dokaj razširjena, vendar jih hkrati tudi velika večina z njo ni imela izkušenj. To gre pretežno pripisati dejstvu, da vprašani menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso oziroma niso bili ustrezno sankcionirani.

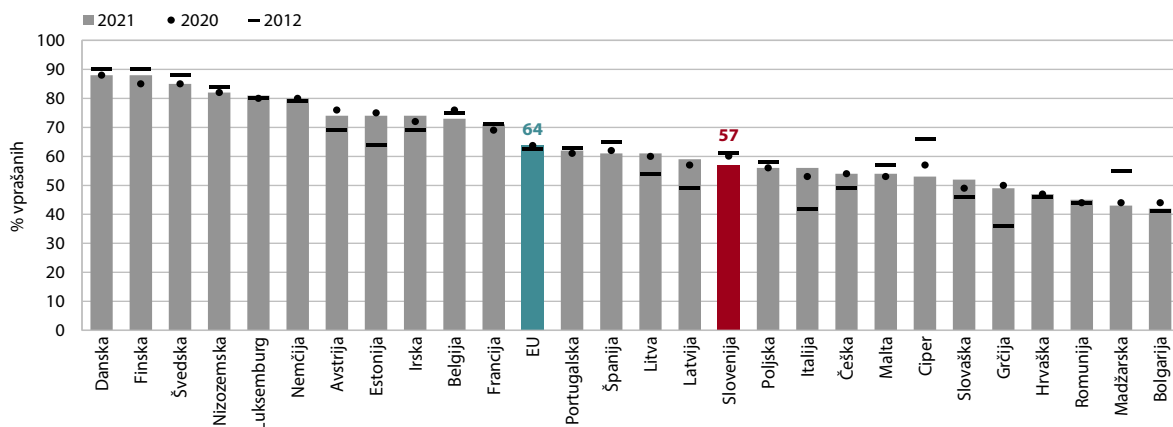
Tabela: Indeks zaznave korupcije

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Slovenija	61 (15)	67 (11)	66 (10)	64 (12)	61 (15)	57 (16)	58 (16)	60 (15)	61 (14)	61 (13)	60 (13)	60 (14)	60 (14)	57 (16)
EU	62,4	63,6	59,9	61,5	62,6	62,8	63,7	65,0	64,0	65,0	64,1	63,9	63,7	63,7

Vir: Transparency International (2022).

Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami EU.

Slika: Indeks zaznave korupcije

Vir: Transparency international, 2021.

Opomba: Vrednost indeksa od 0 do 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami članicami EU.

¹ Večina virov za pripravo indeksa zaznave korupcije je na podlagi raziskav ter anket iz leta 2020 oziroma prve polovice leta 2021.

Svetovni indeks miru

5.6

Po svetovnem indeksu miru¹ se je Slovenija tudi v letu 2021 uvrstila med najmirnejše države sveta, svojo uvrstitev pa je v primerjavi s predhodnim letom še izboljšala in tako še naprej ostala v okviru cilja SRS za leto 2030. Leta 2021 se je uvrstila na 5. mesto med 163 državami sveta in na 3. mesto med državami EU, kar je v okviru cilja SRS. Pred Slovenijo so bile le Islandija, Nova Zelandija, Danska in Portugalska. Med deset najboljših držav sveta se je uvrstila na področju militarizacije (2. mesto) in na področju družbene varnosti in zaščite (7. mesto), na obeh področjih je v primerjavi s predhodnim letom nekoliko napredovala, nižje pa se je uvrstila na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (50. mesto). K temu je prispevala še vedno nekoliko slabša ocena odnosov s sosednjimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih sporov. V zadnjih desetih letih ima nekoliko slabšo oceno tudi pri številu varnostnega osebja in policije na 100.000

prebivalcev² ter verjetnosti nasilnih demonstracij.³ Kljub temu so ti kazalniki v primerjavi z drugimi državami sorazmerno dobro ocenjeni, nakazujejo pa določene pomanjkljivosti, ki bistveno ne vplivajo na oceno miru v državi. Po svetovnem indeksu miru je bila v letu 2021 Evropa najmirnejša regija na svetu, saj je bilo med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta kar osem evropskih (od tega šest držav članic EU). Bližnji vzhod in Severna Afrika (MENA) sta bila najbolj nemirna regija na svetu, Afganistan pa najmanj mirna država sveta. Globalno se v zadnjih letih do leta 2021 število oboroženih konfliktov in vojn ni bistveno spremenilo in je ostalo visoko (Strand in Havard, 2021), zaradi pandemije covid-19 pa so se pojavljale nove napetosti in negotovosti, ki so se odražale predvsem v političnih in družbenih nemirih, pomembno pa so vplivale tudi na občutke ogroženosti in medosebno nasilje (IEP, 2021a).⁴

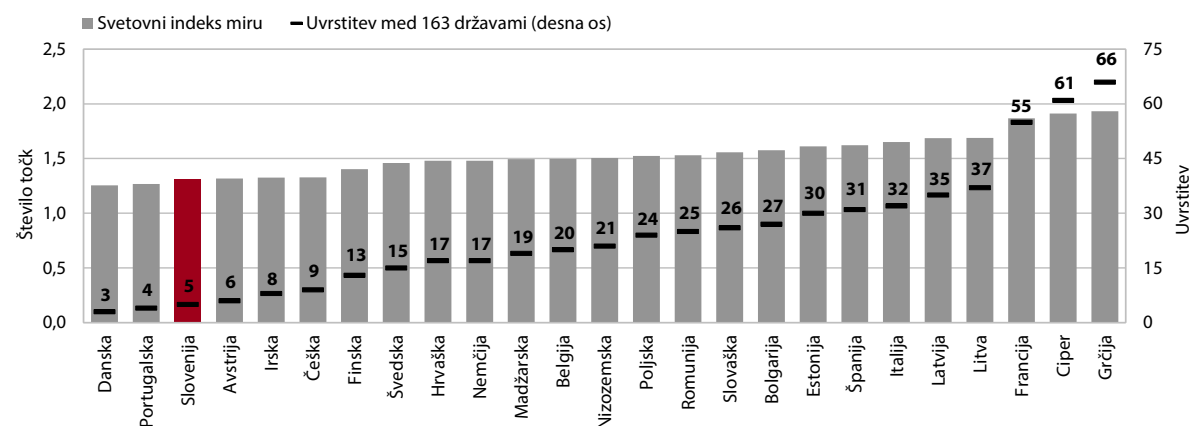
Tabela: Svetovni indeks miru, Slovenija

	2008	2010	2011	2012	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Cilj SRS za 2030	
Uvrstitev med 163 državami													
Svetovni indeks miru	8	7	4	8	10	8	7	7	6	10	5	Uvrstitev med najboljših 10 držav na svetu in najboljših 5 v EU	
Število točk													
Svetovni indeks miru	1,381	1,383	1,378	1,419	1,387	1,353	1,346	1,364	1,329	1,349	1,315		
Militarizacija	1,20	1,18	1,25	1,43	1,37	1,25	1,18	1,26	1,18	1,17	1,13		
Družbena varnost in zaščita	1,46	1,48	1,43	1,42	1,39	1,37	1,39	1,39	1,35	1,41	1,35		
Domači in mednarodni konflikti	1,41	1,41	1,41	1,41	1,41	1,41	1,41	1,41	1,40	1,40	1,40		

Vir: IEP (2021b).

Opomba: Število točk od 1 do 5, manj je bolje.

Slika: Svetovni indeks miru za leto 2021, države EU

Vir: IEP (2021b).

Opomba: Podatki so za 25 držav članic EU (ni podatkov za Malto in Luksemburg); število točk od 1 do 5, manj je bolje.

¹ Inštitut za ekonomijo in mir v sodelovanju z The Economist Intelligence Unit (EIU) vsako leto pripravlja globalni indeks miru, ki ocenjuje države glede na raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici od 1 do 5, združenih v tri področja: militarizacija države (7 kazalnikov), družbena varnost in zaščita (10 kazalnikov) ter notranji in mednarodni konflikti (6 kazalnikov). V izračun indeksa za leto 2020 so vključeni podatki vse od leta 2015 pa do marca 2021.

² Tudi po podatkih Eurostata (2022) o številu policistov na 100.000 prebivalcev se je Slovenija leta 2019 (zadnji razpoložljivi podatek) uvrščala v drugo polovico držav EU.

³ Kazalnika spadata v področje družbene varnosti in zaščite.

⁴ V obdobju od januarja 2020 do aprila 2021 se je v najmanj 158 državah zgodilo več kot 5.000 nasilnih incidentov, povezanih s pandemijo in odzivom nanjo, vse od nasilnih demonstracij in nemirov pa do fizičnih napadov na ljudi azijskega porekla.

Delež oseb, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju

5.7

Delež oseb¹ v Sloveniji, ki so poročale, da imajo v svojem bivalnem okolju težave s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem, je bil leta 2020² najnižji v zadnjih petnajstih letih in je v okviru cilja SRS.

Znašal je 7,3 % in je bil, tako kot v večini drugih držav EU, nekoliko nižji kot v predhodnem letu, kar bi lahko bilo tudi povezano z omejitvenimi ukrepi za zavezitev širjenja virusa covid-19. V zadnjih desetih letih je bil vseskozi tudi pod povprečjem EU. Na pojav kriminalitete največkrat vplivajo socialno-ekonomski dejavniki, pa tudi družbena klima, bolj je prisoten v urbanih okoljih. Tudi v večini regij se je v letu 2020 zmanjšal delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom v svojem bivalnem okolju, najnižji pa je bil v koroški regiji (SURs, 2022b). Jugovzhodna Slovenija je še naprej izstopala z najvišjim deležem, ki je za tri četrtine presegal slovensko povprečje. Kljub zmanjšanju v letu 2020, je tu najbolj porasel primerjalno z letom 2010. Slovensko povprečje so leta 2020 presegale še obalno-kraška, posavska in osrednjeslovenska regija. V slednji je delež takšnih gospodinjstev najbolj upadel glede na leto 2010, vendar je leta 2020 še vedno presegal slovensko povprečje. Osrednjeslovenska regija ima območja, ki so najbolj urbanizirana v Sloveniji, s tem pa je potencial za

pojav kriminala večji. Pomembni dejavniki, ki prispevajo k zmanjševanju kriminalitete, so boljša kakovost življenja družin v skupnosti (preprečevanje in zmanjševanje revščine in socialne izključenosti), kakovostno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela v šolah ter širša organiziranost družbenega življenja in nadzora v lokalni skupnosti (Meško in Sotlar, 2012).

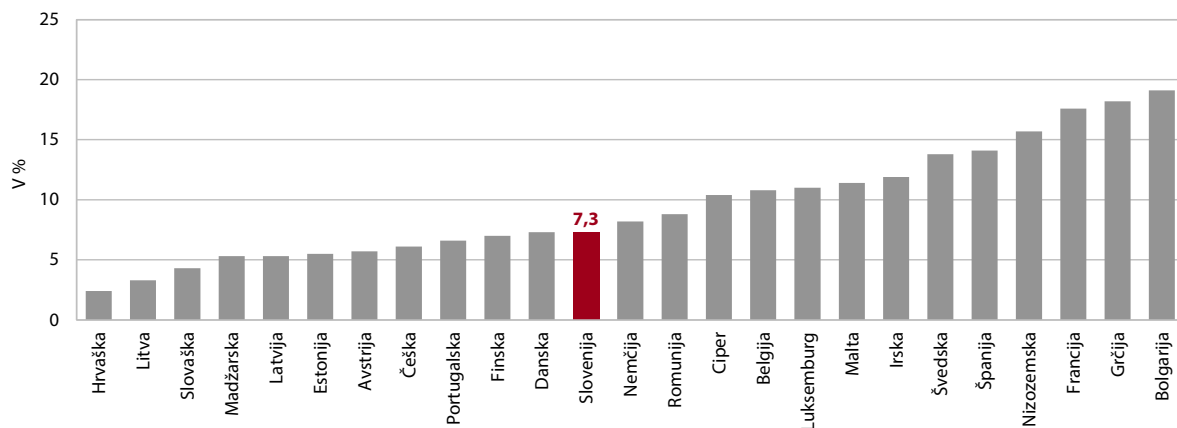
Slovenija je varna država, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja. Rezultati Evropske družboslovne raziskave kažejo, da se je po letu 2010 delež anketiranih, ki so imeli osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom, gibal od 9 do 11 % in je bil po podatkih za leto 2018 manjši od povprečja v raziskavo vključenih držav (15 %)³ (ESS-ERIC, 2020). Leta 2020⁴ je o njej poročalo 10,2 % anketiranih, kar je nekoliko manj kot 2018 (CJMMK, 2022). Poleg neposrednih izkušenj s kriminaliteto na kakovost življenja ljudi vpliva tudi občutek ogroženosti v njihovem življenjskem okolju, ki je bil v Sloveniji vseskozi manj pogost kot v povprečju držav, ki so vključene v raziskavo. Leta 2020 se je v Sloveniji 94 % vprašanih počutilo varne, kadar so zvečer sami hodili po svoji soseški, kar je enako kot leta 2018 (EU17: 83 %).

Tabela: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, v %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Cilj SRS za 2030
Slovenija	9,3	8,6	8,1	9,1	10,1	9,2	8,5	8,0	7,9	8,0	7,3	< 10 %
EU	13,1	13,2	12,8	14,1	13,6	13,2	12,5	11,5	11,5	11,0	n. p.	

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, 2020

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Za Italijo in Poljsko ni podatkov.

¹ Enota, ki jo opisujejo podatki Ankete o življenjskih pogojih (EU-SILC), so zasebna gospodinjstva in osebe, ki živijo v teh gospodinjstvih. Podatki Eurostata se nanašajo na osebe (podatek na ravni gospodinjstva pripišejo vsem osebam iz gospodinjstva), podatki SURS (regionalni pregled) pa na gospodinjstva.

² Leta 2020 je bila anketa zaradi epidemije izvedena v dveh obdobjih (januar-marec in maj-september), zato podatki za 2020 niso popolnoma primerljivi s podatki iz preteklih let (Stare idr., 2021).

³ Prikaz skupnega povprečnega rezultata izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države (Avstrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irsko, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska in Velika Britanija).

⁴ Podatki za leto 2020 so bili zaradi epidemije pridobljeni v dveh obdobjih: v času od 18. 9. do 19. 10. 2020 in 1. 6. do 31. 8. 2021.

Izdatki za uradno razvojno pomoč

5.8

Izdatki za uradno razvojno pomoč so bili tudi v letu 2020 precej nižji od mednarodno sprejetih zavez.¹Uradna razvojna pomoč je podpora razvitih držav trajnostnemu razvoju držav v razvoju. V primerjavi s predhodnim letom je v letu 2020 17 držav EU povečalo obseg sredstev za uradno razvojno pomoč z namenom podpore partnerskim državam pri soočanju s pandemijo covida-19 (EK, 2021k). Slovenija je za razvojno pomoč namenila 79,61 milijona evrov oziroma 2 % več kot leto prej, s čimer je ohranila delež BND,² namenjenega za to področje, ki ostaja močno pod povprečjem EU.³ Uradni izdatki so precej manjši od mednarodno sprejetih zavez (0,17 % bruto nacionalnega dohodka), v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030.

Na strukturo sredstev uradne razvojne pomoči je v letu 2020 vplivala pandemija covida-19. Razvojna pomoč je seštevke večstranske pomoči (prispevki za redno delovanje mednarodnih organizacij) in dvostranske pomoči.⁴ Zaradi pomoči partnerskim državam pri soočanju z zdravstvenimi, gospodarskimi in socialnimi izzivi, povezanimi s krizo zaradi covida-19, se je

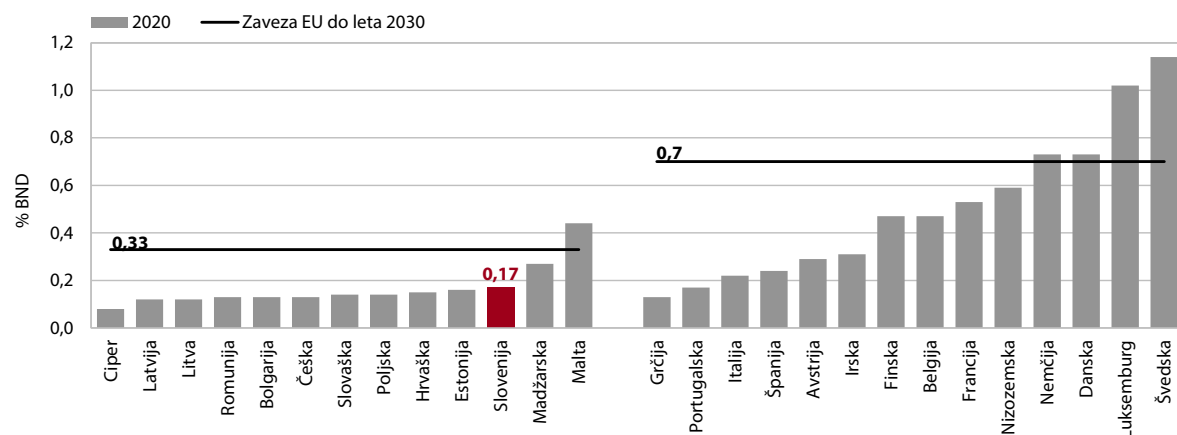
v letu 2020 precej povečal obseg sredstev za dvostransko humanitarno pomoč. Največji delež te pomoči je bil namenjen nujni pomoči in se je financiral večinoma prek namenskih prispevkov mednarodnim organizacijam. Zaradi razmer se je v letu 2020 najbolj zmanjšala pomoč projektne narave (za 65 %), ki je v preteklih letih obsegala razmeroma velik delež dvostranske pomoči. Najbolj pa se je povečala podpora delovanju ustanov (za 56 %), a po obsegu sredstev ostaja sorazmerno nizko (okoli 1,6 % vse dvostranske pomoči). Največ sredstev Slovenija v zadnjih letih namenja za oprostitev šolnin in štipendije, ki so se v letu 2020 še povečale (za 19 %), znova so bili višji stroški za oskrbo beguncev in migrantov (za 18 %).⁵ Tudi v letu 2020 je Slovenija največ razpoložljive dvostranske pomoči⁶ namenila državam Zahodnega Balkana, ki so skupaj prejele 76 % te pomoči oziroma največ doslej. Največ te pomoči je bilo znova namenjene področju kakovostnega izobraževanja (oprostitve šolnin in štipendije). Povečal se je tudi obseg večstranske pomoči, kjer je največ (86 %) pomoči namenjene razvojnemu sodelovanju v okviru EU, in je skupaj s humanitarno pomočjo prispeval k sicer razmeroma majhnemu povečanju obsega sredstev za uradno razvojno pomoč v letu 2020 (MZZ, 2022a).

Tabela: Delež BND za uradno razvojno pomoč, v %

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenija	0,11	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,12	0,15	0,19	0,16	0,16	0,17	0,17
EU	0,41	0,40	0,41	0,42	0,40	0,38	0,38	0,42	0,49	0,47	0,43	0,41	0,50

Vir: Eurostat (2022).

Slika: Delež BND za uradno razvojno pomoč v državah članicah EU v letu 2020

Vir: Eurostat (2022).

¹ Leta 2015 so EU in države članice obnovile zavezo, da bodo do leta 2030 0,7 % skupnega BND namenile za uradno razvojno pomoč. Cilj držav članic, ki so v EU vstopile pred letom 2002, je 0,7 % BND za uradno razvojno pomoč, cilj držav članic, ki so v EU vstopile po letu 2002, pa 33 % BND.

² Delež BND za uradno razvojno pomoč je bil za leto 2019 popravljen z 0,16 na 0,17 odstotka (gl. MZZ, 2022a).

³ Leta 2020 se je v večini držav EU delež BND za uradno razvojno pomoč povečal ali je ostal isti. V primerjavi s preostalimi državami, ki so v EU vstopile po letu 2002, je Slovenija na tretjem mestu, za Malto in Madžarsko, ki sta najobčutnejše povečali deleže svojih BND za uradno razvojno pomoč (gl. sliko).

⁴ Za dvostransko pomoč je bilo v letu 2020 namenjenih 26,49 mio. EUR. Je seštevke razpoložljive dvostranske pomoči (23,89 mio. EUR) in upravnih stroškov (2,61 mio. EUR). V letu 2020 so se po krajšem obdobju rasti zmanjšali tako upravni stroški kot razpoložljive dvostranske pomoči (MZZ, 2022a).

⁵ Najvišji so bili v letih 2015 in 2016 kot posledica migracijskih gibanj, povezanih predvsem z razmerami na Bližnjem vzhodu, kar se je odražalo v nesorazmernem povečanju obsega razvojne pomoči.

⁶ Prednostne regije razvojnega sodelovanja so (i) Zahodni Balkan (Bosna in Hercegovina, Severna Makedonija, Srbija, Črna gora, Kosovo in Albanija), (ii) evropsko sosedstvo ter (iii) podсахarska Afrika.

Literatura in viri

- acea. (2022). Fuel types of new cars: battery electric 9.1%, hybrid 19.6% and petrol 40.0% market share full-year 2021. Bruselj. Pridobljeno s <https://www.acea.auto/fuel-pc/fuel-types-of-new-cars-battery-electric-9-1-hybrid-19-6-and-petrol-40-0-market-share-full-year-2021/>
- ACS. (2021). Poročilo o uresničevanju Resolucije o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020 (ReNPIO 2013–2020). Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/porocilo-o-uresnicevanju-renpio-2013-2020/>
- ACS. (b.d.). Izobraževanje za trajnostni razvoj. Pridobljeno s <https://www.acs.si/projekti/domaci/izobrazevanje-za-trajnostni-razvoj/>
- AJPES. (b. d.). Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida za gospodarske družbe. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- Aristovnik, A., Kovač, P., Ravšelj, D., Tomaževič, N. in Umek, L. (2020). Vpliv epidemije covid-19 na učinkovitost javne uprave; primer splošnih teritorialnih upravnih okrajev v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za upravo. Pridobljeno s http://www.covidsoclab.org/wp-content/uploads/2020/09/Covid-19_UE_Slovenija_DelovnoPorociloRaziskave-AristovnikEtAl_jul20.pdf
- ARRS. (2021). Podatki o mladih raziskovalcih [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.
- ARSO. (2022a). Izpusti TGP po kategorijah virusov - preliminarni podatki.
- ARSO. (2022b). Kazalci okolja v Sloveniji. Pridobljeno s <http://kazalci.arso.gov.si/sl/content/kazalci-okolja-v-sloveniji>
- Asociacija. (2021). Certifikat Kulturno podjetje. Pridobljeno s <http://www.asociacija.si/si/2019/11/05/certifikat-kulturno-podjetje/>
- AVP. (2021). Pregled stanja varnosti v cestnem prometu za leto 2020. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa. Pridobljeno s <https://www.avp-rs.si/wp-content/uploads/2021/03/analiza-in-pregled-stanja-varnosti-cestnega-prometa-v-letu-2020.pdf>
- AVP. (2022). Prometne nesreče in posledice – mesečni prikaz. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa. Pridobljeno s <https://www.avp-rs.si/wp-content/uploads/2021/07/tedenski-vpis-26-8-2021.pdf>
- Barbutovski, D., Bucik, M. in Lange, S. (2017). Prispevek k razpravi o prihodnosti EU in vlogi Slovenije: Priporočila Zavoda Evropa misli. Ljubljana: Zavod misli.
- Barca, F. (2009). An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations (Barca Report). Pridobljeno s https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/agenda-reformed-cohesion-policy-place-based-approach-meeting-european-union_en
- Bertelsmann. (2020). Sustainable governance indicators [baza podatkov]. Gutersloh: Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno s <https://www.sgi-network.org/2020/>
- Breznik, K., Šušteršič, J., Lesjak, D., Šušteršič, S., Hauptman Komotar, M., Jevšek Pezdir, A. in Skrbinjek, V. (2021). Sistemi dodeljevanja štipendij za posebne dosežke–mednarodna primerjava in predlogi izboljšav za Slovenijo. Celje, Ljubljana: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije in REFORMA. Pridobljeno s https://mfdps.si/wp-content/uploads/2021/05/V5-1935_zaključno-porocilo_Sistemi-dodeljevanja-stipendij.pdf
- BS. (2022a). Bilten Banke Slovenije, Različne številke. Ljubljana: Banka Slovenije.
- BS. (2022b). Podatkovne serije Banke Slovenije [podatkovna baza]. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno s https://px.bsi.si/pxweb/sl/serije_sl/
- Bučar, M. in Verdesoto González, E. (2017). Poročilo RIO o državi za leto 2016: Slovenija. JRC Science for policy report. Bruselj: Evropska komisija.
- Cankar, G. (2020). Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Cazes, S., Hijzen, A. in Saint-Martin, A. (2016). Measuring and Assessing Job Quality: The OECD Job Quality Framework, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 174. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/measuring-and-assessing-job-quality_5jrp02kjm1r-en
- Chiaietta, A. (2007). Paradigma konkurenčnosti držav in analiza Slovenije po sistemih WEF in IMD za leto 2006, 7/2007. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2007/dz07-07.pdf
- Chopra, V., Flanders, S. A., O'Malley, M. in Prescott, H. C. (2021). Sixty-Day Outcomes Among Patients Hospitalized With COVID-19. *Annals of Intern Medicine*, 174(4), 576–578.
- Chu, Y., Yang, J., Shi, J., Zhang, P. in Wang, X. (2020). Obesity is associated with increased severity of disease in COVID-19 pneumonia: a systematic review and meta-analysis. *European Journal of Medical Research*, 25(1), 64. <https://doi.org/10.1186/s40001-020-00464-9>
- CJMMK. (2022). SJM 2020 – Evropska družboslovna raziskava (ESS) [interni podatki]. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- CJVT. (2022). CJVT - Center za jezikovne vire in tehnologije. Pridobljeno s <https://www.cjvt.si/>
- CLARIN. (2021). CLARIN Slovenija – Slovenska raziskovalna infrastruktura za jezikovne vire in tehnologije. Pridobljeno s <http://www.clarin.si/info/o-projektu/>
- Codogno, L. in van den Noord, P. (2020). Assessing Next Generation EU, Working Paper 9. Rim: Luiss SEP. Pridobljeno s <https://sep.luiss.it/research/working-papers/2020/11/30/l-codogno-p-van-den-noord-assessing-next-generation-eu>
- COE. (2022). War in Ukraine. Strassbourg: Svet Evrope. Pridobljeno s <https://www.coe.int/en/web/portal/war-in-ukraine>
- Cukrarna. (2021). O nas - Cukrarna. Pridobljeno s <https://cukrarna.art/sl/onas/#ekipa>
- Čakarevič, V. in Stanojevič, A. (2021). Paritete kupne moči in bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči, evropske države, 2018–2020. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10006>
- Dalli, H. (2021). Nediskriminacija, organi za enakost in delo Evropske komisije. Predstavljen na Peta regionalna konferenca zagovornikov načela enakosti iz jugovzhodne Evrope, Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/peta-regionalna-konferenca-zagovornikov-nacela-enakosti-iz-jugovzhodne-evrope/>
- Delovna skupina za azil in Delavska svetovalnica. (2021). Poročilo: vpliv sprememb zakona o tujcih in zakona o mednarodni zaščiti na bivanjske razmere tujih državljanov. Ljubljana: Delovna skupina za azil in Delavska svetovalnica. Pridobljeno s <http://www.delavskasvetovalnica.si/wp-content/uploads/2021/11/POROC%CC%8CILO-VPLIV-SPREMEMB-ZAKONA-OTUJCIH-IN-ZAKONA-O-MEDNARODNI-ZAS%CC%8CC%CC%8CITI-NABIVANJSKE-RAZMERE-TUJIH-DRZ%CC%8CAVLJANOV.pdf>
- Demertzis, M., Domínguez-Jiménez, M. in Lusardi, A. (2020). The financial fragility of European households in the time of COVID-19. Bruegel Policy Contribution, 15. Pridobljeno s <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/07/PC-15-2020-final.pdf>
- DKOM. (2021). Poročilo o delu Državne revizijske komisije za leto 2020. Ljubljana: Državna revizijska komisija.
- DUTB. (2019). Poslovna strategija DUTB 2019-2022. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank. Pridobljeno s <https://dutb.eu/app/uploads/2020/06/Poslovna-strategija-DUTB-2016-2022-s-povzetkom-poslovnega-nacrta.pdf>
- DUTB. (2021a). Letno poročilo DUTB 2020. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank. Pridobljeno s <https://dutb.eu/app/uploads/2021/04/letno-porocilo-DUTB-2020.pdf>
- DUTB. (2021b). Polletno poročilo DUTB 2021. Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank. Pridobljeno s <https://dutb.eu/app/uploads/2021/09/Polletno-porocilo-DUTB-2021.pdf>
- DVK. (2022). Referendumi. Ljubljana: Državna volilna komisija. Pridobljeno s <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-referendumi>
- EAF0. (2022). Growth AF vehicles fleet (2020). Brussels. Pridobljeno s <https://www.eaf0.eu/countries/european-union/23640/summary>
- EAPN. (2021). Poročilo o spremljanju revščine in socialne izključenosti v Sloveniji. Ljubljana: Evropska mreža za boj proti revščini. Pridobljeno s https://www.cnvos.si/media/filer_public/d3/df/d3df6acb-7a31-4e78-a2e5-9704c34f3738/poverty_watch_slovenia_slo.pdf
- EBA. (2022). EBA Dashboard - Q3 2021. Pridobljeno 12. 1. 2022 s <https://www.>

- eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q3%202021/1025829/EBA%20Dashboard%20-%20Q3%202021%20v2.pdf?retry=1
- ECB. (2020). ECB Households Finance and Consumption Survey. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno s https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/research-networks/html/researcher_hfcn.en.html
- ECB. (2022). ECB Statistical Data Warehouse [podatkovna baza]. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno s <https://sdw.ecb.europa.eu/>
- ECDC. (2022a). Data on the daily number of new reported COVID-19 cases and deaths by EU/EEA country. European Centre for Disease Prevention and Control. Pridobljeno s <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/data-daily-new-cases-covid-19-eeea-country>
- ECDC. (2022b). Full COVID-19 vaccination uptake in Europe 2022. Pridobljeno 22. 3. 2022 s <https://www.statista.com/statistics/1218676/full-covid-19-vaccination-uptake-in-europe/>
- ECRI. (2021). Annual report on ECRI's activities covering the periode from 1 January to 31 December 2020. Strasbourg: European Commission against Racism and Intolerance. Pridobljeno s <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-for-2020/1680a1cd59>
- EEA. (2021a). A framework for enabling circular business models in Europe. Copenhagen. Pridobljeno s [https://www.eea.europa.eu/publications/a-framework-for-enabling-circular/a-framework-for-enabling-circular](https://www.eea.europa.eu/publications/a-framework-for-enabling-circular-a-framework-for-enabling-circular)
- EEA. (2021b). Plastics, the circular economy and Europe's environment — A priority for action. Copenhagen: European Environment Agency. Pridobljeno s <https://www.eea.europa.eu/publications/plastics-the-circular-economy-and/>
- EEAS. (2022). A strategic compass for the EU. Bruselj: Evropska služba za zunanje delovanje (EEAS). Pridobljeno s https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2022-03-21_strategic_compass-factsheet.pdf
- EESO. (2021). Izzivi dela na daljavo: organizacija delovnega časa, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ter pravica do odklopa. Raziskovalno mnenje na zaprosilo portugalskega predsedstva. Bruselj: Evropski ekonomsko-socialni odbor.
- EIB. (2020). EIB Investment Survey. Luxembourg: Evropska investicijska banka. Pridobljeno s <https://data.eib.org/eibis/graph>
- EIGE. (2021a). Gender Equality Index 2021: Health. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-health>
- EIGE. (2021b). Gender Equality Index 2021: Slovenia. Vilna: Evropski inštitut za enakost spolov. Pridobljeno s <https://eige.europa.eu/gender-equality-index>
- EIGE. (2021c). Gender Statistics Database. Vilna: Evropski inštitut za enakost spolov. Pridobljeno s https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/index_data_index_scores/datatable
- EIT Climate-KIC. (2020). Slovenia adopts EIT Climate-KIC Circular, Regenerative Economies Deep Demonstration. Pridobljeno s <https://www.climate-kic.org/news/slovenia-adopts-circular-regenerative-economies-deep-demonstration/>
- EIU. (2022). Democracy index 2021: The China Challenge. London: Economist Intelligence Unit. Pridobljeno s <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021>
- EK. (2016). State-owned enterprises in the EU: lessons learnt and ways forward in a post crisis context. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2765/99224>
- EK. (2020a). Eco-Management and Audit Scheme. Pridobljeno 15. 12. 2020 s https://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm
- EK. (2020b). Energy prices and costs in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8a32875d-0e03-11eb-bc07-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_3&format=PDF
- EK. (2020c). Evropski semester 2020: Poročilo o državi – Slovenija 2020. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-country-reports_en
- EK. (2020d). Labour market and wage developments in Europe, Annual review 2020. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.
- EK. (2020e). Next Generation EU. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en#nextgenerationeu
- EK. (2020f). Odpornost na področju kritičnih surovin: oris poti k večji zanesljivosti in trajnostnosti. COM(2020) 474 final. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s [file:///C:/Users/mkovac/Downloads/COM\(2020\)474_0.pdf](file:///C:/Users/mkovac/Downloads/COM(2020)474_0.pdf)
- EK. (2020g). Poročilo o stanju pravne države za leto 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1602579986149&uri=CELEX%3A52020SC0323>
- EK. (2020h). Program znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0274&>
- EK. (2020i). Statistični podatki o varnosti v cestnem prometu za leto 2019: kaj se skriva za številkami? Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/qanda_20_1004
- EK. (2020j). Strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030. Vračanje narave v naša življenja. COM(2020) 380 final. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0018.02/DOC_1&format=PDF
- EK. (2020k). Strategija za trajnostno in pametno mobilnost – usmerjanje evropskega prometa na pravo pot za prihodnost. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0789&from=FR>
- EK. (2020l). The European Pillar of Social Rights Action Plan. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en
- EK. (2020m). Varstvo podatkov kot steber krepitve vloge državljanov in pristopa EU k digitalnemu prehodu – dve leti uporabe splošne uredbe o varstvu podatkov. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0264&from=EN>
- EK. (2021a). 2021 Report on Gender Equality in the EU. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/files/2021-report-on-gender-equality-in-the-eu_en
- EK. (2021b). 2021 SPC Annual review of the Social Protection Performance Monitor and developments in social protection policies. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s doi: 10.2767/606395
- EK. (2021c). Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM%3A2021%3A102%3AFIN>
- EK. (2021d). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Sustainable Carbon Cycles. COM(2021) 800 final. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/clima/system/files/2021-12/com_2021_800_en_0.pdf
- EK. (2021e). Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, and The European Central Bank on the 2022 Draft Budgetary Plans: Overall Assessment. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/sites/default/economy-finance/draft_budgetary_plans_2022_-_overall_assessment.pdf
- EK. (2021f). Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, the European Central Bank, The European Economic and Social Committee of the Regions: The EU economy after COVID-19: implications for economic governance. Strasbourg: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/files/economic-governance-review-communication_en
- EK. (2021g). Digital Economy and Society Index 2021 Slovenia. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/80491>
- EK. (2021h). Digital Single Market – mHealth. Pridobljeno 4. 2. 2022 s <https://wayback.archive-it.org/12090/20181222034809/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/mhealth>
- EK. (2021i). Digitalni kompas do leta 2030: evropska pot v digitalno desetletje, COM(2021) 118 final. Bruselj: Evropska komisija.
- EK. (2021j). eGovernment Benchmark. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a9c1ef4e-4370-11ec-89db-01aa75ed71a1/language-en>
- EK. (2021k). Ekipa Evropa je kot vodilna svetovna donatorka leta 2020 povečala uradno razvojno pomoč na 66,8 milijarde evrov. Sporočilo za medije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_21_1701
- EK. (2021l). Employment and Social developments in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8383&furtherPubs=yes; gl_tudi_analizo_posodobljenih_podatkov http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/quarterly/quarterly_updated_charts.xlsx

- EK. (2021m). European Economic Forecast, Autumn 2021, Institutional Paper 160. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2021-economic-forecast_en#documents
- EK. (2021n). European Innovation Scoreboard 2021. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en
- EK. (2021o). Fit for 55. The EU's plan for a green transition. Pridobljeno s <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/eu-plan-for-a-green-transition/>
- EK. (2021p). Pandemija COVID-19 je velik izziv za enakost spolov. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_21_1011
- EK. (2021q). Poročilo komisije svetu in evropskemu parlamentu o izvajanju Direktive Sveta 91/676/EGS o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov na podlagi poročil držav članic za obdobje 2016–2019 COM(2021) 1000 final. Bruselj. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM:2021:1000:FIN>
- EK. (2021r). Predlog direktive Evropskega sveta in parlamenta o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX:52020PC0682>
- EK. (2021s). Road safety: European Commission rewards effective initiatives and publishes 2020 figures on road fatalities. Pridobljeno s https://transport.ec.europa.eu/news/road-safety-european-commission-rewards-effective-initiatives-and-publishes-2020-figures-road-2021-11-18_en
- EK. (2021t). The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070), [Text]. Pridobljeno 31. 3. 2022 s https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2019-2070_en
- EK. (2021u). The 2021 EU justice scoreboard. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2838/67330>
- EK. (2021v). The 2021 Rule of Law Report. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report_en
- EK. (2021w). The Eco-Innovation Scoreboard and the Eco-Innovation Index, [Text]. Pridobljeno 31. 1. 2022 s https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en
- EK. (2021x). Fiscal policy guidance for 2023. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/stability-and-growth-pact/fiscal-policy-guidance-2023_enEK. (2021y julij). Nova strategija EU za gozdo do leta 2030. EK. Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:0d918e07-e610-11eb-a1a5-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF
- EK. (2022a). Digital Economy and Society Index. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://digital-agenda-data.eu/datasets/desi/visualizations>
- EK. (2022b). Eco-Management and Audit Scheme. Pridobljeno 26. 1. 2022 s https://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm
- EK in ESPAS. (2019). Global trends to 2030: Challenges and choices for Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2872/074526>
- EK/EACEA/Eurydice. (2019). Digital Education at School in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d7834ad0-ddac-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-105790537>
- EK/EACEA/Eurydice, EACEA in Eurydice. (2019). Key data on early childhood education and care in Europe. Bruselj: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2797/894279>
- Ekipa Učitelj sem! Učiteljica sem! (2021). Poučevanje na daljavo. Dobre prakse na dlani. Pridobljeno s <https://amcham.si/wp-content/uploads/2021/03/Poucevanje-na-daljavo.pdf>
- Eko sklad. (2020). Letno poročilo Eko sklada, Slovenskega okoljskega javnega sklada za leto 2019. Ljubljana: Eko sklad. Pridobljeno s <https://www.ekosklad.si/informacije/o-skladu/letna-porocila/letno-porocilo-2019>
- EKO Sklad. (2021). Zero500. Pridobljeno 23. 12. 2021 s <https://zero500.ekosklad.si>
- Energetska zbornica Slovenije. (2021). Za skoraj 4 mrd EUR načrtovanih zelenih energetskih naložb. Pridobljeno s <https://ezs.si/za-skoraj-4-mrd-ener-nactrtovanih-zelenih-energetskih-nalozb/>
- EP. (2021a). Posledice covid-19 za ženske (infografika). Pridobljeno s <https://www.europarl.europa.eu/news/sl/headlines/society/20210225STO98702/posledice-covida-19-za-zenske-infografika>
- EP. (2021b). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. oktobra 2021 o vplivu nasilja v družini in pravic do varstva in vzgoje na ženske in otroke (2019/2166(INI)). Pridobljeno s https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0406_SL.html
- EP. (2021c). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 16. septembra 2021 s priporočili Komisiji o opredelitvi nasilja na podlagi spola kot novega področja kriminala, vključenega na seznam iz člena 83(1) PDEU (2021/2035(INL)). Pridobljeno s https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0388_SL.html
- EP. (2021d). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 21. januarja 2021 s priporočili Komisiji o pravic do odklopa (2019/2181(INL)). Pridobljeno s https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0021_SL.html
- ESČP. (2022). Analysis of statistics 2021. Strassbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice. Pridobljeno s https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2021_ENG.pdf
- ESPON. (2020a). Policy Brief: Structural change in coal phase-out regions. Luxembourg: ESPON. Pridobljeno s <https://www.espon.eu/structural-change>
- ESPON. (2020b). Technological Transformation & Transitioning of Regional Economies. Luxembourg: ESPON. Pridobljeno s <https://www.espon.eu/transregecon>
- ESS. (2021). Pismo članom ESS_poziv k obuditvi socialnega dialoga. Ekonomsko socialni svet. Pridobljeno s [http://www.ess.si/ess/ess-si.nsf/c7c1db093afd9bbffcc12578020059cc52/7cb2e2e1f1219618c12578aa0030b481/\\$FILE/Pismo%20%C4%8Dlanom%20ESS_poziv%20k%20obuditvi%20socialnega%20dialoga.docx](http://www.ess.si/ess/ess-si.nsf/c7c1db093afd9bbffcc12578020059cc52/7cb2e2e1f1219618c12578aa0030b481/$FILE/Pismo%20%C4%8Dlanom%20ESS_poziv%20k%20obuditvi%20socialnega%20dialoga.docx)
- ESS-ERIC. (2020). European Social Survey Cumulative File, ESS 1-9 [data file edition 1.0]. Norwegian Centre for Research Data: Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. Pridobljeno s <https://doi.org/10.21338/NSD-ESS-CUMULATIVE>
- Eurobarometer. (2008). Special Eurobarometer 296 – Discrimination in the European Union: Perceptions, Experiences and Attitudes. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/656>
- Eurobarometer. (2009). Special Eurobarometer 317 – Discrimination in the EU in 2009. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/773>
- Eurobarometer. (2012). Special Eurobarometer 393 – Discrimination in the EU in 2012. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1043>
- Eurobarometer. (2015). Special Eurobarometer 437 – Discrimination in the EU in 2015. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2077>
- Eurobarometer. (2018a). Flash Eurobarometer 470 – Work-life balance. Brussels: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2185>
- Eurobarometer. (2018b). Special Eurobarometer 466 – Cultural heritage. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2150>
- Eurobarometer. (2018c). Special Eurobarometer 471 – Fairness, inequality and inter-generational mobility. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2166>
- Eurobarometer. (2018d). Special Eurobarometer 472 – Sport and physical activity – marec 2018. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2164>
- Eurobarometer. (2019). Special Eurobarometer 493 – Discrimination in the European Union. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>
- Eurobarometer. (2020a). Special Eurobarometer 501 – Attitudes of Europeans towards the Environment. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>
- Eurobarometer. (2020b). Special Eurobarometer 502 – Corruption. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2247>

- Eurobarometer. (2021a). Flash Eurobarometer 489: Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2272>
- Eurobarometer. (2021b). Flash Eurobarometer 490: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2272>
- Eurobarometer. (2021c). Special Eurobarometer 513 – Climate Change. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>
- Eurobarometer. (2021d). Special Eurobarometer 514 – Justice, Rights and Values. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2269>
- Eurobarometer. (2021e). Standard Eurobarometer – raziskave v obdobju 2004–2021. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/data/datasets?query=standard%20eurobarometer&locale=en>
- Eurobarometer. (2021f). Standard Eurobarometer 94 – Winter 2020–2021. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355>
- Eurofound. (2016). Evropska raziskava o kakovosti življenja – ponazoritev podatkov. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sl/data/european-quality-of-life-survey>
- Eurofound. (2018a). Measuring varieties of industrial relations in Europe: A quantitative analysis. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18033en.pdf
- Eurofound. (2018b). Societal change and trust in institutions. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18036en.pdf
- Eurofound. (2018c). Striking a balance: Reconciling work and life in the EU. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18065en.pdf
- Eurofound. (2020a). Living, working and COVID-19 (Covid-19 series). Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>
- Eurofound. (2020b). Living, working and COVID-19 (dataset). Pridobljeno s <http://eurofound.link/covid19data>
- Eurofound. (2021a). Financial situation and security during COVID-19 (podatkovna baza). Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19/financial-situation>
- Eurofound. (2021b). Kakovost življenja med pandemijo covid-19. Dublin: Eurofound. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sl/data/covid-19/quality-of-life>
- Eurofound. (2021c). Living and working in Europe 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21055en.pdf
- Eurofound. (2021d). Living, working and COVID-19 data. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19>
- Eurofound. (2021e). Living, working and COVID-19 (update april 2021): Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21064en.pdf
- Eurofound. (2021f). Minimum wages in 2021: Annual review, Minimum wages in the EU series. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/minimum-wages-in-2021-annual-review>
- Eurofound. (2021g). Wealth distribution and social mobility. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20034en.pdf
- European Cancer Information System. (2022). Pridobljeno 13. 3. 2022 s <https://ecis.jrc.ec.europa.eu/>
- Europeana. (2022). ENUMERATE results. Haag: Europeana. Pridobljeno s <https://pro.europeana.eu/page/results>
- Eurostat. (2021a). Methodological guidelines and description of EU-Silc target variables, Version 4_09/12/2020. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s <https://circabc.europa.eu/sd/a/f8853fb3-58b3-43ce-b4c6-a81fe68f2e50/Methodological%20guidelines%202021%20operation%20v4%2009.12.2020.pdf>
- Eurostat. (2021b). Statistics explained: Severe housing deprivation rate. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_housing_deprivation_rate
- Eurostat. (2021c). The European Health Interview Survey [podatkovna baza]. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/web/health/data/database>
- Eurostat. (2022). Eurostat [podatkovna baza]. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Expo 2020 Dubai. (2021). Expo 2020 Dubai. Pridobljeno 13. 12. 2021 s <https://www.expo2020dubai.com/>
- Fakulteta za šport. (2021). Še večji upad gibalne učinkovitosti in še več predebelih otrok. Ljubljana: Fakulteta za šport, UL. Pridobljeno s <https://www.slofit.org/Portals/0/Vsebita/Poro%C4%8Dilo%20za%20javnost%20SLOfit%202021.pdf?ver=2021-06-21-203705-910>
- Fana, M., Milasi, S., Napierala, J., Fernandez Macias, E., Gonzalez Vazquez, I., NAPIERALA Joanna, ... GONZALEZ VAZQUEZ Ignacio. (2020). Telework, work organization and job quality during the Covid-19 crisis: a qualitative study. Seville: Evropska komisija, Skupno raziskovalno središče (JRC). Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/jrc122591.pdf>
- FESE. (2022). FESE Monthly statistics. Pridobljeno 20. 12. 2021 s <https://www.fese.eu/statistics/>
- FF UL. (2021). Evidenca funkcionalno razvrednotenih območij. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Forbici, G., Divjak, T., Kronegger, S. in Škrlj Marega, M. (2015). Vključevanje javnosti v pripravo predpisov. Priročnik za načrtovanje in izvajanje posvetovalnih procesov. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno s https://www.stopbirokraciji.gov.si/fileadmin/user_upload/mju/Boljsi_predpisi/Vkljucjevanje_javnosti/Prirocnik-vkljucjevanje_javnosti.pdf
- FRA. (2014). Violence against Women: An EU-wide survey – Main results. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- FRA. (2020). Fundamental rights survey 2019 [data explorer]. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2021/frs>
- FRA. (2021). Crime, safety and victims' rights – Fundamental Rights Survey. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno s https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf
- FS. (2021a). Izpolnjevanje pogojev za obstoj izjemnih okoliščin v letu 2022. Ljubljana: Fiskalni svet RS. Pridobljeno s <https://www.fs-rs.si/ocena-fiskalnega-sveta-izpolnjevanje-pogojev-za-obstoj-izjemnih-okoliscin-v-letu-2022-2/>
- FS. (2021b). Ocena proračunskih dokumentov za leti 2022 in 2023. Ljubljana: Fiskalni svet RS.
- FS. (2022a). Financiranje podnebnega prehoda v Sloveniji: dosedanja gibanja in ocene prihodnjih potreb. Ljubljana: Fiskalni svet RS. Pridobljeno s <https://www.fs-rs.si/financiranje-podnebnega-prehoda-v-sloveniji-dosedanja-gibanja-in-ocena-prihodnjih-potreb/>
- FS. (2022b). Javnofinancijska in makroekonomska gibanja. Ljubljana: Fiskalni svet RS. Pridobljeno s https://www.fs-rs.si/wp-content/uploads/2022/02/JMG_202201.pdf
- FURS. (2021). Interventi ukrepi po dejavnosti SKD [interni podatki]. Ljubljana: Finančna uprava Republike Slovenije.
- Gabrovec, B., Selak, Š., Crnkovič, N. in Cesar, K. (2021). Raziskava o doživljanju epidemije covid-19 med študenti. Ljubljana: NIJZ.
- Geert Warringa. (2021). Waste Incineration under the EU ETS – An assessment of climate benefits. CE Delft, Zero Waste Europe. Pridobljeno s <https://zerowasteurope.eu/library/waste-incineration-under-the-eu-ets-an-assessment-of-climate-benefits/>
- GEM. (2021). GEM Global Entrepreneurship Monitor. London: Global entrepreneurship research association. Pridobljeno s <https://www.gemconsortium.org/data/key-aps>
- Geyer, R., Jambeckand, J.R., Lavender Law, K. (2017). Production, use, and fate of all plastics ever made. ScienceAdvances. Pridobljeno s <https://www.>

- science.org/doi/10.1126/sciadv.1700782
- Glauber, J. in Laborde, D. (2022). How will Russia's invasion of Ukraine affect global food security? | IFPRI : International Food Policy Research Institute. Washington, DC: International food policy and research institute. Pridobljeno s <https://www.ifpri.org/blog/how-will-russias-invasion-ukraine-affect-global-food-security>
- Global Footprint Network. (2022). Ecological Footprint Data. Pridobljeno s https://data.footprintnetwork.org/?utm_campaign=2021%20NFA%20Launch&utm_medium=email&_hsmt=205647516&_hsenc=p2ANqtz-qU1iKsEvNtTO7CFF_yY4Wg4FbxT-et4LI-ueBj9dphfAsOK1_0ISFvsHhvhv0FVR5B4Xetkz9D-61ubnp2NeNqUw7w&utm_content=205647516&utm_source=hs_email#/
- GO! 2025. (2022). Evropska prestolnica kulture 2025 Nova Gorica Gorizia. Pridobljeno 14. 1. 2022 s <https://www.go2025.eu/>
- Gospodarska zbornica Slovenije. (2022). ISO14001. Pridobljeno 26. 1. 2022 s https://www.gzs.si/skupne_naloge/varstvo_okolja/vsebina/Odpadki-in-snovni-tokovi/Sistemi-in-orodja/ISO14001
- Grom, A. H., Čolaković, A. B., Rehberger, M., Lavtar, D., Korošec, A. in Frič, A. (2021). Pandemija covid-19 v Sloveniji. Izsledki spletne raziskave o vplivu pandemije na življenje (SI-PANDA), 18. val. Ljubljana: NIJZ.
- Guio, A.-C., Marlier, E. in Nolan, B. (ur.). (2021). Improving the understanding of poverty and social exclusion in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/13572235/KS-02-21-459-EN-N.pdf/7ea44bc6-4b1b-fc5c-e6c9-ed8bc42a4f0c?t=1634563482314>
- GZS. (2021). Dan inovativnosti 2020. Pridobljeno s <https://daninovativnosti.gzs.si/program-2020/>
- Hoong, C. W. S., Hussain, I., Aravamudan, V. M., Phyu, E. E., Lin, J. H. X. in Koh, H. (2021). Obesity is Associated with Poor Covid-19 Outcomes: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Hormone and Metabolic Research = Hormon-Und Stoffwechselforschung = Hormones Et Metabolisme*, 53(2), 85–93. <https://doi.org/10.1055/a-1326-2125>
- Hopkinson, N. S., Rossi, N., El-Sayed, Moustafa, J., Laverty, A. A., Quint, J. K., Freidin, M., ... Falchi, M. (2021). Current smoking and COVID-19 risk: results from a population symptom app in over 2.4 million people. *Thorax*, 76(7), 714–722. <https://doi.org/10.1136/thoraxjnl-2020-216422>
- Humer, Ž., Poje, A., Frelih, M. in Štamfelj, I. (2016). Ukrepi za usklajevanje plačanega dela in družine. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Pridobljeno s https://www.zsss.si/wp-content/uploads/2017/01/prirocnik_OcetjeDelodajalciVakciji_ODA_Projekt.pdf
- IARC. (2022). Latest global cancer data. GLOBOCAN database 2020. Lyon: International Agency for Research of Cancer. Pridobljeno s <https://gco.iarc.fr/>
- IEP. (2021a). Global Peace Index 2021: Measuring Peace in a Complex World. Sydney: Institute for Economics & Peace. Pridobljeno s <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2021/06/GPI-2021-web-1.pdf>
- IEP. (2021b). The Global Peace Index 2021: overall scores and domains 2008-2021. Institute for Economics and Peace. Pridobljeno s <https://www.visionofhumanity.org/public-release-data/>
- IJS. (2020). LIFE Podnebna pot 2050. Podnebno ogledalo, Ukrep v središču - Zelena javnofinancijska reforma. Ljubljana: Konzorcij IJS s partnerji. Pridobljeno s https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2021/01/Podnebno_Ogledalo_2020_Zvezek8_US_Reforma_Koncnopdf
- IJS-CEU. (2021). Podnebno ogledalo 2021. Pridobljeno s <https://podnebnapot2050.si/rezultati-slovenije/letno-podnebno-ogledalo/>
- IMD. (2020). The IMD World Talent Ranking [podatkovni portal]. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/talent>
- IMD. (2021). The IMD World Competitiveness Ranking [podatkovni portal]. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/wcy>
- IMF. (2020). The Global Social Mobility Report 2020. Equality, Opportunity and a New Economic Imperative. Ženeva: World Economic Forum. Pridobljeno s http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf
- Ingljič, R. T., Intihar, S. in Stare, M. (2022). Materialni položaj gospodinjstev boljši. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/News/Index/10138>
- Ingljič, T., Intihar, S. in Stare, M. (2021). Materialni položaj gospodinjstev v 2020. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9146>
- International Resource Panel. (2019). Global Resources Outlook 2019. Natural Resources for the Future We Want. Pridobljeno s https://www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/unep_252_global_resource_outlook_2019_web.pdf
- Intihar, S. (2020). Metodološko pojasnilo. Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8141>
- IRSSV. (2021). Zaključno poročilo o izvajanju in doseganju ciljev Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Pridobljeno s https://www.irssv.si/upload2/ReNPSV%202013-2020_zakljucno%20porocilo_IRSSV.pdf
- ISO. (2020). ISO Survey of certifications to management system standards 2019 [podatkovna baza]. Ženeva. Pridobljeno s <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=18808772&objAction=browse&viewType=1>
- ISO. (2022). ISO Survey of certifications to management system standards 2020 [podatkovna baza]. Ženeva. Pridobljeno s <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=18808772&objAction=browse&viewType=1>
- Jager, J., Japelj Pavešič, B., Mervic, T., Režek, M. in Zgonec, P. (2021). Raziskava o vzgojno-izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s http://www.korakzakarokom.si/storage/app/files/projekti/Raziskava%20covid/KonC4%8Dno%20poroC4%8Dilo%20o%20rezultatih%20raziskave_Covid19.pdf
- JAK. (2021a). Slovenija – častna gostja v Bologni 2024. Pridobljeno 13. 12. 2021 s <https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/slovenija-castna-gostja-v-bologni-2022>
- JAK. (2021b). Slovenija – častna gostja v Frankfurtu 2023. Pridobljeno 26. 10. 2021 s <https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/slovenija-castna-gostja-v-frankfurtu-2023>
- Jaklič, A., Koleša, I. in Knez, K. (2018). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2018. Ljubljana: Center za mednarodne odnose, Fakulteta za družbene vede Univerza v Ljubljani.
- Jamšek, P., Novak, T., Bahovec, A., Kobal Tomc, B., Gerl, N. A. in Vojnovič, L. (2015). Zrcalo prostovoljstva in vloga države pri njegovem razvoju. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Janežič, A. (2021). Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomankljivosti. 7–17. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut. Pridobljeno s https://www.consiglio.regione.fvg.it/cms/export/sites/consiglio/home/allegati/Terza-conferenza-lingua-slovena-2021/Porocila-SLORL_VSA.pdf
- Jeriček Klanšček, H., Roskar, M., Pucelj, V., Zupanec, T., Koprivnikar, H., Drev, A., ... Peternelj, V. (2021). Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanimi vedenji med mladostniki v času pandemije covid-19. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Jež, S. S., Nagode, M., Jacovič, A. in Dominkuš, D. (2016). Analiza kadra v dolgotrajni oskrbi. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- JSKD. (2021). Kulturna društva [neobjavljeno]. Ljubljana: Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti.
- Kajzer, A. (2021). Prilaganje trga dela v državah EU v covid-19 krizi. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/publikacije/kratke-analize/publikacija/news/prilaganje-trga-dela-v-drzavah-eu-v-covid-19-krizi/tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=6db4f898585c9f53ae5b590960437773
- Kastelic, Š. (2022). Statistika gradbenih dovoljenj za stavbe, december 2021. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10071>
- Katz, M. H. (2021). Regardless of Age, Obesity and Hypertension Increase Risks With COVID-19. *JAMA Internal Medicine*, 181(3), 381. <https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2020.5415>
- Kaufmann, D. in Kraay, A. (2021). Worldwide Governance Indicators project (WGI) [podatkovni portal]. Washington, DC: World Bank Group. Pridobljeno s <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>
- Kavčič, L. (2021). Zelo netočno avstrijsko poročilo o varstvu manjšin. XXVI(33), 44–45.
- Kerneža, M. (2021). Učinki dela na daljavo na zmožnost branja in pisanja učencev v 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju. V: I. Žagar in A. Mlekuz (ur.), Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: učenje in poučevanje na

- daljavo : izkusnje, problemi, perspektive : zbornik povzetkov : 6. znanstvena konferenca, Ljubljana, 22. in 23. september 2021 (str. 49–50). Ljubljana. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2021/09/Zbornik_povzetkov_2021.pdf
- Kinoteka. (2022). Kinoteka - novice. Pridobljeno s <http://www.kinoteka.si/si/454/Domov.aspx>
- Klemenčič, E., Mirazchiyski, P. V. in Novak, J. (2019). Državljanjska vzgoja v Sloveniji. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-301-1.pdf>
- Kogovšek, N. in Petkovič, B. (2007). O diskriminaciji: priručnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut. Pridobljeno s <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2014/08/Prirucnik-o-diskriminaciji-final-all.pdf>
- Koštomaj, U. (2021). Splošno počutje učencev OŠ Dobje, njihovih staršev in staršev otrok v vrtcu v času epidemije in šole na daljavo v šolskem letu 2020/2021. V: I. Žagar in A. Mlekuz (ur.), Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: učenje in poučevanje na daljavo : izkusnje, problemi, perspektive : zbornik povzetkov : 6. znanstvena konferenca, Ljubljana, 22. in 23. september 2021 (str. 64–65). Ljubljana. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2021/09/Zbornik_povzetkov_2021.pdf
- Kovač, M. (2020). Izpusti toplogrednih plinov v Sloveniji in EU v luči spremljanja prizadevanj za njihovo zmanjševanje. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/publikacije/kratke-analize/publikacija/news/izpusti-toplogrednih-plinov-v-sloveniji-in-eu-v-luci-spremljanja-prizadevanj-za-njihovo-zmanjsanje/>
- Kovač, N. in Piciga, D. (2020). Ekološki odtis Slovenije Analiza, projekcije, scenariji za izbrane ukrepe do leta 2030. Pridobljeno s <http://nfp-si.eionet.europa.eu/publikacije/Datoteke/Ekološki%20odtis/Ekološki%20odtis.pdf>
- KPK. (2021). Letno poročilo 2020. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno s <https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2021/06/LP2020K.pdf>
- Kresal, B. (2020). Delo prek spletnih platform. V: K. Kresal Šoltes, G. Strban in P. Domadenik (ur.). Prekarno delo: Multidisciplinarna analiza (str. 105–128). Ljubljana: Založba Maksima. Pridobljeno s <https://www.pf.uni-lj.si/media/prekarno.delo.pdf>
- Kresal, Barbara in Kresal Šoltes, K. (2016). Usklajevanje dela in družine: primeri dobrih praks v kolektivnih pogodbah. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti. Pridobljeno s <https://kp-zsss.si/media/uploads/links/fxBuah5d63UqRy4.pdf>
- Kuhar, M., Gabrovec, B. in Albreht, T. (2021). Polletno poročilo DP8-DN: »Vpliv epidemije covid-19 na zagotavljanje pravočasne zdravstvene obravnave in zdravstvenega varstva«. Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/polletno_poro_ilo_projekt_covid_19_2021-1-1.pdf
- Lange, S. in Bobotsi, C. (2022). Maastricht and beyond: EU in the world at CoFoE. Maastricht: European Institute of Public Administration. Pridobljeno s <https://www.eipa.eu/publications/briefing/maastricht-and-beyond-eu-in-the-world-at-cofoe/>
- Lavrič, M., Deželan, T., Klanjšek, R., Lahe, D., Naterer, A., Radovan, M., ... Prešeren, J. (2021). Mladina 2020. Položaj mladih v Sloveniji. Maribor: Ljubljana: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba : Založba Univerze v Ljubljani.
- Lenarčič, B. in Smerdlj, R. (2020). Družabnost, fizična distanca in informacijsko-komunikacijske tehnologije v obdobju epidemije SARS-COV-2. Družboslovne razprave, 36(94/95), 125–148.
- Lin, D., Galli, A., Murthy, A., Wackernagel, M. in Strith, J. J. (2020). Ekološki odtis Slovenije Analiza, projekcije, scenariji za izbrane ukrepe do leta 2030. Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje. Pridobljeno s <http://nfp-si.eionet.europa.eu/publikacije/Datoteke/Ekološki%20odtis/Ekološki%20odtis.pdf>
- Ljubljanska borza. (2022). Letno statistično poročilo. Ljubljana: Ljubljanska borza. Pridobljeno s <https://ljs.si/si/mesecna/60?period=annual>
- Ljubljanska borza in Združenje nadzornikov Slovenije. (2021a). Poročilo o analizi skladnosti s slovenskim kodeksom upravljanja javnih delniških družb v obdobju 2017-2019. Ljubljana: Ljubljanska borza. Pridobljeno s https://ljs.si/UserDocs/Images/datoteke/Pravila,%20Navodila,%20Priroc%20C4%8Dniki/141_Priponka3_Porocilo%20o%20analizi%20skladnosti%20s%20Kodeksom%202017%20-%202019%20final.pdf?vel=782819
- Ljubljanska borza in Združenje nadzornikov Slovenije. (2021b). Slovenski kodeks upravljanja javnih delniških družb. Ljubljana: Združenje nadzornikov Slovenije. Pridobljeno s <https://www.zdruzenje-ns.si/library/1838>
- Lopez-Garcia, P. in Szorfi, B. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on labour productivity growth. ECB Economic Bulletin, 7/2021. Pridobljeno s https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2021/html/ecb.ebb0202107_04-c9050e1d70.sl.html
- Marouda, M. D. (2021). Covid-19, diskriminacija in rasa. Predstavljeno na Peta regionalna konferenca zagovornikov načela enakosti iz jugovzhodne Evrope, Konferenca, Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/peta-regionalna-konferenca-zagovornikov-nacela-enakosti-iz-jugovzhodne-evrope/>
- MDDSZ. (2020). Program za otroke 2020-2025. Ljubljana: MDDSZ. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/druzina/Programi-v-podporo-druzini/Program-za-otroke-2020-2025.pdf>
- MDDSZ. (2021a). Letno poročilo o izvajanju ukrepov države na trgu dela 2020. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/aktivna-politika-zaposlovanja/>
- MDDSZ. (2021b). Osebna asistenca – proračunska sredstva [osebna korespondenca]. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MDDSZ. (2021c). Poročilo o izvajanju izvedbenega načrta Jamstva za mlade 2016–2020. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MDDSZ. (2021d). Socialni transferji [interno gradivo]. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MDDSZ. (2022a). Osebna asistenca v letih 2019, 2020, 2021 [osebna korespondenca]. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MDDSZ. (2022b). Predlog Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2021 – 2030 – predlog za obravnavo. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/dzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=13038>
- Melitz, M. J. in Polanec, S. (2015). Dynamic Olley-Pakes productivity decomposition with entry and exit. The RAND Journal of Economics, 46(2), 362–375. <https://doi.org/10.1111/1756-2171.12088>
- Meško, G. in Sotlar, A. (2012). Preprečevanje kriminalitete v lokalnih skupnostih - med ad hoc pristopi in na znanju temelječih preventivnih dejavnosti. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 63(3). Pridobljeno s https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2012/03/RKK2012-03_Mesko_Sotlar_PreprecevanjeKriminaliteteVLokalnihSkupnostih.pdf
- MF. (2019). Zelena proračunska reforma: Okoljski in javnofinančni vidiki spodbud v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Davcni-direktorat/DOKUMENTI/Zelena-proracunska-reforma-Okoljski-in-javnofinančni-vidiki-spodbud-v-Sloveniji.pdf>
- MF. (2020). Poročilo o upravljanju z javnim dolgom Republike Slovenije 2020. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF. (2021). Odhodki državnega proračuna za blaženje posledic covid-19 [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF. (2022a). Letna odmera dohodnine. Pridobljeno s https://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/dohodnina/letna_odmera_dohodnine/#c4618
- MF. (2022b). Odhodki državnega proračuna za blaženje posledic covid-19. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MF. (2022c). Podatki o R&R olajšavah v letu 2020 [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- MI. (2021). Evropski teden mobilnosti. Pridobljeno s <https://www.tedenmobilnosti.si/evropski-tenen-mobilnosti>
- Midões, C. (2020). Risking their health to pay the bills: 100 million Europeans cannot afford two months without income. The Bruegel Newsletter. Pridobljeno s <https://www.bruegel.org/2020/05/two-months-before-the-cliff-millions-of-europeans-cannot-afford-food-and-lodging-after-two-months-without-income/>
- Miklič, E. (2019). Stanovanja, Slovenija, 1. januar 2018. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/8160>
- MIZŠ. (2021a). Pogled na izzive slovenske vzgoje in izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno s <https://www.gov.si/podrocja/izobrazevanje-znanost-in-sport/razvoj-in-kakovost-izobrazevanja/>
- MIZŠ. (2021b). Poročilo o uresničevanju Resolucije o raziskovalni in inovacijski

- strategiji Slovenije 2011–2020 do leta 2020. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/ZNANOST/Strategije/Porocilo-RISS-2020-sprejeto.pdf>
- MIZŠ. (2022a). Analize prijav za vpis - EVŠ - Spletni portal. Pridobljeno 1. 2. 2022 s <https://portal.evs.gov.si/analize-prijav-za-vpis>
- MIZŠ. (2022b). Sprejeti strateški dokumenti s področja visokega šolstva, znanstvenoraziskovalne in inovacijske dejavnosti ter izobraževanja odraslih | Eurydice. Pridobljeno s <https://www.eurydice.si/novice/zadnje-novice/sprejeti-strateski-dokumenti-s-podrocja-visokega-solstva-znanstvenoraziskovalne-in-inovacijske-dejavnosti-ter-izobrazevanja-odraslih/>
- MJU. (2018). Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018. Pilotni projekt. Pridobljeno 17. 1. 2022 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/Kakovost-in-inovativnost-v-javni-upravi/Merjenje-zadovoljstva-strank/Porocilo_merjenje-zadovoljstva-strank_1_6_2018.pdf
- MJU. (2019a). Akcijski načrt za izboljšanje postopka načrtovanja, priprave, sprejemanja in vrednotenja učinkov zakonodaje 2019–2022. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2019b). Poročilo o izvajanju Resolucije o normativni dejavnosti v letih 2017, 2018, 2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2020a). Delo v državni upravi v času izrednih razmer covid-19. Rezultati raziskave. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2020b). Končno poročilo o izvajanju programa vlade Republike Slovenije za krepitve integritete in transparentnosti 2017–2019. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2021a). 13. poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2021b). Letno poročilo o izvedbi ukrepov Strategije razvoja javne uprave 2015–2020 v letu 2020. Stanje na dan 31. 12. 2020. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2021c). Poročilo o izvedbi rednega postopka CAF EPI 2021. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2021d). Prostovoljstvo je vzajemni proces prejetja in dajanja – 5. december je mednarodni dan prostovoljstva. Pridobljeno 17. 1. 2022 s <https://www.gov.si/novice/2021-12-05-prostovoljstvo-je-vzajemni-proces-prejetja-in-dajanja-5-december-je-mednarodni-dan-prostovoljstva/>
- MJU. (2021e). Statistično poročilo o javnih naročilih, oddanih v letu 2020. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- MJU. (2022). Enotna zbirka ukrepov za boljše zakonodajo in poslovno okolje. Pridobljeno s <https://enotnazbirkaukrepov.gov.si/>
- MK. (2017). Javni razpis za (so)financiranje projektov, namenjenih promociji in uveljavljanju slovenskega jezika na področju jezikovnih virov, tehnologij in digitalizacije v letih 2018 in 2019. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- MK. (2021a). Javni razpis za izbor operacij Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij – Center za kreativnost 2022 |. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/javne-objave/javni-razpis-za-izbor-operacij-spodbujanje-kreativnih-kulturnih-industrij/>
- MK. (2021b). Leto 2022 razglašeno za leto Jožeta Plečnika in Giuseppeja Tartinija. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-12-31-letno-2022-razglaseno-za-letno-jozeta-plecnika-in-giuseppeja-tartinija/>
- MK. (2022). Finančne podpore kulturni raznolikosti. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/financna-podpora-kulturnim-projektom/>
- MKGP. (2021a). Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva do leta 2027. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno s <https://skp.si/novice/akcijski-nacr-za-razvoj-ekolskega-kmetijstva-doleta-2027>
- MKGP. (2021b). Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2020. Ljubljana. Pridobljeno s http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/porocilo_o_stanju_kmetijstva.2020.pdf
- MKGP. (2021c). Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno s https://skp.si/wp-content/uploads/2021/12/Predlog_SN_SKP_22.12.2021_koncna_cista.pdf
- MKO, MGRT. (2012 junij). Akcijski načrt za pvoečevanje konkurenčnosti gozdno - lesne verige do leta 2020 „Les je lep“. Pridobljeno s <https://docplayer.net/23865180-Akcijski-nacr-za-povecanje-konkurencnosti-gozdno-lesne-verige-v-sloveniji-do-leta-2020-les-je-lep.html>
- MO. (2021). Letno poročilo Ministrstva za obrambo za leto 2020. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/Letno_porocilo_MO_2020.pdf
- MOP. (2017). Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. Ljubljana. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/porocilo_o_okolju_2017.pdf
- MOP. (2020a). Strategija prostorskega razvoja Slovenije 2050. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/SPRS-2050_gradivo-za-javno-razpravo.pdf
- MOP. (2020b). Vključitev v sistem EMAS. Pridobljeno 26. 1. 2022 s <https://www.gov.si/zbirke/storitve/vklucitev-v-sistem-emas/>
- Možina, T. (2022). Izobraževanje odraslih in svetovanje na daljavo med pandemijo. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/izobrazevanje-odraslih-in-svetovanje-na-daljavo-med-pandemijo/>
- Mrak, M., Bučar, M. in Kamnar, H. (2007). Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije, 41, št. 3/4. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Murovec, N., Kavaš, D., Bartolj, T. in Celik, M. (2020). Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017. Ljubljana: Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Center za kreativnost.
- MZ. (2021). Obrazložitev Zakona o dolgotrajni oskrbi [vladno gradivo]. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- MZ. (2022a). Cilj digitalizacije slovenskega zdravstva je trajnost, odpornost in boljša pripravljenost. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-08-30-cilj-digitalizacije-slovenskega-zdravstva-je-trajnost-odpornost-in-boljsa-pripravljenost/>
- MZ. (2022b). Dodatki k plačam iz proračuna [osebna korespondenca]. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- MZ. (2022c). Objavljen je javni razpis za sofinanciranje investicij na primarni ravni zdravstvenega varstva. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2022-01-19-objavljen-je-javni-razpis-za-sofinanciranje-investicij-na-primarni-ravni-zdravstvenega-varstva/>
- MZ. (2022d). ZaPiS – Dvig zdravstvene pismenosti. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/dvig-zdravstvene-pismenosti/>
- Mzl. (2021). Vizija 2050+. Razvoj slovenskega železniškega omrežja. Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/DRSI/Dokumenti-DRSI/Zeleznice/Vizija-2050+-oktober-2021.pdf>
- MZZ. (2018). Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ. (2020a). Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2019. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/javne-objave/letna-porocila/Porocilo_MZZ_2019.pdf
- MZZ. (2020b). Posebni vladni projekt. Predsedovanje Republike Slovenije Svetu Evropske Unije 2021. Revidirana projektna naloga. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ. (2021a). Kandidatura Republike Slovenije za nestalno članico Varnostnega sveta OZN za obdobje 2024–2025. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-12-09-kandidatura-republike-slovenije-za-destalno-clanico-varnostnega-sveta-ozn-za-obdobje-2024-2025/>
- MZZ. (2021b). Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2020. Ljubljana: Ministrstvo Republike Slovenije za zunanje zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/javne-objave/letna-porocila/porocilo2020.pdf>
- MZZ. (2021c). Prioritete Republike Slovenije na 75. zasedanju Generalne skupščine OZN. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/OZN/Prioritete-RS-UNGA75-za-splet-popravljeno.docx>
- MZZ. (2021d). Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana. Zunanja politika Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/strateski-in-programski>

- dokumenti/strategija_ZP.pdf
- MZZ. (2022a). Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za leto 2020. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- MZZ. (2022b). Slovensko predsedanje Svetu EU 2021. Pridobljeno 4. 3. 2022 s <https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/sl/>
- Nagode, M., Zver, E., Marn, S., Jacovic, A. in Dominkus, D. (2014). Dolgotrajna oskrba – uporaba mednarodne definicije v Sloveniji. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2014/DZ_02_14p.pdf
- Nared, J., Repolusk, P., Černič Istenič, M., Trobec, A., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., ... Krušec, K. (2019). Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja. Ljubljana: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Univerza v Ljubljani. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/Celovita_demografska_analiza_podezelska_urbana_obmocja.pdf
- Neubert, A., Baji, P., Tambor, M., Groot, W., Gulacsi, L. in Pavlova, M. (2019). Long-term care financing in Europe: An overview. *Zdrowie Publiczne*, 17(3), 131–145. <https://doi.org/10.4467/20842627OZ.19.015.11972>
- NIJZ. (2019a). 10. oktober Svetovni dan duševnega zdravja – Krepitev duševnega zdravja za preprečevanje samomora. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/10-oktober-svetovni-dan-duševnega-zdravja-krepitev-duševnega-zdravja-za-preprečevanje-samomora>
- NIJZ. (2019b). Zdravstveni statistični letopis Slovenije 2019. Nacionalni inštitut za javno zdravje, 28. Pridobljeno s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2019/2.6_bs_2019.pdf
- NIJZ. (2020). Skrb za duševno zdravje v času širjenja novega koronavirusa SARS-CoV-2. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-duševno-zdravje>
- NIJZ. (2021). Neenakosti v zdravju – izziv prihodnosti v medsektorskem povezovanju. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_e_verzija.pdf
- NIJZ. (2022a). Dnevno spremljanje okužb s SARS-CoV-2 (COVID-19). Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/dnevno-spremljanje-okuzb-s-sars-cov-2-covid-19>
- NIJZ. (2022b). NIJZ Podatkovni portal. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s https://podatki.nijz.si/pxweb/sl/NIJZ%20podatkovni%20portal?px_language=sl&px_db=NIJZ+podatkovni+portal&rxid=75b79f1c-cf54-4dc2-8d78-fce6cfe5bb3d
- NIJZ. (2022c). Projekt Dvig zdravstvene pismenosti v Sloveniji (ZaPiS). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/projekt-zapis-dvig-zdravstvene-pismenosti-v-sloveniji>
- NUK. (2021). Knjige in brošure. Statistika. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno s <https://zalozniki.nuk.si/Zalozniki/StatistikaKnjigeInBrosureTiskane>
- NUK. (2022a). Slovenska založniška produkcija. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno s <https://zalozniki.nuk.si/Zalozniki/Statistika>
- NUK. (2022b). Statistični podatki o knjižnicah. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno s <http://cezar.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>
- OdSUKND – Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ur. l. RS, št. 53/15. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=STRA66>
- OECD. (2008). Education at a Glance 2008. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2009). Education at a Glance 2009. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2010). Education at a Glance 2010. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2011). Education at a Glance 2011. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2012). Education at a Glance 2012. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2013a). Education at a Glance 2013. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/eag-2013-en>
- OECD. (2013b). OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013: Innovation for Growth. Pariz: Organisation for Economic Co-operation and Development. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-2013_sti_scoreboard-2013-en
- OECD. (2014). Education at a Glance 2014. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2015a). Education at a Glance 2015. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2015b). Slovenia Policy Brief: Corporate governance. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/policy-briefs/slovenia-ensuring-effective-management-and-privatization-of-state-owned-enterprises.pdf>
- OECD. (2016a). Education at a Glance 2016. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2016b). PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2016c). Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2017a). Education at a Glance 2017. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2017b). Health at a Glance 2017. OECD Indicators. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. https://doi.org/10.1787/health_glance-2017-en
- OECD. (2017c). OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Slovenia 2017. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/9789264287709-en>
- OECD. (2018a). A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1787/9789264301085-en>
- OECD. (2018b). Education at a Glance 2018. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2018c). Indicators of Product Market Regulation. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation/>
- OECD. (2018d). Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD Wealth Distribution Database. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC\(2018\)1&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=SDD/DOC(2018)1&docLanguage=En)
- OECD. (2018e). Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2019a). Education at a Glance 2019. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2019b). Environment at a Glance Indicators. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/environment/environment-at-a-glance-indicators_ac4b8b89-en
- OECD. (2019c). Getting Skills Right: Future – Ready Adult Learning Systems. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/9789264311756-en>
- OECD. (2019d). Global Material Resources Outlook to 2060 Economic Drivers and Environmental Consequences. Paris. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/env/global-material-resources-outlook-to-2060-9789264307452-en.htm>
- OECD. (2019e). Government at a glance 2019. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2019_8ccf5c38-en
- OECD. (2019f). Health at a Glance 2019: OECD Indicators. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2019_4dd50c09-en
- OECD. (2019g). OECD Future of education and skills 2030. OECD Learning Compass 2030. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
- OECD. (2019h). OECD Skills Strategy 2019: Skills to Shape a Better Future. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264313835-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264313835-en>

- OECD. (2019i). PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2019j). PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2019k). The Heavy Burden of Obesity: The Economics of Prevention. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-heavy-burden-of-obesity_67450d67-en
- OECD. (2020a). COVID-19: Protecting people and societies. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126985-nv145m3196&title=COVID-19-Protecting-people-and-societies
- OECD. (2020b). Declining Business Dynamism, OECD STI Policy Papers št. 94. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2020c). Education at a Glance 2020. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2020d). PISA 2018 Results (Volume VI): Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World? Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2020e). Slovenia Mid-term Review. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/OECD-DAC-2020-v-angleščini.pdf>
- OECD. (2020f). The territorial impact of COVID-19: Managing the crisis across levels of government. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-across-levels-of-government-d3e314e1/>
- OECD. (2021a). Assessing the Economic Impacts of Environmental Policies: Evidence from a Decade of OECD Research. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/environment/assessing-the-economic-impacts-of-environmental-policies_bf2fb156-en
- OECD. (2021b). Education at a Glance 2021. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2021c). Forward Looking Scenarios for Regional Development. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2021d). Government at a glance 2021. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2021e). Income inequality. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
- OECD. (2021f). Investing in Youth: Slovenia. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c3df2833-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/c3df2833-en&_csp_3c37de1962becea765b5f73ca42c21f2&itemIGO=oecd&itemContenttype=book
- OECD. (2021g). Live data from OECD.AI partners. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://oecd.ai/en/data-from-partners>
- OECD. (2021h). OECD Employment Outlook 2021: Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery, str. 401. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2021_5a700c4b-en
- OECD. (2021i). OECD Health at Glance 2021: OECD indicators. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/health/health-at-a-glance/CD-Health-at-a-glance-2021-OECD-indicators>
- OECD. (2021j). OECD Regulatory Policy Outlook 2021. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD. (2021k). OECD Skills For Jobs. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecdskillsforjobsdatabase.org>
- OECD. (2021l). Road Safety Report 2020 – Slovenia. Pariz: ITF/OECD. Pridobljeno s <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/slovenia-road-safety.pdf>
- OECD. (2021m). Slovenia – Indicators of Regulatory Policy and Governance 2021. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/slovenia-country-profile-regulatory-policy-2021.pdf>
- OECD. (2021n). The future of remote work: Opportunities and policy options for Trentino. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1787/35f78ced-en>
- OECD. (2022a). Focus on resilient healthcare. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/coronavirus/en/themes/resilient-healthcare>
- OECD. (2022b). OECD Statistics. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://stats.oecd.org/>
- OECD. (2022c). Podatkovna baza OECD.Stat: Adequacy of Guaranteed Minimum Income benefits. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IA>
- OECD. (2022d). Trade in Value Added (TiVA) 2021 ed: Principal Indicators [podatkovna baza]. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TiVA_2021_C1
- OECD in CEDEFOP. (2014). Greener Skills and Jobs. Green Growth Studies. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/greener-skills-and-jobs_9789264208704-en#page1
- OECD in EU. (2018). Health at a Glance. Europe 2018. State of Health in the EU Cycle. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en
- OECD in EU. (2020). Health at a Glance. Europe 2020. State of Health in the EU Cycle. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/82129230-en>
- OECD/EOHSP. (2021a). Slovenia: Country Health Profile 2021, State of Health in the EU. Pariz: OECD Publishing/European Observatory on Health Systems and Policies.
- OECD/EOHSP. (2021b). State of Health in the EU: Companion Report 2021. Pariz: OECD Publishing/European Observatory on Health Systems and Policies. Pridobljeno s <https://euro.who.int/publications/m/state-of-health-in-the-eu-companion-report-2021>
- Ogrin, M. (2017). Komentar h kazalcem o kakovosti zraka. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- OZN. (2022). General Assembly resolution demands end to Russian offensive in Ukraine. New York: Organizacija združenih narodov. Pridobljeno s <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152>
- Pedagoški inštitut. (2012). Povzetki rezultatov Evropske raziskave o jezikovnih kompetencah (ESLC 2011). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/povzetki-rezultatov_ESLC-2011.pdf
- Pedagoški inštitut. (2016). Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS 2016. Povzetek rezultatov raziskave. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/PIRLS_povzetek.pdf
- Pedagoški inštitut. (2020). Zaostajanje Slovenije v uporabi IKT za poučevanje. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno s <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2021/01/Zaostajanje-Slovenije-v-uporabi-IKT-za-poucevanje.pdf>
- Peng, Y., Wu, P., Schartup, A. T. in Zhang, Y. (2021). Plastic waste release caused by COVID-19 and its fate in the global ocean. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Pridobljeno s <https://www.pnas.org/content/118/47/e2111530118>
- Petrišič, N. (2020). Kako naj delodajalci zaposlenim zagotavljajo ustrezno in varno delovno okolje? Ljubljana: Lexpera GV Založba.
- PlasticsEurope. (2020). Plastics – the Facts 2020 An analysis of European plastics production, demand and waste data. Pridobljeno s <https://plasticseurope.org/knowledge-hub/plastics-the-facts-2020/>
- Policija. (2021a). Ilegalne migracije na območju Republike Slovenije. Ljubljana: Policija. Pridobljeno s <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/MejnaProblematika/IlegalneMigracije/2021/December2021.pdf>
- Policija. (2021b). Letno poročilo o delu policije za leto 2020. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije. Pridobljeno s <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2020.pdf>
- Policija. (2021c). Pregled dela policije za prvo polletje 2021. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije. Pridobljeno s <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/PorociloZaPrvoPolletje2021.pdf>
- Policija. (2021d). Statistični podatki o nasilju [interni podatki]. Ljubljana: Generalna policijska uprava, Uprava kriminalistične policije.
- Policija. (2022). Statistični podatki o nasilju [interni podatki]. Ljubljana: Generalna policijska uprava, Uprava kriminalistične policije.

- Računsko sodišče. (2019). Skrb za tiste, ki zaradi starosti, duševne ali telesne prizadetosti potrebujejo pomoč drugih. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2019/KAM/KAM_2_RSP_RevizijskoP.pdf
- Računsko sodišče. (2021a). Nabava zdravil v lekarnah v letu 2020. Zbirno poročilo. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/Nabava-zdravil-lekarn/NabavaZdravil2_ZP_ZbirnoP.pdf
- Računsko sodišče. (2021b). Revizijsko poročilo: Skrb za učinkovit vstop zdravnikov na trg dela. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.
- Računsko sodišče. (2021c). Revizijsko poročilo: Uspešnost doseganja ciljev na področju zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.
- Računsko sodišče. (2021d). Revizijsko poročilo: Uspešnost zmanjševanja revščine, str. 90. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/MDSZ/MDSZ_SP17-20_RevizijskoP.pdf
- Računsko sodišče. (2021e). Sistem dela z nadarjenimi in sistem šolskih tekmovalj. Revizijsko poročilo. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2020/Nadarjeni/Nadarjeni_SP17_RevizijskoP.pdf
- Računsko sodišče. (2022). Revizijsko poročilo - Prenehanje obstoja DUTB. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/DUTBprenehanje/DUTBprenehanje_RSP_RevizijskoP.pdf
- Računsko sodišče RS. (2021). Revizijsko poročilo. Zagotavljanje prehranske varnosti s pomočjo prehranske samooskrbe. Ljubljana. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/Samooskrba/Samooskrba_RSP_RevizijskoP.pdf
- Rakar, I. in Kovač, P. (2019). Boljši predpisi kot horizontalna politika razvoja slovenske javne uprave: med cilji in realnostjo. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Rakinič, K., Komljen, I. in Semen, E. (2021). Učinki izobraževanja na daljavo v šolskem letu 2020/2021. Ljubljana: Državni izpitni center.
- ReDPS50 – Resolucija o Dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2050. (2021). Ur. I. RS, št. 119.
- ReNDej – Resolucija o normativni dejavnosti (ReNDej). (2009). Ur. I. RS, št. Ur. I. RS 95/09. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- ReNPJP21–25 – Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25). (2021). Ur. I. RS, št. 94/21.
- ReNPK22–29 – Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2022–2029 (ReNPK22–29). (2022). Ur. I. RS, št. 29/22.
- ReNPVO20–30 – Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2020–2030 (ReNPVO20–30). (2020). Ur. I. RS, št. 31/20. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- ReRIS11–20 – Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRIS11–20). (2011). Ur. I. RS, št. Uradni list RS, št. 43/11. Pridobljeno s <http://pisrs.si>
- RGZC in ZDSS. (2018). Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini. Zveza delavskih sindikatov Slovenije – Solidarnost in Regionalna gospodarska zbornica Celje. Pridobljeno s <https://rgzc.gzs.si/Portals/rgzc-gzs/Analiza%20socialni%20dialog.pdf>
- RIC. (2019). Nacionalno preverjanje znanja. Letno poročilo o izvedbi v šolskem letu 2018/2019. Ljubljana: Državni izpitni center. Pridobljeno s <https://www.ric.si/mma/Letno%20poro%20%20ilo%20NPZ%202019/2019120913232271/>
- RIC. (2021). Nacionalno preverjanje znanja. Letno poročilo o izvedbi v šolskem letu 2020/2021. Ljubljana: Državni izpitni center. Pridobljeno s https://www.ric.si/mma/Letno%20poro%20%20ilo%20NPZ%202021_Objava.pdf/2021120120381236/
- Rupnik Vec, T., Slivar, B., Zupanc Grom, R., Deutsch, T., Ivanuš-Grmek, M., Mithans, M., ... Lipovec, A. (2020). Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid-19 v Sloveniji. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za solstvo. Pridobljeno s http://www.zrss.si/pdf/izobrazevanje_na_daljavo_covid19.pdf
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G. in Woelm, F. (2021). Sustainable Development Report 2021, 1. izd. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009106559>
- Sambt, J., Istenič, T., Farčnik, D. in Viršček, A. (2021). Precenjenost presežne umrljivosti za Slovenijo v letu 2020. V: Zbornik 24. mednarodne multikonference: informacijska družba IS 2021, zvezek F. Ljubljana. Pridobljeno s https://is.ijs.si/wp-content/uploads/2021/10/IS2021_Volume_F-TEMP-2.pdf
- Sandbag. (b. d.). Tracking the European Union Emissions Trading System carbon market price day-by-day. Pridobljeno 23. 9. 2021 s <https://sandbag.be/index.php/carbon-price-viewer/>
- Santomauro, D. F., Mantilla Herrera, A. M., Shadid, J., Zheng, P., Ashbaugh, C., Pigott, D. M., ... Ferrari, A. J. (2021). Global prevalence and burden of depressive and anxiety disorders in 204 countries and territories in 2020 due to the COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 398(10312), 1700–1712. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)02143-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)02143-7)
- SDH. (2020). Letno poročilo skupine SDH in SDH, d. d., za leto 2019. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno s https://www.sdh.si/Data/Documents/financna-porocila/2019/Letno%20poro%20C4%8Dilo%20Skupine%20SDH%20in%20SDH%20za%20leto%202019_final.pdf
- SDH. (2021a). Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb za leto 2022. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno s https://www.sdh.si/Data/Documents/pravni-akti/LNU%202022_spl%20C5%A1n%20del_25.11.2021.pdf
- SDH. (2021b). Letno poročilo o upravljanju kapitalskih naložb RS in SDH 2020. Ljubljana: Slovenski državni holding. Pridobljeno s https://www.sdh.si/Data/Documents/upravljanje-nalozb/Letno%20poro%20C4%8Dilo%20%20upravljanju%20kapitalskih%20nalozb%20C5%BEb%20RS%20in%20SDH%20za%20leto%202020_final.pdf
- SFC. (2021). Podatki o filmski dejavnosti [neobjavljeno]. Ljubljana: Slovenski filmski center.
- SiDG. (2022). Slovenski državni gozdovi. Kočevje. Pridobljeno s <https://sidg.si/index.php/>
- Sklep k ZIUPGT – Sklep o podaljšanju veljavnosti bonov za izboljšanje gospodarskega položaja na področju potrošnje v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi. (2021). Ur. I. RS, št. 190/21. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=SKLE12585>
- SLOGI. (2021). Slovenski gledališki inštitut (SLOGI). Pridobljeno s <https://www.slogi.si/domov-2/>
- Slovenska filantropija. (2021). Mednarodni dan prostovoljstva 2021. Pridobljeno 17. 1. 2022 s <https://www.filantropija.org/2021/12/02/mednarodni-dan-prostovoljstva-2021/>
- Slovensko partnerstvo za tla. (2018). Onesnaženost tal – skrita nevarnost. Pridobljeno s https://www.kis.si/f/docs/Mednarodno_letno_tal_Svetovni_dan_tal/Plakat_Onesnazenost_tal_A3.pdf
- Slovensko zavarovalno združenje. (2021). Statistični zavarovalniški bilten 2020. Pridobljeno 6. 1. 2022 s <http://szb.zav-zdruzenje.si/szb-2021.html#SZB>
- Stanojevič, A. in Čakarevič, V. (2021). Paritete kupne moči in bruto domači proizvod v standardih kupne moči. Metodološko pojasnilo. Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/7789>
- Starč, G., Strel, J., Kovač, M., Leskošek, B., Sorič, M. in Jurak, G. (2020). SLOft 2020 Poročilo o telesnem in gibalnem razvoju otrok in mladine v šolskem letu 2019/20. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport. Pridobljeno s <https://zenodo.org/record/4318835>
- Stare, M., Inglič, R. T. in Kebe, N. (2021). Metodološko pojasnilo. Življenjski pogoji. Ljubljana: SURS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8291>
- Strand, H. in Havard, H. (2021). Trends in Armed Conflicts, 1946–2020. Oslo: Peace Research Institute Oslo. Pridobljeno s <https://www.prio.org/publications/12756>
- Stritih. (2018). Okoljski odtis Slovenije – izračun projekcij in scenarijev zmanjšanja okoljskega odtisa za izbrane ukrepe. Končno poročilo. Bovec. Pridobljeno s http://mfp-si.eionet.europa.eu/publikacije/Datoteke/Ekoloski%20odtis%20-%20projekcije%20in%20scenariji%20za%20Slovenijo%20do%20leta%202030/Ekoloski%20odtis_%20projekcije%20in%20scenariji.pdf
- SURS. (2019). Zapisnik 8. seje za statistiko zdravja. Pridobljeno 18. 1. 2022 s https://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_26/SosvetSeja8_272195.pdf
- SURS. (2020). Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, str. 24. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8141>
- SURS. (2021a). Izdatki in viri financiranja zdravstvenega varstva, Slovenija, 2019. Pridobljeno 30. 3. 2022 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9634>

- SURS. (2021b). Izdatki in viri financiranja zdravstvenega varstva, Slovenija, 2019. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9634>
- SURS. (2021c). Raziskovanje o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu [mikropodatki]. Ljubljana: Statistični urad RS.
- SURS. (2021d). Raziskovanje o strukturi plač [mikropodatki]. Ljubljana: Statistični urad RS.
- SURS. (2021e). Ta veseli dan kulture, 2021. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/116661/sl-ta-veseli-dan-kulture-2021.pdf>
- SURS. (2022a). Anкета o mnenju potrošnikov [interni mesečni podatki]. Ljubljana: Statistični urad RS.
- SURS. (2022b). SI-STAT [podatkovna baza]. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>
- SURS. (2022c). Temeljni agregati sektorja država. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/56/bdp-in-nacionalni-racuni>
- Svet EU. (2018). Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (besedilo velja za EGP). Pridobljeno s https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.SLV&toc=OJ.C:2018:189:FULL
- SVRK. (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in kohezijsko politiko.
- SVRK. (2021a). Načrt za okrevanje in odpornost. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in kohezijsko politiko. Pridobljeno s https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/rrf/01_si-rrp_23-7-2021_lekt.pdf
- SVRK. (2021b). Predstavitev Načrta za okrevanje in odpornost. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in kohezijsko politiko. Pridobljeno s <https://www.eu-skladi.si/sl/po-2020/nacrt-za-okrevanje-in-krepitev-odpornosti>
- SVRK. (2021c). Sporazum o partnerstvu med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2021–2027. Ljubljana: Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno s <https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/pa-2021-2027/ps-za-ek-22-1-2021.pdf>
- SVRK. (2021d). Za nakup sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije za vzgojno-izobraževalne zavode 13,6 milijona evrov nepovratnih sredstev pobude React-EU. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-08-17-za-nakup-sodobne-informacijsko-komunikacijske-tehnologije-za-vzgojno-izobrazevalne-zavode-136-milijona-evrov-nepovratnih-sredstev-pobude-react-eu/>
- Swiss re. (2021). SIGMA: World insurance. Pridobljeno 20. 12. 2021 s <https://www.swissre.com/dam/jcr:ca792993-80ce-49d7-9e4f-7e298e399815/swiss-re-institute-sigma-3-2021-en.pdf>
- Šimonović Einwalter, T. (2021). Peta regionalna konferenca zagovornikov načela enakosti iz jugovzhodne Evrope – otvoritveni nagovor. Predstavljeno na Peta regionalna konferenca zagovornikov načela enakosti iz jugovzhodne Evrope, Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/peta-regionalna-konferenca-zagovornikov-nacela-enakosti-iz-jugovzhodne-evrope/>
- ŠOS. (2021). Izgubljeno leto študija naj se nadomesti prihodnje leto. Pridobljeno 19. 1. 2022 s <https://www.studentska-org.si/izgubljeno-leto-studija-naj-se-nadomesti-prihodnje-leto/>
- ŠOS. (2022). Javni poziv k prilagoditvi opravljanja izpitnih obveznosti. Pridobljeno s <https://www.studentska-org.si/javni-poziv-k-prilagoditvi-opravljanja-izpitnih-obveznosti/>
- Šter, D. (2020). Umrli. Metodološko pojasnilo. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/9513>
- TA. (2020). Territorial Agenda 2030 | Territorial Agenda 2030. Bruselj: European Union. Pridobljeno s <https://territorialagenda.eu:443/ta2030/>
- Taquet, M., Luciano, S., Geddes, J. R. in Harrison, P. J. (2021). Bidirectional associations between COVID-19 and psychiatric disorder: retrospective cohort studies of 62 354 COVID-19 cases in the USA. *The Lancet Psychiatry*, 8(2), 130–140. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30462-4](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30462-4)
- Tarifne postavke – Tarifne postavke za omrežnine elektrooperaterjev za regulativno obdobje od 1. januarja 2022 do 31. decembra 2022. (2021). Ur. l. RS, št. 202/2021. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-4132/tarifne-postavke-za-omreznine-elektrooperaterjev-za-regulativno-obdobje-od-1-januarja-2022-do-31-decembra-2022?h=zakon%20o%20dedovanju>
- The Economist Intelligence Unit. (2021). Industries in 2022. Pridobljeno s <https://www.eiu.com/n/campaigns/industries-in-2022/>
- Toš, N. (ur.). (2021). Vrednote v prehodu XIII. Slovenija v mednarodnih in medčasovnih primerjavah ISSP 2017–2019, ESS 2018, SJM 2018–2020. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK.
- Transparency International. (2022). Corruption Perceptions Index 2021. Berlin: Transparency International. Pridobljeno s <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
- Trobec, T. (2017). Poraba vode in vodna produktivnost [interno poročilo]. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Trol, D. (2022). Metodološko pojasnilo: Raziskovalno-razvojna dejavnost pri izvajalcih. Ljubljana: Statistični urad RS.
- UIRS. (2021). Poročilo o prostorskem razvoju 2021. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno s http://www.pis.gov.si/doc/POROCILO_2021.pdf
- UKOM. (2021). Kulturni in promocijski program - Slovensko predsedovanje Svetu EU 2021. Pridobljeno 12. 1. 2022 s <https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/sl/predsedovanje/kulturni-in-promocijski-program/>
- UMAR. (2019a). Ekonomski izzivi 2019.
- UMAR. (2019b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/napovedi/jesen/2019/JNGG_2019-objava.pdf
- UMAR. (2019c). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/napovedi/pomlad/pomladanska_2019/pPN_2019.pdf
- UMAR. (2019d). Poročilo o produktivnosti 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo-o-produktivnosti/>
- UMAR. (2019e). Poročilo o razvoju 2019. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2019/Porocilo_o_razvoju_2019.pdf
- UMAR. (2020a). Poročilo o produktivnosti 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/Porocilo_o_produkktivnosti/2020/slovenski/PoP_2020_splet.pdf
- UMAR. (2020b). Poročilo o razvoju 2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/razvoj-slovenije/>
- UMAR. (2021a). Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ESSP/2021/ESSP_splet.pdf
- UMAR. (2021b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/napovedi/jesen/2021/JNGG_2021_splet.pdf
- UMAR. (2021c). Poročilo o razvoju 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2021/slovenski/POR2021_skupaj.pdf
- UMAR. (2022). Poročilo o produktivnosti 2021 OK. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo-o-produktivnosti/>
- UN Comtrade. (2022). UN Comtrade Database [podatkovna baza]. New York: United Nations Statistics Division. Pridobljeno s <https://comtrade.un.org/data/>
- UNCTAD. (2021). UNCTADstat [podatkovna baza]. Ženeva: United Nations Conference on Trade and Development. Pridobljeno s <https://unctadstat.unctad.org/wds/>
- UNFCCC. (2022). Glasgow Climate Change Conference – October–November 2021. Pridobljeno s <https://unfccc.int/conference/glasgow-climate-change-conference-october-november-2021>
- UNOCHA. (2022). Ukraine: Humanitarian Impact. Situation Report. 25 March 2022. Urad ZN za usklajevanje humanitarnih aktivnosti. Pridobljeno s <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-impact-situation-report-1200-pm-ee-25-march-2022>
- Urad za narodnosti. (2019). Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2018. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti. Pridobljeno s <https://www.gov.si teme/italijanska-in-madzarska-narodnaskupnost/>
- Urad za narodnosti. (2021). Osmo poročilo Vlade Republike Slovenije o

- položaju romske skupnosti v Sloveniji. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/romska-skupnost/>
- Uradni list RS, št. 48/18). (2018). Uredba o nacionalnih zgornjih mejah emisij onesnaževal zunanjskega zraka. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED7668>
- Uredba (EU) 2021/1119 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. junija 2021 o vzpostavitvi okvira za doseganje podnebne nevtralnosti in spremembi uredb (ES) št. 401/2009 in (EU) 2018/1999 (evropska podnebna pravila). (2021). Uradni list Evropske unije L 243/1. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=SL>
- Uredba o določitvi cen določenih naftnih derivatov – Uredba o določitvi cen določenih naftnih derivatov. (2022). Ur. l. RS, št. 36/22. Pridobljeno s <https://zakonodaja.ulinfotok.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-0709/uredba-o-dolocitvi-cen-dolocenih-naftnih-derivatov?h=>
- Uredba o načinu unovčitev bona za izboljšanje gospodarskega položaja – Uredba o načinu unovčitve bona za izboljšanje gospodarskega položaja na področju potrošnje v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi, povračilu sredstev preko informacijskega sistema Finančne uprave Republike Slovenije ter načinu vodenja in upravljanja evidence bonov. (2021). Ur. l. RS, št. 114/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED8114>
- Uredba o spremembi in dopolnitvah Uredbe o določitvi cen določenih naftnih derivatov. (2022). Ur. l. RS, št. 46/2022. Pridobljeno s <https://zakonodaja.ulinfotok.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-0920/uredba-o-spremembi-in-dopolnitvah-uredbe-o-dolocitvi-cen-dolocenih-naftnih-derivatov>
- URSZR. (2022). Ogroženost Slovenije. Pridobljeno 3. 2. 2022 s <https://www.gov.si/podrocja/obramba-varnost-in-javni-red/varstvo-pred-naravnimi-in-drumimi-nesrecami/ogrozenost-slovenije/>
- Ustavno sodišče. Odločba U-I-83/20. (2020). Pridobljeno s <https://www.us-rs.si/wp-content/uploads/2020/09/U-I-83-20-Odlo%C4%8Dba.pdf>
- UZ62a – Ustavni zakon o dopolnitvi II. poglavja Ustave Republike Slovenije. (2021). Ur. l. RS, št. 92/21.
- Varuh človekovih pravic, Z. (2021). Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2020, str. 622. Ljubljana: Varuh človekovih pravic. Pridobljeno s https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2020/Letno_poročilo2020_-_pop.pdf
- Vidau, Z. (2021). Ocena stanja izvajanja določil iz 10. člena Zaščitnega zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih. 41–74. Trst. Pridobljeno s https://www.consiglio.regione.fvg.it/cms/export/sites/consiglio/home/.allegati/Terza-conferenza-lingua-slovena-2021/Porocila-SLORI_VSA.pdf
- Vinko, M. in Pribakovič Brinovec, R. (ur.). (2021). Vpliv epidemije covid-19 na vedenjski slog prebivalstva. V: Prvi val epidemije covid-19 skozi prizmo zdravstvene statistike (str. 1–30). Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno s <https://www.nijz.si/sl/publikacije/prvi-val-epidemije-covida-19-skozi-prizmo-zdravstvene-statistike>
- Vlada RS. (2020). Celoviti nacionalni energetski in podnebni načrt republike slovenije. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf
- Vlada RS. (2022a). Akcijski načrt za leto 2022 in 2023 za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028. Ljubljana: Vlada RS.
- Vlada RS. (2022b). Drugi paket ukrepov strateškega sveta za digitalizacijo.
- Vogrinc, J. (2021, avgust). Dosežki učencev na nacionalnem preverjanju znanja 2021. Predstavljeno na Tiskovna konferenca Nacionalno preverjanje znanja (NPZ)MIZŠ, Ljubljana. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-06-28-rezultati-npz-2021-spodbudni/>
- Vozel, T. (2021). Merjenje uporabe sekundarnih surovin v krožnem gospodarstvu. EOL, 2021(164–165). Pridobljeno s <https://www.zelenaslovenija.si/EOL/Clanek/3427/embalaza-okolje-logistika-st-164-165/merjenje-uporabe-sekundarnih-surovin-v-kroznm-gospodarstvu-eol-164-165>
- Vrhovno sodišče. (2021a). Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč 2020. Ljubljana: Vrhovno sodišče RS. Pridobljeno s https://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2021050412351310
- Vrhovno sodišče. (2021b). Otvoritev sodnega leta 2021. Ljubljana: Vrhovno sodišče RS. Pridobljeno s https://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2021021709564790
- Vrhovno sodišče. (2022). Otvoritev sodnega leta 2022. Ljubljana: Vrhovno sodišče RS. Pridobljeno s https://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2021021709564790
- Vršnik Perše, T., Schmidt Krajnc, B., Čagran, B., Košir, K., Hmelak, M., Bratina, T., ... Lorbek, T. (2016). Evalvacija različnih oblik dodatne strokovne pomoči, ki je otrokom dodeljena v skladu z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- WB. (2021). World Bank Commodity Statistics [podatkovni portal]. Washington, DC: Svetovna banka. Pridobljeno s <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>
- WEF. (2019). Global Competitiveness Report 2019. Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno s <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019/>
- WHO. (2020). The impact of COVID-19 on mental, neurological and substance use services: Results of a rapid assessment. Ženeva: World Health Organization. Pridobljeno s <https://www.who.int/publications/item/978924012455>
- WHO. (2022). WHO European health information at your fingertips. Pridobljeno 20. 1. 2022 s https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfa_411-2700-absenteeism-from-work-due-to-illness-days-per-employee-per-year/
- World Bank. (2020). Doing Business 2020. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1440-2>
- World Justice Project. (2021). Rule of law index 2021. Washington, DC: World Justice Project. Pridobljeno s <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf>
- WTO. (2022). WTO Data [podatkovna baza]. Ženeva: Svetovna trgovinska organizacija. Pridobljeno s <https://data.wto.org/>
- Wuppertal Institut. (2021). Green Recovery Tracker: how green is recovery spending in different sectors. Wuppertal Institut. Pridobljeno s https://assets.website-files.com/602e4a891047f739eaf5dfad/61c1c72f2784e84b32f53998_GRT_2021_FACTSHEET_20211221.pdf
- Zagovornik načela enakosti. (2017). Javnomenjska raziskava o percepciji diskriminacije v Sloveniji, 2017 (Raziskovalno poročilo). Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/wp-content/uploads/2019/09/Raziskovalno-poro%C4%8Dilo--Javnomenjska-raziskava-Percepcija-diskriminacije-v-RS-2017.pdf>
- Zagovornik načela enakosti. (2021a). Ocena diskriminatornosti šolanje na daljavo. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/wp-content/uploads/2021/10/Ocena-diskriminatornosti-solanje-na-daljavo.pdf>
- Zagovornik načela enakosti. (2021b). Razmere v domovih za starejše v prvem valu epidemije Covid-19. Poročilo o raziskavi Zagovornika načela enakosti. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/wp-content/uploads/2021/05/Razmere-v-domovih-zastarejse-v-prvem-valu-epidemije-Covida-19.pdf>
- Zagovornik načela enakosti. (2021c). Redno letno poročilo za leto 2020 – prvi del. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/letno-porocilo-2/>
- Zagovornik načela enakosti. (2021d). Redno letno poročilo za leto 2020 – prvi del. Ljubljana: Zagovornik načela enakosti. Pridobljeno s <https://www.zagovornik.si/letno-porocilo-2/>
- Zavod Big in Center za kreativnost. (2021). Kreativni barometer 2021. Ljubljana: Zavod Big, Center za kreativnost. Pridobljeno s <https://czk.si/wp-content/uploads/2021/11/kreativni-barometer-2021-1.pdf>
- ZDeb – Zakon o debirokraciji. (2022). Ur. l. RS, št. 3/22. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8346>
- ZDOsk – Zakon o dolgotrajni oskrbi. (2021). Ur. l. RS, št. 196/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7621>
- ZDUOP – Zakon o dodatnih ukrepih za omilitve posledic COVID-19. (2021). Ur. l. RS, št. 15/21 in 112/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8321>
- ZDUPŠOP – Zakon o dodatnih ukrepih za preprečevanje širjenja, omilitve, obvladovanje, okrevanje in odpravo posledic COVID-19. (2021). Ur. l. RS, št. 206/21. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8506>
- ZGS. (2021). Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2020. Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije. Pridobljeno s http://www.zgs.si/fileadmin/zgs/main/img/PDF/LETNA_POROCILA/2020_Porocilo_o_gozdovih.pdf
- ZIntPK-C – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije. (2020). Ur. l. RS, št. 158/20. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7930>

- ZISS. (2021). Teden izobraževanja za trajnostni razvoj 2021. Pridobljeno s <https://www.ziss.si/ziss/novice-13482/teden-izobra-evanja-za-trajnostni-razvoj-2021/>
- ZIUPGT – Zakon o interventnih ukrepih za pomoč gospodarstvu in turizmu pri omilitvi posledic epidemije COVID-19. (2021). Ur. l. RS, št. 112/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8389>
- ZIUPOPDVE – Zakon o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19. (2020). Ur. l. RS, št. 203/20, 15/21 – ZDUOP/82/21 – ZNB-C in 112/21 – ZNUPZ in 206/21 – ZDUPŠOP. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8304>
- ZIUZEOP – Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo. (2020). Ur. l. RS, št. 49/20, 61/20, 152/20 – ZZUOP, 175/20 – ZIUOPDVE, 15/21 – ZDUOP in 206/21 – ZDUPŠOP. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8190>
- ZJN-3B – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o javnem naročanju. (2022). Ur. l. RS, št. 121/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8151>
- ZLUS. (2021). Trajnostni razvoj in učenje sta del našega vsakdana, naš življenjski projekt. Ljubljana: Zveza ljudskih univerz Slovenije. Pridobljeno s <https://www.zlus.si/wp-content/uploads/2021/03/TRAJNOSTNI-RAZVOJ-IN-UCENJE-STA-DEL-NASEGA-VSAKDANA-1.pdf>
- ZMinP – Zakon o minimalni plači. (2018). Ur. l. RS, št. 13/10, 92/15 in 83/18. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5861>
- ZNUPZ – Zakon o nužnih ukrepih na področju zdravstva OK. (2021). Ur. l. RS, št. 112/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8360>
- ZOA – Zakon o osebni asistenci. (2019). Ur. l. RS, št. 10/17, 31/18 in 172/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7568>
- ZPIZ. (2021). Mesečni statistični pregled. Junij 2021. Ljubljana: ZPIZ. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/content2019/meseni-statistini-pregled-2022>
- ZPIZ. (2022). Mesečni statistični pregled. Februar 2022. Ljubljana: ZPIZ. Pridobljeno s <https://www.zpiz.si/cms/content2019/meseni-statistini-pregled-2022>
- ZPIZ-2 – Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – 2. (2013). Ur. l. RS, št. 96/12, 39/13, 99/13 Mitja Perko/UMAR/GOV, Denis Rogan/UMAR/GOV, Tanja Čelebič/UMAR/GOV, Janja Pečar/UMAR/GOV, Valerija Korošec/UMAR/GOV, Urška Sodja/UMAR/GOV, Andreja Kokalj/UMAR/GOV, Helena Mervic/UMAR/GOV ZSVarPre-C, 101/13 – ZIPRS1415, 44/14 – ORZPIZ206, 85/14 – ZUJF-B, 95/14 – ZUJF-C, 90/15 – ZIUPTD, 102/15, 23/17, 40/17, 65/17, 28/19, 75/19, 139/20, 189/20 – ZFRO, 51/21, 121/21, 162/21, 196/21 – ZDOsk in 10/22. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6280>
- ZPIZ-2L – Zakon o dopolnitvi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. (2022). Ur. l. RS, št. 10/2022. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8388>
- ZRSZ. (2014). Napovednik zaposlovanja 2014/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/6185/Napovednik_zaposlovanja_2014_1.pdf
- ZRSZ. (2015a). Napovednik zaposlovanja 2014/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/6732/napovednik_zaposlovanja_2014_2.pdf
- ZRSZ. (2015b). Napovednik zaposlovanja 2015/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/7137/Nap_Zap_2015_1.pdf
- ZRSZ. (2016). Napovednik zaposlovanja 2015/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/7919/Nap_Zap_2015_II.pdf
- ZRSZ. (2017a). Napovednik zaposlovanja 2016/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/9382/NAP-ZAP_2016_II.pdf
- ZRSZ. (2017b). Napovednik zaposlovanja 2017/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/10054/NAP-ZAP_2017_1.pdf
- ZRSZ. (2018a). Napovednik zaposlovanja 2018/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/11238/Analiza_Napovednik_zaposlovanja_2018_1.pdf
- ZRSZ. (2018b). Napovednik zaposlovanja 2018/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/11785/Porocilo_napovednik_zaposlovanja_2018_II.pdf
- ZRSZ. (2019a). Napovednik zaposlovanja 2019/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/12351/Analiza_napovednik_zaposlovanja_pomlad_2019.pdf
- ZRSZ. (2019b). Napovednik zaposlovanja 2019/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/12351/Analiza_napovednik_zaposlovanja_pomlad_2019.pdf
- ZRSZ. (2020a). Napovednik zaposlovanja 2020/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/13433/Porocilo_Napovednik_zaposlovanja_2020_1.pdf
- ZRSZ. (2020b). Napovednik zaposlovanja 2020/II. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/13433/Porocilo_Napovednik_zaposlovanja_2020_1.pdf
- ZRSZ. (2020c). Rezultati Poklicnega barometra 2020. Pridobljeno s <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/rezultati-poklicnega-barometra-2020-1>
- ZRSZ. (2021a). Katerih kadrov bo primanjkovalo prihodnje leto? Pridobljeno s <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/katerih-kadrov-bo-primanjkovalo-prihodnje-leto>
- ZRSZ. (2021b). Napovednik zaposlovanja 2021/I. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/14181/Porocilo_Napovednik_zaposlovanja_2021_pomlad.pdf
- ZRSZ. (2021c). Napovednik zaposlovanja 2021/II. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/14807/Porocilo_Napovednik_zaposlovanja_2021_jesen.pdf
- ZRSZ. (2021d). Napovednik zaposlovanja 2021/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/12836/Porocilo_napovednik_zaposlovanja_2019_II.pdf
- ZRSZ. (2022). Delodajalci vključeni v interventne ukrepe [interni podatki]. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- ZSDP-1 – Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. (2014). Ur. l. RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20 in 92/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6688>
- ZSDV – Zakon o spodbujanju digitalne vključenosti. (2022). Ur. l. RS, št. 35/22. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8516>
- ZSV – Zakon o socialnem varstvu. (1992). Ur. l. RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr.41/07 – 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16, 52/16 – ZPPreb-1, 15/17 – DZ, 29/17, 54/17, 21/18 – ZNOrg, 31/18 – ZOA-A, 28/19, 189/20 – ZFRO in 196/21 – ZDOsk. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869>
- ZSVarPre – Zakon o socialnovarstvenih prejemkih. (2012). Ur. l. RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90/15, 88/16, 31/18, 73/18 in 196/21 – ZDOsk. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5609>
- ZSVI – Zakon o socialnem vključevanju invalidov. (2019). Ur. l. RS, št. 30/18, 196/21 – ZDOsk in 206/21 – ZDUPŠOP. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7808>
- ZTuj-2F – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih. (2021). Ur. l. RS, št. 57. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7776>
- ZUJF – Zakon za uravnoteženje javnih financ. (2012). Ur. l. RS, št. 40/12, 96/12 – ZPIZ-2, 104/12 – ZIPRS1314 in 105/12. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6388>
- ZUOPDCE – Zakon o ukrepih za omilitev posledic dviga cen energentov v gospodarstvu in kmetijstvu. (2022). Ur. l. RS, št. 29/22. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-0554/zakon-o-ukrepih-za-omilitev-posledic-dviga-cen-energentov-v-gospodarstvu-in-kmetijstvu-zuopdce>
- ZUOPP-1 – Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (2011). Ur. l. RS, št. 58/2011. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>
- ZUOPVCE – Zakon o nužnih ukrepih za omilitev posledic zaradi vpliva visokih cen energentov. (2022). Ur. l. RS, št. 29/22. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=202229&stevilka=553>
- Zupanc, L., Čertanec, B. in Savičič Krstevski, B. (2018). Metodološko pojasnilo. Poslovne tendence in mnenje potrošnikov. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8115/12-043-MP.pdf>
- ZUPJS – Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. (2010). Ur. l. RS, št. 62/10. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4780>
- ZUreP-3 – Zakon o urejanju prostora. (2021). Ur. l. RS, št. 199/21. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01->

3971?sop=2021-01-3971

ZUTD-E – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-E). (2019). Ur. l. RS, št. 75/2019.

ZViS-K – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu. (2016). Ur. l. RS, št. 75/16. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6817>

ZVojl – Zakon o vojnih invalidih. (1996). Ur. l. RS, št. 63/95, 2/97 – odl. US, 19/97, 21/97 – popr.75/97, 11/06 – odl. US, 61/06 – ZDru-1, 114/06 – ZUTPG, 40/12 – ZUJF, 19/14, 21/18 – ZNOrg, 174/20 – ZIPRS2122 in 159/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO961>

ZV – Zakon o vojnih veteranih. (2003). Ur. l. RS, št. 110/03. Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3819>

ZZdrS-I – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravniški službi. (2022). Ur. l. RS, št. 199/21. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8455>

ZZSDNPK – Zakon o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe Republike Slovenije v kulturi. (2019). Ur. l. RS, št. 73/19. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7908>

ZZSISZ. Zakon o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v slovensko zdravstvo v letih 2021 do 2031. (2021). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-3096/zakon-o-zagotavljanju-finančnih-sredstev-za-investicije-v-slovensko-zdravstvo-v-letih-od-2021-do-2031-zzsizs>

ZZUOOP – Zakon o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic COVID-19. (2020). Ur. l. RS, št. 152/20, 175/20 – ZIUOPDVE, 82/21 – ZNB-C, 112/21 – ZNUPZ, 167/21 – odl. US in 206/21 – ZDUPŠOP. Pridobljeno s <http://pisrs.si>

ZZVZZ – Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. (1992). Ur. l. RS, št. 72/06 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUTPG, 91/07, 76/08, 62/10 – ZUPJS, 87/11, 40/12 – ZUJF, 21/13 – ZUTD-A, 91/13, 99/13 – ZUPJS-C, 99/13 – ZSVarPre-C, 111/13 – ZMEPIZ-1, 95/14 – ZUJF-C, 47/15 – ZZSDT, 61/17 – ZUPŠ, 64/17 – ZZDej- K, 36/19, 189/20 – ZFRO, 51/21, 159/21, 196/21 – ZDOsk in 15/22. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO213#>

ZZZS. (2021). Letno poročilo ZZZS 2020. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

ZZZS. (2022). Letno poročilo ZZZS 2021. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

ZZZS, Konfederacija sindikatov javnega sektorja Slovenije, KSSS Pergam, Konfederacija sindikatov 90 Slovenije in KNSS Neodvisnost. (2021). Pismo Evropski komisiji o stanju socialnega dialoga v Sloveniji. Reprezentativne sindikalne centrale. Pridobljeno s https://www.zsss.si/wp-content/uploads/2021/05/EK_English_social-dialogue-in-Slovenia.pdf

Seznam uporabljenih kratic

ACS	Andragoški center Slovenije
ADS	anketa o delovni sili
AJPES	Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve
APG	anketa o porabi v gospodinjstvih
APZ	aktivna politika zaposlovanja
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
ARRS	Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
AVP	Javna agencija Republike Slovenije za varnost prometa
BDP	bruto domači proizvod
BE	Belgija
BIRR	bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
BND	bruto nacionalni dohodek
BS	Banka Slovenije
CAF	(angl. Common Assessment Framework) – skupni ocenjevalni okvir
CEE 4	Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška
Cedefop	(angl. European Centre for the Development of Vocational Training) – Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja
CEPEJ	(angl. European Commission for the Efficiency of Justice) – Evropska komisija za učinkovitost pravosodja
CER	Center energetsko učinkovitih rešitev
CEUVIZ	centralna evidenca udeležencev vzgoje in izobraževanja
CH₄	metan
CJMMK	Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij
CKZ	center za krepitev zdravja
CLARIN	slovenski nacionalni konzorcij v mreži evropske raziskovalne infrastrukture
CMEPIUS	Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja
COE	(angl. Council of Europe) – Svet Evrope
COP26	(angl. 26. Conference of the Parties) – 26. zasedanje Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah
CO₂	ogljikov dioksid
CP	cilj politike
CPI	(angl. Consumer Price Index) – indeks cen življenjskih potrebščin
CPI	Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje
CŠOD	Center šolskih in obšolskih dejavnosti
CZ	Češka
DARS	Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DIH	Digitalno inovacijsko stičišče Slovenije
DIP	dejanska individualna potrošnja
DDV	davek na dodano vrednost
DESI	(angl. Digital Economy and Society Index) – indeks digitalnega gospodarstva in družbe
DG SANTE	(angl. The Directorate-General for Health and Food Safety) – generalni direktorat za zdravje in varnost hrane
DK	Danska

DO	dolgotrajna oskrba
DSO	dom starejših občanov
DRSI	Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB	Družba za upravljanje terjatev bank
DVK	državna volilna komisija
DZ	Državni zbor
DZZ	dopolnilno zdravstveno zavarovanje
EACEA	Evropska izvajalska agencija za izobraževanje in kulturo
EAPN	(angl. European Anty-Poverty Network) – Evropska mreža za bolj proti revščini
EBITDA	prihodek pred obrestmi, davki in amortizacijo
ECB	(angl. European Central Bank) – Evropska centralna banka
ECDC	(angl. European Centre for Disease Prevention and Control) – Evropski center za nadzor in preprečevanje bolezni
EEA	(angl. European Environment Agency) – Evropska agencija za okolje
EEAS	(angl. European External Action Service) – Evropska služba za zunanje delovanje
EFB	(angl. European Fiscal Board) – Evropski fiskalni svet
EFQM	(angl. European Foundation for Quality Management) – Evropski sklad za upravljanje kakovosti
EHIS	(angl. European Health Interview Survey) – evropska zdravstvena raziskava
EIB	(angl. European Investment Bank) – Evropska investicijska banka
EII	(angl. European Innovation Index) – evropski inovacijski indeks
EIKZ	evropski indeks kakovosti zaposlitve
EIPA	(angl. European Institute for Public Administration) – Evropski inštitut za javno upravo
EK	Evropska komisija
EMMS	enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU	evropska monetarna unija
ERD	ekvivalentni razpoložljivi dohodek
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
ESI	(angl. Economic sentiment indicator) – kazalnik gospodarske klime
ESLC	(angl. European Survey on Language Competences) – Evropska raziskava o jezikovnih kompetencah
ESM	(angl. European Stability Mechanism) – Evropski mehanizem za stabilnost
ESPON	(angl. European Spatial Planning Observation Network) – Evropsko omrežje za spremljanje prostorskega razvoja
ESS	Ekonomsko-socialni svet
ESSPROS	(angl. European System of integrated Social PROtection Statistics) – Evropski sistem integrirane statistike socialne zaščite
ET 2020	(angl. Education and Training 2020) – Izobraževanje in usposabljanje 2020
ETS	(angl. Emission Trading System) – sistem trgovanja z izpusti
EU	Evropska unija
EUA	(angl. European University Association) – Združenje evropskih univerz
EU IPO	(angl. European Union Intellectual Property Office) – Urad EU za intelektualno lastnino
EUR	evro
EUROAC	(angl. The Academic Profession in Europe: Responses to Societal Challenges) Akademsko stroka v Evropi: odzivi na družbene izzive
EUROSTAT	(angl. The Statistical Office of the European Union) – Evropski statistični urad
EUSAIR	Strategija EU za jadransko-jonsko regijo

eVŠ	funkcionalno degradirana območja
FRO	funkcionalno razvrednotena območja
FEAD	(angl. Fund for European Aid to the Most Deprived) – Sklad za evropsko pomoč najbolj ogroženim
FEANTSA	(angl. European Federation of National Organisations Working with the Homeless) – evropska zveza nacionalnih organizacij za delo z brezdomnimi
FF UL	Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
FI	Finska
FRA	(angl. European Union agency for fundamental rights) – Agencija Evropske unije za temeljne pravice
FS	Fiskalni svet
FURS	Finančna uprava Republike Slovenije
GD	gospodarske družbe
GDPR	(angl. General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu podatkov
GEI	(angl. The Gender Equality Index) – indeks enakosti spolov
GEM	(angl. Global Entrepreneurship Monitor) – Globalni podjetniški monitor
GFN	Global Footprint Network
Gg	gigagram (1000 ton)
GRECO	(angl. The Group of States against Corruption) – Skupina držav proti korupciji pri Svetu Evrope
GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
GZS	Gospodarska zbornica Slovenije
ha	hektar
HBSC	(angl. Health Behaviour in School-aged Children) – Zdravstveno vedenje pri šolarjih
HICP	(angl. Harmonised Index of Consumer Prices) – harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin
HSP	huda stanovanjska prikrajšanost
HU	Madžarska
IAP	inovacijsko aktivna podjetja
ICTWSS	(angl. Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts) – institucionalne značilnosti sindikatov, določanja plač, posredovanja države in socialnih sporazumov
IDEA	(angl. International Institute for Democracy and Electoral Assistance) – Mednarodni inštitut za demokracijo in pomoč pri volitvah
IDS	implicitna davčna stopnja (na delo, kapital, potrošnjo, energijo)
IEA	(angl. International Civic and Citizenship Education Study) – Mednarodna raziskava državljanskega izobraževanja in vzgoje
IER	Inštitut za ekonomska raziskovanja
IIBA	(angl. The International Institute of Business Analysis) – Mednarodni inštitut za poslovno analitiko
IJS	Inštitut »Jožef Stefan«
IKT	informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD	(angl. Institute for Management Development) – Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF	(angl. International Monetary Fund) – Mednarodni denarni sklad
ISCO	(angl. International Standard Classification of Occupations) – mednarodna standardna klasifikacija poklicev
JAK	Javna agencija za knjigo
KIS	Kmetijski inštitut Slovenije
KONS	platforma za sodobno raziskovalno umetnost
KPK	Komisija za preprečevanje korupcije
KZU	kmetijska zemljišča v uporabi

MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MF	Ministrstvo za finance
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MK	Ministrstvo za kulturo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MO	Ministrstvo za obrambo RS
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MP	Ministrstvo za pravosodje
MRA	(angl. Master Restructuring Agreement) – sporazum o finančnem prestrukturiranju
MSP	mala in srednje velika podjetja
MTO	(angl. Medium-Term Objective) – srednjeročni javnofinančni cilj
Mzi	Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
N₂O	didušikov oksid
NATO	(angl. North Atlantic Treaty Organization) – Organizacija Severnoatlantske pogodbe
NEET	(angl. neither in employment nor in education and training) – Mladi, ki niso delovno aktivni ali v izobraževanju
NEEIB	neenergetsko industrijsko blago
NEPN	Nacionalni energetska-podnebni načrt
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
NKMB	Nova kreditna banka Maribor
NLB	Nova Ljubljanska banka
NLO	(angl. Nobody Left Outside) – Nihče ni izpuščen
NOO	Načrt za okrevanje in odpornost
NPK gnojila	mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem
NTI	neposredne tuje investicije
NUK	Narodna in univerzitetna knjižnica
NUTS-klasifikacija	(angl. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
o. t.	odstotna točka
OA	osebna asistenca
OECD	(angl. Organisation for Economic Cooperation in Development) – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OP ROPI	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OP TGP	Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov
OSHA	(angl. Occupational Safety and Health Administration) – Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu
OVE	obnovljivi viri energije
OZMD	osnovni znesek minimalnega dohodka
OZN	Organizacija združenih narodov
OZZ	osnovno zdravstveno zavarovanje
PIAAC	(angl. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) – Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc

PIRLS	(angl. Progress in International Reading Literacy Study) – Mednarodna raziskava bralne pismenosti
PISA	(angl. Programme for international student assessment) – Program mednarodne primerjave dosežkov učencev
PKM	pariteta kupne moči
PKP	protikoronski zakon
PM-delci	(angl. Particulate matter) – trdni prašni delci (delci PM)
PL	Poljska
PMR	(angl. Product market regulation) – ureditev trga proizvodov
PPS	(angl. Purchasing power standard) – pariteta kupne moči
PTŽ	pričakovano trajanje življenja
REACT EU	(angl. Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe) – Program za pomoč pri okrevanju za kohezijo in območja Evrope
REER ULC	(angl. Real effective exchange rate based on unit labour cost) – realni efektivni tečaj, deflacioniran s stroški dela na enoto proizvoda
ReNPiO 2022–2030	Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030
ReNPK22–29	Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2022–2029
ReNPVO20–30	Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja do leta 2030
RGZC	Regionalna gospodarska zbornica Celje
RIA	(angl. Regulatory Impact Assessment) – analiza učinkov predpisov
RIC	Državni izpitni center
RISS	Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije
ROA	(angl. Return on assets) – donos na sredstva
ROE	(angl. Return on equity) – donos na kapital
RRD	raziskovalno-razvojna dejavnost
RS	Republika Slovenija
RUK	Mreža centrov raziskovalnih umetnosti
RULC	(angl. Real unit labour cost) – realni stroški dela na enoto proizvoda
S4	Strategija pametne specializacije Slovenije
SE	Švedska
SDH	Slovenski državni holding
SFC	Slovenski filmski center
SHA	(angl. System of Health Accounts) – sistem zdravstvenih računov
SHARE	raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi
SI	Slovenija
SK	Slovaška
SID	Slovenska izvozna družba
SiDG	Slovenski državni gozdovi, d. o. o., družba za gospodarjenje z gozdovi v državni lasti
SILC	(angl. Survey on income and living conditions) – anketa o življenjskih razmerah
SJM	Slovensko javno mnenje
SIO	subjekti inovativnega okolja
SI-PASS	enotna točka za preverjanje identitete različnih uporabnikov (državljanov, poslovnih subjektov, javnih uslužbencev) ter elektronsko podpisovanje vlog in drugih dokumentov
SKD	standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	standard kupne moči
SKP	skupna kmetijska politika

SLOGI	Slovenski gledališki inštitut
SP	stanovanjska prikrajšanost
SPIRIT	Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije
SPOT	slovenska poslovna točka
SPP	Sklad za pravični prehod
SPS	Slovenski podjetniški sklad
SRIP	strateška razvojno-inovacijska partnerstva
SRS	strategija razvoja Slovenije
SVRK	Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in kohezijsko politiko
SURE	(angl. Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency) – Instrument za začasno podporo zmanjševanju tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ŠOS	Študentska organizacija Slovenije
TA	teritorialna agenda
TALIS	(angl. Teaching and Learning Survey) – mednarodna raziskava učenja in poučevanja
TAXUD	(angl. Taxation and Customs Union Directorate) – Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo
TEA	(angl. Total early-stage Entrepreneurial Activity) – zgodnja podjetniška aktivnost
TEŠ	Termoelektrarna Šoštanj
TFP	(angl. Total factor productivity) – skupna faktorska produktivnost
TGP	toplogredni plini
tkm	tonski kilometer
UIL	Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino
UKC	univerzitetni klinični center
UKOM	Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UNESCO	(angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo
UNFCCC	(angl. United Nations Framework Convention on Climate Change) – Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah
UNOCHA	(angl. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) – Urad Združenih narodov za koordinacijo humanitarnih zadev
URSZR	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje
USD	(angl. US Dollar) – ameriški dolar
UTŽ	Univerza za tretje življenjsko obdobje
VFO	Večletni finančni okvir
VS OZN	Varnostni svet Združenih narodov
WEF	(angl. World Economic Forum) – Svetovni gospodarski forum
WIPO	(angl. World Intellectual Property Organization) – Svetovna organizacija za intelektualno lastnino
ZaPIS	Dvig zdravstvene pismenosti v Sloveniji
ZGS	Zavod za gozdove Slovenije
ZJF	Zakon o javnih financah
ZLUS	Zveza ljudskih univerz Slovenije
ZOA	Zakon o osebni asistenci
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

ZRSŠ	Zavod Republike Slovenije za šolstvo
ZISS	Združenje izobraževalnih in svetovalnih središč Slovenije
ZSSS	Zveza svobodnih sindikatov Slovenije
ZSV	Zakon o socialnem varstvu
ZUOPP-1	Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami
ZUreP-3	Zakon o urejanju prostora
ZZSDNPK	Zakon o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe RS v kulturi
ZZVZZ	Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

Oznake v okviru Standardne klasifikacije dejavnosti (SKD): **A** – kmetijstvo, **B** – rudarstvo, **C** – predelovalne dejavnosti, **D** – oskrba z energijo, **E** – komunalne storitve, **F** – gradbeništvo, **G** – trgovina, **H** – promet, **I** – gostinstvo, **J** – informacijsko-komunikacijske dej., **K** – finančne storitve, **L** – poslovanje z nepremičninami, **M** – strokovne, znanstvene in tehnične dej., **N** – druge poslovne dej., **O** – javna uprava, **P** – izobraževanje, **Q** – zdravstvo in socialno varstvo, **R** – kulturne in rekreacijske dej., **S** – druge dej. in **T** – dej. gospodinjstev.

poročilo o razvoju 2022

ISSN 1581-6567

9 771581 656009